

M. Bruen.

FIDES SCUTUM
M. Bruen.

[redacted]

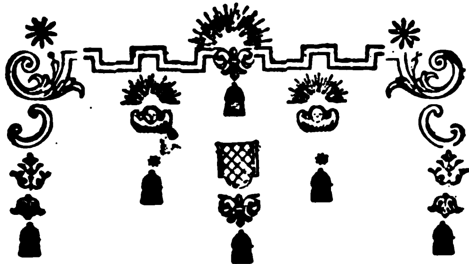
HERMANNI VENEMA
INSTITUTIONES
HISTORIAE ECCLESIAE
VETERIS ET NOVI TESTAMENTI
TOMUS VI.

SEU

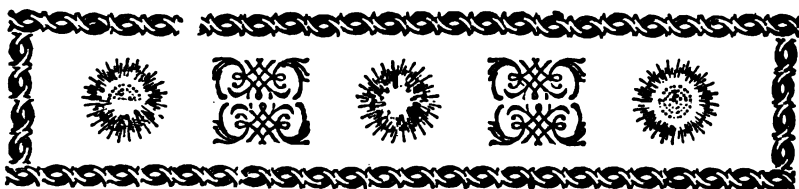
NOVI TESTAMENTI, AUT ECCLESIAE CHRISTIANAE

QUARTUS.

AB INITIO SEC. XII. AD XVI. FINEM.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud SAMUELEM et JOHANNEM LUCHTMANS,
LEOVARDIÆ,
Apud GERARDUM TRESLING.
MDCCLXXXII.

SECULUM DUODECIMUM.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. I. *Raecorum*, quorum notitiam praemittere soleo, studia cum circa Theologica, jus canonicum, quaestiones cum Latinis, ac historiam, fuerint versata, hoc ordine procedam in praecipuis eorum recensendis. Inter Theologos primum ordine temporis meretur locum *Euthymius Zigabenus*, Monachus CPolitanus, tempore Alexii Comneni, in cujus florente fuit gratia, qui ejus etiam ope Bogomylos, de quibus postea, profligavit. Encomium ejus minime vulgare exstat apud Annam Comnenam *Alexiados* lib. XV. Praecipuum ejus opus est *Panoplia dogmatica orthodoxae fidei* contra haereses, jussu Alexii conscripta, sed quae antiquorum Patrum est collectio, unde multa transsumsit Niceta Choniata in *thesauro fidei.* Adservatur quidem Graece in Bibliothecis, sed Latine prostat ex versione Petri Zini etiam in Bibl. M. Patrum vol. XX. Produxerunt tantum nonnulla Graeca Petavius in Dogmat. Theolog., Cotelerius ad monumenta Graeca, alii, Sylburgius vero totum titulum 28*vum* de *Saracenicis*. Adpendicem quoque panopliae, seu victoriam et triumphum de

Meſſalianis et Bogomylis una cum duodecim anathematiſmis, iis oppoſitis, Gr. et Lat. dedit Tollius in *Itinere Italico.* Praeterea ſupereſt *commentarius* ejus in Pſalmos, et decem Scripturae cantica, ſed Latine; cujus praefationem Graece edidit Moyne Var. S. tom. I. Prodiit etiam Latine ejus commentarius in *quatuor Euangelia*, ſed ex Chryſoſtomo et aliis compilatus. Reliqua ejus ſcripta mitto, inter quae eſt, teſte L. Allatio de *conſenſu* etc. p. 642., contra Latinos de proceſſione Spiritus S., unde patet, eum adverſariis Latinorum eſſe accenſendum. Circa medium ſeculi floruit *Iſaacus Armenius*, magnae Armeniae Catholicus, ſeu Metropolitanus, qui, Armeniorum primum inbutus opinionibus, dein earum ſeſe praeſtitit acerrimum oppugnatorem, cujus duae exſtant invectivae contra Armenos, ſectatores Eutychetis etc., et Aphtardocetarum, in auctario novo Combefiſii tom. II.

§. II. In jure *Canonico* colligendo et illuſtrando operam collocarunt, praeter Conſtantinum Harmenopolum, qui edidit epitomen canonum, et alios, in primis Johannes Zonaras, Alexius Ariſtenus, et Theodorus Balſamon: quorum aliqua danda eſt notitia. *Johannes Zonaras* primum magnus Drungarius, ſeu praefectus Vigilum, et primus a ſecretis ſub Alexio Comneno, dein factus Monachus, praeclara reliquit monumenta, praecipue hiſtorica et canonica. Scripſit enim Annales in duas partes, et octodecim libros, diviſos, ab orbe condito ad a. 1118., inter ſcriptores Byzantinos: ubi in hiſtoria Inperatorum Romanorum deſcripſit fere Dionem Caſſium, uſque ad ipſa nonnunquam verba. Commentarii vero ejus in Canones Apoſtolorum, et Conciliorum, epiſtolaſque Patrum Canonicas, optime editi ſunt et illuſtrati a Beveregio in *Pandectis* canonum. Inhaeret autem verbis et ſenſui canonum. Sed exſtat etiam canon ejus, ſeu hymnus in virginem Deiparam adverſus haereſes, in *monum. Vet.* Cotelerii tom. III., nec non tractatus de *nuptiis conſobrinorum* ibid. tom. II. *Alexius*

Ariſtenus

Ariſtenus Nomophylax, et magnae Eccleſiae CPol. Oeconomus, poſt Zonaram, ſed ante Balſamonem, qui eum citat, ſcripſit circa a. 1160. *epitomen* canonum, qui jam ante exſtiterant: ibid. in Pandectis Beveregii. Illuſtrior eſt *Theodorus Balſamon*, juris, in primis Eccleſiaſtici, prae omnibus ſuae aetatis conſultiſſimus, ſecundum Nicetam in Iſaacio Angelo, et Johanne Citri Epiſcopo in reſponſis ad quaeſtiones Conſtantini Cabaſilae, acerrimus inſuper Latinorum adverſarius. Fuit autem Eccleſiae CPol. diaconus, nomophylax, et chartophylax, titulo tenus Patriarcha Antiochenus, non functus eo munere, quia a Latinis occupata et poſſeſſa erat Antiochia. Spe quidem Patriarchatus CPol. eſt ab Iſaaco Comneno lactatus, ſed compos non factus. Floruit circa a. 1159., et ſeptuaginta fere annis poſt Zonaram Canones illuſtrare adgreſſus eſt, cujus ſcrinia ſaepe compilavit, licet eum ſemel tantum in *epiſtol.* Canon. Athanaſii laudaverit. Commentatus eſt in eoſdem ac Zonaras canones, ſed concordiam juris civilis ac Eccleſiaſtici praecipue intendit demonſtrare. Exſtat in Pandectis Beveregii. Condidit etiam Inperialium conſtitutionum, ad res Eccleſiaſticas ſpectantium, collectionem; quae in Juſtelli Bibliotheca Canonica exſtat, tom. II., nec non varia edidit reſponſa ejuſdem generis, in Jure Graeco-Romano Leunclavii et Freheri. Denique duae ejus epiſtolae, una ad Antiochenos de *jejuniis*, altera ad Theodoſium Abbatem, de *raſophoris* monachis, ſeu raſo aut viliore panno indutis, apud Cotelerium monum. Gr. tom. II. et III.

§. III. Ingens fuit ſcriptorum Elencticorum copia, quorum opera fuit verſata in Latinis refutandis, et Graecorum fide ac religione rituali defendenda, ſed quorum ſcripta maximam partem adhuc latent: fragmenta exſtant apud Leonem Allatium de *conſenſu* Graecorum et Latinorum etc. *Euſtratius*, ut aliquos recenſeam, Metropolita Nicaenus, ſub Alexio Comneno, laudatus ab Anna Comnena Alexiad. l. XIV., praeter alios tractatus, quos exhibet Leo Al-

 latius

latius l. II. c. 20. operam Aristoteli illustrando inpendit; et exstant commentarii ejus in posteriora analytica, ac ethica Aristotelis. *Nicolaus Methonensis*, in Peloponneso Metropolita, plura contra Latinos scripsit, ut de Primatu Papae, processione Spiritus S., azymis, jejunio et conjugio: sed quorum nihil exstat editum. Tantum breve ejus scriptum de *corpore et sanguine Christi*, contra eos, qui dubitabant, num panis consecratus sit corpus Christi, prodiit inter Liturgias Jacobi, Basilii etc., edit. Paris. a. 1560. *Niceta Seidus*, Latinos antiquitate gloriari animadvertens, exaravit opusculum, *non simpliciter antiqua novis venerabiliora* etc., unde multa produxit fragmenta Leo Allatius lib. cit. variis in locis, uti I: 24, II: 2. et III: 12. *Basilius Achridenus*, Metropolita Thessalonicensis, ad Ecclesiae Graecae, tanquam schismaticae, renunciandum a Papa Hadriano incitatus, scripta ad eum Epistola, quae Gr. et Lat. exstat in *jure Graeco-Romano*, et Latine apud Baronium, demonstrat, Graecam non esse schismaticam, nec ea esse superiorem Romanam, negat quoque quaestiones illas esse fidei. *Andronicus Camaterus*, sub Manuele Inperatore, qui ab a. 1153. ad 1180. praefuit, Praefectus urbis CPol., vir *admirabilis* dictus Vecco, qui seculo sequente contra ipsum scripsit, edidit quoque quaedam contra Latinos, quorum partem de processione Spiritus S. refutavit Johannes Veccus, Patriarcha CPol. ab a. 1274. vulgavit Leo Allatius in *Graecia Orthodoxa*. Praeterea *Georgius Corcyrensis*, Metropolita Corcyrae, sub Manuele Comneno, de quo vid. Leo Allatius de *Georgiis*, scripsit contra Latinos de *purgatorio*, cujus fragmentum exhibet Leo Allatius de *libris Ecclesiasticis Graecorum* differt. II., nec non de *azymo*; plures denique epistolas, quarum aliquas recenset Baronius in Annalibus tom. XII. Acerrimus etiam fuit Latinorum adversarius *Michael Anchialus*, Patriarcha CPol. a. 1167. quem autorem, praeter decreta quaedam Synodalia in Jure Graeco-Romano, habet *dialogus* cum Manuele, quo tempo-

re Legati Papae pervenerant CPolin, unde quaedam in lucem protraxit Leo Allatius de *Consensu* etc. l. III. Denique in elencticorum classem etiam referri potest, et propterea hic memorandus, *Nicetus Byzantius*, vitae instituto Philosophus, circa a. 1120., autor tractatus *apologetici* pro Synodo Chalcedonense contra Armeniae Principem, in *Graecia orthodoxa* obvii, cujus fragmenta hic illic repraesentat Allatius. Interea Rex Armeniae sese ita explicat, ut disputatio in logomachiam exeat.

§. IV. Succedant Historici, qui haud exiguo quoque numero floruerunt inter Graecos, praeter Zonaram, cujus supra memini, qui in corpore Byzantino prostant, strictim recensendi. *Nicephorus Bryennius*, Caesar, et *Anna Comnena*, Alexii Comneni filia, conjuges, primum merentur locum. Condidit Bryennius quatuor libros *commentariorum* de rebus Byzantinis, ab Isaaci Comneni principatu, a. 1057. usque ad initia Alexii Comneni a. 1081. *Anna* vero, supra multos viros docta, egregium opus, dictum *Alexiados*, de rebus Alexii Comneni, parentis sui, quindecim librorum, quorum primi duo res ante inperium ejus ab a. 1069., reliqui ejus gesta complectuntur, ab initio Inperii a. 1081. ad mortem a. 1118. *Michael Glycas*, hujus, ut putatur, seculi, nec patria Siculus, sed Byzantius (pro σικελιώτου enim legendum esse σικιδιώτου, quod ejus nomen est apud Nicetam, contendit Joh. Boivinus apud Fabricium Bibl. Gr. vol. X., σικύδιον autem Graecis recentioribus idem est ac συκίδιον *ficulus*) nomen Glycae sumsit, ut putatur, cum monasticum induit habitum. Scripsit *Annales* ab orbe condito ad a. 1118., quos continuavit Leunclavius, usque ad captam CPolin a Turcis. Sed opus Glycae non solum est historicum, sed et Physicum ac Theologicum, quae materiae ubique inmiscentur: praemissae etiam Annalibus sunt duae disputationes, et ex Epistolis ejus, quas plures scripsit, varia excerpta exstant apud Leonem Allatium, haud uno in libro. Sed Michaelem Glycam sec. XV. demum

 vixisse,

talaunensem Episcopum, de quo, ejusque laudibus, vid. Mabillon. ad Bernardum epist. III., in cujus mox incidit odium, et invidiam, ob nimiam disputandi virtutem. Conjecit enim, ut traditur, eum inter alia in tantas angustias, ut sententiae de unitate essentiae universalis in omnibus individuis renunciare debuerit. Quae Campellensis opinio, ut id obiter observem, haud multum ab ea distare censetur, quam Scotistae, universale formale a parte rei statuentes, postea tenuerunt, et Spinosa latius deduxit et prostituit. In Theologicis vero usus est Anselmo Laudunensi, sed quem sprevit. Cum vero Parisiis, schola aperta, summo cum adplausu dialecticam doceret, et Theologiam, Heloissae, quod idem nomen est ac Loissae, seu Ludovicae, dulcissimae et pulchrae, simul doctae, puellae amore captus, multiplex sibi malum conciliavit, et corporis singulare tulit damnum. Fulbertus enim Canonicus Parisiensis, cujus erat neptis, et in cujus domo versabatur, desiderio quidem Heloissae litteris inbuendae ductus, sed nimis avarus, Abaelardum in domum recepit, eique neptem, satis inprudens, noctes atque dies commisit instruendam ac regendam. Qua occasione Abaelardus sese in ejus amorem adeo insinuavit, ut illicitum cum eo exercuerit commercium, unde gravida est puella facta. Quo animadverso Abaelardus curavit, ut, furtim inde sublata, in Brittanniam fuerit ad sororem ejus translata, ubi peperit filium, adpellatum *Astrolabium*. Sed Fulbertus cum aliis cognatis tanta propterea exarsit ira, ut, non nisi inito conjugio placari se posse, declaraverit. Cum vero Heloissa dissuaserit Abaelardo conjugium, tanquam Philosopho et Canonico satis absurde reputans indignum, multisque cum molestiis conjunctum, et in secretum conscientiae matrimonium consenserit, Fulbertus vero illud divulgaret, et Heloissam, quod se uxorem ejus negaret, propterea vexaret, Abaelardus eam ad monasterium Argenticoli, prope Parisios, transmisit, autorque fuit, ut monasticum induat habi-

habitum. Quo facinore in malam partem a Fulberto et cognatis rapto, acsi se ab ea voluisset liberare Abaelardus, aliquos subornarunt, qui, in ejus cubiculum noctu irruentes, eum dormientem fecerunt eunuchum, exsectis virilibus. Quam ob rem pudore confusus monasticam et ipse vitam elegit in Abbatia S. Dionysii, Heloissa vero, primum Priorissa in monasterio Argenticolensi, dein Abbatissa in Paracletensi, ab Abaelardo constructo, nihil a lasciva sua indole remisit, ut ex ejus epistolis patet: ubi inter alia dicit, se ejus amicam et meretricem semper magis amasse haberi, quam uxorem, ipsique magis quam Deo devotam esse. Testatur nihilominus Abaelardus eam dein vitam degisse religiosissime, quo nomine eam quoque coluit Bernardus, et Petrus Mauricius, Cluniacensis Abbas.

§. VII. Abaelardus vero novos deinceps nactus est adversarios, nec aemulos tantum Albericum et Lotulfum, Rhemensium Scholarum magistros, sed et Sandionysianos Monachos, ipsi duplice nomine infensos; uno, quod, si Abaelardo hoc referenti sit fidendum, vitam eorum dissolutiorem liberius carperet, altero, quod Dionysium Areopagitam statuerit, cum Beda, non Atheniensium, sed Corinthiorum fuisse Episcopum. Ex quo cum sequeretur, Dionysium, Galliarum Apostolum, qui Atheniensis habebatur, non fuisse Dionysium Areopagitam, aut Apostolum, Dionysiani Monachi illud acerbissime tulerunt, eumque propterea, more zelotarum, tanquam Francorum hostem traduxerunt. Unde varia ejus vexatio orta est. Aemuli modo memorati haereseos notam ipsi inurendi ansam adripuerunt ex libro ejus de *Theologia*, hoc tempore vulgato, in quo, ut discipulis, qui nihil credi voluerunt, nisi quod sub intelligentiam caderet, gratificaretur, de *unitate* et *Trinitate* philosophice et subtiliter disseruit: adversarii itaque illi, eum Tritheismum inculcare et tres Deos praedicare illo in libro, arguerunt, et eo nomine accusarunt.

Synodo itaque Suessionense a. 1111. a Rudolpho Rhemensi Archiepiscopo, re cum Conone, Praenestino Episcopo, et sedis Apostolicae legato, communicata, convocata, citatus est Abaelardus, et, sine ullo libri examine instituto, eum flammis tradere, et sanam fidei confessionem, Symbolum Athanasianum ex scripto recitando, edere coactus est. Quo facto Abbati S. Medardi traditus est, ut ejus claustro, instar carceris, concluderetur. Unde postea ope Legati Apostolici dimissus, et ad coenobium Dionysianum remissus, in novas illas lites cum Monachis Sandionysianis incidit, quarum modo memini. Ceterum concilii istius historia ex ipso Abaelardo, epist. citata, Bernardo epist. 193. ad Ivonem Cardinalem, et Ottone Frisingensi de gestis Frederici cap. 47. peti potest.

§. VIII. Vexationibus illorum Monachorum ad monasterium deserendum compulsus, nec se ab Abbate revocari passus, licentiaque accepta ad quamcunque vellet solitudinem transeundi, modo nulli Abbatiae nômen daret, secessit in solitudinem agri Trecensis; ibique, adnuente Episcopo, *oratorium* construxit in nomine Trinitatis, et scholam aperuit; ingente dein discipulorum copia ad ipsum confluente, oratorium longe amplificavit, illudque, quia ibi respirabat, nomine *Paracleti* insignivit. Unde nova rursus ei creata est accusatio, quod, contra Ecclesiae morem, uni tantum Trinitatis personae illud consecrasset: quam diluit, dicendo, tum illud nomen toti Trinitati convenire tum, si vel Spiritus S. solus intelligeretur, se nihil rationi egisse contrarium, quia Spiritus Sancti sumus Templa, et ejus ductu Ecclesia gubernatur. Ex hoc autem oratorio dein vocatus ad Ruiense monasterium dioecesis Venetensis in Britannia Armorica regendum, eam praefecturam mox abdicavit, quod Monachorum pessimos mores, et continua vitae pericula, ab ipsis concitata, ferre non posset, ut ipse declarat, et Trecensem repetiit solitudinem; in quam etiam recepit Heloissam, cum ejus sanctimonialibus, a Lugerio,

rio, Abbate S. Dionysii, expulsis ex Argentolio ob inpudicitias. Propter quod male rursus audiit Abaelardus, ut ipse conquestus est. Sed tantum abest, ut quies ipsi eo loco fuerit concessa, ut graviores contra ipsum concitati sint motus per Gulielmum, Abbatem S. Theodorici: qui in ejus librum de *Theologia* incidens varios sibi observare errores periculosos in eo visus est; quos, scripta disputatione, exhibuit Gaufredo Carnotensi, et Bernardo Claraevallensi. Quibus valde commotus Bernardus, eos ubique divulgare non cessavit, donec causa ad concilium Senonense a. 1140. delata est.

§. IX. Errores autem illi sunt numero octodecim, petendi ex Abbate Theodorici, Bernardo epist. 190. ad Innocentium I. Papam, Anonymo in disputatione contra Abaelardum, et Ottone Frisingensi de gestis Frederici l. I. c. 47. 1. *Primus*, ipsi inputatus, habet, gradus dari in Trinitate, Patrem esse primam potentiam, Filium quandam potentiam, Spiritum S. esse nullam potentiam, porro Filium se habere ad Patrem, ut aereum sigillum ad aes, speciem ad genus, hominem ad animal. Sed Abaelardus in *apologia*, seu fidei confessione, hunc verborum suorum sensum diserte repudiat, et, eo sensu se ea dixisse, negat: in libris quoque ipsis de *Theologia*, ubi similia occurrunt verba, adfirmat, se eandem naturam, et proprietates, agnoscere in tribus Personis, sed juxta *personales* proprietates, quae personas distinguunt, statuere, Patrem esse *potentiam*, Filium *sapientiam*, Spiritum S. *charitatem*, eoque respectu tantum dixisse, Filium esse *aliquam* potentiam, quatenus sapientia est pars tantum potentiae, quippe discernendi, non operandi potentia, Spiritum S. nullam potentiam, quia charitatis idea nullam potentiae involvit. Ceperunt itaque ejus mentem male, sed et ipse nimis subtiliter disseruit, et ansam potius personalem subsistentiam destruendi praebuit. 2. Eadem ratione diluit *secundum* errorem, Spiritum S. *procedere* quidem ex Patre Filioque, sed non esse de eorum

substantia; quatenus Spiritus S., qui respectu proprietatis, qua Patris et Filii *charitas* est, nec est potentiae, nec sapientiae, pars, rectius *procedere*, quam *gigni* dici, cum *procedere* denotet, Deum se per charitatem ad alterum extendere. Unde est, quod in confessione neget, se ea verba, scilicet eo sensu, protulisse. Constant haec ex libris ejus de *Theologia*. 3. Ex quibus etiam elucescit, ipsum Spiritum S. dixisse *animam mundi*, qui *tertius* fuit error, quatenus ea, quae Philosophi de anima mundi dixerant, ad Spiritum S. catholico sensu transtulerit, tanquam causam vitae et sanctificationis. 4. Nec mentem ipsius adsecuti sunt, dum ipsi inpegerunt, Christum θεάνθρωπον non esse tertiam personam in Trinitate, seu Deum proprie hominem non esse dicendum, quod Nestorianismum redolere censebatur: ipse enim in Christo diserte agnovit unam personam et duas naturas; tantum, naturarum permixtionem ut vitaret, adseruit, Deum non esse proprie hominem; ut ex iisdem patet libris. 5. Quid veri *quintus* error habeat, Christum in carnem venisse, et passum esse, tantum ad nostram verbo et exemplo institutionem, et ut per charitatem Dei erga nos, in Filii missione elucentem, ad ejus amorem accenderemur, vix definiri potest. Utique similia quidem prostant in commentario ejus in Epist. ad Romanos, sed praecipue intendit demonstrare, nos ex potestate Diaboli non esse a Christo redemtos, acsi is in nos aliquid juris habeat; et in confessione dicit, Filium Dei esse incarnatum, ut nos a servitute peccati, et jugo Diaboli, liberaret, et supremae aditum vitae morte sua nobis reseraret. Inputatum quidem ei 6. quoque est, ab Adamo non trahi originalis peccati *culpam*, sed *poenam*: uti in comment. ad Rom. V: 12 dixit: verum, cum in fidei expositione adferat, ex Adamo tam culpam, quam poenam, nos contraxisse, quia illius peccatum nostrorum peccatorum omnium origo exstitit et causa, mens ejus videtur fuisse, originalem corruptionem, quae in hominibus,

minibus, rationis usu nondum gaudentibus, existit, non imputari ad poenam, sed hanc ab Adami peccato eos habere, eoque sensu originale peccatum magis ad poenam quam culpam esse referendum: sicut ipse se ibi explicat.

§. X. 7. Dixit quidem, nullum esse peccatum nisi in consensu et contemtu Dei, sed peccatum intelligit, per quod reus constituitur homo: ut ex eodem commentario l. cit. manifestum est. 8. Sic et *ignorantiae* peccatum non damnare hominem dixit quidem, sed ad ignorantiam invincibilem restrinxit; ut ex problematis 13*tii*, ab Heloissa propositi, solutione, et ex confessione, liquet. 9. Libero arbitrio, sine adjuvante gratia, nos posse bene velle et agere, sentire quidem Abaelardus in comment. ad Ep. ad Rom. lib. IV. videtur, cum gratiam, per quam credimus, in sola ratione et doctrina ponat: sed in fidei expositione diserte confitetur, gratiam Dei nos *praevenire*, ut velimus, *subsequi* ut possimus, *consociare* ut perseveremus. 10. Fidem esse *aestimationem rerum*, *quae non videntur*, cum dixerit, adversarii de fide dubia et fluctuante interpretati sunt, sed ipse firmam persuasionem et convictionem intellexit, ut ex initio ejus Theologiae, seu introductionis in eam, patet. 11 Deum plura non posse facere, quam quae facit, imo Deum non potuisse mundum aliter fecisse ac fecit, non posse peccatum inpedire, statuit quidem, sed explicuit, quatenus Deum non *deceat*, non conveniat ipsi aliter facere, uti ex toto ratiocinio lib. III. *introductionis*; patet: sic et in *confessione*, *Deum ea solummodo posse facere*, *credo*, *quae ipsum facere convenit*, *et quod multa facere potest*, *quae nunquam faciet.* 12. Animam Christi per se non descendisse ad inferos, sed per potentiam et efficaciam passionis, legitur quidem in ejus expositione *Symboli Apostolici:* sed negavit in *confessione* hunc esse sensum. Videtur itaque descensum tantum negasse, qualis est corporis. Hi praecipui sunt errores, ipsi inputati, alios praetereo. Illud addo, Abaelardum de Philosophis gentilibus, eorumque sa-

 lute

salute, in benigniorem judicasse partem, imo ipsis mysteriorum fidei, ut Trinitatis, et incarnationis, cognitionem, adtribuisse, partim per revelationem, partim per rationem: ut ex libris de Theologia in *thesauro novo Anecdotorum* Martene. lib. V. manifestum est.

§. XI. Hi errores cum Abaelardo ubique objicerentur, indeque ipsi invidia et odium crearetur, petiit ab Archiepiscopo Senonensi, ut sibi in publico conventu liceret se purgare. Indicta ergo est Synodus Senonensis a. 1140. et Bernardus Claraevallensis, ut eos refutaret, ad eam invitatus est. Interfuit quoque ipse Galliarum Rex Ludovicus VI., sed, statim ac errores ex ejus libris essent producti, ipse se subduxit et Papam adpellavit. Quod metu seditionis popularis ab ipso esse factum, tradit Otto Frisingensis; Berengarius vero, ejus discipulus, in *apologetico* Abaelardi, qui inter ejus opuscula comparet, refert, omnia in Synodo fuisse turbulenter acta, et Patres illos maximam partem fuisse ebrios. Quod si verum, summa ratione se subtraxit. Synodus itaque errores quidem condemnavit, sed in Abaelardum, prae Papae reverentia, nihil statuit, relationem tantum ad Papam Innocentium II. misit, eumque rogavit, ut in errorum condemnationem consentiat, et autorem coerceat: addidit quoque Bernardus duas ad Papam litteras, quae sunt 189. et 190. Qua relatione accepta, et Cardinalium ac Episcoporum *communicato* consilio, Papa eadem mox, cum ipso autore, damnavit capitula, teste epistola ejus, quae est 194. ad Bernardum. Jussit quoque in alia epistola, Abaelardum, et Arnaldum de Brixia, de quo postea, haereticos, in religiosis locis separatim includi, et libros eorum comburi. Sic satis praecipitanter damnatus est, ut Berengarius l. cit. demonstrat, sed postea cum Bernardo in gratiam rediit, et ipsi Pontifici reconciliatus est, ope Petri Venerabilis, Abbatis Cluniacensis, a quo etiam Cluniaci susceptus est: ut ex Petri epist. ad Innocentium liquet, scripto quoque *apologetico*, qui superest,

se

ſe ab haereſios ſuſpicione penitus purgavit, *praedictorum capitulorum*, verba ſunt Ottonis Friſingenſis, *partim verba*, *ex toto autem ſenſum abnegans.* Denique ab eodem Petro Cabilonem, ſanitatis ergo, miſſus, ibi poſt continua pietatis et laborum exercitia, defunctus eſt a. 1142., ejuſque corpus ad Heloiſſam miſſum in monaſterium Paracletenſe. Vid. Epiſt. Petri Venerabilis ad Heloiſſam.

§. XII. Opuſcula ejus, in unum volumen redacta et edita ſunt ſtudio Franciſci Amboeſii, Equitis, Pariſiis, cum notis Andreae Quercetani, ſive Ducheſnii, inſertis etiam epiſtolis, reſcriptis, aliiſque ad cauſam ejus pertinentibus, ut et Apologetico ejus, autore Berengario Pictavienſi, diſcipulo ejus. Sunt autem opera ejus, Epiſtolae, expoſitio orationis Dominicae, et ſymbolorum Apoſtolici et Athanaſii, commentarius in Epiſt. ad Romanos, denique tres libri de Trinitate, ſeu Introductionis in Theologiam. Praeterea quinque libri Theologiae Chriſtianae, qui ibi deſiderantur, exſtant in theſauro *anecdotorum* Martene tom. V., quos Petrus Lombardus maxime ſecutus eſt: ubi etiam commentarius Abaelardi in Hexaemeron reperitur. Ceterum ex dictis eluceſcit, et ex libris ejus, Abaelardum fuiſſe inſignem Dialecticum, cujus praecipua fuit ars diſputandi ſecundum ſubtilia logices praecepta, praeterea Ipſum ſubtilium et abſtractarum ratiocinationum circa myſteria fidei jeciſſe fundamenta, etiam propterea a communi regula in multis deviaſſe.

§. XIII. *Hugo Victorinus*, ſeu de S. Victore, ſive Saxo fuerit, ut Meibomius in diſſert. de ejus *patria* tom. III. Scriptorum German. probare conatus eſt, ſive Belga Iprenſis, ut ex vetuſto codice, et aliunde, Mabillon. in Analectis, Canonicus fuit regularis in coenobio Victoris ad muros Pariſienſes; unde nomen tulit, mortuus a. 1142., ut evicit Pagi ad Baronium. Fuit ſummus Auguſtini ſectator, dictus etiam propterea alter Auguſtinus, vel lingua Auguſtini. Exſtant opera ejus *tribus* in fol. voluminibus, et praeter

 adno-

adnotationes in Script. S., ac scripta didascalica, moralia etc. continent *summam sententiarum*, septem tractatibus comprehensam, quorum *primus* est de fide, spe, et charitate, Trinitate et Incarnatione, *secundus* de creatione et Angelis, *tertius* de creatione et statu humanae naturae, *quartus* de sacramentis in genere et praeceptis divinis, *quintus* de baptismo, *sextus* de sacramentis confirmationis, eucharistiae, poenitentiae, et extremae unctionis, *septimus* de sacramento conjugii. Sed praeter hanc summam, quae Theologiae tantum comprehendit epitomen, composuit alios duos libros, de *sacramentis Christianae fidei*; quod praecipuum ejus opus systematicum est, in quo veritates fidei fusius pertractat, quaestionesque praecipuas, sed missis difficilioribus, explicat dilucide, et ex Scriptura S., sed secundum Patrum interpretationes, demonstrat, methodo et terminis dialecticis spretis. Commentarii vero ejus in Scripturam S. duplicis sunt generis, in aliis enim sensum litteralem et historicum magis sectatur, in aliis vero allegorias et locos communes: quorum pleni sunt libri 24 *excerptionum*, de quorum genuinitate non sine ratione dubitatur. Alter *Hugo*, Rothomagensis per 30. annos Archiepiscopus, mortuus a. seculi 4*to*, de quo Robertus de Monte in adpendice ad a. 1130. ad calcem operum Guiberti edit. Dacherii legendus est, utilissimum condidit opus, ibid. a Dacherio editum, *de haeresibus sui temporis*, quippe in quo fidem Ecclesiae de praecipuis capitibus, ordines Ecclesiasticos, ac religiosos, nec non sacramenta baptismi, confirmationis eucharistiae, et conjugii etc. breviter et clare admodum exposuit.

§. XIV. *Petrus Lombardus*, genuinus Theologiae Scholasticae conditor, a patria sic dictus, primum fuit Doctor Parisiensis, et Canonicus Carnotensis, dein Scholarum Parisiensium Praeses, denique Episcopus Parisiensis ab a. 1159., defunctus a. 1164. Celeberrimum autem ejus est nomen per quatuor libros *sententiarum*, unde Magistri sententiarum titulus

titulus ipsi adhaesit. Scripsit praeterea commentar. in Psalmos, et collectanea ex Patribus in omnes Pauli epistolas. Methodus ipsius est, resecare disputationes, et quaestiones philosophicas, et dialecticas, seque per omnia Patrum definitionibus, et decisionibus adligare. Praecipuum vero, ut dixi, opus est, quod quatuor libros *sententiarum* complectitur, quod pro basi et norma deinceps habuerunt Scholastici, et in quod prolixos scripserunt commentarios, sed a methodo Lombardi longe discedentes, cum dialectice et Scholastice instituant; a quo eos abstrahere conatus erat Lombardus. Agit vero in libris sententiarum 1. de Deo, Trinitate, adtributis divinis, praescientia, et praedestinatione 2. de creatione, Angelis, et homine lapso, de libero arbitrio, gratia, peccato originali etc. 3. de Incarnatione, ejusque causis et effectis, charitate Dei et proximi, et 4. de sacramentis, seu de baptismo, eucharistia, poenitentia, potestate clavium, extrema unctione, ordinibus Ecclesiasticis etc , denique de novissimis. Ceterum imitatus est Johannem Damascenum, tunc in linguam Latinam recenter conversum, praeterea Abaelardum. Tradunt quidem nonnulli, eum compilasse Blandinum, obscuri nominis virum, cujus summa Theologiae sec. XVI. prodiit Viennae, sed de ipso, tanquam ante Lombard., nihil constat, et rectius forte pro epitome Lombardi habetur ejus opus. Incidit quoque Lombardus in haereseos suspicionem, ejusque accusatus est, ac condemnatus, tum in concilio Turonens. a. 1163., tum ab Alexandro III. Papa in epist. ad Gulielmum Senonensem, postea Rhemensem, Archiepiscopum, scripta. Inputatus ipsi fuit error, Christum, secundum quod homo, non esse *aliquid*, verbumque divinum corpori et animae ita unitum fuisse, ut indumento; quem refutavit Johannes Cornubiensis, Anglus, circa a. 1173. in libro ad Alexandrum III., apud Martene in thesauro anecdot. tom. V., ubi vid. admonitio ejus praevia. Condemnati etiam sunt Parisiis a. 1277. nonnulli ejus errores, qui

ad calcem librorum sententiarum adjungi solent, cum hoc titulo, *articuli in quibus magister sententiarum communiter non tenetur.* Protestantes quoque plura apud Lombardum inveniri saniora, et Pontificiis adversa, contendunt, apud Flaccum Illyr., Usserium, Forbesium, et alios obvia. De conversione panis in corpus Christi, ut unum hoc proferam, dixit, *num substantialis sit, an alterius generis, definire non sufficio.* Illud adhuc notari meretur, eodem tempore, quo Lombardus veterum Patrum sententias collegit, et Scholasticorum Magister adpellatus est, Gratianum sacros canones in unum corpus redegisse, et Canonistarum factum esse Magistrum. De quo postea.

§. XV. *Robertus Pullus*, Anglus, studiis absolutis Parisiis, in Angliam redux, ibi *Scripturas divinas, quae per idem tempus in Anglia obsoluerant, prae Scholasticis quippe neglectae, interpretatus est per quinquennium*, clarus circa an. 1144., ut Angli scriptores testantur. Quando Romam ab Innocentio II. evocatus, et a successore ejus Coelestino II. Cardinalis factus est, dein Cancellarius a Lucio II., quo munere in initiis Eugenii III. adhuc functus est. Scripsit *Sententiarum* de Trinitate libros octo, quos una cum Petro Pictaviense edidit Hugo Mathout Benedictinus. In quo libro tractat 1. de Deo et Trinitate 2. de Creatore, Angelis, homine, et ejus lapsu 3. de lege, circumcisione, gratia, et incarnatione, 4. de fide, spe, et charitate, de purgatorio, et statu animarum post mortem 5. de resurrectione Christi, de baptismo, confirmatione, et remissione peccatorum 6. de effectis peccati, tentationibus, poenitentia etc. 7. de operibus poenitentiae, ordinibus sacris, et conjugio 8. de eucharistia, et de novissimis. Abstinet et ipse a quaestionibus metaphysicis, et ex Scriptura ac Patribus, non ex logica et Philosophia, ratiocinatur. Ceterum, etsi hic unus Scholasticorum, qui minus periculose erraverunt, habeatur, ab omni errore non fuit censitus inmunis ex. gr. quod dixerit, Patrem et Filium esse duo principia Spiritus S., poenitentiae sacramentum

tum non culpam, ſed poenam remittere, Deum vero culpam, poenas damnatorum poſſe inminui, Daemones nondum infernalibus eſſe in cruciatibus, eoſque mox a creatione peccaſſe, ſanctos perſonaliter non deſcendere in terram, intentionem miniſtri non neceſſario requiri in conficiendo ſacramento, infantes non baptizatos damnari, et propterea in terra ſancta non ſepeliri. etc.

§. XVI. *Petrus Pictavienſis*, cujus modo memini, una cum ipſo a Mathout publicatus, Petri Lombardi fuit diſcipulus, et, propter ingenii ſubtilitatem, meruit cum Lombardo, Abaelardo, et Gilberto Porretano, de quo mox, accenſeri *quatuor Galliae labyrinthis*, ut fecit Gualterus, Prior S. Victoris, qui circa a. 1180. vixit, ſcriptis contra eos quatuor libris. Vid. Launoius de *varia Ariſtotelis fortuna*, cap. 3. Docuit autem Petrus Theologiam Pariſiis, dein Cancellarius, denique Epiſcopus Ebredunenſis, factus ab a. 1201., mortuus a. 1205. Scripſit quinque libros ſententiarum, in quibus Magiſtri quidem ſententiarum veſtigia, quoad doctrinam, premit, ſed alia prorſus utitur methodo, quaeſtiones ex principiis Philoſophicis ſolvens, et ſyllogiſtice etc.

§. XVII. *Gilbertus Porretanus*, ut de eo mox agam, patria Pictavienſis, primum Scholae Pariſienſis Rector, et Canonicus Pictavienſis, dein urbis patriae Epiſcopus ab a. 1141. ad a. 1145., ſicut ſummus celebratur Philoſophus, ita ex *ingenii ſubtilis magnitudine, ac rationum acumine, praeter communem hominum morem multa fertur dixiſſe:* ut habet Otto Friſing. de *geſtis Frederici* l. I. c. 46. Damnatae etiam ſunt ejus opiniones in Synodis Antiſiodorenſe et Pariſienſe a. 1147. et Rhemenſ. a. 1148., accedente autoritate Papae Eugenii III. Inter ejus adverſarios praecipui fuerunt Praeſules Gallicani, et Bernardus Claraevallenſis. Errores vero, ipſi inputati, apud Bernard. Sermon. 80. in Cantica, et Otton. Friſing. l. cit. 1. 50., Matth. Paris. ad a. 1119., ac alios, fuerunt ſequentes. 1. Primus et palmaris, quod inter Deum et Divinitatem, ſeu adtributa Dei

distinxerit, statueritque, Divinitatem non esse Deum, sed esse Divinitate Deum, nec personarum proprietates esse ipsas personas etc., sine qua distinctione censuisse traditur, vel tres Deos cum Arianis, vel unum numero Deum, aut unam personam, cum Sabellio, admitti, nec non totam essentiam divinam indeterminate incarnatam statui debebe. Sed nihil aliud forte intendit, ac inter essentiam et personam adcuratius distinguere, ita ut tres dici possent personae, seu tria subjecta, eandem possidentia Divinitatem: Divinitatem vero et Deum distinxit, sicut naturam abstracte et concrete consideratam, et non acsi natura esset quid reale, a persona seorsim subsistens, aut accidentale, quod ab ea abesse posset. Quo tamen sensu videtur haec sententia damnata, vel quia adversarii ejus unitatem, sic proprie dictam, numericam, ut adpellari solet, statuerunt. Qua ratione mentem Gilberti exposuerit Otto Frisingensis; qui scire velit, adeat eum de *gestis Frederici* lib. I: 53., qui excursum suum ita concludit: *quid senserit posui, quid sentiendum sit, judicent alii* 2. *Meritum humanum adtenuando, nullum mereri praeter Christum*, dixisse fertur, ut verba habent Ottonis; quae adsertio hoc itaque tempore fuit male sana habita. 3. Tertius fuit error, quod, ut idem autor tradit, *Ecclesiae Sacramenta evacuando diceret, nullum baptizari nisi salvandum* Sed Porretanus, sive commoda explicatione, sive errorum renunciatione, postea in gratiam cum Papa et Ecclesia rediit. Vid. Otto Frisingensis, et Gaufredus in vita Bernardi l. III. cap. 5., obiit a. 1154. Superest commentarius ejus in Boetium de Trinitate inter opera Boetii, et Epistola ad Matthaeum, Abbatem Florentii, apud Dacherium in adpendice ad opera Guiberti, et Martene thes. Anecdot. tom. I., ubi, quod notandum, inter alia, dicit, posse quem communicare vel in *solius calicis*, vel *solius panis*, sacramento, et pueros baptizatos in solo calice, infirmos in solo pane, esse enim totum Christum in singulis elementis, seu carnem et sanguinem in pane aeque ac in vino.

§. XVIII.

§. XVIII. *Commentatores* Script. S., ut ad eos veniam, novam adoptarunt hac parte methodum, quod ante omnia eſt obſervandum. Cum enim antiqui Scripturam litteraliter et allegorice explicarent, ſequentes vero non niſi ſuperiorum fuerint compilatores, ac *catenarum* confectores, aut *ſcholiorum* conditores, hoc ſeculo non tantum gloſſas ad litteralem intellectum, quod et antea, fecerunt, ſed et eadem methodo, qua in Theologia tractanda, uſi ſunt, per principia dialectices, et varias quaeſtiones ſubtiles Theologicas et locos communes ventilando. In ſeculi initio floruit *Anſelmus*, Scholaſticus, et Canonicus Laudunenſis, in Gallia, a. 1117. mortuus; quem audivit, ſed minus probavit, Abaelardus. Autor habetur *gloſſae interlinearis* et *marginalis* in totum Vetus et Novum Teſtamentum, editae cum gloſſa ordinaria Hugonis a S. Caro, et Lyrae. Aliae enarrationes in Scripturam, ipſi adtribui ſolitae, alium habent autorem. Celebrior novae Methodi commentator eſt *Rupertus Tuitienſis* Abbas, e regione Coloniae Agrippinae, a. 1135. defunctus: qui in totam Scripturam S. commentatus eſt, et locos communes, ut adpellantur, pertractavit: tantum in duodecim Prophetas antiquam ejus commentarii redolent methodum, ſed ſunt valde allegorici. Scripſit et alia, ut de *Divinis officiis* per anni circulum; ubi de ritibus et ceremoniis ſacris agit, et rationes tradit myſticas. Exſtant opera ejus duobus voluminibus in Fol. ex editione Pariſienſi. Ceterum hic antiquam ſententiam de unione divinae naturae cum pane et vino in euchariſtia renovavit, et clarius explicuit. De quo poſtea. Antichriſti characterem in perſecutione ſitum recte quoque expreſſit ad Apoc. Johannis c. XIII., inter alia dicens, *Verus Deus non coacta, ſed ſpontanea, ſervitia vult. Ergo et in hoc, imo maxime in hoc, palam faciet ſenſum habentibus, et ratione pollentibus, quod vere ſit Antichriſtus, quod vere non Chriſtus, ſed ſecundum nomen ſuum Chriſto ſit contrarius: hic eſt Chriſtus qui ſanguinem ſuum fudit, hic eſt Antichriſtus, qui ſanguinem fudit alie-*

num. Paulo ante dixerat, *hoc eſt ſignum, in quo cognoſcant hi, qui ex Deo ſunt, ex maligno eſſe malignum illum, quia occidit, ſicut jam dictum, et in capitivitatem ducit, quod non facit, nec fecit, omnis qui ex Deo eſt. Hoc audiat ſi quis habet aurem, hoc ad memoriam revocet quiſquis fidelem habet rationem* etc.

§. XIX. Nullus fuit *Bernardo* Claraevallenſe celebrior, dignus, qui adcuratius deſcribatur, et innoteſcat. Indoles et labor ejus fertur matri, cum eum in utero gerebat, per ſomnium revelatus. Vidit enim catellum totum candidum, in dorſo ſubrufum, et clare latrantem. Praeſtitit utique ſe talem, ſed in bonos aeque ac malos, uſque etiam ad morſus caninos. Nobili ortus genere primum fuit Monachus Ciſtercienſis, dein Abbas Claraevallenſis ab a. 1115. Stephani enim Abbatis Ciſtercienſis juſſu coloniam Monachorum duxit ad Claraevallem, in territorio Lingonenſi, ibique conſtructo Monaſterio functus eſt Abbatis munere, ita tamen, ut in tuguriolo ad latus poſito ipſe latitans totus incubuerit ſtudiis et devotioni. Sed hinc abſtractus curam fere totius Eccleſiae geſſit, ita ut omnia pene ab ejus ore et autoritate pependerint. Interfuit a. 1128. Trecenſi concilio, ejuſque juſſu compoſuit regulam, in uſum Templariorum, ad cujus ordinis confirmationem multum contulit. Dein ad Gulielmum IX., Aquitaniae Ducem, miſſus eſt a. 1130., ut eum a partibus Anacleti ad eas Innocentii II. adduceret: quod tamen non niſi poſt quinquennium, iterata legatione, effecit. Adfuit Innocentio in omnibus, et conciliis ab ipſo in Gallia celebratis interfuit. Mediolanenſes ad Eccleſiam illam Papae reconciliandam adiit a. 1130., ingente cum honore receptus eſt, et eos ad obedientiam ſedis Romanae reduxit, ſimul permovit, ut, Conrado miſſo, Lotharium ſuſceperint Inperatorem. Recuſavit quidem Archiepiſcopatum Mediolanenſem, ipſi oblatum, ſed Mediolanum introduxit Ciſtercienſes, condito ibi monaſterio Claravalle, a. 1135. quod primum eorum fuit: fundavit etiam ibi tertium ordinem *humiliatorum*, praeſcripta quoque regula: unde *fratres S. Ber-*

S. Bernardi adpellati ſunt. Paci inter Rogerium, Siciliae Regem, et Innocentium, ſequebatur enim Rex partes Anacleti, ſanciendae incubuit a. 1137., ſed irrito ſucceſſu. Deinde bellum ab a. 1140. geſſit continuum cum haereticis, vel haereſios ſuſpectis, ut Arnaldo Brixienſi, Gilberto Porretano, Abaelardo, et Petro Bruſio: de quo poſtea. Fuit quoque novae expeditionis Cruciatorum, ut poſtea videbimus, praecipuus autor. Denique contradixit *inmaculatae conceptioni* Mariae Virginis, teſte Sermone ejus II. in Adſumtionem, et epiſt. 174. ad Canonicos Lugdunenſes, ubi ſeſe quoque feſto inmaculatae conceptionis in Eccleſia Lugdunenſi a. 1136. inſtituto oppoſuit, tanquam novitati, inconſulto Papa, invectae in Eccleſiam. Ceterum hoc feſtum etiam oppugnavit Potho Prumienſis, cujus opuſcula exſtant in Bibl. Patrum tom. XXI. in libro de *ſtatu domus* Dei lib. III. in fin., ubi feſtum S. Trinitatis, et transfigurationis Chriſti, etiam inprobat. Quod idem fecit Petrus Cellenſis l. VI. epiſt. 23., ſatis elegante, et pro more temporis eloquente, qui etiam ibid., et lib. I. epiſt. 10., diſputat, Mariam, licet non conceptam ſine peccato, natam fuiſſe ab eo liberam, et nunquam conſenſiſſe libidini carnali, licet a tentatione non liberam, ſecus ac Nicolaus, S. Albani in Anglia monachus, ſtatuebat, qui omni tentatione eam ſuperiorem fuiſſe contendit, cujus epiſtola ibid. reperitur, lib. IX. ep. 9. Inter peculiares Bernardi opiniones locum tenet, animas juſtorum ad plenam Dei viſionem non admitti ante reſurrectionem, eaſque in atrio eſſe ſub altari, nondum in domo Dei, videre tantum humanitatem Chriſti, nondum Divinitatem. Vid. Sermones 2, 3, 4. *de omnibus ſanctis.* Diem vero obiit ſupremum a. 1153. et ab Alexandro III. canonizatus eſt a. 1174. Vitam ejus plures conſcripſerunt, a Mabillonio editi, in praeclara operum ejus editione 2 vol. in fol., quae repetita eſt a Veronenſibus 3 vol., additis, quae Martene publicaverat. Conſtant ex Epiſtolis, ſermonibus, aliiſque tractatibus doctrinalibus et

 morali-

moralibus. Ceterum fuit Bernardus religiosus quidem et peritus, acerrimus quoque et liberrimus corruptionis sui temporis, in primis aulae Pontificiae, reprehensor, vid. Libri de *consideratione* ad Eugenium Papam, commentar. ad Canticum Salomonis, ac epist. 290. ad Cardinalem Ostiensem; sed simul credulus, suspiciosus, superstitiosus, quodque pejus est, terribili Orthodoxiae zelo flagrans. Visionum, miraculorum, et adparitionum coelestium, etiam ejus ingens venditatur copia.

§. XX. Floruit porro circa medium seculi *Richardus Victorinus*, Canonicus regularis S. Victoris, prope muros Parisienses, denique Prior; mortuus a. 1173., autor variorum operum, quae 2 vol. in fol. prostant, complexa tractatus dogmaticos et spirituales, expositionesque multarum Script. S. partium, cum criticas et historicas, tum allegoricas et dogmaticas. Denique, innumeris aliis praeteritis, memorandus superest *Petrus Blaesensis*, Londinensis Archidiaconus, et Cancellarius Archiepiscopi Cantuariensis, Regisque Proto-Cancellarius ab a. 1160. Varia et ipse condidit opera, novissime in fol. edita a Petro Gassanvilla, et inde in Bibl. Patrum. Sunt autem Epistolae, sermones, aliique varii argumenti tractatus. In quibus vitia Clericorum et Monachorum acriter passim perstrinxit, adeo ut ipsi inputatum sit, quod Principum adulatorem, et Cleri ac monachatus calumniatorem, sese praestiterit: vid. sermo ejus IX., in quo ipse defendit. Ceterum male censetur vocabulo Transsubstantiationis primus usus, quod exstat epist. 140. Ante ipsum enim jam adhibuit, praeter alios, Stephanus Augustodunensis, et primus, ut videtur, Hildebertus Turonensis, a. [illegible] defunctus. Vid. Beaugendre Benedictinus, qui opera ejus eleganter edidit in Fol., in notis p. 571. et 719.

§. XXI. Ad *canonicos* antequam accedam, varios *canones* colligendi modos non fuerit inutile praemisisse. 1. *Primus* est, quo canones nude recensentur, eo, quo in conciliis leguntur, ordine, sive unius sint concilii, sive plurium, sub

ſub una ſerie numerorum. Quae collectio dicitur *Codex*, vel *corpus*, canonum; et, ſi plurium Synodorum canones una numerorum ſerie decurrant, ἀκολουθία κανόνων *conſequentia canonum*. 2. *Secundus* eſt, quo acta Synodorum cum canonibus recitantur, ſive *acta et ſancita*. 3. *Tertio* modo ſub certos titulos et rubricas referuntur canones diverſorum conciliorum, ſive citentur tantum canones, verbis non additis, ſive verba etiam recenſeantur: prius dicitur *breviatio* canonum, poſterius eorum *concordia*. 4. *Quartus* eſt, quo concordes Inperatorum leges adjunguntur, vel ſubjiciuntur: quam collectionem adpellant *Nomo-canones*. Denique 5. *quinto* inſuper adduntur Epiſtolae decretales Pontificum, ac Epiſcoporum, nec non ſententiae Patrum. Vixit etiam hoc ſeculo *Bernardus Circa*, Papienſis Praepoſitus, et poſtea Antiſtes Faventinus, qui primus Pontificum decretales, et conſtitutiones, ſeorſim collegit. De quibus omnibus vid. G. Maſtricht hiſt. jur. Eccleſ. Conditum vero eſt hoc ſeculo famoſum illud opus Gratiani, quod publice receptum, et principium Juris Canonici, quod ſtudium hoc ſec. vigere coepit, factum eſt. *Gratianus* fuit Tuſcus, et coenobii Felicis Bononienſis Monachus Benedictinus, celebris Juris Eccleſiaſtici Interpres, indeque *Magiſter* dictus. Condidit autem ſub Eugenio III. a. 1151. famigeratiſſimum illud opus, ſeu collectionem canonum, ex Patrum ſcitis, Synodorum canonibus, ſpuriis etiam Pontificum decretalibus, aliiſque pſeudepigraphis: quod opus ipſe *concordantiam diſcordantium* canonum adpellavit, ſed Innocentius *corpus decretorum*. Conſtat ex tribus partibus, 1. *diſtinctionibus* 101, quae ſingulae in capitula dividuntur. 2. *Cauſis* 36, quae ſingulae varias continent quaeſtiones, in capitula diviſas. 3. Pars tertia de *conſecratione* agit, in quinque diviſa diſtinctiones. Huic collectioni quaedam capita addidiſſe fertur diſcipulus ejus *Cotta Palea*, quibus Paleae nomen eſt inditum. Sed antiquioribus in Mſſ. non reperiuntur. Hoc Gratiani opus, licet ab Eugenio III., ut vulgo putatur, etiam ab autore

vitae Gratiani, et Trithemio, traditur, non fuerit adprobatum, ut Antonius Augustinus dialogo III. demonstravit, imo corpus decretorum Gratiani nunquam directe sit a Papis confirmatum, obtinuit tamen sensim authenticam autoritatem, usu et observantia forensi, plane ut Jus Justinianeum, multum eo tribuentibus Decretistis in Academiis, opposite ad Glossatores Juris Romani. Vid. Boehmer Jur. Eccles. l. I. tit. II. Sed ipsi Pontificii varias fovent de ejus autoritate opiniones. Vid. Mastricht l. cit. §. 308. Alexander vero III., ut illud obiter observem, decretales sui temporis epistolas, in unum volumen redactas, *consulta* Alexandri adpellari, et Gratiani compilationi addi, voluit, ut inservirent juri Canonico, vid. adpendix concilii Laterani III., ubi haec exstat collectio. Ceterum, cum multos in hoc condendo opere commiserit Gratianus errores, sive a Burchardo et aliis, quos secutus est, sive ab Interpretibus, Linguae Gracae quippe ignaris, deceptus fuerit, sive spuria pro genuinis habuerit, sive autores et concilia confuderit, varii sec. XVI. illud emendare instituerunt, sicut et correctum prodiit a. 1580. cum approbatione Gregorii XIII. Interea dum hoc fiebat, manus ei admovit Antonius Augustinus, Tarraconensis Archiepiscopus; scriptis dialogis de *emendatione Gratiani*, quos optime cum notis edidit Baluzius. Denique, quae in hoc opere occurrunt, Romano-Catholicis minus faventia, studiose a Protestantibus collecta sunt, ut Pfaffio, de dogmatibus *Protestantium ex jure canonico comprobatis*, sed jam antea in catalogo *testium veritatis* l. XV., et ab Alstedio Encycloped. l. XXV. Theolog. sect. IV. qui ex Johanne Hallero ideam exhibuit *symphoniae* juris *canonici*, seu *decreti Gratiani* cum Scriptura S. in 35 capitibus.

§. XXII. Succedant *Historici*, sive compilatores, sive autores, fuerunt. Floruit utique celebris iste *Historiae Scholasticae* conditor, qui libris sedecim in compendium redegit libros historicos Vet. et Nov. Test., sed admixtis

histo-

historiis externis, et fabulosis narrationibus, *Petrus Comestor*, seu manducator, quo nomine venit autor, etiam dictus Magister historiae Scholasticae: fuit Trecensis natione, et aliquando Cancellarius Parisiensis: autor haud magni pretii, sed cujus notabile memoratur ex MSS. Gyraldi, ejus discipuli, apud Cave hist. Litter., dictum, *nunquam hostem antiquum in aliquo articulo adeo Ecclesiam Dei circumvenisse, sicut in voti continentiae sacerdotum emissione.* Opinatus quoque est, Mariam sine *peccato conceptam esse, ex particula seminis, quae ex Adamo per omnes generationes incorrupta descenderit;* ut Molanus in MSS. Biblioth. sacra ex libro ejus de *laudibus Mariae* observat in Scholiis ad Henricum Gandavensem; in Biblioth. Eccles. Fabricii. Aliorum vero historicorum, sive universalem condiderint historiam, sive hujus illiusve nationis, aut eventus, sive vitas sanctorum conscripserint, nimia est copia, quam ut vel recensere liceat: quare nonnullis illustrioribus ero contentus. Initio seculi Chronicon ex Chronicis composuit ab Orbe Condito ad Henricum I. seu a. 1117., ab anonymo continuatum ad a. 1147., *Florentius Bravonius*, Monachus Wigorniensis in Anglia: quod Matthaeo Westmonasteriensi subnecti solet. Utitur hic autor duplice aera Christi, una Dionysii Exigui, altera secundum Euangelium, easque, quod paradoxum est, 22 annis differre dicit, adeo ut annus 1*mus* aerae Vulg. sit 23*tius* secundum Euangelium. Circa idem tempus scripsit *Hugo*, Floriacensis monachus, in dioecesi Aurelianensi super Ligerin, Chronicon, a Nino Assyriorum Rege usque ad Ludovici Pii obitum a. 840., editum a Rottendorpio, sed mutilum, ultra Constantinum M. non progressum. Sed memorabiles etiam ejus sunt duo libri, *de Regia potestate*, et *sacerdotali dignitate*, publicati a Baluzio Miscell. tom. V.

§. XXIII. Bonis historicis adnumerandus est *Ordericus Vitalis*, Anglus quidem natione, sed qui, in Normanniam, ablegatus, vitam fere exegit in coenobio Uticensi, cujus

 praeci-

praecipuas partes ipse recenset ad calcem lib. XIII. historiae suae. Scripsit autem tredecim libros Historiae Eccles. utilissimos, a Christo nato ad a. 1142., inter Scriptores antiquos Normannorum historiae Du Chesne. Sed nemo forte praeferendus *Ottoni Frisingensi*, qui et genere fuit illustris, et vita ac scriptis celeberrimus, historicus laudabilis, ac veritatis studiosus. Ex filia Henrici IV. natus, frater uterinus Conradi III., patruus Frederici Barbarossae, Episcopus Frisingensis, ab a. 1138. Fratrem fuit in expeditione sacra comitatus, et domum redux, abdicato munere Episcopali, monachus Cisterciensis, et Abbas Morimundensis coenobii in Burgundia, defunctus est a. 1158. Scripsit de rebus gestis Frederici, nec non Chronicon ab Orbe Condito ad a. 1146. libris septem, addito octavo de *fine mundi*, *Antichristo*, *et extremis*. Edita sunt haec opera, post alios, a Christiano Urstitio inter Historicos Germanos. Sed libri de *gestis* Frederici novissime sunt recusi, collato etiam novo Mss., una cum *Radevico*, ejus etiam temporis, canonico Frisingensi, qui ulterius perduxit, a Muratorio inter Scriptores Italiae tom. VI., ubi etiam comparet utriusque operis continuatio per Ottonem de S. Blasio, nec non alii Scriptores aequales gestorum Frederici in Italia, uti Otto Morena, Sire Raul, seu Radulphus, Mediolanensis, etc. Exstat etiam ibid. tom. VII. Romualdi, Archiepiscopi Salernitani, Chronicon ab O. C. usque ad a. 1178. Vulgavit etiam Muratorius Antiq. Ital. Med. aevi in adpendice tom. IV. *Richardi*, monachi Cluniacensis, chronicon, a temporibus Caroli M. ad a. 1162., quod Mss. exstat ab Orbe condito, lectu non indignum, in primis quoad expeditiones Cruciatas, et nonnulla geographica, hic illic inspersa: subjunctus est etiam catalogus Pontificum Romanorum, a Petro usque ad Hadrianum IV, seu sec. XII. medium. Denique, negligendus non est *Godefridus Viterbiensis*, a patria sic dictus, munere Presbyter, et tribus Inperatoribus, Conrado III., Frederico I., et Henrico VI., a sacris et secretis. Scripsit,

Scripſit, poſt 40 annorum peregrinationem, *Pantheon*, ſeu Chronicon Univerſale ab O. C. uſque ad a. 1187., dedicatam Urbano III., inter Scriptores German. Piſtorii, ſed pars XVI*ta*, quae incipit cum ſec. IV., recuſa eſt a Muratorio Script. Ital. tom. VII.

§. XXIV. Nationum et rerum particularium Scriptores magnum faciunt numerum. Recenſeamus aliquos, initio a rerum Anglicarum facto. *Henricus Huntindonenſis*, vel Huntingtonenſis, Archidiaconus, hiſtoriam Anglorum ab originibus gentis, in primis Anglorum et Saxonum tranſitu in Britanniam, ſcripſit, uſque ad Stephani Regis mortem, a. 1153., inter Savilii Scriptores rerum Anglicarum. Libellum ejus de *contemtu mundi* publicavit Dacherius in Spicilegio tom. III., *Gulielmus Malmesburienſis*, a coenobio, cujus monachus fuit et Bibliothecarius, ſic dictus, ſcriptor eruditus et fidelis, poſt annum 1143. brevi mortuus, librorum quinque autor eſt, de *geſtis Regum Anglorum*, a primo Saxonum adventu a. 449., uſque ad a. 18*vum* Henrici I., ſeu a. 1127., dein librorum duorum *hiſtoriae novellae*, inde ad a. 1143., denique de geſtis Pontificum Anglorum ad a. 1125., quae omnia opera in collectione Saviliana proſtant. Ejus etiam eſt, ut alia mittam, continuatio hiſtoriae Eccleſiaſt. Bedae, quae inter Scriptores minores rerum Britannicarum etiam comparet. Ceterum carmen jambicum ejus, in hiſtoria ejus l. III. c. 28. obvium, de *corruptione ſui temporis*, omnem meretur animadverſionem. *Gulielmus Neubrigenſis*, alias Novoburgenſis, in Anglia, dictus etiam Gulielmus Litle, ſeu parvus, ex provincia Eboracenſe ortus, exaravit quinque libros, qui valde aeſtimantur, de *rebus Anglicis* ſui temporis, initio facto a Gulielmo Conqueſtore ad a. 1179., praeter tres homilias. Optima vero editio eſt Tomae Hearne 3 vol. in 8*vo*. *Simeon Dunelmenſis*, praeter hiſtoriam Eccleſiae Dunelmenſis, cujus praecentor fuit, quae Turgoti, Prioris Dunelmenſis, eſt compilatio, exaravit hiſtoriae de *Regibus Anglorum et Dacorum* libros duos,

 ab

ab a. 731., quo deſiit Beda, ad extremum Henrici I. a. 1130. Quam hiſtoriam continuavit *Johannes Hexham*, ejuſdem aetatis ſcriptor, ſive Haguſtaldenſis, in dioeceſi Dunelmenſi. Qui omnes ſcriptores reperiuntur inter eos Angliae, quos luci expoſuerunt Twyſden et Seldenus. Denique *Rogerus de Hoveden*, Profeſſor Primarius Theolog. Oxonienſis, annales condidit Anglicanos ab a. 731. ad a. 1202.; qui in collectione Seviliana proſtant.

§. XXV. Hiſtoricae *Danicae* libros ſedecim, ab ipſis primordiis gentis uſque ad a. 1186. poſteritati reliquit inſignis hiſtoricus, ſtilo florido, *Saxo Grammaticus*, a ſtili elegantia ſic dictus, gente Danus, et patria Selandus. Edidit eruditis cum notis, poſt alios, Stephanes Johannes Stephanius. *Normannorum* hiſtoriam condidit *Gulielmus Gemmeticenſis* Monachus, inter Scriptores Anglorum, Normann. etc., Cambdeni, et caſtigatius in Normannis du Cheſne. *Slavorum* et Venedorum chronicon compoſuit *Helmoldus*, presbyter et rector parochiae Boſovienſis in Wagria, diſcipulus Geroldi, primi Lubecenſis Epiſcopi, et ejus comes in Venedis convertendis. Incipit a Caroli M. tempore, et Saxonum converſione ad Chriſtianam profeſſionem, et perduxit ad a. 1170. Quod opus continuarunt *Arnoldus*, Abbas Lubecenſis ad a. 1209., et *Anonymus* Bremenſis ad a. 1448. Exſtant omnes inter Scriptores Brunſvicenſes Leibnizii. Sed Helmoldum ac Arnoldum plenius et integrius edidit, et notis illuſtravit, Henricus Bangertus, Lubecae. Res *Bohemicas* conſcripſit *Coſmas*, Pragenſis Decanus, probe ab Epiſcopo ejus nominis diſtinguendus; ab a. 1038. ad a. 1125. inter Scriptores Germanicos Menckenii tom. I. Res *Germanicas*, *Francicas* etc., plures tradiderunt, in collectionibus obvii; quos recenſere longum foret. Hiſtoriam *Siculam* praecipue ſub Gulielmo I., dicto *malo*, et II. dicto *bono*, ſatis eleganter et fideliter dedit *Hugo Falcandus*, autor aequalis, inter Scriptores Ital. Muratorii tom. VII., ubi etiam tom. V. exſtat *Falconis* Beneventani Chronicon, barbare quidem, ſed exacte, concinnatum.

§. XXVI.

§. XXVI. *Cruciatorum* expeditiones enarrarunt plures, uti, praeter anonymum, *Robertus* Monachus, *Baldricus* Dalenſium Archiepiſcopus, *Raymundus* de Agiles, Canonicus Podienſis, et Capellanus Comitis Tolotani, *Albertus* Aquenſis Canonicus, *Fulcherius* Monachus Carnotenſis, *Gauterius* Cancellarius, *Gulielmus* Tyrius Archiepiſcopus, *Guibertus* ex nobili ſtirpe Gallus Bellovacenſis, Abbas Novigentinus in dioeceſi Laudunenſi ab a. 1104. mortuus a. 1124., qui etiam multa alia ſcripſit, praeter geſta Dei per Francos, in Scripturam S. et contra haereſes, ut de vita ſua etc., quae opera ſunt edita ab Acherio, in Fol., una cum variis additamentis. Fuit quidem vere, pro ſeculi genio, devotus, ſed et valde ſuperſtitioſus, ſtilo horridus. Ceterum praerogativam ſanandi *Scrophas*, ſeu ſtrumas, glandia obdurata circa collum, axillas, et inguina, tactu, *ſuperaddito crucis ſigno*, ut loquitur autor, divinitus, ut putatur, conceſſam Regi Francorum, memoravit lib. I. c. 1. *de pignoribus ſanctorum;* et quidem *primus* ejus meminit, ut Dacherius ad eum locum notavit. Nec illud omittatur, eum ibid. c. 4. morem ſanctorum corpora *aureis vel argenteis conchulis* inſerendi, praeterea e tumulis eruendi, et membratim huc illuc ferendi, valde inprobare. Denique *Jacobus de Vitriaco*, ſed qui eſt ſeculi ſequentis, cujus praefatio ad hiſt. Orient. et Occid. etiam reperitur in Antiq. Lect. Caniſii tom. IV. Hi autores omnes exſtant in libro, cui titulus, *geſta Dei per Francos:* ſed celebriores ſunt Guibertus, et Gulielmus Tyrius. *Bernardi* denique theſaurarii, hujus ſeculi ſcriptoris, hiſtoria *terrae ſanctae recuperatae et amiſſae*, lectu digna, locum tenet inter Italiae Scriptores Muratorii tom. VII. ubi Muratorius in praefatione omnes belli ſacri hiſtoricos recenſet. De quibus etiam vid. A. Miraeus in *auctario* edit. Fabricii.

§. XXVII. Ingens etiam eſt eorum copia, qui vitas ſanctorum deſcripſerunt, major, quam hic enumerari poſſint. Unius hic mentionem faciam *Johannis Sareſberienſis*, qui

famoſi Tomae Becceti, vel Cantuarienſis, de quo poſt, tam compoſuit, ſed celebrior eſt, et eo nomine cognoſc dus, per alia opera, ut Epiſtolas, commentar. in Epiſt Pauli, et in primis per *polycraticum*, ſeu librum de *nu curialium, et veſtigiis Philoſophorum.* In quo de occupat nibus vanis, de officiis, virtutibus, et vitiis ſecularium, primis Principum, eleganter differit. Fuit natione Angl a patria Sarisberienſis dictus, motibus Tomae Becceti mixtus, et cum ipſo in exilium pulſus, ſed poſt ſept annos reverſus. Mortuo vero Toma a. 1172. in Galli iterum profectus, Epiſcopus Carnotenſis in Provincia Se nenſi factus eſt, et Synodo Lateranenſi a. 1179. interſi Acerrimum quidem Majeſtatis Pontificiae ſeſe praeſtitit p pugnatorem, ſed et vitiorum et abuſuum, ipſius quo aulae Papalis, liberrimum cenſorem. Vid. in primis Polyc l. VI. c. 24. Inter paradoxas ejus opiniones, in libro *lycrat.* ſparſas, eſt, Tyrannum licite et debite occidi a q cunque, modo non ſit ei juramento obſtrictus; Princip porro ab Eccleſia accepiſſe gladii uſum, et vim coactiva adeoque in ejus exercitio miniſtrum eſſe ſacerdotum, et illis dependere, adeo ut poteſtate ab iis privari poſſit. terum inter epiſtolas ejus eſt notabilis 172. ad Comit Henricum, qua libros canonicos V. et N. Teſt. recenſ ſecutus Hieronymum. De Tobia, Judith, et libro Mac baeorum dicit, *eos in canone non eſſe receptos* — — *q tamen*, inquit, *fidem et religionem aedificant, pie admiſſi ſi* Praeterea Paulo adtribuit epiſtolam XV*tam* ad Laodicenſ *licet ab omnibus exploſam*, nixus tantum teſtimonio Apoſ Col. IV: 16. Differit quoque de librorum illorum aut bus, et his notabilibus verbis concludit: *ſed quae cura ſereniſſime Domine! has atque alias in inveſtigatione auto diſcutere opiniones, cum unum omnium ſanctarum ſcriptura conſtet eſſe autorem ſpiritum ſanctum?* addit, ex Gregorio *in moralibus, de ſcriptore libri poſtmodum quaerere pro eo eſſe habendum, acſi, cum de ſcriptore certum ſit, de calai quo liber ſcriptus eſt, dubitetur.* §. XXV

§. XXVIII. Catalogo ſcriptorum verbo ſubjungi merentur duae, illuſtres viſionibus et ſcriptis, foeminae, Elizabetha et Hildegardis. *Eliſabetha* fuit Abbatiſſa Schoenaugienſis in dioeceſi Trevirenſi, defuncta a. 1168., cujus ſuperſunt *viſionum* libri 5., varie editi. Vitam ejus enarravit frater ejus Ecbertus, Abbas S. Florini Schoenaugienſis. *Hildegardis*, Abbatiſſa in monte S. Roberti in Bingis, ſeu prope Bingiam, in dioeceſi Moguntina, celeberrima fuit ob ſingularem devotionem, et revelationes, ipſi, ut putabatur, conceſſas, adeo ut ex omnibus fere locis ſcriptae ad eam fuerint ab illuſtribus etiam viris litterae, ejuſque revelationum libri adprobati ſint in Synodo Trevirenſi, et ab Eugenio III. Papa, ejuſque ſucceſſoribus. Vid. Albericus ad a. 1141. et Trithemius in Chron. Hirſaugienſe. Exſtant vero ejus *Scivias*, ſeu viſionum libri tres, Epiſtolae, et alia opuſcula. Prophetiam ejus contra Monachos, lectu dignam, recenſet Bzovius in Annal. ad a. 1415.; quam tamen alii fictam putant et ſuppoſititiam.

§. XXIX. Floruerunt itaque *ſtudia*, ut de illorum ſtatu paucis exponam, et circa quaſvis verſata fuerunt ſcientiae, ſed, quod noſtram in primis meretur adtentionem, reſuſcitatum eſt, praeter juris civilis ſtudium, juris Canonici, et Theologiae Scholaſticae jacta ſunt fundamenta. Juris civilis ſtudium, cum per ſex fere ſecula jacuiſſet, primum ſub Barbaris, dein Carolo M., et ſucceſſoribus, revocatum eſt in lucem ab *Irnerio*, ſeu Wernero, primo Juris Anteceſſore in Academia Bononienſe; quam ſolam Juris ſcholam decreviſſe cenſetur Lotharius Inperator; neſcio, num ſatis ſolido fundamento. Vid. Conringius de *origine Juris Germanici* cap. 21. et Muratorius Antiq. Ital. Med. aevi diſſert. XLIV. Occaſionem autem juris Romani inſtaurati praebuit opus Pandectarum inventum in Apulia ſub Lothario II., in excidio urbis Amalphitanae circa a. 1137.; ubi Piſani inter alia ſpolia hunc codicem invenerunt, et abſtulerunt, incertum quo in pretio habuerint. Vid. Brenkman

man in historia Pandectarum. Cum vero Pisam occuparent a. 1146. Florentini, eundem codicem secum Florentiam detulerunt: ubi adservatur, et nomen Pandectarum Florentinarum nactus est. Irnerius vero propterea appellatus est *Lucerna juris*, et instaurator Juris Romani. Bononiensem Academiam postea secutae sunt aliae. Utique a. 1196. a Philippo Augusto, Galliae Rege, juris Romani institutio fuit Monpessulum introducta, et seculo sequente a Frederico II. Caesare in scholam Patavinam. *Neque hoc praetermittendum est*, verba sunt Muratorii in Antiquit. Italiae medii aevi dissert. XXII., *quod apud majores nostros, antequam inveheretur per universam Italiam professio juris Romani, et in scholis Bononiensibus, aliisque subsequutis, Romanae leges explicarentur, controversiae sine tot citationibus, protestationibus, exceptionibus, instantiis, contradictoriis, aliisque aeternis fori nodis ac funibus expediebantur. At vix Legulejorum respublica invaluit, et juris Romani sacraria aperta fuere, quum via quoque reserata fuit tricis omnibus, quibus lites tunc temporis obnoxiae sunt, et ob quas interdum perpetuantur.* Ceterum antea, a quo barbari populi in eas partes irruerunt, viguerunt leges Longobardicae, Salicae, Ripuariae, etc. editae ab Heroldo, Lindenbrogio, Wendelino, Goldasto, Baluzio etc., nec non consuetudines, statuta, et leges municipales, quibus deinceps praerogativa est data, adeo ut ad legem Romanam se contulerint, ubi statuta nihil contra decreverunt. Sed una cum juris civilis professione coepit Juris Canonici per Gratianum in schola Bononiensi. Vid. autor vitae Gratiani. Theologiae vero professioni ibi locus non fuit ante seculum XIV., quando eam instituit Innocentius IV., vel celebriorem reddidit.

§ XXX. Praeter Bononiensem scholam floruit hoc sec. *Salernitana* in Sicilia, sed in qua ars Medica in primis tractata est, et quidem in ea sola per Occidentem: unde libellus iste poeticus hoc seculo prodiit de *conservanda valetudine*, in gratiam Roberti, Normannorum Ducis. Postea vero

vero celeberrimae leges de re medica latae sunt a Frederico II. Caesare, ibi docendae. Unde liquet, omnes medicinae partes ibi fuisse expositas, totamque artem fuisse Hippocrateam. Denique schola *Parisiensis*, a tempore Caroli M. instituta, deinde in tenebras missa, hoc rursus seculo illustrata est, maxime per Theologicam professionem, quam Anselmus Laudunensis, Gulielmus Campellensis, Petrus Abaelardus, Gilbertus Porretanus, et Petrus Lombardus, maxime ornarunt. In Anglia quoque refloruerunt litterae opera Roberti Polenii, et Henrici II. ac Richardi Regum cura ac protectione. Vid. Cambdenus, qui etiam tradit, *Polenii conatus adeo feliciter cessisse, ut regnante Johanne*, qui a. 1199. incepit, *tria millia studiosorum fuerint Oxoniae.*

§. XXXI. Nondum tamen *jura et privilegia*, in primis respectu jurisdictionis, et potestatis dandi honores, locum hoc tempore habuerunt, adeoque nec Academiae, sic proprie dictae, quippe quibus haec privilegia propria sunt. Fundamenta tantum aliqualis jurisdictionis jecit Fredericus Barbarossa, qui, conventu Roncaliis, prope Placentiam in Italia, habito a. 1158., *authenticam*, quae *habita* audit, promulgavit, qua scholaribus optionem dat eligendi judicem, vel Dominum loci, vel Episcopum, vel *Magistros.* Postea Fredericus II., Neapolitanam Academiam instituens, ita sanxit: *omnes scholares in civilibus sub eisdem Doctoribus et Magistris debent conveniri.* Exstat apud Petrum de Vineis Epistolarum l. III. De gradibus vero doctoratus, aut eorum insigniis, nihil hoc seculo constat, sed sequente; de quo suo tempore. Vid. Conringius de *Antiquit. Academicis.*

§. XXXII. Theologiae *Scholasticae*, ut adpellari solet, *characteres*, quod ante omnia est advertendum, sunt 1. Patrum colligere sententias, easque cum Scriptura S. principiorum instar habere 2. Dialectica et Philosophica ratiocinia, inprimis secundum Aristotelis placita, admiscere doc-

trinae Theologicae 3. Quaeſtiones circa Theologiam proponere et ventilare ſubtiliores 4. Veritates denique in certum ordinem, et ſyſtema aliquod, digerere. Cujus methodi initia ubi ab hoc ſeculo repetuntur, illud non eſt capiendum, acſi ea nunc demum inceperit, ſed quod vulgatior fuerit facta. Plures utique fuerunt antea, qui hac illave in parte viam praeiverunt. 1. In curioſis ſectandis quaeſtionibus, et nectendis ratiociniis, exemplum jam praebuit Auguſtinus; cujus ſententias prae reliquis expreſſit Petrus Lombardus. 2. In Patrum ſententiis colligendis, et certo diſponendis ordine, viam ſtraverunt plures: uti ſec VII. Iſidorus Hiſpalenſis, Leontius Cyprius, Tajo Caeſar-auguſtanus, qui ex Gregorio M. ſententiarum libros quinque congeſſit: de quo vid. Mabillon. de *ſtudiis monaſticis* p. II. c. 6. dein ſec. VIII. Johannes Damaſcenus. 3. Ariſtotelicae Philoſophiae cum Theologia conjungendae praecipua jecit fundamenta ſec. VI. Boethius, qui ea in re promovenda omne poſuit ſtudium. Sed ſec. XI. Ariſtotelis Philoſophia doceri in primis coepit, ad Arabum methodum, in ſcholis, eaque uſi ſunt Roſcelinus, Petrus Abaelardus, Gilbertus Porretanus, aliique; in Germaniam vero introduxit methodum hanc Scholaſticam Otto Friſingenſis. Praeluxit vero in primis, ſive ſcholaſticorum doctrinae ſubſtantia ſpectetur, ſive ordo, Hildebertus Cenomanenſis in tractatu Theologico; uti quoque obſervavit Beaugendre in monito ei tractatui praemiſſo. Petrus vero Lombardus in primis eſt adjutus a Petro Abaelardo in condendo *ſententiarum* opere. Sed, licet ipſi multi praeiverint, habetur tamen et celebratur *ſcholaſticae* Theologiae conditor, quia ejus opus prae reliquis autoritatem accepit, et celebritatem, ita ut ſyſtematis loco fuerit, quod alii ſunt ſecuti, et in quod commentati ſunt, uti primus fecit Alexander Aleſius, vel de Hales, ſeculo ſeq. Plura qui hac de re velit, adeat Adam. Tribbechovium de *Doctoribus Scholaſticis* etc. edit. Heumanni, qui eruditam praefixit diſſertationem, nec non Jac. Tomaſium

maſium

maſium de ſcholaſtica Theologia, in Chriſt. Tomaſii hiſtoria *ſapientiae et ſtultitiae* tom. III.

§. XXXIII. *Scholaſticae* vero Theologiae nomen haec methodus inde traxit, quod in ſcholis, a ſcholarum Magiſtris, doceretur. Adpellati enim hoc tempore ſunt Scholaſtici, qui Philoſophiam docebant et Theologiam, quod ſcholarum eſſent Magiſtri, quodque periti haberentur ac ſapientes: addere liceat, quod arte pollerent dialectica, et circa fictas, ac inutiles ſaepe, quaeſtiones verſarentur: ſicut *Scholaſticus* Latinis eſt autoribus, qui in umbra circa fictas hypotheſes ſe occupatum tenet, declamator, qui fictas agit lites. Vid. Caſaubonus ad Suetonium de Grammaticis, et ad Capitolinum. Solet denique Scholaſticorum aetas ſtatui triplex; *prima* ſeſe non a Lanfranco, ut aliis viſum eſt, cum inter ejus opera nihil tale occurrat, quod ſyſtema ſpirat, ſed a Petro Lombardo, uſque ad Albertum M., porrigit. Quae aetas cenſetur puriſſima, quatenus Patrum ſententias magis tenet, quam ratiocinia Philoſophiae Ariſtotelicae; licet ab iis non ſit libera. Praeterea nec a variis quaeſtionibus, aut definitionibus, eſt inmunis, nec Scripturae S. ſe adfixam tenet, ſed Patrum ſententias ei adjungit, quas quoque ſaepe fideliter non citat, ſed truncatas ac interpolatas. De quo vid. Danaeus in elencho libri I. ſententiarum Lombardi. Ceterum haec methodus, ſemel introducta, multum obſcuravit veritates Euangelicas, earumque ſimplicitati, veroque conſpectui, haud parum detraxit. Quod quoque judicium de Lombardo tulit, Praeceptorum ſuorum veſtigia ſecutus, Joh. Aventinus Annal. lib. VI., dicens, Ipſum *ſanctiſſimas veritates coeno quaeſtionum opinionumque rivulis conturbaſſe.* Differit etiam de Realibus et Nominalibus, eorumque diſſenſionibus et pugnis, ibid. paulo ante. Exſtat quoque Stephani Tornacenſis epiſt. 251. ad Papam, qua de corrupta Theologia per Scholaſticos et Decretales acerbas fundit querelas, tanquam quibus Canones, et ſententiae Patrum, evertuntur. Nec defuerunt, qui Lom-

bardo graves inputarunt errores: ut in ejus vita narravi.

DOCTRINA ET FIDES.

§. XXXIV. Retinuerunt quidem Chriſtiani ſumma fidei capita, ut ſemper antea, ſicut ex Centuriatoribus et aliis ſatis conſtat, quare huic rei non inmorabor, attamen haud pauca hoc ſeculo, ſicut antea, addiderunt, quae puritatem aut ſimplicitatem fidei Chriſtianae vel obſcurarunt, vel corruperunt. 1. Patrum ſententias conſiderarunt, tanquam alterum Theologiae principium, Scripturae fere aequandum. De quo ex Petro Lombardo, Scholaſticorum Principe, non tantum conſtat, ſed ex illis quoque, qui de Scholaſticis minus bene ſenſerunt, quippe qui in illis taxarunt, quod Patrum veſtigiis non preſſius inſtiterint: ſicut ex. gr. Stephanus Tornacenſis in epiſt. modo citata; ubi adfirmare non veretur, Patres Scripturam explicuiſſe *eodem ſpiritu, quo dictata eſt;* adeoque eos plane ſufficere. 2. De *Trinitate* dicit Petrus Alphonſus, in *dialogo* contra Judaeos, in ſeculi initio ſcripto, tit. VI. de *Trinitate*, tres Perſonas eſſe *ſubſtantiam*, *ſapientiam*, *et voluntatem.* Hugo vero de S. Victore in libro de *conſcientia*, ait, *ſicut in Deo ſunt tres perſonae*, *Pater*, *Filius*, *et Spiritus S.*, *ſic in anima habes tres vires*, *intellectum*, *voluntatem*, *et memoriam.* Petrus quoque Lombardus l. I. diſt. III. humanam mentem pro imagine Trinitatis, licet diſſimili, aliquatenus habet, cum ſit *memoria*, *intelligentia*, *voluntas*, quae unam vitam efficiunt. Vid. etiam Honorius Auguſtodunenſis de *cognitione verae vitae*, in adpendice oper. Auguſtini tom. VI. Petrus Blaeſenſis epiſt. 83. ad Soldanum, in qua ſummam fidei exhibet, Trinitatem quoque contulit cum *intelligentia*, *memoria et voluntate*, quae unam conſtituunt mentem, nec non cum radio, calore, et ſplendore ſolis. Guibertus Abbas de Novigento denique in *tractatu contra Judaeos* cap. X. Filium dicit

eſſe

[redacted]

esse *voluntatem* Patris, sese externe manifestantem, et Spiritum S. esse *virtutem, per quam quae velit queat.* Addit mox, Trinitatem *vocative potius, quam substantialiter, in hoc a nobis seculo dictitari, in quo necessario ad nostram intelligentiam de personis instruendam, per momenta et syllabas, quia aliter non possumus, earum vocabula conjugamus.*

§. XXXV. 3. Doctrinam de satisfactione Christi, et justificatione hominis per fidem, tenuerunt quidem, sed mediis, ac ritibus, quibuscum remissionem peccatorum conjunxerunt, et vitam aeternam, ac operum meritis, multum tribuerunt. Honorius modo citatus, ad Ps. VI., peccata statuit septem modis remitti, per baptismum, martyrium, mundi abrenunciationem, vel eleemosynam, veniam in nos peccantibus, poenitentiae confessionem, lacrymarum fontem, et charitatem. Richardus vero, de *potestate ligandi et solvendi*, tres memorat modos, quibus peccatorum fit purgatio, purgatorium, voluntariam satisfactionem, et baptismum. Petrus Cluniacensis l. I. ep. 2. vitam dicit aeternam acquiri *propriis operibus, praecedente et comitante gratia.* Qualia ubique recurrunt apud scriptores hujus seculi. 4. De libero arbitrio et gratia haec habet Hugo de S. Victore, libro de *conscientia, voluntas hominis est potestas Dei, quia velle hominis in potestate est.* Vid. et Bernardus de *gratia et libero arbitrio.* Honorii, de *praedestinatione et libero arbitrio*, haec sunt verba: *libertas bonum vel malum eligendi est liberum arbitrium, possibilitas autem bonum faciendi ad Dei solius donum adtinet.* Sic et Richardus de *statu hominis interno, arbitrium hominis non idcirco liberum esse dicimus, quia promtum habet bonum facere, sed quia liberum habet bono consentire vel non; potest consentire vel non adspirationi divinae, sed posse facere bonum est a Deo.* Agnoverunt itaque gratiam praevenientem et adjuvantem, sed adsensum reliquerunt homini liberum. De Praedestinatione vero eodem passim modo, quo antea, locuti sunt. Vid. Rupertus de Divin. Offic. l. VI. Lombardus l. I. dist. 6. Honorius dialogo de

Praedestin. et libero arbitrio, in Bibl. M. Patrum vol. XX., ne alios memorem.

§. XXXVI. Inplicuerunt insuper sese variis quaestionibus, in Occidente non tantum, ut ex Scholasticis patet, sed et in Oriente, ubi sub Manuele Comneno nonnullae ortae sunt controversiae, sive ab ipso, ut Nicetas Choniat. Annal. l. VII. tradit, sive ab aliis, ut Joh. Cinnamus hist. l. IV. c. 16. refert, suscitatae. *Prima* fuit, secundum Nicetam, in Chron. et in *thesauro* inedito apud Fabricium Bibl. Gr. vol. VI., num idem Deus incarnatus recte dicatur *προσφέρων καὶ προσφερόμενος offerens et oblatus*. Sed secundum Cinnamum, num unus idemque Filius Dei recte dicatur *καὶ θῦμα γίνεσθαι, καὶ τὴν θυσίαν προσδέχεσθαι et sacrificium esse et sacrificium suscipere cum Patre:* quod sine dubio verius est, cum prius illud in quaestionem vix mitti possit, idem enim Christus erat victima et offerens. Posterius vero divisionem personarum videri posset, si adfirmaretur, involvere, quod Basilio Diacono, qui id protulerat, etiam objectum est, teste Cinnamo. Accedit, aliam apud Nicetam habere lectionem, pro *προσφέρεσθαι offerri* verbum *προσδέχεσθαι suscipere*, quod videtur rectius. Sed vid. tamen confessio Michaelis Thessalonicensis, ejusdem erroris accusati, apud Leonem Allat. de Conf. etc. l. II. c. 12. De quo quicquid sit, ingentes motus dedit controversia, et Basilii opinio damnata est, ipseque cum fautoribus loco motus.

§. XXXVII. *Secunda* fuit de sensu dicti Christi apud Johannem *Pater me major est*, a Demetrio quodam Lampeno in medium producta, qui dici nolebat, eundem esse *minorem, qui Patri aequalis est.* Inperator vero, cum variae proferebantur interpretationes, quarum aliae Divinae, aliae humanae, Christi naturae, aliae Divinae propter incarnationem et summam humiliationem illud Christo adplicabant, definivisse traditur, intelligendum esse *κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ παθητὴν σάρκα secundum carnem in eo creatam et passi-*

passibilem. Vid. Cinnamus l. VI. c. 2. et Nicetas Annal. l. cit., et in thesauro modo citato. Refert insuper Nicetas, quod singulare est, et genium seculi manifestat, hoc decretum *rubra scriptura*, tanquam ense flammeo, esse munitum, quo mortem et excommunicationem minitabantur dissentientibus; praeterea tabulis lapideis insculptum in Templo maximo esse dedicatum. Quo non obstante multis haec definitio displicuit, qui suspicabantur, ipsi Verbo Dei, media carne, minoritatem illam tribui, ut habet Nicetas, qui illam definitionem eo nomine carpit, quod Filio incarnato minus tribuat quam Patri, cum Filius, naturam humanam adsumens, propterea non fuerit minor factus, potius naturam eam deificaverit, et sua gloria per unionem ornaverit. Tradit quoque Cinnamus, nonnullos dissentientes fuisse excommunicatos, seu anathemati subjectos, alios ex Ecclesiasticis catalogis deletos. Longe hac parte moderatior et prudentior fuit Andronicus Comnenus, luxuriosus, libidinosus, et saevus quidem Inperator, sed de regno, ejusque reformatione, optime meritus, studiorum etiam et eorum professorum aestimator egregius, qui disputationes curiosas de fidei et religionis quaesitis, in specie etiam de hac ipsa quaestione, severe damnavit et prohibuit, ut Nicetas lib. I. refert.

§. XXXVIII. *Tertia* fuit, num in tabulis Catecheticis Christianorum anathema recte pronuncietur in Deum Muhammedis, *nec generantem nec genitum*, sed ὁλόσφυρον. Inperator Manuel illud voluit expunctum, tanquam vero Deo injuriosum, cum veri sit Dei epitheton, et Muhammedanis invidiosum, et scandalum ejusmodi anathema; repugnantibus Antistitibus. Tandem, sententia commodius explicita, in id consenserunt, anathema non Deo Muhammedis, sed ipsi, ejusque doctrinae, esse dicendum. Quod, ut rectius intelligatur, sciendum est, symbolum fidei Muhammedanae, inter alia, habere, *dicito, ille Deus unus Deus Azzamado, qui nec gignit, nec gignitur, nec ipsi est similis quisquam;* ut est in

Alcorano Sur. 110. Quam vocem, ab Arabibus varie explicitam, Graeci reddiderunt ὁλόσφυρον *solidum totum*, non conflatum, sed ductum malleo, adeoque non ex partibus compositum, aut divisibile: quod voci Arab. *azzamado* non male respondet, quae etiam *soliditatem* denotat, imo *durum silicem:* qua voce *generationi* Filii Dei, a Christianis creditae, contradicere voluerunt. Sed cum ipsi Christiani, Deum esse quid solidum et indivisibile quoque profiteantur, salva generatione Divina, naturae Dei convenienter intellecta, potuerunt utique ab anathemate abstinere.

§. XXXIX. *Quarta* quaestio, sub Georgio Xiphilino, Patriarcha, ejusque successore Johanne Camatero, inperante Alexio IV. Angelo, sub finem seculi nata, versata fuit circa *corruptibilitatem* an *incorruptibilitatem* corporis Christi in Eucharistia. Alii enim statuebant, Christi corpus esse in *pane*, sicut fuit in passione, cum resurrectionis signum non sit in hoc mysterio, sed *sacrificium* sit, adeoque corruptibile, καὶ ἄνουν καὶ ἄψυχον *mente et anima cassum*, cum dentibus scindatur, et molatur. Sed alii tenuerunt *vivificum et incorruptibile* corpus, ut post resurrectionem fuit, esse in Eucharistia. Vid. Niceta in Alexio Comneno l. III. c. 3. Interea non nova erat opinio de corruptibili corpore Christi in eucharistia, cum ea jam usi fuerint nonnulli in Monophysitis *aphtardocetis* refutandis; sicut fecit Anastasius Sinaita apud Le Quien oper. Damascen. tom. I. p. 654. Sed cum priores fuerint hoc sec. damnati, ea opinio sensim obsolevit. Quae quaestio cum nos ad Graecorum opinionem investigandam ducat de *praesentia* Christi in Eucharistia; eam hic exponere visum est.

§. XL. Monumenta Graecorum, ex quibus fides eorum hac parte petenda est, quae exstant, sunt 1. Nicolai Methonensis libellus de *corpore et sanguine Christi*, in Auctario Duceano, et in Antiquis Liturgiis edit. Paris. 2. Zonarae epistola 32. in notis Vulcanii ad libr. Cyrilli Alexandrini Oper. tom. VI. 3. Euthymii Zigabeni Comment.

ad

ad Euangel., in Bibl. M. Patrum tom. XIX. Ex quibus manifestum est, Graecos a Patrum sententia non desciviſſe, nec cum Latinis ſubſtantialem panis in corpus Chriſti mutationem ſtatuiſſe. 1. Autores citati nuſquam verbo μετουσιῶσθαι *tranſubſtantiari* utuntur, ſed μεταβάλλεσθαι *tranſmutari*. 2. Comparatio cum corpore Chriſti, unito Divinitati, qua Euthymius, et Zonaras, utuntur, idem evincit. Verba Euthymii haec ſunt, cap. LXIV. de *coena myſtica*: *quemadmodum Dominus ſupernaturaliter adſumtam carnem Deificavit; ita et haec ineffabiliter tranſmutat in ipſum vivificum corpus ſuum, et in ipſum pretioſum ſanguinem ſuum, et in gratiam ipſorum. Habent enim ſimilitudinem quandam, panis ad corpus, vinum ad ſanguinem.* etc. Zonaras vero dicit, quemadmodum corpus mortuum per Divinitatem conſervatum eſt, ne penitus corrumpatur, ſed, ut reſuſcitetur, ſic et panem non corrumpi, ſed animae eſſentiae adſcribi. 3. Nicolaus Methonenſis diſerte adſerit, Chriſtum panem feciſſe corpus ſuum, *conjuncta cum eo Divinitate ſua.* Negat quidem, panem adpellari debere *typum* corporis Chriſti, quia eſt ipſum corpus, ſed ita, ſicut caro eſt ipſius corpus per Divinitatis unionem, ſalva natura carnis. 4. Sic et ibid. apud Nicetam dicitur, *divinorum myſteriorum efficaciam perfici per Dei adorationem et invocationem, et gratiae coeleſtis deſcenſum.* De baptiſmo Simeon Junior Theologus, presbyter, et Praepoſitus S. Martyris Mamantis ad Xilocerium CP., qui hujus cenſetur ſeculi, et cujus opuſcula Latine proſtant in Bibl. M. Patrum tom. XXII., bonae frugis, quoad pietatem, plena, dixit Orat. IV., Deum, ut regeneremur, ad nos venire, ut *nos primum aqua, Spiritu S. mixta, ac temperata, lavet, dein mundus ipſe ſuper mundatos regnet.* Denique quaeſtio inter Graecos, modo memorata, non fuit de ipſo corpore Chriſti, num in euchariſtia frangeretur, et corrumperetur, nec ne? Sed de elementis, num vere corrumperentur, an manerent incorruptibilia? Qui corruptionem defenderunt, ad Chriſti corpus, in cruce fractum, pro-

vocarunt, cui panem voluerunt adsociari, mediante Divinitate: sed alii ad Christi corpus resuscitatum et vivificum retulerunt. Quae inanis erat quaestio, facile componenda, ut fecit Zonaras, l. cit., statuendo, panem et corrumpi, et non corrumpi, quod utrumque verum erat ex eorum opinione. Corrumpitur enim quatenus comeditur et frangitur, manet quoque incorruptibilis, quatenus comestus ad incorruptibilitatem censebatur procedere, et animae essentiae adscribebatur: ut Joh. Damasceni habuit opinio, a Zonara citata. Cum autem Zonaras illud ex ipso Christi corpore, et mortuo et resuscitato, illustret, manifestum est, non fuisse de ipso substantiali corpore Christi actum, sed de corpore Christi in pane eucharistico, eo, quo dixi, sensu, seu de pane, Christi corpori, per divinitatis unionem, adsociato. Vid. etiam verba Isidori Pelusiotae apud Mich. Glycam epist. 84. apud Le Quien ad Damascenum l. cit. Nec, qui corruptibilitatem tenuerunt, adeo potuerunt ineptire, ut ipsum Christi corpus resuscitatum nunc vere frangi et corrumpi posse censuerint. Porro, qui panem cum corruptibili corpore Christi mortuo adsociari dicebant, illi, pane diviso, statuebant, *partes* corporis participari a communicantibus, hoc est, partes panis cum partibus corporis sociatas. Sed, qui Christi corpus resuscitatum intelligebant, illi totum illud in singulis partibus esse dicebant, non *substantialiter*, sed *virtualiter*, sicut unum sigillum totum se plurimis ceris inprimit, ita etiam unum Christi corpus multis panibus, tanquam ἀντιθέτοις ἐπιθέμενον *virtutes* suas inprimere ipsis: ut verba habent apud Nicetam. Fractionem itaque ad elementa tantum, non ad corpus Christi pertinere statuerunt, sive esse divisionem tantum τῶν αἰσθητῶν συμβεβηκότων *sensibilium accidentium*, ut, licet minus commode, sese exprimit Samonas Gazensis, qui hoc vel superiore seculo floruit: cujus dialogus cum Saraceno quoque reperitur in Liturgiarum editione, modo laudata: nisi forte hic autor propius ad Latinorum adcesserit transsubstantiationem. De

quo

quo difputare nolim. Ceterum eandem, quam Graeci, tenuit inter Syro-Jacobitas opinionem Barfalibaeus. De quo poftea fuo loco.

§. XLI. Latinorum communis manfit opinio de fubftantiali panis et vini mutatione, et altiores indies egit radices, ita ut contraria pro haerefi jam fuerit habita: de quo poftea. Cenfetur etiam hoc feculo ipfa monftrofa vox *tranfubftantiationis* nata. Ufus utique ea eft Stephanus Aeduenfis, vel Auguftodunenfis, Epifcopus, five ille, qui ab a. 1113. fedit, five qui ab a. 1170. praefuit, autor libri de *facramento altaris* in Bibl. Patrum, ubi c. 13. dicitur, *oblationem panis et vini tranfubftantiari in corpus et fanguinem Chrifti*. Sed vid. fupra dicta in vita Petri Blaefenfis. Catholicam fidem de euchariftia egregie et moderate expofuit Petrus, Cellenfis primum, dein S. Remigii Rhemenfis, Abbas, denique Epifcopus Carnotenfis, in *fermone* VII. in *coena Domini* in Bibl. M. Patr. tom. XXIII., ubi, inter alia, dicit, 1. verbis Chrifti, *hoc eft corpus meum* etc. pronunciatis, *ex pane fieri corpus Chrifti, et ex vino cum aqua fanguinem. Cetera omnia*, addit, *quae ante vel poft fiunt, et dicuntur, laudes funt Chrifti, et orationes*, 2. *facramentum adpellari vifibilem fpeciem panis et vini, fed rem contentam et fignificatam carnem Chrifti, aut rem fignificatam et non contentam, unitatem Ecclefiae in praedeftinatis, vocatis et juftificatis.* 3. *Modum manducandi effe duplicem*, alterum *facramentalem*, *quo boni et mali manducant corpus Chrifti, fed boni ad falutem, mali ad damnationem*; alterum *fpiritualem*, *quo non nifi boni manducant*, *quod eft*, inquit, *credere in Deum, et manere in Deo per fanctitatem vitae et unitatem fidei.* 4. Quoad converfionem fubftantiae panis et vini in fubftantiam corporis et fanguinis Chrifti, *certo certius effe credendum*, licet panis et vinum poft confecrationem videatur, *nec panem nec vinum ibi effe*, *nifi forte panem Angelorum*, *quia dicitur*, *panem Angelorum manducavit homo.* 5. *Fractionem effe myfticam*, *in forma fcilicet panis*, *et magis fide credendam*, *quam verbis difcutiendam*, 6. refpectu quoti-

quotidianae inmolationi., *utrum Christus inmoletur substantialiter, an in mysterio?* respondit, *semel inmolatus est Christus morte passionis, cotidie memoria et recordatione ejusdem inmolationis*, 7. eucharistiam ab eo esse sumendam, *qui non est in peccatis gravioribus, vel in affectu peccandi, ad minus ter in anno, et melius per singulas Dominicas, aut cotidie.* 8. Peccatorem sacerdotem aut haereticum, *dum intus est, nomine conficere sacramenta, sed non vita, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris, et nihil a bono majus, nihil a malo minus, percipitur, haereticum vero, quia extra Ecclesiam est, non conficere.* Subjungit denique, *sufficiant haec fidei verae de sacramento corporis et sanguinis Domini, quia non est bonum mel multum comedere, ne satiatus evomas illud.* Praeterea et ipse usus est ibid. serm. VIII. in fin. voce *transsubstantiationis*, sed singulare est, quod mox addat, *in hac coena infirmitati nostrae consuluit* Jesus, *visibile sacramentum ostendendo, et fidem instruxit super his speciebus panis et vini virtutem deificando.* Quod prope abest a Bertrami et Veterum sententia.

§. XLII. Utique non defuerunt, qui Bertrami, et antiquorum Patrum, vestigiis institerunt, absque ut iis hoc vitio fuerit versum. Inter quos eminet Rupertus Tuitiensis; de quo supra egi. Ipse Veterum de Inpanatione sententiam adeo clare exposuit, ut nemo melius. Divinam Christi naturam dicit corpus in unitatem personae adsumsisse, salva corporis natura; et sic plane panem et vinum, salva eorum substantia: praeterea panem esse non tantum corpus Christi, sicut est caro a Maria adsumta, sed idem corpus, quod a Maria erat, et cruci adfixum est, non per substantiae mutationem, sed vi divinae naturae, cum utroque unitae, et per adsociationem panis cum illo corpore, ita ut, quemadmodum Deus et homo una sunt in Christo persona, sic et corpus et panis unum in Christo corpus etc. Vid. lib. II. de *officiis* cap. 2, 9. in Exod. l. II. c. 10. in Johann. l. 6, 7. et alibi. Conf. etiam Alixius in praef. ad libellum Johannis Parisiensis, de *modo existendi corporis Christi in S. coena.*

coena. Mirari itaque ſubit, fuiſſe inter Catholico-Romanos, qui eum obtorto collo ad patrocinium Tranſubſt. trahere voluerunt, ut Gabriel Gerbero, aſceta Benedictinus, in apologia pro Ruperto, ipſe etiam Natalis Alexander ad hoc ſec. Candidiores ſunt eorum alii, ut Bellarminus de ſcriptoribus Eccleſ., et de euchariſtia l. III. c. 11, et 15.

§. XLIII. Eandem quoque ſententiam fovit *Honorius*, Auguſtodunenſis Presbyter, et ſcholaſticus, qui claruit circa a. 1130., ſcripſitque, praeter librum de *Scriptoribus Eccleſiaſticis*, et alia opuſcula, dialogum de praedeſtinatione et libero arbitrio, ac *gemmam animae*, ſeu de *officio Miſſae*, ejuſque caerimoniis. Quae opuſcula partim exſtant in Bibl. Patr., partim in *anecdotis* Pezii. Eſt quoque ejus tractatus de *cognitione verae vitae*, in adpendice Oper. Auguſtini tom. VI. Hic autor in libro de *officio Miſſae* ſaepe quidem dicit, *panem in carnem converti, et vinum in ſanguinem tranſire, idque omnipotente Dei juſſu, ſed ſacramentum, quod ore percipitur in alimentum corporis redigi, virtutem autem ſacramenti eſſe, qua interior homo ſatiatur, et vita aeterna confertur.* Sic et *myſterium* vocari, ubi *aliud videtur, aliud intelligitur, ſpeciem panis et vini cerni, corpus Chriſti et ſanguinem credi.* Quod in Bertrami opinionem exacte quadrat. Trahi etiam eo poſſet, quod Odo, Cameracenſis Epiſcopus in initio ſeculi, in *ſacri canonis expoſitione*, in Bibl. M. Patrum vol. XXI. diſputat, ubi haec occurrunt notabilia verba. *Haec autem hoſtia*, oppoſite ad carnales V. T. victimas, *pura eſt, quia, quamvis caro vera ſit et ſanguis, tamen ſpiritualis eſt et incorrupta, dividitur et conſumi non poteſt: conſumitur et incorrupta manet, teritur et eſt illaeſa, frangitur et integra eſt. Haec hoſtia caro eſt, non carnalis, ſed incontaminata lux, et ideo pura: corpus eſt et non corporalis, ſed ſpirituale lumen, et ideo pura pura mundans, pura purificans, pura quia divina, purior luce corporea*, etc. Sed poſſunt etiam haec ad Chriſti corpus incorruptibile et immortale, quale glorificatum eſt poſt reſurrectionem et

 adſcenſum

adſcenſum in coelum, transferri, adeo ut corpus Chriſti rituale, et non carnale, ex Maria natum, in pane et adeſſe ſtatuerit. Quam ſingularem opinionem manifeſte vit Algerus, Scholaſticus Leodienſis, et poſtea Monac Cluniacenſis, qui circa a 1130. floruit, in libro de ſa mento *corporis* et *ſanguinis Domini*, in Bibl. M. Patrum XXI. lib. I. cap. 9., ubi tradit, Chriſtum ante paſſion licet corpus habuerit naturae paſſionibus obnoxium, tr diſſe tamen Apoſtolis in ſacra coena incorruptibile et mortale ſuum corpus, *ſicut datur nobis hodie.* Quod ab nipotentia ejus etiam repetit. Vid. etiam Ivo Carnote epiſt. 287. Quae et eo nomine notabilis eſt, quod di *nos ſic inmolatum Chriſtum manducare et bibere, ut integ eum ad dextram Patris manere credamus: et cum ſem diſtinctione membrorum ſuorum, in manifeſtatione corporis ſe obtulerit hoſtiam viventem, paſſibilem, et mortalem, co tamen ſub velamento panis et vini a ſancta Eccleſia inn tur, et non in partes ſciſſum, neque cruentum corpus ejus, lium ore percipitur.* etc. Ceterum Berengarii ſententiam nuit Folmarus, Praepoſitus *Trieffenſteinii*, ſeu petrae lantis in Franconia, ſed poſtea revocavit. Exſtant epiſtolae in Bibl. Patrum. Tradit quoque Ivo Carnote epiſt. 262., ſuo adhuc tempore *multos infirmos*, ut eos pellat, *ſcandalizari, quomodo ſub ſpecie elementorum ſum corpus et ſanguis Chriſti, cum ſenſus humani nihil aliud nuncient, niſi colorem et ſaporem panis et vini.* Denique Sc laſticorum dubitationes, variaſque opiniones, de modo verſionis panis et vini in corpus et ſanguinem Chriſti hibuit aliquas Petrus Alixius in praef. ad libellum Fr. hannis *de modo exiſtendi corporis* etc. Agitata quo fuit quaeſtio de *accidentibus* panis et vini, ubi ſint, cui inhaereant ſubjecto, poſt ſubſtantiam eorum delet et in corpus ac ſanguinem commutatam. Petro Abael fuit a Gulielmo, Abbate S. Theodorici, inputatum, acci tia illa eſſe in aëre circumſtante; ipſe autem Gulielmus

n

natus eſt, ea in ipſo corpore et ſanguine Chriſti ſupereſſe, ita ut, quae antea fuerunt panis et vini, nunc ſint ipſius corporis et ſanguinis accidentia. Vid. diſputat. ejus cap. 9. Denique Tomas Aquinas poſtea utramque hanc opinionem refutavit, p. III. quaeſt. 77., et ſtatuit, accidentia ea in nullo eſſe ſubjecto. Quae ſententia poſtea invaluit.

CULTUS.

§. XLIV. Adſcendit ſuperſtitio circa ſanctorum et reliquiarum cultum, et obſervantiam, hoc ſeculo ſummum fere culmen, canonizationes quoque nullum tenuerunt modum. 1. Valde ſuperſtitioſa ſunt, quae de Maria habet Bernardus ſerm. II. de *adventu Domini* Oper. p. 729., et Petrus Abbas Cellenſis, in *ſermonibus* in Annunciatione Dominica, et l. VI. ep. 23., Guibertus Abbas Novigentinus in lib. de *laudibus Mariae*, qui etiam cap. X. multa ſui aevi miracula per ipſam patrata refert, et in apoſtrophe ad ipſam, ac rythmo, valde ſuperſtitioſus eſt, ut et Goffridus Vindocinenſis Abbas ſerm. 8. Oper. Sirmondi tom. III., qui, inter alia, dicere non fuit veritus, Mariam ſuis precibus inpetrare quicquid oraverit, potuiſſe quoque, ſi vellet, totum mundum ſalvare; imo, non orare ſimpliciter, ſed *quodam matris inperio jubere poſſe:* rurſus, ipſam poſt Deum ſupra omnes creaturas obtinere principatum. Profert etiam exemplum, ſuperſtitionis pleniſſimum, quod apud Ipſum legi malim. Arnoldus Carnotenſis, Abbas Bonaevallis, Bernardi familiaris, inter alia opuſcula, ut *de ultimis verbis Domini in cruce, de operibus* Chriſti, inter opera Cypriani etc., ſcripſit de *laudibus Mariae* in Bibl. M. Patrum tom. XXII., ubi incipit, *ſi linguis hominum loquar et Angelorum, nihil proprie de ſanctae ac perpetuae virginis, matris Chriſti Mariae, gloria eloqui poſſem.* Dein paulo poſt dicit, Mariam ad *tantum beatitatis cumulum perveniſſe, ut cum Chriſto communem in ſalute mundi effectum obtineat, et a dextris ejus*

regnans in coelestibus, circumamicta varietatibus, in deaurato vestitu assistat. Denique, ne plura proferam, adserit in fine tractatus, illam in coelum esse adsumtam, sed *utrum in corpore, an sine corpore,* dicit, *nullius canonicae scripturae definivisse autoritatem,* attamen hoc certum esse, *quod ibi est, ubi tam ipsa, quam Filius, vultui Dei assistunt, pro nobis misericordiam postulantes, non judicium, et obtinentes omni poenitenti remissionem peccatorum.* Anno 1129. plaga ignis divini Carnotum, Parisios, Suessionem, Cameracum, Atrebatum, et alia multa loca, mirabiliter pervadens, per sanctam Dei Genitricem Mariam mirabilius extincta est, hominibus ea lue laborantibus per eam sanatis, ut pluribus prolatis exemplis enarravit Anselmus Gemblacensis in Chron., inter scriptores German. Struvii tom. I. Bruxellis in Templo S. Nicolai a. 1152. innumera meritis Mariae patrata narrantur *miracula* in auctario Affligemensi inter script. German. Struvii tom. I. Johannes Comnenus currum Inperatorium in festo aliquo triumphali non ipse conscendit, sed *Dei genitricis imaginem* in eo collocavit, cui victorias, ὡς συςρατηγέτιδι ἀμάχῳ *collegae inperii invictae acceptas ferebat,* ut inquit Nicetas Choniat. in Johanne Comneno cap. 5. Quod ante ipsum quoque fecerat Joh. Zimitzes, devictis Bulgaris, ut Ducangius ad Cinnamum notavit. Isaacius quoque Angelus *Dei genitricem* tanta veneratione coluit, inquit idem Historicus in Ipso l. III. c. 7., *ut ad ejus imagines animo pene linqueretur,* plurimasque imagines in fanis *auro, et gemmis ornatas, adorandi causa dedicaverit.* 2. In sanctis magnificis ornandis elogiis, invocandis, eorumque intercessionibus fidendo, omnes fere transierunt limites: sicut et in reliquiis conquirendis, transportandis, honorandis, visitandis. Exempla qui velit, adeat Baronium, et affatim inveniet. Reliquiarum inmensus exstat catalogus in brevi narratione monasterii Windbergensis in Bavaria apud Canisium Antiq. Lect. tom. III. p. II. De portione sanguinis Christi ab Oriente adlata, ut et de sanguine Dominico seculo superiore

reperto

reperto apud Mantuam, vid. Hermannus Contractus ad a. 1048. *Tunica* quoque vel *cappa inconsutilis* Christi, quam mater ipsi adhuc puero fecit, in monasterio pagi Pariensis revelatione Divina narratur reperta, referente Roberto de Monte in adpendice Sigeberti ad a. 1157., et Matthaeo Parisiensi a. 1156. Trium *Magorum* corpora, antea Mediolanum, nunc Coloniam, adhuc integra, sunt transportata. Vid. adpendix Mariani Scoti, et J. Aventinus Annal. Boj. l. VI. Factum illud est jussu Frederici Barbarossae, a quo illud precibus inpetravit Rainoldus Archiepiscopus Coloniensis, ut etiam refertur *in fasciculo temporum* Rolewincki *aetat*. VI., et in Chronico Magno Belgico a. 1159— ubi additur, *ab illo tempore coepisse Coloniam magis proficere in fama et gloria, ita ut usque hodie sanctorum Regum odore attracti et illecti, ex insulis maris, et diversis regionibus fideles illuc confluere non desinant.* Quanto autem populi confluxu, et adparatu, simul devotione, celebratae fuerint ejusmodi translationes, etiam de uno in alterum Templum, luculenter constat ex historia translationis corporis S. Geminiani, Mutinensium Episcopi, et patroni, ante septem vel octo secula defuncti, dedicationisque altaris illius, a. 1106., autoris anonymi, sed coaevi, qui praesens adfuit, edita a Muratorio inter *rerum Italicarum Scriptores*, tom. VI. Vid. etiam Chron. Cassinens. l. IV. c. 73. de *brachio* Matthaei Euangelistae, Benevento in Monasterium Cassinense translato; ubi etiam traditur, Monachos illos *terrae prostratos sanctum Euangelistam adorasse, surgentesque cum maxima reverentia deosculasse, et cum hymnis et laudibus in monasterium introduxisse.* etc. Michael quoque Comnenus *lapidem sacrum, qui jam pridem Ephesi fuerat, Byzantium magnifice et magna cum pompa transtulit;* ut inquit Cinnamus Hist. L. VI. c. 8., qui *lapidem* fuisse refert, in quo mater Christi ejus corpus de cruce sumtum deposuit supinum, et in quem et ipsa procumbens acerbe ploravit, ita ut lacrymae ejus, in lapidem decidentes, in hunc usque diem, inquit, *manserint*

indelebiles. Addit, Mariam Magdalenam lapidem Romam voluisse deportare, ad Pilatum et Judaeos coram Tiberio accusandos, sed forte quadam Ephesum delatam ibi eum reliquisse. Alia mitto, ex Baronio repetenda. 3. Moris maxime etiam fuit, dogmata vel opiniones confirmare miraculis, quibus certarunt pro purgatorio, transsubstantiatione, reliquiarum cultu, et similibus. Vid. Hottinger. hist. Eccles. hujus seculi. Clericus aliquis, ut illud unum satis singulare adducam, Lauduni, cum Judaeo de Jesu Christo disputans, nec *ventositati ejus resistere valens*, *in nomine*, inquit, *Jesu Domini titionem flammantem ea parte*, *qua ardet*, *adprehendam nuda manu*, *et extra ostium domus efferam.* Quo facto, consentiente Judaeo, illaesa manu, miratus quidem est Judaeus, sed *ad fidem miraculo non pulsatus.* Ita narrat Guibertus *in tractatu contra Judaeos* in fin, ex relatione alicujus Judaei, ibi praesentis, dicitque, istud omni *conflictatione verborum* fuisse potentius aestimatum. Singulare quoque est ostentum, quod in pane eucharistico prope Erfurdiam in partibus Turingiae adparuit, fuse ab Arnoldo Lubecense Chron. Slavorum lib. IV. c. 14. narratum, et ibi legendum. Quod de credulo et superstitioso seculi genio testatur. Narrat quoque cap. 25., Judaeum, cum ex imagine Christi cerea, a Judaeis crucifixa, ut singulis annis facere solebant, *sanguinem et aquam exivisse* vidisset, fuisse ad Christianismum conversum. Denique Bernardum Claraev. miraculosis sanationibus fuisse celebrem in convertendis Henricianis, narrat Gofred. in ejus vita l. III., ubi inter alia refert, ipsum panibus, quos fideles ipsi obtulerant, *elevata manu*, *et signo crucis edito*, *in Dei nomine benedixisse*, his additis verbis, *in hoc sciatis vera esse*, *quae a nobis*, *falsa*, *quae ab haereticis suadentur*, *si infirmi vestri*, *gustatis panibus istis*, *adepti fuerint sanitatem* etc. Miraculosam sanationem Alexii Comneni per *sacrosanctum velum*, *ante imaginem Christi*, in chalce CPoli erectam, expansum, corpori ejus adplicitum memorat Zonaras l. XVIII: 25. Interea,

terea, *supra homines hujus temporis esse patrare miraculum*, inquit Petrus Cellensis Abbas l. I. ep. 8. Mitto etiam visiones, hoc seculo frequentissimas, uti Elisabethae et Hildegardis, quarum supra memini. Mirabilem quoque visionem Monachi alicujus de Evesham, de poenis infernalibus et purgatoriis, deque beatorum felicitate, fusius enarrat Matth. Paris. hist. Angl. a. 1196. p. 153., autor credulus, et superstitiosus nimis, visionum et miraculorum sedulus narrator. 4. Canonizationes adeo fuerunt vulgatae, ut Papae eas sibi coeperint reservare, ut in Alexandro III. videbimus: qui sanctorum numerum valde auxit, Toma Cantuariensi, Bernardo Claraevallensi, aliisque, canonizatis. Sed Carolus M. illum honorem nactus est ab Antipapa Paschali, et ita ejus cultus tacite irrepsit: cujus officium exstat in Antiq. Lect. Canisii tom. III. p. II.

§. XLV. De *partibus* cultus brevi defungar; cum seculum parum suppeditet. *Baptismus* per inmersionem quomodo administratus fuerit, egregie discitur ex vita Ottonis, Pomeranorum Apostoli, apud Canisium in Ant. Lect. tom. III. p. II., unde etiam alia peti possunt de septem sacramentis, eorumque natura, et efficacia. Quod vero ad *Eucharistiam* adtinet 1. Loco panis et vini fuerunt a fidelibus oblati *denarii* in quibusvis missis. Vid. Honorius Augustodun. in *gemma animae* l. I. Quod antea jam sec. IX. in missis privatis tantum locum habuit. 2. *Fractio* panis, quae seculo praecedente, testibus Humberto et Lanfranco, adhuc obtinuit, videtur hoc seculo in desuetudinem venisse, minutissimis illis oblatis azymis introductis, ne mica corporis Christi periret. Vid. Dallaeus de Cult. Latin. l. III. c. 25. 3. *Adoratio* panis consecrati jam quoque invaluit. De qua praeceptum exstat in Odonis Parisiensis *Constitutionibus Episcopalibus* a. 1199., in haec verba, *frequenter moneantur laici, ut, ubicunque viderint deferri corpus Domini, statim genua flectant, tanquam Domino et creatori suo, et, junctis manibus, quoad transierit, orent.* Quae adoratio non est in

in ſola tranſubſtantione fundata, ſed et in unione divinae naturae cum elementis, adeo ut, ſalva panis et vini ſubſtantia, etiam ſuperſtitioſe admitti potuerit. Denique 4. in Synodo Eboracenſi ab Hugone Cantuarienſi Archiepiſcopo, et Legato Papae, celebrata, a. 1191., ſancitum eſt, *ut hoſtia in pyxide munda reſervetur, et ſingulis Dominicis renovetur*, quoties vero communio infirmis eſſet exhibenda, ut ſacerdos *in clericali habitu hoſtiam deferat, lumine praecedente.* Vid. Roger. de Hoveden in Richardo I. 5. In genere notetur, ſacramenta, proprie dicta, a Petro Lombardo ad ſeptenarium numerum redacta, hoc ſeculo ab Eugenio Papa fuiſſe ſancita, et catalogo articulorum fidei inſerta, ut ex *inſtructionibus* ejus, Armenis datis, liquet.

REGIMEN ET DISCIPLINA.

§. XLVI. Urbano ſucceſſit *Paſchalis* II., antea Rainerius, ſeu Ragingerius, Cardinalis Presbyter, a. 1099., Gregorii VII. diſcipulus et ſectator, ac haereſios Hildebrandinae ſtrenuus defenſor et promotor, qui nomen ſuum haud una ratione reddidit celeberrimum et formidabile. Refertur Pontificatum ſuſcepiſſe invitus, nec niſi poſtquam adclamatum eſſet, *Paſchalem Papam S. Petrus elegit*; ut Pandulphus Piſanus, autor *vitae* ejus, a Baronio ſub *anonymi* nomine citatus, ut Pagi ad a. 1100. probat, (Petrum Piſanum autorem vitae fuiſſe cenſet Papebrochius in *conatu* Hiſt. Chron., ubi etiam ex Mſſ. reperitur,) refert: qui etiam addit, electionem ejus jam ante fuiſſe Alberto, Aletrino Epiſcopo, divinitus revelatam. Electus in Baſilicam Lateranenſem deductus eſt, *chlamyde coccinea indutus*, cum *thiara* in capite, ibique inthronizatus, et ſequente die conſecratus in Baſilica Vaticana, ac coronatus ad Patriarchium Lateranenſe ſolenniter ductus. Singulare eſt, eum, inter alias inthronizationis caerimonias, fuiſſe *baltheo* ſuccinctum, cum ſeptem ab eo pendentibus *clavibus*, et totidem *ſigillis*, *ex quo ſciat*, inquit

inquit autor citatus, *ſe ſecundum ſeptiformem Spiritus S. gratiam Eccleſiarum regimini, in claudendo aperiendoque, providere debere.* Supererat adhuc Guibertus, ſeu Clemens III., Antipapa, contra quem, ejuſque adſeclas, conſcripſit, adjuvante Rogerio, Siciliae Duce, exercitum, ſed ille, utraque ſede, Romana et Ravennatenſe, extorris, brevi eſt defunctus a. 1100. Duo quoque reliqui Antipapae, alter poſt alterum, in ejus locum electi, mox capti ſunt, et in monaſterium detruſi a. 1101. Quam eandem ſubiit ſortem tertius Antipapa, dictus Sylveſter IV., a. 1102. electus, et mox ejectus.

§. XLVII. Paſchalis, hac ratione ſolus ſedem tenens, dominium ſuum per omnes fere exercuit Eccleſias, quaquaverſum miſſis *Legatis de latere.* Ademaro Podienſi, Legato in Oriente, mortuo, eo direxit Theobertum, vel Daibertum, Epiſcopum Piſanum, qui mox, a. 1099., Patriarcha electus Hieroſolymitanus, concilium habuit Hieroſolymitanum, in quo Buillonius, Hieroſolymae Rex, regni inveſtituram, quod notari meretur, accepit a Patriarcha. In Galliam vero miſit legatos Johannem et Benedictum Cardinales, qui a. 1100. in concilio Pictavienſi excommunicaverunt Philippum, Galliarum Regem, quia Bertradae commercio renunciare nolebat: ut tradit Ivo Carnotenſis ep. 212. et Chronicon Malleacenſe: ſed quod concilium per Wilhelmum Aquitaniae Ducem, et Pictaviae Comitem, fuit diſturbatum, ut, praeter alios, refert Hugo Flaviniacenſis in Chronico. Poſtea, cum Philippus, Bertha mortua a. 1094., diſpenſationem pro matrimonio cum Bertrada fruſtra petiiſſet, ut contra Blondellum probat Pagi; tandem cedere coactus, commercio cum Bertrada nuncium mittere ſub juramento debuit, ut abſolveretur: ſicut factum eſt in Synodo Pariſienſi a. 1104. per Lambertum, Epiſcopum Atrebatenſem, cui Papa vices ſuas commiſerat, Vid. Epiſt. Paſchalis apud Dacherium in ſpicilegio.

§. XLVIII. Longe gravior fuit ejus cum duobus Henri-

cis, IV. et Vto, Patre et Filio, concertatio. Erga Henricum IV. sen. indignissime, et inhumaniter, gessit. Concilio generali habito Romae a. 1102., ad causam Henrici pertractandam, cum Rex contra promissum non compareret, novum insuper Papam contra Paschalem conaretur introducere, sententiam excommunicationis ejus confirmavit, vel renovavit. Relatum insuper in eo concilio est schisma Henricianum inter praecipuas haereses, et Catholicae fidei professio, de sedi Apostolicae ab omnibus praestanda obedientia, edita est in hunc tenorem: *anathematizo omnem haeresin, et praecipue eam, quae praesentis Ecclesiae statum perturbat, quae docet et adstruit, anathema contemnendum, et Ecclesiae ligamenta spernenda esse. Promitto autem obedientiam Apostolicae sedis Pontifici Domino Paschali, ejusque successoribus, sub testimonio Christi et Ecclesiae adfirmans quod adfirmat, damnans quod damnat, S. et universalis Ecclesia.* Ad quam fidei professionem, juramento faciendam, adstricti fuerunt omnes Episcopi, Archiepiscopi, et quos vellet Papa. Vid. Abbas Urspergensis, Dodechinus in adpendice ad Mariani Scoti Chronicon. a. 1099., et Paschalis epistola ad Archiepiscopum Coloniensem, in qua etiam formulam, a Gregorio VII. praescriptam, vindicat, in qua clausula de *procurationibus Legatorum* Papae reperitur, qua Episcopi et Archiepiscopi, se sumtus Legatorum laturos esse, promittebant. Qua occasione Legati saepe spoliarunt Ecclesias, et bona corraserunt, Vid. Baluzius in supplem. lib V. Petri de Marca de *concordia sacerdotii et inperii* cap. 48. Sed Hungaris displicuit modo memoratum juramentum, tanquam Christi praecepto de non jurando, etiam canonibus Ecclesiae, adversum; ad quod posterius, quod notari meretur, respondet Paschalis epist. citata, *nulla concilia legem praescribere Ecclesiae Romanae*, cum per eam robur accipiant concilia, et in *earum statutis Romana autoritas excipiatur.* Henricum dein V. a juramento fidelitatis, Patri facto, absolvit, postquam omnem ejus haeresin abjurasset, et Apostolicae sedi promisisset obe-

obedientiam, eumque excitavit ad arma contra Patrem ſumenda. Exercitibus Patris et Filii, ſingulari et ſtupendo exemplo, ſibi ad Ratisbonam occurrentibus, Filius quidem ſeſe Patri ſubmiſit, et in gratiam ab ipſo admiſſus eſt, ſed, cum Pater Moguntiam properaret, ut cum Filio coram Principibus in gratiam rediret, a. 1106., eſt in munitiſſimum caſtellum fraudulenter a Filio deductus, tanquam captivus tractatus, abſolutione a Legatis Papae fruſtra petita, inperii inſignia, crucem, lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam, coactus deponere, Filio in ejus locum electo rege. Seceſſit privatus in locum ſibi adſignatum, unde fuga dilapſus Leodium venit, ubi exſpiravit, et more regio eſt ſepultus. Sed poſtea corpus, juſſu Papae, qui omnia illa acta adprobaverat, quam injuſta etiam, ſepulcro ejectum, manſit inhumatum per quinquennium, ſecundum hanc regulam Eccleſiaſticam, *quibus vivis Eccleſia non communicat, illis etiam nec mortuis communicare poteſt;* donec Filius, Papa humanior, Patrem regio more ſepeliverit Spirae. Ceterum praeivit ipſis in Henrico exhumando ipſe Papa, qui a. 1105. Clementis Antipapae oſſa, Ravennae ſepulta, extrahi, et in fluenta projici, curavit, teſte Abbate Urſpergenſe ad a. 1106. Cum vero Leodienſes Patri patrocinarentur, et propterea male tractarentur, acerbiſſimam contra Papam ſcripſerunt epiſtolam, qua reprehenditur, inter alia, quod, novo exemplo, Hildebrandum ſecutus, gladio in peccantes utatur, imo ſedes Papalis dicitur Babylon et Antichriſtiana. Papa enim Robertum, Flandriae comitem, a bello ſacro reducem, in eos concitaverat, juſſeratque, ut Henrici fautores perſequatur, addere non veritus hoc Antichriſtianum, *nullum gratius Deo offerri poſſe ſacrificium.*

§. XLIX. Quibus peractis, ipſe Henricus V. iiſdem motibus, et eandem etiam ob *inveſtiturarum* cauſam, fuit inplicitus. Famoſo decreto in concilio Guaſtallenſe ad Padum in Longobardia, a. 1106. juſſu Papae coacto, cui Legati

Henrici, jus regni petentes, eaque ratione subjectionem sedi Romanae exhibentes, interfuerunt, ut refert Domnizo in *vita Mathildis*, condito contra investituras laicas, quo omnimodo prohibentur sub excommunicationis poena: Papa iter in Germaniam, ut Ecclesiae statum ordinaret, meditabatur, sed, intellecto, Germanis illud decretum valde displicere, iter in Gallias, ad Philippum et Ludovicum Reges, sibi faventes, deflexit, ut eorum opem contra Henricum inploraret. Vid., praeter Abbatem Urspergen. Sugerius in *vita Ludovici Grossi*. Habitum tunc est a. 1107. colloquium Catalaunense cum Legatis Henrici, quo Legati jus regni defenderunt, secundum quod in omni electione requiratur adsensus Inperatoris, et ut electus annulo, et virga, ab eo investiatur, ita fuisse antiquitus, id postulare jus feudale. Cum autem Papa, *Ecclesiam Christi sanguine redemtam, et liberam constitutam*, negaret in servitutem esse redigendam, Legati regesserunt, *querelam illam esse Romae gladio dirimendam*; teste eodem Sugerio. Quae eodem anno in concilio Trecensi sunt renovata, in quo Papa cum Concilio prohibuit investituras, Legati vero contradixerunt, tantum inducias, usque ad generale concilium Romae habendum, concedentes. Vid. Abbas Urspergensis. Interea Papa, Romam tendens, idem contra Investituras Laicas decretum confirmavit in Synodo Beneventana a. 1108., ut Petrus Diaconus in Chronico Cassinense l. IV. c. 35. tradit, et Romana a. 1110., teste Chronico S. Vivi Senonensis. Quo rerum statu Henricus cum numeroso exercitu Romam tendens, ut decessorum suorum dignitates, et jura, simul Inperii coronam, armata manu postularet, praemisit nuncios de pace tractaturos, quibuscum Papa per Legatos egit, ut iram Inperatoris praeverteret. Convenit quoque inter eos, ut Inperator male usurpatum jus Ecclesiasticum dimitteret, possessiones Ecclesiae relinqueret intactas, et investituris renunciaret, Papa vero regalia dimitteret Inperatori, faceretque, ut nec Ipse, nec Episcopi, sese regni juribus

ribus inmitterent, feuda Inperii redderent, nec civitates, Ducatus, Comitatus, monetas, vectigalia, mercata etc. invaderent. Vid. Petrus Diaconus in Chronico Cassinense. His conditionibus acceptis, et utrinque juramento firmatis, cum hac tamen exceptione, ab Inperatore addita, si Episcopi et Proceres Germaniae eas ratas haberent, Henricus Romam a. 1111. intravit, et solenni more magnifice est exceptus, ac Inperator designatus. Quae cerimoniae prostant in *ordine Romano* apud Mabillon. Musaeo Italico tom. II., et in actis Vaticanis apud Baronium, nec non in libro Pontificali, apud Spondanum in notis ad Baronii epitomen, a. 774. Cum autem Papa conditiones ab Inperatore adinplendas expeteret, antequam coronaretur, Episcopi vero, quos secum duxerat Henricus, regalibus recusarent nuncium mittere, nec Henricus ab Investituris abstinere tunc vellet, Pontifex denique Regem coronare renueret: scena mox mutata est, et intestinum quoddam exortum bellum. Henricus enim mox manus in Papam, Cardinales, et Episcopos Papae injecit, eosque sub militari retinuit custodia, imo plebem, aliosque honoratiores, qui cum floribus et palmis ei obviam processerant, spoliari et caedi jussit. Romani, quasi in furorem acti, Germanos, quotquot in urbe offendebant, trucidarunt, dein cum exercitu Henrici extra urbem pugna inita, in qua ipse Henricus est vulneratus, ab urbe abscedere coegerunt. Quae omnia ex Chronico Cassinense, Leone Ostiense, Sugerio in vita Ludovici, aliisque, constant. Cum vero Papam per 56 dies in custodia detinuisset, urbemque infestaret Henricus, Papa, ut sibi, suisque, et urbi, consuleret, schisma quoque vitaret, in vota Inperatoris concessit, juramento pollicitus, se eum in jure Investiturarum nunquam esse turbaturum, nec ob vim illatam excommunicaturum. Quid? quod privilegium Investiturarum, manu sua subscriptum, et annulo Pontificio obsignatum, tradiderit Henrico. Exstat apud Malmesburiensem de *gestis Regum Anglorum* lib. V. Vid. etiam Dode-

chinus in adpendice ad Mariani Scoti Chronicon a. 1110., et Sigebertus in Chron. a. 1111., ubi, quomodo inter Papam et Regem convenerit, ex ipsius Regis epistola enarratur. Quibus peractis Inperatorem coronavit, et in missae celebratione, unam hostiae partem tenens, altera Henrico tradita, dixit: *sicut pars ista vivifici corporis divisa est; ita divisus sit a regno Christi, qui pactum illud rumpere, aut violare, tentaverit*: teste Petro Diacono in Chronico Cassinense l. IV. c. 40. Vid. etiam Sugerius l. cit., et Sigebertus in Chronico, ac Otto Frisingensis.

§. L. Hoc singulari foedere pacto, Ecclesiae vehementer sunt commotae, cum Praesules, qui ab Henrici partibus non stabant, factum Papae communiter inprobaverint, sed alii inmoderatius, alii modestius. Priores Investituram Laicam declararunt haeresin, et Papam oblique haereseos accusarunt, egisse quoque Papam dixerunt contra Canones, et libertatem Ecclesiae prodidisse; adeoque eum rescindere debere decretum, vel se ab ejus communione esse discessuros. Ita instituerunt Clerici Romani, in unum coacti, Papa absente, sub Johanne Cardinali Episcopo Tusculano, etiam Bruno, Segninus Episcopus, aliis Episcopis et Cardinalibus junctus, Conon quoque Cardinalis, Episcopus Praenestinus, Papae Legatus in Oriente, qui, Hierosolymae coacta Synodo, Henricum propterea excommunicavit, quam ipsam sententiam variis aliis in conciliis, in Graecia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, et Francia, confirmari curavit, ut ex actis Synodi Lateranensis a. 1116. constat apud Abbatem Urspergensem. Idem fecerunt Guido, Viennensis Episcopus, Hugo Gratianopolitanus, Godefridus Ambianensis, et alii, congregata Synodo Viennensi; qui decretum Papae resciderunt, investituras laicas, tanquam haeresin, condemnarunt, et Henricum excommunicarunt. Eodem denique pede incesserunt Johannes Lugdunensis in epistola ad Daimbertum Senonensem, inter epistolas Ivonis 227; et Goffridus Vindocinensis Abbas in epistola ad Papam, et

in

in aliis opusculis. Sed longe moderatius tulit judicium de Papae facinore Ivo Carnotensis, qui sententiam de investituris laicis tantum pronunciavit schismaticam, Papam voluit amice esse admonendum, et factum, tanquam ei extortum, excusandum, quod si emendare recuset, eum propterea non esse judicandum censuit, quia superior inferioris non subest judicio: addit denique, tale privilegium potuisse a Papa concedi Inperatori per oeconomiam, aut dispensationem, ut gravius vitetur malum. Vid. Ivonis epistolae 233, et 236. Ipsi adsurrexerunt Senonensis Provinciae Episcopi, teste Synodica eorum epistola ab Ivone conscripta, quae est 236. In alterum porro extremum abierunt, quotquot Henrici partes tuebantur, quorum aliqui etiam tenebant, Henricum *pariter Regem et Sacerdotem summum esse*, ejusque etiam esse juris, *ut Praesules faciat et deponat.* Vid. Laurentius de Leodio in historia Episcoporum Virdunensium, in Spicilegio Dacheriano.

§. LI. Hos motus, ad schisma spectantes, ut compesceret Papa, simul communia vota, quibus illud decretum voluerunt rescissum, ad animum revocaret, coacta Synodo Lateranensi a. 1112., fidei non tantum edidit professionem, qua sese Gregorii VII. et Urbani II. decreta confessus est adsumere, sed et se prave egisse agnovit, imo insignia deposuit Papalia, sese Synodo subjecit, petens, ut factum corrigeretur. Quo facto, Synodus privilegium a Papa concessum cassavit, absque tamen ut Henricum propter Investituras excommunicaverit, ut scilicet sartum tectum maneret juramentum Papae: ut tradit autor anonymus Pontificum et Comitum Engolismensium in Biblioth. Labbeana tom. III. Constant vero quae protuli ex Malmesburiense, Abbate Urspergense, Petro Diacono, et Sugerio, locis supra citatis. Renovavit denique hoc et confirmavit ipse Papa in altera Synodo Lateranense a. 1116., Gregorii VII. decreto contra Investituras, non tantum renovato, sed et omne illud, quod Conon Praenestinus et Guido Viennensis

in ea cauſa egerant, corroborando: ut ex actis Synodi patet, apud Abbatem Urſpergenſem. Quibus omnibus irritatus Inperator Romam cum exercitu repetiit, ut ſe coronari faceret. Cum vero Papa abſente, qui Beneventum aufugerat, id fieri poſſe negaret Eccleſia Romana, Henricus praeſtari fecit a Mauricio, alias Burdino, Bracarenſi Archiepiſcopo, qui titulo Legati miſſus a Papa erat ad Henricum pacis faciendae ergo, ſed qui nunc a Papa defecerat. Vid. Pandulphus in vita Paſchalis, et conferatur *Baluzius* in vita Burdini, Miſcellan. tom. III. Quo audito, Burdinum anathemate percuſſit Paſchalis in Synodo Beneventana a. 1117.; ut ex litteris Gelaſii II. patet.

§. LII. Defendit porro Eccleſiae jura, ut loquuntur, contra Wilhelmum II. et Henricum I., Angliae Reges, opem ipſi ferente Anſelmo Cantuarienſe, inter quem et Regem acerrimae quoque de iiſdem Inveſtituris viguerunt contentiones. Legatum Papae in Angliam a. 1100. miſſum repudiarunt Angli, tanquam quid inauditum inter ſe, dicentes, neminem, praeter Cantuariae Archiepiſcopum, vices Apoſtolicas apud ſe gerere poſſe: ut refert Eadmerus *Novorum* lib. III. Ablegato dein Anſelmo cum Regis Legato Romam, ut contentioni finis inponeretur, nihil aliud effectum eſt a. 1103., quam ut Papa, inveſtituris Regi abſolute interdictis, nonnullos uſus paternos ipſi conceſſerit, et excommunicationem Regis ad tempus ſuſpenderit, eodem Eadmero teſte. Tandem inter eos convenit per Legatos, ut Rex homagia de electis Epiſcopis acciperet, ſed nullum per baculum et annulum inveſtiret, ut habet Malmesbur. de *geſtis Pontificum* Anglorum l. II., quando Rex Anſelmo reliquit inveſtituras, a. 1106., ut refert Eadmarus l. cit. l. IV. Ceterum ex hac Paſchalis hiſtoria colligere licet, infallibilitatem quidem nec Papas ſibi adrogaſſe, aut praeſtitiſſe, nec iis ab Epiſcopis fuiſſe datam, attamen Papalem autoritatem ſtrenue fuiſſe ab iis vindicatam, et promotam. Quo etiam verba Paſchalis ad Henricum, apud Got-

Gotfridum Viterbiensem in Chron. part. XVII., in quibus desino, pertinent.

Sic regnare damus, quod Petro subjiciaris.
Jus etiam nobis Christus utrumque parit.
Spiritus et corpus mihi sunt subjecta potenter.
Corpore terrena teneo, coelestia mente.
Unde tenendo Polum, solvo ligoque solum etc.

§. LIII. Paschali, postquam annos 18 sedem tenuisset, defuncto, Ecclesia Romana per schisma Papale valde turbata est et vexata. Electus quidem legitimis suffragiis est *Gelasius* II., ex Cardinale Diacono et Cancellario Pontifex a. 1118, sed, antequam consecrari potuit, a Centio Frangipane, et dein Henrico V., qui noctu intraverat Romam, dire tractatus, et fugere coactus, est: quando Mauricius ille Burdinus sub nomine *Gregorii* VIII. in throno est per Imperatorem collocatus. Gelasius vero, sese in Gallias conferens ad Ludovicum Grossum, in itinere consecratus est Cajetae, unde ortus erat, dein Capuae celebravit concilium, in quo Gregorius cum Henrico est excommunicatus, teste Urspergense in Chronico, tandem Cluniacum adpulsus ibi mortuus est, cum sedisset unum annum. Vitam ejus scripsit Pandulphus, familiaris ejus, apud Papebrochium in *conatu Chronico-historico* part. II. Gregorius autem per triennium sedit, excommunicatus licet a Gelasio, et dein a Callisto, ejus succesore, donec a Callisto, Romam veniente, fuerit fugatus, et cum Sutrium, haud procul Roma, venisset ab Inperatore derelictus, a Callisto, exercitu coacto, et urbe obsessa, captus, indignissime tractatus, et in monasterium detrusus sit a. 1111. Fuit autem Burdinus vir insignis, et inmerito a Pontificiae sectae viris laceratus est: de quo vid. Baluzius in ejus vita.

§. LIV. *Callistus* II., antea Guido Archiepiscopus Viennensis, electus est in coenobio Cluniacense, ubi Gelasius

 fuit

fuit mortuus, et comitia ſunt habita pro ſucceſſoris electione a. 1119., dein antipapa Gregorio ſuperato, ſolus ſedem tenuit ab a. 1121. Ante quod tempus duo, in itinere Romam, celebria habuit concilia, unum Toloſae, alterum Rhemis, utrumque a. 1119. Inter *prioris* canones ſunt, qui Simoniam damnant, Petro-bruſianos anathemate feriunt, primitias, decimas, oblationes, coemiteria, bona morientium Epiſcoporum et Clericorum, interdicunt ſub excommunicatione Principibus et Laicis. In *Rhemenſi* vero, cui ipſe Ludovicus Craſſus adfuit, quinque ſunt conditi canones, quibus, praeter Simoniam, damnatae rurſus ſunt Inveſtiturae Laicae, et invaſiones poſſeſſionum Eccleſiaſticarum, concubinae quoque, et uxores, Presbyteris, Diaconis, et ſubdiaconis, ſub poena excommunicationis ac depoſitionis, interdictae ſunt. Denique decretum eſt factum de *treuga* Dei, et, quod in primis notandum, Henricus Inperator excommunicatus eſt, eoque tandem compulſus, ut inveſtituris miſerit nuncium, et pacem cum Papa fecerit.

§. LV. Ante concilium Rhemenſe, ut poſtremum illud, cujus memini, paulo fuſius, ut meretur, enarrem, de concordia ſacerdotii et inperii actum fuit inter Henricum et Papam per Legatos, eo cum effectu, ut Inperator ſe Inveſtituris renunciaturum, Papa abſolutionem ejus, promiſerit. Cum vero, ut refertur in *commentariolo* Heſſonis Scholaſtici, de *rebus in concilio Rhemenſi*, cui interfuit, *geſtis*, Inperator promiſſis non ſtetiſſet, decretum in eo eſt conditum concilio, quo Epiſcopatuum et Abbatiarum inveſtiturae per manum Laicam penitus prohibentur, Henricus quoque, cum Burdino Antipapa, excommunicatus eſt, ipſis ſubditis fidelitatis vinculo ſolutis. Sed Rogerius de Hoveden in Annalibus Anglicis p. I. ſcribit, Henricum nihil aliud ſibi quam poſſeſſionum Eccleſiaſticarum inveſtituras reſervaſſe, neſcio quam vere. Licet enim in initio decretum Synodi inveſtituras Laicas abſolute damnaverit, mox tamen, cum multi in concilio ſeſe opponerent, reſtrictum eſt,

eſt, et Epiſcopatuum ac Abbatiarum tantum inveſtiturae ſunt vetitae Laicis, teſte Heſſone Scholaſtico. Nulla itaque fuiſſet Inperatorem excommunicandi ratio, ſi vera foret Hovedeni narratio; ipſe quoque Ludovicus, Francorum Rex, qui praeſens adfuit, *feudorum* et *Regalium* inveſtituras retinuit. Quicquid hac de re ſit, cum Inperator videret, totam Saxoniam contra ſe commotam, et Principes ad pacem inclinare, totum hoc negotium Optimatum commiſit judicio, ſeſeque ad pacem quoque pronum demonſtravit. Conventu itaque Wormatiae a. 1122. indicto, cui Legati Papae adfuerunt, in hanc formam eſt conventum, ut Henricus inveſtituram per *annulum* et *baculum* dimitteret, liberamque in omnibus Eccleſiis electionem et conſecrationem fieri concederet, Calliſtus vero Papa pateretur, electionem fieri, praeſente Inperatore, ſine Simonia et violentia, et ut electi regalia ab Inperatore per *ſceptrum* reciperent, exceptis iis, quae ad Romanam pertinent Eccleſiam. Vid. Abbas Urſpergenſis, et Wilhelmus Malmesburienſis. Qua ratione Papa, ratione muneris Eccleſiaſtici, inveſtiret *baculo* et *annulo*, Inperator vero, ratione feudorum Inperii, per *ſceptrum*. Vid. Schilterus de *libertate Eccleſiarum German.* l. IV. Quare autem per *ſceptrum* id fieri voluerit Papa, non adeo conſtat: forte, quia per ſceptrum conferri Principatus ibi moris tunc erat. Sed factum etiam aliquando eſt per *crucem*, poſtea invaluit per *gladium*. Vid. Boehmer. Jur. Eccleſ. l. III. tit. 20.

§. LVI. Pace hoc modo facta, et Henrico abſoluto, celeberrimum illud concilium Oecumenicum Lateranenſe I. a Papa convocatum eſt a. 1123., ad quod Legati Henrici ſunt invitati, et in quo totum hoc negotium confirmatum eſt, et penitus finitum. Lateranenſe adpellatur a Baſilica ejus nominis, ubi eſt habitum, Lateranenſe *primum*, quia Oecumenicorum in Occidente celebratorum fuit *primum*, alias ordine Oecumenicum IX*mum*. Indictum eſſe a Papa, litterae ejus ad Henricum teſtantur. De anno 1123.

constat ex Simeone Dunelmensi in hist. gestorum Regum Anglorum, Falcone Beneventano in Chronico, aliisque: ex quibus etiam, ut et ex Sugerio in vita Ludovici, patet, *trecentos* et amplius interfuisse Episcopos. Conditi sunt, praeter pacti inter Henricum et Papam confirmationem, nonnulli canones, disciplinae Ecclesiasticae, et Expeditionis Sacrae promovendae, ergo. Inter quos sunt, qui Simoniam prohibent, nuptias Clericorum, possessionum quoque Ecclesiasticarum dispensationem, ac donationem Laicam, et consecrationes a Gregorio Antipapa factas damnant. Decretae denique sunt Expeditiones Sacrae, et in Orientem contra Turcas, et in Hispaniam contra Saracenos, Ecclesias Hispaniae opprimentes, plenaria peccatorum promissa remissione; imo sub excommunicationis poena eae fuerunt injunctae iis, qui eas susceptas dimiserant, adeo ut poenitentiae locum suppleverint, ad quas aeque ac ad poenitentiam criminum rei cogi potuerunt, ut habet Petrus Diaconus in Chronico Cassinensi l. IV. c. 11., ubi hunc expeditionum finem exponit. Tandem anathemate percelluntur, qui sacros peregrinatores, sive Romam, sive ad alia loca, adfecerint molestia. Ceterum huic Papae quatuor sermones in *Jacobum Apostolum* adscribuntur in Bibl. M. Patrum vol. XXII., sed pro spuriis habiti, utique satis inepti, in quorum *primo*, versus finem, notabilis occurrit pericopa de vitio Simoniae, late extenso, his notabilibus verbis, lectu dignis. *Cum in mala significatione ponitur Judas, Antistites malos, Presbyteros, Abbates, Monachos, et Praelatos sanctae Ecclesiae iniquos, significat, qui Dominum ut Judas vendunt, cum aut de sacris ordinibus, aut de Episcopis ordinandis, aut de praebendis Ecclesiasticis, aut de nuptiali benedictione, aut de sepulturis mortuorum, aut de dedicationibus basilicarum, aut de sacerdotibus in Ecclesiis juste ponendis, vel injuste positis, aut de defunctorum exequiis, aut de pueris baptisandis, aut de poenitentiis peccatoribus datis ad excommunicandum in Ecclesia praemissis, aut de missis et matutinis, pretium accipiunt.* Subjungit tamen deinceps, pecuniam sponte datam accipere licere.

§. LVII.

§. LVII. *Honorius* II., antea Lambertus, Episcopus Ostiensis, ejus successor ab a. 1124., ut praecipua ejus acta perstringam, 1. decessoris judicium, quo Wilhelmi, filii Roberti, Normannorum Comitis, conjugium cum filia Fulconis, Comitis Andegavensis, tanquam illegitimum, damnaverat, confirmavit, et per Legatum dissolvit, dein, cum non paruisset Wilhelmus, nuncios insuper Legati, ad eum directos, male tractasset, eum excommunicavit, interdicto etiam sacro in ejus regiones lato: ut ex Honorii litteris ad Canonicos Turonenses in Spicilegio Dacheriano constat. Paruit itaque postea, alia ducta uxore, a. 1127., ut ex Orderico Vitali l. XII. patet. 2. Pontium, Cluniacensem Abbatem, cum Abbatiam, quam, peregrinationis Hierosolymitanae causa, abdicaverat, ea finita, repeteret armata manu, anathemate percussit, et dein in carcerem detrusit, ubi moerore confectus obiit. Vid., praeter Ordericum l. cit., Gaufredus Vosiensis Prior, autor aequalis, in Chronico. 3. Mortuo Henrico V., Legatos misit, qui Lotharii Saxoniae Ducis electioni in ejus locum interfuerunt, et cum Conradus ac Fredericus fratres, ac sororis Henrici filii, ille Franconiae, hic Alemanniae, seu Sueviae, Dux, ad inperium adspirarent, eos excommunicavit, a. 1125., ut narrat Otto Frisingensis l. VII. Quo eodem 4. anno Londinense celebravit concilium per Legatum suum a latere, in quo capitula ad Ecclesiae reformandos mores condita sunt. 5. Wilhelmo Apuliae Duce, qui terras suas legaverat Papae, defuncto, cum Rogerius, Siciliae comes, eas sibi vindicaret, et invaderet, eum non tantum anathemate percussit, sed et armata manu cum Roberto, Capuae Duce, aliisque Capuae Principibus, in eum irruit quidem, sed cum Robertus aliique militiam desererent, animo mutato, tradidit Rogerio Ducatum sub juramento fidelitatis a. 1128. Vid. Fulco Beneventanus in Chronico, et Alexander Abbas Celesin. in historia Rogerii, autor aequalis. Denique 6. duos Patriarchas, Aquilejensem et Venetiarum,

quia Conradi, Franconiae Ducis, partes contra Lotharium tuebantur, adeoque faverent schismaticis, deposuit in Synodo Ravennatensi a 1128.

§. LVIII. Honorio defuncto scissa est Romana Ecclesia, novi Papae causa, in duas partes. Electus enim est quidem a meliore parte Cardinalium, sed exiguo numero tantum sedecim, Innocentius II., antea Gregorius Cardinalis, satis praecipitanter, die vero sequente ab aliis, longe majore numero, Anacletus, antea Petrus, Leonis filius, Presbyter Cardinalis; qui ambo sunt eodem die consecrati. Innocentius licet fuerit, ut traditur, inculpatae non tantum, sed et Apostolicae vitae, Anacletus e contra infamis, scortator, sacrilegus, et tyrannus, vid. Bernardus Claraevallensis ep. 124 et 126., Arnulphus Luxoviensis Episcopus, de schismate post Honorium in spicilegio Dacher., ejus tamen partes praevaluerunt Romae, adeo ut Innocentius sibi fuga debuerit consulere, nec, licet triennio post a Lothario Romam reductus fuerit, locum ibi tueri potuerit, nisi post Anacleti mortem, a. 1138. Electus quidem in defuncti locum est Victor, antea Gregorius Presbyter Cardinalis, sed post duos menses a suis desertus, et se abdicare coactus, sedem Innocentio reliquit, qui ab omnibus fuit agnitus, ab ipso etiam Rogerio Siculo, qui Anacleti partes strenue erat tuitus, sese et eo nomine ipsi devinctum judicans, quod Regis titulo ab ipso fuerit ornatus, sub censu annuo 600 schufatorum, Ecclesiae Romanae solvendorum; teste diplomate apud Baronium. Inter eos, qui Anacleto adhaeserunt, memoratur quoque ex Episcopis Gerardus Engolismensis, qui partes ejus valde promovit, Gulielmo quoque Pictavorum Comite ad eum tracto. Depingitur quidem ab Arnulpho tanquam ambitiosus et secularis, qui Innocentio valedixisset, quod legationis munus ab ipso non potuerit inpetrare, quod Anacletus ipsi dedit, sed ab aliis laudatur. Vid. Mabillon, in praefat. operum Bernardi, qui plura de hoc schismate notanda adfert.

§. LIX.

§. LIX. *Innocentius* II. ſtatim ac electus eſſet ac confirmatus, cauſa Anacleti licet diſcedere fuerit coactus, communiter per orbem Catholicum fuit agnitus, uti a Ludovico, Galliarum Rege, Synodo Stampis, inter Lutetiam et Aurelianum, coacta, qui etiam ei occurrit, et ſervitium, ad pedes ejus proſtratus, promiſit, ab Henrico Angliae Rege, qui idem fecit apud Carnotum, praeterea a Lothario, Rege Romanorum, Wirceburgi, ſeu Herbipoli, congregato concilio a. 1130., nec non ab Hiſpaniae ac Hieroſolymae Regibus, teſte Bernardo epiſt. 125. Scoti vero, teſte Richardo, Priore Auguſtoldenſi, de *geſtis Regis Stephani*, Willelmus Aquitaniae, et Rogerius Siciliae, Duces, Antipapae ſeſe adjunxerunt. Habuit vero Innocentius cum Lothario colloquium in Synodo Leodienſi a. 1131., eumque ad Romanae Eccleſiae defenſionem excitavit, promiſſa corona Inperiali; ut refert Otto Friſingenſis, ac Arnoldus Bonaevallenſis in vita Bernardi. Imo, Inperatorem ſeſe ipſi *ſtratorem* humillime obtuliſſe, eumque, alia manu *virga* ad defendendum, alia *fraeno* equi accepto, tanquam Dominum deduxiſſe, et Papam deſcendentem ſuppodiando deportaſſe, tradit Sugerius in vita Ludovici. Refert quidem Petrus Diaconus, in Chronico Caſſinenſe, Papam Lothario tunc conceſſiſſe inveſtituras, ſed Otto Friſingenſis, autor vitae Bernardi, ipſe quoque Bernardus epiſt. 150., tradunt, poſtulaſſe quidem eas Lotharium, ſed repulſam tuliſſe. Pervenit dein Papa Rhemos, ibique concilium habuit, in quo 17 conditi ſunt canones, inter quos eſt, qui beneficio et officio privat Clericos, qui, a Subdiaconatu et ſupra, uxores duxerint, aut concubinas habuerint, eſt etiam, qui eorum miſſas audire vetat. Romam cum veniſſet Lotharius cum exercitu et Papa, a. 1133., Papa in ſede collocatus, et Lotharius ab eo Inperator coronatus, eſt, ut Chronographi narrant. Juramentum Papae praeſtitum, ex ſchedis Vaticanis apud Baronium, ita habet. *Ego Lotharius Rex promitto et juro tibi Domino Papae Innocentio, tuiſque ſucceſſoribus,*

ribus, securitatem vitae, et in membris et malae captioni et defendere Papatum et honorem tuum, et regalia Petri, qu habes, manu tenere, et quae non habes, juxta meum posse i cuperare. Sed, cum pars adversa vinci non posset, Loth rius in Germaniam, et Papa Pisas se recepit, ubi conci um celebravit Pisanum a. 1134., in quo Anacletus iteru est anathemizatus, et Henricus quidam haereticus, un Henriciani adpellati sunt, qui a tempore Paschalis II. G liam perturbavit, damnatus est, Vid. Acta Cenomanensiu Episcoporum in Gallia in Analectis Mabillonii. Quo e dem anno cum Ramirus, frater Alphonsi VI., Arragoni regis, mortui, ad regnum raperetur, sacerdos et monachu Papa circa Ipsum dispensavit, a voto monachatus ac co tinentiae liberando, adeo ut Rex fuerit factus et uxore duxerit; teste Roberto de Monte, autore aequali, in Chr nico ad a. 1160. Quod et ideo notatu dignum es quia, dispensationes Papales jam fuisse requisitas et conce sas, inde confirmatur. Cujus exemplum sec. XI. jam m moravi in Benedicto IX., qui Casimiro, Monacho Cluni censi, regnum majorum, et uxorem, concessit.

§. LX. Tandem, mortuo Antipapa, et Lothario Roma altera vice visitante, pax reddita est Ecclesiae, et sol Innocentius sedem tenuit. Qui mox celeberrimum concil um Oecumenicum Lateranense II., alias Oecumenicum *d cimum*, habuit a. 1139., cui mille circiter interfuerunt, Otto Frisingens., et Abbas Urspergens., testantur. In qu acta Anacleti sunt rescissa, ejusque ac fautorum, et Gera di Engolismensis, ac Gilonis Tusculanensis, Episcoporu ordinationes annullatae. Addit Chronographus Mauriniace sis, Legatum Apostolicum per Aquitaniam omnia altari ab iis consecrata, execratum esse, solenni ritu, proprii que manibus diruisse. Praeterea Arnoldus de Brixia, Petrus de Bruis, cum adseclis, de quibus postea, sunt ta quam haeretici condemnati. Denique, ut alia mittan quippe minus certa, ut quod Rogerius, Siciliae Rex, fu

rit excommunicatus, referente Falcone, qui tamen Innocentium jam ante Synodum traditur recepiſſe, varii ſunt conditi canones ad diſciplinam, per ſchiſma collapſam, inſtaurandam. Inter quos ſunt, qui noſtram merentur adtentionem, uti, qui Simoniam, Inveſtituras Laicas, et conjugia Clericorum, proſcribunt, Laici etiam jubentur decimas, aut Eccleſias ademtas, reddere Eccleſiae, omnis uſura damnatur, tanquam divinis et humanis legibus contraria. Denique de *treuga* Dei definitum eſt, pace gaviſuros Presbyteros per omne tempus, nec non Clericos, Monachos, peregrinos mercatores, ruſticos, euntes et redeuntes agricolas. Quoad reliquos, induciae ſunt ſtabilitae a Mercurii ſuprema die uſque ad diluculum diei Lunae, ab adventu Domini uſque ad octavas Epiphaniae, a Quinquageſima uſque ad octavas Paſchae.

§. LXI. Ingruerunt poſtea novae concertationes acerrimae, paucis enarrandae. Lites cum Rogerio, Siciliae Rege, a. 1139. exortas, occaſione Apuliae, quam, Rainulpho Duce, et ſedis Papalis feudatario, mortuo, invadebat Rogerius, ut componeret, urbe egreſſus, per inſidias captus, et ad Rogerium ductus, coactus fuit titulum Regis confirmare, regno ipſi per vexillum donato, ſimul Ducatum Apuliae, ac Principatum Capuae, ipſi et haeredibus concedere, attamen ſub conditione, ut Papis fieret homagium, ac fidelitatis juramentum, cum cenſu annuo 600 ſchufatorum; teſte diplomate apud Baronium. Quam pacem, non obſtante, quod ad eam frangendam fuerit a Romanis incitatus, poſtea confirmavit; ut teſtatur Falco. Secuta mox eſt contentio cum Ludovico VII. Galliarum Rege a. 1141. Cum enim, Alberico, Bituriense Archiepiſcopo, mortuo, alii, conſentiente Rege, vellent Cadurcum ſucceſſorem, alii Petrum aliquem, Papa, Rege invito, hunc conſecravit, Cadurcum omni Eccleſiaſtico honore privavit. Quod cum Rex aegre ferret, nec Petrum recipere voluerit, interdicto quoque regni introitu, Papa mox *interdicto* ſacro ſubje-

cit totum Franciae regnum, quo Divini officii celebratio in regno prohibetur, fruſtra pro Rege intercedente Bernardo Claraevallenſe, et Petro Cluniacenſe, ut ex eorum litteris apud Baronium patet. Quod uſque ad Celeſtinum II. duravit. Denique cum ipſo populo Romano acrem exercuit contentionem, cui ſuccubuit, moerore confectus et mortuus. Voluit populus antiquam reſtitutam libertatem, Papae ſacrorum cura tantum relicta. Quo fini Conradum Romam invitavit, Senatum conſtituit, de pace et bello ſtatuit, fruſtra obnitente Innocentio, qua muneribus qua minis. Duravit lis uſque ad Clementem III. Vid. Otto Friſingenſis. Obiit Papa a. 1143., ſepultus in Eccleſia Lateranenſi, mirifice ab ipſo ornata. Tradunt nonnulli, ut Chronicon Hirſaugienſe, Radevicus, et alii, eum in palatio Lateranenſi curaſſe pingi Lotharium Caeſarem, ad pedes Papae proſtratum, et coronam Inperii expetentem, cum hac inſcriptione.

Rex venit ante fores, jurans prius verbis honores.
Poſt homo (Vaſallus ſeu feudatarius) *fit Papae, ſumit quo dante coronam.*

§. LXII. Secuti ſunt duo breviſſimi temporis, et minus celebres ſuis geſtis, *Coeleſtinus* II., unanimi voto a Cardinalibus, adclamante Clero et populo, electus, a. 1143., qui quinque tantum menſes ſedit, et *Lucius* II., poſt undecim menſes lapidis ictu percuſſus et mortuus. Coeleſtinus illud tantum fecit memorabile, quod regnum Franciae ab interdicto ſacro, cujus modo memini, liberaverit, et pacem, a Ludovico Rege petitam, conceſſerit; ut tradit Chronographus Mauriniacenſis. Lucio ſedente, ſedes Papalis honorata quidem eſt, et amplificata, quod Alphonſus Portugalliae, ſive Rex, ſive Dux (ipſe ſe Regem, ſed Papa eum Ducem adpellavit, poſtea demum ſub Alexandro III. Rex agnitus) Ducatum ſuum fecerit ſedi Apoſtalicae tributarium,

et

ea conditione, ut defensionem ac solatium sedis Apostolicae haberet, nec ullam potestatem Ecclesiastici aut secularis Domini, praeter eam Papae, agnosceret, censu annuo quatuor unciarum auri constituto: quae ex Alphonsi et Lucii Litteris in Miscellan. Baluzii tom. II. cónstant. Sed per concertationes cum populo Romano haud parum obscurata est Papalis potestas, ipso Papa e vivis sublato. Romani, qui sub Innocentio II. Senatum conati erant restituere, hoc opus strenue magis urserunt sub Lucio, et ulterius promoverunt, Senatui addendo *Patricium*, cui omnia Papae regalia voluerunt vindicare, et in urbe, et extra eam, Papae decimis et oblationibus tantum relictis. Unde bello quasi intestino exorto, cum Papa Capitolium, ubi Senatus erat congregatus, ingente stipatus militia, invaderet, ut eum inde depelleret, lapidis ictu percussus est, et periit. Vid. Gotfredus Viterbiensis, autor aequalis, in Chronico, part. XVII., qui tradit, Papam (*sicut tunc audivimus*) *lapidibus magnis percussum, usque ad obitus sui diem, qui proxime secutus est, non sedisse in sede.* Ceterum dicta est haec haeresis *Politicorum*, vel, ab Arnaldo de Brixia, *Arnaldistarum*, et sub Innocentio vulgari coepit.

§ LXIII. Successit, elati admodum spiritus, et celebrioris nominis, Papa, *Eugenius* III., ab a. 1145 ad 1153. Cujus dominandi libidinem, fastum, purpuram, ut non tam Petro, quam Constantino M., successisse videretur, acriter perstrinxit Bernardus Claraevallensis, in libris quinque, ad Eugenium, de *consideratione*. Electus autem est a Cardinalibus extra eorum collegium, adeoque contra morem: erat enim Monachus Cisterciensis, et Abbas S. Vincentii ad aquas Salvias, haud procul ab urbe, nec Romae consecratus est, sed apud Tarfensem Abbatiam in territorio Sabinensi, quo cum Cardinalibus se recipere coactus fuit propter Romanos Arnaldistas tumultuantes, qui Senatum ab eo voluerunt confirmatum, ut Otto Frisingensis in Chronico narrat.

Poſtea tamen, Jordane Patricio, cum ejus fautoribus, anathemate icto, ſed et Tiburtinaea militia adjutus, rebelles coercuit, et ad ad pacem compulit, hac conditione, ut, Patriciatu abolito, Praefectus a Papa conſtitutus, quem expulerant, reciperetur, Senatores etiam eſſent ex Papae autoritate, eodem autore teſte. Reverſus quidem tunc eſt Romam, et natale Domini ibi celebravit, a. 1145., ſed anno ſequente, rebellione renovata, rurſus coactus cedere, urbem non niſi a. 1149. fin. repetiit, cum rebelles per Rogerium, Siciliae regem, deviciſſet, ut Anonymus Caſſinenſis ſcribit. Dein a. 1150. Romam iterum coactus deſerere, in eam demum rediit a. 1152., pace cum Romanis renovata, ut, praeter eundem autorem, tradit Robertus de Monte.

§. LXIV. Quibus de contentione cum Romanis praelibatis, praecipua ejus geſta et acta paucis ordine enarrabo. 1. Viterbii moratus a. 1145. honorificas ſuſcepit legationes *Armenorum* et *Syrorum*, ut refert Otto Friſingenſis, qui praeſens adfuit. Armeni omnimodam Papae obtulerunt ſubjectionem, eumque diſſenſionum inter ſe et Graecos circa nonnullos ritus elegerunt judicem. Praeterea, quod ſatis paradoxum eſt, cum in confiniis Armeniae quaedam eſſent gentes, quae *foetentes* foetus generarent, qui, ad aquas Armenorum miſſi, ut lavarentur, foetorem, ſtatim ac baptiſmo tincti erant, amittebant, ſed qui mox ad gentiliſmum redibant, quid iiſcum agendum eſſet, conſuluerunt. Epiſcopus vero Gabulenſis in Syria, cujus opera ſedi Papali ſubjecta erat Antiochia, ad Papam venit, ut ejus opem ad obtinendas decimas inploraret, utque Chriſtianos ad expeditiones ſacras excitaret: quibus etiam promovendis omnem ab eo tempore inpendit operam Eugenius. De quo poſtea. 2. Pariſienſe celebravit concilium, a. 1147., in quo Gilberti Porretani haereſis quidem diſcuſſa, ſed ad pleniorem Synodum Rhemenſem remiſſa eſt, Vid. Otto Friſingenſis de *geſtis* Frederici l. I. Praeterea Wilhelmum, Archiepiſcopum

copum Eboracenſem, tanquam illegitime electum, quia Stephanus, Angliae rex, eum ante electionem nominaverat, depoſuit, alio ei ſuffecto. 3. Trevirenſe habito concilio a. 1148. ſcripta S. Hildegardis, quae monaſterium ad Rhenum prope Moguntiam conſtruxerat, viſionum et revelationum plena, adprobavit, licentia ei quoque, autoritate Apoſtolica, data, proferendi, quaecunque ſibi per Spiritum cognoverit revelata, ut ex litteris Eugenii ad eam, in tomis Conciliorum, conſtat, et Trithemius in Chronico Hirſaugienſi quoque refert. De Hildegardi ſupra dixi.

§. LXV. 4. In concilio Rhemenſe, eodem anno ab ipſo celebrato, quod ab Ottone Friſingenſe, et aliis, Generale quidem adpellatur, ſed Ciſalpinarum tantum fuit Eccleſiarum, licet ex Hiſpania et Anglia quidam adfuerint, octodecim conditi ſunt canones, ad Diſciplinam pertinentes, quibus de Clericorum continentia et modeſtia in tonſura et veſtitu ſtatutum eſt, contumacibus decreta beneficiorum privatione, et Epiſcopis, qui hanc poenam ipſis non inflixerint, depoſitione, vel ſuſpenſione. Dein Eudon, vel Eon, haereticus, de quo poſtea, damnatus, et carceri mancipatus, eſt. Denique, Porretani cauſa diſcuſſa, quatuor contra ipſum ſunt ſancita capitula, nomine *Symboli* inſignita, quod a Bernardo compoſitum, et a Synodo confirmatum, eſt, in quo ipſe Porretanus fertur acquieviſſe, et abſolutus diſceſſiſſe. Vid., praeter Ottonem Friſingenſem, et Goffridum in vita Bernardi, epiſtola Gaufridi, Monachi Ciſtercienſis, qui Synodo interfuit, ad Albericum Epiſcopum Albanenſem, in tomis Conciliorum. 5. Denique concordia cum Frederico Barbaroſſa, Conradi ſucceſſore, inita, ea ſub conditione, ut ipſe Eccleſiam Romanam, ejuſque jura et bona, defenderet, et Papa ipſi coronam daret Imperialem, teſte Ottone Friſingenſe, brevi poſt turbata eſt, occaſione Guicmanni, Ciccenſis Epiſcopi, in ſedem Moguntinam tranſlati per Fredericum, cui Electores, in electione diſſentientes, rem eam detulerant, qui etiam regalia ejus

Ecclesiae in Ipsum contulerat. Quod aegre fuit Papae, juris Papalis esse contendenti, Episcopum de sede in sedem transferre, quare et litteris et legatione restitit regiae potestati, ut Otto refert, sed causam persequi morte, brevi secuta, a. 1157., inpeditus est. Ceterum de Gratiani corpore Canonico ab Ipso adprobato, tanquam norma judiciorum, et gradibus Academicis, ab ipso institutis, ut putatur, supra in Gratiano monui.

§. LXVI. *Anastasius* IV., ejus successor, qui unum tantum sedit annum, a decessore suo in uno alterove casu discessit. Frederici utique factum ratum habuit, pallio quoque Archiepiscopo Moguntino misso, nec tamen sine multorum scandalo, ut Otto refert. Archiepiscopum quoque Eboracensem consecratum, et ab Eugenio depositum, restituit, ac pallio donavit, ut Gulielmus Neubrigensis, autor coaevus, narrat. De privilegiis, quae Equitibus Hierosolymitanis concessit multa, postea. Successit longe famosior Papa, *Hadrianus* IV., natione Anglus, antea Nicolaus de Brekspear, Cardinalis Albanensis, qui ab a. 1154. ad 1159. sedit. Cujus singulare fatum fuit, memoratu dignum. Vitam degens mendicam, quippe a Patre, monacho ob paupertatem facto, desertus, eo etiam usque, ut, ad idem saepe veniens monasterium stipis gratia, fuerit a Patre repulsus, et Gallicanas petens regiones, se Canonicis regularibus monasterii S. Rufi ita commendavit, ut ab iis fuerit receptus: a quo tempore egregiam studiis navavit operam, adeo ut Abbas fuerit electus: unde postea, cum Monachi nimiam ejus disciplinam non ferrent, ab Eugenio est adsumtus, et Cardinalis factus. Narrat vero Saresberiensis, ejus familiaris, in *polycratico*, eum a bonis Ecclesiae in propinquos effundendis adeo abhorruisse, ut, in alterum lapsus extremum, ne matrem quidem, senio confectam et pauperrimam, voluerit sublevare. Reddiderunt praeterea eum multa famosum.

§. LXVII. Cum Arnaldus Brixiensis nova rursus molire-

tur

tur contra sedem Papalem, Romam quoque propterea interdicto sacro subjiceret Papa, Romani promiserunt jurati, se ipsum cum sociis urbe ejecturos esse: quo facto, reddita est urbi pax, ut Baronius ex anonymo de gestis Pontificum narrat, sed Arnaldus dirum subiit fatum. Postea enim in manus Papae incidens, et, Praefecto urbis traditus, ligno adfixus, et combustus, est, cineribus in Tiberin sparsis: ut refert, praeter Ottonem Frisingensem, Guntherus Ligurinus Vates in Frederico, qui rationem, quare cineres in Tiberin sint conjecti, tradit fuisse, his versibus

Ne stolidae plebis, quod fecerat inprobus error.
Martyris ossa novo cineresve foveret honore.

Wilhelmus, Siciliae Rex, filius et successor Rogerii, offensus, quod a Papa non Rex, sed Dominus tantum adpellaretur, adeoque Legatum Papae non solum recusaret, sed Beneventana quoque palatia popularetur, et quasdam Ecclesiae civitates occuparet, propterea a Papa excommunicatus, subditis fidelitate solutis, ut Vaticanus anonymus apud Baronium refert, ad saniorem mentem redactus est, cum se ab Optimatibus desertum videret, et a Papa, collectis copiis, oppugnaretur, metuens quoque Manuelem, Graecorum Inperatorem, qui Papae promiserat auxilium. Petiit itaque pacem a Pontifice, nihilque postulavit, quam ut absolutus regiis titulis gauderet jure beneficiario, promisit insuper, se in verba Papae juraturum, damna Ecclesiae resarciturum et rebelles in ordinem redacturum. Quas conditiones cum Papa, nonnullis Cardinalium repugnantibus, admittere nollet, Rex creatus arma resumsit, Apuliam vastavit, Graecos et Apulos vicit, ipsum Papam Beneventi obsedit, eumque ea ratione coegit, ut in conditiones pacis consenserit. Quae a Baronio ex Hadriani actis narrantur. Ceterum, quod notatu dignum est, inter conditiones fuit, quod sine Regis consensu ad Papam nulla fieret adpellatio, nec Le-

gatus Papae in regnum mitteretur, denique electio Cleri foret libera, et ad Regem, ut confirmaretur, mitteretur.

§. LXVIII. Sed in longe graviorem incidit cum Frederico Barbaroſſa concertationem, poſtquam eum coronaſſet Romae Inperatorem, et ab eo honoratus ac beneficio cumulatus eſſet. Frederico, a. 1154. Italiam ingente cum exercitu intranti, Papa ſeſe ante non commiſit, quam juramentum de conſervandis et defendendis debitis Papae juribus praeſtitiſſet. Quo peracto, Papa ſeſe Regi ſtitit praeſentem, Rex procidit quidem ad pedes ejus, eoſque deoſculatus eſt, ſed *ſtratoris* officium ei denegavit, ſicut et Papa propterea ipſi oſculum pacis, Regem contendens, ex vetere conſuetudine, eſſe obligatum, Papae *ſtreguam*, ſeu ſuppedaneum, tenere, ac ſtratoris officio fungi, dum equum conſcenderet, et deſcenderet. Adnuit dein Rex, illudque praeſtitit, cum vetera conſuluiſſet monumenta, teſte codice Vaticano apud Baronium. Praeſtiterunt utique Inperatores et Reges, et ante hoc tempus, et poſt, Papis hoc officium, eoque ipſo ſeſe quaſi vaſallos aut Clientes Paparum profeſſi ſunt, ut multis docuit C. du Freſne ad Cinnamum Hiſt. lib. V., ſed ſimul Caeſaream et Regiam proſtituerunt dignitatem, et Majeſtatem, ut recte advertit Cinnamus l. cit. Quo facto, cum Papa Romam veniens, coronam Inperii aliaque inſignia accepit anno regni *quarto*, ſeculi 55*to*: ut narrat Otto Friſingenſis, et ipſe Fredericus in litteris ad ipſum de *rebus a ſe geſtis*, ibid. Inperator, qui jam antea legatos Romanos, ipſi inperium offerentes, modo privilegia confirmaret, repulerat, militibus quoque, ex conſilio Papae, miſſis, qui Baſilicam S. Petri, et civitatem Leoninam occuparent, rebelles Romanos mox in ordinem redegit, aliaque praeclara in itinere geſſit, ac ad propria ſic rediit. Quibus pacifice peractis, gravis ſubito inter eum et Papam orta eſt contentio: cujus hiſtoria ex Radevico Friſingenſi Canonico, et Ottone a S. Blaſio in adpendice ad Ottonem Friſingenſem, praecipue petenda eſt.

§. LXIX.

§. LXIX. Caussam duo praebuerunt facta, quorum unum Inperatori, alterum Papae, bilem movit. Inperator aegre tulit pactum Papae cum Wilhelmo Siciliae rege, quem ex Italia meditabatur expellere, se inscio initum. Papa vero irritatus est, quod Inperator offensus inhibuerit, ne ullus Episcopus, Archiepiscopus, aut Sacerdos aliquam a Pontifice peteret beneficiorum collationem, ullave de causa curiam adiret Romanam. Accessit, quod Eskyllus, non Londonensis, ut male in litteris Hadriani legitur, sed Lundensis, Archiepiscopus, Danorum Primas, et Apostolicae sedis per totam Daniam Legatus, ut post Sirmondum observavit Pagi ad Baron. a. 1157., a sede Apostolica reversus, in Teutonicis partibus fuerit captus, et in custodia detentus, absque ut Inperator ejus dimissionem curarit: uti Papa in litteris ad Inperatorem conqueritur. Scripsit enim animo exulcerato litteras ad Inperatorem, quas cum duobus Legatis, Rolando Cancellario, et Bernardo S. Clementis Presbytero, misit, quae acrimoniae plenae Inperatorem vehementer exacerbarunt. Inter alia enim, ut, quantum in Inperatorem contulisset, ei in mentem revocaret, dixit superbus Papa, *se Inperialis insigne coronae in eum contulisse, et illud beneficii loco esse habendum.* Quod dictum Inperator cum Principibus intellexit, acsi Papa indicatum voluerit, Inperatorem Papae acceptum ferre debere Inperium, illudque velut *feudum* tenere a Romana sede; nec sine ratione, quia nonnullos Romanorum palam adserere ipsum non latebit, Inperium urbis, et Regnum Italicum, donatione Pontificum Reges hactenus possedisse, nec dictis tantum proferre, sed et scriptis, ac picturis, repraesentare: qualis fuit etiam pictura ab Innocentio II. in palatio Lateranensi posita: cujus supra suo loco memini. Adcessit, contentione hac super re inter Principes et Legatos orta, dixisse alterum Legatorum, *a quo igitur habet, si a Domino Papa non habeat Inperium.* Quae verba Ottoni, Palatino Comiti de Bojoaria, adeo moverunt bilem, ut gladio exserto Legatum occidisset, nisi

Inperator motus sedasset, et Legatis, ut quantocyus Romam redeant, jussisset, absque ut aliquem Episcopum aut Abbatem conveniant. Misit mox Inperator circulares Litteras ad omnes Principes et Episcopos, quibus de injuria sibi a Papa et Legatis illata conquestus est, eosque ad eam vindicandam excitavit, contendens, se per electionem Principum, non a Papa, sed solo Deo, Regnum tenere et Inperium. Papa, cum, Legatis reversis, Cardinales inter se divisi essent, aliis Papae, aliis Inperatori, faventibus, scripsit ad Episcopos Germaniae, ut Inperatoris iram lenirent, ipsumque rectiora docerent, sed responsum ab iis tulit, se Papae causam tueri non posse, quippe fecisse quod poterant, nec aliud ab Inperatore accepisse responsum, ac, *se debitam Papae reverentiam libenter exhibiturum, sed liberam Inperii coronam divino tantum beneficio adscribere:* suadent itaque Papae, ut mitioribus litteris animum Inperatoris demulceat.

§. LXX. Quorum secutus consilium, novos anno sequente 1158. misit cum modestioribus litteris Legatos, vocesque *beneficium* et *conferre coronam* ita est interpretatus, ut *beneficium* non pro feudo, sed simpliciter bono facto, *conferre* non pro dare pleno jure, sed *inponere*, capienda sint. Quibus delinitus Inperator pacem et amicitiam spopondit Papae, et Clero Romano, sed mox novae discordiae semina jacta sunt. Papam offendit, quod Inperator *hominium* ab Episcopis et Abbatibus Longobardiae accepisset, et *regalia* ab iis exegisset, quodque, in Papae contemtum, nomen suum praeposuisset in Litterarum inscriptionibus nomini Papae, dictionibus etiam singularis numeri, et non pluralis, uti mos erat inter illustres personas, adlocutus esset Papam. Inperator vero aegre tulit, quod Papa se regalibus opponeret, praeterea Guidoni, Romanae Ecclesiae subdiacono, promotionem ad sedem Ravennatensem, ipsi ab Inperatore destinatam, denegasset. Quibus de rebus cum acerbae litterae utrinque essent missae, et aliae rursus ad

ad pacem conciliandam, honorifica tandem legatio quatuor Cardinalium ad Inperatorem deſtinata eſt a. 1159., qui haec capitula ei proponerent adſumenda et firmanda. 1. ne Inperator nuncios, inconſulto Papa, Romam mittat, cum Magiſtratus et regalia urbis eſſent juris B. Petri 2. ne de agris et locis, ad dominium Papae pertinentibus, pabulum equorum colligatur, niſi tempore Inperialis coronationis. 3. ut Italiae Epiſcopi ſacramentum fidelitatis, ſine hominio, praeſtent Inperatori, 4. Inperatores minime ſibi jus hoſpitii in palatiis Epiſcoporum ſumant, 5. ut poſſeſſiones Ecclesiae Romanae, et tributa Ferrariae, maſſae totius terrae Mathildis, ducatus Spoletani, inſularum Sardiniae et Corſicae, reſtituantur. Denique 6. ut concordia inter Eugenium et Inperatorem ſarta tecta maneat. Ad quae reſpondit Fredericus, dominium urbis ſibi non poſſe eripi, cum divina ordinatione Inperator ſit, Epiſcoporum Italiae ſe miſſum facturum hominium, ſi et illi regalibus renuncient: nuncios non eſſe in palatiis Epiſcoporum recipiendos, ſi ea non ſint in regali, ſed proprio ſolo. Praeterea et ſua gravamina propoſuit, de violatis pactis de Graecis, Siculis, Romanis, non niſi communi conſenſu, recipiendis; de Cardinalibus ſine permiſſu Inperatoris libere per regnum tranſeuntibus, et Eccleſias gravantibus, de injuſtis adpellationibus etc. Duravit contentio ad Papae mortem uſque, quae brevi ſecuta eſt eodem anno 1159.

§. LXXI. Ingente ſchiſmate, cauſa electionis Papae, exorto, cum alii Cardinales, quorum caput erat Octavianus, a partibus Inperatoris ſtarent, alii, duce Rolando, ſe opponerent, electus eſt, ut tradunt Gulielm. Neubrig., l. II. et Chronographus Reicherſperg. a. 1159., a longe pluribus Cardinalibus, Rolandus, dictus *Alexander* III., a reliquis, ſed paucis, Octavianus, ſub nomine *Victoris* IV. Sed Radevicus et Otto de S. Blaſio, novem Cardinales a partibus Victoris ſtetiſſe, tradunt, quatuordecim, vel undecim, a parte Alexandri. Victoris vero factione in urbe praevalente, Alex-

ander cum fuis fecefſit Nymphas, haud procul ab urbe, ibique coronatus eft ab Epifcopo Oftienfi, cujus erat Papam confecrare, praefentibus multis Cardinalibus, Epifcopis, et aliis, *mitra turbinata cum corona*, quae alias *Regnum* dicitur, ut au:or coaevus, anonymus Vaticanus, habet apud Baronium. Ceterum, ut id obiter obfervem, licet *coronationis* prima occurrat in Nicolao I. mentio, *thiarae* vero ac *mitrae* in Gregorio VII., ut ex fuperioribus patet, *mitra* tamen *turbinata* cum *corona* nufquam ante hoc tempus memoratur, quamvis, qui mitrae, et mitrae turbinatae, meminerunt, addant, *more folito* Papam ita fuiffe coronatum. Erat autem mitra turbinata eadem, ac qua nunc utuntur Papae, hoc tantum cum difcrimine, quod hoc recentiore tempore mitra habeat tria coronamenta, feu tres circulos aureos, cum antea unum, vel duo tantum, fuerint. Mitra cum uno coronamento duravit ufque ad Bonifacium VIII., qui fecundum adjecit, ficut tertium Urbanus V. Hac autem mitra, quae etiam *regnum*, *corona*, *thiara*, *phrygium*, *mitra aurifrifiata in circulo fine titulo*, adpellatur, non tantum utebantur in coronatione et inthronizatione, fed et in confiftorio, ac fede judiciali, aliifque magnis feftivitatibus: a qua duae aliae mitrae diftinguendae funt, altera *alba*, cujus ufus eft diebus Dominicis, et non feftivis, ab adventu Domini ad vigiliam nativitatis Domini in vefperis, excepta tertia dominica de adventu, altera *aurifrifiata* in circulo et in titulo, in multis feftivitatibus ufitata. Vid. caerimoniale Romanum, juffu Gregorii X. publicatum, et ordo Romanus apud Mabillon. in Muf. Ital. tom. II. Ceterum Papa mitram turbinatam, feu *regnum*, fert in fignum Inperii, *mitram* fcilicet non turbinatam, in fignum Pontificii; ut verba habent Innocentii III. in fermone de S. Sylveftro.

§. LXXII. Papa Octaviano, feu Victore IV., paucis diebus poft etiam confecrato, a tribus quoque Epifcopis, in Abbatia Farfenfi prope Romam, ut Chronographus Reicherfpergenfis refert, duo hi Papae fe mutuo excommunicarunt,

runt, Alexander Victorem octava die post consecrationem, testibus litteris ejus ad Bononienses, Victor Alexandrum haud diu post, ut Radevicus docet, et Gulielmus Neubrigensis confirmat, qui addit, utrumque partes suas Ecclesiarum, et Nobilium, favoribus muniri curasse. Scissus quoque est in Occidente orbis Christianus in partes. Inperator Fredericus Victoris partes omni ope tuitus, convocata Synodo Papiense, ad eam Papas citavit, totius orbis invitavit Episcopos: venerunt quidem cum Victore Episcopi Germaniae et Italiae quinquaginta; sed Alexander comparere recusavit, contendens, nec Inperatoris esse Synodum sine Papa cogere, nec Papam ullius subesse judicio. Habito concilio a. 1160. Victor est agnitus, et inthronizatus, Inperatore fraenum equi, et stivam sellae, tenente, et de equo suscipiente. Alexander vero cum praecipuis fautoribus, accensis candelis, est anathematizatus, ac Satanae traditus: ut praeter Radevicum refert Chronographus Reicherspergensis. Quo facto, atrocia mox publicavit edicta Inperator, multosque Episcopos et Monachos, in primis Cistercienses, Alexandro adhaerentes, sedibus expulit, teste Helmoldo in chron. Sclavorum cap. 90. Nec quievit Alexander, sed Inperatorem solenniter excommunicavit, subditis a fidelitate absolutis eodem a. 1160., et legatos quaquaversum, ad Reges, Principes, et Episcopos in partes trahendos misit, optimo cum successu. Transierunt enim ejus in partes Ludovicus Franciae, Henricus Angliae, ut et Hispaniae, Siciliae, Hungariae, Daniae, et Hierosolymae Reges, ut tradit Helmold. Chron. Sclavorum l. I: 92., ipse etiam Inperator Graecorum, ad petitionem Ludovici, teste epistola Manuelis ad Ludovicum apud Duchesnium de rebus Francicis tom. IV., praeter multos Episcopos, Patriarchas, et alios, Frederico frustra in Regibus Franciae et Angliae sibi devinciendis laborante. Coacto praeterea ex utriusque illius regni Episcopis concilio Tolosano, Alexander susceptus, et Victor cum suis anathemate est

 ictus;

ictus; ut, praeter Gulielmum Neubrigensem, refert Gerhohus Reicherspergensis, in Bavaria Praepositus, lib. I. de *investigatione Antichristi.* Interea, Synodo Laudensi in Italia, ab Inperatore et Victore habita eodem anno, confirmata sunt acta Papiensia, ut narrat Otto Murena in Chron. Laudense.

§. LXXIII. Alexander deinde, cum nec in Italia tutus, nec liber ibi ad eum esset aditus, itinere in Galliam suscepto, concilium habuit apud Montem Pessulanum a. 1162., in quo sententia in Victorem, ejusque fautores, confirmata est, teste epistola Papae ad Episcopum Viennensem, et concilio Monspeliensi a. 1165., ubi ejus fit mentio. Quae omnia a. 1163. in concilio Turonensi, cui Praesules ex Gallia, Anglia, aliisque locis, magno numero interfuerunt, ulterius sunt sancita, ut ex actis concilii patet; ubi decem quoque conditi sunt canones, quorum unus omne commercium cum Albigensibus vetat, usque ad emtionem et venditionem, alius medicinae praxin, physicas confectiones, et legum civilium studium interdicit viris religiosis. Perrexit dein Senonas, ubi usque ad reditum in Italiam moratus est, seu a. 1165., et universalis Ecclesiae negotia tractavit. Hic etiam, convocatis in unum Scholasticis, aliisque Litteratis, cum multae et variae vigerent de fide sententiae inter Magistros Francigenas, severe interdixit *omnes tropos, et indisciplinatas quaestiones in Theologia*: ut Chronicon Reicherspergense ad a. 1164. tradit.

§. LXXIV. Mortuo eodem anno Victore IV., cujus superbiam, pravosque mores, in specie crudelitatis, depinxit Petrus Blaesensis ep. 48., ubi inter alia dicit, se fuisse praesentem, ubi *se faciebat*, *tanquam statuam*, *adorari*, suffectus ei est Guido, Episcopus Cremonensis, et Cardinalis, et ab Henrico, Episcopo Leodiense, consecratus, dictusque *Paschalis* III., eodem Reicherspergense teste. Confirmatus mox est a. 1165. in conventu Wirziburgense, vel Herbipolensi, Inperatore, omnibusque Praelatis, ipsi obedientiam juramento promittentibus, et Alexandro, ejusque successoribus,

ribus, in perpetuum renunciantibus. Quod ipſum juramentum, ut a ſucceſſoribus in Inperio, et omnibus Epiſcopis, praeſtaretur, ſtatutum eſt: ut idem autor tradit. Interea Romam rediit Alexander, a Romanis, moleſtiarum pertaeſis, mortuo Victore, revocatus a. 1165., et ingente cum laetitia ac pompa ſuſceptus eſt: ut ejus acta habent, et epiſt. ad Henricum Epiſcopum Rhemenſem, in tomis Concil. Nec tamen diuturnas ibi trahere potuit moras. Inperator enim, metuens, ne Italiae regnum perderet, in Italiam ſuſcepit a. 1166. expeditionem, et, habito generali conventu apud Roncaliam, in quo, ut Paſchalis defenderetur, Alexander deturbaretur, decretum eſt, Romam a. 1167. venit. Addit Acerbus Morena, qui illud tradit, Inperatorem a Paſchali, qui Viterbii morabatur, fuiſſe evocatum, ut quantocyus in ſede collocaretur. Romani, ab Inperatore obſidione preſſi, eum acceperunt, foedere quoque pacto polliciti, ſe Paſchalem, miſſo Alexandro, recepturos eſſe. Alexander interea fuga elapſus eſt Beneventum, poſtquam Inperatorem in concilio Lateranenſi denuo excommunicaſſet, et ſententia lata privaſſet Inperio. Habitum illud concilium eſſe a. 1160. ex Johanne Saresberienſe, et aliis, probavit Pagi ad Baron. Sed Inperator, peſtilentia exercitum abſumente, brevi coactus eſt diſcedere, a. 1168., nec ſine ignominia, a Lombardis, foedere contra ipſum inito, expulſus ex univerſa Longobardia, Paſchali Viterbium remiſſo. Vid. Morena, et Chron. Reicherſperg. Paſchali dein eodem anno defuncto, ut Johannes de Ceccano in Chron., et alii, teſtantur, ſubſtitutus eſt Abbas Strumienſis, ſub nomine *Calliſti* III., et ab Inperatore adprobatus. Pars autem Alexandri nova accepit incrementa. Populo enim Tuſculano ad proprietatem Eccleſiae recepto a. 1170., ut acta Alexandri tradunt, et Anonymus Caſſinenſis confirmat, Romam denuo magno cum honore intravit a. 1172., et receptus eſt, ut ipſe narrat in epiſt. ad Gradenſem Patriarcham et Epiſcopos Marchiae.

§. LXXV. Tandem, cum Inperator, multis in Itali: fectus cladibus, res suas amplius tueri non posset, ani ad pacem cum Alexandro sincere incundam serio a cuit, a. 1176., et singulari ratione perfecit. Quam h riam nuper egregie enarravit Giannone hist. Neapoli XIII., nos summatim et succincte trademus. Conveni ter Legatos Inperatoris et Papae, in unum coactos, u perator reverentiam exhibeat Alexandro, pacem ei et cessoribus relinquat, praefecturam urbis, et terram C tissae Mathildis, restituat, regalia et possessiones Petri latas reddat, denique quae de Callisto statuantur obser Alexander vero Clericis, ac aliis, in itinere Venetias, Ravennam, ubi Papa occurreret Inperatori, securit praestaret et pacem. Quas conditiones ex chartula oi nali exhibuit Pagi ad Baronium a. 1176. His condi nibus iterum prope Venetias, ubi Legati convenerant, matis, et Regi Siciliae insuper per 25 annos pace (cessa, nec non Longobardiae induciis ad sex annos, l dericus venit Venetias, et per Cardinales, a Papa able tos, posteaquam Antipapam abjurasset, et Alexandro p misisset obedientiam, absolutus est cum Principibus et E copis suis, eodem vinculo constrictis. Quando, ad Paj adductus, se deposita chlamyde coram eo prostravit, pe que deosculatus est, eaque ratione ad osculum pacis adı sus, a Papa benedictionem recepit et communionem. Q omnia mox in Synodo Venetiis confirmata sunt, et, p restituta, discessum est. Vestitur quidem haec reconcili: nonnullis circumstantiis, sed solido destitutis fundame Narratur, Papam jussisse Inperatori, coram toto popı ut se prosterneret, et pacem inploraret, eoque facto, ca ejus pede suo pressisse, et, verbis Psaltis sibi adplici dixisse, *super aspidem et basiliscum ambulabis*, *et concult leonem et draconem*, Inperatorem autem retorsisse, *non ti sed Petro*, Papam reposuisse, et *mihi* et *Petro.* Cum v aequales autores, ut acta Alexandri, Romualdus, Archie|

cc

copus Salernitanus, qui adfuit, inter Ital. Scriptores Muratorii tom. VII., de quo vid. Biblioth. Italica tom. VI., Rogerius de Hoveden, Matthaeus Parifienfis, Gulielm. Tyrius, Goffridus Vofienfis, aliique vetufti, de eo fileant, merito accenfetur fabulis. Quid? quod Gervafius Tilberienfis in *Otiis Inperial.* decif. II. cap. 19., qui praefens adfuit, dicat, *in concilio Veneto poenitentem Inperatorem ad finum matris Ecclefiae regreffum, intuiti fumus, cum fumma humilitate ftolam per manus fanctiffimi Papae Alexandri, quam dedit Pater poenitenti filio, recepiffe.* De quo vid. Rupertus ad Befoldum, Herm. Conringius, Reinefius epift. 56., alios ne memorem. De fabulae origine, ex nimis licentiofa pictura, quae Venetiis confpicitur, petenda, vid. Heumanni *Poecil* tom. III. Nec tamen hac firmata pace fchifma mox finitum eft. Calliftus quidem, depofito Pontificatu, poftquam in Synodo degradatus, et ab omnibus defertus effet, ad pedes Alexandri devolutus pacem petiit, et inpetravit a. 1178., ut Romualdus Salernitanus, Anonymus Caffinenfis, et alii, tradunt, eodem etiam anno defunctus: fed fchifmatici ei fuffecerunt Landum Sitinum, fub nomine Innocentii III., ut Johannes Ceccanus, et auctarium Aquicinctinum ad a. 1179., tradunt, qui tamen mox ab Alexandro captus eft, et in exilium relegatus ad Cavas, ut, praeter Ceccanum, refert Anonymus Caffinenfis. Quando fchifma, quod annos 21 duravit, fi Innocentii fit habenda ratio, penitus eft finitum. Ceterum, *iftud fuit fchifma principale decimum in Ecclefia militante*, inquit autor *magni Chronici Belgici* a. 1159., *et vicefimum minus principale, quod per annos fere novendecim duravit, et innumera hominum millia ad inferos transmifit.*

§. LXXVI. Moleftiis hac ratione fuperatis, et fere finito fchifmate, Pontifex generale illud et famofum indixit concilium *Lateranenfe* III., et generale XI*mum*, a. 1179., litteris convocationis ad Epifcopos Tufciae, et fic ad univerfos orbis Epifcopos, miffis a. 1178., quae fuperfunt. In-

tersuerunt 300 Episcopi, quorum catalogum ex antiquo MSS. recenset Dacherius in Spicilegio; tribus vero sessionibus est absolutum. Causae autem et acta fuerunt sequentia. 1. Prima causa est, ut schismata in Paparum electione vitarentur, et schismatici damnarentur. Quo fini decretum est, ut Pseudo-paparum ordinationes habeantur irritae, nec ante recipiantur schismatici, quam schisma sub certa formula ejurassent: denique, ut, ad praeveniendum schisma, nulla Pontificis Romani electio habeatur rata, nisi duabus Cardinalium partibus consentientibus, diris additis inprecationibus, si quis a tertia parte electus se Papam gerat. Quod decretum observatur etiamnum. 2. Secunda causa fuit exstirpatio Waldensium et Albigensium; cujus respectu ultimus canon fert, ut contra eos arma suscipiantur, promissa militibus eadem indulgentia, quae cruciatis, praeterea omne commercium cum iis vitetur, sicut in Turonensi concilio a. 1163. factum fuerat, quod hic renovatum est. Statuitur quoque, eos, una cum fautoribus, confiscatione bonorum et servitute plectendos esse, si ita visum fuerit Principibus. Ceterum notatu dignum est, haereticis simpliciter dici anathema, et fideles prohiberi aliquid commercii cum illis habere, quod ipsum ad defensores, et receptores, eorum extenditur: sed bellum contra eos indici, non qua tales, ut praetendit Synodus, et passim solent persecutores, sed qua praedones, et grassatores in Ecclesias, (quae crimina ipsis fuerunt inputata) monasteria, et fideles qualescunque: quales praedones ibi adpellantur Brabantiones, Arragonenses, Navarri, Basculi, Coterelli, et Triavardini. 3. Tertia causa fuit collapsae disciplinae instauratio: cui multi inservierunt canones: inter quos sunt, qui, Episcopum ante trigesimum aetatis annum eligi, vetant, quia juvenes hoc seculo ad Ecclesiasticas saepe promovebantur dignitates, Simoniam qualemcunque damnant, Templarios, Hospitalarios, aliosque religiosos, qui, privilegiis suis non contenti, multa contra Episcopalem autoritatem praesumebant,

bant, conſtringunt, Laicas proſcribunt electiones, denique Clericorum continentiam ſanciunt. Tandem Petrus Lombardus, quod dixerit, Chriſtum *non eſſe aliquid ſecundum quod homo eſt*, de quo ſupra egi, a Papa mox poſt concilium eſt damnatus, ſeu potius, Lombardo non nominato, ejus modo memorata opinio, Cardinalibus, ne Lombardus proſtitueretur, pro eo intercedentibus.

§. LXXVII. Praeter graviſſimam hanc cum Frederico et Anti-papis concertationem, alia ipſi cum Henrico II., Angliae Rege, interceſſit propter Tomam Beccetum, Eccleſiae Cantuarienſis primo Archidiaconum, dein Henrici Cancellarium, denique Archiepiſcopum Cantuarienſem ab a. 1162. Quae, valde memorabilis, hiſtoria petenda eſt ex Hiſtoricis Neubrigenſi, ac Matthaeo Pariſienſi, nec non ex actis Tomae, a quatuor familiaribus ejus conſcriptis, quae, edita cum ejus Epiſtolis a. Chriſt. Lupo, ſuperſunt. Cauſae praecipue fuerunt duae, quae Regem et Tomam ſecum commiſerunt, *altera*, quod ad Regaliam non tantum cenſuerit Rex pertinere, ut, vacante ſede Epiſcopali, ipſe reditus percipiat, et de iis diſponat, ac beneficia, cum animarum cura, vel jurisdictione, non conjuncta, conferat, quippe quod Regibus Angliae aeque ac Galliae licebat, ut contra Lupum, qui hanc regaliam putat praecipuam fuiſſe controverſiae caput, demonſtravit Natalis Alexander Diſſ. X. ad hoc ſec., ſed quod ſedes diu teneret vacantes Rex, ut reditus perciperet, quodque eos non, ut oportebat, ad pios converteret uſus, ſed ut *Dominicos*, ſeu ſuos, *tractaret*, ut capitulum 12*mum* Clarendunenſe habet; quod praeterea Rex electionum libertatem inpediret, dein nullus eligi poſſet, niſi quem Rex deſignaſſet, ipſe etiam beneficia cum cura animarum connexa conferret, vacante ſede Epiſcopali. *Alteram* cauſam praebuit contentio de jurisdictionis Eccleſiaſticae et Regiae finibus, dum Rex facinoroſos Clericos tradi voluerit Curiae ſeculari, quia ad eorum facinora, ſatis frequentia, connivebatur ab Eccleſia, vel poenitentiae tantum poe-

nis vindicabantur. Quibus rebus cum Tomas sese opponeret, Rex ipsum, ceterosque Episcopos, convocavit apud Westmonasterium a. 1163., eosque rogavit, post aliquas de jure regio et libertate Ecclesiae disputationes, num *regias* observare vellent *consuetudines?* Tomas suo et Episcoporum nomine respondit, se velle *salvo ordine* suo; uno Hilario, Cestriensi Episcopo excepto, qui declaravit, se velle *bona fide*. Quae restrictio Regi displicuit non tantum, sed et, cum Tomam permovere non posset, iram concitavit, ita ut munitiones, et honores, Tomae, cum esset Cancellarius, commissos, abstulerit, et iratus discesserit. Detulit mox Tomas querelas ad Papam, qui ipsum in proposito confirmavit. Interea, sive responsum a Papa nondum receperit, sive metu, aliorumque consiliis, et adhortationibus, compulsus, se Regi praestiturum obedientiam promisit. Quando Rex generalem ordinum conventum Clarendunam convocavit a. 1164., in quo Tomas cum Episcopis coactus est promittere, se Regis consuetudines *bona fide* observaturum. Quare illae mox ad sedecim capitula redactae et conscriptae sunt, inter quae erant: ut Ecclesiae de feudo Regis sine ejus concessione non darentur, ut Clerici, a regio Judice citati, se sisterent, nullique facinorosi ab Ecclesia defendi possent, Episcopis, sine Regis consensu, Regno exire non liceret, nullus extra Regnum *adpellaretur* Judex sine Regis adsensu: praeterea, ut Archiepiscopi, Episcopi, et universae personae Regni, in possessionem mitterentur a Rege, et de ejus manu acciperent investituram, ut reditus sedis vacantis cederent Regi, tanquam *dominici* reditus, nec nova fieret electio, nisi Rex potiores mandaverit personas, fieretque electio in Capella Regis, ejusque adsensu, et, nisi electus homagium et fidelitatem praestet Domino Regi, sicut ligio Domino suo, non consecraretur.

§. LXXVIII. Quibus consuetudinibus quamvis Tomas cum Episcopis mox, quod Rex volebat, subscribere abnuerit, cum tamen eas sine exceptione adsumturum esse juratus

tus promiſerat, poenitentia ductus, ab Alexandro petiit, et inpetravit abſolutionem, et ab eo tempore ſeſe illis obſtinate oppoſuit. Quare Rex, miſſa ad Papam legatione, conſtitutionum Clarendunenſium petiit confirmationem, nec non legationis Papalis honorem pro ſede Eboracenſe. Prius cum Papa recuſaret, poſterius cum hac reſtrictione concederet, ne Eboracenſis in Cantuarienſem jus haberet, nec Anglicani Antiſtites ab obedientia, Cantuarienſi debita, eſſent abſoluti; Rex minime contentus Epiſcopos convocavit Northamtonam a. 1164., et Tomas in jus vocatus eſt; ut, inter alia, redituum ſedium vacantium, quos qua Cancellarius perceperat, rationem redderet, ſimul conſuetudines adſumeret. Sed Tomas, cum non compareret, mox prima ſeſſione damnatus, bonis ejus mobilibus fiſco addictis, Papam adpellavit, et ex Anglia aufugit ad Papam, a quo benigne eſt ſuſceptus in patrocinium, ſententia quoque in eum caſſata, et praecipua Clarendunenſia capitula damnata ſunt. Quo commotus Rex, reditus Cantuarienſis, et omnium Clericorum ipſi adhaerentium, fiſco addixit, omneſque eorum cognatos regno expulit. Imo legatos ad Alexandrum miſit, qui ipſi, niſi conſuetudines Angliae firmaret, minarentur, Regem ipſius obedientiae renunciaturum, et Antipapae adhaeſurum eſſe. Quod Legati, per Germaniam euntes, quoque effectui mox dederunt in concilio Herbipolenſe, quod tum celebrabat Fredericus, teſte Cod. Vaticano apud Baronium ep. 70. et 72., neſcio forte, nec adprobante, Henrico, quem Alexandro ſemper adhaeſiſſe teſtatur Epiſcopus London. ibid. ep. 70. et 71. Sed nihil remiſit Papa, quin Tomae legationem Apoſtolicam per totam Angliam reſtituit, utque reditus ipſius intercepti reddantur juſſit ſub anathemate. Qua autoritate munitus Tomas conſtitutiones Clarendunenſes damnavit, Epiſcopos a juramento praeſtito abſolvit, omneſque earum obſervatores et exactores excommunicavit, una cum legatis, qui cum ſchiſmaticis communicaverant in Germania; imo ipſi Regi, niſi reſipiſcat, minatus

 eſt.

[illegible] municationem. Quae omnia confirmavit Papa [illegible] teripſit ad Regem litteras.

[illegible] Quod fulmen ut Rex praeveniret, Epiſco [illegible] Ciſmarinarum ditionum ſuarum convocavi [illegible] Provinciae Turonenſis oppidum, prope Picto [illegible] ſed a quo conventu inprudenter admodun [illegible] adpellandum eſſe ad ſedem Romanam, et a [illegible] cauſam eſſe deferendam, quippe quo cauſan [illegible] Rex, maxime, cum in Synodo Clarendunenſ [illegible] prohibuiſſet. Tomas vero adpellationem eſſ [illegible] declaravit, eamque ab obedientia non diſ [illegible] eoque ſe in propoſito perrecturum, et, ni Re [illegible] executurum. Convenerunt quidem Reges [illegible] Ludovicus VII., qui ſe ſequeſtrem pacis obtulit [illegible] cum Toma in unum, ſed, cum Tomas, lice [illegible] nihil aliud, quam quod Deceſſores habuerant [illegible] nullo modo potuerit, ut aliquid remitteret [illegible] eſt: noluit Tomas clauſulam illam, *ſalvo ho* [illegible] ſilentio premere. Nec aliam habuit ſortem ali [illegible] legatio, cum Rex pacem nollet, niſi ad [illegible] *ſalva dignitate Regni*, nec Tomas vellet, niſ [illegible] *et fidelitate Romanae Eccleſiae.* Quae omni [illegible] in tumum abiiſſent, Rex Galliae, qui Toma [illegible] praecipue, ut Regi Angliae, cui infeſtus erat [illegible] et Archiepiſcopus Senonenſis, Alexandrun [illegible] pro more ſeculi, zelo incitati, obſecrarunt [illegible] Sacri ſententiam ferret in Regnum Angliae [illegible] Rex praeveniret, ſevero promulgato edicto, [illegible] Papales non tantum prohibuit, ſed e [illegible] quis *interdicti* ſententiam deferat in Angliam [illegible] omnes praeterea Clericos, extra Regnum de [illegible] intra ſtatutum tempus, peregrinos Reg [illegible] neminique eo adpellere, niſi permiſſu Regis, e [illegible] munito, conceſſit. Exſtat edictum apud Barc [illegible] Decreta quoque legatio nova eſt ad Papam [illegible] habuit effectum.

§. LXXX

§. LXXX. Accessit mox novus casus, qui contentionem reddidit acerbiorem. Rex filium suum inaugurari, et quidem ab Eboracense Archiepiscopo, a. 1170. cum statuisset, quod a Cantuariense alias fieri solebat, Papa, hoc audito, Eboracensi illud, sub poena depositionis, interdixit, et reliquis Praesulibus Tomas. Quo non obstante, coronatio eodem anno ab Eboracense peracta est, et Rex juramento adegit subditos ad omnem obedientiam Papae et Tomae abnegandam et ejurandam. Cujus rei brevi post poenituit Regem. Missis enim a Papa legatis, qui nisi pax cum Toma iniretur, sententiam interdicti publicarent, additis etiam litteris, quibus Regi eandem sententiam minatur, quam tulerat in Fredericum, Henricus fractus se ad pacem faciendam demonstravit inclinatum. Legatis itaque in unum cum Rege et Toma coactis, Rex pacem restituit Tomae et exulibus, Ecclesiae possessionum restitutionem promisit, ut et Filii coronationis repetitionem, imo, ut Papae sententia in Eboracensem, Londoniensem, et Saresberiensem, qua ab officio erant remoti, executioni mandaretur, consensit; nulla consuetudinum regni facta mentione. Qua ratione finita controversia, et Toma ad Ecclesiam reverso a. 1170., cum Regii ministri Tomam adirent, nomine Regis postulantes, ut suspensos et excommunicatos Praesules absolveret, ipse vero illud se facere posse negaret, nisi Papae accedente autoritate, saltem, nisi prius praestito juramento obedientiae Pontifici, et salva sedis Apostolicae reverentia; Praesules, ab eo alieni, Tomam denuo, tanquam regni et pacis perturbatorem, Regis hostem, et Episcoporum persecutorem, accusarunt apud Regem, qui, hoc audito, in haec inprudenter erupit verba. *si fideles haberem ministros, hic homo me adeo non vexaret.* Quibus quatuor excitati satellites, in necem Tomae conspirarunt, eumque in ipsa Ecclesia, tempore officii vespertini, post multa convitia in ipsum conjecta, nefarie trucidarunt, a. 1170. Vid. praeter alios Johannes Saresber. Ep. 286. ad Johannem Pictav. Episcopum.

M 3 §. LXXXI.

§. LXXXI. Quam caedem, etſi ipſo inſcio et invito perpetratam, ut ipſe Rex teſtatus eſt, et ipſo facto demonſtravit, cum, ſi verum ſit, quod Hume, inſignis hiſtoricus, in hiſt. Angliae t. I. refert, ſiniſtri aliquid ex verbis modo prolatis ſuſpicatus, per nuncium ſatellitibus injunxerit, ne aliquid contra Tomam moliantur, gravi, et contumelioſa admodum, poenitentia luere debuit miſer Rex, tantum quia inprudente dicto praebuerat occaſionem. Juravit itaque coram Legatis, tactis euangeliis, ſe caedem nec inperaſſe, nec adprobaſſe, imo vehementer doluiſſe, attamen anſam dediſſe, ideoque ad omnem poenitentiam et ſatisfactionem a Papa inpoſitam eſſe promtum paratumque. Sequentes itaque ipſi praeſcriptae ſunt conditiones 1. ut ſuis ſumtibus ducentos aleret in Palaeſtina milites. 2. Ipſe, ſi opus fuerit, contra infideles iret cum exercitu. 3. Illicitas conſuetudines in Regno caſſaret, et adpellationes ad ſedem Apoſtolicam libere permitteret. 4. Eccleſiae Cantuarienſi omnia bona et privilegia redderet. Injunctum praeterea ipſi eſt, 1. ut, ad Tomae tumulum tendens, ibi nudis pedibus, et flexis genibus, veniam cum lacrymis precaretur. 2. veſte exuta, in Monachorum capitulo, a ſingulis fratribus virgis caeſus ternos, vel quinos, ſecundum alios unum ictum, reciperet. Conditionibus modo memoratis juramento admiſſis, Regem, poenitentis habitu veniam ante fores poſtulantem, abſolverunt Legati, et in Eccleſiam introduxerunt. Ceterum de Tomae miraculis certior factus Papa, eum canonizavit a. 1173. Miracula autem jactata ſunt tam multa et ſingularia, ut Chriſti et Apoſtolorum longe ſuperaverint. Ipſe Johannes Saresber. epiſt. XC. lib. V. epiſtolarum S. Tomae dicit, ipſum *alios, de quibus legerim vel audierim in miraculorum exhibitione praeceſſiſſe.* Praeterea progreſſu temporis, jubilaeo etiam inſtituto in ejus honorem, incredibilis fuit undiquaque hominum confluxus ad ſepulchrum ejus viſitandum, adeo ut ex gr. a. 1420. ſupra quinquaginta millia fuerint, qui eo tetenderint.

§. LXXXII.

§. LXXXII. Reliqua Alexandri acta leviter perstringam, 1. Hibernia a. 1171. subjecta, ad quam occupandam, et Ecclesiam ibi dilatandam, acceperat Henricus ab Hadriano IV. licentiam a. 1155., diplomate dato, quod recenset Matth. Paris. a. 1155., et eo nomine notabile, quod *ad jus S. Petri et sacrosanctae Ecclesiae Romanae* adserat Papa pertinere *omnes insulas, quibus sol justitiae Christus illuxit*, Henricus, coacto concilio a quatuor Archiepiscopis, et 28 Episcopis, quot tunc ibi erant, receptus cum esset *Dominus*, regnum Hiberniae ipsi, et haeredibus, Angliae Regibus, confirmatum est a Papa. Vid. Rogerus Hovedenus. 2. Concessit quoque Alphonso I. *Regis* Portugalliae titulum, quem ipse quidem sub Innocentio II. sibi sumserat, sed Papae nondum agnoverant: concessit vero ei Alexander, ob res praeclare contra Saracenos gestas: ut habet epist. 99. lib. I. Innocentii III. edit. Baluz. Diploma adhuc adservari testatur Baronius. Rex quoque regnum suum Romanae obtulit sedi, sub annuo duarum auri marcharum censu. 3. Notatu in primis digna est legatio sic dicti *Presbyteri*, vel, ut Otto Frisingensis eum adpellat, *sacerdotis Johannis*, qui etiam *Pretejannus* adpellatur, Indorum Regis, ad Papam, per Philippum Papae Medicum, ibi peregrinatum, additis litteris, quibus instructionem a Papa petit in fide et cultu Romanae Ecclesiae, utque Romae habeat Ecclesiam, ubi missi ab eo viri habitare queant: rescripsit Papa per eundem medicum, se eum mittere legatum, qui Regem erudiat, et Ecclesiam daturum esse. Exstant litterae apud Hovedenum, earumque inscriptio apud Radulphum, Matthaeum Parisiensem, et alios, habet, *Alexander Papa charissimo in Christo filio Presbytero Johanni, illustri et magnifico Indorum Regi:* additur quidem apud Hovedenum, *sacerdotum sanctissimo*, sed illud ei insertum est. Esse hos Indos non, quod Baronius et alii putarunt, Aethiopas, vel Habyssinos, sed Sinenses, ex Ottone Frisingense, Gulielmo Tripolitano, Marino Sanuto, Gulielmo Nangio, et Vincentio Bellovacen-

se, secum collatis, jam satis constat, et a Kirchero in China illustrata, ac Ludolfo in commentario ad hist. Aethiopicam, est satis demonstratum. Tradunt vero historici citati, initio seculi Orientalium Asiae regionum regem fuisse Coirem Chamum, eoque mortuo, Nestorianum aliquem presbyterum, dictum Johannem, illud regnum occupasse, ejusque in familia continuasse usque ad a. 1202., quando David, Johannis filius, a Tartaris, Duce Cyngis-Chaam, occisus est, et regnum victoribus cessit: additur, Ducem illum duxisse filiam Johannis uxorem. Sed, licet nomine Presbyteri Johannis variae exstent conjecturae, verius mihi videtur, quod Hyde ad *itinerarium Peritsol.* p. 254. observavit, nomen illud corruptum esse ex *Pristoa-chan*: est autem *pristoa* titulus regum ditionis Tartaricae prope Sinarum confinia; titulis autem Principum Tartariae subjungi solet *Chan*, vel *Han.* Ex *pristoa-chan* itaque a linguae ignaris factum est *Prester-jan*, et inde *presbyter Johannes.* 4. Denique observari meretur, *canonizandi* potestatem, quam metropolitani ad hoc usque tempus quoque exercuerant, sede Apostolica inconsulta, Alexandrum ad suam sedem retraxisse, eique soli adligasse; ut probat Mabillon. praefat. seculi V. Benedictini. Exstat vero ejus hac de re praeceptum in 3*tio* Decretalium, per Bonifacium VIII. collecto, tit. 45., de *reliquiis* et *veneratione Sanctorum*; ubi occasio decreti inde repetitur, quod nonnulli, more infidelium, instituissent hominis in ebrietate mortui, tanquam sancti, celebrare venerationem. Ceterum solebat in conciliis solennibus decerni canonizatio, et a Papa primum in aula concilii, dein ad majorem solennitatem in area Ecclesiae, aut in ipsa Ecclesia, sententia pronunciari. Vid. Papebrochius in *conatu Histor-Chronol* etc. dissertat. XX., ubi etiam observat, seculo sequente, et deinceps, *indulgentias* tunc fuisse concessas.

§. LXXXIII. Alexandro, qui 22 annos sedit, successit *Lucius* III., ab a. 1181., ad 1185. per quadriennium, patria

tria Lucensis, et Episcopus Ostiensis, electus a Cardinalibus solis, et secundum decretum concilii Lateranensis, de quo supra, a duabus tertiis partibus, vid. Onuphrius ad Platinam, consecratus a Portuensi Episcopo, praesente Archipresbytero Ostiensi, ut moris erat, si Ostiensis Episcopus fieret Papa: vir prudens et pius, sed mediocris litteraturae, secundum Gulielmum Tyrium. Regem Scotiae Wilhelmum, in quem Alexander excommunicationis, ac interdicti sacri, sententiam tulerat, quia, Johanne Scoto canonice electo Episcopo S. Andreae, Hugonem capellanum suum per vim intruserat, et Papae sententiae obedire recusaverat, absolvit Lucius, Johanni Deinkeldensi Episcopatu dato, et Hugoni S. Andreae concesso. Duravit tamen contentio, cum Johannes in eo non acquiesceret, usque ad Clementem III. Vid. Hovedenus in *Annalibus Anglicis*. Gravis Papae fuit cum Romanis conflictatio, quod consuetudines, quas tenuerant decessores, recusaret observare. Venit quidem ad ejus defensionem Christianus Moguntinus cum exercitu, et Romanos graviter adflixit, sed hi, fonte aquarum veneno infecto, quod tamen solus refert Hovedenus, ipsum cum suis de medio sustulerunt, et Papam acrius sunt persecuti, adeo ut fugere fuerit coactus, Roma semel et iterum deserta. Cum autem secunda vice exularet, conventum celebravit Veronae, cui Fredericus Inperator interfuit, in quo Romani sunt declarati hostes, et Christianis in Palaestina laborantibus decreta auxilia. Voluit etiam Inperator, ut de ordinatis ac schismaticis dispensaret Papa, sed is ad plenarium illud retulit concilium. Agitata quoque est controversia de bonis Comitissae Mathildis, quae Inperator inperio, Papa Ecclesiae, fuisse testamento relicta, contendebat, sed nihil conclusum est. Edidit et hic constitutionem Papa contra Waldenses, Albigenses, aliosque haereticos, quos diro subjecit anathemati, quae inter Lucii epistolas occurrit; sed in decretalibus Gregorii haec ejus legitur constitutio, *in sacris canonibus*

 genera-

generaliter traditur, ut de omni crimine Clericus debeat coram Eccleſiaſtico judice conveniri.

§. LXXXIV. Succeſſor ejus *Urbanus* III., antea Archiepiſcopus Mediolanenſis, qui ab a. 1185. ad 1187. tantum ſedit, acri rurſus concertatione exercitus eſt cum Inperatore Frederico, cujus fundamenta jam erant ſub Lucio jacta. Accuſatus fuit Inperator, quod patrimonium Comitiſſae Mathildis injuſte detineret, reditus Epiſcoporum mortuorum in Fiſcum redigeret, Abbatiſſarum proventus ſibi vindicaret. Praeterea, cum Henricum, filium Frederici, Inperatorem coronare recuſaret, vivo adhuc Patre, nec ſe abdicante, Henricus vero a Patriarcha Aquilejenſe, ſine conſenſu Papae, praeſentibus et conſentientibus aliis Epiſcopis, coronatus eſſet, Papa omnes eos ab officio ſuſpendit. Auxit etiam diſſidium ſchiſma Eccleſiae Trevirenſis, quod ſub Lucio incepit, et ad Clementem III. duravit, occaſione electionis Folmari et Rudolphi Epiſcoporum Eccleſiae Trevirenſis, quorum illum Papa, hunc Henricus, tuebatur. Lucius nihil definiverat, ſed Urbanus Folmarum adprobavit, et conſecravit, invito Henrico cum Patre Frederico, Folmarus quoque conſecratus excommunicavit Rudolphum. Quare Henricus, juſſu Patris, fautores Folmari vexavit, ſpoliavit, et domus eorum publicavit: ſed et alia in contumeliam Papae patravit; utique Epiſcopum aliquem, qui a Papa ſuſceperat inveſtituram, ſeſeque Regi nihil debere contendebat, pugnis juſſit caedi, et in luto platearum conculcari; interclusit porro omnes ad Papam aditus, adeo ut nemo ſedem Apoſtolicam potuerit adire. Vid. Chronographus Aquicinctinus, et Autor Chronici Belgici magni. Quibus omnibus irritatus Papa Henricum decrevit excommunicare, ſed morte praepeditus eſt exſequi. Vid. Arnoldus Lubec. Chron. Slav. l. III. c. 18. Denique Danos, quod ſacerdotibus permitterent conjugium, excommunicaſſe fertur, ut Genebrardus ex Saxone Grammatico tradit. Mortuus eſt, ut narratur, ex dolore,

ex

ex capta Hierosolyma cum Rege, et Sancta cruce, a Saracenis, cum annos fere duos sedem tenuisset: adpellatus a nonnullis, teste Abbate Urspergense, ad a. 1189., *Turbanus*, *quod*, ut autor inquit, *cum esset Mediolanensis natione*, *in odium Imperatoris*, *volebat* turbare *Ecclesiam*, *quae paulisper quietem jam receperat*, *sed nutu Dei percussus interiit.*

§. LXXXV. *Gregorius* VIII., Inperatori Frederico maxime charus, ipsi successit, sed spem de ipso conceptam intercepit mors, quae ipsum, cum menses duos tantum sedisset, abstulit. Indigebat vero Ecclesiae status valde corruptus et turbatus reformatore; testatur utique Hugo Altisiodorensis, Ecclesiam hujus temporis *per vitia diffluam*, *et in maligna prolapsam*, *ambitioneque et avaritia*, *luxuriaque et haeresibus*, *quasi quibusdam pestilentissimis hostibus*, *vineam Domini totam fere jam fuisse depastam.* Ceterum ab eruditione et humanitate, moribusque honestis, laudatur ab omnibus, et totus fuit in expeditionibus sacris urgendis, missis litteris encyclicis, et plenaria promissa indulgentia. *Clemens* III., natione Romanus, antea Praenestinus Episcopus, et Cardinalis, qui successit ab a. 1187. ad 1191. celebre nactus est nomen, per varias lites finitas, et Principes unitos, ac ad sacram expeditionem excitatos. Inter Papas et populum Romanum diuturna viguerat discordia civilis, occasione regiminis urbani, per annos plus minus quinquaginta, a tempore Innocentii II., quae per Clementem sub certis conditionibus, quae exstant in *libro censuum Romanae Ecclesiae* in Bibliotheca Vaticana per Cencium Camerarium, apud Onuphrium ad vitam Clementis, est terminata: quarum praecipuae sunt, ut urbs in potestate Papae sit, ut abrogato Patricio Praefectus restituatur, Senatores annui ex Papae creentur autoritate, et in ejus verba jurent, vectigalia et reditus in potestate habeant Papae, ita tamen, ut tertia pars populo cedat in ejus usus, denique ut Tusculanam civitatem, quam Romani, ut eam sibi subjiciant, continuo bello oppugnabant, Papa solo aequari permittat. Diremit etiam contro-

verſiam de Epiſcopatu S. Andreae, cujus in Lucio memini, Hugone, quod ab Urbano ad tribunal Papale citatus comparere recuſaſſet, depoſito, et Johanne confirmato, ut ex Hovedeno patet. Cui decreto cum Rex adſenſum praebuiſſet, Papa Eccleſiam Scotiae declaravit ſedi Papali unice in poſterum ſubjectam fore, neminique licere, niſi Papae, aut legato ejus a latere, excommunicationem, aut interdictum ſacrum, denunciare in regnum Scotiae, ut idem refert. Qua ratione Eccleſia illa ab omni Angliae et Archiepiſcopi Eboracenſis in eam jure liberata eſt. Terminavit etiam ſchiſma Trevirenſe, Folmari ac Rudolphi electione ſublata, et Eccleſiae conceſſa electione libera: ut autor magni Chronici Belgici refert.

§. LXXXVI. Ultimus ſeculi Papa eſt *Coeleſtinus* III., ab a. 1192. ad 1198., inter cujus conſecrationis caerimonias, quae in *ordine Romano* Cencii, Camerarii ejus, exſtant apud Mabillon. muſ. Ital. tom II., reperitur collocatio in *ſede ſtercorarea*, additis verbis; *ſuſcitat de pulvere egenum, et de ſtercore erigens pauperem* etc., de quo in Johanna Papiſſa egi. Faſtum Papalem in coronando Henrico V. demonſtravit plane ſingularem. Cum Inperator, ante pedes Papae proſtratus, accepiſſet coronam, una cum Regina, Papa mox pede percuſſit eam Inperatoris, et in terram dejecit, ut ſignificaret, ſe eum, ſi demeruerit, de Inperio deturbandi poteſtate gaudere. Ita utique narrat Hovedenus, autor aequalis, cujus teſtimonium fortius eſt aliorum ſilentio: adeo ut inde falſi convinci nequeat. Dedit et alia Papalis autoritatis ſupremae indicia. Alphonſum, regem Gallaeciae et Legionis, excommunicavit, propter nuptias cum ſua conſanguinea, filia Sanctii, Regis Portugalliae, quas, licet a Papis damnatas, reſcindere nolebat, teſte Hovedeno. Nec diſſimilem ob cauſam contendit cum Philippo, Franciae Rege, qui Ingelburgen, regis Daniae filiam, legitimam per triennium conjugem, repudiaverat, praetextu, vel cauſa, propinquitatis ſanguinis, et, divortio

a Regni

a Regni Episcopis, inconsulto Papa, adprobato, duxerat aliam. Cassaverat divortium Papa, et novis nuptiis interdixerat, legatis quoque missis, qui jusserunt, ut, ejecta superinducta, Ingelburgen recipiat: sed irrito effectu, et Rex perstitit in proposito, usque ad a. 1201. De quo postea. Ceterum, divortium illud fuisse secundum canones Ecclesiasticos legitimum, demonstravit, et exemplis comprobavit, Blondellus in libro de formula *Christo regnante*. Exercuit porro eandem potestatem Papalem in Leopoldum, Austriae Ducem, qui Richardum, Angliae Regem, ab expeditione sacra per Ducatum ejus transeuntem, cepit, et Henrico V. captivum tradidit, qui eum detinuit. Richardus quidem, promissa magna pecuniae summa, datisque obsidibus, evasit, sed mox interpellavit Papam adversus Leopoldum pro restituenda pecunia, et dimittendis obsidibus: quare excommunicationis et interdicti sententiam Leopoldo, nisi hoc faciat, denunciavit: qui tamen hoc adspernatus est, sed brevi mortuus, et ante mortem Papae reconciliatus. Vid., praeter Hovedenum, Neubrigensis, et alii. Ipsum vero Henricum, eam ob rem excommunicatum, prohibuit sepeliri, nisi Rex Angliae consentiret, et pecunia ipsi extorta redderetur; ut Hovedenus refert. Denique per Legatum, in Poloniam et Bohemiam missum, curavit, ut sacerdotes a mulieribus et concubinis abstinerent; quod Poloni faciles admiserunt, sed Bohemi se opposuerunt, tanto inpetu, ut Legatum, nisi ab Episcopo Pragensi repressi fuissent, violassent. Vid. Johannes Dugloch, alias Longinus. Sed illud praestitit laudabile, quod pueros minorennes, monasterio oblatos, siverit ad seculum redire, si voluerint, condito ea de re decreto; cum ante hoc tempus oblatio fuerat irrevocabilis: ut ex superioribus suo loco constat.

§. LXXXVII. Ex hac Paparum historia, summatim tradita, licet de eorum autoritate, et potestate Apostolica, ac universali, facile constet, nonnulla tamen, quibus ea adcuratius definitur, vel confirmatur, non abs re fuerit subjunxisse.

junxiſſe. Habebant quidem Epiſcopi poteſtatem de controverſiis fidei, convocatis Synodis, judicandi, et Eccleſiaſtica tractandi negotia: ſed Pontificiae ſectae viri contendebant, quod Thomas alibi dicit, *totius Eccleſiae autoritatem reſidere in ſummo Pontifice*, ipſius itaque eſſe Synodos Oecumenicas convocare, earumque ſententias confirmare, de controverſiis fidei definitivam ferre ſententiam, ſymbola fidei, quae univerſali pollent autoritate, condere, denique de omnibus Eccleſiae cauſis majoribus judicare. Quo etiam pertinet, quod criminum majorum, et ſingularium, cognitio, et judicium, fuerit Curiae Romanae datum. Vid. *traite ſur l' autorite du Pape*, l. III. p. I. c. 8. Invaluerunt hoc quoque ſeculo *delegati Judices in partibus*, ut adpellantur, etiam *commiſſarii* dicti, (quo nomine alias veniebant a Principe ad res politicas, non judiciales, miſſi, etiam *Plenipotentionarii* vocati,) quibus Papae reviſiones cauſarum in aliis provinciis committebant, quique adpellationes ad ſedem Romanam judicabant. Inceperunt quoque ordinarias Clericorum collationes turbare, apud Epiſcopos et Praelatos, per *preces armatas*, ſeu mandata, ſive preces praeceptorias et executorias, cum antea per preces monitorias agerent, ut hic illeve eligeretur. Alexander III. vero in mandata vertit. Quod idem imitati ſunt Inperatores et Reges. Vid. Boehmer. Jur. Eccleſ. l. III. tit. V., et de judicibus delegatis l. I. tit. 29. Traxerunt quoque ad ſuum judicium *canonizationes* ſanctorum, ut in Alexandro III. obſervavi. Quae vero de controverſiis fidei, et ſymbolo, dixi, luculenter conſtant ex contentione inter Cardinales et Gallicanos Epiſcopos in Synodo Rhemenſi, contra Gilberti Porretani errores; quam enarrat Otto Friſingenſ. de geſtis Frederici l. I. c. 57. Compoſuerant Gallicani Praeſules *formulam* fidei contra eos errores, ſed Cardinales illud factum, tanquam Papali et ſuae autoritati contrarium, reprehendebant, dicentes, *Romana ſedes ſola eſt, quae claudit et aperit, nemo aperit et nemo claudit*, adeo ut, ea inconſulta, ſcribi non liceat. Reſponderunt

derunt Gallicani, non eo fini conditum esse symbolum, ut toti proponeretur Ecclesiae, sed Porretano, id petenti, fidem suam exponerent. Quo modesto responso licet contenti fuerint Cardinales, declararunt tamen, *scriptum illud, fidem continens, tanquam inconsulta curia prolatum, velut autoritatis pondere carens, pro symbolo in Ecclesia non esse habendum.*

§. LXXXVIII. Quam eandem sedis Papalis universalem autoritatem alii hoc seculo agnoverunt autores. Bernardus in litteris ad Innocentium II, de erroribus P. Abaelardi, in Synodo Rhemense damnatis, inter alia, dicit, *ad sedem Romanam referenda esse pericula quaeque, et scandala regni Dei, praecipue de fide, dignum enim esse, ibi resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum*, quod aliquam redolere videtur sedis Papalis infallibilitatem, sicut et ep. 190. ad eundem dicit, *esse sedis Romanae praerogativam, non posse deficere a fide.* Guiga porro, Carthusiae majoris Prior, in litteris ad Innocentium, suo et fratrum nomine scriptis in Chronico Mauriniacensi, dicit, *non pars una, sed totus fere orbis est Papae dioecesis, ut enim Deus unus, Mediator unus, sol unus* etc., *sic et Papa unus.* Eodem tendit doctrina Pothonis, Prumiensis Monachi, l. III. *de statu domus Dei*; ubi, inter alia, dicit: *divinae voluntatis institutionem ibi* (in Apostolica sede) *principaliter tradi Ecclesiae Praelatis, eorumque subditis, et firmamentum dispensationis Ecclesiae ibi specialiter collocari, omnes res majores, et omnia Ecclesiarum judicia, ad eam, quasi ad matrem et caput, referri debere, ab ea nusquam adpellari, judicia ejus a nemine retractari, aut refelli debere, aut posse.* Nec aliter mentem declarat Anselmus, Havelburgensis Episcopus, in dialogis Eugenio III. dicatis l. III. c. 9., ubi addit, solum Pontificem Romanum, vice Petri, gerere vicem Christi, ceteros vero Episcopos vicem Apostolorum sub Christo gerere, jubere etiam Ecclesiasticam regulam, ea nullum habere vigorem, quae praeter Romani Pontificis sententiam praesumuntur, et

quae ab eo Apostolica autoritate ac subscriptione non firmantur: imo omnem Conciliorum autoritatem a Romano Pontifice proficisci, nec oportere praeter ejus sententiam concilia celebrari: denique, habere Romanam Ecclesiam duo privilegia divinitus, videlicet, *prae omnibus incorruptam puritatem fidei, et super omnes potestatem judicandi.* Eodem recidunt, quae Tomas Cantuariensis profert l. I. ep. 97. Desino* in notabilibus Honorii Augustodunensis verbis in *Gemma animae*, seu de *antiquo ritu missarum* lib. I. c. 188. quibus dignitatem et officium Papae summatim exponit. *Papa dicitur Pater Patrum, vel custos Patrum. Hic etiam Universalis nuncupatur, quia universae Ecclesiae principatur. Hic quoque Apostolicus nuncupatur, quia Principis Apostolorum vice fungitur. Hic etiam summus Pontifex adpellatur, quia caput omnium Episcoporum esse videtur. Hujus nomen in ordinatione mutatur, quia Petri nomen in praelatione Ecclesiae a Christo mutabatur. Huic etiam claves traduntur, sicut Petro a Domino claves regni coelorum tradebantur, ut se janitorem coeli esse cognoscat, in quod coelum Ecclesiam introducere debeat. Hunc Melchisedech in officio praetulit, cujus sacerdotium aliis incomparabile fuit. Papae autem officium est, missas, et divina officia, ordinare, canones pro tempore ad Ecclesiae utilitatem inmutare, Augustum consecrare, et pallia Archiepiscopis, privilegia Episcopis, vel aliis religiosis, dare, totam Ecclesiam, ut Christus, gubernare. Itaque Papa in vice Christi Ecclesiam regit, Episcopi in loco Apostolorum ei praesunt. Presbyteri septuaginta duos Discipulos exprimunt. Reliqui ministri Diaconos ab Apostolis constitutos praeferunt.* Confer quoque sermonem XXIII. in Fes. XV. Aelredi, Abbatis Cisterciensis in Anglia, in Bibl. M. Patrum tom. XXIII., qui inter alia magnifica de Ecclesia Romana dicit, *sicut summus Pontifex ex legitima, et, ut ita dicam, haereditaria successione Petri obtinet principatum, ita ceterorum Apostolorum potestas in Cardinales constat esse transfusa. Haec est Ecclesia Romana, cui qui non communicat haereticus est.*

Illius

Illius interest consulere omnibus, judicare de omnibus, omnibus providere. — — — *Quicquid ipsa statuerit suscipio, approbo quod approbaverit, et quod damnaverit damno. Ipsius est, eligere nobis Pastorem, et Episcopum animarum nostrarum*, etc. Godefr. Viterb. in Historiae suae dedicatione Urbano II. dicit, *nullum scripturarum elogium nosci esse authenticum, nisi ab ejus* (Papae) *sapientiae fluminibus sitientibus propinetur*, addit dein, *ipsi terrena et coelestia divinitus esse commissa.*

§. LXXXIX. Nec tamen defuerunt, qui vel restrinxerunt hanc potestatem, vel ei contradixerunt. Johannes Saresberiens. epist. 193. ad Alexandrum III., *fateor*, inquit, *et verum est, omnia Romano licere Pontifici, sed ea duntaxat, quae jure divino Ecclesiasticae sunt concessa potestati. Liceat ei nova jura condere, vetera abrogare, dum tamen ea, quae a Dei verbo in Euangelio vel lege perpetuam causam habent, mutare non possit.* etc. Goffridus Vindocin. Abbas, cujus opuscula edidit Sirmondus oper. tom. III., quae sunt epistolae, et sermones, praeter nonnulla alia, Papalis potestatis fuit quidem summus defensor, libertatis, sic dictae, Ecclesiae, vel Hildebrandini systematis, furiosus vindex, Episcoporum et Clericorum autoritatis, cui Laici adsurgere debent, patronus magnus, ut lib. IV. ep. 22., et alibi, investituram laicam dixit pessimam haeresin, hoc fundamento; quod *baculus et annulus* sint sacramenta, vel signa sacri muneris, quodque Episcopus fiat per investituram Laicam subjectus Laicis; adeo ut laicus, qui investit Clericum, se Christo censeatur facere superiorem, et Christo adimere aequalem divinitatem cum Patre: quod est haereticum. Nullum etiam decretum, aut concilium, ratum esse statuit, quod non fuit Papali autoritate firmatum; uti l. V. ep. 13. Denique, quod obiter notetur, primus est, qui ad jus Paparum in Reges, et summas Potestates, stabiliendum, inepta et absurda usus est allegoria, *duorum gladiorum* in manu Petri Luc. XXII., et dicti Christi ad eum, cum gladium tempore passionis Christi strinxisset, quo jussus est, gladium *in locum*

suum reducere Matt. XXVI.; qua illud ad duplicem potestatem, spiritualem et civilem, Petro concessam, adplicuit, excommunicandi per unum, et occidendi, vel poenas temporales infligendi, per alterum gladium, sed ita, ut prior a Petro ipso administretur, posterior a Potestate civili, ad nutum et jussum Petri; quo traxit reductionem gladii a Petro in vaginam, acsi sensus esset, tu eo non uteris amplius, sed in tua potestate erit, ita ut Princeps usum ejus a te recipiat. Vid. Opusc. IV., et Joh. Saresber. Policrat. l. V. 3. Ab hoc tempore in eo fundari coepit potestas Papalis, ut et fecit Gregorius IX. sec. XIII. in epist. ad Archiepisc. Graecorum, apud Matth. Paris. a. 1238. Hic ipse tamen Goffridus in opusculis adserit, Papam nihil posse, nisi quod Scripturae definitioni convenit, et quod Petrus potuit, qui correctione, ut a Paulo, non fuit superior. Ceterum, ut illud hic obiter observem, aliquem, licet in fide et ritibus diffidentem, excommunicari non vult, si multitudinem habeat consentientem, ne fiat schisma, p. 590. de jejunio etiam sanius, quam fieri adsolet, differit l. IV. ep. 28. Gratianus quoque, suprematus Papalis magnus patronus, varia collectionibus suis inseruit, quae Papae fallibilitatem in rebus fidei, ejusque subjectionem Synodis in ejusmodi causa, arguunt: uti ex. gr. in capite *Anastasius* Distinct. XIX. et XL., ubi diserte dicit, Papam a nemine esse judicandum, nisi ubi deprehenditur a fide devius, et tunc ipsum esse Synodo minorem. Quod idem fuit concilii Viennensis a. 1112. judicium, testibus actis ejus et Litteris ad Paschalem. Ipsi Bernardo etiam excidit dictum, epist. VII., *nunquid ideo aut malum esse desinit, aut vel minoratum est, quia Papa concessit?*

§. XC. De reliquis Clericis nihil fere habeo, quod observatu dignum est, nisi quod *Subdiaconatus* fuerit per Urbanum III. inter majores, vel sacros ordines, relatus, cum antea minoribus, non sacris, adscriptus erat, quodque *Canonici regulares*, hoc in primis seculo, fuerint renovati. Canonicus Clerico-

Clericorum ordo, qui fec. VIII. maxime invaluerat, collapfus fere fuit fec. X., introductis Clericis *Secularibus*, ut fuo loco vidimus. Veftigia tamen regularium a. 993. in Clero Hildefienfi adparuiffe, ex Chronico Epifc. Hildef., apud Leibnizium *rer. Brunfvic.* tom. II. patet. Sed huic ordini inftaurando fec. XI., circa fin., inprimis hoc fec. XII., incubuerunt toti. Decreverant jam hoc reformationis genus Papae Nicolaus II. et Alexander II. in Synodis Romanis ann. 1059. et 1063., canone de vita Clericorum communi condito. Sed primus qui in Italia rem actu introduxit, eft Petrus de Honeftis, in initio feculi mortuus, qui in Ecclefia Portuenfi, in agro Ravennate, canonicis, quibus praeerat, praefcripfit regulam, quam confirmavit Pafchalis II.; exftat ad calcem Operum Damiani. In Gallia jam ante, fcilicet fec. XI. a. 1078. id fecit Ivo Carnotenfis, tefte Sigeberto in Chronico. Adferit vero Ivo epift. 213., neminem Clericorum, nec civilis, nec Suburbanae Ecclefiae Presbyterum, a communi vita effe inmunem. Exftruxit dein Ludovicus VI., Galliarum Rex, coenobium Canonicorum regularium S. Victoris ad muros Parifienfes. Vid. Jacobus de Vitriaco Hift. Occidentalis c. 24. Unde in locum Secularium invecti funt in Ecclefiam S. Genovefae Canonici regulares, juffu Eugenii III. a. 1148. Vid. autor coaevus vitae Wilhelmi, Rofchildenfis Abbatis in Dania. Denique hujus ordinis inftitutio in Hifpania autorem habet Oldegarium, Abbatem S. Rufi, extra muros Avenionenfes, dein Archiepifcopum Tarraconenfem, defunctum a. 1137. In Anglia eum renovavit a. 1135. Gilbertus Sempringhamenfis, cujus elogium exftat apud Gulielm. Neubrigenf. l. I. c. 16. Profeffi vero funt canonici regulares vitam communem, fecundum regulam Auguftini, cujus meminit Poffidonius in ejus vita, quae vetat patrimonium, aut peculium, aut ullum bonum proprium habere, ac poffidere.

§. XCI. Ortus quoque eft novus canonicorum regularium ordo, *Praemonftratenfis* dictus, autore Norberto, circa

 a. 1122.

a. 1122. Nomen habet a loco dioecesios Laudunensis in Sylva Vosago *prato monstrato* adpellato, Gall. pres-monstre. Unde fabula est nata de loco divina revelatione *praemonstrato.* Fuit autem Norbertus nobilis Lotharingicus, primum monachus, et fundator ordinis, dein Archiepiscopus Magdeburgensis, ab a. 1127. ad 1134. visionibus, et revelationibus, ut credebatur, celebris. Confirmatus est ordo a Callisto II., et aliis Papis, et longe lateque propagatus. Retinet quidem regulam Augustini, sed longe rigidiorem et austeriorem per Norberti instituta. Habitus eorum est alba vestis, vel tunica sub candido pallio, unde contentio inter ipsos et aemulos Carmelitas deinceps est nata. Laudat hunc ordinem, una cum Cisterciense, inpense Laurentius de Leodio, in historia Episcoporum Virdunensium, apud Dacherium in spicilegio.

§. XCII. Continuarunt tamen, his non obstantibus, Clerici *seculares*, qui in Cathedralibus Ecclesiis sese ad seculum magis etiam conformarunt, antea dicti *fratres*, deinceps *Domini*, unde nomen *Domheeren* fluxit, seu Dominorum Ecclesiae Cathedralis. *Dom* enim est domus, vel dominicum, quo nomine venit Ecclesia, et eximie Cathedralis. Clericos vero Ecclesiae primariae jam seculo VII. vertente nuncupatos esse *Dominos*, observat Mabillon. act. Benedict. sec. III. p. I. Denique, canonicorum titulo, tanquam vili, et aliis clericis in collegiatis Ecclesiis communi, abjecto, *Capitularium* nomen adoptarunt, quibus vox in capitulo, et status in choro, competit. *Capitulum* autem proprie erat pars, seu brevis sectio regulae, quae certo in loco, praesentibus Canonicis, praelegebatur, unde ipse locus nomen capituli traxit, et Capitulares dicti sunt Clerici Cathedralis Ecclesiae, qui votum in *capitulo* habent. Quod ipsum Capitulum deinceps separatum factum est collegium, sibique electionem Episcopi vindicavit. Vid. Boehmer. Jur. Eccles. l. III. tit. IX.

§. XCIII. Ad *coelibatum* Clericorum pertinet, non defuisse

iſſe hoc ſeculo, qui ei contradixerunt, uti in Anglia, Hibernia, Polonia, Bohemia, et Germania; teſtibus populorum illorum Annalibus et Hiſtoricis. Supra in vita Coeleſtini memoravi legationem propterea in Poloniam et Bohemiam miſſam. In Dania fuiſſe ſacerdotes uxoratos, ex Saxone Grammatico conſtat, et de Germanis ex Abbate Urſpergenſe. Cum vero in Lateranenſe I. concilio ſub Calliſto II. decretum contra Clericorum nuptias eſſet factum, poeta Anglus haec ceciniſſe refertur a Balaeo Centur. II.

O bone Calixte nunc omnis clerus odit te.
Quondam Presbyteri poterant uxoribus uti.
Hoc deſtruxiſti, poſtquam tu Papa fuiſti.
Ergo tuum merito nomen habent odio.

§. XCIV. Inceperunt, ut de *Diſciplina* aliquid moneam, hoc ſeculo *tribunalia* Eccleſiaſtica Epiſcopalia, ad normam legum civilium vel Romanarum, veram judicii formam habentia, tritura forenſi cauſis et controverſiis Eccleſiaſticis adtributa: ſimul introducti ſunt *Vicarii* Epiſcoporum, quibus contentioſa haec juriſdictio ab Epiſcopis eſt demandata, nonnullis tantum Epiſcopo reſervatis. Ad quam normam deinceps, tempore Reformationis ſec. XVI., conformata ſunt, ſic dicta, *Conſiſtoria*, tanquam tribunalia Eccleſiaſtica Proteſtantium. Vid. Boehmer Jur. Eccleſ. l. I. tit. XXVIII. Invaluerunt quidem ſec. IV. *judicia* Eccleſiaſtica, ſed quibus ipſi praeſidebant Epiſcopi, nec cauſas civiles, niſi per modum *arbitrii* tractabant: ſed nunc, ad normam proceſſus civilis, aliam induerunt formam. Imo vero cauſae civiles ad Eccleſiaſticum tractae ſunt tribunal, variis ſub praetextibus, uti 1. *peccati*, circa cauſam civilem commiſſi, vel praeveniendi 2. *denunciationis* euangelicae, ſic dictae, quae peperit remedium juris extraordinarium: quatenus quis, jus contra proximum nanciſci non valens, denunciat Eccleſiae,

 petens,

petens, ut proximum, tanquam qui peccavit, in ordinem redigat. 3. denegatae *juſtitiae* a Laicis judicibus. 4. *matrimonii*, tanquam ſacramenti, quo praetextu omnes cauſae matrimoniales ad tribunal Eccleſiaſticum referuntur. 5. *juramenti*, quo nomine omnia negotia, cum juramento conjuncta, rebus accenſentur ad forum Eccleſiaſticum pertinentibus. De quibus omnibus, aliiſque cauſis, vid. Boehmer Jur. Eccleſ. l. II. tit. II., qui ibid. l. V. tit. I. prolixum, juxta ſeriem alphabeticam, contexuit criminum Eccleſiaſticorum, vel mixtorum, catalogum.

§. XCV. Praeterea *Indulgentiarum* pleniſſima poteſtas fuit Papis adtributa; quam ex gr Honorius II. et Eugenius III. exercuerunt, qui, ut ſacras promoverent expeditiones, promiſerunt, utique Eugenius, ut *omnium, de quibus corde contrito confeſſionem fecerint, indulgentiam obtinerent*; teſte Bernardo epiſt. 322. et 394. ubi eam adpellat *largiſſimam.* Unde Canoniſtarum fluxit doctrina, ſolius Papae, inſtar Dei, eſſe remiſſionem peccatorum. Denique originem huic ſeculo debet opinio de *theſauro*, ſeu ſuperabundante cumulo meritorum Chriſti et Sanctorum: cujus diſpenſatio eſt Eccleſiae commiſſa, ſeu principaliter Papis, Petri ſucceſſoribus, ex quo indulgentiae diſpenſantur. Raymundus autem eam doctrinam in lucem protraxit, Albertus M. dein magis excoluit, et Tomas Aquinas ſplendide ornavit, Clemens VII. pontificali autoritate corroboravit. Vid. Boehmer Jur. Eccleſ. tom. IV. in diſſert. praeliminari de *Romana Eccleſia matre indulgentiſſima.*

VITA ET MORES.

§. XCVI. Orti ſunt hoc ſeculo, ut a Monachatu, pro more, incipiam, novi ordines, ſive militares, ſive mendicantes. Militares fuerunt, cauſa et occaſione peregrinationum Hieroſolymam inſtituti, Hoſpitalarii, ſeu Johannitae, Templarii, Teutonici, milites Jacobi Calatravae et Alcantarae:

quorum

quorum aliqua danda eſt notitia. *Hoſpitalarii* nomen traxerunt ab hoſpitali S. Johannis Hieroſolymis, cujus haec fuit origo, ut Gulielmus Tyrius l. XVIII. et Jacobus de Vitriaco hiſt. Hieroſol. c. 64. narrant, vid. etiam Humbertus, *Praedicatorum* magiſter quintus, in tractatu *de modo promte cudendi ſermones* etc. lib. II. c. 35., ubi in ſeq. etiam de aliis ordinibus agit, exſtat in Bibl. M. Patr. tom. XXV. Cum Hieroſolyma in poteſtate eſſet Saracenorum, multi autem ex Occidente, ſive mercaturae, ſive devotionis, ergo, eam viſitarent, Amalphitani mercatores, qui Normanni erant, licentia a Calipha Aegypti, cui tunc regiones a Laodicaea Syriae Alexandriam uſque parebant, muneribus et tributis inpetrata, conſtruxerunt Hieroſolymis Eccleſiam, in quo Latinum celebrarent officium, prope ſepulchrum Domini, dictam *S. Mariae de Latina*, in honorem quippe Mariae, matris Domini, quae Abbati et Monachis Latinis eſt tradita. Cui mox alterum acceſſit monaſterium, in honorem Mariae Magdalenae, excipiendis mulieribus peregrinis deſtinatum, in quo ſanctimoniales hoſpitalariae ſunt collocatae. Confluxu deinde peregrinantium creſcente, Abbates et Monachi Eccleſiae Mariae de Latina condiderunt, in uſum infirmorum et egenorum, aliquod *hoſpitale* in honorem Johannis, ſive eleemoſynarii, qui Patriarcha fuit Alexandrinus, ut autores citati teſtantur, ſive, quod Equites hoſpitalarii contendunt, et acta aliqua publica donationum, hoc ſeculo hoſpitali factarum, habent, Johannis Baptiſtae: quod tanti non eſt. Quo in ſtatu res manſerunt uſque ad captam a Latinis Hieroſolymam. Quando Gerardus aliquis, qui in hoſpitali ſub Abbate Eccleſiae Mariae miniſtraverat, et xenodochii magiſter erat, adſumtis viris religioſis, in animum induxit, habitum ſuſcipere religioſum, ſeſeque certae adſtringere regulae, ſumta cruce alba, veſtibus exterius intexta, tanquam ſigno. Operam autem viri hi religioſi collocarunt in egenis ac aegrotis ſublevandis, ſubjectique erant Abbati S. Mariae

 de

de Latina, et Patriarchae Hierosolymitano, cui de bonis suis solvebant decimas. Progressu dein temporis, cum sese ad peregrinantes in via tutandos et defendendos verterent contra infideles, receptis in ordinem suum militibus, ordo iste factus est *equestris*; et negotia sunt divisa, ita ut alii defenderent fideles, alii pauperibus et egenis ministrarent, nominatim *leprosis*; unde adpellati sunt equites S. Lazari. Communi vero subjecti sunt magistro, et postea inmensum in numerum, et varias in nationes, excreverunt, ingentesque opes corraserunt ex fidelium donationibus, aliisque fontibus. Cum vero antea decimas penderent Patriarchae, ut dixi, eique essent subjecti, Anastasius IX. Papa insigne iis concessit privilegium a. 1154., quo a decimis, aliisque oneribus, liberati sunt, ac Patriarchae et Praelatorum jurisdictione exemti; unde inter eos et Clerum Hierosolymitanum mox orta sunt dissidia. Ceterum hi ipsi Hospitalarii, postea per infideles Hierosolyma expulsi, Rhodum secesserunt in insulam, ac Rhodii dicti, sec. XIV., deinde, Rhodo a Solymanno occupata, insulam Miletum sibi vindicarunt, ac Melitenses adpellati equites sec. XVI. Quo nomine adhuc sunt notissimi.

§. XCVII. Ejusdem fere instituti et temporis sunt *Templarii*, seu fratres militiae Templi, eo nomine insigniti, quod Hierosolymis, juxta Templum Domini, in palatio Regio, primam habuerint mansionem, ut tradit Gulielmus Tyrius, et Jacobus de Vitriaco: a quo Templo et aliae eorum aedes in Gallia et Anglia nomen Templi nactae sunt. Templum autem illud, ab Omaro, tertio a Muhammede, ibi sec. VII. in usum Saracenorum conditum, ut Eutychius in Annal. refert, et Gulielmus Tyrius, Hierosolyma a Latinis occupata, Christianorum sacris fuit dicatum, et nomen *Templi Domini* accepit. Cui vicina erat domus Regia, Templum Salomonis adpellata, cujus pars Templariis est concessa, et nomen Templariorum iis dedit. Primi autores

tores fuerunt novem equites, omnes Latini, et primae expeditionis cruciati, inter quos expresse nominantur Hugo de Paganis, et Gaufredus de S. Aldemaro. Professi autem sunt, in manu Patriarchae Hierosolymitani, more Canonicorum Regularium, *castitatem*, *obedientiam*, et *vitam communem*, adeoque veri fuerunt Monachi, et in se susceperunt, quod a Patriarcha, et reliquis Episcopis, ipsis injunctum est officium, *vias et itinera*, maxime in salutem peregrinorum, *pro viribus conservandi*, *contra latronum et incursantium insidias*, ut Gulielmus Tyrius, et Matthaeus Parisiensis, tradunt. Institutus est ordo a. 1118. sub Balduino II., rege Hierosolymae, et Gelasio II. Papa, dein post novem annos confirmatus, autoritate Concilii Trecensis in Gallia a. 1128., et Papae Honorii, regula etiam iis praescripta, quam Bernardus Claraevallensis non quidem composuit, sed alius, a concilio et Bernardo ad id vocatus, teste prologo regulae, sed valde laudavit in tractatu, qui ordinis continet elogium, et exhortationem ad officium praeclare praestandum. Habitus eorum fuit albus, primum sine cruce, sed a tempore Eugenii III., qui ab a. 1145. sedit, cruces de panno rubeo mantellis coeperunt adsuere, ut autores citati habent. Albae vestes significarent innocentiam, et cruces rubeae martyrium, ac bellum contra infideles. Vexillum autem praetulerunt bipartitum, ex albo et nigro interstinctum. Denique insigne erat, *duo unum equum equitantes*, in signum primae paupertatis, quae tanta fuerat, ut duo Principes eorum, modo memorati, unum tantum habuerint dextrarium, seu *destrarium*, seu equum majorem et cataphractum.

§. XCVIII. Crevit ordo, et hominum et opum copia, brevi tempore, inmensum. Equites, tempore Gulielmi Tyrii, fuerunt jam trecenti, et fratres infinito fere numero. Tradit vero Matthaeus Parisiensis ad a. 1118., eorum possessiones, *tam citra quam ultra mare, adeo inmensas fuisse, ut jam non sit in orbe Christiano provincia, quae eis bonorum*

ſuorum portionem non contulerit, et regiis hodie divitiis praeſtantiores ſint: dein ad a. 1244. p. 144. in Chriſtianitate habuiſſe eos novem millia *maneriorum*, ſeu habitationum, cum certa agri poſſeſſione. Divitias vero autores citati teſtantur fuiſſe pares regiis: addit Gulielmus Tyrius, ne provinciam quidem eſſe in orbe Chriſtiano, quae bonorum portionem in eos non contulerit. Quae opes partim ſunt ortae a ſuperſtitioſa Chriſtianorum liberalitate, partim inde, quod Principes viri nomina ſua ordini dederint, qui bona ſua ſecum in eum tulerunt. Eminuit autem inter liberales illos datores Ludovicus VII., Galliarum Rex, ejuſque ſucceſſor Philippus II., qui ſummi eorum fautores fuerunt. Sed et hinc factum eſt, quod Templarii, qui in principio ſtatum ſuum praeclare ſunt tuiti, defecerint ad ſuperbiam primum, et dein ad ſummum luxum. Inter ſuperbiae indicia fuit, quod Patriarchae Hieroſolymitani, a quo ordinem et omnia acceperant, obedientiae ſe ſubtraxerint, et Papis inmediate ſubjecti fuerint, ſicut tempore Gulielmi Tyrii jam factum fuit. Sed et tunc ipſis Chriſtianis per latrocinia, et caedes, aliaque facinora, ſeſe moleſtos praeſtare coeperunt, teſte Gulielmo Tyrio. Expeditiones autem eorum, felices infelices, enarrare, ab inſtituto noſtro alienum eſt: quaedam adtingam in hiſtoria belli ſacri. Plura qui de Templariis velit, adeat inter alios Gurtlerum, Virum Clar., et eruditum Theologum, in eorum hiſtoria.

§. XCIX. Exortus etiam hoc ſeculo eſt tertius ordo celebrior, utrumque ſuperiorem imitatus, et ejuſdem inſtituti, dictus *Teutonicus* S. Mariae in Hieroſolyma, quia originem debet Germanis, ejuſque gentis peregrinis recipiendis deſtinatus eſt, et ex Germanis conſtabat. Adpellatur vero *S. Mariae*, quia Mariae Virgini, tanquam patronae, erat dicatus et devotus: cui oratorium quoque conſecrarunt juxta hoſpitale, ſeu Xenodochium, a nobili Germano Hieroſolymis conſtructum, in uſum pauperum peregrinorum ex Germanis. Confirmatus autem eſt ordo a Coeleſtino III. Papa

a. 1191.,

a. *1191.*, quando cruces nigras albis chlamydibus adſuerunt. Vid. Jacobus de Vitriaco. Poſtea vero ſec. XIII. ordo eſt in Germaniam tranſlatus, ſub Frederico II. Inperatore, quando Boruſſiam invaſerunt. De origine ordinis Vid. chronicon Pruſſiae, ſec. XIV. conſcriptum, a Petro de Dusburg, ſacerdote ordinis, et cum notis editum a Chriſtophoro Hartknoch. Ceterum adjunctus ordini eſt alius, *Gladi-* vel *enſi-ferorum*, ad formam Templariorum, a. 1186. contra Livones, aliosque populos barbaros, ſub Alberto Bremenſe, Epiſcopo Regenſe, inſtitutus. Vid. Arnoldus Lubecenſis in hiſtoria Slavorum lib. VII., et Krantzius l. VI. Vandaliae.

§. C. Reliquos ordines, hoc ſeculo natos, paucis adtingam. Inſtitutus eſt a. 1120., ad Templariorum quoque formam, ordo *Equitum S. Sepulchri*, adverſus infideles, in variis Arragoniae locis; qui etiam *fratres de palmis* adpellantur, quod palmam elegerint pro inſignibus. Accidit ſub Alphonſo, Arragoniae Rege. Vid. Surita annal. l. I. Circa medium ſeculi inſtitutus eſt ordo militum *Calatravae arcis*, et urbis in Caſtella, a Raymundo Abbate Fiterii, coenobii Ciſtercienſis, in Vaſconia, vel Navarris, inſtigante Didaco Velaſquio, ex ſtrenuo milite Monacho facto, circa a. 1158., ſub Sanctio majore, patre Ferdinandi I. Occaſionem dedit rumor de inſtante Maurorum irruptione. Cum enim Templarii, qui arcem tenebant, eam propterea Regi tradidiſſent, tanquam defendendae inpares, Abbas cum Didaco propoſitum ſuum ſignificavit Johanni, Primati Toletano, qui mox publice fecit proclamari, omnes, qui in auxilium Calatravae irent, remiſſionem peccatorum habituros eſſe. Unde ordo natus eſt, qui, Calatrava accepta, ibi ſedem poſuit, et ab Alexandro III. a. 1164. confirmatus. Habitus vero diſtinguens eſt niger veſtitus cum cruce rubea. Vid. Rodericus Toletanus rer. Hiſp. l. VII. et Mariana hiſt. Hiſp. l. XI. Ad horum denique normam ſurrexerunt Equites S. Juliani de *Peirero*, in reg-

no Legionensi, praeter alios, quos mitto. Vid. Manriquus in Annal. Cisterciens. Tandem ordo militum *S. Jacobi*, antea flagitiorum atrocitate, quam fidelium propugnatione, nobilior, reformatus est, et ad modo memoratos conformatus, cui autoritatem dedit Alexander III. a. 1175. Institutus autem est ad eorum defensionem, qui ad Jacobum Apostolum, quem fama ferebat Compostellae in Gallaecia esse sepultum, visitandum irent in Hispaniam, ut illi contra Maurorum incursiones essent tuti. Distinguunt sese insigni gladii rubentis, seu militaris spathae, capulo, instar purpureae crucis, qua pectus muniunt. Dicitur autem ordo *Sant-Jago.*

§ CI. De mendicantibus et Carmelitis cum ad sec. sequens sit agendum, digito adhuc monstrabo ordinem *fontis Ebraldi*, a Roberto de Arbrisello fundatum, eo nomine singularem, quod caput ordinis sit Abbatissa, cui, aeque ac sanctimoniales, subjecti sunt Monachi. Confirmarunt ordinis regulam Papae Paschalis II. et Callixtus II. Incepit autem ordo a. 1100. Ceterum hic Robertus, in villa Arbrisello, in Aremorica, natus a. 1047. et in parthenone ordinis, a se instituti, in dioecesi Bituricensi mortuus a. 1117., insigne fertur fuisse Galliae lumen, summa in gratia apud Ecclesiae et seculi principes, vitae quoque severioris, ac vitiorum seculi acerrimus censor. Cui tamen vitio versum est, quod foeminis nimis familiariter fuerit usus, adeo etiam, ut cum ipsis, ac inter ipsas, noctu frequenter cubare non erubuerit, sed eo scopo, ut carnem cruciaret, ejusque ardorem exstingueret: sicut ipsi objecit Goffridus, Vindocinensis Abbas, de quo supra plura dixi, in epist. ad ipsum scripta, quae est 28*va* lib. IV. Quod idem, et alia, ipsi objecit Marbodus Redonensis in Britannia Armorica Galliae Episcopus ab a. 1096. in epistola ad eum, si sit genuina. Sed non desunt, qui eum, tanquam falso rumore ejus criminis suspectum, defenderunt, ut Sirmondus Oper. tom. III. in praefat., ubi Goffridi opuscula exstant. Narrat vero

Neu-

Neubrigensis rer. Anglic. l. I., inter Bernardum Vitalem et Robertum convenisse, ut Robertus foeminarum conversarum curam gereret: unde forte suspicio de nimis familiariore conversatione ejus cum foeminis nata est.

§. CII. Vitae et morum ratione habita, turpissima plane et tristissima fuit Ecclesiae in utroque orbe facies, Clero juxta et populo valde corrupto, et, praeter ignorantiam ac incredibilem superstitionem, dominantibus vitiis hypocrisios, ambitionis, dominii, avaritiae, luxus, scortationum, rapinarum, et oppressionum. De quo omnes testantur annales, historici, aliique scriptores. Vid. Usserius de Success. Eccles. in Occidente, Catalogus testium veritatis l. XIV., et Wolfius Lect. Memorab. cent. XII., et Hottingerus in hist. Eccles. hujus seculi, ne aliorum faciam mentionem. Ex veteribus, ut aliquos excitem, legendus est Bernardus in libris de *consideratione* ad Eugenium III., et sermo in concilio Rhemensi ad Clerum, qui ejus nomen praefert, Oper. Bernardi vol. II. De inmensa Praelatorum avaritia luculentum exstat Bernardi testimonium, sermon. X. ad Canticum Salomonis Oper. tom. I. p. 1208., de fastu eorum et aliis vitiis ibid. p. 1397., ubi etiam inde collegit, instare tempus, quo manifestetur Antichristus. Sic et de eorum luxu, pompa, ac spoliationibus Ecclesiae, sermon. 77. De luxu, hypocrisi, et fastu inmodico Monachorum variis in locis agit, quorum multa excerpsit Wolfius Lect. Memorab. centur. XII. ad a. 1148., videatur etiam Arnoldus Chron. Slavorum l. III. c. 9. Legenda in primis est *Apologia* Bernardi ad Gulielmum Abbatem, qua se, et ordinem suum Cisterciensem, defendit a calumnia obtrectationis aliorum ordinum. Conferantur etiam Gaufridi Abbatis declamationes ex Bernardo, Oper. Bernardi tom. II., ubi etiam de scortationibus, et nundinationibus sacris, ac ambitione munerum Ecclesiasticorum, aliisque vitiis, agitur. De avaritia et luxuria Praelatorum et subditorum conqueritur quoque Petrus Cellensis l. VII. epist. 11. et 13., nec non de ebrietate et

libidine in Anglia graſſante l. III. ep. 10., qui l. IV. ep. 13. corruptionem Monachorum acerbe deplorat. Exſtant ejus opuſcula in operibus Sirmondi tom. III. Petri *Blaeſenſis* epiſtolam, qui in Cleri avaritiam et luxum vehementiſſime invehitur, recenſuit Catalogus *teſtium veritatis* loc. cit. Teſtatur quoque de ſeculi corruptione Gillebertus Abbas, in Canticum Salomonis ſerm. 13. et 14., in operibus Bernardi tom. II., nec non Aelredus, Reivallenſis in Anglia ordinis Ciſtercienſis Abbas, Bernardi familiaris, ſerm. X. et XI. ad Jeſ. XIII. in Biblioth. M. Patrum tom. XXIII. De avaritia et deſidia Epiſcoporum vid. autor vitae Radberti in Antiq. Lection. Caniſii tom. III. p. II., qui hujus videtur eſſe ſeculi. Volcuinus, Abbas Sittichenbacenſis, in comitatu Mansfeldenſi, qui hujus eſt, et non XVti, ut male habet Catalogus teſtium veritatis, diabolum dixit ſacerdotibus tres ſuas filias elocaſſe, ſuperbiam, avaritiam, et luxuriam. Vid. de eo Leuckfeldius in Antiquitatibus Walckenridenſibus. Omnem porro meretur animadverſionem notabile carmen jambicum Gulielmi Malmesburienſis, in ejus hiſtoria obvium l. III. c. 28., nec non *ſatyra* Bernardi Cluniacenſis de *contemtu mundi*, in Catalogo teſtium veritatis l. XIV., unde hos tantum verſiculos excerpam.

Aurea tempora, caſtaque pectora, praeterierunt.
Tempora peſſima, ſcilicet ultima, jam ſubierunt.
Stant modo ſtantia lucra, ſuperbia, pax ſine pace.
Fraus, Venus, otia, furtaque conſcia noctis opacae.
Schiſmata, praelia, vis, homicidia, traditiones.
Ira, protervia, livor, inertia, ſeditiones.
Stat ſimulatio, corruit actio, religionis.
Heu! ſua propria deputat omnia Rex Babylonis.

In ſeculi corruptos mores acerrime etiam invehitur Arnoldus Chron. Slavorum lib. III. c. 22. *Peccatum eſt maxime Graduum Eccleſiaſticorum*, inquit Rupertus Tuitienſis ad

Apoc.

Apoc. XI. lib. VI. *peccatum venalitatis et avaritiae, quod nunc adspicimus, et ubique regnare videmus, ambitione nimia cuncta devastante, avaritia fere universa reposita intus in Ecclesiis devorante, ubi, quia licet vivere, licet etiam ambire*, etc. Vitia et crimina civium Babyloniae sui temporis, per omnes ordines grassantia, graphice etiam depinxit Honorius Augustod. de *Praedestin.* et *libero arbitrio* in fine. Vid. etiam Potho, Presbyter Prumiensis, de *statu domus Dei*, in Bibl. M. Patrum vol. XXI. lib. I., et lib. III., utrobique haud procul ab initio, ubi totalem Ecclesiae corruptionem acerbe deplorat: sicut et avaritiam curiae Romanae Abbas Urspergensis, de *dissidio Philippi et Othonis IV.*, ubi inter alia dicit, *cataractas thesaurorum in terra aperiri*, ut in curiam illam nummi magna copia confluant. Hugonis Altisiodorensis verba supra citavi in Gregorio VIII. Ipse Innocentius III. de sacerdotibus scripsit, illos *nocte venerem amplexari, qui mane virginem venerantur, noctu filium veneris agitare in cubilibus, qui mane filium virginis offerunt in altari.* Foedissimum ejus exemplum prostat apud Henricum Huntingtoniensem circa a. 1158. in Johanne de Cremona, legato Pontificis, et Praeside in Synodo Londinensi, qua conjugia sacerdotum sunt damnata, qui in complexu meretricio est deprehensus eo ipso tempore, quo conjugia proscripsit: cujus tamen facinoris nullus alius meminit hujus temporis, ne quidem Gul. Malmesburiensis. Vid. Baron. Ann. a. 1125. Vid. etiam Matthaeus Westmonaster. ad a. 1115. Denique frequentes fuerunt hoc seculo sanctorum et reliquiarum, etiam fictarum, nundinationes, pietatis specie, sed vere lucri causa, exercitae. Quibus sese strenue opposuit, inter alios, Guibertus Abbas in libris de *Pignoribus Sanctorum.* De monachorum Graecorum avaritia, splendore, et luxuria, vid. etiam Nicetas Choniat. in Manuele Comneno l. VII. c. 3., ubi etiam refert, Manuelem vitam Monasticam, *jam nutantem, quin humi prostratam*, conatum esse ad pristinam paupertatem revocare.

[illegible] Huc etiam facit, quod omnem meretur adten[illegible] communem fere melioris hominum partis vocem [illegible] Antichristum in Ecclesia, vel exortum esse, vel tem[illegible] oriatur, adesse: cujus opinionis fundamentum po[illegible] in hac ipsa foeda Ecclesiae facie, et corruptione Pon[illegible], Cleri, et Monachorum. *Plerique omnes*, verba sunt [illegible] Annal. l. V., *boni, aperti, justi, ingenui, et simpli*[illegible] *sunt, tum inperium Antichristi coepisse.* Papam [illegible] etiam Babylonis, et bestiae Apocalypticae, charac[illegible] expressisse, adserit, et exponit, Honorius Augustodu[illegible], in *dialogo de praedestinatione et libero arbitrio*, loco [illegible] citato. Potho etiam Prumiensis loco cit. dicit, [illegible] *iniquitatis jam operari, donec caput illorum Anti*[illegible] *adveniat* etc. Narratur vero, sedente Paschali [illegible], Fluentius, vel Florentius, Episcopus publicis concioni[illegible] circa a. 1106. docuisse, *jam natum esse Antichristum.* [illegible] re motus Paschalis, conventu Florentiae habito, eum, [illegible] temerario incoepto desistat, admonuisse fertur. Vid. [illegible], Ennead. IX. l. 4. Autor vero coaevus vitae [illegible], apud Papebrochium in *conatu* Chronol. Histor. [illegible] *Pontif. Rom.* in Paschali II. tradit, in conci[illegible] *Episcopo loci de Antichristo, quia eum natum di*[illegible] *disputatum esse: sed*, ita pergit, *ob frequentiam* [illegible] *qui ob rei novitatem audiendam hinc inde confertim*, [illegible], *confluxerat, nec concilium finem, nec disputatio* [illegible], *habuit.* De Norberto, celebris nominis vi[illegible] Bernardus Epist. 56. ad Gaufredum Carnotensem, [illegible] *audivisse, Antichristum ea aetate esse revelan*[illegible] *generalem futuram in Ecclesia persecutionem.* Ip[illegible] haud uno in loco dixit, *nihil superesse, quam* [illegible] *homo iste peccati.* Fredericus vero Inperator in [illegible] Hadrianum IV. responso, inter alia, dicit, *non possu*[illegible] *audtis, cum superbiae detestabilem bestiam* [illegible] *Petri reptasse videmus.* Denique apertius in[illegible] Joachimus Calaber., Abbas Florensis, qui *Antichristum jam*

jam nati, in ſede Apoſtolica ſublimandi, characteres ex Apocalypſi expreſſit apud Hovedenum Annal. p. II., de quo poſtea. Editus quoque eſt a. 1120. luculentus tractatus de Antichriſto, contra Pontificios, quem vulgavit Perrinus hiſt. Waldenſium p. III. lib. 3.

PARTES ACCIDENTALES.

HAERESES.

§. CIV. Primum inter haereſes locum dabo *Bogomilis*, quia ab Oriente, ubi viguerunt, ordior. Hiſtoria eorum ex Alexia Comnena Alexiad. l. XV. et Zonara l. XVIII. 23. petenda eſt, dogmata vero et mores enarravit Euthymius Zigabenus, qui, juſſu Alexii Comneni, ea collegit in Panoplia, nec non in triumpho de Secta Meſſalianorum, in Itinerario Tollii, ubi etiam excerpta, huc pertinentia, exſtant ex Conſtantino Harmenapulo. Ex recentioribus, prae aliis, conſuli meretur Chr. Wolfius, qui Euthymii veſtigia preſſit, et ex Graeco ejus textu hiſtoriam contexuit. Nomen a ſtudio precum acceperunt; *bog* enim lingua Bulgarorum eſt *Deus*, et *milui* dicit *miſerere*, adeo ut bogomilus ſit, qui Dei miſericordiam inplorat: quod Euthymius in panoplia p. II. tit. 23. jam obſervavit: num vero ipſi ſe eo nomine inſigniverint, an alii ipſis dederint, minus conſtat, nec tanti eſt. Videtur autem nomen ex formula, qua uti ſolebant, *Deus miſerere mei*, ortum. Nomen vero *Meſſaliani*, quo Meſſalianitae veniunt ſec. IV., ex quibus Bogomili orti ſunt, idem fere denotat, ut ad illud ſec. obſervavi. Sed ipſi ſeſe ſimpliciter *Chriſtianos* denominari voluerunt, teſte Euthymio in *elencho* Meſſalianorum, ſeu Bogomilorum, reliqua nomina averſati. Ex quo probabilius fit, eos ab aliis eſſe *bogomilos* dictos, a quibus etiam nominati ſunt φυνδαῖται, vel φυνδιαγῖται, ut inſcriptio epiſtolae Euthymii apud Lambecium in Bibl.

Caeſar. habet, incertum vero, quare? Coteleriuș in not. ad monumenta Gr. t. I. quidem derivat a φοῦνδα, ſeu *crumena*, qua ad ſtipem colligendam fuiſſent uſi, ſed nullo fundamento.

§. CV. Etſi vero hi homines jam ante fuerunt, cum tamen hoc ſeculo in publicam venerint notitiam, et longe lateque ſint diſſeminati, origo eorum huic ſeculo tribuitur. Factum illud eſt a quodam Baſilio, qui ſectae promovendae magnam navavit operam, duodecim electis interioris admiſſionis diſcipulis, ut olim Manichaeus fecerat, ad exemplum Chriſti. De quo viro nihil aliud, quam, eum fuiſſe medicum, et monaſticum praetuliſſe habitum, conſtat. Zonaras autem refert, illum annos 52 pernicioſa dogmata docuiſſe, et *totum fere orbem ſua peſte inpleviſſe*, donec CPol. veniens ibi ſit detectus, et vivicomburio e medio ſublatus ab Alexio; ut mox narrabo. Quae vero de ejus hypocriſi et vafritie referuntur, autoribus, qui hoſtes ejus fuerunt, relinquo. Poſtquam, ut ejus fata, ſatis miſerabilia, ſummatim enarrem, ab uno diſcipulorum, per tormenta ad id compulſo, proditus eſſet, et coram Alexio Inperatore adductus, is, una cum fratre Iſaacio Sebaſtocratore, nefaria arte, per blanditias, ipſa diſcipuli adſumta perſona, adeo etiam, ut ipſum in haec verba adlocutus fuerit, teſte Anna l. cit., *equidem Pater reverendiſſime! miror te inpenſe, ac veneror, virtute tua captus, cupioque valde doceri abs tua reverentia, quae tradis, quibus haec noſtra vana eſſe doces, et nullius frugis*, eum eo adegit, ut dogmata ſua explicuerit; qua ratione quoque olim Meſſalianorum primipilus legitur apud Theodoret. H. E. l. IV. c. 10. deceptus a Flaviano Antiocheno. Quo facto, cum ſua dogmata defenderet Baſilius, cuſtodiae mandatus, ubi a malis geniis vexatus, et lapidibus petitus eſt, ut fertur, denique rogo addictus, ſecundum ſententiam, ab ipſa Synodo, et Patriarcha CPol. Nicolao, latam, conſentiente Alexio, et combuſtus eſt. Adſeclae quoque ejus, quotquot ad ſa-

niorem

niorem mentem ſeſe adduci non fuerint paſſi, arctiori cuſtodiae traditi, et in carcere mortui, ſunt. Illuſtre profecto Spiritus Antichriſtiani, ſeu perſecutionis, in Oriente quoque ſpecimen. Sed ne ſic quidem exſtincta eſt ſecta, imo ſeſe haud diu poſt iterum oſtentavit ſub Johanne Comneno, per Conſtantinum Chryſomalum; cujus libri, poſt ejus mortem detecti, et in Synodo, habita hac de re, condemnati ac flammis combuſti ſunt. Acta Synodi exhibet Leo Allatius de *conſenſu* et *diſſenſu* etc.; l. II. c. 11. Incidit quoque in ejus haereſios ſuſpicionem Niphon aliquis, cum nonnullis aliis Epiſcopis, qui a Michaele Patriarcha CPol. damnatus, et barba privatus, ac in carcerem detruſus eſt, ut Cinnamus refert l. II. c. 10. Eductus quidem inde eſt a Coſma, Michaelis ſucceſſore, ſed poſtea denuo ei eſt mancipatus, et ipſe Coſmas ſede deturbatus: quod tamen malignorum calumniae adtribuit Nicetas Annal. l. II. Ceterum Bogomilos hoc ſeculo non fuiſſe exſtirpatos, vel illud demonſtrat, quod Germanus Patriarcha CPol. ſec. ſequente non tantum homilias contra eos habuerit, ſed et cum iis, ut ipſe in homiliis teſtatur, collocutus ſubinde fuerit.

§. CVI. Dogmata illorum, ſicut Euthymius, ex quo ſolo fere hic ſapiendum eſt, ea exhibet, fuerunt ſequentia 1. Scripturam Vet. Teſt., ipſum Decalogum, exceptis Pſalmis et Prophetis, ſpreverunt, tanquam a malo ſpiritu profectam, et peccato, carnique, inſervientem. Novi vero Teſt. libros adſumſerunt quidem, ſed ineptis allegoriis eorum ſenſum corruperunt. 2. Deum quidem ſtatuerunt eſſe *ἀσώματον*, *corpore* vacuum, attamen *ἀνθρωπόμορφον*, non craſſa quidem, ſed ſubtiliore materia, praeditum, quae *humanam* praefert formam: Filium vero et Spiritum S. *effluxus* eſſe Dei cenſuerunt, qui opere perfecto, in eum refluunt, contigiſſe autem efluxum illum, cum Chriſtus eſt ex Maria natus, quae Sabelliana olim fuit opinio. 3. Incarnatio itaque ex eorum opinione fuit fictitia, et phan-

tastica, ita ut effluxus iste Dei per Mariam, ut canalem transierit, per aurem ejus ingressus, indeque sub specie humana egressus, omniaque in speciem egerit, et dein in Patrem fuerit resolutus. Quod opinioni de carne, mali genii effectu, et sede peccati, concinit. 4. Creatorem quoque hujus orbis statuerunt esse Satanam; qui in terram invisibilem et rudem, seu materiam praeexistentem, dejectus formam mundi produxit, simul corpus formavit hominis, animo tantum a Deo infuso 5. Diabolum autem, antea potentissimum Angelum, ex ipsa Dei essentia natum, dignitate, prae superbia, hac sua non contentum defecisse; retento tamen magno inperio esse adorandum, ne quid mali infligat. Quo fini ficto Christi dicto in Euangelio usi sunt, *daemonia colitis, non ut vobis prosint, sed ne obsint.* 6. Lapsum et peccatum primorum hominum repetunt a Satanae, sub forma serpentis, concubitu cum Eva, unde natus est Cain, nisi illud allegorice de concupiscentia carnali, Evae per serpentem injecta, sit intelligendum. 7. Singulis porro hominibus singulos inesse daemonas, scelerum autores, sed et poenarum cum iis participes. 8 De regeneratione, et conceptione Verbi Dei, ejusque productione in animis auditorum, fortiter locuti sunt, ita ut sese Mariae fuerint censiti aequiparare; adeoque opus non esse baptismo aquae, quem a Johanne dixerunt profectum, se habere baptismum Spiritus, qui Christi est. Unde etiam est, quod eos, qui, licet baptizati, ad sectam suam accesserunt, admiserint, post justi temporis probationem, per manuum inpositionem, euangelio quoque Johannis capitibus eorum inposito, et Spiritu S. invocato. 9. Coenae Dominicae, quam pro daemonum sacrificio habuerunt, substituerunt Orationem Dominicam, ejusque petitionem de *pane quotidiano.*

§. CVII. 10. Spreverunt praeterea omnem externam religionis formam, uti sacramenta, Templa, Imagines, etc. ipsum quoque ministerium Ecclesiasticum, Templa etiam

cum

cum ſepulchris comparantes, et duos ordines, Clericorum et Monachorum, cum duobus illis daemoniacis, quorum mentio eſt in Euangelio, in ſepulchro degentibus, quippe qui Bogomilis valde erant infeſti. Repudiarunt etiam crucis ſignaculum, addita, vel ipſis adficta, ratione, quod Chriſto vitam ademerit. Cui crucis contemtui ſeſe vehementer oppoſuit Germanus, CPol. Patriarcha ſec. XIII., habita concione de *exaltatione crucis contra Bogomilos*, apud Gretſerum de *Cruce* tom. II. Abſtinuerunt etiam a conjugio, et reſurrectionem carnis negarunt, ex opinione de carne ſede peccati. Denique 11. praecipuum pietatis exercitium ſitum fuit in jejuniis, et precibus, ſed repudiatis precum formulis, in Eccleſia uſitatis, ſola excepta oratione Dominica, quam frequentiſſime interdiu et noctu pronunciarunt, praeterea a carne, caſeo, et ovis ſibi cavebant. Ceterum, ſi omnia haec ex vero ipſis inputata ſint, cum Manichaeis et Meſſalianis comparandi ſunt: de quo, in nonnullis ſaltem, valde dubito: ſed, prae monumentorum defectu, certi quid pronunciare non valeo. Admittunt utique nonnulla aliam interpretationem, et vix dubitaverim, quin externi cultus religioſi, hoc tempore uſitati, contemtus odium ipſis maxime pepererit, adeo ut omnia abſurda ipſis facile inputaverint, ſicut multis aliis, pro haereticis habitis, factum eſſe conſtat.

§. CVIII. Fuit quoque ſeculum hoc Haereticorum, vel quibus haec nota eſt inuſta, feraciſſimum inter Latinos: de quibus agere inſtituo. In initiis ſeculi *Tanchelinus* quidam, *nimiae ſubtilitatis*, verba ſunt Roberti de Monte l. cit., *cum tamen eſſet laicus*, *ſed multis etiam diſertis Clericis in ſermone acutior*, cum Antverpiam, flagitioſo paſtore infectam, adeoque ad aliena dogmata proclivem, reperiſſet, docere non tantum inſtituit, miniſterium Epiſcoporum et ſacerdotum eſſe inane, nec a Chriſto inſtitutum, euchariſtiae quoque perceptionem non eſſe ad ſalutem neceſſariam, ſed et trium millium armatorum, qui ipſi adhaerebant, manu ſti-

patus in medium processit, splendido indutus habitu, eo cum effectu, ut nemo ei auderet resistere, multi qua blanditiis, qua minis, in ipsius partes fuerint tracti. Praeterea tantam narratur apud adseclas habuisse autoritatem, ut vel aquas, quibus se lavaverat, biberint, easque pro reliquiis sint venerati, imo passi fuerint filias et uxores coram oculis suis ab ipso stuprari. Addit insuper Abaelardus *introd. ct. in Theologiam* lib. II. ipsum sese Filium Dei gessisse, et a sociis fuisse agnitum, ita ut ipsi exstruxerint Templum. Quid cum hoc homine factum sit, silet historia, nisi quod Robertus a Monte in *adpendice Sigeberti* a. 1114. referat, eum, post multas patratas caedes, a presbytero aliquo fuisse in cerebro percussum, et occisum. Duravit nihilominus ejus haeresis aliquandiu post, donec Norbertus, Praemonstratensium fundator, evocatus venerit Antverpiam a. 1114. qui errantibus convertendis, et Ecclesiae instaurandae, cum successu incubuit. Vid. Robertus, modo citatus, et Hugo in vita Norberti, praeter Abaelardum l. cit. Sintne haec omnia vera, praestare non possum, nonnulla forte ab adversariis adficta ipsi sunt, ut ipsum redderent odiosum: Clerum enim perstrinxerat, et irritaverat.

§. CIX. Adjungo ipsi similem, vel pejorem adhuc, fanaticum *Eudonem*, vel Eonem, e Brittannia Armorica, qui depingitur tanquam illiteratus, sed a daemonibus ita fascinatus, ut eorum ope multas praestiterit praestigias, eoque venerit dementiae, ut, se judicem fore mortuorum, et viventium, dixerit, eo per formulam, in exorcismis Ecclesiae usitatam, adductus, in qua et haec verba occurrunt, *per Eum, qui venturus est judicare vivos et mortuos*, se, cum idem gereret nomen, *eum* esse dictitans: ut narrat Neubrigensis Hist. l. I., qui de ejus praestigiis, aliisque ineptiis, plura refert. Quae si vera sint, hominem non sanae fuisse mentis demonstrant, interea, talem haud paucos numero offendisse aeque insanos, qui ipsius fuerunt adseclae, fidem fere superat. Sed seculum hoc fuit su-

per-

perstitiosissimum. Ceterum in Synodo Rhemensi a. 1148. derisus non tantum, sed et carceri mancipatus est, in quo a daemonibus dicitur occisus. *In auctario* Anselmi Gemblacensis Chron. l. cit. tantum traditur, eum *vitam quidem et membra, Episcopo, qui eum adduxerat, expostulante, retinuisse, sed tamen praecepto Papae in custodia relegatum, ibi esse mortuum.* Discipuli vero ejus, qui magnis ab ipso erant ornati elogiis, dum alius sapientia, alius judicium, et sic porro, fuerit ab ipso adpellatus, in opinione constanter perseverantes, primum curiae, tum igni, sunt traditi, et combusti: ut idem refert historicus. Conferatur etiam Otto Frisingens. de gestis Frederici l. I: 54. et Robertus de Monte in adpendice Sigeberti, a. 1148., nec non auctarium Anselmi Gemblacensis Chron. a. 1146. et 1148.

§. CX. Succedant sanioris mentis haeretici, ut hoc tempore habiti sunt. Inter quos locum tenent, ut ab iis incipiam, Petrus et Henricus Bruisii, eorumque discipuli, *Petro-bruisiani* adpellati. *Petrus*, de quo parum, nihilque, nisi profectum ab adversariis, constat, sacerdos fuit et canonicus Gallus, qui per viginti annos in Galliae Provincia et Languedoco, ac alibi, contra varias doctrinas, caerimoniasque dominantes, docuit, ingentemque hominum numerum in partes suas traxit, ita ut altaria in illis locis fuerint confracta, cruces etiam combustae, ad quas in ipsa quadragesima carnes fertur coxisse, epulis inde confectis, sed et ipse tandem captus, et ignis supplicio adfectus, est, apud Fanum et Abbatiam S. Aegidii in dioecesi Nemausensi a. 1126. Vid. Petrus Cluniacensis in epist. ad Archiepiscopum Arelatensem et Ebredunensem, ut et in tractatu, iisdem nuncupato, quo errores ejus refutat, in Bibl. M. Patrum tom. XXII. Eadem non tantum tenuit vestigia, vel discipulus ejus, ut vulgo putatur, vel eodem in opere Collega, *Henricus* Bruisius, monachus, sed majore cum fama et progressu. Accessit enim ad morum sanctitatem, et vitae austeritatem, vis dicendi et movendi, adeo etiam, ut,

ipſo concionante, foeminae abjecerint ornatum, et in ploratum eruperint auditores. Quam ob cauſam ipſe Epiſcopus Cenomanenſis eum magni fecit, licentia quoque in ditione ſua concionandi, cum iter Romam ſuſciperet, data. Quod ipſi fatale fuit. Concitavit enim ſibi ab eo tempore invidiam et odium Cleri, quo nihil vehementius eſſe ſolet, a cujus obedientia populus abſtrahebatur, nonnullis quoque a clero vexando non abſtinentibus. Quo factum eſt, ut Clerus, in unum coactus, Henricum cum ſociis, abſente adhuc Epiſcopo, excommunicaverit, et diris devoverit. Epiſcopus vero redux, cum populum a ſe abalienatum reperiſſet, adeo ut benedictionem ſuam reſpuerit, Henricum fertur ignorantiae et haereſios conviciſſe, ſed ignorantiae ſpecimina, quae recenſentur, ſpectant unice ad *officium* ſacrum et miſſam. Quo examine facto, Epiſcopus ſine alia poena juſſit, ut dioeceſin ſuam relinquat. Haec in Chronico Cenomanenſis Eccleſiae, in Analectis Mabillon. referuntur, hoſtili animo ſcripto, cujus et hoc eſt indicium, quod non *ratione ſed violentia contra illas beſtias* dicatur eſſe agendum. Ipſe Petrus Cluniacenſis in epiſt. cit., moderatior licet ſit, *vi* armata nihilominus haereticos illos *exturbari* vult per *laicos*, ſi *praedicatione*, quam adhibere *Chriſtianam charitatem* magis *decere* fatetur, id fieri nequeat. Egit deinceps adhuc concionatorem Henricus in ditione et vicinia Toloſana, donec captus, et catenis abductus ad Albericum, Legatum Apoſtolicum, et ab eo carceri perpetuo mancipatus, vel occulte interemtus eſt. Nihil enim de ipſo fuit ab eo tempore auditum. Vid. Goffridus in vita Bernardi.

§. CXI. Condiderunt hi viri haereſin, vel ſectam, *Petrobruſianam:* quae ab a. 1119. turbas jam coepit dare, ut ex concilio Toloſano conſtat, eo tempore celebrato, praeſide Papa Calliſto II., in quo canon eſt contra hujus ſectae homines conditus, his verbis: *qui religionis ſpeciem ſimulantes dominici corporis et ſanguinis ſacramentum, baptiſma puerorum*

trorum, *ſacerdotium*, *et ceteros Eccleſiaſticos ordines*, *et legitimarum foedera damnant nuptiarum.* Quos per poteſtates exteras decernitur eſſe coercendos. Teſtatur quoque *hiſtoria Trevirenſis*, in ſpicilegio Dacheriano, ſimilis generis homines a Brunone Archipraeſule detectos eſſe: obiit autem ille a. 1123. Petrus Cluniacenſis epiſt. citata tradit, haereſin illam quidem ſeſe *paulum removiſſe* a regionibus Epiſcoporum, ad quos ſcribit, ſed *migraſſe ad loca ipſis ſatis contigua*, *et a ſeptimania veſtra*, inquit, *vobis perſequentibus expulſam*, *in Provincia Novempulana*, *quae vulgo Gaſconia vocatur*, *et in partibus*, *ei adjacentibus*, *ſibi foveas praeparaſſe*, etc. Poſtea vero damnati ſunt in concilio Lateranenſi II. oecumenico, ſub Innocentio II. a. 1139., teſte canone ejus 23*tio*. Laborarunt in hac haereſi exſtirpanda duumviri celeberrimi, Petrus Cluniacenſis, et Bernardus Claraevallenſis, quorum ille Petro, hic Henrico, Bruiſio ſeſe oppoſuit, ſed nec Bernardus ſibi a malis moribus Henrico inpingendis cavit: vid. epiſt. 252. ad Hildefonſum, comitem Aegidii. Plauſtra vero conviciorum in eum conjecit Chronicon Cenomanenſe, ſupra citatum. Haereſios autem capita fuerunt 1. Paedobaptiſmum non poſſe infantes ſalvare, nec alienam fidem ipſis prodeſſe. 2. Templa eſſe inutilia, cum Deus ubique adorari poſſit. 3. Cruces eſſe confringendas et ſuccendendas, omni veneratione, magis adoratione, indignas; ratione, ut fertur, inde petita, quod inſtrumentum fuerit tormentorum et mortis Chriſti, adeoque dehoneſtandum magis, quam honorandum. Quod Petro Bruiſio ſaltem inputatur. Henricus prudentius traditur hac parte inſtituiſſe, qui, urbem intrans, crucem tanquam vexillum, praetuliſſe dicitur, Mabillon. in Analectis pag. 316., neſcio quam vere. 4. Corpus et ſanguinem Chriſti non eſſe ſecundum veritatem in euchariſtia, neque Deo debere offerri. 5. Sacrificia, orationes, eleemoſynas, et reliqua bona pro defunctis eſſe inutilia et ſpernenda. 6. Addit Cluniacenſis, eos traditiones, et Patrum autoritates, repudi-

pudiasse; Henricum quoque, praeter alia, dixisse, *irrideri Deum canticis Ecclesiasticis, quia, qui solis piis adfectibus delectatur, nec altis vocibus advocari, nec musicis modulis potest mulceri.* Denique fama adhuc adjecit, Manichaeorum principiis eos inbutos fuisse, et Vet. ac Nov. Test. libros rejecisse, cui tamen Cluniacensis fidem negat.

§. CXII. Memorantur praeterea apud Gulielmum Neubrigensem hist. l. I. *publicani*, sic dicti, qui sacramenta nihili fecerunt, quorum dux erat *Gerardus* Carpetanus, quique, praeter multas alias regiones, Angliam infecerunt, ubi severe puniti sunt. *Charactere enim haeretico frontibus eorum inusto*, virgis caesi, et urbe expulsi sunt, omnibus severe interdicto aliqua ratione ipsis succurrere; quare intolerando frigore sine ullius misericordia sunt consumti. Ita narrat autor citatus. Exstat etiam de Publicanis narratio Radulphi, Cogishalensis Abbatis, quam ex MSS. exhibet Johannes Picardus, notis ad Gulielmum Neubrigensem, lectu digna, quoad sectae opiniones, et constantiam in fide. Postquam ridiculum factum prodigiosum de anu magistra sectae, projectum fili globum in aerem secuta, retulisset, quod mitto, ita pergit, *homines hi hujusmodi inpurissimae sectae mori magis eligunt, quam ab errore converti.* — — — *Asserunt isti, parvulos non baptisandos, donec ad intelligibilem perveniant aetatem. Astruunt, non orandum pro mortuis, nec sanctorum suffragia expetenda: nuptias damnant, virginitatem praedicant, in operimentum suae turpitudinis, lac, et quicquid ex eo conficitur, abhorrent, et omnem cibum, qui ex coitu procreatur. Non credunt, ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam, corpore solutam, ad requiem transire, vel ad damnationem. Nullas sacras scripturas recipiunt, nisi Euangelia et Epistolas canonicas. Rusticani homines sunt, et ideo nec rationibus convincuntur, nec autoritatibus corriguntur, nec persuasionibus flectuntur, mori magis eligunt, quam ab inpurissima secta converti.* Subjungit denique, sed ex nonnullorum tantum relati-

one,

one, Manichaeismi capita, et nefanda sacrificia Lucifero, ac sacrilegas turpitudines, quae missa facio. Nec multum dissimiles fuerunt sic dicti *Apostolici*, a Bernardo Claraevallensi serm. LXV. et LXVI. in Cant. cant., et Evervino, Steinfeldensi Praeposito, in epist. ad Bernardum in Analectis Mabillon., et in novissima operum Bernardi editione, descripti. Quos etiam depinxit, et refutavit Eckbertus, Abbas S. Florini coenobii, quod Schonaugia adpellatur, in dioecesi Trevirensi, post medium seculi, in Bibl. M. Patrum tom. XXIII. qui originem quoque a Manichaeo repetit. Addit, eos *talia jam longo tempore latenter susurrasse*, *lustrantes ubique domos* — — — *circumire mare et arida*, *ut faciant Catharum unum*. Viguit haeresis maxime circa Coloniam Agrippinam, nec, vitae respectu, aliquid, quod carpat, habet Bernardus, nisi, quod, continentiae votum praetexentes, familiarissimum cum foeminis habeant commercium. Inter capita vero haeresios est, quod paedobaptismum, invocationem sanctorum, et orationes pro defunctis, una cum purgatorio, damnent, et ordinibus sacris potestatem denegent, si peccatores sint, conficiendi sacramenta: quales cum censuerint Praelatos esse hujus temporis, eos hac potestate carere, statuerunt, quemlibet vero electum, seu baptizatum, apud se ea pollere potestate. Adjungitur, eos abstinentiam a carne, lacte, et ab omni, quod ex coitu gignitur, ursisse, absque ut, ex quo principio ab illis rebus sibi caverint, fuerit additum. Eckbertus vero dicit, eos *in occultis suis* tradere, *omnem carnem facturam esse Diaboli*. Nuptias quoque aliqui proscripserunt, absque ut *causam*, inquit Evervinus, investigare potuerim. Colligi itaque hinc nequit, eos Manichaeismum renovasse. Eckbertus praeterea adserit, se ab aliquo eorum apostolo audivisse, eos veram Christi carnem, et resurrectionem, negasse; porro, eos a Clero Coloniae examinatos, confessos esse, animas humanas esse spiritus illos apostatas, *qui in principio mundi de coelo ejecti sunt*. Adeo autem narrantur in fide sua confirmati, ut quae-

vis supplicia laeti subierint, sicut in illis adparuit, qui furore populi, *nimio zelo permoti*, *nobis invitis*, inquit Evervinus, in ignem conjecti sunt. Disseminarunt etiam sese similis generis homines per regionem Petragoricam, Gasconiae vicinam; qui haeretici *Petragoricenses* adpellati sunt. Vid. Annales Abbatiae de Margan, inter quinque scriptores historiae Anglicanae, nec non Heriberti Monachi epist. de iis, in Analectis Mabillon. l. III. Apostolicos porro, refert Evervinus, in duas classes esse divisos, quos utrosque depingit, additque, illos dicere, se maximam habere multitudinem, ubique fere terrarum sparsam, sectamque suam a temporibus martyrum fuisse occultatam, et permansisse in Graecia, et quibusdam aliis terris. Ceterum hi omnes videntur pertinuisse ad Waldenses, et Albigenses, quorum adcuratiorem dabo notitiam, postquam Arnaldistarum haeresin, magis politicam, paucis descripsero.

§. CXIII. Nomen *Arnaldistae* traxerunt ab Arnaldo Brixiense, e civitate Italiae Brixia oriundo, cujus etiam Ecclesiae Clericus ac Lector fuit, discipulus, et sectator, Petri Abaelardi, sed, e Gallia in Italiam reversus, habitum induit religiosum, et Clericis bellum indixit ac Monachis, contendens, nec Clericos proprietatem, nec Episcopos regalia, nec Monachos possessiones, habere debere: sed cuncta haec esse Principis, a cujus beneficentia in usum laicorum ea cedere debeant. Praeterea de sacramento altaris, et baptismo parvulorum, quoque non sensit ex sententia Ecclesiae dominantis. Quae omnia ex Ottone Frisingense de gestis Frederici l. II. 21. et Gunthero, poeta Ligurino, in collectione Reuberi, constant; qui autores Arnaldum propterea dixerunt esse Episcoporum derogatorem, et Monachorum persecutorem, Laicorum vero adulatorem, absque ut ingenii, aut vitae districtae, laudem ipsi denegare fuerint ausi. Vid. etiam, praeter Ottonem, Bernardus epist. 195. ad Episcopum Constantiensem, ubi inter alia, exclamat: *utinam tam sanae esset doctrinae, quam districtae vitae?* Sed in specie sese Romani Pontificis inperio ci-

vili oppoſuit, contendens, Inperatoribus urbem Romanam, Magiſtratibus poteſtatem civilem, eſſe reſtituendam, Pontifici et Clero tantum relictis rebus Eccleſiaſticis.

§. CXIV. Quae principia cum a Clero et papis, ut facile patet, ferri non poſſent, Innocentius II. ea in Synodo Lateranenſi II. a. 1139. damnavit, et Arnaldo ſilentium indixit, ac diſceſſum. Sed ab eo tempore haec doctrina quaquaverſum eſt diſſeminata, ſimul ubique a Clero condemnata, multum eo contribuente Bernardo, qui ipſum nuſquam conſiſtere paſſus, et ubique perſecutus eſt. Vid. epiſt. ejus 195. modo citata, et 196., ad Guidonem Cardinalem, ac Legatum Apoſtolicum, apud quem Arnaldus ferebatur diverſari. Interea altas egit doctrina ejus radices in populo Romano, et Senatoribus, qui veterem libertatem, et regiminis formam, revocatam volebant; ita ut, Papa ab urbis regimine ſubmoto, ſumma rerum eſſet penes ſenatores et Patricium: quae contentio, cujus in hiſtoria Paparum aliquas duxi lineas, quinquaginta annos, ab Innocentio II. ad Clementem III., duravit. Memorabilis hanc in rem valde eſt Senatus, populique Romani, ſeu Arnaldiſtarum, ut ſcriptores Pontificii eos adpellant, epiſtola ad Inperatorem Conradum III., qua eum adhortantur, ut in urbem veniat, ſuumque et populi jus vindicet, apud Ottonem Friſingenſ. l. cit., 1144. Sed renuit Inperator. Invaluerunt dein illa principia magis magiſque, cum Arnaldus Romam venit a. 1145., in initiis Eugenii III., et plebem quoque ad violenta excitarunt facinora, ut Otto et Guntherus referunt. Tandem, cum Arnaldus, Roma ab Hadriano IV. interdicto ſacro ſubjecta, niſi Arnaldo renunciaret, diſcederet, et, infelici fortuna, in caſtra Frederici ſe, tutelae inveniendae ergo, contuliſſet, quo tempore Inperator Romam tendebat, et Papae gratiam aucupabatur, ipſe captus, et, ut victimae loco inmolaretur, Papae traditus, et a Petro, urbis Praefecto, ad rogum damnatus, ac combuſtus eſt, cineribus in Tiberim projectis: ut autores citati tradunt, a. 1 . .

Qua ratione per quadriennium, vel quinquennium, docuit Lugduni, multosque fecit discipulos, de ipso, ut putatur, *Waldenses* cognominatos: sed alii hoc nomen inde repetunt, quod in Vallibus Pedemontanis degerent jam ab antiquo ejus sectae Christiani. Valles adpellantur *vaux*, unde *Vaudois*, Vallenses, et hinc ipse Petrus nomen *valdi* tulisse videtur, quod eam sectam sequeretur. Utique fuisse ante ipsum in usu, ex eo liquet, quod in confessione, a Picteto in lucem protracta, illud reperiatur. Reliqua nomina, sive iis propria, sive cum Albigensibus communia, sunt praecipue sequentia. *Leonistae*, vel Pauperes de Lugduno, adpellantur a loco, unde orti sunt, et vita paupere, quam initio per eleemosynas erogatas, et aliorum vexationes, degere debuerunt. Quo etiam respicit nomen *Sabbatatorum*, a ligneis calceis, *sabots* Gallice dictis. Vid. du Cange Gloss. Lat. *medii aevi*, in voce. Quam ipsam ob causam existimantur *Patarini* dicti, quia multa patiebantur; sed rectius, quia *haeretici* habebantur: eo enim nomine seculo superiore notati sunt Mediolani, qui coelibatum Clericorum urgebant, unde ad quosvis transiit haereticos: uti ad illud sec. suo loco observavi. Eo etiam tendit *Catarorum* epitheton, cui nomen, ut putatur, *Ketter* respondet, de quo etiam in superioribus egi. Ceterum Picardi, Lombardi, Bohemi, Albigenses, Bulgari, a locis, in quibus degerunt, dicti sunt: denique Turpelini, sive *Turelupini*, praecipue in Flandria et Artesia, quia multis erant expositi miseriis; ansam praebente proverbio, ibi usitato, quo liberi Turelupini nuncupabantur, qui infelicis erant sortis, a viro aliquo Turelupino, patre liberorum, qui misere perierant. Vid. Beausobre de Adamitis, p. II. Sed Turlupinos eosdem fuisse ac *fratres liberi Spiritus*, eosque fanaticos, et mysticos, erroribus *Pantheistarum* inbutos, contendit Moshemius hist. sec. XIII., qui de his consuli meretur.

§. CXVII. *Capita* haeresios, ante recensenda, quam eorum originem et fata enarrem, fuerunt, ut ex supra citatis monumen-

nomentis conſtat, ſequentia. 1. Scripturam S. unicum eſſe fidei et religionis principium, rejecta Patrum et traditionum autoritate: nec Novi tantum, ſed et Veteris, Teſt. libros ad eam pertinere, ut ex Reinerio, et aliunde, probavit Uſſerius: uſi tamen maxime ſunt Novo Teſtamento. Unde anſam arripuerunt adverſarii, ipſis contemtum librorum V. T. imputandi. 2. Fidem tenuerunt ſanam, per omnes ſymboli Apoſtolici articulos. 3. Externos Eccleſiae dominantis ritus, exceptis baptiſmi et euchariſtiae ſacramentis, reſpuerunt omnes, ut Templa, ornatum, imagines, cruces, ſanctorum et reliquiarum cultum religioſum, ſacramenta quoque reliqua, tanquam ſatanae et carnis inventa, ac ſuperſtitionis plena. 4. Purgatorium cum miſſis et precibus pro defunctis repudiarunt, duobus tantum admiſſis extremis, Coelo et inferno. 5. Confeſſiones peccatorum, cum earum conſequentiis, et indulgentias admiſerunt nullas, exceptis confeſſionibus fidelium, mutuae inſtructionis, et conſolationis ergo. 6. Sacramenta baptiſmi et euchariſtiae pro ſignis tantum habuerunt, negata praeſentia Chriſti corporali in euchariſtia: ſicut habet liber hujus ſectae hominum de Antichriſto, et ipſis tribuit quoque Ebrardus de Bethunia in lib. *antihaereſios*. 7. Tres tantum ſtatuerunt eſſe ordines Eccleſiaſticos, Epiſcoporum, Presbyterorum, et Diaconorum; reliquos eſſe figmenta hominum, monachatum vero cadaver foetidum, vota eſſe hominum inventa, conjugium denique Clericorum eſſe licitum et neceſſarium. Ceterum habuerunt tres, vel quatuor, teſte Reinerio, ordines. Primus vero erat Epiſcopus, qui ſub ſe duos habebat Presbyteros, unum filium majorem, alterum minorem; qui fideles, Epiſcopo ſubjectos, viſitabant, et unum Diaconum. 8. Romanam Eccleſiam denique dixerunt eſſe meretricem illam Babylonicam, nec Papae et Epiſcopis obtemperandum, Papae non competere primatum ſuper Eccleſias omnes, aut utriuſque gladii poteſtatem.

§. CXVIII. Praeter haec capita tribuuntur quidem ipſis

alia, sed quae controversia non carent, utique a nonnullis negantur. 1. Judices et Magistratus, cum omni judicio in inprobos, ab ipsis inprobari, traditur quidem fide Reinerii, et Inquisitionis Tolosanae: sed illud respectu poenae capitalis tantum intelligendum esse, ipsa illa testimonia evincunt. Praeterea, eos obedientiam non negasse Magistratui, antiquae eorum testantur confessiones. Quid? quod in *lumine et thesauro* fidei, apud Perrinum, judicia capitalia non absolute damnent. Quousque itaque talia judicia proscripserint, et num omni tempore, omnesque Waldenses, ita senserint, dubium est. 2. Nec, quod ipsis inputatur, *paedobaptismum* spreverunt, sed pro re non necessaria tantum habuerunt, ut ex ipso Reinerio patet, qui ipsis tantum inputat, baptismum infantum esse inutilem. Liquet quoque ex *Calendario* eorum Spirituali, infantes ab ipsis fuisse sacro lavacro tinctos. Interea, cum eorum pastores saepe abessent, baptismum omittebant potius, quam ut sacrificulis committerent infantes, paedobaptismum non tam esse necessarium existimantes: unde facile oriri potuit suspicio, spreti ab ipsis infantum baptismi. 3. *Jusjurandum*, etiam legitimum, eos praestare noluisse, refert quidem Reinerius, sed addit, *perfectis* eorum hoc proprie convenire, qui mortem potius eligerent, quam jurare, reliquis non prorsus vetitum esse juramentum. Testantur praeterea Waldenses ipsi in *Kalendario* Spirituali, legitimum apud se obtinere juramentum.

§. CXIX. De ortu et progressu sectae acturo praemittere visum est singulare Reinerii testimonium, quo hanc sectam reliquis omnibus esse perniciosiorem dicit, ob has tres causas, 1. quia est *antiquior* et diuturnior, addens, aliquos dixisse, eam a temporibus Silvestri sec. IV. durasse, secundum alios a tempore Apostolorum. Reinerius in *summa*, sub finem, tradit, eos censere, *quod Ecclesia Christi*; haec enim ejus verba sunt, *permansit in Episcopis, et aliis Praelatis, usque ad B. Silvestrum, et in eo defecit, quousque*

ipsi

ipsi eam restaurarunt: tamen dicunt, quod semper fuerunt aliqui, qui Deum timebant, et salvabantur, 2. quia est *generalior,* imo *nullam fere esse terram,* inquit, *in qua haec secta non sit,* 3. quia puram habet fidem in Deum, et symboli articulos, magnamque pietatis speciem. Quod testimonium ab eorum adversario, nec ab hoc tempore longe remoto, vixit enim medio sec. XIII., profectum, omni animadversione dignum, et veritati consentaneum, est habendum. Objecerunt quidem nonnulli Pontificiorum ipsis vagas libidines, aliaque crimina, sed ex pura puta calumnia, pro solito eorum more, quo iis, qui a communione sua discedunt, libidinem, tanquam separationis causam, inpingunt, eo ineptius, quod, omni libidinis licentia in societate Pontificia obtinente, nulla sit propterea abeundi causa. Nihil tale de Waldensibus habet Inquisitio Tolosana, nihil Reinerius, quin, ut modo vidimus, contrarium. Anonymus in *tractatu de haeresi Pauperum de Lugduno, in thesauro novo* Martineti tom. V. diserte dicit, *quod autem, ut dicitur, osculentur aliqui catos et ranas, et videant Diabolum, vel exstinctis lucernis pariter fornicentur, non puto ejus esse sectae, quia Cathari hoc dicuntur facere, nec aliqua eorum veraciter intellexi, quibus fidem adhiberem.* Verissimum quoque ejus esse de antiquitate, et multiplicatione, eorum testimonium, adparebit ex ortus et progressus eorum historia, quam tradere adgredior.

§. CXX. De *antiquitate* sectae, licet unius Reinerii sufficeret testimonium, alia quoque testantur monumenta. Utique ante Valdum fuisse hujus sectae homines, liquet ex antiquo tractatu de *Antichristo* a. 1120., contra Pontificios, a Joh. Perrino in hist. Waldensium vulgato, nec non ex epistola Praepositi cujusdam Stenelden ad Bernardum, ante Valdi mortem scripta, cujus fragmentum ex Driedone exhibet Usserius, ubi, inter alia, traditur, nonnullos illorum hominum, inmoderato zelo populi esse raptos, et in ignem conjectos, eosque tormentum ignis non solum in pa-

[illegible], sed et laetitia, tulisse; describuntur vero tanquam [illegible] *suffragiis mortuorum*, *et orationibus sanctorum*, *non* [illegible] *jejunia*, *ceterasque adflictiones*, *quae pro peccatis* [illegible] *esse necessaria justis*, *statuunt: purgatorium ignis* [illegible] *mortem non concedunt: in altari corpus Christi fieri ne*-[illegible] *Ecclesiam apud se esse dicunt*, *non habentes agros*, *nec* [illegible]*tiones*. Esse sectam Waldo antiquiorem ex Bernardo [illegible]vallensi quoque jam probavit Harenberg in *Otiis* [illegible], observ. X. Sed quanta haec sit antiquitas pro certo [illegible]firmari nequit. Alii ad tempora Berengarii referunt apud Ullerium, alii, ut et Legerus l. I. c. 11. a Claudio Taurinensi, qui imaginibus, et dominio Paparum, sese sub Ludovico Pio opposuit, originem repetunt: ad quae tempora quoque pertinent piae meditationes ad singulos Psalmos, sanam doctrinam, et pietatem, spirantes, et in separatam aliquam Ecclesiam recte convenientes: quae prostant in Biblioth. Bremens. l. II., Ab eo autem tempore in Alpibus Cottiis et Rhaeticis, eorumque montium convallibus, ejusmodi homines resedisse, et latitasse, volunt: unde [illegible] nomen *Waldensium* derivant, quasi dicas Vallenses, [illegible], Valdesios. De quo supra monui.

§. CXXI. *Progressus* sectae fuit et rapidissimus et latissi[illegible], ita ut Reinerius, jam suo tempore nullam fuisse [illegible] ab ea liberam, testetur. Causas progressus recenset [illegible] cap. 5. sequentes 1. inanem gloriam, qua, sicut [illegible] Catholici, honorari volunt. 2. quia omnes scili[illegible] et foeminae, nocte ac die, non cessant docere et [illegible] zelo flagrantes. Addit, quod adverti ve[illegible] *eos docere*, *vitare obtrectationem*, *et* [illegible] qui Novum et Vetus *Testamentum vulgariter* [illegible] *docent ac discunt*. Adjungit, *audivi et* [illegible] *idiotam*, *qui Job recitavit de verbo ad* [illegible] *qui totum Novum Test. perfecte sciverunt*. [illegible] *occultis docent et discunt*, *nec aliquem* [illegible] *credens eorum*. 5. *Scandalum de malo exemplo*

exemplo quorundam Catholicorum. 6. *Insufficientiam doctrinae quorundam, qui praedicant quandoque frivola, quandoque falsa. Unde quicquid Ecclesiae Doctor*, inquit, *docet, quod per textum N. Test. non probat, hoc totum pro fabulis habent, contra Ecclesiam.* 7. *Irreverentiam, quam quidam ministri Ecclesiae perhibent sacramentorum.* 8. *Odium, quod habent contra Ecclesiam. Audivi*, sic pergit, *ab ore haereticorum, quod intendebant Clericos redigere, et Claustrales, ad statum fossorum, per ablationem decimarum et possessionum* etc. Subjungit denique, *in omnibus civitatibus Lombardiae, et in Provincia, et in aliis Regnis et terris, plures esse Scholas haereticorum, quam Theologorum, et plures auditores, qui publice disputabant, et populum ad solennes disputationes convocabant, in foris et in campis praedicabant et in tectis*, etc. *Inquisitioni*, ita pergit, *et examinationi, haereticorum frequenter interfui, et computatae sunt scholae haereticorum in dioecesi Pataviensi* XLI. Ecclesias denique recenset, *quas haeretici habent.* Albigensium Manichaeorum erroribus recensitis, subjungit autor magni Chronici Belgici ex Caesario a. 1208., *sic autem Albigensium error invaluit, ut brevi intervallo temporis infecerit usque ad mille civitates, et si non fuisset gladiis fidelium repressus, puto, quod totam Europam corrupisset.* Contigit vero, cum Waldenses ab Archiepiscopo Lugdunense vexarentur, et expellerentur, et Waldus cum sociis sese in alias contulerit regiones, ut ab eo tempore Waldenses quaquaversum fuerint dispersi, uti per Galliam, Italiam, Germaniam, Angliam, et Hispaniam. Alii in Gallia Narbonensi, quae Provinciam, Delphinatum, et Sabaudiam continet, sedes fixerunt, alii sunt in Alpes effusi, et in Pedemontium ac Lombardiam deduxerunt colonias. Vid. Usserius l. cit. Refert quoque Thuanus l. cit. Petrum Valdum, patria relicta, in Belgium venisse, atque in Picardia, quam hodie vocant, multos nactum esse sectatores, dein in Germaniam transiisse, et per Vandalicas civitates diu diversatum, postremo in Bohemia consedisse. De Bohemia

id confirmat Dubravius in *historia Bohem.*, et circa a. 1184. contigisse tradit. Ipsi Waldenses in colloquio cum Bohemis apud Lasitium declararunt, se ab a. 1160. fuisse dispersos per Lombardiam, Calabriam, Germaniam, Bohemiam, aliasque regiones. Quo pertinet, quod circa idem tempus intrasse dicantur Bohemiam duo Diaboli, sub forma hominum, docentes, inpune peccare licere, et nudos incedere debere credentes: unde sec. XV. orta est calumnia de Picardorum *nuditate*. Vid. Beausobre de *Adamitis*, ad calcem historiae L' Enfantii belli Hussitici, ubi etiam, Waldenses hoc seculo penetrasse in Bohemiam, demonstrat. Testatur denique autor *Catalogi testium veritatis* lib. XV., se possidere Consultationes Jurisperitorum Avenionensium, item Archiepiscorum Narbonensis, Arelatensis, et Aquensis, nec non ordinationem Albanensis Episcopi de exstirpandis Waldensibus, jam ante annos 340. scriptas. In fine vero earum consultationum scribitur, *nullum esse, qui ignoret, condemnationem haereticorum Waldensium, a longis retro annis, tam justissime factam, tam famosam, tam publicam* etc.

§. CXXII. Oppugnationes et vexationes eorum antequam enarrem, *Albigensium*, quibuscum eas habuerunt communes, notitiam tradam. Eos a provincia Albiensi et Tolosana, ubi praecipue versati sunt, nomen accepisse, constat. Albia vero, vel Albiga, hodie Alby, civitas erat in Cadurcis agri Tolosani, olim adscripta Aquitaniae Primae, maxima vero pars Galliae Narbonensis hoc tempore nomen *Albigesii* tulit, unde haeretici Galli generali nomine Albigenses adpellati sunt. Dispersi autem fuerunt per totum illum tractum Galliae Narbonensis, et per dioeceses Albiensem, Cadurcensem, Agennensem, Ruthenam, et vicinas. Sed cujus generis et sectae fuerint, non convenit inter doctos. Scriptores Pontificii, non recentiores tantum, sed et veteres sec. XIII., ut Petrus Vallium Cernaci, monachus Cisterciensis, in Albigensium historia, Innocen-

centio III. dicata, Caesarius Heistirbacensis, in dialogo miraculorum, Acta Inquisitionis Tolosanae apud Limburgium, alii, hos homines depingunt atris admodum coloribus, tanquam manichaeos non tantum, sed et pessimae vitae ac morum. Traduntur, ex gr. *α.* quoad doctrinam, tenuisse 1. duos esse Deos et Dominos, unum bonum, Patrem Christi, autorem invisibilium et incorruptibilium, alterum malignum, autorem visibilium et corporalium, illumque Novi, hunc Veteris, Testamenti autorem; adeoque Vetus Testam. repudiandum esse, praeter pauca, inde a Novo Test. transumta. 2. Christum non habuisse, in veritate, sed in similitudine tantum, carnem; adeoque nec e muliere natum, nec Mariam, matrem Domini, aliam esse ac suam Ecclesiam, quae mandata facit Patris. 3. Corporum resurrectionem esse nullam, sed corpora fore spiritualia. 4. Animas humanas esse Spiritus, qui propter peccata de coelo ciciderant.

§. CXXIII. *β.* Quod ad ritus et instituta adtinet, 1. Ecclesiae Romanae non solum sacramenta, omnesque ritus Ecclesiasticos, repudiarunt, quod cum Waldensibus habuerunt commune, sed et ipsum baptismum, ac euchristiam, sola retenta inpositione manuum. Crucem quoque signum detestandum Diaboli adpellarunt. 2. Ordinem Ecclesiae Romanae rejecerunt, omni ipsis ligandi et solvendi negata potestate, cum essent peccatores. 3. Ipsi in duo genera fuerunt distincti; quorum alii erant *perfecti*, seu *consolati*, qui fidem et religionem eorum profitebantur, et e quorum numero habebant Magistratus, Diaconos et Episcopos dictos: qui perfecti quoque speciatim vocati sunt *boni homines*: de quibus vid. Cl. Joecherus, Professor Lipsiensis, in programmate de *bonis hominibus*, ad calcem Schmidei hist. Eccles. p. III., alii vero cum hisce fecerunt *pactum*, ipsis dictum *la convenensa*, convenientiam, se scilicet sub vitae finem recipi velle in eorum sectam. Receptio autem illa, dicta *haereticatio*, hac ratione peragebatur; per-

factus tenebat manus recipiendi inter manus suas, quem librum super ipsum, in quo legebat euangeliu hannis, in *principio erat verbum*, usque ad verba, *gr veritas per Jesum Christum facta est.* Vid. etiam d ritu Ermengardus contra Vallenses, a Gretsero editi pri memoratus c. 14., tradebat praeterea ei *filum* f quo pro haeresi cingeretur. Discriminis quidem erat in foeminarum receptione, sed illud tanti no Ceterum haec receptio, ad quam per quasdam abstii praeparabantur, credebatur adferre salutem, quare c mentum, etiam baptismus spiritualis, adpellabatur, e nem vitae differri solebat, ac infirmis adplicari: quib am, ne ad sanitatem redeant, praescribebatur, ut i nerent in *endura*, seu inedia, ad mortem accelera quo fine subinde venae sectione, et balneatione u tur. Qui vero duram illam legem recusabant, ab commercio cum viris, etiam uxoribus, abstinebant, n bantur: alia praetereo. 4. Rejecerunt matrimonium, nale et illicitum, ei substituto spirituali conjugio. 5 to libidines, et vitia omne genus, quae ipsis in tur.

§. CXXIV. Qui colores si ipsis conveniant, vera haec eorum descriptio, prope ad Manichaeos adcess necesse est, praeterea omnino a Waldensibus distin longe diversi, sicut sec. XIII. scriptores inter eos et denses quoque probe distinxerunt. Petrus, Monach lium Cernaii, modo citatus, expresse dicit, Valdens ge fuisse ab illis diversos, nec tam malos, imo in convenire cum Ecclesia Romana, tantum in nonnull sentire, quum ita pergit de Valdensibus: *ut plurima fidelitatibus eorum omittamus, in quatuor praecipue con error ipsorum, in portandis scilicet sandaliis, more Aposto et in eo, quod dicebant, nulla ratione esse jurandum, a dendum, in hoc insuper, quod adserebant, quemlibet eo necessitate, si modo habeant sandalia, absque ordinib*

E

Epiſcopo acceptis, poſſe conficere corpus Chriſti. Diſtinxit quoque Reinerius Waldenſes ab Albigenſibus, nec non Inquiſitio Toloſana apud Limburgium. Horum veſtigia preſſit Boſſuetus *hiſt. Variationum* etc. l. II., contenditque, Waldenſes in ſumma rei cum Catholicis ſenſiſſe, adeoque fuiſſe tantum Schiſmaticos. Quid ad haec Proteſtantes? Vulgata eorum antea fuit opinio, Albigenſes et Waldenſes fuiſſe eoſdem, adeoque Manichaeiſmum, Arianiſmum etc., ipſis imputatum, puram putam eſſe calumniam. Conatus quoque eſt eos ab hac labe purgare Legerus hiſt. Wald. l. I. c. 19., cujus tamen teſtimonia magis in Waldenſes quadrant, licet tales quoque plures fuiſſe Albigenſes evincant. Vid. etiam autor libri, *la condemnation de Babilone*, contra Boſſuetum, ubi de Waldenſibus, eorumque antiquitate, etiam agitur, et Albigenſium aeque ac Waldenſium puritas in doctrina et moribus vindicatur. Sed ab hac ſententia diſceſſit Limburgius, qui, Albigenſes a Manichaeiſmo non poſſe abſolvi, diſputat. Mediam quandam viam tenent alii, ut Spanhemius, et Baſnagius in hiſt. Eccleſ., et fuſius in *hiſtoria Eccleſiarum Reformatarum*, ubi actorum Inquiſitionis Toloſanae prolixam dedit recenſionem, cap. 10. etc., qui, inter eos fuiſſe Manichaeos et Arianos, concedunt, ex Oriente in illas, et alias Occidentis, regiones delatos, ſed longe maximam partem eos fuiſſe puriores, a Pontificiis vero inter ſe confuſos, contendunt.

§. CXXV. Equidem non iverim inficias, Manichaeos in his regionibus fuiſſe verſatos haud exiguo numero, Albigenſium quoque nomine inſignitos, de quo vid. Uſſerius et Limburgius l. cit., admitto quoque, inter Waldenſes et Albigenſes paſſim hoc, et ſequente, ſeculo, ita fuiſſe diſtinctum, ut Albigenſes fuerint cenſiti principia habuiſſe Manichaeiſmi, ſi non craſſioris, ſaltem ſubtilioris, quatenus de Diabolo, tanquam altero aliquo Deo hujus mundi, fuerint locuti, et carnem pro ſede peccati habuerint, eoque nomine ab omni cum carne commercio abſtinuerint, ut ſupra

 expoſui,

exposui, et ex Limburgio elucescit: attamen nullus dubitaverim, quin veri Waldenses quoque Albigensium tulerint nomen, sic ex. gr. Petrus Cernai in dedicatione historiae Albigensium tradit, haereticos omnes Galliae Narbonensis fuisse *Albigenses* dictos, et inter eos minus malos esse *Waldenses*. Gulielmus Podolaurentius in Chron. Albigens. s distinguit in Arianos, Manichaeos, et Waldenses, quod etiam Benedictus probat in historia Albigensium, ex epistola quadam Regis Aragoniae, Bertrandus quoque, ICtus Tolosanus, in gestis Tolosanorum, absolvit Comitem Tolosanum, patronum Albigensium, a Manichaeismo. Vid. Usserius de Success. Ecclesiae etc. cap. 10., et Basnagius l. cit. Denique, cum purae et Manichaicae fidei Albigenses secum commune habuerint, quod externis Ecclesiae ritibus contradixerint, Ecclesiae quoque dominanti, ac sedi Papali, sese magno studio opposuerint, fieri vix aliter potuit, quin ab hostibus pro Manichaeis fuerint habiti omnes, nullo facto discrimine, ut eo meliorem odii et persecutionis haberent praetextum, eosque omnium odio exponerent: sicut, cum sic dictis haereticis passim fuisse actum, historia in omnium ingerit oculos, et omnium seculorum, ne nostro quidem excepto, experientia evincit.

§. CXXVI. Primum concilium, ut oppositiones et vexationes, quarum aliquas jam supra recensui, simul complectar, et summatim enarrem, contra hujus sectae homines celebratum est Oxoniae a. 1160., in quo eorum dogmata, a Gerardo quodam Teutonico cum triginta sociis e Germania in Angliam translata, ut, quod baptismum contemnant et eucharistiam, vanasque dicant ceremonias, item matrimonium etc., secundum iniquam scilicet adversariorum interpretationem, non tantum damnata sunt, sed et haec in eos lata est sententia, ut *candenti ferro notarentur in fronte, et urbe expulsis nemo vel hospitium vel cibum praeberet, aut ulla ratione cum iis communicaret.* Quae sententia cum rigide fuerit executioni mandata, miseri homines aspera

pera hyeme partim fame, partim frigore, perierunt; attamen nihil de mansuetudine et patientia remittentes, quin persecutoribus benedicentes. Exstant acta apud Gulielm. Neubrigensem l. II., qui addit, fustigationem reliquis poenis fuisse adjectam. In Gallia prima contra ipsos habita est Synodus Turonensis ab Alexandro III. a. 1163., in qua haeresis damnata est, de qua dicitur, eam in *partibus Tolosae dudum emersisse*, et per alias provincias, nominatim Guasconiam, esse disseminatam. Quibus provinciis adnumeranda est Petragoricensis, Guasconiae vicina; unde haeretici Petragoricenses adpellati sunt, de quibus supra quaedam monui. Interdictum praeterea omne qualecunque cum iis est commercium, usque etiam ad venditionem et emtionem, omne receptaculum aut praesidium ipsis praebendum. Deinde damnati rursus sunt in concilio Lumberiensi in Vasconia, sub metropoli Tolosana, a. 1175., ubi *bonorum hominum* titulo insigniti sunt, quibus hi errores inputantur, 1. Vetus Testamentum nullius esse autoritatis. 2. fidei confessionem non esse necessariam. 3. Infantes per baptismum non salvari. 4. Eucharistiam a Laico etiam consecrari. 5. Matrimonium esse illicitum, nec cum salute consistere posse. 6. Solos sacerdotes ligandi et solvendi potestatem non accepisse. Interea exstat, actis inserta, confessio fidei ipsorum, his erroribus directe opposita; addunt, se paratos esse ad agnoscendum, quicquid ex *Euangelio*, *scriptisque Apostolicis*, demonstrari possit ad suam convictionem: juramentum vero praestare recusarunt, quippe per euangelium et scripta Apostolica vetitum. Vid. Hovedenus Annal. p. II., qui eos male nuncupat Arianos. Damnati et hic sunt ac expulsi. Quod iterum in Synodo Tolosana a. 1178. factum est, praeside Apostolicae sedis Legato, eodem Hovedeno teste. Praeterea in concilio Lateranensi III. a. 1179. proscripti sunt, ut in Alexandro III. habuimus: quod mox confirmavit Lucius III., referente Bernardo, Abbate *fontis calidi*, in praefatione tractatus

contra hanc haeresin; qui adjungit, eosdem esse a Bernardo Narbonensi invocatos, et post praecedaneam disputationem damnatos. Nec alii videntur fuisse, qui, teste Rigordo de *gestis Philippi Augusti Francorum Regis*, inter scriptores Franc. Pithoei, haud exiguo numero combusti sunt in Flandria a Gulielmo Rhemensi Archiepiscopo, Apostolicae sedis legato, et a Philippo illustri Comite Flandrensium. Accidit a. 1184. Adpellatos fuisse vulgo *Popelicanos* tradit Gulielmus Briton. *Philippidos* lib. I. ibid. Denique in Synodo Senonen. a. 1198. idem contigit: ubi Rainaldus, Abbas S. Martini, duorum quoque errorum dicitur convictus, scilicet, corpus Domini mitti in secessum, et omnes juxta Origenem esse salvandos. Vid. Chronicon Autisiodorense, ubi adpellantur *Populicani*, sicut in concilio Lateranensi III. *Publicani*; quo nomine Manichaei sunt insigniti, alias Pauliciani, et Pauliani, dicti.

NESTORIANI ET EUTYCHIANI.

§. CXXVII. *Nestorianorum* historia cum praeter Patriarcharum catalogum nihil fere memoratu dignum exhibeat, nisi quod Elias III., qui per 24 annos, usque ad 1190., sedit, celebretur tanquam Linguae Arabicae et Syriacae cognitione, nec non nonnullis homiliis, epistolis, ac precibus ab ipso compositis, ad officium vespertinum, nocturnum, et matutinum, clarus, de quo vid. Asseman. Bibl. Orient. tom. III., de *Eutychianis* quaedam dicenda sunt. *Syro-Jacobitarum* historia parum suppeditat memorabile praeter Patriarchas sibi succedentes, qui saepe ambitiose et inperiose praefuerunt. Sub *Johanne Maudiana*, qui octo annos, usque ad 1137., praefuit, *Gregorius*, Armenorum Catholicus, carmine edito, Syro-Jacobitas reprehendit, quod *uno* digito crucem formarent, fermento uterentur in eucharistia, vinum, mel, oleum, tactu insectorum polluta, precibus mundarent. Cui carmini cum aliud opposuisset *Bar-Andreas*,

us, Mabugi episcopus, quo Armenios Judaicorum rituum agebat reos, Gregorius gentis suae famae consulturus, utrumque carmen igni combussit, eaque ratione pacem inter Armenios et Jacobitas confirmavit, *Athanasio* VIII. sedente, ab a. 1138. ad 1166. Barhebraeus duo vitia ejus temporis Episcoporum notavit, unum, quod episcopi ob lasciviam depositi vel alio translati sint, vel a Christiana fide defecerint, alterum, quod Episcopos coadjutores ordinari fecerint nepotes suos adhuc tenerae aetatis.

§. CXXVIII. Omnium celeberrimus *Michael* I., *magnus* dictus, sedit ab a. 1166. ad a. 1198., vir gloriosae memoriae, secundum Bar-hebraeum, in sacris scripturis adprime eruditus, qui multos reliquit libros. Edidit *anaphoram*, seu liturgiam, ordinavit Pontificale et rituale Syrorum-Jacobitarum, nec non opus de *praeparatione ad communionem*, in quo maxime in morem, qui tunc apud Coptitas obtinebat, quo confessio apud sacerdotem negligebatur, invehitur. Invaluit autem illud sub Marco, Zaraae filio, et Johanne Abulmeged, Patriarchis Alexandrinis, opera Michaelis Damiatae Episcopi, Vid. Renaudot. in historia Alexandrin. Praeterea, sedente Michaele, ad eum litteras scripsit Michael Comnenus Inperator de religione, et Theorianum misit ad eum, ac Narsetem, Armenorum Catholicum, qui eos ad colloquium invitavit, in quo disceptatum est de *substantia et natura*, et doctrina Apostolica. Theoriani librum de hac sua legatione edidit Leunclavius gr. et Lat. Ceterum Graecorum Inperator decem quaestiones Armenis proposuerat, *quinque* de fide, ut duas in Christo naturas unitas dicerent, duas voluntates, duas operationes, utique cum tribus Synodis praedicarent quoque quartam, quintam, sextam, et septimam, denique e trisagio adpendicem, *qui crucifixus es pro nobis*, expungerent: praeterea *quinque* de ritibus, ut festum nativitatis Christi cum ceteris nationibus celebrarent, fermentum in eucharistia, et aquam in calice ponerent, chrisma ex oleo olivae conficerent, in Ec-

clesiis orent, denique liturgiam palam faciant. Quas ea dem propositiones Graeci ab Armenis postularunt in conc lio Tarsensi a. 1177. Vid. Galanus in *conciliatione* Ecclesi Graecae et Armenae tom. I.

§. CXXIX. Celebrem praeterea praestitit ejus Patriarch tum *Jacobus Barsalibaeus*, Amidae Episcopus, de quo pr lixe egit, et opera ejus, quae multa sunt, sermone Syriac elegante conscripta, recensuit Asseman. Bibl. Or. tom. I Scripsit commentaria in totam Script. S., antiquorum pr mens vestigia, teste praefatione ejus in Matth.: insupe praeter alios libros, *anaphoram*, seu liturgiam, *expositiones r* tuum, *canones* de sacramento confessionis; unde patet, aur cularem confessionem coram sacerdote fuisse apud eos i usu: *expositionem* quoque missae, ex qua ritus Syrorum a tiqui in liturgia colligi possunt, et fides eorum de prae sentia Christi in eucharistia luculenter elucescit. Inter r tus usitatos sunt. 1. hostiarum numerum, nisi sit binariu debere esse inparem, in signum Trinitatis. 2. panem es fermentatum, sale quoque et oleo mixtum, nec non r centem et quotidianum. 3. Eucharistiam semel in die s per uno altari esse celebrandam, et a jejunis sumendar 4. Stationem, et non genuflexionem, in missa obtiner Quoad fidem, inpanationem manifeste tenuit, sicut Grae ci et Veteres omnes, simul dilucide exposuit: *ut carnem* haec ejus inter alia sunt verba, *cui Deus unitus fuit, de ficavit, Deumque eam fecit, non quidem natura, sed operation ita et corpus, quod manducamus, estque illud quod ex virgi natum est, non quidem natura, sed unione cum verbo Deo:* ne alio sensu dixit, panem et vinum converti in corpus sanguinem Christi. Quam eandem in mentem differit Ano nymus Syrus apud Asseman. ibid. p. 102., adeo ut hic de Syrorum, et Jacobitarum, et Catholicorum sententia cl constet. Denique ex eodem Barsalibaeo patescit, consecr tionem, non tantum per quinque notissima Christi verba sed per *invocationem* Spiritus S., fuisse peractam, sicut om n

nes-tenuerunt Veteres. Sed adtentionem meretur, quod dicat, *Spiritum S.* eodem modo credi defcendere fuper panem, etfi divina natura cum eo uniatur, quo modo in Mariam defcendit Luc. I: 35. Poftremo fcripfit de Providentia, contra Johannem Epifcopum Mardae, creatum Patriarcham a. 1125., qui ftatuerat, *flagella in homines non a Deo immitti.*

§. CXXX. In hiftoria *Coptorum* nihil fefe offert valde memorabile, praeter fchifma inter Marcum, Zaraae filium, Patriarcham Alexandrinum ab a. 1166. ad a. 1189., et Marcum, Konbari filium, circa facramentum confeffionis: quod ex Barhebraeo enarrat Affeman. Bibl. Or. t. II., de quo etiam egit Renaudot. de *poenitentia*, et in *hift. Alexand.* Marcus Konbari, nullam obtineri poffe remiffionem peccatorum, nifi facta apud facerdotem confeffione, vehementer urfit, fed Marcus Patriarcha, confeffionem Deo effe fecreto faciendam contendit; cui fefe patronum praebuit non tantum Michael, Damiatae Epifcopus, fed et Marci fucceffor Johannes VI., unde fchifma fuit ortum. Praeterea hi pofteriores traduntur multum commendaffe circumcifionem, modo fiat ante baptifmum.

SCHISMA GRAECORUM.

§. CXXXI. Quamvis Latinorum ritus et difciplina multa Orientis loca occupaverint, per expeditiones cruciatas, Latinis quoque Patriarchis fedentibus Antiochiae et Hierofolymae, Graecorum in fervitutem miffis, unde Graecorum querelae funt ortae, apud Anonymum de *diffidio Graecorum et Latinorum*, citatum Allatio, l. II. c. 13., continuatum tamen fuit fchifma, fuperiore feculo firmatum. Inperatores quidem Graecorum Alexius, Johannes Manuel, Comneni, fefe fpecie tenus minus a Latinis et Papis, et unione Graecorum cum Latinis inftauranda, demonftrarunt alienos, quia Latinorum metuebant expeditiones, et Germanorum Inpe-

 ratoribus

ratoribus et titulum et poteſtatem Inperatoris invidebant; quare Papis ſunt adulati, ut eos a Germanis abſtraherent, et ſibi devincirent; ſicut Manuel fecit Alexandro III., ut eum in Fredericum I. incitaret, teſte Niceta Choniate l. VII. Unde factum eſt, ut ſub illis Inperatoribus unio Ecclesiarum fuerit per legationes et colloquia tentata, ſed irrito ſemper ſucceſſu. 1. Miſſus eſt, Alexio Comneno Inperante, a Paſchali II., Archiepiſcopus Mediolanenſis, Groſolanus, alias Proculanus, ad Graecos in gremium Eccleſiae Latinae reducendos: qui, CPolin adpulſus, publicam habuit coram Inperatore diſputationem de *Proceſſione Spiritus S.*, quam recenſet Baron. a. 1116. Sed ei ſeſe Euſtratius Nicaenus, Nicolaus Methonenſis, Niceta Seidus, aliique, quorum ſupra memini, fortiter oppoſuerunt: adeo ut nihil fuerit effectum. 2. Sub Johanne Comneno CPolin ablegatus eſt a Lothario II. Inperatore Anſelmus, Havelburgenſis Epiſcopus, qui, licet Inperatoris legatione fungeretur, a Graecis provocatus, cum iis celebri in conventu diſputavit. Quas collationes ipſe Anſelmus tribus dialogorum libris publicavit, quorum duo poſteriores continent diſputationes contra Graecos, de proceſſione Spiritus S., de azymo, et autoritate Eccleſiae Romanae, in Spicilegio Dacheriano tom. I. Nec hic, teſtibus ipſis dialogis, aliquid praeſtitum eſt. Denique 3. ſub Hadriano IV. et Alexandro III. Pontificibus, cum Inperator eſſet Manuel Comnenus, miſſis utrinque legatis, et a Manuele ad concilium Lateranenſe III., et ab Alexandro CPolin. Indicta quoque eſt Synodus CPolitana, in qua de pace cum Latinis tractari voluit Inperator, ſed irrito non tantum, verum contrario, effectu. Decretum enim a Graecis eſt, conſentiente Inperatore, *ut totali ſeparatione Papam abſcinderent, et quotquot illi adhaererent.* Vid. ipſe Leo Allatius l. II. c. 12., ex dialogo Anchiali, et Macario Ancyrano, qui Graecorum cauſam ſunt tuiti. Ceterum notetur, Legatos Papae hic praecipue urſiſſe, ut Papae concederentur τὰ πρωτεῖα, ſeu Primatus jura, ut

ut et adpellationes ad sedem Romanam, denique Papae commemoratio inter sacra. Egerunt autem hoc tempore causam Graecorum Michael Anchiali, Patriarcha CPolitanus, Georgius Corcyrensis, Andronicus Camaterus, et Basilius Achridanus, sed qui paulo antiquior est. De quibus supra dixi. Continuavit itaque schisma, imo Graecorum Inperatores, licet praetenderint amicitiam, valde fuerunt a Latinis alieni: ut ex Cruciatorum historia patet.

DISSIDIA LATINORUM.

§. CXXXII. Famosum inprimis est hoc seculum prae reliquis omnibus per intestina inter Latinos certamina, sive propter sedem Papalem, sive investiturarum causa, sive ob jus eligendi Patricium, Consules, et Senatores Romae, sive opinionum et quaestionum scholae ergo. De quibus omnibus supra exposui. Hic itaque terribiles illas factiones, nominibus *Guelforum* et *Gibellinorum* insignitas, quorum illi Pontificis, hi Caesaris, partes sectabantur, quae diu durarunt, et innumera pepererunt, etiam inter privatos, mala, ut ex Chronico Bergomense apud Muratorium Script. Italiae tom. XVI., et aliunde, patet, totamque fere turbarunt Europam, inprimis Italiam, per tria fere secula, leviter perstringam. Vid. de hac divisione, ejusque origine, sec. XV. scriptor Johannes Faber, Monachus Ulmensis, in hist. Suevorum, et recentioris aevi egregius historicus Giannone hist. Neapol. lib. XVI., de origine quoque et ratione nominum notae ad Albertum Mussatum in scriptor. Italiae Muratorii tom. X., ubi variae etiam recensentur opiniones. Addatur inprimis Muratorius Antiq. Ital. med. aevi diss. LI. de *origine et progressu* earum factionum: ubi de causis earum egregie disseruit. Originem praebuit dissensio inter familias, Suevicam et Bavaricam, de corona Inperiali, quo tempore Conradus III. Suevus successit in Inperio Lothario a. 1139. Mortuo scilicet Lothario, qui Papis faverat, Henricus Su-

 perbus,

perbus, Dux Bavariae et Saxoniae, gener Lotharii, acceptis a socero inperii insignibus, simul potentia sua fretus, inperialem sibi promiserat coronam, sed eam non inpetravit: cum Principes Conradum, filium Frederici, Sueviae Ducis, et sororis Henrici IV., elegerint. Unde funestum est bellum ortum inter Conradum et Henricum primo, dein, Henrico mortuo, Guelfum, fratrem ejus, a Rogerio, Siciliae Rege, adjutum, sed in perniciem Guelfi. Quae concertatio inter Conradi successores, et Bavariae Duces, deinceps continuavit. Quae bella cum Italiam adfligerent, Siculi vero cum Papis adhaererent Bavariae Ducibus, reliqui Inperatorum partes sequerentur, translata sunt nomina illa ad factiones Paparum et Inperatorum. Nomina vero Guelphorum et Gibellinorum, secundum Ottonem Frisingens. de *gestis Frederici* lib. II., inde habuerunt originem, quod, ut ipsius habent verba, *duae fuerint in orbe Romano, apud Galliae Germaniaeque fines, famosae familiae hactenus, una Henricorum de Guibelinga, altera Guelphorum de Altorfia, altera Inperatores, altera magnos Duces, producere solita.* Conradus vero Inperator, Henricorum successor, cognominatus est de Weibelingen, vel de Guibelinga, frater vero Henrici, Bavariae Dux, dictus est Gulphus, sive Guelpho, vel Welpho. Audita sunt in primis haec factionis nomina sub Frederico II., qui natus, vel educatus, fuerat Guibelingae in Suevia.

PROPAGATIO ECCLESIAE.

§. CXXXIII. Praeter fictam et superstitiosam, per expeditiones Cruciatas, cum verior, saltem eo nomine majore cum specie dignior, propagatio, in populorum nonnullorum conversione ad Christianismi professionem, ut Pomeranorum, Livonum, Norvegorum, et Finlandorum, sita, obtinuerit hoc seculo, ejus historia praemittenda est. *Pomerania* et *Leutitia*, quae, ut Pagi ad Baron. a. 1128. recte observavit,

vit, comprehendit partem Makleburgi, Marchiae Brandeburgicae, et Ducatum Stetinenſem, ad Chriſtianam profeſſionem adductae ſunt, poſtquam Pomerani armis eſſent a Boleſlao III., Polonorum Rege, ſubacti, per Ottonem, Epiſcopum Bambergenſem, qui eas regiones, prima vice a. 1124., et altera a. 1128., adiit, ac Uratiſlaum, Pomeraniae Ducem, cum duobus ejus Filiis baptizavit, quando Adalbertus renunciatus eſt Pomeraniae Epiſcopus, ſede poſita Vollini, quod eſt inſulae Julini, ad Oſtia Oderae, oppidum: variae dein erectae ſunt Eccleſiae in Pomerania et Leutitia in honorem Adalberti, Epiſcopi Pragenſis, qui fidem ibi ſeculis ſuperioribus plantare in animo habuerat, de quo ſupra ſuo loco. Vid., praeter Helmoldum in Chronico Sclavorum, Anonymus in vita Ottonis, apud Caniſium in Lect. antiquis tom. III. p. II. Hic autem Otto, licet Bambergenſis Epiſcopus per annulum et baculum eſſet ab Henrico Rege inauguratus, ad Papam Paſchalem profectus, Epiſcopatui a Rege accepto renunciavit, donec a Papa fuerit ordinatus: praeſtitit ſeſe celebrem quoque per cellas, et monaſteria, in illo tractu, et in circuitu, exſtructa, ac ditata, quae ab autore vitae ejus ibid. recenſentur. Statuta vero Patrum, quae eos ſervare docuit, recenſet Abbas Urſpergens. ad a. 1124., quae jejunium ſextae feriae, quadrageſimam, baptiſmum bis in anno, compatres in eo, continent, praeterea, ut una uxore contenti ſint, ſepeliant mortuos in coemiteriis, non in ſilvis aut campis, ne fuſtes ad ſepulchra ponant, omnem ritum et pravitatem paganam abjiciant — — — ne quid inmundum comedant, non morticinium, non ſuffocatum, neque idolothytum, denique ut peccata coram ſacerdote confiteantur, et in infirmitate presbyteros ad ſe vocent, peccata confiteantur, et corpus Domini accipiant: etc. Genius vero viri pateſcit, quod, eodem referente autore, in *conſuetudine habuerit, a manibus ſacerdotum in conclavi corporales accipere diſciplinas, ſane adeo acres, ut cruor aliquando latera ejus ungeret.* Ceterum,

inter alia singularia, quae in horum populorum conversione acciderunt, lectu utilia, et hoc est, quod Stetinenses in initio Christianismum recipere recusarint ob pravos Christianorum mores. Apud *Christianos*, inquiunt apud Canis. l. cit. p. 67. *fures sunt, latrones sunt, truncantur pedibus, privantur oculis, et omnia genera scelerum et poenarum. Christianus execratur Christianum. Absit a nobis religio talis!*

§. CXXXIV. *Livonum* conversionis prima jecit fundamenta Meinardus, Sigebergensis canonicus, cum mercatoribus Lubecensibus eo delatus, qui socium in hoc opere habuit Bertoldum, Monachum Cistercienfem, et Abbatem in Lucca, vel Luka, monasterio Saxoniae; ut refert autor aequalis, Caesarius Heisterbacensis, Miracul. l. VII. Meinardo quoque in Episcopatu Rigensi successit Bertoldus, sed Dux cruciatorum, quos Coelestinus III. conscripsit, in expeditione contra Livones infideles, et hostes, periit, successoremque habuit Albertum, Bremensem Canonicum; qui, cum ingens militum manus eum secuta esset, rem felicius est executus. Qua occasione ordo Ensiferorum est institutus. De quo supra egi. Vid. Arnoldus Lubecensis in hist. Slavorum lib. VII. c. 8. Inter *Slavos* quoque religio Christiana magis magisque propagata est per Hartvicum, Hamburgensem Archiepiscopum, qui sedes Episcopales, a barbaris destructas, reaedificavit, nec non per Wicelinum, Aldenburgensem Episcopum, qui per triginta annos in Holsatia mansit, et plurimos Slavos, circa Holsatiam degentes, ad Christianismi professionem compulit, Vid. Helmoldus, qui hujus Wicelini fuit discipulus, in Chron. Slavorum lib. I. Ceterum, quod notari meretur, ab ipso Duce accepit *investituram*; quod alioquin Inperatoriae Majestatis erat privilegium, frustra dissuadente Hartvico. Vid. Helmold. l. cit. c. LXIX. et LXX.

§. CXXXV. Denique, praeterquam quod Archiepiscopatus hoc seculo erectus sit, tum in Norvegia, sede metropolitica constituta Nidrosia, tum in Suecia, sede Upsalensi,

lensi, quod utrumque a. 1148. contigit, de quo vid. Johannes Magnus hist. Gothiae l. XVIII. *Finlandia* fidei professionem suscepit per Henricum, Episcopum Upsalensem, Finnorum Apostolum habitum a. 1168. Sed postquam ab Erico, Suecorum Rege, sub jugum missi essent Finlandi, et ad Christianismum compulsi: uti traditur in additione ad *auctarium Aquicinctinum*; ubi etiam refertur, *Rugios*, ab Erico devictos, idem fecisse. Vid. Pontanus in hist. rerum *Danicarum*. Ceterum Rugiani fidem jam tempore Ludovici Pii aliquatenus receperant, una cum S. Vito pro patrono, a S. Anschario ipsis commendato. Sed progressu temporis ad idololatriam reversi sunt, et hunc ipsum Vitum pro idolo adorarunt et coluerunt, dictum *Suatevith*, vel *Santevith*. Hoc vero tempore a. 1168. altiores ibi egit radices professio Christiana. Vid. Helmold. Chron. Slavorum lib. II. c. 12. et Saxo Grammaticus lib. XIV.

§. CXXXVI. Hae conversiones, licet nec euangelice factae sint, nec ad purum euangelium, cum superstitio Romana aeque fuerit propagata, Vid. ex. gr. institutio, ab Ottone tradita Pomeranis, modo memorata, nomen tamen propagationis Christianismi rectius merentur, quam *Expeditiones Sacrae*, ad quarum historiam pertexendam pergo, cum regni Hierosolymitani, post Bullionei, primi regis, mortem a. 1100., tum novarum expeditionum, respectu. Bullioneo successit in Regno hoc frater ejus *Balduinus* I., qui regnum fortiter est tuitus non tantum, sed et promovit. Expugnavit, post infelix praelium Ramae, Achonem Ptolemaidam a. 1104., opem ferentibus Genuensibus, qui cum ingente classe eo venerant: ut tradit Fulcherini hist. Hierosolym. l. II. Dein, eorum etiam ope, Tripolin a. 1109., mox Sidonem, Berytum, totamque illam oram, excepta Tyro. Reliquit itaque, a. 1118. defunctus, res Christianorum in florente statu. Utique tenuerunt, praeter regnum Hierosolymitanum, Principes Christiani

tiani principatum Antiochenum, Comitatum Edessae, comitatum Tripolitanum, et portus celebriores. *Balduinus* II. de Burgo, Comes Edessenus, cognatus et successor ejus, sub quo ordo Templariorum ortus est, cum ad comitatum Edessenum tutandum tenderet, captus quidem est a Saracenis a. 1123., sed Saracenos prostraverunt Christiani, Venetorum classe adjuti, ipsamque Tyrum expugnarunt; quando brevi liberatus est Balduinus, pecunia redemtus a. 1124. Suscepit quoque Principatum Antiochenum, mortuo Boamundo, genero suo, Principe Antiocheno a. 1130. brevi fato functus a. 1131. Successit *Fulco*, gener ejus, Comes Andegavensis, qui Principatum Antiochenum gloriose defendit contra Graecorum Inperatorem, illum invadentem, tanquam ad se pertinentem, omnes quoque regni partes contra Sanguinum, Sultanum Aleppi, fortissimum infidelium; denique, occupata Paneade ad septentrionem, et Berseba ad austrum, Cananaeam tenuit a Dan ad Berseba. Mortuus est a. 1142., duobus relictis inpuberibus, Balduino primogenito, et Amalrico; quorum ille successit sub tutela matris Milisendis.

§. CXXXVII. Ingentem quidem jacturam fecit res Christiana in Oriente, durante minorennitate *Balduini*, Edessa a Sanguino (alias Atabet-Zengi, Atabeck autem est titulus honoris, a Sultanibus datus praefectis provinciarum, Vid. Herbelot Bibl. Orient. in voce *Atabeck.*) Aleppensi Principe, Sultano Bagdadensi subdito, expugnata a. 1144., cum ejus comes esset Josselinus junior, vir ignavus et luxuriosus, teste Abbate Urspergense, Christianis aut occisis, aut in servitutem redactis; quae jactura secum Christianismi interitum trans Euphratem traxit: de quo vid. Neubrigensis de rebus Anglorum, qui modum et occasionem urbis captae tradit. Sed Balduinus, ex quo regnum coepit gubernare, illud strenue est tuitus contra Noradinum, filium Sanguini, et successorem in principatu Aleppensi, fortissimum hostem, alias principem justum et bonum.

Prae-

Praeter alia egregia facinora expugnavit Balduinus Ascalonem a. 1153., urbemque concessit Amalrico, Joppensi Comiti, fratri suo: ut Gulielm. Tyrius refert. Sub ipso quoque secunda contigit, quae hujus seculi prima est, expeditio Cruciatorum Ludovici, Regis Francorum, et Conradi, Inperatoris. De quo mox. Sed, quo tempore mortuus est, a. 1162. res Christianorum, praecipue in principatu Antiocheno, valde fuerunt adtritae, tum per captum Rainaldum Principem, caesis vel captis omnibus ejus comitibus, tum per terribilem terrae motum; ut patet ex epistola Amalrici ad Ludovicum, apud Bongarsium in *gestis Dei per Francos*. *Amalricus* quoque, qui Balduino successit, duplice nomine fuit infelix, uno, quod sese rebus AEgypti inmiscuerit, prima vice a Calipha evocatus contra Noradinum, AEgyptum invadentem, felici, altera, ut thesauros AEgypti raperet, pacto cum Graecorum Inperatore inito, infelici successu. Noradinus enim, a Calipha in subsidium vocatus, per Siraconem, fortissimum Ducem, eo cum exercitu missum, Amalricum cum clade et ignominia expulit. Infelicior porro fuit *altero* nomine, quod sub ipso magnus ille Saladinus fuerit exortus, qui, Siraconi, quem Calipha AEgypti constituerat Sultanum, seu praefectum AEgypti, succedens, mox ipsum Calipham trucidavit, sibique totam subjecit AEgyptum, imo, Noradino mortuo, ejus quoque Principatum vel Regnum, filio Noradini exhaeredato, et nuptiis cum Noradini vidua contractis, accepit; nomen itaque supra alios omnes in Oriente Principes nactus grande, ut Neubrigensis et Tyrius referunt. Ceterum Amalricus, Princeps avarus, nihil praeclare pro Christianis gessit. Obsedit quidem Paneadensem civitatem, mortuo Noradino, sed haud diu post, accepta pecunia, inde discessit, teste Tyrio.

§. CXXXVIII. Successor et Filius ejus *Balduinus III.* a. 1173., cum tredecim vix esset annorum, regni procuratio tradita est Raymundo, Comiti Tripolitano. Reportata

quidem eſt a Balduino et Templariis, parva armatorum manu, inſignis et mirabilis victoria de Saladino, qui verſus ipſam Hieroſolymam moverat exercitum, omnibus fere militibus ejus vel gladio vel flumine abſumtis, a. 1177., ut narratur a Tyrio, et aliis, ſuccincte etiam et ſummarie a Chronographo Aquicinetino: ſed haec ſcena brevi mutata eſt. Balduino enim morbo elephantiaco laborante, adque regnum inepto, coronatus quidem rex eſt *Balduinus* IV., ſororis ejus filius, adhuc puerulus, et Guido de Lizoniaco, ſororis ejus maritus, conſtitutus procurator. Sed utroque Balduino, priore a. 1185., poſteriore, ſeu puerulo, a. 1186. mortuo, omnia ſunt turbata, Principibus de ſucceſſione diffidentibus, et Saladino anſam Hieroſolymam occupandi praebentibus. Succeſſerat Balduino *Guido* ille Joppenſis, ducta ejus matre Sibylla uxore; ſed illud aegerrime tulerunt Optimates, inprimis Comes Tripolitanus, tutor Balduini: quem eouſque abripuit indignatio, ut res Chriſtianorum prodiderit, et, Muhammedanus ſecreto factus, Saladinum evocaverit, ad ſibi opem ferendam, verius ad regnum Hieroſolymitanum deſtruendum. Quod et factum eſt a. 1187. a Saladino, poſt duarum tantum ſeptimanarum obſidionem Hieroſolymae: ut Nangius in Chronico refert, quando Chriſtianis tres tantum urbes ſuperfuerunt, Antiochia Syriae, Tyrus, et Tripolis. Qua ratione Hieroſolyma poſt annos 88 rediit ad Turcas, Latinis partim Antiochiam, partim Alexandriam, vel Siciliam, petentibus, ſed Syris, Georgianis, Graecis, et Armenis, ibi ſub Turcarum dominio manentibus, et ſervituti addictis. Ceterum inter cauſas, quibus res Chriſtianorum in Oriente peſſum iverunt, praecipuum merentur locum 1. Crimina et vitia, ut luxus, avaritiae, perfidiae, latrociniorum, et inpietatis, in Clero et reliquis graſſantia, ut Tyrius l. XXII. et Neubrigenſis rer. Angl. l. III. diſerte teſtantur. 2. Inperia diviſa inter Regem Hieroſolymae, Principem Antiochiae, Comitem Tripolitanum, et Magiſtros militiae Templi ac Hoſpitalis,

uno

uno deficiente capite fupremo. 3. Mutua diffidia, modo memorata. 4. Saladini virtus, felicefque progreffus. 5. Infelices denique Cruciatorum expeditiones, quae hoc feculo fuerunt *tres*, quas fummatim enarrare inftituo.

§. CXXXIX. Plures quidem fufceptae funt, vel peregrinationes, vel expeditiones, fed quae vix in cenfum veniunt, et minoris fuerunt momenti, infelicem etiam nactae eventum, qualis fuit, ex. gr., quam, audita Hierofolymae a Chriftianis expugnatione, inmenfa hominum multitudo ex Germania, Gallia, et Italia adgreffa eft a. 1102., cui ipfe Hugo Magnus interfuit, novo ftudio, quod in patriam poft primam expeditionem reverfus remiferat, incitatus: fed quae tota multitudo periit fere in itinere, cum per itineris incommoda, tum per Alexii perfidiam, et Turcarum infidias; erat enim confufa et difciplinae expers. Ipfe Hugo a Turcis circumventus, et Tarfi Ciliciae defunctus eft. *Secunda* itaque expeditio, hujus feculi *prima*, eft, quam Conradus III. Inperator, et Ludovicus VII. Galliarum Rex, incitante Eugenio III. Papa, et Bernardo Claraevallenfi, qui ex divina revelatione quoque felicem promifit eventum, inftituerunt, a. 1146. et 1147., poft Edeffam a Turcis occupatam, et famam de adflicto Chriftianorum in Oriente ftatu quaquaverfum fparfam. Eugenius, de eo certior factus per legatos Orientis, mox, litteris ad Ludovicum datis, a. 1145., Ipfum, aliofque Principes, ad expeditionem exhortatus eft, plenaria peccatorum cruce fignatis, et debitoribus ufurae, remiffione conceffa, fimul licentia data, ut bona et poffeffiones, fi Domini, quorum feuda erant, id recufarent, perfonis Ecclefiafticis oppignorare poffent, liberis eorum, cum uxoribus et bonis, in tutelam Apoftolicam fufceptis. Ludovicus, cum legati quoque in Gallias veniffent, concilium Vezeliacenfe a. 1146. congregavit, in quo decreta eft expeditio, ad quam Rex valde pronus erat, ut grande crimen, in Caftri Vitrici bafilica, cum 1300 hominibus, incenfa, commiffum, expiaret; ut, praeter alios, tradit Odo de Diogilo

de *profectione* Ludovici Regis in Orientem, et Anonymus de geſtis Ludovici in hiſt. Francica tom. IV. Eſt autem illud oppidum in ditione Theobaldi, Comitis Campaniae, cui Rex iratus erat, quod Petrum de Caſtro, Bituricenſem Epiſcopum a Papa conſecratum, a Rege vero expulſum regno, ſuſcepiſſet: ut in Innocentio II. vidimus. Habuit quoque hac in Synodo orationem Bernardus Claraevallenſis, qua omnibus expeditionem perſuaſit. Suſcepit itaque Rex crucis inſigne, a Papa miſſum, cum multis aliis, qui communi voce clamaabant, *cruces*, *cruces*. Sumſit quoque eodem anno crucem Conradus Inperator, ejuſque nepos Fredericus, qui poſtea inperavit, ab eodem Bernardo, in generali conventu Spirenſi, qui Inperatorem ea de cauſa convenerat

§. CXL. Inperator, lectiſſimo et numeroſiſſimo cum exercitu, praecedens, per Hungariam et Bulgariam proſpere quidem in Thraciam venit, caſtraque haud procul CPoli, in amoeniſſima valle, quam Melas fluvius perfluit, poſuit, quorum quam ſplendidiſſimus erat conſpectus; ſed ubi longe triſtiſſimus accidit caſus, majoris mali praenuncius. Terribili enim tempeſtate ſubito exorta, et fluvio exundante, tentoria ſunt deturbata, totuſque exercitus diſſipatus, nec ſine aliquot militum, ac equorum, interitu. Venit dein, collecto exercitu, CPolin, ubi Comneni perfidiam variis modis expertus eſt, quae interitum exercitus produxit, non obſtante, quod duo illi Inperatores duas ſorores habuerint uxores. Ipſe Nicetas refert, nullum mali genus fuiſſe, quod Inperator non vel ipſe in eos machinaretur, vel aliis machinandi autor eſſet, ut ſcilicet eorum poſteri perpetuis monumentis ab invadendis Romanis, ſeu Graecis, abſterrerentur. Urſit non tantum Manuel, ut fretum quantocyus trajiceret in Aſiam, ſed et Sultanum Iconii de eo admonuit, exercitum varie infeſtavit, commeatus negavit, imo curavit, ut ferebatur, inquit Nicetas in Manuele l. I., qui addit, ſibi incompertum eſſe, num juſſu Inperatoris factum ſit, ut farina, quae ven-

debatur,

debatur, fuerit gypſo corrupta: unde multi mortui, multi infirmati ſunt: dedit denique viae duces, qui exercitum in loca ſterilia et arida duxerunt, ubi omnium rerum erat penuria, iverunt enim, magno ſuo malo, per Aſiae ſeptentrionalia. Quo facto, fuga dilapſis viae ducibus, exercitus, famae fere enectus, incidit in manus Sultani, ita ut ne decima quidem pars cum Inperatore evaſerit, aliis fame, aliis ferro, occiſis, aliis ſervituti addictis. Quo miſerabili in ſtatu Inperator, Nicaeam redux, ſeſe quidem Galliarum Regi adjunxit, ſed et mox ſeſe ab eo ſeparavit, et cum parva manu reſidua navibus profectus eſt in Syriam.

§. CXLI. Ludovicus, Galliarum Rex, felicioribus auſpiciis, et ſine ulla jactura, per Auſtriam, Hungariam, Bulgariam, et Thraciam, venit in Aſiam. CPoli quoque cum ingente adplauſu, multiſque amicitiae ſignis, receptus eſt ab Inperatore, ſed quae in prudentiorum oculos perfidiam adeo ingerebant, ut aliquis Epiſcoporum Regi ſuaſerit CPolin occupare, et ſibi ſubjicere, eaque ratione Cruciatos a Graecorum perfidia reddere ſecuros. Quo conſilio ſpreto, ut votum contra Infideles inpleretur, Rex non per Aſiae ſeptentrionalia, ſed inter Phrygiam et mare, ſicut olim inſtituit Alexander M., iter perſecutus, cum Epheſum veniſſet, ora maritima relicta, ortum verſus movit, et, Maeandro, coram oculis hoſtium, feliciter trajecto, hoſtibus quoque fuſis vel fugatis, verſus Pamphiliam flexit, ne commeatus deficeret, exercituſque laboraret penuria. Quo in itinere cum mons eſſet ſuperandus, Rex, prudente quidem conſilio, exercitu in duo agmina diviſo, juſſerat, ut alterum poſt alterum eum conſcenderet, et caſtra in eo ponerentur; ſed prius agmen, monte conſcenſo, inde mox deſcendit, quia multum diei ſupererat, et vallem fertilem inveniendi ſpes a viae ducibus erat facta: quod fatale fuit exercitui. Poſterius enim agmen in ipſo conſcenſu montis ab hoſtibus, qui de omnibus certiores erant facti, et montis verticem occupaverant, invaſum, et totum diſſipa-

tum eſt, aliis trucidatis, aliis fugatis, ipſo Rege non niſi ſummo diſcrimine evadente. Qua accepta clade, et reliquiis priori agmini adjunctis, cum ingente fame premeretur exercitus, Rex cum maxima parte naves conſcendit, et in Syriam feliciter adpulſus eſt: reliqui vero partim inedia et morbo, partim ab hoſtibus, ſunt deleti, ita ut pauci per terram ſalvi venerint in Syriam. Hac ratione cum Rex in Palaeſtinam adpulſus, et cum Conrado conjunctus, eſſet, conſilio capto, decreta eſt Damaſci oppugnatio, et ſuſcepta, quae felicem habuiſſet exitum, niſi proditi et decepti fuiſſent ab ipſo Raymundo Tripolitano, qui Ludovicum odio habebat, et aliis, qui partim ferre nequibant, Principatum Damaſcenum eſſe Comiti Flandriae adſignatum, partim ab hoſtibus erant pecunia corrupti. Effecerunt enim proditores, ut urbem, relicta parte ubi erant, et urbs brevi fuiſſet capta, ab altera, qua vinci non poterat, oppugnarint. Quo factum eſt, ut ingente cum clade et ignominia inde diſceſſerint non tantum, ſed et Rex ac Inperator exhauſti viribus, et opibus, cum nihil a ſe praeſtari poſſe animadverterent, re infecta, et cum inmenſae hominum copiae jactura, ad ſua reverſi ſint a. 1149. Ceterum, cum Bernardus Claraevallenſis, felicem exitum divinitus pollicitus, magnam ſibi creaſſet invidiam, ſcripta apologia ſeſe inter alia exemplo Moſis defendit, qui Iſraelitis promiſerat terram Cananaeam, quique in deſerto perierunt, propria ſua culpa, et criminibus ſuis.

§. CXLII. *Tertia* expeditio, hujus ſeculi *Secunda*, ſuſcepta eſt ab Inperatore *Frederico* Barbaroſſa, et Regibus Galliae ac Angliae, poſt Hieroſolymam a Saladino occupatam, et res Chriſtianorum fere deletas in Oriente. Quam, praeter Teganonem apud Freherum, inter ſcriptores Germaniae, deſcripſit Anonymus, autor aequalis, in Antiq. Lection. Caniſii tom. III. p. II., qui omnino conferendus eſt. Promovit eam Clemens III., poſt Gregorium VIII., qui eam decreverat, ſed perficere non poterat, conceſſa pleniſſima indul-

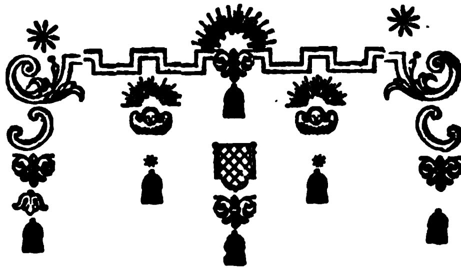
indulgentia, ut ab omnibus peccatis, de quibus poenitentes confessi erant, forent liberi et absoluti: multum quoque eo contulit Gulielmus Tyrius, in Europam eo fine missus. Crucem vero mox sumsit Fredericus ex Henrici Cardinalis, Episcopi Albanensis, eo scopo a Papa ablegati, manibus; idem quoque fecerunt quidem eodem anno Henricus Angliae, et Philippus Galliae, Reges, sed, bello inter eos exorto, non sunt eo tempore exsecuti. Inperator, omnibus rite paratis, antequam itineri se adcingeret, misit legatos ad Saladinum, qui bellum denunciarent, nisi crucem Domini captam reddat, et terram Hierosolymae restituat, ad Iconiensem quoque Sultanum, et Inperatorem Graecorum, liberi transitus ergo, quem promiserunt; denique ad Hungariae Regem, eandem ob causam, qui non id tantum concessit, sed et filiam suam filio Inperatoris in uxorem. Quibus peractis, venit Inperator, bono ordine, sine magnis incommodis, nisi quod a Bulgaris aliquid in Bulgaria passus sit, ut Chronographus Reicherspergensis tradit, in Thraciam: quando Isaaci Angeli, Graecorum Inperatoris, perfidia sese mox manifestavit. Ipse enim, promissis non stetisse non contentus, sese hostem praebuit, milites intercipiendo, et exercitum infestando. Quem tamen, quippe ignavum, facile in ordinem redegit oppugnando Adrianopolin, et Isaacio interitum minando, ni promissa expleret. Quo facto in Asiam trajecit, humanissime a Sultano tractatus, donec in campos Laodicaeae ultra Ephesum venerit, haud procul a loco, ubi Ludovicus cladem acceperat. Sed mox, Isaaci et Sultani perfidiam expertus, a Graecis et Turcis undiquaque obsessus et infestatus est, sed, quibus fortiter repulsis, omnibusque incommodis, quae iter difficillimum et fames adferebant, superatis, adtigit Seleuciam, ubi fatum invenit, subito mortuus, sive in Ciliciae fluvio Cydno, sive in Armenia, aquis suffocatus, quas, vel lavandi, vel hostes insequendi ergo, erat ingressus; variant enim autores. Sicardus in Chron., cui tutius habetur fides, dicit: *cum*

eſſet aeſtus magnus valde, Inperator in flumen deſcendit, cum duobus militibus, volens ſe balneare; quumque natare coepiſſet, demerſus eſt. Addit *codex Oſtens.* apud Muratorium, *inpingens in ſcopulum, natando vitam amiſit; a militibus igitur adprehenſus ad ripam ſemivivus ducitur, accepta poenitentia et corpore Domini, eo die mortuus eſt.* Qua infelici morte diſſipatus eſt exercitus, major tamen pars *Conradum*, Sueviae Ducem, Inperatoris filium, eſt ſecuta. Venit quidem Conradus cum reliquis copiis per mare Antiochiam, ſed totum fere amiſit exercitum, peſte abſumtum cum Principibus; quae adeo graſſata fuit, ut magna quotidie multitudo caderet, nec, qui ſepeliret, inveniretur. Cecidit itaque et haec Inperatoris illuſtris expeditio in vanum, quae ingentem ſui concitaverat exſpectationem. Vid. Chron. Reicherſperg.

§. CXLIII. Galliae et Angliae reges, Inperatorem, pace facta, ſecuti a. 1190., per mare inſtituto itinere, poſt multa incommoda in Siciliam adpulſi, hyemarunt Meſſanae; quando *Philippus* Palaeſtinam verſus ſolvit, et apud Acconem, ſeu Ptolemaida, eo tempore a cruciatis obſeſſam, adpulit. *Richardus* vero (is enim tunc fuit Angliae Rex, mortuo Henrico,) cum claſſe Cyprum adpulſus, eam inſulam Pſeudo-Inperatori Iſaaco Comneno, qui ibi dominabatur, ereptam, ſuis munivit militibus, quam poſtea Guidoni, Hieroſolymitano Regi, vel vendidit, vel, ut Neubrigenſis refert, donavit: quod initium fuit regni Cypri. Hoc in tranſitu peracto, venit et Ipſe in Palaeſtinam, junctoque exercitu Philippi, Acconem expugnavit. Philippo dein, morbo gravato, et Richardo diffidente, ad ſua reverſo a. 1191., Richardus, qui ſolus cum lectiſſimo exercitu ibi manſit, urbes maritimas non tantum recepit, ac reparavit, munivitque, ſed Saladinum, 300 millium copiis ſtipatum, glorioſo praelio devicit, ingente illata ſtrage, ipſum Saladinum, duello cum eo inito, de equo deturbavit, ita ut turpi fuga ſe ſervare coactus fuerit. Recuperaſſet forte etiam Hieroſolymam, ſi

si recta mox eo tetendisset, sed sese urbibus muniendis occupatum tenuit, et cum postea Hierosolymae oppugnationem intempestive tentasset, re infecta discedere debuit; ipsa quoque Palaestina brevi post deserta. Cum enim, motus in Anglia intestinos esse ortos, et Regem Galliae regno suo imminere, intellexisset, iter in patriam suscepit. In mari autem cum jam esset classis, et Saladinus Joppen obsideret, reversus in eam urbem sese conjecit, ac, eruptione facta, prostravit Saladinum, et inducias cum eo fecit, in has conditiones, ut loca, quae post Acconem expugnatam ceperant Christiani, denudarentur, totam vero oram maritimam a Joppe ad Tyrum retinerent, reliquas Palaestinae terras haberent Saraceni, excepta Ascalone, quae fortiori cederet, induciis finitis: denique, Christianis liceret Hierosolymam devotionis ergo adire. Quibus confectis, mari se rursus commisit Richardus, sed tempestate ad Dalmatiae littora ejectus, per terram iter faciens, et per Austriam tendens, incidit in manus Leopoldi, Ducis Austriae, infensissimi hostis, qui ipsum Imperatori tradidit captivum, unde non nisi difficulter postea liberatus est: ut in historia Coelestini Papae narravi. Ceterum, ut illud obiter observem, Marchione Montisferratensi Conrado, qui per uxorem Isabellam, Balduini IV. sororem, ad regnum Hierosolymitanum adspirabat, quod tenebat Guido, unde acris erat inter Cruciatos orta concertatio, mortuo, Richardus, antequam Palaestina excessisset, persuasit Isabellae, ut nuberet Henrico, Campaniae Comiti, litemque de eo regno ita composuit, ut Henricus esset Rex, et Guidoni cederet novum illud Cypri regnum, quod Richardus, ut narravi, occupaverat in itinere. Objecerunt quidem hostes Richardi, Conradum ejus instigatione a duobus sicariis fuisse occisum, sed injuria, cum a quodam Principe, qui *Vetus de Monte* adpellabatur, fuerit obtruncatus. De quo sene, *de montanis* dicto, inmani sicario, vid. Paulus Venetus de *regionibus Orient.* l. I. c. 28, et 29., et Maria Sanuta l. III., praeter

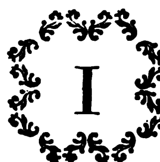
alios multos. Adpellati sunt Assassini, et belli sacri tempore maxime innotuerunt, ac in Phoenicia sedes habuerunt, locaque munitissima tenuerunt, et ad 40 millia excreverunt, ducemque habuerunt, a dignitate *senem*, a loco, *de montibus*, dictum; grassati autem quaquaversum sunt rapinis et caedibus, praecipue in nobiliores personas, terrorem ubique circumferentes, donec a Tartaris, Ottomannicum regnum invadentibus, fuerint ad internecionem usque deleti, post medium sec. XIII., Vid. inter alios H. Bangertus ad Arnoldum, Abbatem Lubecensem, in Chron. Slavorum l. III. c. 37. et VII. c. 10.

SECULUM DECIMUM TERTIUM.

ECCLESIA OCCIDENTALIS.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CXLIV. Nter *Hiſtoricos*, ut ab iis auſpicia ſumam, qui, paucis exceptis, Eccleſiarum ſuarum, vel monaſteriorum, annalibus condendis paſſim occupati fuerunt, primum meretur locum *Conradus a Lichtenau*, Abbas Urſpergae coenobii, ordinis Praemonſtratenſis, qui Abbatem egit ab a. 1215. ad 1240., autor Chronici a Belo, Aſſyriorum primo rege, uſque ad a. nonum Frederici II., ſeu a. 1229., quod dein a Caſpare Hedione continuatum eſt ad a. 1537. Eſt autem in vitiis aulae Pontificiae taxandis ingenuus, in chronologia adcuratus, in rebus Germanicis copioſus: ſed de fidelitate ejus in rebus Othonis IV. diſputatur. Vid. Meibomius in apologia Othonis, qui ejus patrocinium ſuſcepit contra Urſpergenſem. Statuitur quidem, ejus chronicon eſſe ipſiſſimum Eggehardi Urſpergenſis, ante 100 annos jam ſcriptum, et ab ipſo ſuo nomine publicatum, ſed ab hoc plagio ipſum liberare conatus eſt autor in Anecdotis Boineburgicis p. II. p. 1449. Haud minoris faciendus eſt *Matthaeus Pariſienſis*, Anglus, et monachus Benedictinus, in coenobio S. Albani, vir praeclarus, et Henrico III., Angliae Regi, familiariſſimus, aulae quidem Pontificiae addictus, ſed liberrimus ſimul ejus cenſor, qui ſummae ejus corruptionis vividiſſimam dedit picturam, adeo ut Paparum nimii fauto-

res, ad incitas redacti, Matthaeo haec esse inserta sine ullo fundamento finxerint: quod false jam perstrinxit Casaubonus in Prolegom. ad Exercitat. Baron. Scripsit *historiam majorem*, seu rerum Anglicarum, a Gulielmi Conquestoris adventu a. 1066. ad a. 1259., seu 43. Henrici III., Angliae Regis, quam continuavit Gulielmus Rishangerus, Monachus quoque S. Albani, sec. XIV., ad a. 1273. Dedit quoque epitomen, seu *historiam minorem*, ad a. 1250. et *additamenta* ad historiam majorem, nec non vitas duorum Offarum, Merciae Regum, et viginti trium Abbatum S. Albani. Quae omnia opera optime sunt edita cura Gulielmi Watsii, addito glossario vocum barbararum cum adversariis.

§. CXLV. Adjungi iis meretur *Albertus Stadensis*, natione, ut videtur, Germanus, coenobii vero Stadensis, in Archiepiscopatu Bremensi, Abbas ab a. 1232. ad 1240. sed quam praefecturam, quia morum correctionem non ferebant Monachi, dein abdicavit. Scripsit Chronicon ab Orbe condito ad a. 1256., quo res Germaniae praecipue enarrantur, e melioris notae autoribus: quare eum in primis imitatus est Krantzius in sua *metropoli*. Continuationem vero ab a. 1264. ad a. 1324. addidit Andreas Hojerus, Hafniae a. 1720. Inter chronicorum conditores nomen quoque profitetur, non spernendus autor, *Martinus Polonus*, seu a loco nativitatis ita dictus, fuit enim Oppaviensis e Silesia, sive quod ad Archiepiscopatum Gnesnensem, et primatum Poloniae, vocatus sit a Nicolao III., cujus fuit major poenitentiarius. Monachus fuit Benedictinus, et in itinere Poloniam versus, ad Archiepiscopatum capessendum, a. 1278. mortuus. Autor est Chronici, quod *Martinianum* adpellatur, a nato Christo ad a. 1277., in quo res gestas Inperatorum et Pontificum contexuit. Adjecta est continuatio a Ptolemaeo Lucensi, et dein a Bernardo Guidonis ad a. 1316. Novissime prodiit in corpore Scriptorum Germaniae Eccardi. Scripsit denique *Vincentius Bellovacensis*,

ita

ita dictus, quod apud Bellovacos habitaverit, ex ordine Praedicatorum, *Speculum* quadruplex, *historicum*, ab orbe condito ad a. 1254., quod seorsim etiam prostat, *naturale*, *morale*, *et doctrinale*. Omisi, verbo memorandum, *Sicardum* Chemonensem Episcopum, circa finem praecedentis, et initium hujus, seculi, qui chronicon contexuit ab orbe condito ad a. 1213., cujus magna pars edita est inter Italiae scriptores Muratorii tom. VII. Consuli in rebus sui temporis, vel ad illud propius adtingentibus, meretur, sed in aliis fabulosus est.

§. CXLVI. *Petrus de Vineis*, ut nonnullos rerum particularium scriptores subjungam, patria Capuanus, Cancellarius Frederici II., strenuusque ejus contra Papalem tyrannidem defensor, sed qui pro officiis Inperatori hac parte praestitis, tum Patavii in publico conventu a. 1239., tum in Synodo Lugdunense a. 1244., illud retulit, ut proditionis accusatus ab invidis, fuerit jussu ingrati Inperatoris oculis privatus, et in carcerem conjectus Paduae, ubi prae taedio sibi ipse mortem conscivit. Scripsit *epistolarum* historicarum de gestis Frederici libros sex, a Schardio editos, et dein ab aliis, sed inter quas epistolas aliquae exstant ipso recentiores. *Reinerius Sachonus*, Placentinus, primum Waldensium primipilus, dein apostata, et haereticorum Inquisitor Generalis, qui, post multos per ipsum igni adjudicatos, Mediolano expulsus, obiit in exilio a. 1259. Scripsit contra Waldenses librum, 10 capita complexum, a Gretsero editum, et inde in Biblioth. Patrum; cujus in historia Waldensium est insignis utilitas. Marcus *Paulus* Venetus, celebris itinere per Orientem, dedit *regionum Orientalium* descriptionem. Qui liber, ex lingua Italica in Latinam versus, exstat, ab Andrea Mullero denuo editus, et varia subiit eruditorum judicia, dum alii pro fabuloso, alii fideli, habeant scriptore: multa de Tartaris, eorumque dominio, refert. Floruit etiam *Brocardus*, vel Burchardus, ordinis Praedicatorum monachus, et sacerdos: cujus superest

duplex *terrae sanctae* descriptio: altera sincerior, a Clerico ad calcem Eusebii et Hieronymi Onomast. edita, altera inpurior, inde confecta in Antiq. Lection. Canisii tom. IV. Denique agmen claudat Jacobus de *Voragine*, seu, ut alii, *Viragine*, seu vico virginis, Ligurum civitate; forte rectius, ut Muratorius in praefat. ad chronicon ejus observat, de *Varagine*, ab oppido, haud procul Genua, patria ejus, ordinis Praedicatorum, dein Vicarius Generalis, tandem Archiepiscopus Januensis, seu Genuensis a. 1292., famosus autor *historiae Lombardicae*, seu legendae aureae, quae nomen illud a titulo narrationis, capiti 126. subjunctae, accepit. Continet collecta de *vitis sanctorum*, plena fabulis, quare, secundum Ludov. Vivem, et Melchiorem Canum, dicitur scripta ab homine *oris ferrei, et cordis plumbei.* Quo non obstante avide est lectus, et saepe typis expressus, ejus liber, ut et, ejusdem furfuris, *Manuale* ejus *aureum*, de laudibus et virtutibus Mariae Virginis. Melioris notae est ejus Chronicon Genuense, nuper editum inter scriptores Italiae Muratorii tom. IX., quo historia Genuae ab urbe condita ad a. 1297. traditur. Resecuit editor multa superflua et inepta, et reliqua videntur fideliter conscripta. Ceterum primus dicitur a Sixto Senense Biblioth. S. c. 4. Scripturam S. transtulisse in linguam Italicam: sed ejus nusquam reperitur vestigium.

§. CXLVII. Aliis, vel singulorum Regnorum, ac regionum, vel virorum singularium, scriptoribus missis, ad Theologos, sive scholasticos, sive Commentatores Script. S. pergam, posteaquam verbo memoravero, *Raymundum Martini*, linguarum Orientalium gnarum, et, sicut olim, ita et nunc, celeberrimum, utilissimo libro, qui inscribitur *pugio fidei* contra Judaeos et Saracenos, quorum magna erat in Hispania copia: fuit autem gente Catalaunus, et ordinis Praedicatorum Monachus, circa a. 1278. clarus. Fuisse eum antea inter Judaeos Rabbinum, negat quidem Wolfius in Bibliot. Hebraea, sed sententiam postea mutavit, ut refert

fert in epiſtola ad la Croze, in theſauro Epiſtolarum la Croziano tom. II. Diſputat autem eo in libro contra Judaeos ex ipſis eorum monumentis, ut viam ad eorum converſionem ſternat. Adjunxit huic operi doctas obſervationes Jacobus de Voiſin, Burdegalenſis ſec. XVII.; et optima editio eſt Capzoviana, cum erudita introductione in Theologiam Judaicam. Ortum vero eſt hoc rerum Judaicarum cognoſcendarum ſtudium, ex eo, quod Judaeis convertendis hoc ſeculo operam dederint ordinis Praedicatorum viri, et Judaei, autoritate Regum Caſtellae, coacti fuerint eorum concionibus contra Judaeos intereſſe, nec non libros ſuos omnes cum iis communicare. Quo fine Honorius IV. Papa Pariſiis quoque introduxit inſtitutionem linguarum Orientalium, ut ejus litterae apud Wadingum habent a. 1278. Ceterum ex Martini libro omnia ſumſit Porchetus in *Victoria* ſua adverſus Judaeos, ſed citato autore ſuo; ut et Petrus Galatinus de *arcanis Catholicae veritatis*, ſed eo ſilentio involuto.

§. CXLVIII. Primum inter Scholaſticos locum haud uno nomine meretur *Albertus Magnus*, ita dictus, vel quod nomen fuerit familiae, ſicut Ludovicus Vives eum adpellat *Grotum*, vel quod eruditio et fama ipſi hunc titulum pepererit. Natione fuit Germanus, ſeu Lavingenſis Suevus, ex nobili ſtemmate, et profeſſione ordinis Praedicatorum. Narrant, vel potius fabulantur, Dominicani, ipſum, per naturam hebetem, accepiſſe donum ſcientiae interceſſione Mariae, quam inpenſe coluit, ſed et, ſecundum ejus praedictionem, memoriam ac ſcientiam triennio ante mortem perdidiſſe omnem. Illud conſtat, eum fuiſſe virum in Philoſophicis, Mathematicis, et Theologicis habitum Summum: quare ab inperito vulgo eſt Magiae accuſatus. Docuit primum Pariſiis a. 1236., dein Coloniae, ubi, inter alios, Thomam Aquinatem habuit diſcipulum, denique Epiſcopus Ratiſponenſis; ab a. 1260., ſed quo munere abdicato, in monaſterium Colonienſe rediit a. 1263., et ibi litteris inpal-

 leſcens

leſcens obiit a. 1280., aetatis 75. Oppido multos ſcripſit libros, quorum qui editi ſunt 21 conſtituunt in fol. volumina, edente P. Jammy. Sunt autem maximam partem commentarii in Ariſtotelem, Lombardum, et Scripturam S. Ceterum primus inter Latinos, ut Trihemius tradit, exaravit commentaria in omnes Ariſtotelis, Lombardi, et Euclidis, ſimiliumque autorum, libros, jecitque ſecundae aetatis ſcholaſticorum, de qua poſtea, fundamenta. De ſumma, qua actus fuit, ſuperſtione, vel ſola Biblia ejus Mariana, modo ejus ſint, teſtantur, in quibus omnia fere praeclara, quae in Scriptura S. occurrunt, ad Mariam trahuntur.

§. CXLIX. Aequalis, et in ſtudiorum genere ſocius, Alexander Halenſis, ſeu de Hales, fuit Anglus, patria Glocestrienſis, Minoritarum ordini adſcriptus, ſtudiiſque dedit operam Pariſiis, tantamque in Theologia ſcholaſtica, et Jure Canonico, adeptus eſt laudem, ut Doctoris *irrefragabilis* elogio fuerit ornatus. Magiſter vero fuit, non Thomae Aquinatis, quod nonnulli putarunt, ut in collatione Dominicani cum Fr. Minore, apud Natalem Alexandrum in adpendice tomi VII. Hiſt. Eccleſ. demonſtratur, ſed Bonaventurae, et Johannis Duns, ſive Scoti, unde Scotiſtae orti ſunt, obiit a. 1245. Scripſit commentar. in Ariſtotelem, libros ſententiarum P. Lombardi, et Scripturam S., denique *ſummam Theologiae*, in qua omnibus palmam praeripuiſſe viſus eſt. Diſcipulus ejus *Johannes*, vel Petrus, *Bonaventura*, patria Tuſcus, ordinis Minorum, ſeu Franciſcanorum, Generalis, dein Cardinalis, et Albanenſis Epiſcopus, inter ſcholaſticos dictus *Seraphicus*, ſtante concilio Lugdunenſi II. a. 1174., cui interfuit, mortuus, ſummaque cum celebritate, omnibus Synodi membris exſequias euntibus, ſepultus, a Sixto IV., ſec. XV., ſanctorum catalogo inſertus, et a Sixto V. Doctor Eccleſiae declaratus. Coluit prae reliquis Mariam, primuſque traditur religioſas Laicorum ſodalitates, vel confraternitates, inſtituiſſe a. 1270.

Opera

Opera ejus, quae ſunt ſermones, commentarii in varias Scripturae S. partes, et libros ſententiarum, aliaque opuſcula, proſtant *octo* vol. in Fol.

§. CL. Celeberrimus omnium inter Scholaſticos eſt *Thomas Aquinas*, unde Thomiſtae originem habent, in Caſtro Aquino, ex illuſtri Comitum Aquinatum, Regumque Siciliae et Aragoniae, ſtirpe natus a. 1224., ordini Dominicanorum adſcriptus eſt, a. 1241. unde a Matre et Fratribus nullo modo, ne quidem per vim et carcerem, abſtrahi potuit. Coloniae audivit Albertum M., dein Pariſios accitus libros ſententiarum, ſummo cum adplauſu et confluxu, praelegit: creatusque Doctor Theologiae in facultate Pariſienſi a. 1255. Dein in publicis Italiae Academiis variis docuit, et tandem conſedit Neapoli, ubi reliquam exegit vitam, et ſummam nactus eſt autoritatem, cum ſuperbo titulo Doctoris *Angelici*. Sed ipſe in agone mortis Dominum Jeſum flens rogavit, ut, ſi minus vera forte ſcripſiſſet, et docuiſſet, veniam ſibi concederet, ſeſeque judicio Eccleſiae Romanae ſubmiſit. Cujus ſedis adprobationem non tantum inpetravit, ſed et, ut fertur, ipſius Domini Jeſu, qui ipſi hoc reſponſum tuliſſet, *bene de me ſcripſiſti, Thoma!* uti in diplomate Pontificio Clementis VIII. ad Neapolitanos traditur. Praeterea, in caſtitatis conſervatae, et ſtrenue defenſae, praemium, cinctus fuit, ut nugantur, zona virginitatis ab Angelis. Ceterum, acta ejus habent, vocem illam Domini ipſi contigiſſe in urbe Vetere, poſt officium ſacramenti ab ipſo compoſitum, nec non Neapoli, poſt Incarnationem Verbi explicitam, denique Pariſiis, cum diſſertationem ſcripſiſſet de accidentibus, poſt Tranſubſtantiationem manentibus. Adhaeſit autem maxime Auguſtino, ita ut communi jactatum fuerit voce, animam Auguſtini migraſſe in Thomam. Summam in Eccleſia conſecutus eſt autoritatem, ita ut, et Concilia, et Papae, ejus doctrinam pro norma, ipſum pro infallibili Doctore, fere habuerint. Mortuus eſt a. 1274., et a Johanne XXII. ſanctis ſec. XIV. adſcriptus, et quin-

tus Eccleſiae Doctor dictus a Pio V., ſec. XVI. Opera ejus, quae exſtant 18 vol. in Fol., iiſdem de materiis agunt, de quibus modo memorati Doctores. Sed eminet, quoad didactica, ejus *Summa Theologiae*, in tres partes diviſa, et 512 quaeſtiones, in varios articulos diſtinctas, continens, quae variis vicibus ſeorſim prodiit: eſtque lectu digna. Eſſe autem illud opus Thomae, quod Launoius negavit, plurimis teſtimoniis demonſtravit Natalis Alexander, diſſert. VI. ad hoc ſeculum, ubi etiam ipſi vindicavit *officium de corpore Chriſti*, ſeu ſacramenti, in uſum feſti corporis Chriſti, quo univerſa utitur Eccleſia Latina. Hic ipſe tamen Thomas varios nactus eſt adverſarios, qui diverſa ejus capitula inpugnarunt, quorum anteſignanus fuit Gulielmus Lamurenſis, ordinis Minorum, Profeſſor Oxonienſis, circa finem ſeculi, autor libri, cui titulus, *correctorium operum fratris Thomae*; ſed quem refutavit Aegedius Romanus, primarius Thomae diſcipulus, Archiepiſcopus Bituricenſis, quem Academia Pariſienſis dixit doctorem *fundatiſſimum*. Fuit autem *Aegidius de Columna*, patria Romanus, ex ordine Auguſtiniano fratrum Eremitarum. Praefuit Philippi Pulchri educationi, et in Academia Pariſienſi dein docuit, denique Bituricenſis Archiepiſcopus, et Aquitaniae Primas, a. 1296., num Cardinalis fuerit, diſputatur. Defunctus eſt a. 1316. Inter opera ejus, quae varia ſunt, memorari, praeter commentar. in libros ſententiarum, et Ariſtotelem, meretur quaeſtio, in utramque partem diſputata, de *poteſtate Regia et Pontificia*, quae apud Goldaſtum Monarch. tom. II. exſtat.

§. CLI. *Johannes Peckam*, Anglus, Bonaventurae haud infimae notae diſcipulus, poſtquam Pariſiis docuiſſet, Oxoniae, et Romae, factus eſt Epiſcopus Cantuarienſis, ab a. 1278., a Papa conſtitutus, et Romae conſecratus, qui propterea, ni ſe excommunicatum vellet, coactus fuit Papae pendere 4000 Marcas. Lites ipſi cum Epiſcopo Eboracenſe fuerunt, quia is in provincia Cantuarienſi ante ſe

geſtari

gestari permittebat *crucem auream* in sublime. Scripsit collectanea Bibliorum, et constitutiones 47, de vario argumento. [*Rogerus Bacon*], Franciscanus, et ornamentum Britanniae suae, clarus circa a. 1278., Doctor *mirabilis* dictus, in Philosophicis et chemicis ad miraculum usque eruditus, et mirabilium patrator, plus una vice propterea magiae reus actus, etiam in carcerem conjectus, ipso Nicolao IV. mandante, pulveris quoque pyrei materiam et vim dicitur detexisse, scripsit, praeter epistolas seorsim editas, mathematica et chemica, quae prostant. *Opus* ejus, *majus* dictum, edidit Steph. Jebb., Doctor medicinae hoc sec. cum erudita praefatione, et notis. In fine seculi celebris fuit *Richardus de Mediavilla*, seu Midleton, et ipse Anglus, ordinis Minoritarum; qui Oxonii docuit, adpellatus *solidus* et copiosus, etiam *authoratus*; autor *Quodlibeticorum*, de quo mox. Scripsit, praeter commentaria in Scripturam S., et in Magistrum Sententiarum, *Quodlibeta Theologica*, 80 quaestiones complexa.

§. CLII. *Hugo de S. Caro*, patria Delphinas, ordinis Praedicatorum, Doctor Parisiensis, et ordinis Praedicatorum Provincialis, denique Cardinalis ab a. 1245., defunctus a. 1260., celeberrimum reddidit nomen suum per *concordantias* et *Postillas*; quarum fuit autor. Concinnavit autem concordantiam vocum declinabilium ad Biblia Latina, locis simpliciter per *librum* et *caput* indicatis, sine versibus, sed capitibus in septem primas litteras Alphabeti divisis; adeoque et ipse pro autore divisionis Scripturae in *capita* celebratur. Adpellantur concordantiae *S. Jacobi*, quia Hugo, domus *San-jacobeae* Prior Parisiis, cognominatus est Hugo de S. Jacobo. Postea, ut concordantiarum historiam verbo tradam, loca non tantum indicata, sed commata integra, etiam longiora aliquando, descripta sunt. Quod alterum est concordantiarum genus, a fratribus Dominicanis de Anglia, in eodem gymnasio San-Jacobeo studentibus, adornatum a. 1250. Accessit postea *tertium* genus, longioribus

 scilicet

scilicet sententiis resectis, et capitibus brevioribus per quatuor tantum litteras distinctis, sed et additis vocibus indeclinabilibus, attamen praecipuis, non omnibus. Cujus autor est Conradus Halberstadens. circa a. 1310. Postea, magna orta in Synodo Basileensi inter Graecos et Latinos contentione, de particulis *ex* et *per*, occasione dogmatis de processione Spiritus S., Johannes de Ragusio, Procurator Generalis ordinis Praedicatorum, curavit, per Capellanum suum *Gualterum Jonam*, Scotum, confici particularum concordantiam, sec. XIV. Vid. Jacobus Quetif in scriptoribus ordinis Praedicatorum tom. I. Denique ultimam huic rei manum inposuit sec. XVI. Robertus Stephanus, qui perfectiores non tantum quarumvis vocum concinnavit concordantias, sed et Scripturam S. in versus minutiores distinxit, et versus numeris notavit: licet saepe minus apte. Autor praeterea est Hugo *postillarum*, seu brevium notarum, ad universa Biblia, secundum quadruplicem sensum, litteralem, allegoricum, moralem, et anagogicum, quae sive sex, sive octo, voluminibus in Fol. prodierunt. Adpellantur autem illae notae marginales *postillae*, quia secundum verba currunt, quasi *post illa* verba. Sed Nicolaus Trivettus in Chronico tribuit distinctionem Bibliorum in capita et postillas Stephano Langtono, Archiepiscopo Cantuariensi, qui a. 1228. obiit: ut observavit Cangius in voce *Postillae*.

§. CLIII. In Jure Canonico praecipuam meruit laudem *Raymundus de Penna forti*, Barcinonensis, ex nobili familia, qui Bononiae jus docuit, postea canonicus et Praefectus Barcinonensis, dein Capellanus et Poenitentiarius Gregorii IX., denique Generalis ordinis Praedicatorum Magister, sed quo munere se abdicavit post biennium. Autor fuit, ut *Adnunciationis Mariae* festum solenniter fuerit actum in Ecclesia Barcinonensi, quod antea ibi minus celebre fuerat; suasit praeterea Jacobo, Aragoniae Regi, ut sacrum Ordinem Mariae de mercede redemtionis captivorum

vorum institueret, cui ipse praescripsit leges: denique, quod longe pejus est, curavit, ut Rex Inquisitionis officio locum in suo regno dederit contra Waldenses. Mitto fabulosam ejus navigationem sine navigio, solo pallio super aquas expanso, et ejus ora reducta ad baculum instar veli. Mortuus est a. 1275., natus 100 annos, et a Clemente VIII. canonizatus. Scripsit *summam casuum conscientiae*, in usum fori poenitentiarii: praeterea quinque libros *Decretalium*, ex quinque collectionibus praecedentibus contextos. Cui collectioni multas constitutiones addidit ipse Papa Gregorius IX. Quinque autem illae collectiones praegressae, post decretum Gratiani, sunt. 1. Bernardi, Papiensis Praepositi, qui ex antiquis conciliis et Patribus quaedam, a Gratiano omissa, addidit, nec non constitutiones Pontificum post Gratianum. 2. Johannis Vallensis, et 3 ac 4 ex Regestis Innocentii III., ac concilii Lateranensis III. generalis canonibus, jussu Innocentii. Quas quatuor collectiones edidit Antonius Augustinus. 5. De Honorii constitutionibus ad ejus jussum. Post hasce collectiones novam concinnavit Raymundus, partim ex quinque illis, partim ex novis a Gregorio IX. publicatis. Cui collectioni autoritatem addidit Gregorius IX. Veniunt autem hi Decretalium libri nomine *extra*, quasi extra decretum Gratiani, suntque pars altera *juris Pontificii*. Vid. Mastricht Jur. Eccles. §. 338. etc.

§ CLIV. Praeter Raymundum nomen in hoc studiorum genere sibi peperit *Johannes Wallis*, Anglus, ordinis Minorum, qui Parisiis Philosophiam docuit et Theologiam, *arbor vitae* dictus; clarus circa a. 1260., autor secundae collectionis, cujus modo memini, et aliorum, praecipue argumenti moralis, librorum. Vixit etiam hoc seculo, a. 1243. defunctus, *Johannes Semeca*, Teutoniens. ICtus, et Azonis discipulus, Ecclesiae S. Stephani Halberstadiensis praepositus, celebris autor *glossae* in decretum Gratiani, sive primus scripserit glossas, sive superiorum glossis suas

Z 2 adje-

adjecerit, Vid. Struvius in historia Juris. Denique cognoscendus omnino est *Gulielmus Durantes*, ob haud unam rationem. Fuit Narbonensis in Gallia, ex ordine Praedicatorum, propter juris peritiam adpellatus *Pater practicae*, et, ob speculum juris, ab ipso compositum, *speculator.* Creatus est Bononiae Doctor, et Mutinae docuit, dein Capellanus Clementis IV., et palatii Apostolici *auditor* generalis, denique sub Nicolao III. Petri patrimonio praefectus est, cum titulo Rectoris et Comitis patrimonii, nec non Dux militiae generalis in ditionibus Romanae sedis; quo in munere contra Romanae sedis rebelles haud una vice strenue pugnavit: tandem Mimatensis Episcopus in Aquitania ab a. 1286. Scripsit *speculum juris*, commentarios in canones concilii Lugdunensis, denique utilissimum, et lectu dignissimum, librum, *rationale divinorum officiorum*, saepe typis expressum. Ceterum notari meretur ejus de *eucharistia* dictum, apud Cave Script. Eccles., *motum sentimus*, *modum nescimus*, *praesentiam credimus.*

§. CLV. Studia quantum, et qua ratione, floruerint, cum ex superioribus satis colligi possit, nonnulla addidisse observata suffecerit. Mos examinandi et promovendi cum titulis et solennibus invaluit hoc seculo, primum forte Parisiis, dein in aliis Academiis. Fuerunt vero insignia, pileus, annulus, longa vestis, liber apertus et clausus, cathedra, et osculum: de quorum origine non una est eruditorum opinio. Videntur forte solennia eo spectasse, ut Doctores et Magistri quasi in Clericorum ordinem cooptarentur: est enim *pileus* tegumentum sacerdotale, *annulo* quoque, quasi pronubo, episcopalia munera conferri solebant, *longa* etiam vestis est habitus sacerdotalis, Doctorum vero propria sunt *liber* et *cathedra.* Fuisse autem Doctores olim Clericis admuneratos, docuit jam Pancirollus variar. lect. l. I. Videtur itaque a probabili non alienum, totum hoc institutum originem suam alicui Paparum, forte Nicolao IV., debere, cum totum in sacri ordinis incrementum et hono-

honorem tendat, et in omnes Scholas publicas fuerit introductum, quod ab alio ac Papa fieri non poterat, Nicolaus quoque inſigne legatur Pariſienſibus conceſſiſſe privilegium, ut ibi adprobati doctores poteſtatem haberent ubique docendi, legendi, regendi etc. Vid. Conringius de *Antiquit. Academicis* Diſſ. III. Sed ſacra Theologiae facultas in Academia Pariſienſi diſtributa fuit in quatuor quaſi ordines, ut Fileſacus de *originibus* ſtatutorum facultatis Theologicae Pariſienſis obſervat; *Magiſtrorum*, qui doctores erant laurea coronati, *Licentiatorum*, quibus publice in Academia profitendi competebat licentia, et *Baccalariorum*, qui vel erant *formati*, ſeu, expleto curſu, ad ſuperiores gradus provehi poterant, etiam *diſpoſiti* dicti, vel *Curſores*, ſeu Theologiae candidati primi generis, qui curſum Theologicum explicare poterant, primo Bibliorum, poſtea ſententiarum Petri Lombardi; unde alii Biblici, alii Sententiarii, ſunt dicti. Quid vero nomen *baccalarii* proprie denotet, et unde ortum ſit, non una eſt omnium opinio. Forte ab ordine militari tranſiit ad Academicam quaſi militiam. Inter milites hoc nomen tulerunt, qui, prae paupertate, vel vaſallorum exiguo numero, aut aetate, vexillum educere non poterant, quique ad *bannereti* gradum, qui vexillum *banniere* educebat, adſpirabant; adeoque quaſi dicas *baſchevaliers*, quia militibus *banneretis* erant inferiores. Alii a *baculo*, alii aliunde, derivant. Vid. Menage in Dictionar. Etymol. Gallico, et Cangius in Gloſſario. Ceterum numerum Theologorum Pariſienſium ad *octonarium* rectrictum voluit, *niſi forte multa neceſſitas, vel utilitas, hoc expoſcit*, Innocentius III. ep. 151. l. X. ad Epiſcopum Pariſienſem.

§. CLVI. Originem etiam ab hoc ſeculo repetit Collegium Theologicum, *Sorbonae* nomine notum, Pariſiis: cujus fundamenta jecit *Robertus Sorbona*, Theologus, Ludovici Galliae regis poenitentiarius, dein Canonicus S. Mariae Pariſienſis; autor trium opuſculorum devotionis, de

conscientia, *confessione*, et *iter Paradisi*; in Biblioth. Patrum, tom. XXV. Fundavit illud collegium, a se denominatum, a. 1292., aedibus eum in finem comparatis, et haeredibus bonorum suorum scriptis pauperibus Magistris Parisiensibus in Theologica facultate. Sed praecipuum diu postea demum accepit Sorbona splendorem a Cardinale Richelio, Sorbonae Protectore, qui profusis sumtibus in splendidam illam redegit conditionem, qua hodie etiam fulget. Praeterea narrantur hoc seculo et aliae erectae Academiae a Frederico II. ut Viennensis, Patavina, et Neapolitana, de qua vid. Epistolarum Petri de Vineis lib. III. cap. 11., ubi etiam jubetur, quod *omnes scholares in civilibus sub iisdem Doctoribus et magistris debeant conveniri*: porro prohibetur regni Siciliae civibus alibi studere, quam Neapoli, ab Alphonso Palentina, postea Salmanticam translata a Rege Ferdinando a. 1240. Vid. Lucas Tudensis in Chronico, denique a Nicolao IV. Papa Monspeliensis, in civitate Montepessula, pro jure canonico et civili; cujus diploma exhibet Raynaldus; postea etiam facultate Theologica addita.

§. CLVII. Scholastici, ut nonnulla de Theologiae Scholasticae statu subjungam, fuerunt in *Sententiarios*, qui libros Petri Lombardi explicabant, *Summistas*, qui vel summam Thomae tractabant, vel novas summas, aut systemata, condebant, et *Quodlibitarios* divisi. Qui postremi hoc vel illud Theologiae caput sumebant, et, scepticorum ac Academicorum fere instar, in utramque partem disputabant, aliis *quodlibet* horum, seu alterutram, quam vellent, sententiam inpugnandi, relicta potestate. Primus, qui *quodlibeta* scripsit, censetur fuisse Gualtherus, Pictaviensis Episcopus, ab a. 1271., dein imitati sunt alii, ut Thomas, inprimis Richardus de Mediavilla: de quo supra. Sed viguit hoc seculo media Scholasticorum aetas, quae sese ab Alberto M. porrigit ad Durandum de S. Porciano, seculi sequentis Doctorem; cujus character est, Aristotelis placita

non

non folum admifcere Theologiae, fed et, una cum Scriptura S. et Patribus, pro *principiis* habere. Denique fumma graffata eft inter Scholafticos vanitas, et intoleranda fuperbia, cujus ftupendum profert exemplum Matthaeus Parifienfis a. 1201., in Magiftro aliquo Parifienfi, qui, cum multas inextricabiles quaeftiones circa Trinitatem fummo cum adplaufu enodaffet, in has profanas erupit voces: *o Jefule, Jefule! quantum in hac quaeftione confirmavi legem tuam, et exaltavi! profecto, fi malignando et adverfando vellem, fortioribus rationibus et argumentis fcirem illam infirmare, et deprimendo inprobare.* Addit hiftoricus, hunc hominem fuiffe e veftigio infatuatum, et elinguem obmutuiffe, eoque exemplo multorum adrogantiam et jactantiam fuiffe refraenatam. Praeterea de vanitate Scholafticorum quoque, cum adrogantiae pleni tituli, fupra memorati, tum inutiles et ineptae paffim quaeftiones, abunde teftantur. Notatu digna eft epift. Gregorii IX. ad Profeffores Parifienfes apud Boulay hift. Acad. Parif. t. III. contra Scholafticos, quam ita concludit: *mandamus et ftricte praecipimus, quatenus fine fermento humanae fcientiae doceatis Theologicam puritatem, non adulterantes verbum Dei Philofophorum figmentis* etc.

§. CLVIII. Sed aliud fupereft, ad ftudia pertinens, obiter adtingendum, paradoxum fcilicet et abfurdum Joh. Harduini figmentum, de omnibus antiquis fcriptoribus, five paganis, five Ecclefiafticis, hoc feculo confictis, adeoque autoribus, quorum nomina praeferunt, falfo infcriptis, exceptis Herodoto, Cicerone, Plinio, Homero, Virgilio, et Horatio. Finxit eum in finem, focietatem hominum, partim Atheorum, partim receptae religionis adverfariorum, in fpecie qui Calvinianis praeluferunt, omnes illos libros Veteres finxiffe, ejufque focietatis caput fuiffe Severum Archontium, five Fredericum II. Inperatorem, nomine illo tracto ex Vopifco et Firmo. Quod paradoxum eo collineabat, ut traditiones Ecclefiae Romanae, et fictae antiquorum Paparum decretales, fartae tectae manerent. Propofuit vero

illud in Dissertatione de *Nummis Herodiadum*, dein plenius exposuit in Chronologia ex Nummis restituta, et chronologia Vet. Test., ad Vulgatam versionem exacta. Cum vero ab omnibus exploderetur, illud retractavit deinceps, et, tanquam ineptum ac periculosum, publice revocavit. Vid. Clericus Bibl. Select. tom. XVIII. Refutavit vero illud, et scopum in lucem protraxit, la Croze in libro; *Dissertations Historiques* etc.

DOCTRINA ET CULTUS.

§. CLIX. Cum in doctrina nihil se offerat hoc seculo singulare, nisi respectu *cultus* religiosi partium, duas hasce essentiales Ecclesiae partes conjunxi. *Transubstantiationis* dogma, cum ipso nomine, hoc seculo sancitum, et inter capitalia dogmata relatum, est ab Innocentio III., in Concilio Lateranensi IV., a. 1215., ubi in haec verba decretum est: *Christi corpus et sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis et vini, veraciter continentur; transubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem Christi, potestate Divina.* Quem canonem Papa Waldensibus et Albigensibus, in specie Amalarico, de quo postea, opposuit. Sed nec universalem hoc seculo inpetravit haec doctrina adsensum inter Latinos, nec omnis dissensus fuit vetitus. Inter eos, qui ab eo fuerunt alieni, haud infimum tenet locum *Johannes de Parisiis*, Dominicanus, et Theologus Parisiensis, satis celebris, circa a. 1290. Inter Philippum Pulchrum, Galliae Regem, et Bonifacium VIII. Papam, orta dissensione, Regias tuitus est partes ingente studio, scripto etiam libro *de potestate regia et Papali*; in quo, Papas nullam in temporalia Regum habere potestatem, probat: singulare vero est, quod ibidem adserit, Reges aeque facere posse, ut Papae deponantur, quam posse Papas, ut Reges priventur regno, Papas autem id per excommunicationem subditorum Regi adhaerentium facere, Reges vero subditis, sub gravi poena,

na, interdicendo obedientiam Papis. Exstat hic libellus apud Goldastum de *Monarchia Inperii* tom. II. Scripsit praeterea libellum, hoc titulo: *determinatio de modo existendi corpus Christi in sacramento altaris alio, quam sit ille, quem tenet Ecclesia.* Edidit Petrus Alixius, praemissa erudita dissertatione historica, de dogmate Transubstant., et praefatione, qua, diversos mansisse modos explicandi conversionem panis et vini, post Innocentii definitionem, demonstrat. Johannes quidem ob hanc doctrinam est a Magistris Parisiensibus damnatus, sed Papam adpellavit, ad quem, causam dicturus, tendens, in itinere mortuus est. Ceterum in libro memorato duos proponit modos, quibus vera Christi praesentia in eucharistia possit explicari, *unum*, per conversionem substantiae panis in substantiam corporis Christi, manentibus accidentibus sine subjecto, *alterum*, per adsumtionem substantiae panis, vel paneitatis, a Verbo, seu divina natura. Quem modum Veteres semper tenuerunt, et seculo superiore Rupertus Tuitiensis clare exposuit. Addit, quod notandum, Johannes, neutrum modum ab Ecclesia esse definitum, adeoque dissensum manere licitum, sibi autem probabiliorem videri posteriorem, ita tamen, ut, si vel aliter definiverit, vel definitura sit, Ecclesia, sese paratum profiteatur Ecclesiae definitioni subscribere. Vid. etiam continuator chronici Gulielmi Nangis in Spicilegio Dacheriano tom. III. p. 58. Agnoscit quoque ipsa facultas Theologica Parisiensis, nullum modum ab Ecclesia esse definitum, teste judicio Facultatis, apud Laroquanum hist. Eucharist. p. II. p. 744. recensito. Caelestinus V. Papa opusc. VIII. p. II. varias viguisse sententias de natura eucharistiae, his notabilibus verbis, testatur, *Quidam dixerunt non esse in altari corporis et sanguinis veritatem, sed imaginationem tantum, et figuram: sed hoc dictum merito reprobatur ab Ecclesia. Alii dixerunt, quod remanet ibi substantia panis et vini, et in eodem loco, et sub eadem specie, est corpus et sanguis Christi, et hoc etiam damnatur. Dicendum ergo, quod illa substantia,*

quae prius fuit panis et vinum, ex vi verborum convertitur in corpus et sanguinem Domini. Attamen Episcopus Parisiensis, cum Magistris Canonistis, damnavit Johannis sententiam: licet non defuerint Parisiis plures, qui Transsubstantiationi contradixerunt: ut patet ex litteris Guidonis Grossi, Narbonensis Archiepiscopi; et Clementis IV. Papae, ad se mutuo scriptis: quas ex registro MSS. Clementis IV. exhibet Albertinus de *eucharistia* p. 473. Guido autem, in aula Papae aliquando praesens, sententiam familiari suo, Transsubstantiationi contrariam, declaraverat, addito, sententiam suam satis esse Parisiis vulgatam. Quo audito, post Guidonis discessum, Papa ad eum scripsit litteras, hortatus, ut Ecclesiae fidem de Transsubstantiatione teneat: ad quas rescripsit Guido, eum in modum, ut mentem quidem occultaverit, sed transsubstantiationem non admittere haud obscure insinuaverit. Meminit quoque Joh. Parif. lib. cit. Guidonis de Cluvigni, qui, ut verba ejus habent, *determinavit, corpus Christi esse in altari per adsumtionem, et similiter panem esse corpus Christi per idiomatum communicationem; et dixit, quod si esset Papa, quod confirmaret eam.* Denique notatu digna Guigonis Carthusiensis verba in epistola ad Fratres de *monte Dei*, apud Bernardum Claraevallensem oper. tom. II. p. 118., non possum quin subjungam, *passionis et redemtionis Christi adtentius accolere beneficia, ad fruendum suaviter in conscientia, et recondendum fideliter in memoria, hoc est, spiritualiter manducare corpus Christi, et bibere ejus sanguinem, in memoriam ejus, qui omnibus in se credentibus praecepit, dicens, hoc facite in meam commemorationem.* Adpellat quoque deinceps hoc ipsum *rem ipsam sacramenti et mysterii, sine quo ipsum sacramentum nihil, quin mors, est.* Distinguit etiam autor *instructionis sacerdotalis* ibid. apud Bernardum p. 547. inter sacramentalem et spiritualem usum eucharistiae. Illud, quod ad efficaciam baptismi adtinet, subjungatur, in concilio Viennensi sub Clemente V. definitum esse, *tam parvulis, quam adultis, conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes,*

nec

nec tantum culpam remitti, infantibus vero quoad habitum, et, si non pro illo tempore quoad usum.

§. CLX. Agamus nunc paulo distinctius, more solito, de objecto, partibus, et circumstantiis cultus. Ad *objectum* pertinet, superstitiosam erga *Mariam* devotionem hoc seculo quid incrementi accepisse: cujus nonnulla proferam specimina. 1. Autor vitae Gregorii IX. refert, eum instituisse, ut feria VI. in vesperis, solito finito cursu, semper caneretur, *salve regina* etc. Cujus cantici, seu antiphoniae, autor habetur Hermannus Contractus, Monachus Benedictinus, sec. XI. Dein Bernardus Claraevallensis, legatus ad Germanos, cum Clericos Spirenses illud audiret decantare, addidit, ter genua flectens, verba postrema, *ó clemens, ó pia, ó dulcis virgo Maria!* ut refert Gulielmus Eisengremius, in chronico Spirensi a. 1147. 2. *Rosarium*, seu psalterium Mariae, Dominicus, tanquam ab ipsa virgine acceptum, invexit, ceu praesentissimum ad daemonas fugandos, morbos pellendos, et haereticos convincendos, medium. Constat autem ex salutatione Angelica, *Ave Maria!* 150 vicibus repetita, ad numerum Psalmorum Davidis, addita oratione Dominica ad singulas decades, adeoque 15 vicibus. Adpellatur *rosarium* a copia rosarum, quae suavem spirant odorem, quibus repetitiones illae censebantur similes. Vid. ad a. 1213. Bzovius, Spondanus, et Raynaldus, continuatores Baronii, in miraculis, per rosarium patratis, narrandis quoque diffusi ad taedium usque. Licet vero antea in usu fuerint numeratae preces, sed sine *ave Maria! rosarium* non innotuit. Vid. Natalis Alexander, ad hoc seculum. 3. Innocentius IV. Papa instituit, in concilio Lugdunensi I., ut *Octava* festi Mariae solenni celebraretur ritu per totam Ecclesiam. Ipsum festum diu antea fuit in usu, ut sec. VII. vidimus, ipsa Octava incepit sec. XII., sed aucta nunc est ejus solennitas et celebritas. Vid. Pagi in vita Innocentii. 4. Clemens IV., ut petitioni Ludovici, Regis Francorum, satisfaceret, indulgentiam concessit trium

annorum omnibus, quoties legerent, *benedictum ſit dulce nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, et glorioſiſſimae Virginis Mariae, matris ejus, in aeternum et ultra. Amen! nos cum prole pia benedicat virgo Maria! Amen!* Vid. Werner. Rollevinkius, in *faſciculo temporum*, in Clemente IV. 5. Denique huc pertinet *aedīculae Mariae*, ſeu ſanctae caſae, in qua Filium concepiſſe putabatur, miraculoſa per Angelos translatio ex urbe Nazareth, primo in Dalmatiae quendam locum a. 1291., dein poſt triennium a. 1294. in Italiam, tandem in viam publicam agri Recinetenſis ibidem, Lauretae cuidam, devotae foeminae, propriam: ubi ad hoc uſque tempus conſidet, undeque nomen tulit *aediculae Mariae Virginis Lauretanae.* Cui fabulae non tantum fidem habuerunt, ſed et aedem eam inmenſis honorarunt donariis, ſacris viſitarunt peregrinationibus, ſummis elogiis ornarunt, uti *ſanctiſſimi Sacelli, ſolii Divinitatis, propitiatorii, altiſſimi, civitatis refugii* etc.: Vid., praeter continuatores Baronii, ad a. 1292. et ſeq., Ludovicus Centoflorenius, Romanae curiae advocatus, in *clypeo Lauretano adverſus haereticorum ſagittas*, Romae edito a. 1643. Ceterum, primus fabulae autor, quem Turſelinus citat, eſt Flavius Blondus, ſec. XV., in *Italia illuſtrata*, qui domus Lauretanae quidem, ſed non ejus tranſlationis, meminit, Vid. de fabuloſa hac narratione Rivetus, in *apologia pro Maria* l. I. c. 12.

§. CLXI. Ad Sanctorum cultum referre liceat, Chriſti *ſtigmata Franciſco* inpreſſa, ut creditum fuit. Fabula utique habet, eum biennio ante mortem in monte Alvernae, quem jejuniorum, et orationum, ergo conſcendebat, unum Spirituum Seraphicorum vidiſſe, inter alas habentem hominem crucifixum, eoque adtentius conſiderato, diſparuiſſe quidem viſum, ſed in Franciſci corpore mox adparuiſſe eadem plane clavorum, et lanceae, ſtigmata, in manibus, pedibus, et latere, quae in Chriſto crucifixo. Ita in libro *conformitatum vitae Franciſci ad vitam Chriſti* narratur, et apud Bonaventuram in ejus vita. Liber *conformitatum* autorem habet

Bartholomaeum Albizium, Monachum Franciscanum, Pisanum, a. 1385. Unde fuit Jesus typicus dictus, et Angelus, habens signum Dei vivi, Apoc. VII: 2., alia epitheta mitto. Factum dicitur a. 1224., et a multis Papis commendatum, ut Gregorio, et Alexandro IV., Nicolao III., aliis. Quid? quod Benedictus XI. eorum stigmatum festum celebrari jusserit, et Paulus V. officium sacrum recitari. Additur, vulnera illa sanguinem jugiter emisisse. Quod etiam refert Matthaeus Parisiensis ad a. 1227., qui addit, omnia stigmata cum obitu ejus disparuisse, secundum ipsius Francisci praedictionem.

§. CLXII. Sanctorum *canonizatio* quoque magis honorari coepit, per indulgentias in ea concessas, uti primus fecit Honorius III., testibus litteris canonizationis S. Laurentii Dublinensis ab Honorio a. 1225., praeterea per novos ritus ei adjunctos: cujus primum exemplum est in Francisci canonizatione a Gregorio IX., quae coram tota multitudine facta est, corpore ipso in praesentiam adducto, a Papa, qui cum tota curia aderat, pretiosis ornatus vestibus, cum palma et cereis etc. Vid. Albertus Stadensis in Chronico, et Krantzius in Metropoli l. VII., et in Saxonia l. VIII. Ceterum vixit hoc seculo *Guillelmina Boema*, famosa foemina, quae se in sexu foeminino Spiritum S. incarnatum, e Constantia, Regis Bohemiae uxore, jactitavit, et ante universalem resurrectionem esse resuscitandam, ac coelum conscensuram, quaeque post mortem a. 1281. aliquot annis sancta apud vulgus est habita, sepulta Mediolani: donec, fraude detecta, corpus fuerit exhumatum, et in cineres redactum. Vid. Mabillon. Itin. Ital. p. 19. Sed miraculorum, visionum, et similium fabularum, ingens fuit hoc seculo copia, ad novos firmandos ordines, sanctitatem defuncti alicujus demonstrandam, dogmata et ritus probandos etc., adeo ut catalogus vix iniri possit: studiosi autem in iis recensendis sunt Baronii continuatores. Exstat etiam apud Bzovium a. 1199. in fin. ingens a Gilberto Bremensi miraculorum sanc-

tissimi sacramenti catalogus; qui sine taedio vix legi poterit. Ad *transubstantiationem* probandam, ut uno alterove defungar specimine, asinus narratur ad adorandam hostiam compulsus ab Antonio de Padua. Is enim Franciscanus, haereticum de veritate istius dogmatis convicturus, provocavit ad miraculum asinae, inedia maceratae, quae, relicto cibo, ipsi ab Antonio oblato, hostiam, ipso jubente, flexis genibus adoravit, sicut in pictura Ecclesiae Patavinae hodiedum conspicitur. Vid., praeter Bzovium, legenda Antonii. Quo etiam portentum facit hostiae in formam venusti pueri conversae in Ecclesia Cameracensi a. 1254. apud Spondanum, et hostiae sanguineo colore tinctae etc. Quorum commentorum pro purgatorio, invocatione sanctorum, imaginibus, magna est seges. Vid. Hottingerus hist. Eccles. cap. 13. hujus seculi. Narratur, ut illud unum addam, epistola divinitus a. 1200. e coelo missa, ad observandum *diem dominicum*, Hierosolymis ex alto dependens, et post trium dierum et noctium preces a Patriarcha excepta, expansa infula; qua Dominus de neglecta ejus diei observantia conquestus est, poenam etiam minatus, simul eum religiose custodiri injunxit a vespera Sabbati ad solem surgentem diei Lunae, additis etiam sanctorum festivitatibus. Qua epistola ad Romanum Pontificem Innocentium III. delata, ipse mox praedicatores ad ejus tenorem per Ecclesias divulgandum ordinavit, sicut non sine miraculis comitantibus factum est. Delata etiam mox est a. 1201. in Angliam, et promulgata cum miraculis. Vid. Matthaeus Parisiensis ad a. 1200., et Rogerius Hovedenus in annal., ubi ipsa etiam exstat epistola. Raynaldus vero ex recentioribus, fictam esse epistolam, et superstitionum ac fraudum plenam, demonstravit: quod facile in oculos incurrit. De stigmatibus Francisci modo dixi.

§. CLXIII. Ad imaginum et reliquiarum cultum spectat solennis processio, hoc seculo instituta, qua *Veronica*, seu Sudarium Salvatoris, cum imagine ejus inpressa, deportatur

tur a Basilica S. Petri ad Hospitale S. Spiritus Romae. Vid. acta Innocentii III., et Matthaeus Parisiensis a. 1210. Quo ipso tempore insigne fertur contigisse miraculum. Dicitur enim effigies, cum in locum suum deportabatur, sponte se invertisse cum fronte deorsum. Quod triste portentum cum horreret Papa Innocentius, orationem in imaginis elogium composuit, et decem dierum concessit indulgentias, quas postea auxit Joh. XXII., qui decem mille dierum indulgentias dedit omnibus, qui has preces fuderint: *benedicta sis tu ó facies servatoris nostri, niveo linteo impressa, munda nos ab omni inmunditie, et societati beatorum insere nos: introduc nos in patriam ó beata effigies, ut ibi puram Christi faciem videamus.* Ceterum *veronica* dicitur velum, seu sudarium, quo Dominus cruentam suam faciem tempore passionis fingitur abstersisse, suamque imaginem inpressisse. Quod postea Romam est translatum, ubi adhuc adservatur. Nomen vero accepit, vel a pia foemina Veronice, aut Berenice, quae Christo hoc sudarium, capiti suo detractum, censetur dedisse, vel rectius, quod *veram* Christi referat imaginem, tracto etymo a *vera icon*, seu *iconia*, unde contracte *veronica*, aut vericona, et inde *veronica*, ut opinatur Mabillon. Mus. Ital. tom. I. p 88. Gervasius utique Tilberiensis in *Otiis Inperial.* decis. III. c. 25. inquit, *est ergo veronica pictura Domini vera.* Exstat inter Scriptores Brunsvic. Leibnizii tom. I. Plura qui de veronica velit, adeat Gretserum *de imaginibus non manu factis.* Bzovius quoque in Annal. a. 1216. multa de Veronica, ejusque cultu, testimonia a sec. VIII. usque ad sec. XVII. in medium adduxit.

§. CLXIV. De partibus cultus ritualis uno alterove defungi potero observato. De modo baptizandi per *inmersionem*, ter repetitam, producto signo crucis super aquam, ita tamen, ut una etiam suffecerit inmersio, constat ex Augerio de Montfaucon, Episcopo Conseran. apud du Cange Glossar. Lat. ad vocem *baptismi*. Sed singulare est statutum

tutum Synodale sub Johanne de Zurich, Episcopo Ultrajectino a. 1291., apud Heussenum in *Batavia sacra* p. I. p. 145., quod ita habet, *statuimus, quod caput ter in aqua ponatur, nisi fuerit debilis, aut infirmus, vel frigidum tempus, tunc aqua per manus sacerdotis super caput pueri profundatur, ne propter submersionem, vel frigiditatem, seu debilitatem, puer exstinguatur, et moriatur.* Caelestinus V. Papa *opuscul.* VIII. p. I. *de Baptismo* c. 6. dicit, Hugonem adserere, *si caput perfundatur, vel praeter caput major pars corporis, baptizatum esse, alias non: alios vero dicere, quod in quacunque parte corporis cadat aqua, baptizatum esse.* Addit ipse, *potest autem infans debilis ac infirmus adspergi tantum aqua.* Praeterea sacramentum *confirmationis* hoc demum seculo est a baptismo avulsum, et ad aetatem adultam dilatum, sicut et infantes baptizati desierunt ad eucharistiam admitti, quia sub una panis specie coepit administrari. Vid. Martene de antiq. Eccles. rit. l. I. p. I. c. 2. Sed Graecis in usu mansit utriusque sacramenti conjunctio, baptismi et confirmationis. Vid. Leo Allatius de *consensu* etc. l. III. c. 18. Ceterum sacramentum confirmationis non fuit simpliciter necessarium habitum ad salutem. Caelestinus V. Papa opusc. VIII. p. II. dicit, *qui sine confirmatione decedit, non minus Christianus moritur, quam si esset confirmatus.*

§. CLXV. Quod ad *eucharistiam* adtinet, cujus ritus fuse, et cum singulorum mystica expositione, enarravit Guibertus Tornacensis, in tractatu *de officio Episcopi, et Ecclesiae cerimoniis*, in Bibl.-M. Patr. tom. XXV., ubi etiam de ordinibus Ecclesiasticis differit. 1. Consuetudinem plures uno die celebrandi missas, quae per multa secula obtinuit, abolevit Ecclesia, exceptis festis Nativitatis, Paschatis, et mortuorum exequiis. Vid. Martene l. cit. Caelestinus V. Papa opusculo VIII. cap. 8. *Nullus*, inquit, *debet cantare in una die duas missas, praeterquam in die nativitatis Domini, quia tunc possunt tres celebrari. Potest quis propter necessitatem peregrinorum, vel infirmorum, vel nuptiarum, plures celebrare.*

Censet

Cenſet quoque ibid., *miſſam dici poſſe in neceſſitate ſub dio, vel in tentoriis, ſed ſemper in altari conſecrato.* 2. Mos ſub una ſpecie communicandi, ſine calice, magis magiſque invaluit. Coeperant jam a ſeculo XI. ſcrupuloſius agere cum calice, ſive panem vino intinctum ſumendo, ſive vinum per pugillares, aut fiſtulas vitreas, argenteaſve, hauriendo, ne gutta quaedam decideret; fundamenta quoque calicis auferendi jacta erant, ut ſupra ſuo loco obſervavi; ſed, modis illis abrogatis, tandem hoc ſeculo introductus eſt mos, ſub una ſpecie panis communicandi, duobus ſuperſtructus fundamentis, quorum alterum effundendi ſanguinis metus praebuit, alterum opinio de toto Chriſto ſub ſingulis ſpeciebus, ut habet Innocentius IV. Vid. Durant. in Rationali l. IV. c. 42. Robur conſuetudini addidit Thomas Aquinas, qui eam adprobavit in III. quaeſt. 80., addit tamen, in multis Eccleſiis alium manſiſſe morem. De quo etiam teſtatur Alexander Aleſius in Summa p. IV. quaeſt. 53., dicens, *ſua aetate quoſdam religioſos petiiſſe, ut ſub utraque ſpecie ſumeretur ſacramentum.* 3. *Elevatio* panis, *cujus jam antea ſec. XI.* adparuerunt indicia, cum adoratione, hoc ſeculo fere ubique fuit in uſu. Cujus meminit Hildebertus Cenomanenſis, poſtea Archiepiſcopus Turonenſis, in verſibus de *ſacrificio Miſſae.* De Germanis patet ex Caeſario Heiſterbacenſe l. IX. dialog. c 51., apud Raynaldum ad a. 1203., ubi refert, Guidonem Praeneſtinum inſtituiſſe, ut ad *elevationem hoſtiae omnis populus in Eccleſia ad ſonitum nolae veniam peteret, ſicque uſque ad calicis benedictionem proſtratus jaceret.* In Eccleſia Romana nullum ejus veſtigium reperitur ante Bonifacium VIII. Quo ſedente ejus mentio fit in ordine Romano XIV. apud Mabillon. muſ. Ital. l. II., compoſito a Cajetano Cardinali, ab illo creato. Adtribuitur tamen Honorio III., in decretalibus Gregorii III.- lib. III. de celebratione Miſſae, decretum; *ut, cum in celebratione miſſae elevatur hoſtia ſalutaris, ſe reverenter inclinent.* Occurrit etiam in caeremoniali Gregorii

apud Mabillon. l. cit. 4. De pulsatione autem *campanae* hoc et superiore seculo usitata, constat ex Caesario, modo citato, ac Gulielmo Parisiensi, inter cujus statuta locum habet, *ut in celebratione missarum, quando corpus Christi elevatur, in ipsa elevatione, vel paulo ante, campana pulsetur, ut sic mentes fidelium ad orationem excitentur:* denique ex antiquiore Ivone Carnotense epist. 142., licet ejus testimonium minus sit adcuratum, clarius vero ex Gregorii IX. decreto, *de pulsandis etiam campanis ad confectionem Christi corporis*

§. CLXVI. Adcessit solenne festum, quod *festum Dei* adpellatur, in honorem sacramenti, indeque orta *processio* solennis. Festum est ab Urbano IV. institutum a. 1264., celebrandum annuatim, feria quinta post octavam Pentecostes, edita constitutione, a Bzovio a. 1264. recensita, et sec. XIV. a Clemente V., edito diplomate a. 1311., confirmatum, ac omnibus injunctum celebrandum. Vid. Bzovius ad a. 1317. Officium vero pro festo compositum est a Thoma Aquinate, ut Natalis Alexander differt. VI. demonstravit. Proximam autem occasionem festi praebuit miraculosa, ut praetendebatur, sanguinis effluxio ex hostia, in loco non longe ab urbe Vetere, Bolsena dicto, sed remotiorem, revelationes quaedam mulierculis Leodiensium factae, de festi celebratione instituenda, cum Urbanus esset Archidiaconus adhuc Leodiensis. Vid. Diaestemius Blaerus, Prior S. Jacobi Leodiensis, in *commentario de institutione corporis Christi*, a. 1496. conscripto, et ejus excerptum apud Bzovium a. 1230. *Processionem*, qua corpus Christi eo die ad pompam circumgestatur, haud diu post fuisse introductam, docent antiqui libri rituales, circa ea tempora conpositi. Nonnulli quidem ex Catholico-Romanis putant, corpus Christi non statim patenter, sed calice, vel vase, absconditum, fuisse circumgestatum, et publice non nisi aliquo tempore post coepisse, verum refutati sunt a Martene de *antiq. Eccles. disciplina* cap. 29. Fuisse eam circumgestationem ad Paganorum

imi-

imitationem factam, observavit jam Polydorus Virgilius de *Inventor. rerum* l. VI. c. 11. 5. Denique in concilio Wurtisburg a. 1287., praeside Legato Honorii IV., institutum est, ut, dum corpus Christi ad aegrotum solenniter defertur, sacerdos habitu clericali illud gestet, Clerico praeeunte cum taeda ardente, et tintinnabuli sonitu: porro, ut, qui occurrerint, genuflectant, et tres *paternostros*, ac *ave Maria!* recentent. In concilio Londinense jam ante sub Huberto Archiep. Cantuariense a. 1200. decretum fuit, inter alia, *ut eucharistia ad aegrotum deferatur lucerna praecedente, atque cruce praelata.* Extant acta apud Hovedenum in Annal.

§. CLXVII. Inceperunt etiam hoc seculo preces et missae pro defunctis Papis et Cardinalibus, annuatim fundendae, et faciendae. Quod officium nonis Septembris celebrandum, vesperis et vigiliis, cum novem lectionibus, instituit Alexander IV., teste caerimoniali Romano, quod in Vaticana Bibliotheca adservatur; ut tradit Raynaldus Annal. tom. III. in addendis. Bonifacius vero VIII. in fine sec. ordinavit, ut festa Apostolorum, quatuor Euangelistarum, et quatuor Doctorum, Gregorii, Augustini, Ambrosii, et Hieronymi, sub duplice officio celebrarentur. In quo Papa se dixit imitari nonnullos decessorum suorum. Vid. Raynaldus ad a. 1295. Unde patet, festa duplicium, et semi-duplicium, jam ante fuisse in usu.

REGIMEN ET DISCIPLINA.

§. CLXVIII. Initio seculi, ut historiam Paparum, pro more, ante omnia persequamur, sedit superbi et elati admodum animi Papa, alter Hildebrandus, ac summus Papalis autoritatis, et, ut loquuntur, omnipotentiae, adsertor, *Innocentius* III., ex Diacono Cardinali electus Papa, 37 tantum annos natus, antea dictus Lotharius, patria Anagninus, ex nobili comitum Signiae familia, studiis Scholasticis probe instructus. Sedit ab a. 1198. ad 1216. Contulit sese mox

 in

in principio ad Romanae sedis dominium tuendum, et v
dicandum. Altero post Pontificatum adeptum die Prae
tum urbis, antea Inperatori juramento fidelitatis obligat
et ab eo institutum, ad ligiam fidelitatem recepit, ac
blice investivit, quod et aliorum Baronum respectu, et
totum Petri patrimonium, fecit: universam Marchi
quam Marcuvaldus, vir potens, tenebat, et vel fiduci
titulo retinere petebat, ipsi ereptam, sibi subjecit, nec
Ducatum Spoleti, aliasque civitates, patrimonio Petri
didit: Tusciae denique civitates, juramento ad Eccle
Romanae defensionem, nullumque Inperatorem, nisi q
volebat Papa, admittendum, obstrictas, in clientelam su
pit. Investituram Siciliae, Apuliae, et Capuae, concessit
dem Constantiae, viduae Henrici V., et filio ejus Fre
rico, Siciliae Regi, sed sub censu, fidelitate, et homi
solitis capitulis praeterea de electionibus, legationibus,
pellationibus, et conciliis, antea Inperatoribus concessis,
rogatis. Archiepiscopum Salernitanum, aliosque, quos H
ricus in Germaniam abduxerat captivos, dimitti jussit,
natus quoque, ni Principes operam ad id inpenderent,
totam Germaniam interdicto sacro subjecturum esse.
factum est, ut captivi fuerint liberati.

§. CLXIX. Inperio diviso in partes, dum alii Philipp
Sueviae Ducem, Henrici VI. fratrem, et Frederici II.
torem, elegerunt Inperatorem, alii Othonem, filium H
rici, Ducis quondam Saxoniae, Papa, qui Frederici Ba
rossae stirpem oderat, Othonis electionem confirmavit, c
tisque obedientiam inperavit ei praestandam. Cum v
Othone aegrotante, et fere deserto, Philippus sese de
fecisset eligi, coronatus quoque esset ab Adolpho, Co
ense Archiepiscopo, Papa, missis legatis, Adolphum d
suit, Brunone ipsi suffecto. Unde multas a Philippo cl
passa est Colonia, donec ipse fuerit Papae reconcili
Principes enim Inperii, horum motuum pertaesi, Phil
absolutionem a Papa inplorarunt: sed adnuit Papa,

conditione juramenti praeſtandi, de ſtando judicio Papae ſuper omnibus, propter quae excommunicatus erat. Compoſuit quoque inter duos illos competitores, Philippum et Othonem, ut hic illi ſuccederet, ducta filia Philippi, Papa ſuper quarto conſanguineitatis gradu diſpenſante. Philippo dein brevi proditorie necato, Papa omnem movit lapidem, ut Inperium confirmaretur Othoni, factus etiam votorum compos, Othone ſeſe Papae juramento obſtringente, ſe Praeſulum electiones non invaſurum, omnes poſſeſſiones Eccleſiae reſtiturum, haereticos deleturum, et pro Sicilia, in fide Eccleſiae Romanae manſura, cauturum eſſe. Sed Otho, ea ratione a. 1209. Romae a Papa coronatus, jura inperii vindicaturus, cum terras ſedis Romanae in Tuſcia, et Flaminia, nec non in Apulia ditionem Frederici, Eccleſiae Romanae fiduciarii, invaderet, nec a propoſito ſe dimoveri pateretur, excommunicationis ac depoſitionis ſententiam et ipſe ſubire debuit a. 1210., ſubditis juramento fidelitatis abſolutis. Quam terribilem ſententiam mox electio Frederici, Siciliae Regis, et Henrici V. filii, in Inperatorem ſecuta eſt. Qui, Germaniam petiturus, Romam venit, a Papa honorifice ſuſceptus, et donationem Fundani Comitatus, Eccleſiae Romanae factam a Richardo de Aquila, Fundano comite, qui Romanam Eccleſiam ſcripſerat haeredem, confirmavit, ſimul promiſit, electiones Epiſcoporum in Sicilia canonice eſſe faciendas, ita ut Papa confirmaret, Regi tantum notificaretur electio. Denique Frederici electionem corroborari fecit in Concilio Lateranenſi IV. a. 1215.

§. CLXX. Recenſeamus nunc reliqua Papae acta et geſta cum Regibus et Principibus. 1. Alphonſum X., Gallaeciae et Legionis Regem, quia filiam Alphonſi VIII., Caſtellae Regis, neptem ſuam, duxerat, excommunicavit, et regnum interdicto ſacro ſuppoſuit, mox in initio Pontificatus, donec Rex ſolverit matrimonium. 2. Sanctium, Portugalliae Regem, qui cenſum annuum, Romanae ſedi ſolvendum,

a Patre Alphonso institutum, inhibuerat, eo per vehementes epistolas, quae supersunt, compulit. 3. Cum Philippus, Galliae Rex, Coelestino Papae obedire, et Ingelburgam Reginam recipere, detrectaret, de quo casu in Coelestino egi, Innocentius totam ejus terram interdicto Ecclesiastico subjecit, ita ut *nullum in ea, praeter baptismum parvulorum, et poenitentiam mortuorum, celebraretur officium divinum.* Quo fulmine tandem ictus obedire debuit Rex. Vid. Roger. Hovedenus. 4. Regis titulum, quem haud una vice ab Inperatoribus acceperant Bohemiae Duces, a Papis autem obtinere non potuerunt ante Innocentium, qui eum Premislao, Bohemiae Duci, confirmavit, quod, partibus Philippi desertis, se totum dedisset Othoni, cui tanto adhaesit studio, ut inde dictus censeatur *Othocarus.* 5. Armenis et Bulgaris, Romanae sedi subjectis, dominium papale latius extendit. Rex enim Armeniae, cum cruce signatorum Henrici I. Inperatoris classis adpulsa esset in Palaestinam a. 1197., et res prospere gessisset, nunciis ad eos missis, gratulatus non tantum iis est, sed et se paratum professus, Romano Inperio ac sedi Papali subjici, modo coronam a nunciis consequatur: quod factum est. Vid. Arnoldus Lubecensis in Chronico Slavorum l. V. Concessit quoque Papa a. 1202. Regi, et Patriarchae, Armenorum multa privilegia, Regi scilicet, ut nemo, praeter Papam, potestate in Regem aut Regnum polleret interdicti, aut excommunicationis, Patriarchae vero, ut pallium, annulus, et mitra, ipsi, recenter electo, mitterentur. Quod idem inter Bulgaros et Blacos, seu Walachos, sub rege Calo-Johanne, factum est. Rex enim, qui se, Graecorum regno excusso, submisit sedi Romanae, a Papa accepit sceptrum, diadema, et vexillum, cruce ac clavibus insignitum, in memoriam Christi et clavium Petri; sicut et Archiepiscopus Bulgarorum ornamenta Pontificalia, cum titulo Primatis, et facultate coronandi Reges, postquam sese juramento obstrinxisset Papae 6. Rex Aragoniae Petrus II. petiit, et inpetravit a Papa

a. 1204.

a. 1204. militare cingulum, et regium diadema, manu quoque Papae coronatus, praestito juramento corporali de subjectione et fidelitate, quare Rex regnum obtulit Papae, et censuale fecit. Fabulosum est, quod nonnulli tradunt historici Hispanici, coronam de *pane* fecisse Regem, et panacea voluisse corona ornari, ne Papa pedibus sibi coronam inponeret, ut moris erat, sed manibus, prae reverentia panis. Vid. Spondanus ad a. 1204.

§. CLXXI. 7. Angliae denique regnum sibi subjecit, post grave certamen, et insigne papalis dominii datum specimen. Huberto, Cantuariensi Archiepiscopo defuncto, monachi istius Ecclesiae clam elegerunt, in ejus locum, Reginaldum, Subpriorem suum, sed publice, ad Regis instantiam, Johannem, Episcopum Norvicensem: Papa, de duplice hac electione certior factus, utramque rescidit, et monachorum legatis ad sedem Apostolicam, qui electionem ad Papam detulerant, novae electionis potestatem dedit, qui Stephanum Langtonum elegerunt, quem Papa mox consecravit a. 1207. Quam ob rem ira concitatus Rex Johannes monachos e conventu Cantuariensi expulit, bona Ecclesiae fisco addixit, et Langtono interdixit aditu in Angliam. Quod ipsi pessime cessit, cum Papa, post frustranea monita, interdicti sacri sententiam promulgari curaverit a. 1208., et, cum Rex nihil moveretur, Ecclesiasticos etiam viros ob interdictum vexaret, eum excommunicaverit, ulterius quoque, cum Regem vincere non posset, progressus, subditos a fidelitate absolverit non tantum, sed et regnum dederit Philippo, Galliae Regi, cum mandato illud invadendi, conscripto insuper cruciatorum exercitu. Quae ex Matthaeo Parisiensi, Westmonasteriensi, et Polydoro Virgilio, constant. Cum autem Philippus in eo esset, ut, numerosissimo instructus exercitu, Angliam peteret, Johannem regno privaturus, ipse viribus diffidens, a Pandulfo, nuncio Papae, etiam deceptus, quippe qui potentiam Gallorum nimium auxit, et Barones Regni ab ipso alienos esse dixit, simul

Petrum aliquem Eremitam subornavit, qui, instar Propheta regem regno esse mox privandum, praedixit, se submil Papae, licet invitus, a. 1113., regia quoque Majestate hai parum prostituta. Coronam enim, capiti detractam, trac dit legato Papae, addito promisso, nec se, nec successore eam, nisi e manu Papae, recepturos esse: imo statuit Re: ut Romanae Ecclesiae clientes sint futuri reges Angliae, regnum Angliae et Hiberniae beneficiario jure teneren annuo soluto censu mille marcarum Sterlingorum, salvo p omnia *denario* Petri, de quo supra suo loco monui. H ratione absolutus est Rex, et recuperavit coronam.

§. CLXXII. Ex dictis, ut et ex aliis factis, quae suo l co narrabuntur, clare elucescit, Spiritum Antichristianun cum dominii superbi, tum persecutionis, respectu, in ip sese luculenter ostentasse. De superbia, et autoritate, qua sibi adrogavit, acta cum Regibus, modo narrata, et a multa, satis testantur. Quo etiam pertinet, eum statuis translationes Episcoporum de sede in sedem, quae olim pr vincialium Synodorum autoritate fiebant, sua tantum p testate fieri posse, quia inter Episcopum et Ecclesiam e spirituale conjugium, a solo Deo solvendum; quod p Vicarium suum nunc facit. Vid. Tomassinus de *antiqua nova disciplina*, et Boehmer Jur. Eccles. l. I. tit. 7. S ipsum Papam audiamus. In sermone panegyrico, occasioi anniversarii electionis suae diei, se *sponsum* adpellat *Ecc. siae, et Ecclesiam sponsam sibi pro dote contulisse spiritualii plenitudinem, et latitudinem temporalium, et in illorum* signu *mitram, in horum* vero *coronam*, mitram pro *sacerdotio*, c ronam pro *regno:* dicit praeterea, se *vicarium Regis Regu et se solum retinere plenitudinem potestatis, ut de ipso, p Deum, alii dicere possint, et nos de plenitudine ejus accepimu* Quod idem de sede sua jactat epist. 320. lib. I. ad Cleru Islandiae. Sic et in sermone I. de *consecratione Pontific* Papam adroganter dicit *inter Deum et hominem constituti medium, infra Deum, sed ultra hominem, minorem Deo, j*

major

majorem homine, de omnibus judicare, sed a nemine judicari. Probat dein, sed more Papali, autoritatem Papalem esse priorem, digniorem, et diffusiorem Inperiali, inter alia ex eo, quod sol sit Papae, et Luna Inperatoris, emblema. Vid. Epist. 401. lib. I., et *Extra* de majoritate et obedientia c. 4. Alia haud minus inepta ratiocinia profert in *prima collectione* Decretalium Innocentii, tit. II. Epist. Innocentii Baluzii tom. I. Denique, ne plura congeram, in epist. ad Johannem, Angliae Regem, in Spicilegio Dacheriano, jactat, a Christo esse *unum omnibus praefectum, quem suum in terris vicarium ordinavit, ut, sicut ei flectitur omne genu coelestium, terrestrium, et inferorum, ita illi omnes obediant, et intendant* etc. Hic ipse tam superbus Papa sibi tamen adtribuere non fuit ausus aut infallibilitatem, aut supra concilia generalia autoritatem, in rebus fidei; ut demonstrat Launoius p. V. epist. 2. De *persecutionibus*, fidei causa, tribunal inquisitionis, ab ipso erectum, et Albigensium tyrannica insectatio, satis testatur. De quo postea.

§. CLXXIII. Quoad qualitates animi, et mores, Papae dissentiunt autores. Rigordus, autor quidem coaevus, sed Philippi, Galliae Regis, Chronographus, qui annales Philippi condidit, eum nuncupat virum *clari ingenii, magnae probitatis, et sapientiae, cui nullus secundus suo tempore.* Autor actorum Innocentii de ejus liberalitate in specie testatur, ejusque odio in *venalitatem.* Sed longe alia de ipso tradit Matthaeus Parisiensis ad a. 1213., ipsum scilicet fuisse *supra omnes mortales ambitiosum, et superbum, pecuniaeque sitiatorem insatiabilem, et ad omnia scelera pro pecuniis datis, vel promissis, cereum, et proclivem.* Cui, respectu avaritiae, adtestatur Robertus Limolniensis apud Matthaeum Paris. ibid., nec non Abbas Urspergensis, in capite de gestis Philippi. Constat quoque, inmensam plane pecuniae summam ab ipso fuisse congestam per indulgentiarum nundinationes, census regnorum exactos, in primis Angliae, per munera Ecclesiastica, et causarum decisiones venales, teste

Urspergense, denique obtentu expeditionum cruciatarum etc. Denique notandum est, Papam varios edidisse tractatus, et libros, qui duobus voluminibus in fol. prodierunt Coloniae, et Epistolarum libros, a Baluzio publicatos, additis actis et gestis ejus, ab autore aequali conscriptis. Inter ejus libros etiam sunt *constitutiones Decretales*, quas adcurate voluit observari. Composuisse quoque fertur *Spiritus S. sequentiam*, *veni sancte Spiritus!*, ut antiquus habet autor vitae *Notkeri* apud Mabillon. sec. V. Benedictin. Singulare denique, non negligendum, in hoc Papa est, eum narrari visum post mortem devotae virgini Lutgardi mediis in flammis misere cruciari, et ad quaestionem virginis respondisse, se tribus de causis promeritum fuisse aeternum exitium, sed ad virginis intercessionem se ultimo judicio esse liberandum; ut refert autor vitae Lutgardis apud Surium, qui addit, se causas illas ob reverentiam Papae silere. Praeterea Abbati cuidam Cisterciensi quoque visus est confugisse post mortem ad thronum Domini, clamans, *miserere mihi misero misericordissime Deus!* sed dracone ex adverso clamante, *juste judica justissime judex!*, ut narrat autor *computationis Chronologicae* apud Pistorium tom. I. rerum Germanicarum.

§. CLXXIV. Successit *Honorius III.*, ab a. 1216. ad a. 1227., antea Centius dictus, Presbyter Cardinalis: in cujus electione passim male primum statuitur *inclusionis Cardinalium* in conclavi, ut citius fiat electio, exemplum; coepit enim illud demum tempore Gregorii X., a quo lex ea de re lata est in concilio Lugdunensi a. 1274., ut postea patebit. Illud verius est, nomen *Vicecancellarii* sub eo fuisse ortum. Consueverat illud munus, ut id obiter observem, solis dari Cardinalibus, dein, sec. XII., sedente Gregorio VIII., munus, sub titulo *Cancellarii vices agentis*, ad alios devolutum, rediit hoc tempore ad Cardinales, titulo *Vicecancellarii*; quae praecipua est sedis Apostolicae, post Pontificalem, dignitas. Vid. Onuphrius Panvin. in Gregorio VIII.

VIII. Extendit et hic Papa manus ſuas quaquaverſum, ſe politicis aeque ac Eccleſiaſticis negotiis ubique inmiſcuit, adeo ut in ipſius Patriarchae CPolitani jura involaverit, Petrum Corteniacum, Comitem Altiſiodorenſem, qui Jolantam, ſororem Henrici Inperatoris CPolitani, habebat uxorem, coronando Inperatorem: excuſavit quidem ſeſe apud Patriarcham, quatenus id ad Petri, et aliorum, petitiones fecerit, attamen de poteſtatis plenitudine id egiſſe addit. Vid. Litterae Papae apud Raynaldum a. 1227., et autor Chronici *foſſae novae*, inter ſcript. Ital. Muratorii tom. VII. ad eum annum. Corſicae inſulae, quae medio ſeculo IX. fuit Romanae ſedi ſubjecta, alteram partem Genuenſibus dedit a. 1217., ea lege, ut fidelitatis ſacramentum praeſtarent, et libram auri quotannis penderent. Genuenſi etiam Eccleſiae non tantum Metropoliticam dignitatem, ab Innocentio II. conceſſam, confirmavit, ſed et alia addidit privilegia, inter quae eſt, *equo albo, cum nacto albo*, uti in proceſſionibus, nec non *crucem* vexillum Dominicum per provinciam portare. Vid. litterae Papae apud Raynaldum a. 1217. Obtulit quoque Papae inſulam Man, in mari Hibernico, Reginaldus, inſularum Britanniae adjacentium Regulus, et ab eo dein recepit poſſidendam, ſub cenſu annuo duodecim marcharum Sterlingorum, et ei conceſſit Papa protectionem, Vaſallis, et cenſualibus, Eccleſiae Romanae dari ſolitam. Vid. Raynaldus a. 1219.

§. CLXXV. Praecipuam vero inpendit operam promovendis expeditionibus Cruciatis, exſtirpandis Albigenſibus, ac coelibatui Clericorum tuendo. In primo facinore laboravit ab initio uſque ad finem Pontificatus, ingente ſtudio, enormibus promiſſis indulgentiis, ſtatuens, ut refert Aventinus Annal. l. VII., *quemque ſceleri obnoxium, parricidio, inceſto, ſacrilegio, pollutum, continuo, ubi cruciculam veſti adſuiſſet, ſolutum eſſe et crimine et poena.* Unde plerique, ut Idem addit, *anſa hinc arrepta, inimicos prius ſuos tollebant, hinc in militiam ſacram nomina dabant.* Fredericus II., praeſtito

[redacted]

juramento de Ecclesiae Romanae juribus conservandis illaesis, et omnibus confirmatis privilegiis, ab ipso coronatus Imperator a. 1220., una cum Constantia Regina, mox quoque crucem accepit quidem, ad expeditionem statim in Aegyptum suscipiendam contra Saracenos, sed variis sub praetextibus distulit. Papa eum et epistolis, et variis colloquiis, ut Verulis, Veronae, denique in Campania, ad opus adgrediendum incitavit, ipse quoque intra biennium id facturum esse promisit; sed, variis prolatis causis, non praestitit: quare sub poena anathematis tandem ad id est obstrictus. Misit vero Papa legatum ad populos Septentrionales, Daniae, Sueciae, Poloniae, et Bohemiae, ad res Ecclesiae, ibi valde corruptas, emendandas, sed praecipue ad coelibatum inter Clericos confirmandum; cum illis in regionibus, sicut et in Anglia, uxores passim habuerint. Vid. Pontanus rer. Dan. l. VI., et ipse Honorius in litteris variis. De inpetu in Albigenses postea agam. Ceterum, praeter alias epistolas, scripsit etiam Honorius *decretales*, collectas a Tancredo, Bononiense Archidiacono, circa a. 1227. Quae est *quinta* decretalium collectio, quam seculo superiore luci exposuit Innocentius Cironius, Cancellarius Academiae Tolosanae. Composuit quoque, aliis missis, *Censuum* Romanae Ecclesiae grande volumen, addito *caerimoniali*, in re divina celebranda, quod inter alios ordines Mabillon. Mus. Ital. tom. II., exhibet.

§. CLXXVI. *Gregorius* IX., antea dictus Ugolinus, Cardinalis Episcopus Ostiensis, ejus successor, ab a. 1227. ad a. 1241., cum sese in primis celebrem praestiterit gravissima cum Frederico II. Inperatore concertatione, eam una serie paulo adcuratius enarrabo. Fredericum, cui sub anathemate expeditio, intra statutum tempus executioni mandanda, erat ab Honorio injuncta, se quidem cum parvo comitatu ad eam adcinxisse, sed, postquam per triduum fuisset in mari, rediisse, infirmitatem causatum, et propterea mox a Papa Gregorio excommunicatum fuisse, a. 1227., tradit Matthae-

us

us Parisiensis; referunt etiam alii historici plures. Sed alii tradunt, Papam hoc tantum praetexuisse, et veram causam fuisse, quod terris Inperatoris inhiaret, et propterea eum voluerit longius remotum. Vid. Urspergensis ad a. 1227. et Aventinus l. cit. Ipse Fredericus, litteris ad omnes Principes et Praelatos missis, causam neglectae expeditionis tribuit infirmitati suae, simul Papam increpuit, in Pontificum Romanorum superbiam, ambitionem, et avaritiam detonuit. Exstant multae hanc in rem litterae apud Petrum de Vineis, qui Inperatori fuit a secretis, aliquae etiam apud Matthaeum Parisiensem, qui tamen addit, *hoc factum Inperatoris damnose nimis redundasse in dedecus, et praejudicium, totius negotii crucifixi.* Papa vero, hac Inperatoris obstinatione intellecta, eum anathemate percussit in Synodo Romana a. 1228., omnibus quoque locis, ubi versaretur Inperator, inposito interdicto sacro. Refert autem inter sententiae suae causas, non solum omissam expeditionem, sed et alia multa crimina, et populorum ad Ecclesiam Romanam pertinentium, oppressiones, quodque Archiepiscopum Tarentinum ad sedes suas non siverit ire, etc. Exstant litterae Papae apud Raynaldum. Interea in se hanc ob causam concitavit populum Romanum, qui, inpetu in eum facto, Urbe ipsum expulit, et usque Perusium fugavit, ubi eo et sequente anno mansit, testibus Matthaeo Parisiense, et Abbate Urspergense: unde Assisium perrexit, et Franciscum canonizavit.

§. CLXXVII. Cum vero Fredericus, ut se votum solvere velle ostenderet, Syriam versus cum copiis profectus esset, sed magnam earum partem in regno Siciliae reliquisset Raynaldo, Spoletani Ducis filio, ad jus suum ibi contra Papam tutandum, Papa, vehementiore correptus ira, etiam quod, neglecta absolutione, id fecisset, misit mox Johannem Brennensem, socerum Frederici (duxerat enim ejus filiam Jolantam, et cum ea regnum Hierosolymitanum acceperat Fredericus) ipsi, ob regnum illud occupatum, infen-

infensum contra Raynaldum, ceterasque Ecclesiastici dom nii provincias aliis Ducibus commisit defendendas: ex qu in duas partes fuit aperte scissa tota Italia, unam pro Ir perio sub Gibellinorum, alteram pro Papa sub Guelphorui nomine: quae factiosa nomina tunc maxime audita sunt de quibus ad seculum superius dixi. Vibravit praeterea Pap anathematismos in Fredericum, quibus, inter alia, fidelitat absolvit subditos. Exstat forma anathematismi apud Rayna dum. Interea Inperator, missis ad Soldanum AEgypti le gatis a. 1229., foedus cum eo pepigit, ea conditione, u decem annorum essent induciae, et Inperatori, praeter ali loca, restituerentur Hierosolyma, Nazareth, et Joppe, cur terris circumjacentibus. Quo facto intravit Hierosolymam et summa cum populi laetitia ibi coronatus est. Geroldu vero, Patriarcha Hierosolymitanus, cui hoc pactum cun Templariis et Hospitalariis valde displicuit, illud invidios ad Papam transcripsit, addito, Fredericum gladium, ex al tari Petri sumtum, tradidisse Soldano, Templum Domin inquinari sivisse superstitione Saracenica, terras quoque Ori entalium exposuisse Paganorum furori, ut et Hierosolymam non munitam, incursionibus Soldani Damasceni. Vid. lit terae Geroldi, et Papae ad Austriae Ducem, apud Raynal dum. Quare Papa, magis exacerbatus, nihil non ad Inpera tori nocendum egit, eo etiam usque, ut, nunciis cum litte ris ad Soldanum missis, Soldanum ad regnum Hierosolymi tanum non tradendum Inperatori incitaverit, quod Inpera tor apud Petrum de Vineis, uti Epist. l. I. c. 21., se e litteris Papae interceptis percepisse testatur. Praeterea, missis quaquaversum litteris, Inperatorem criminatus, fa mamque de morte ejus spargens, civitates ad se Papa subjiciendas, et omnes Alemannos de terra sancta redeun tes, et in Apulia versatos, interficiendos, excitavit, teste Urspergense. Sed praevenit Inperator, et, copioso collec to exercitu, hostes finibus suis expulit, terras quoque amissas recuperavit. Quo in rerum statu animi Inperatori

ei

et Papae coeperunt ad pacem inclinare, quae, mediantibus Principibus Alemanniae, quoque inita est, Inperatore absoluto, ea conditione, ut quae erepta erant Ecclesiae restitueret, eique, ob damna illata, persolveret *centum et viginti millia unciarum auri:* quod factum est, a. 1230.

§. CLXXVIII. Sed haec pax fuit infida, et brevis temporis, nec Papa, ea durante, pacifice degere potuit. Cum enim populus Romanus jura urbis sibi vindicaret, coactus quidem est Papa urbem deserere, sed, collecto exercitu, et ipsius Frederici copiis adjutus, Romam perrexit, villas Romanorum evertens, Romani vero, urbe erumpentes, Viterbium, Pontificis oppidum, invaserunt: sed, a Pontificiis excepti, et decretorio praelio decertare coacti, ab incoepto, ingente cum clade, remiserunt, et ad pacem faciendam compulsi sunt: cujus conditiones exhibet Raynaldus a. 1235. Erupit haud diu post nova, et vehementior longe, concertatio cum Frederico, quem Papa a. 1239. tempore Paschatis denuo excommunicavit, exstinctis candelis, subditosque fidelitate exsolvit, quod Romanum populum censitus fuerit ad seditionem concitare, terras Ecclesiae occupaverit, Sardiniae scilicet partem, ad Ecclesiam Romanam pertinentem, aliasque terras, denique Ecclesias spoliaverit, et personas Ecclesiasticas variis modis vexaverit. Sententiae formulam recenset Matthaeus Parisiensis a. 1239., et capita memorata quoque Albertus Stadensis. Insinuavit insuper Papa, Inperatorem in ipsa fide Christiana minus esse sanum, sed de quo se postea dicit acturum esse. Qua sententia per Ecclesias publicata, Inperator, circularibus litteris, per Petrum de Vineis quaquaversum missis, de injuria, sibi facta, conquestus non tantum est, sed et gravissimis accusationibus inpetiit Papam, qui per circulares litteras quoque Inperatorem aterrimis depinxit coloribus, ipsi inter alia inputans, quod dixerit, mundum fuisse deceptum a tribus *baratoribus* (impostoribus) *Mose*, *Jesu*, *et Muhammede*. Memorant praeter has litteras, quae supersunt, quoque hanc atrocissimam

accuſationem hiſtorici, ut Matthaeus Pariſienſis, Albericus Monachus, et alii. Matth. Pariſ. a. 1238. tamen praemittit, *famam Inperatoris admodum eſſe obfuſcatam, et maculatam, ab invidis, inimicis, et aemulis ſuis.* Imo Chronicon Auguſtanum, autor compilationis Chronolog. Piſtorii, aliique, tradunt, Fredericum tale quid vere effutiiſſe, in comitiis Francofurtenſibus a. 1234., audiente Henrico, Landgravio Thuringiae, ſed teſte infido, et Frederici aemulo: addunt et alia, uti, quod, cum ſacerdotem corpus Domini ad infirmum deferentem vidiſſet, *quamdiu durabit truffa iſta?* dixiſſet. Sed ipſe Inperator, publicis ad Praelatos ſcriptis litteris, ea omnia pro puris putis habuit calumniis, et fidem ſuam Catholicam palam profeſſus eſt. Exſtant litterae apud Petrum de Vineis lib. I. cap. 31.

§. CLXXIX. Erupit mox concertatio in apertum bellum inteſtinum. Inperator e veſtigio in Mediolanenſes et Bononienſes, qui Papae patrocinabantur, arma movit, indeque, finitimis occupatis oppidis, Romam recta tetendit, ut eam expugnaret, et Papam puniret. Sed cum Papa, cruce ac reliquiis productis, Romanum populum per preces et lacrymas in partes ſuas traxiſſet, conſcripto quoque cruciatorum, ampliſſimis promiſſis indulgentiis, exercitu, Inperator, poſt certamen cum iis habitum, quo eos fudit, et gravia de iis ſumta ſupplicia, ab urbe diſceſſit, et quacunque tranſiit vaſtavit, ac incendio delevit. Inde in Campaniam movit ſigna, et Beneventum, omnia diruens, et ſibi ſubjiciens. Eccleſiaſticos in Regno Siciliae, Papae faventes, partim trucidavit, partim in carcerem conjecit. Legatos quidem in Germaniam miſit Papa, qui eos contra Inperatorem excitarent, plenarias quoque arma ſumentibus conceſſit indulgentias, ſed parum profecit, et Inperator in terris Papae occupandis perrexit Viterbium uſque. Nec majore ſucceſſu legatos ad Reges Galliae et Angliae miſit, aliosque Principes. Inperium Frederico abjudicavit, ac Roberto, fratri regis Galliae, obtulit. Galliae enim rex cum

indig

indignatione illud repulit, et Papam haud obscure in Inperatore oppugnando damnavit, cui insigne praebuit elogium, Vid. Matthaeus Parisiensis a. 1239. Declararunt inter alia Franci, Inperatorem ante per concilium generale esse judicandum, quam deponatur, nec hostibus, quorum Papa dignoscitur esse capitalis, credendum. Addunt, *Papam, si per nos Inperatorem devicerit, facile omnes mundi Principes esse conculcaturum, sumentem cornua jactantiae, et superbiam, quod Inperatorem magnum contrivisset.* Quibus Papa ad incitas redactus, animum ad universale concilium adplicuit convocandum, eo scopo, ut Fredericus judicaretur deponendus. Qui cum intellexisset, legatos et litteras eo fini a Papa missos esse, nec aliud, quam depositionem suam intendi, licet in initio consensisset in Synodum, quia Papa, se Synodum velle, ad rei Christianae laboranti succurrendum, praetenderat, teste Matthaeo Parisiensi, se ei opposuit, edicto publico non tantum Praelatos dehortatus, sed et vias omni parte obsidens, ne ad Synodum venire queant. Quo non obstante, Papae se obedire debere rati, iter sunt ingressi, sed ingente suo damno. Entius enim, Frederici filius naturalis, qui ad portas et mare custodiendum erat missus Pisas, classe Pisanorum adversus Ecclesiasticos et seculares, qui navibus Genuensium Romam vehebantur satis magno numero, instructa progressus, praelio habito navali, illos devicit, aliis submersis, aliis captis, et ad Fredericum abductis, ejusque jussu in carcerem conjectis. Vid., praeter alios historicos memoratos, Nicolaus de Curbio in vita Innocentii IV., in Miscellan. Baluzii tom. VII., qui etiam tradit, Inperatorem Romam versus iterum perrexisse, eamque, locis circumjacentibus devastatis, tenuisse obsessam. Quae omnia tanto Papam adfecerunt moerore, ut brevi fuerit defunctus.

§. CLXXIX. Ceterum, ut reliqua ejus gesta levidensi brachio perstringam, Sanctorum catalogo inscripsit Franciscum, Dominicum, Antonium de Padua, et Elisabetham,

filiam Andreae, Regis Hungariae, viduam Ludovici, Thuringorum Landgravii, in itinere ad terram sanctam mortui, in Sicilia Monacham, mira devotione illustrem: cujus historia satis mirabilis exstat in *Antiquis Lection.* Canisii, tom. IV. Ludovicum praeterea IX., Galliae Regem, in Albigenses accendit, et jura Ecclesiastica in ejus regno defendit, denique Epistolas reliquit multas, et libros Decretalium, ejus jussu a Raymundo de Penna-forti congestos, ex Pontificum litteris decretalibus, per varia concilia ac libros sparsis, additis litteris, quas Gregorius ediderat. Quod volumen promulgatum est a. 1234. Voluit quoque Papa, ut hi decretalium libri autoritatem habeant in judiciis, et in scholis doceantur. De quo exstat epistola ejus 218. lib. VIII. registri ad Parisiensis Ecclesiae Doctores.

§. CLXXX. Misso *Coelestino* IV., in ejus locum suffecto, quippe ante consecrationem mortuo, non sine veneni suspicione, ut refert Matthaeus Parisiensis, qui tamen addit, eum senem jam fuisse et infirmum, successor ejus *Innocentius* IV., qui ab a. 1243. ad 1253. sedit, nostram meretur adtentionem, in primis quoad concertationem cum Frederico. Gratulatus quidem ei est Inperator per litteras, quae apud Petrum de Vineis exstant, et legatos, omniaque pacifica et amica sibi ab eo, quem semper amicum habuerat, promittebat: Papa quoque misit legatos de pace tractaturos, sed voluit, ut ante de criminibus se purgaret, quam ad communionem reciperetur, addito promisso, se Inperatori satisfacturum, si Ecclesia ipsum laesisset, sed judicio secularium et Ecclesiasticorum in Synodo. Cum vero Inperator Papae judicio stare, et bona Inperii resignare, recusaverit, pacis spes non tantum evanuit, sed novae coeperunt hostilitates, dum Inperator omnes ad Papam aditus obstruxerit, ne quis a Papa ad Transalpinos, aut inde ad Papam, veniret, nec non jurisdictiones, ac possessiones villarum et castrorum, Ecclesiae Romanae abstulerit; Papa vero sententiam excommunicationis Gregorii confirmaverit. Sed

cum multa odiosa, et fidei et violentiae respectu, de Inperatore spargerentur, quae Matthaeus Parisiensis refert, Nobiles quoque et urbes passim ab eo deficerent, pacis negotium denuo est resumtum. Legati, ab Inperatore missi, inter quos fuit Petrus de Vineis, a. 1244., promiserunt sub juramento, nomine Inperatoris, omnem satisfactionem Papae, et Inperator, edito diplomate, se ea, quae Legati agerent, ratihabiturum, testificatus quidem est, quod apud Matthaeum Parisiensem exstat, sed mox resiluit, Papae denuncians, se nihil de conventis facturum, antequam litteras habeat absolutionis. Unde nova orta est discordia, mox per Papae fugam aucta. Ipse enim, Inperatoris metuens insidias, quantocyus iter tam de nocte quam de die, inter multa incommoda et pericula, faciens, aufugit in Galliam, et Lugdunum venit, a Rege Ludovico summo cum honore susceptus. De quo itinere legendus est Nicolaus de Curbio in *vita Innocentii*, in Miscellaniis Baluzii.

§. CLXXXI. Ubi cum versaretur, indixit mox Synodum *Lugdunensem* I. generalem, a. 1245. celebrandam, ad quam in publica concione, quam coram populo habuit, citavit Inperatorem, ut vel Ipse, vel per Legatos, comparetat. Qua in Synodo, cujus notitiam postea dabo, Inperator, non obstante luculenta ejus defensione per Legatos, Archiepiscopum Panormitanum, ac Thadaeum, a Papa solenniter est, accensis candelis, excommunicatus, et a regno depositus, addita excommunicationis denunciatione iis, qui eum aut Inperatorem aut Regem salutarent, ullove modo ope aut consilio adjuvarent, praeterea jussione, ut, ad quos electio Inperatoris pertinet, novum eligant. Crimina, quibus sententia superstruitur, memorantur haec quatuor. 1. frequentia *perjuria*. quia Ecclesiae Romanae, cujus ratione Siciliae esset beneficiarius, et a qua Inperium acceperat, bona et privilegia non tantum non tuebatur, sicut per juramentum erat obligatus, sed et evertebat. 2. *Pacis violatio*, et Ecclesiae satisfactio neglecta, licet saepe per juramenta promis-

ſa, imo contumacia in ſceleribus, ac continuatio, Eccleſias, ex. gr., expilando, electiones inpediendo, Clericos ad judicium ſeculare trahendo, patibulis adfigendo, etc. 3. *Sacrilegium*, Cardinales, alioſque Praelatos, ad Synodum, a Gregorio indictam, tendentes, comprehendendo, ſubmergendo, necando, aut in ſervitutem redigendo. 4. *Haereſis*, autoritatem et cenſuram Eccleſiae ſpernendo, Saracenos complectendo, cum foeminis Saracenicis conſueſcendo, Filiam dando uxorem Battacio, Graecorum Inperatori, licet excommunicato, et Eccleſiae inimico. Sed haec ſententia, quod notari meretur, non eſt a Synodo, poſt cauſam legitime diſcuſſam, et libera collecta vota, verum a ſolo Papa, lata, praeſente tantum Synodo, et ſtupente, nonnullis tantum publice, aliis, quia contradicere non audebant, nec cum effectu poterant, conſentientibus: quare Frederico non tantum, ſed et aliis Regibus, valde diſplicuit, et ab iis ſpreta eſt, multa tamen peperit mala. Reges et Principes palam declararunt, ad Papam non pertinere, *Inperatorem inſtituere vel deſtituere, ſed electum a Principibus coronare*, ut Albertus Stadenſis tradit in Chronico. Fredericus vero, de ea certior factus, corona capiti inpoſita, dixit, ſe eam non perdidiſſe, nec ſine cruento certamine perditurum. Interea ſecum diviſi ſunt Italiae et Germaniae Principes, quorum alii Henricum, Haſſiae et Turingiae Landgravium, elegerunt Inperatorem, alii ſententiam illam irritam habuerunt, ut refert Albertus Stadenſis, nec non Trithemius in Chronico Hirſaugienſe, qui addit, ipſum Papam, cum tanta inde vidiſſet orta mala, dixiſſe, *ſe voluiſſe, ſe depoſitionem illam nunquam cogitaſſe.*

§. CLXXXII. Duravit contentio uſque ad Frederici mortem, et interregnum peperit uſque ad Henricum VII., Inperatorem in Eccleſia Lateranenſi coronatum a. 1312. Fuerunt quidem intermedii Reges Germaniae, ſed pro Inperatoribus non habiti, aut Regibus Italiae, cum nullus, aut ab Archiepiſcopo Mediolanenſi *regiis*, aut a Romano Pontifice *Auguſtalibus*, inſignibus fuerit coronatus: ſicut

Itali

Itali rem reputant. Ceterum, Frederico primum fuit oppositus *Henricus* Landgravius, quem Papa omni modo, militibus quoque ejus cruce donatis, tuitus est, sed quem Conradus, filius Frederici, oppugnavit, dein, Henrico mortuo a. 1247., *Wilhelmus*, Hollandiae Comes, in ejus locum suffectus. Papa vero Principes Germaniae non tantum ad Inperatorem evertendum sollicitavit, sed ipsum Soldanum, ut Albertus Stadensis tradit, nec ullas pacis conditiones admisit, quam aequissimas etiam, ut, quod per omnem vitam contra infideles pugnaret, modo inperium confirmaretur Conrado, et cum Frederico pie dispensaretur etc. Perrexit itaque Fredericus in bello contra Papam, et in Italia contra adhaerentes Papae grassatus est, donec a. 1250. vitam finiverit, non sine suspicione veneni, ut nonnulli tradunt historici, qui addunt, ipsum, poenitentia ductum, et absolutione ab Archiepiscopo Palermitano inpetrata, pie obiisse, Vid. Albertus Stadensis, Matthaeus Parisiensis, et Manfredus, in epistolis binis de morte Inperatoris, in Miscellan. Baluzii tom. I. Alii addunt, ipsum poenitentiam etiam professum esse, quod Papae se opposuerit, et Clerum vexarit, sed de eo silent reliqui scriptores.

§. CLXXXIII. Frederico defuncto, Papa mox regnum confirmavit Wilhelmo, Inperialibus ornamentis jam antea ipsi promissis, Conradum vero, Frederici filium, et successorem, anathemate percussit, indulgentiarum quoque praemiis, ut ejus inpetum facilius retunderet, populos contra ipsum armavit, dato ipsis crucis signo, ut. epistola ejus 292. lib. VIII. habet; denique Christianum, Archiepiscopum Moguntinum, quod arma sumere detrectaret, sacerdotem non per arma bellica, sed gladium Spiritus, seu verbum Dei, pugnare debere, contendens, gradu deturbavit; ut Serarius rer. Moguntin. lib. V. refert. Imo pro Regibus Franciae orantibus concessit, in signum grati animi, indulgentias decem dierum; ad quod exemplum successores dies indulgentiarum adhuc multiplicarunt, uti Urbanus IV., qui vi-

ginti, Clemens IV., qui centum, dierum, et Leo X., qui anni, dedit indulgentias, Vid. Spondanus a. 1251. Diploma Urbani exſtat apud Ducheſneum tom. V., et de Innocentio IV. teſtatur Tomas Aquinas ad IV. Sentent. Diſt. 20. Cum vero in regno Siciliae inpune graſſaretur Conradus, et Italia varie eſſet diſtracta, Papa, qui neminem habebat, qui res ſuas tueri poſſet, regnum illud, tanquam feudum Eccleſiae Romanae, obtulit Carolo, Andegavenſi Comiti, et, cum is recuſaret, Eadmundo, filio Henrici, Angliae Regis: cui operi intermortuus eſt Papa. Conrado dein exſtincto a. 1254. continuavit bellum cum Manfredo, notho Frederici, qui Papae copias profligavit, quando brevi e vivis exceſſit Papa a. 1254. Reliqua Innocentii acta, et inſtituta, ut, ex. gr., quod galerum rubrum dederit Cardinalibus, multos ſanctorum catalogo inſeruerit, ordines Franciſci et Dominici potentiores fecerit, Octavas Mariae inſtituerit, et, quod omnium eſt peſſimum, tribunal Inquiſitionis ſanxerit, ſuis locis narrantur. Notabilis eſt ejus conſtitutio a. 1254. Romae data, qua Praelatis in Regno Franciae, Angliae, Scotiae, Walliae, Hiſpaniae, et Hungariae, vetatur ſtudium *legum civilium*, ſeu ſecularium: cujus haec eſt clauſula: *cum in regnis*, modo memoratis, *cauſae laicorum non Inperatoriis legibus, ſed laicorum conſuetudinibus decidantur, et cum Eccleſiaſticae ſanctorum Patrum conſtitutionibus valeant terminari, et tam canones, quam conſuetudines, plus confundantur legibus, quam juventur praecipue propter nequitiam — — — ſtatuimus, quod in praedictis regnis leges ſeculares de cetero non legantur* etc. Vid. Matth. Pariſ. in Additam. p. 1111. Illud in laudem ejus notetur, ipſum, ad petitionem cujuſdam Epiſcopi Slavoniae, conceſſiſſe officia illis in regionibus lingua Slavonica vernacula celebrari; teſte ejus epiſtola apud Raynaldum a. 1248., quam libertatem antea conceſſerant Hadrianus II. et Johannes VIII., ſed abſtulerant Alexander II. et Gregorius VII.

§. CLXXXIV. Succeſſit *Alexander* IV., ab a. 1254. ad a. 1261.

1261., qui, novo exemplo, ut notat Matthaeus Parisiensis, litteras misit circulares ad universos Praelatos, quibus preces eorum pro optimo suo regimine petiit. Sed et alias, eodem tempore, misit ad Magnates Italos, sedi Romanae addictos, ut eos in studio Ecclesiam Romanam defendendi confirmaret, Albericum in specie in fratrem Ecelinum incitaret, qui in Marchiam Tervisinam tyrannice saeviebat; ut epistola ejus 2. lib. I. habet. Conscripsit etiam exercitum Cruciatum contra Manfredum, qui universam fere Apuliam sibi subjecerat, sed qui a Papa nec vinci, nec sibi devinci, potuit. Nec in Ecelino felicior fuit debellando. Etsi enim Philippus, Archiepiscopus Ravennatensis, cui has partes demandaverat Papa, Patavium ejus tyrannidi eripuit, Brixeam etiam Ecclesiam reduxerat, postea tamen ab Ecelino victus est, et captus, a. 1258. Grassatus autem Ecelinus refertur horrendum in modum in illis regionibus, Vid. autor coaevus, Monachus Paduanus, in Chronico l. II. Immiscuit sese quoque summa cum autoritate electioni Regis Romanorum. Wilhelmo, Hollandiae Comite, dum sese ad Inperialem coronam, a Papa accipiendam, pararet, a Frisonibus jaculis et contis confosso, nonnulli Germaniae Proceres consilia quidem de Conradino, Conradi filio, adhuc puero, eligendo inierunt, sed a Papa, qui illud sub excommunicatione omnibus interdixit, et electionem fore irritam declaravit, inpediti sunt. Vid. litterae Papae ad Gerardum, Archiepiscopum Moguntinum, apud Raynaldum. Quando Proceres in partes scissi sunt, aliis Richardum, Cornubiae Comitem, fratrem Regis Angliae, eligentibus, aliis Alphonsum, Regem Castellae. Sed neutri favit Papa, nec sententiam de ea controversia tulit, neuter utique aut Rex Italiae, aut Inperator, coronatus est. Roma interea per intestinos motus multum est passa, ipse quoque ea excedere coactus. Brancaleo, ut rem strictim paucis enarrem, Bononiensis, a Romanis evocatus, senatoriam dignitatem, sibi, absente Innocentio, oblatam, acceptaverat

taverat ea conditione a. 1252., ut triennium, contra urbis statuta, duraret, et obsides, ad fidem praestandam, darentur. Quid? cum nimis severe exerceret justitiam, et propterea odiosus fieret, captus est, exorta seditione, et in carcerem detrusus a. 1255. Bononienses vero, cum obsides tradere recusarent, suppositi sunt interdicto sacro a Papa Alexandro. Quae scena brevi est mutata. Cum enim novus senator, ei suffectus, haud minorem exerceret severitatem, populus, animis mutatis, Brancaleonem e carcere eduxit, et in munere restituit. Quo facto, in adversarios suos coepit saevire, non obstante fulmine Papali, quo ipsum propterea feriit Papa; quod non tantum flocci fecit, sed et Papa Roma excedere coactus fuit. Vid. Matthaeus Parisiensis a. 1258. Cum autem Papa Bononienses ad obsides dimittendos permovere non posset, sacra et gymnasium iis interdixit, eaque ratione eos ad obedientiam compulit. Denique, ut alia Papae gesta, suis locis narrata, mittam, infensum sese concubinariis Presbyteris praestitit adversarium, scriptis litteris encyclicis a. 1259. ad Archiepiscopos et Episcopos, quibus presbyteros illos acerbe increpuit, et districte vetuit, ne quisquam eorum interesset sacrificiis. Litteras ad Archiepiscopum Saltzburgensem recitat Henricus Stero in Antiq. Lection. Canisii.

§. CLXXXV. Excepit ipsum *Urbanus* IV. ab a. 1261. ad a. 1265., natione Trecensis, Patriarcha Hierosolymitanus, qui tunc Romae, negotiorum causa, aderat, electus a Cardinalibus, diu secum diffidentibus. Erat familiae ignobilis, ex Patre sutore veteramentorum, ut habet Antoninus III. part. tit. XIX. Quod cum ipsi aliquando esset objectum, hoc vere nobile protulisse fertur dictum, *virum non nasci, sed virtute fieri, nobilem.* Vertit sese, statim ac sedem capessivisset, ad Manfredum Siculum debellandum, cruce in ipsum ubique praedicata, et Regis Francorum ope inplorata. Cum vero cruce signati, rebus licet in initio feliciter actis, ad sua, defectu stipendiorum, rediissent,

Man-

Manfredus, ab ipsis Romanis tumultuantibus evocatus, tantum incussit Papae terrorem, ut, urbe relicta, Ovietum, Tusciae civitatem, secesserit: ubi ad mortem usque mansit. Vertit vero sese inde ad res Germaniae in ordinem redigendas. Sententiam excommunicationis, a decessore suo iis, qui Conradinum elegerant, denunciatam, renovavit, cum aliqui, Germania inter Richardum et Alphonsum scissa, de Conradino rursus cogitarent eligendo: dein, Principes dissidentes in concordiam redigere conatus, ad utrumque scripsit litteras a. 1263., mandans, ut se per procuratores sistant coram Papa, permisso tantum utrique titulo Regis Romanorum. Carolo quoque Andegavensi, regnum Siciliae, quod aliter tueri non poterat, contulit, simul permisit, ut senator Romanus esset; qua dignitate populus, invito Papa, eum ornaverat, cujus electionis conditiones exhibet Raynaldus. Ceterum instituit festum corporis et sanguinis Christi, ut supra notavi: edidisse fertur constitutionem, ut omnis Episcopus, vel Abbas, sese in persona sistat Papae, Romam adiens: quod *transalpinare* dicitur.

§. CLXXXVI. Successor ejus *Clemens* IV., ab a. 1265. ad a. 1272., natione Gallus, decretum decessoris de Carolo Andegavensi mandavit mox executioni, ipsum Siciliae et Apuliae regem creando, et per Cardinales aliquos, cum Papa esset absens, investiendo, ac coronando, post conditiones juramento firmatas. Quo facto, Manfredum adgressus Carolus, eum devicit, et occidit, a. 1266. Qua nece audita, titulum regis Siciliae mox sibi sumsit Conradinus, sed in sui perniciem. Jussit enim, sub gravi excommunicatione, Papa, ut et ipse a proposito desisteret, et nemo eum agnosceret Regem, praeterea coram Papa sese sistat, causam dicturus, aditu Italiae, ni faceret, interdicto: praeterea Carolum, dum vacabat Inperium, creavit *Paciarium*, seu pacis servatorem, in Tusciae partibus Papae subjectis: et postea, cum Henricus, Hispaniae regis frater, senator Romae constitutus, vexillum Conradini ibi erexisset, aliaque similia patras-

set facinora, anathemate percussus, et Carolo dignitas senatoria in decennium confirmata, est. Conradinus quoque, qui armata manu intraverat Italiam, nonnullasque terras Imperii, et sedis Romanae, invaserat, gravi est a Papa perculsus anathemate, ni discedat, et ad omnem inhabilis est declaratus dignitatem. Quibus non obstantibus in opere perrexit Conradinus, Gibellinis undequaque ad eum confluentibus, ubique honorifice susceptus, in ipsa etiam urbe, ubi tunc adhuc dominabatur Henricus senator. Sed, Apuliam tendens, a Carolo, qui obviam venit, inito praelio devictus, et, ubique oberrans, captus, ac carceri mancipatus, est, una cum Frederico Austriaco. Quo non contentus Carolus se sanguine nobilium foedare ausus est: jussit enim, ut Neapoli publice percuterentur securi: sicut factum est a. 1269. Cujus indignissimi supplicii fueritne autor, vel suasor, Papa, his prolatis verbis, *vita Conradini mors Caroli, mors Conradini vita Caroli*, dubium est. Adfirmant quidem illud scriptores Germanici, ut Albertus Argentoratensis, Henricus Gundelfingius apud Lambecium Bibl. Vindebon. l. II., et alii, sed reliqui, clementiae Pontificis studiosi, id refellunt, cum ex eo, quod Clemens fuerit diu antea defunctus, sed id falsum esse docet Henricus Stero, tum quod Johannes Villani tradat, Papae illud judicium aegre fuisse, sed hic autor circa medium seculi XIV. scripsit. Vid. Spondanus, qui Papam absolvere conatur. Ceterum, ut illud de Clemente adhuc observem, laudatur a liberalitate erga egenos, et quod a nepotismo fuerit alienus; de quo epist. ejus ad Grossum, fratris filium, testatur; sed jacta sunt sub ipso fundamenta, quibus Papae nixi usurpant collationem omnium omnino beneficiorum, quocunque in loco vacantium, uti notavit Paulus Servita, in elegante tractatu *de beneficiis* c. 35. Praeterea mentio ab ipso fit in epistola ad Petrum Grossum duplicis *sigilli*, quo etiamnum utuntur Papae, altero in publicis jussionibus, et expeditionibus, quas *bullas* vocant, altero in privatis litteris, et gratiis con-

concessis, quas *brevia* nuncupant, prius est plumbeum, ab una parte habens imagines Pauli et Petri, ab alia nomen Pontificis, posterius praefert effigiem Petri, in navigio positi, et retia laxantis.

§. CLXXXVII. Successit *Gregorius* X., ab a. 1271. ad a. 1276., non nisi post longioris temporis moram electus, cum inter Cardinales conveniri non posset, nondum enim inclusio eorum obtinuit in conclavi; sed singulis diebus summo mane in unum venire solebant, si Romae essent, Laterani, vel in Basilica Petri, aut alibi, prout ferebat occasio, si extra urbem, in Ecclesia cathedrali civitatis, ubi degebant, ut jam notavit Onuphrius Panvinius ad Platinam. Ceterum, peperit haec mora lepidum Johannis Portuensis, unius Cardinalium, dictum, *discooperiamus tectum camerae hujus, quia Spiritus S. nequit ad nos per tot tecta ingredi.* Quod ex eo confirmatur, quod, teste diplomate Cardinalium apud Augustinum Oldoinum, in nova additione ad Ciaconium, palatium tunc vere fuerit tecto nudatum. Adscribitur praeterea eidem Cardinali et hoc dictum, cum Papa esset electus,

Papatus munus tulit Archidiaconus unus.
Quem Patrem Patrum fecit discordia fratrum.

Ne autem longiores traherent moras electores, sunt a Praefecto et Magistratu Viterbiensi, ubi tunc erant, inclusi conclavi, ut ex eodem constat diplomate. Celebre nactus est nomen, quod interregno Inperii finem inposuerit, et concilium Lugdunense II. celebraverit. Cum Richardus, antea electus, jam obierat, et Alphonsi, pariter electi, valde dubia erant jura, Papa electoribus Ecclesiasticis, sub poena depositionis, et secularibus sub excommunicatione, praecepit, ut sine cunctatione eligerent Regem; quando Rudolphum Hapsburgensem, unde hodierna domus Austriaca genus suum repetit, constituerunt Regem a. 1273., cui Papa

 calculum

calculum addidit a. 1274., postquam Legati, nomine Rudolphi, privilegia, ab Othone IV. et Frederico II. Ecclesiae Romanae concessa, confirmassent, insuper promisissent, Regem ditionem Ecclesiae non invasurum, bellum Regi Siciliae non illaturum, denique solenni juramento spopondissent Papae obedientiam, et fidelitatem. Quod juramentum ipse Rudolphus postea praestitit Lausannae a. 1275., ubi Papam convenit. Vid. Ptolemaeus Lucensis hist. Eccles. lib. XXIII. Praeterea sanxit Rudolphus, ut Praesulum electiones summa cum libertate fierent, utque in caussis Ecclesiasticis provocari ad Papam possit, operam quoque ad haereses exstirpandas pollicitus. De concilio Lugdunense II., a. 1274. celebrato, postea expositurus, hic tantum observo, adprobatam ibi fuisse, et confirmatam, constitutionem Papalem de inclusione Cardinalium in conclavi, cum inminutione cibi, donec novum elegerint Papam. Vid. Onuphrius Panvinius ad Platinam, in vita Gregorii. Quae constitutio, varias continens leges de electione Papae, deinceps varie mutata, et aliquatenus mitigata, est, etiam ab Hadriano V., et Johanne XXI., suspensa, vel abrogata, sed a Caelestino V. renovata, et a Bonifacio VIII. decretalibus inserta. De quo postea suis locis.

§. CLXXXVIII. Missis Innocentio V., qui quinque tantum menses sedit, Hadriano V., ante consecrationem mortuo, et Vicedomino, ne electo quidem, Johanne XXI., qui a. 1276. ad a. 1277. sedit, verbo memorato, quod constitutionem Gregorii de inclusione Cardinalium ad tempus abrogaverit, brevi mortuo, ex ruina camerae, quam sibi palatio Viterbiensi exstruxerat, ut fertur aliqua stoliditate praeditus, ad *Nicolaum* III. accedo, successorem ejus, usque ad a. 1282., de domo Ursinorum, antea Johannem Cajetanum, Cardinalem Diaconum, et Inquisitorem Generalem. Effecit, ut Rudolphus non tantum privilegia, a Legatis nomine ejus sub juramento promissa, confirmaverit, sed et Electores ac Principes idem fecerint: qua ratione multa lo-

ca

, ab Inperialibus detenta, in poteſtatem ſedis Romanae lierunt, licet difficulter, cum jugum Pontificium detrec-ent: inmiſſus itaque eſt in Bononiae ac Romandiolae ſſeſſionem. Inpulit Carolum, Siciliae regem, ut vicari-um Etruriae, qui juris erat Inperatorii, et dignitatem atoriam deponeret. Vindicavit quoque eam dignitatem i, edita conſtitutione, ne quis eminentioris dignitatis eam juam obiret, et ut, qui ad eam adſumerentur alii, haud ra annum, ſine publicis ſedis Apoſtolicae litteris, eam ercerent: ipſe vero eam in ſe conferri fecit, et per vi-ios adminiſtravit. Vid. Gulielm. de Nangis in Chron. itor quoque eſt conſtitutionis in VI*to* Decretalium, tit. Electione, quae habet: *Petrum in conſortium individuae tatis adſumſit Deus, id, quod ipſe erat Dominus, voluit no-ari, dicendo, tu es Petrus* etc., *ut ab ipſo quaſi capite dona velut in corpus omne diffunderet.* In alia conſtitutione, m Bzovius a. 1280. recenſet, Romam adpellat *civitatem ctam, Hieroſolymam novam, deſcendentem de coelo* etc. De-ue, quod nomen ejus infame fecit, autor, ſaltem appro-or, fuit conjurationis Siculae in Gallos, quae poſtea ſub artino horrendas illas *Veſperas Siculas* produxit, ſicut nes hiſtorici, non tantum Franci, ſed et Itali ac Siculi, tantur. Erat autem Carolo, modeſto licet Principi, val-infenſus, quod, cum filiam ejus pro Nepote ſuo peteret uxorem, repulſam tulerit, Carolo reſpondente, *etſi Nico-us calceis rubris uteretur, ejus tamen ſanguinem indignum eſ-, qui regio miſceretur.* Vid. autor hujus ſeculi Ricorda-s Maleſpina, Florentinus, in hiſtoria Florentina. Fuit fa-liae ſuae amplificandae adeo ſtudioſus, ut quaſcunque nitates et divitias in ſuos ſtuduerit conferri, ſed et ani-o volverit, duo regna ad familiam ſuam transferre, Etru-e ſcilicet et Lombardiae, quae cogitabat erigere, ſed rte praeventus eſt. Vid. Ptolemaeus Lucenſis, et Jor-nus apud Raynaldum.

§. CLXXXIX. *Martinus* IV., Gallus, ſucceſſor ejus, ab

a. 1281. ad a. 1285., nomen suum celebravit, quod, cum inter duas potentissimas familias, Hannibaldensium, et Ursinorum, Roma distraheretur, et misere vexaretur, ita ut ex utraque familia unus debuerit eligi, qui Romam senatorio titulo gubernaret, Papa, ut his malis poneret obicem, eam dignitatem in se conferri fecerit, et Carolo Siculo commiserit administrandam, sed famosum reddidit, quod sub ipso terribiles illae, et ex orco natae, contigerint *Vesperae*, sic dictae, *Siculae*. De quibus, praeter alios, nuper egit adcurate P. Giannone hist. Neapolit. l. XX., Ptolemaeus Lucensis in annal. ad a. 1282., et alii. Referunt omnes, per totam Siciliam Gallos, uno eodemque die, spatio duarum horarum, quo tempore populus, sonitu campanarum, ad vespertinos hymnos convocabatur, fuisse a Siculis occisos, cum nihil tale inermes exspectarent, aut suspicarentur, nullo sexus aut aetatis habito discrimine; nec seculares tantum, sed ipsos etiam Dominicanos, Franciscanos, aliosque Monachos, inter carnifices fuisse. Tanto insuper furore saevitum est, ut mulieres Siculae, a Francis gravidae, fuerint exenteratae, et parvuli saxis adlisi, ne quid Francici superesset sanguinis. Caesa narrantur octo millia, et unicus ex tota Francorum multitudine tantum servatus Gulielmus Porcelletus, ob famam probitatis. Autor vero conjurationis memoratur Johannes Porchyta, nobilis Siculus, a Carolo relegatus, foedere icto cum Petro, rege Aragonum, sciente et adprobante, ut supra notavi, Nicolao III. Papa.

§. CXC. Inmanis hujus stragis nuncio ad Urbanum Papam, et Carolum regem, qui tunc apud Papam erat, delato, Carolus, re cum Philippo, Francorum rege, communicata, se armavit, Papa Panormitanos excommunicavit, idemque fulmen minatus omnibus, qui regnum Siciliae invaderent, aut conjuratis opem ferrent. Quod cum Petrus Aragonum fecisset, ipseque, cum classe in Siciliam adpulsus, Rex esset proclamatus, Papa fulmen in eum vibravit,

vit, omnibuſque ejus terris ſacrum impoſuit interdictum. Quae ſententia exſtat apud Raynaldum a. 1282. Cum vero Petrus non obediret, eum a. 1283. declaravit regnis ac ditionibus ſuis excidiſſe, ſubditis a juramento fidelitatis ſolutis, ejuſque regiones Carolo Valeſio, filio Philippi, Francorum regis, dedit. Vid., praeter Nangis in Chron., et Ptolemaeum Lucenſem, epiſtola Martini apud Raynaldum. Cum vero Carolus et Petrus, ad litem de regno Siciliae finiendam, in duellum, etiam ſub juramento, conveniſſent, Papa Carolum hac ſuper re increpuit, et ſub excommunicatione vetuit, juramento praeſtito declarato irrito. Exſtant ibid. epiſtolae Papae. Duellum itaque non proceſſit, nec reges in campum progreſſi ſunt, ſecus ac nonnulli referunt. Admiſit dein Papa Siculorum oratores, et ad genua ſua provolvi, pacemque his verbis petere paſſus eſt, ter repetitis, *agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri!*, ut refert Paulus Aemilius in Philippo III., et Antoninus in Chronico. Ceterum, quanto Alemannos fuerit proſecutus odio, vel illud teſtatur, quod totam Alemanniam unam dicatur petiiſſe piſcinam, cujus piſces deglutire poſſet. Vid. Sigefredus, vel Siffredus, autor coaevus, in epitome Chron. a. 1278., et Hiſtoria Auſtralis in collectione Freheri ad a. 1284.

§. CXCI. *Honorius* IV., a Cardinalibus non recluſis electus, migrata conſtitutione Gregoriana, ſedem tenuit ab a. 1285. ad 1288.. Decreta Martini in Petrum Aragoniae et Siculos renovavit, quod ſe ſubjicere, et Carolum Claudum, Caroli Siculi, jam mortui, filium, quem captivum detinebant, dimittere nollent. Quam ſententiam, Petro defuncto, pronunciavit quoque in ejus filios, Alphonſum et Jacobum, quorum ille in regnum Aragoniae, hic in Siciliae, ſucceſſerat. Rudolphus Imperator vero, quod non erat negligendum, finxit quidem, ſcriptis ad Papam litteris a. 1285., ſe Romam, ad Imperialem coronam recipiendam, venire velle, ſed, licet ſaepe id profeſſus fuerit, ſemper

 diſtulit,

diftulit, apologo ufus AEfopico, de animalibus, a leone, ut regiam fuam adirent, invitatis, et fola vulpe, cum nullum ex iis redire animadverteret, pedem retrahente; quo infinuavit Rudolphus, multos ante fe reges intraffe Italiam laetos, fed paucos fine luctu et damno reverfos fuiffe. Ceterum, quod deceffores faepe urferant, ipfe introduxit ftudium linguarum Orientalium, ad convertendos Saracenos, et reducendos fchifmaticos Orientales. Damnavit quoque pfeudo-apoftolicos: de quibus poftea.

§. CXCII. Succeffit *Nicolaus* IV., ab a. 1288. ad a. 1294., primus ex ordine Francifci Pontifex. Jura Ecclefiaftica in Lufitania, quae Alphonfus III., et dein Sanctius, ejus filius, adripiebant, vindicavit, Tatarorum converfioni, de qua poftea, operam dedit. In converfione Jacobitarum, Armenorum, et Tatarorum quid egerit, ex litteris ejus enarrat Bzovius a. 1292., expeditiones cruciatas promovit, Hungariae, cujus regnum cenfuit effe in clientela fedis Apoftolicae, praefecit Carolum Martellum, Caroli II., Siciliae regis, filium, inquifitionem Venetam inftituit. Sed rebus Siculis componendis, et Carolo, Salernitano Principi, liberando, praecipue incubuit, abfque ut votorum fuerit compos factus. Dimiffus quidem eft Carolus ope Eduardi, Angliae regis, qui effecit, ut inter Alphonfum et Carolum, jam fub Honorio initum pactum a. 1287., fed ab eo inpeditum, fuerit executioni mandatum, quod habebat, ut regnum Siciliae cederet Jacobo, fratri Alphonfi, Carolus Valefius renunciaret juri regni Aragoniae, a Martino conceffo, et Papa exoraretur anathemate folvere Aragonos, et pactum firmare: fed nec Galliae rex, nec Papa Nicolaus, pacto ftare voluit: imo hic illud abrogavit, et Carolum coronavit Regem Siciliae et Apuliae, iifdem fub conditionibus, quibus Carolus illud a Clemente acceperat. Poftea tamen a. 1290., cum ad Aragoniam occupandam fefe pararet Rex Franciae, nec ei refiftere poffet Alphonfus, rogavit Papam, ut pacem conciliaret; quod quidem a Papa factum

factum est, hac conditione, ut regnum Aragoniae redderetur Alphonso, ipseque sese Papae sistens, ac veniam deprecatus, absolveretur, sed ita, ut Aragonios et Catalaunos e Sicilia evocaret, efficeretque, ut Siciliae regnum restitueretur. Sed quibus renuit obedire Jacobus, propterea excommunicandus a Papa. Ceterum, moriturus narratur Cardinales juramento obstrinxisse, ut nemo, nisi e Minoritarum ordine, eligeretur Pontifex: ut Chronicon habet Belgicum magnum, inter Pistorii scriptores rerum Germanicarum, Vid. etiam Krantzius in Saxonia l. VIII.

§. CXCIII. Sedem papalem, post duorum annorum, et aliquot mensium, interpontificium, Cardinalibus discordibus, capessivit *Coelestinus* V. a. 1294., antea Petrus de Murrone, Monachus in monte Murronis, haud procul Sulmone, ubi austeram et eremiticam agebat vitam. Papa invitus factus, sese, singulari exemplo, eodem anno sponte abdicavit, quatenus oneri ferendo sese judicavit inparem. Cum, ad ornamenta Pontificalia recipienda, pergeret Aquilam, non equo, sed asino, voluit, prae humilitate, vehi, fraena duobus Carolis, Patre et Filio, tenentibus, illo Siciliae, hoc Hungariae, rege. De miraculis, eo tempore patratis, etiam aselli contactu, lubens sileo; vid. Westmonaster. in hist. a. 1294., illud notasse contentus, undequaque ad eum, tanquam coelo delapsum, adeoque re et nomine Coelestinum, concurrisse homines. Inter gesta ejus, quae pauca fuerunt, memorabile est, quod Gregorii constitutionem de inclusione Cardinalium in eligendo Pontifice iterum confirmaverit, ut et pacis conditiones inter Carolum, Siciliae Regem, et Jacobum, Aragoniae. Cum vero nimis esset modestus, superbiam Pontificiam sustinere non valens, Cardinales, quos ad strictiorem adigebat observantiam, quorum praecipuus Cajetanus, eum omni ope ad se abdicandum compulerunt, et facile, quippe sua sponte ad id inclinatum, permoverunt: quare fabulam redolet, quod nonnulli tradunt, quosdam fuisse subornatos, qui, per arundinem

voce ad eum de nocte, quasi coelitus veniret, delata, dixissent, *Coelestine dimitte Papatum, si vis salvus fieri, negotium supra vires est*; ut refert Balaeus; cujus rei altum quoque est apud Veteres silentium. Vid. Spondanus. Facta itaque constitutione, licere Pontifici se abdicare, cessit sua sponte, eodem quo suscepit anno, laetusque in eremum secessit, ubi tamen tranquille non potuit degere, a Bonifacio varie vexatus. Vid. P. de Alliaco in ejus vita. Conscripsit quoque et ipse Coelestinus vitam suam, quam in cella sua reliquit, dum inde, Papa factus, recederet: sicut et postea fecit Abbas Celestinus, Telera Bipontinus; quae utraque recusa est in Bibl. M. Patrum, tom. XXV., ubi etiam opuscula ejus exstant. Sunt autem moralia et ascetica, ex Scripturae S. et Patrum sententiis contexta, sed saepe minus cohaerentia. Spirant simplicitatem et piam devotionem, simul stupendam credulitatem et superstitionem; uti ex. gr. *de miraculis Mariae virginis* opusc. VI. Ceterum a Clemente V. sec. sequente Sanctorum catalogo est insertus, sed sub nomine *Sancti Petri confessoris, quia sic vocabatur ante Papatum*, inquit Ptolemaeus Lucensis in vita Clementis, apud Baluz. vit. Paparum Avenion. tom. I., qui addit, *per illud videri* Clementem *ratificasse renunciationem, quia noluit ipsum vocari Coelestinum.*

§. CXCIV. Excepit ipsum majoris animi, et longe diversae indolis, Papa *Bonifacius* VIII., de quo hoc Coelestini fertur dictum, *intravit ut vulpes, regnabit autem ut Leo, morietur ut canis*: ut tradit Walsingham in vita Eduardi I., et Warnerus Rollevink in *fasciculo temporum*, praeter alios. Sed autores hujus temporis nihil tale habent, videturque ex eventu fictum, cum Bonifacio haud male conveniat. Antea fuit adpellatus Benedictus Cajetanus, ex illustri stemmate Anagniae in Campania ortus. Electio ejus accepta ferenda est Carolo II., Siciliae Regi, cui illud regnum, si Papa fieret, promiserat, ut Ptolemaeus Lucensis, Joh. Villanius, et alii, referunt. Pompam coronationis tur-

turbasse narrantur non tantum densissimae tenebrae, una cum terribili tempestate, lampadas, et cereos, in Ecclesia exstinguente, sed et commotio plebis, quae quadraginta hominum, et supra, necem secum traxit, quae mala futuri regimis omina sunt habita. Intravit autem sicut vulpes, quod Coelestino persuaserit abdicationem, Carolum multis promissis in partes traxerit, et omnia contraria praetenderit, Coelestino abdicationem dissuadendo, et pontificatum quasi invite suscipiendo. Qua ratione autores, quorum alii tradunt, eum Coelestino suasisse, alii dissuasisse, conciliandi sunt. Emissis litteris circularibus spontaneam Coelestini abdicationem, Cardinalium concilio adprobatam, legitimamque suam electionem, notificavit, praeterea Coelestini constitutionem, de licita Pontificis abdicatione, non tantum corroboravit, sed et aliam addidit, quam lib. VI*to.* Decretalium, ab ipso confecto, inseruit; denique effecit, ut AEgidius Columna, ordinis Eremitarum Augustini, pro ipso hac de re scripserit apologiam, cum, qui de licita renunciatione dubitabant, non deessent. Litterae vero encyclicae, a Bzovio et Raynaldo publicatae, quibus professionem fidei edit, non videntur genuinae, cum antiquus iste mos, quo ante, vel post, consecrationem, solebant Papae fidei confessionem edere, ut ex *libro diurno* Pontificum Garnerii patet, non amplius viguerit, utique post seculum XI. nullum ejus occurrit vestigium: renovarunt eum postea sec. XV. concilia Constantiense et Basileense.

§. CXCV. Primam mox vertit curam ad Principes Europae, inter se diffidentes, uniendos, eo in primis scopo, ut expeditionem cruciatam promoveret; sed quae non aeque feliciter successit. Eduardum, Angliae regem, et Adolphum Nassaviae, Romanorum, qui Philippo Franciae bellum inferre moliebantur, frustra ab eo proposito abstrahere conatus est; nec plus apud Venetos et Genuenses, horum culpa, profecit. Feliciores fuerunt conatus apud Philippum Franciae regem, et Aragonios, inter quos pax est conciliata: inter

cujus conditiones et hae fuerunt, ut Franci juri in regnum Aragoniae renunciarent, et Aragonii Siciliam, et quicquid in Bruttiis occupaverant, sedi Romanae restituerent, suisque copiis Siculos ad obsequium compellerent. Regem Daniae, cum Archiepiscopo suo diffidentem, quem etiam in vincula conjecerat, cum ad meliorem mentem frustra conatus esset reducere, censuris, et regnum interdicto sacro, subjecit: quod ad a. 1399. duravit. Siculos vero, qui Gallorum inperium odio habebant, et, ut se tuerentur, Fredericum, Jacobi Aragoniae fratrem, tunc Siciliae praefectum, creaverant Regem suum, cum nec blanditiis, nec minis, ab eo posset avertere, Jacobum Aragoniae constituit vexilliferum suum, et classem parari curavit, ut rem armis tentaret, licet infidelium praetenderit oppugnationem. Evocavit etiam Carolum Valesium, Comitem Andegavensem, Philippi Franciae fratrem, in Italiam, ut Siculos in ordinem redigeret, et Italiae factionibus obicem poneret. Quo fini ipsum ditionis Ecclesiae Romanae creavit Praefectum, Tusciae paciarium, et Inperii Vicarium. Fuit autem in Siciliae motibus componendis felicior Valesius, quam in Italiae; cum eo res redegerit, ut pax inter Carolum, Siciliae regem, et Fredericum, usurpatorem, fuerit a. 1302. sancita; quae a Papa fuit a. 1303. confirmata.

§. CXCVI. Praecipua ejus fuit concertatio cum Columnensibus, et Philippo Galliarum Rege, paulo adcuratius enarranda. Adeo studiosus fuit Papa factionis Guelficae, ut Gibellinos non tantum, sed et Columnenses, Gibellinarum partium, sibi adversantes, summo fuerit prosecutus odio. Cum Cardinales Columnenses audivisset Genuae morari, Archiepiscopum Genuensem, qui die cinerum venerat Romam, ad pedes suos procidentem, adlocutus fertur in dura verba: quibus solennem formulam sacerdotis, *memento homo, quia cinis es, et in cinerem reverteris*, ita invertit, *memento homo, quia Gibellinus es, et cum Gibellinis in cinerem reverteris*: ut Blondus, Platina, et alii, referunt. Duo scili-

cet

cet Cardinales Columnenses, sive quod Gibellini essent, sive Coelestini abdicationi fuerint in initio adversati, nec non dein Bonifacii coronationi, variant enim autores, cum Papae essent odio, gravis inter Ipsos, quorum erat Romae potentissima familia, et Papam, orta est dissensio, quae, occasione supellectilis Papae, quum Romam transferebatur, direptae a Columnensibus, erupit. Papa enim eos omni privavit dignitate, cruciatam contra eos, et eorum fautores, instituit expeditionem, aedes eorum diruit, oppida quaedam occupavit et castella, et fugientes persecutus est. Columnenses quoque libello edito, et quaquaversum disseminato, Papam, ut illegitime electum, ambitionis et avaritiae plenum, imo tyrannum, diffamarunt. Exstat apud Raynaldum tom. III. in addendis. Inter eos, qui libellum refutarunt, eminet AEgidius Romanus, etiam Columna dictus, scripto apologetico pro Papa, sub titulo *de renunciatione Papae.* Cum vero nusquam tuti illis in oris essent fratres, inde aufugerunt, alter ad Regem Franciae, qui ipsum honorifice suscepit, alter, a piratis Massiliensibus interceptus, dure habitus, et Massiliam abductus, tandem agnitus, et a Rege redemptus, est. Qua vero ratione Papae perniciem fuerint moliti, mox referam.

§. CXCVII. Longe gravius fuit cum Philippo Pulchro, Rege Galliae, discidium: quod, licet ad initium seculi sequentis pertineat, hic, ut Bonifacii vitam pertexam, strictim et summatim narrabo. Prima, sed remotior, causa, quae eorum animos abalienavit, fuit, quod, cum Guido, Comes Flandriae, in regis offensam incurrerat, et in custodiam erat datus, Papa jusserit, ut, vel Flandro satisfaceret Rex, vel se ad tribunal sistat Apostolicum, Rex autem regesserit, se Papae in regni administratione non esse subjectum. Propiorem praebuit causam constitutio Papae a. 1296., sexto decretalium libro inserta, de *inmunitate Clericorum*, qua Regibus et Principibus interdicitur, decimas, aliave subsidia, quovis titulo, exigere a Clero, ut et

Clericis ea solvere, sine speciali permissu Papae, addita excommunicatione et solventibus, et exigentibus. Quae constitutio, Philippum in specie feriens, eum adeo exacerbavit, ut pecunias extra regnum vetuerit efferri, et extraneos ab aditu regni arcuerit. Papa in initio quidem acerbiores ad Regem misit litteras, sed dein, aliorum inductus consiliis, mitiorem indutus animum, mitigavit, respectu regni Franciae, constitutionem, voluntaria permittendo donaria, licet petita, modo sine coactione, insuper declarando, ea petere et solvere licere in casu necessitatis, si regni aut regis salus exigat, etiam inconsulto Pontifice. Cum hac ratione dissidia viderentur brevi componenda, novae adcesserunt causae, quae igni infuderunt oleum. Rex denuo irritatus est, quod Papa, arbiter, ex compromisso, factus controversiae inter Eduardum, Angliae Regem, cujus filio filiam desponderat, inconsulto Philippo, Guido Flandrus, et Philippum, qui filiam, tanquam obsidem, in sua detinebat potestate, secundum Eduardum et Guidonem pronunciaverat; licet, se non nisi consensu Philippi sententiam dicturum, ei promisisset. Papae vero bilem movit, quod Rex patrocinaretur Columnensibus: expeditiones cruciatas, a Papa indictas, nollet promovere, quia bello Flandrico erat distractus, denique decimas, belli sacri causa collectas, tradere recusaret, nec alias in regno exigi permitteret.

§. CXCVIII. Erupit vero flamma a. 1300., cum Papa Bernardum, Apamiensem Episcopum, misit legatum ad Regem, qui eum ad expeditionem excitaret, decimas vero alio convertere, Ecclesiarum vacantium fructus retinere, eorumque titulos, sine consensu Papae, conferre, quod Rex fecisse dicebatur, vetaret. Mandatum insolenter admodum et superbe executus est Bernardus, cum, quod minas excommunicationis et exauctorationis, nisi rex obediret, adjecerit, tum, suam a rege independentiam jactaverit, sesque soli Papae, in Temporalibus aeque ac Spiritualibus, esse

esse subjectum, dictitaverit: erexerat in ejus gratiam Papa Episcopatum illum, invito Philippo. Qua insolentia in iram conjectus rex, eum, tanquam Majestatis reum, ob hoc et alia crimina capitalia, de quo vid. Petrus Marca concord. sacerd. et Inper. l. IV., ubi dissidii historiam quoque narrat, tradidit Narbonensi Archiepiscopo custodiendum, et ab eo, aliisque Episcopis Provinciae, canonice judicandum. Papa hac de re per ipsum regem, qui honoris causa id fecit, simul episcopi exauctorationem petens, ut justitiae traderetur, certior factus, et vehementius concitatus, misit Jacobum de Normandis, Archidiaconum Narbonensem, qui regi juberet, ut Bernardum dimittat, et ad Papam judicandum remittat, simul manus a rebus Ecclesiae abstineat: quod si recusaret rex, in mandatis habebat legatus, ut regnum Franciae ad sedem Apostolicam declararet devolutum, regem feriret anathemate, subditos juramento fidelitatis absolveret, et Praelatos Ecclesiae Gallicanae citaret ad Synodum Romae a. 1302. habendam. Quae cum legatus adgrederetur exsequi, litterae Pontificis ipsi ereptae sunt, et in ignem conjectae, Legatus, una cum Bernardo, carcere educto, longe facessere jussus est, edicto etiam publico prohibitum, ne quis de Clero Romam petat, pecuniam evehat, aut fulminantes Papae litteras suscipiat. Missus denique est ad Papam legatus, qui haec omnia ipsi intrepide nunciaret; sicut fecit. Cum vero Papa dixisset, *nos habemus utramque potestatem*, regessit Petrus Flotta, is enim erat legatus, *utique Domine*, *sed vestra est verbalis*, *nostra autem realis*. Denunciavit mox publicas inimicitias Regi, diplomate evulgato a. 1301., quo cuncta privilegia et gratias, Regibus Franciae, et Clericis ac Laicis a Papali sede concessas, suspendit, decimas, aliaque subsidia, Ecclesiasticis inposita, et exigi et solvi vetuit. Asperiores praeterea scripsit ad Regem litteras, quibus multos excessus, in regno commissos, ei exprobrat, de quibus in proxima Synodo Romae ageretur, simul potestatem suam supra

regalem extollit, dicens, inter alia, *se a Deo esse constitutum super Reges et Regna, ad evellendum, destruendum, disperdendum, dissipandum, aedificandum, et plantandum, falli itaque regem, si existimet, quod superiorem non habet, nec subest summo hierarchae Ecclesiae*, addit, *desipere, qui sic sentit, et, si sit pertinax, eum esse haereticum et infidelem.* Quo eodem tempore brevior est ad Regem missa epistola, nomine Papae, in hanc formam: *Deum time, et mandata ejus observa, scire te volumus, quod in spiritualibus et temporalibus nobis subes. Beneficiorum et praebendarum ad te collatio nulla spectat* etc. Epistolam a Petro Flotta ita esse contractam, nec a Papa eam in formam profectam, contendit quidem Spondanus, sed sine ratione, nec id aut fuisset ausus, aut potuisset facere, legatus, cum sigillo Papae munitae debuissent esse litterae.

§. CXCIX. Ordinibus Regni a. 1302. a Rege, his acceptis, convocatis, ea cum indignatione communiter rejecta sunt, tanquam inaudita, et Regi Regnoque injuriosa, multa quoque de excessibus Papae sunt in medium adlata. Aliqui de Clero tergiversati quidem in initio sunt in ea consentire, sed postea adsensum praebueruut, venia tamen Papam adeundi petita; quod ipsis negatum est. Missis itaque litteris ad Papam rogavit Clerus, ut, quod Romam non veniat, aequi bonique consulat, simul ut concordiae studeat. Sed Rex, acerbiore stylo, in haec verba ad eum scripsit. *Philippus Dei gratia Rex Francorum, Bonifacio gerenti se pro summo Pontifice! sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse: Ecclesiarum et praebendarum vacantium collationem ad nos jure regio pertinere, fructus earum nostros facere: collationes a nobis factas et faciendas fore validas in praeteritum et futurum, et earum possessores contra omnes viriliter nos tueri: secus autem credentes fatuos et dementes reputamus.* Et has litteras fuisse, Rege inscio, scriptas, vel decurtatas aut interpolatas a Petro Flotta, absurde contendit Spondanus, cum in archivis regiis reperiantur, et nulla, praeter hypothesin, sit id statuendi ratio. §. CC.

§. CC. Papa, his litteris ad eum delatis, primo conquestus est, coacto consistorio, litteras suas ab inimicis pacis esse falsatas, cum non scripserit, ut illis in litteris legi sibi (licet falso, cum verba ea ibi non reperiantur) relatum est, *quod rex recognosceret regnum a Papa*, dein declarat, *se nolle usurpare jurisdictionem regis, attamen regem esse Papae subjectum ratione peccati*, et posse Papam de omni temporali judicare respectu peccati, imo ipsi omnem competere jurisdictionem temporalem de *jure*, quia Vicarius Christi est, qui vivos judicaturus est et mortuos, sed eam de *actu*, et exercitio, Regibus esse concessam, quia Petro dictum est, *converte gladium in vaginam.* Adjungit denique, decessores suos exauctorasse tres Reges Franciae (de quo tamen nihil ex historia constat,) Philippum vero patrasse graviora, *quapropter*, inquit, *nos deponeremus regem ita, sicut unum Garcionem.* Insistit denique mandato de Clero Gallicano Romam venturo. Ex quibus clare constat, Papam, etsi verba emolliverit, re vera sibi supremam in Reges et Regna vindicasse, potestatem, sed indirectam, respectu peccati et Ecclesiae, cui subsunt Reges. Quod ex ejus constitutione, *unam* Sanctam, *extra* de *majoritate* et obedientia, luculentius adhuc elucescit: docet enim ibi, utramque potestatem esse penes Ecclesiam, temporalem subesse spirituali, et ab ea institui, ac judicari, papalem vero, vel spiritualem, a nemine judicari, nisi a solo Deo, imo de necessitate salutis esse, Romano Pontifici subesse. Quam insolentem opinionem et hoc seculo refutarunt regiae autoritatis studiosi, inter quos excellunt AEgidius Romanus, et Johannes de Parisiis, doctores et Theologi Parisienses; quorum exstant tractatus apud Goldastum de *Monarchia Imperii* tom. II.

§. CCI. Ultimum antequam Papa adhiberet remedium, misit adhuc legatum ad Regem, a. 1303., qui eum permoveret, ut Papae amice adsurgeret, et de capitibus accusationis satisfaceret, quae tredecim erant, quorum summam

una cum responso Regis, recenset Spondanus. Quae responsa cum Papae displicerent, nec Rex sese statim submittere vellet, Papa ultimam tandem sententiam excommunicationis in Regem tulit, quam legato misit, ut Regi intimaret, et in toto regno promulgari faceret, addito mandato, ut Ecclesiastici intra tres menses sese Romae coram Papa sistant. Sed qui has litteras et diplomata deferebat captus est Trecis, et in carcerem conjectus. Praeterea Ordinum in conventu Parisiis a. 1303. Gulielmus de Plessiaco vehementem habuit orationem invectivam in Papam, qua ipsi, praeter varias haereses contra inmortalitatem animae, vitam aeternam, praesentiam corporis Christi realem in eucharistia, inpegit atrocia crimina Simoniae, luxuriae gulae, saevitiae, sacrilegii, magiae, contemptus rerum sacrarum, necis Coelestini Papae, illegitimae intrusionis in sedem Papalem, fomenti bellorum et dissidiorum, odii in specie in regnum Gallicanum, etc. Decreta etiam ibi est adpellatio ad concilium universale, quam Clerus Gallicanus et Academia Parisiensis confirmarunt, addita tantum exceptione, *salvis in omnibus Ecclesiae Romanae honore et reverentia*, et adpellatione prolata dictione disjunctiva, ad *concilium*, vel *futurum legitimum Pontificem*, ad quem, vel ad quos, provocandum esset. Concilium itaque generale fuit papali autoritate superius habitum. Petrus Marca de concord. sacerd. et Inper. l. IV. c. 17., ubi in adpellationis ejusmodi originem inquirit, et disjunctivam illam adpellationem exponit, rem haud parum palliavit, et involvit, ne Papalis autoritas aliquid capiat detrimenti. De quo hic non est agendi locus.

§. CCII. Quibus ad Papam delatis, ipse vehementer est concitatus, et, postquam sese in consistorio a criminibus solenniter per juramentum purgasset, ad censuras in Regem et Regnum sese vertens, Regem devovit, Regno sacris interdixit, Academias jure docendi privavit, subditos fidelitate exsolvit, Regnum Alberto, Romanorum Regi, tradidit,

jussitque,

jussitque, ut illud invaderet, Flandros etiam et Anglos in Regem acriter concitavit. Sed, antequam hoc decretum in publicum emitteretur, Papa captus est, et brevi post mortuus. Captus est per Columnenses, aliosque, Anagniae conspiratione in eum inita, cum scriberet decretum illud, inscio, ut volunt, Rege Galliae. Recuperavit quidem post triduum libertatem, cum Anagnienses, sumtis armis, expulerunt conjuratos, Romam etiam magna cum pompa intravit, sed in ardentissimum mox incidit morbum, qui eum e vivis abstulit. Narrant nonnulli, eum inter maledicta in Regem conjecta instar furibundi decessisse, imo caput muro adlisisse, et ungues momordisse: sed quod alii silentio involverunt, alii etiam refutarunt. Sicut itaque ut vulpes intravit, et tanquam leo regnavit, ita mortuus est ut canis. Fuit quidem, teste ipso Johanne Villanio, *vir doctus, et multo rerum usu excellens, sed crudelis, ambitiosus, sesque avaritiae sordibus foedavit, ut gentiles locupletaret.* Habitus nihilominus est pro sancto a Romanis, et miraculis clarus. Ceterum instituit *Jubilaeum*, de quo postea, et sextum decretalium librum, cujus maximam faciunt partem constitutiones declaratoriae, et sententiae, ab ipso factae, promulgavit.

§. CCIII. Ex historia Paparum, summatim tradita, clare elucescit, 1. Papas sibi supremam in temporalibus et spiritualibus, ut loquuntur, adrogasse potestatem: licet Gregorius X., in concilii Lugdunensis indictione, videri possit summam concilii generalis autoritatem agnovisse, ubi dicit, se *ad id, ad quod se non sufficere sciat, convocare concilium.* Sed respicit ad unionem Ecclesiarum Latinae et Graecae, sine concilio vix efficiendam, cum ipsa Paparum autoritas inter controversa fuerit capita. Ceterum, quae fuerunt censita Papalis muneris specialia, egregie elucescit ex Coelestino V. Papa in opusculo VIII. c. 9., cujus verba propterea proferam. *Specialia Domini Papae sunt triginta quatuor. Translatio Episcopi, renunciatio electionis ejusdem, exceptio Episcoporum,*

porum, reſtitutio depoſitorum ab ordine, judicalis definitio, mutatio ſedis Epiſcopalis, conſtituere ſedem Epiſcopalem de novo, ſubjicere unum Epiſcopum alteri, duos unire, et unum dividere in duos, commutatio voti, item, ut quem vinciat contra juramentum illicitum, vel de quo dubitatur an ſit licitum: diſpenſatio etiam in majoribus criminibus; conſuetudinem Eccleſiae circa regionem removere: quaeſtio fidei, celebratio concilii generalis, condere legem generalem, privare perſonam Eccleſiaſticam jure ſuo, concedere Eccleſiam, vel praebendam, vacantem. Solus cognoſcit ſimpliciter, ſolus poteſt excommunicatum a ſe ipſo abſolvere, vel a ſuo delegato, ſi ſteterit in excommunicatione per annum: ſolus cognoſcit de cauſis ad eum delatis: ſolus ordinat diaconum, quem prius ordinaverat ſubdiaconum: ſolus concedit pallium, diſpenſat cum bigamo, et illegitime nato, vel defectum habente, ut promoveatur in Epiſcopum; item, ut habeat plura beneficia cum cura animarum: ſolus utitur pallio ſemper et ubicunque, ſolus dat ſubdiaconatum diebus Dominicis, vel feſto: ſolus abſolvit excommunicatum, ſcienter communicando ei, ſi per hoc intendat abſolvere eum: ad eum ſolum adpellatur miſſis mediis judicibus: item majora negotia ſunt ad eum ferenda ubi diſpenſatur de Simoniaco, ut ſupra, et cum eo qui excommunicatus celebravit, vel ordinem ſuſcepit. Singulare, et ideo hac occaſione notandum, eſt, Bonifacium, ut refert Abbas Urſperg. in Paralipom., *primo* Jubilaei die ſacerdotali habitu ſeſe populo oſtentaſſe, eique benedixiſſe, ſed *ſecundo* imperiali pallio amictum comparuiſſe, et coram ſe duos *gladios* portari, et proclamari curaſſe, *ecce hic duos gladios!* quo ſibi utramque poteſtatem civilem et Eccleſiaſticam adrogavit. Denique, ſi quis fundamenta velit, quibus Petri primatus, cui Romanae ſedis innititur, fuit hoc tempore ſuperſtructus, legat inter alia epiſt. Innocentii III. 209. lib. II. ad Patriarcham CPolitanum; inter quae, ſatis nota, illud ſingulare occurrit, quod *cum Dominus adparuiſſet in littore diſcipulis navigantibus — — — — Petrus ſe in mare miſit, aliis navigio venientibus. —.— Cum*

— — — *Cum enim mare mundum designet*, — — — — *per hoc, quod Petrus se misit in mare, privilegium expressit Pontificii singularis, per quod universum orbem susceperat gubernandum* etc. Quo etiam mox trahitur, quod super *aquas maris* mirabiliter ambulaverat, ad Christum tendens etc. 2. Infallibilitatem in rebus fidei nec sibi Papae sumserunt, nec alii ipsis tribuerunt. De Innocentio III. supra vidimus. Totidem verbis illud fassus est Innocentius IV. in commentario ad 5 libros Decretalium, ubi inter alia docet, Pontifici non esse obediendum, si ejus mandata vel haeretica sint, vel Ecclesiam turbent, posse enim eum in rebus fidei errare etc. Deleta quidem sunt ea verba in recentioribus *commentarii* editionibus, sed in Indice manserunt: uti autor anonymus, in tractatu Gallico de autoritate *Paparum* tom. I. observavit. Attamen non defuerunt, qui sedi Papali infallibilitatem tribuisse videntur. Qualis fuit Guibertus Tornacensis, ordinis Minorum, in tractatu *de officio Episcopi, et ceremoniis* Ecclesiae cap. 35. in Bibl. M. Patr. t. XXV., ubi inter alia dicit: *sola Romana Ecclesia, cujus fides in nulla tentatione defecit, ut pote super Petram stabilem solidata, nullis haeresibus, nullis erroribus, potest, vel potuit, vel poterit inquinari.* Addit mox, solum Petrum *vocatum esse a Christo in plenitudinem potestatis, cum omnes alii in partem sollicitudinis sunt vocati.* Quid? quod ipse Innocentius III. ep. 209. l. II. verbis Christi ad Petrum, *ego pro te rogavi, ne deficiat fides tua* etc., citatis, ita pergit: *ex hoc innuens manifeste, quod successores ipsius a fide Catholica nullo unquam tempore deviarent* etc. Contulerunt 3. multum ad autoritatem Papalem extollendam Scholastici, in primis Tomas Aquinas, multis fictis ex Cyrillo Alexandrino productis, ut Launoius et Dupinius agnoscunt. Sed 4. non defuerunt, qui ingravescenti Paparum autoritati sese opposuerunt, ut, inter alios, ex Regibus, in primis Fredericus II., et Philippus Pulcher, Galliarum Rex: ut ex supra dictis constat. Ipse Ludovicus IX., Sanctorum catalogo a Bonifacio

facio VIII. insertus, pragmaticam sanctionem paulo ante obitum edidit a. 1268., qua exactiones curiae Romanae, Simoniam in conferendis beneficiis, omne jus collationum, quod Papae sibi vindicarunt, prohibuit. Edicta quoque ejus contra usurpationes Papae in jurisdictionem et autoritatem secularem exhibet Goldastus tom. I. *Constitut. Inperal.* Eduardus I., Angliae rex, cum Bonifacius VIII. contenderet, regnum Scotiae esse juris Ecclesiae Romanae, quae litterae apud Westmonasteriensem in *floribus histor.*, exstant, respondit, nec reges, aut regnum, Scotiae unquam aliis, quam regibus Angliae, subjici consuevisse, nec reges Angliae *super illo suo jure, aut aliis temporalibus, coram aliquo tribunali Ecclesiastico respondisse* etc.

§. CCIV. Denique 5. tyrannidem, foedamque corruptionem, uti avaritiam, libidinem, fastum, luxuriam etc. Curiae Romanae multi, praeter Albigenses et Waldenses, vivis depinxerunt coloribus: inter quos eminent in Germania Petrus de Vineis, in *epistolis et invectivis*, Abbas Urspergensis, Johannes Semeca, et Nicolaus de Bibrach, Theologus Erfordiensis circa a. 1290., scripto libello, cui titulus *Occultus*, ex quo quaedam in Papas et Episcopos profert Flacius in *catalogo testium veritatis*, lib. XVII., cujus in Martinum IV. ita habet epitaphium,

Hic jacet ante chorum submersor Teutonicorum.
Pastor Martinus, extra qui totus ovinus.
Et lupus introrsus, cui nulla redemtio prorsus.
Sed sit ad inferna detrusus ab arce superna.

Verba Abbatis Ursperg. de *questu curiae Romanae*, in Chron. p. 321. excerpi, et hic legi, merentur, *Gaude mater nostra Roma, quoniam aperiuntur cataractae thesaurorum in terra, ut ad te confluant rivi et aggeres nummorum in magna copia. Laetare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensatione tantorum malorum datur tibi pretium. Jucundare*

super adjutrice tua discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum praemia. Habes, quod semper sitisti, decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines, non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, et litium decisio pretio comparata. In Gallia Gulielmus, Parisiensis Episcopus, circa a. 1220., qui Romanam Ecclesiam adpellavit Babylonem, Sodomam, AEgyptum, cujus Praelati non aedificant, sed destruunt Ecclesiam, varia scripsit; quae duobus voluminibus in Fol. prostant, opera Ferrarii. Johannes Parisiensis, qui de Regia potestate et Papali pro Philippo Pulchro scripsit. *Probus*, Episcopus Tullensis, Franciscanus, de quo refert Aventinus, Annal. l. VII., eum fuisse invectum *in Romuleos vultures, et Pontificum flagitia, luxum, avaritiam, superbiam*, etc. Gulielmus de S. Amore, Doctor et Theologus Parisiensis, in libro de *periculis novissimorum temporum*, contra praedicatores mendicantes, quorum erat summus adversarius, iisdem insistens vestigiis, de quo postea: denique Petrus Johannes Olivus, dioecesios Bituricensis Minorita: cujus articuli in Romanam Ecclesiam, tanquam Antichristianam, meretricem Apocalypticam, Babylonem etc., ex libro ejus in Apocalypsin excerpti ab Inquisitoribus, exstant apud Baluzium in Miscellan. tom. I. Inter Anglos hac parte primas tenet Robertus Grosseteste, vel Grossehand, alias Capito, Episcopus Licolnicensis, vir eruditionis et pietatis laude celeberrimus, qui in Curiae Romanae, et Monachorum, vitia liberrime est invectus, in *sermonibus* et *epistolis*. Quae opuscula sunt edita in *fasciculo rerum expetendarum et fugiendarum* tom. II. Habet etiam quaedam Matthaeus Parisiensis a. 1253., et ex sermone aliquo Joh. Hus de ipso, *catalogus test. ver.* lib. XVI. Roma, quam, ut curiae Romanae tyrannidem et exactiones in Anglia reprimeret, adiit, re infecta cum discessisset, licet bene ibi fuisset habitus, acrem scripsit ad Papam Innocentium IV. epistolam, quae

ipsum in summam conjecit iram, ita ut dixisse feratur: *per S. Petrum, et S. Paulum, tam terribiliter ipsum puniam, ut orbis obstupescat*, quam retuderunt Cardinales, dicendo, *vera esse, quae dicebat.* Vexatus, vel excommunicatus, propterea a Papa, flocci id fecit. Vid. Matthaeus Parisiensis, qui, querimonia ejus de Romano Pontifice exposita, adjungit, vere de curia Papali judicari, et dici

Ejus avaritiae totus non sufficit orbis.
Ejus luxuriae meretrix non sufficit omnis.

Exstat quoque Petri Cassiodori, Equitis Angli, epistola de tyrannide Papae excutienda, apud Goldastum in *Monarchia Romani Imperii* tom. VI. Denique Gualterus Mapes, Archidiaconus Oxoniensis, Romanae curiae vitia et flagitia taxavit in rythmis de *corruptissimo statu praelatorum Romanae curiae*, apud Wolfium Memorab. tom. I. Ipse insignis historicus Matthaeus Parisiensis nullam idem faciendi praetermisit occasionem: apud quem idem praestitit Germanus, Patriarcha CPolitanus, in epist. ad Gregorium IX. et Cardinales. Prolixa Matth. Paris. excerpta reperiuntur in *Catalogo test. Ver.* lib. XVI.

§. CCV. *Cardinales*, post Papas in Ecclesia honoratiores inter Clericos habiti, ad quos etiam sede vacante potestas Papalis devolvebatur; ut adfirmavit Matth. Paris. a. 1243. p. 533. coeperunt jam uti calceis et vestibus purpureis, uti de Pelagio, legato Innocentii III. ad Graecos, testatur Georgius Logotheta in Chronico, a Leone Allatio latine verso, et illustrato. Cujus rei etiam meminit anonymus autor vitae Gregorii IX., qui hoc seculo vixit. Mentio praeterea fit capelli, seu galeri, rubei, sub Urbano IV., quem acceperunt sub Innocentio II., qui illum honorem ipsis decrevit in concilio Lugdunensi I., ut Nicolaus de Curbio in ejus vita tradit, qui addit, Cardinales anno sequente, seu 1246., eo usos esse in colloquio inter Papam et Ludovicum IV

IX. habito. Ratio autem purpurei coloris datur, ut semper recordarentur, se capita pro Ecclesiae libertate tuenda debere offerre ad mortem.

§. CCVI. *Episcopi*, de quibus pauca habeo observata, 1. canonice et libere fuerunt electi a Capitulo, sed licentia eligendi a Regibus concessa, et electione ab illis adprobata. Erat itaque non amplius penes Clerum et populum, ut antiquitus, sed ad solum capitulum devoluta, ad imitationem aulae Romanae, in qua electio fiebat a Cardinalibus. Deinceps sec. XIV. tractae sunt electiones Romam, per provisiones et exspectativas, sed sec. XV. per concordata Germanica restitutae Capitulis. 2. Electi confirmabantur a Metropolitano, sicut Metropolitani ab Episcopo Romano. Erat autem intra tres menses petenda confirmatio. 3. Inceperunt jam sese adpellare Episcopos *per gratiam sedis Apostolicae*, cum antea vel *Episcopos*, vel, uti post seculum VI., *per misericordiam Dei.* Primi id fecerunt Nicosiae Archiepiscopi; deinceps seculis sequentibus id magis invaluit. Vid. *traite de l' autorite du Pape* lib. III. p. I. cap. 2. 3. Juramentum fidelitatis et obedientiae praestare tenebantur Papis, et Regibus suis. 4. Cessiones Episcoporum, et translationes, fieri, sine Papae autoritate, non poterant: cujus rei rationem repetiit Innocentius III. a conjugio spirituali inter Episcopum et Ecclesiam, quod carnali conjugio est arctius: unde derivat, illud non nisi a Deo esse solvendum, et per consequens a solo Christi vicario: cujus potestate conjugium illud solvitur, sive per cessionem, sive translationem, sive depositionem. Quae omnia constant ex cap. *inter*, de *translatione Episcopi.* Vid. etiam Epist. 117. et 447., 532. lib. I. 5. Alia beneficia praeter Episcopatum fas non erat tenere, nisi Papalis accessisset dispensatio. Cardinales itaque facti, Episcopatum sine ea dispensatione retinere non poterant. Commendae vero beneficiorum, quibus administratio aliis concedebatur, absque ut proprius ibi esset Praelatus, nonnunquam a Papis concessae sunt,

[redacted]

ſaepe etiam revocatae, et vetitae, cum multa hinc orirentur incommoda. Haec autem beneficiorum coacervatio, et collatio, ſub titulo *commendae*, vel curae, aut adminiſtrationis, nomen et conſpectum habuit *polygamiae* ſpiritualis. 6. Juriſdictio competebat Epiſcopis in Clericos, tam in criminalibus, quam civilibus, cauſis, nullo relicto loco judicio ſeculari: ſicut multae Paparum, et Conciliorum, evincunt conſtitutiones. Sed viguit hac ſuper re diſceptatio inter Clericos et Laicos Galliae, quorum hi contenderunt, caſus quosdam eſſe excipiendos, in quibus Clericorum judicium ad ſeculares pertinebat, uti *a.* in crimine furti *b.* in clericorum conjugatorum delictis *c.* ſi Clerici ſine tonſura et veſte clericali eſſent in crimine deprehenſi *d.* ſi de ipſorum conjugibus ageretur *e.* Clericos in terris Baronum capi non poſſe. Eccleſiaſticorum cauſam egit Petrus Bertrandi, AEduenſis Epiſcopus, ſecularium vero Petrus de Cugnerus, regius advocatus a. 1329. Extendebat ſeſe praeterea Epiſcoporum jurisdictio ad nonnullas cauſas Laicorum; adeo ut ad forum Eccleſiaſticum tractae ſint, praeter uſurae crimen, et adulterium, cauſae Nobilium, ratione juramenti, fidei, teſtamenti, matrimonii; ſed et aliae eo deferri poterant, ut ſacrilegia, cauſae viduarum, et alia. Saepe tamen ſeculares ſe oppoſuerunt, variaſque cauſas ad ſe traxerunt: de quo conqueſtus eſt Durandus, Epiſcopus Mimatenſis, in tractatu de *modo concilii generalis* celebrandi. 7. Denique cauſarum Epiſcopalium prima cognitio pertinebat ad Metropolitanos, et concilia provincialia, ſed finitiva et ultima ad ſedem Papalem. Innocentius tamen III. primam cauſarum Epiſcopalium cognitionem ad ſe videri poſſet traxiſſe, niſi verba ejus molliorem ferant interpretationem, et ad finitivam trahantur ſententiam: uti diſputat Natalis Alexander cap. VII., de his omnibus legendus.

§. CCVII. Quod ad reliquos adtinet Clericos, eos 1. ſine titulo beneficii aut patrimonii fas non erat ordinari. 2. Praebendae cathedralium Eccleſiarum, ab Epiſcopis et ca-

capitulis, five utrifque conjunctim, five a fingulis feorfim, conferebantur. 3. Sed Papae, five mandatis, five refervationibus, multa conferebant beneficia, fimul jus ea conferendi fibi adrogarunt; cui juri Gallicani et Anglicani ftrenue contradixerunt: unde varia funt orta certamina, diverfa etiam Paparum ftatuta, quorum alia palam defenderunt mandata, et refervationes, alia mandatis fubftituerunt preces, ita ut non exegerint, fed precati fuerint, beneficiorum collationes in hos vel illos, alia denique reftrinxerunt ad beneficia in curia Romana vacantia, quam tamen curiam latius extenderunt. Papae itaque, cum antea precibus, dein mandatis, agerent apud ordinarios collatores, nunc directo conferre coeperunt beneficia, nec hoc folum, fed ante vacationem dabant *exfpectativas*, vel pleraque beneficia, in quibufvis regnis, fuae *refervabant* collationi: unde multae funt ortae lites, et in conciliis Conftantienf. ac Bafilienf. fec. XV. modus eft inpofitus, fed fine executione: dein per concordata nationis Germanicae id factum eft. Vid. Cl. Boehmer. Jur. Ecclef. l. III. tit. V. Denique 4. folebant beneficia in Ecclefiis et monafteriis ad primas Principum preces conferri: fed Reges Franciae nonnulla pleno jure id faciebant, in primis jure *Regaliae*. Continet autem illud *a*. collationem beneficiorum, vacante fede Epifcopali, quae curam animarum non habebant conjunctam; quorum collatio ceteroquin ad Epifcopum pertinebat. *b*. ufumfructum redituum Ecclefiae, feu jus fruendi reditibus Ecclefiae, non iis tantum, qui ex feudis proveniunt, fed univerfis. Adpellatur jus *regium*, et *regalia*, quod nobilioribus regiae dignitatis, et ei propriis, fit accenfendum partibus. Fundatum vero eft 1. in cuftodia et defenfione Ecclefiarum, cujus caufa honorarium competit defenforibus Ecclefiae, fitum in ufufructu redituum Ecclefiae vacantis, et praebendarum collatione, quae inter fructus folet computari. 2. in natura feudorum regalium, quem confpectum habeat bona in Ecclefias, et Ecclefiafticos, collata. De quo ad fec.

XI. in Gregorio VII. exposui. Quo utroque fundamento Reges Galliae jus *regaliae* semper exercuisse, probat Natalis Alexander ad hoc sec. 5. Beneficiorum vero pluralitas, maxime quibuscum conjuncta erat animarum cura, et residentiae necessitas, variis canonibus, et decretis, fuit damnata.

SYNODI.

§. CCVIII. Tria hoc seculo celebrata sunt concilia Generalia, quae nostram merentur adtentionem, apud Latinos, Lateranense IV. Lugdunense I. et II. Primum fuit ab Innocentio III. a. 1213., missis quaquaversum litteris, indictum, post duos annos et dimidium habendum Romae, in Basilica Lateranensi, tribus de causis, in litteris expressis, recuperatione terrae Sanctae, exstirpatione haeresium et haereticorum, ac universali Ecclesiae reformatione. Ad quod jussum ingente numero venerunt Praelati Romam, qua Ecclesiastici, qua seculares, a. 1215., quo anno incepit mense Novembr. Papa praesedit, interfuerunt Oratores Regis Siciliae, tunc Romanorum Regis, Inperatoris CPolitani, Regum Galliae, Angliae, Hungariae, Hierosolymae, Cypri, et Aragoniae: praeterea Patriarchae CPolitanus et Hierosolymitanus, legati vero Antiocheni et Alexandrini, Primates et Metropolitani septuaginta septem, Episcopi supra 412., Abbates et Priores ultra 800. Absentium Praelatorum et Capitulorum procuratores innumeri. Fuit itaque inmensus undiquaque confluxus, et si Graeci ac Orientales, qui cum Ecclesia Latina dissentiebant, adfuissent, Oecumenica, summo gradu, haberi potuisset, nunc, pro Ecclesiae Latinae universali quominus agnoscatur, nihil inpedit; soletque a Latinis adpellari Oecumenicum *duodecimum*. Historia Synodi ex Abbate Urspergense, et Matthaeo Parisiense, praecipue petenda est, et canones septuaginta, hic conditi, in tomis Conciliorum reperiuntur, etiam apud Magdeburgenses, centur. XIII.

§. CCIX.

§. CCIX. Sunt autem ejus acta et decreta 1. fidei catholicae definitio, quae nihil particulare habet, nisi quod Transsubstantiatio fuerit sancita, et, praeter articulos Symboli, baptismi, et parvulorum et adultorum, efficacia ad salutem. 2. Omnes sunt damnatae haereses, nominatim Almarici, et Joachimi Abbatis: de quibus postea. 3. Decretum de exstirpandis haereticis, et morte plectendis, sive brachio seculari tradendis, hic etiam cusum est. De quo etiam postea. 4. Expeditio in terram Sanctam decreta est, amplissimis concessis indulgentiis. 5. Ditio Comitis Tolosani, quam Innocentius custodiae Simonis, Comitis Montisfortis, tantum tradiderat, ipsi in perpetuam possessionem est data, teste Petro de Valle Cernaii in historia Albigensium. Ipsa vero sententia prostat in Spicilegio Dacheriano tom. I. Qua ratione Comes Tolosanus, ob Albigensium defensionem, terris suis privatus est. De quo postea. 6. Excommunicationis sententia est ab Innocentio in Proceres Anglos, qui in Johannem, Angliae regem, conspiraverant, lata, eorumque regiones sunt interdicto sacro subjectae. Vid. Matthaeus Parisiensis a. 1216. Frederici II. electio, rejecto Othone, et hic 7. confirmata est, teste anonymo, autore aequali, apud Raynaldum. Denique 8. multa, ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentia, hic sancita sunt; ut ex undecim ejus canonibus patet. Nonnulli quidem Protestantium opinantur, hos canones non a concilio, sed a Papa, post illud, esse confectos, sed sine solida ratione. Concilium enim Lateranense, hic citatum, non est hoc ipsum, sed IIItium, sub Alexandro III. Matthaeus vero Parisiensis, ubi dicit, *recitata esse in pleno concilio capitula septuaginta, eaque aliis placabilia, aliis visa esse onerosa*, sicut ea fuisse recitata tradit, ita non addit, rejecta esse, tantum nonnullis visa onerosa, quod majoris partis adprobationi non adversatur. Vid. Natalis Alexander diss. I. ad hoc sec., qui genuinos esse hujus Synodi canones demonstrat.

§. CCX. Inter canones noſtra digni ſunt adtentione ſequentes, quos tantum adtingam. 1. Stabilitur canone V. Pontificia poteſtas univerſalis in omnes per orbem Eccleſias, et Romana Eccleſia dicitur *mater univerſorum Chriſti fidelium et magiſtra:* poſt eam reliqui throni Patriarchales hoc recenſentur ordine, CPolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, et Hieroſolymitanus. 2. Datur quoque canone III. Pontifici poteſtas exauctorandi Reges et Principes, propter haereſes, vel favorem haereticis praeſtitum. Canon enim iſte ſeſe, quod aliqui putant, ad inferiores et feudatarios dominos non patitur reſtringi, ſed ad Inperatores et Reges ſeſe quoque porrigit, ut vel ſola ejus inſpectio evincit. 3. Auricularis confeſſio ſancita eſt canone 11., de qua poſtea. 4. Prohibet canon 43. Clericis juramentum fidelitatis praeſtare Laicis, a quibus nihil temporale tenent. 5. Canon 46. tributa, aliave onera, vetat inponere Eccleſiaſticis, ne quidem dona gratuita permittit ab illis conferri, ſine Papae conſenſu. 6. Privilegium concedit canon 58. Epiſcopis officia celebrandi divina, januis clauſis et ſecreto, quum terra eſt interdicto ſubjecta, excluſis excommunicatis, et interdictis. 7. Jubentur canone 5. quatuor ſedes Orientis, CPolitana, Alexandrina, Antiochena et Hieroſolymitana, pallium a Romano Pontifice ſumere, quod eſt plenitudinis Pontificalis inſigne, ſed ante praeſtito fidelitatis et obedientiae juramento, ſalvis adpellationibus ad ſedem Apoſtolicam, ad ipſos adpellari poſſe. 8. Multi denique ſunt conditi canones contra vitia Simoniae, avaritiae, libidinis etc., Clericorum.

§. CCXI. Secundum concilium, univerſale *decimum tertium* inter Latinos, Lugdunenſe I. a. 1245. ab Innocentio IV. habitum eſt, praecipue in cauſa Frederici II., qui in eo eſt exauctoratus: ut ſupra narravi. Interfuerunt, praeter Papam et Cardinales, tres Patriarchae, CPolitanus, Antiochenus, qui tunc Latini erant, et Aquilejenſis, Archiepiſcopi 140.; ex Principibus vero Balduinus, Inperator

CPolitanus

CPolitanus titulo tenus, Tolosanus Comes, et Ludovici IX., aliorumque, oratores; sed nulli Praelati e Palaestina, praeter Berytensem Episcopum, nulli ex Hungaria, paucissimi e Germania. Longe minore jure itaque ei titulus Oecumenici convenit. Rationes convocati concilii, quas Pontifex in oratione praevia exposuit, fuerunt quinque. 1. Tatarorum in terras Christianorum irruptio. 2. Schisma Ecclesiae Graecae. 3. Haereses pullulantes Waldensium, Albigensium, et Gibellinorum. 4. Clades Hierosolymitanis illata a Saracenis Chorasminis, quos Sultanus AEgyptius excitaverat. 5. Causa Frederici II. Historia Synodi petenda est ex Sterone in annalibus apud Canisium in Antiq. Lection., Alberto Stadense, et Matthaeo Parisiense. Decreta sunt sequentia. 1. Frederici exauctoratio. 2. Subsidium Balduino dandum, ut se contra Graecos schismaticos in regno CPolitano tueretur. 3. Tatarorum motus observandi ac reprimendi. 4. Expeditio Cruciata in terram Sanctam, cum indulgentiarum concessione. 5. Octava natalis Mariae restituta est. Constitutiones sunt editae ad judiciorum Ecclesiasticorum reformationem. Denique 7. observandum est, legatos Henrici III., regis Angliae, ad Synodum fuisse missos, qui concessioni regis Johannis de censu annuo pro Anglia, Hiberniaque, Ecclesiae Romanae solvendo, contradicerent, de Martino, nuncio Papae in Anglia, quoque conquererentur, tanquam qui potestate sua abutebatur, in collatione beneficiorum extraneis, patronorum jure violato, in pecunia extorquenda, excommunicationis, et interdicti sententia etiam in eos lata, qui solvendo non erant. Nihil non tantum hac in re actum est, sed Papae auctoritate factum, ut Episcopi Anglicani subscripserint *chartae* Johannis Regis.

§. CCXII. Tertium concilium, Oecumenicum *decimum quartum*, est *Lugdunense* II., a Gregorio X. indictum, et a 1274., celebratum. Praefuit Papa quidem, sed ad ejus nutum illud direxit Bonaventura, ab eo specialiter evoca-

tus, cum Toma Aquinate, in itinere mortuo. Adfueru praeter Latinos Orientis Patriarchas, Epiſcopi 500, Abi tes 70, Praelati inferiores 1000, denique, praeter orato Regum, ipſe Jacobus, Rex Aragoniae, ſed qui, poſt ſec dam ſeſſionem, mox diſceſſit, indignatus, quod regn ſuum vectigale, et annuum tributum ſedi Romanae ſolv dum, vellet Papa, nec, niſi ſub hac conditione, coror inponere, ut refert Mariana. *Cauſae* coacti concilii f runt. 1. Eccleſiarum Graecarum cum Latinis reduni 2. Subſidia nova petita ab Orientalibus. 3. Diſcipli Clericalis et morum correctio. Decreta et acta ſumma huc redeunt. 1. Eccleſia Graeca fuit Latinae ſubjecta Oratoribus Graecis; ut poſtea narrabo. 2. Triginta con tutiones, ad diſciplinam ſpectantes, ſunt conditae, ſed p tim in Synodo, partim extra eam a Pontifice, teſte pi fatione Gregorii. Inter quas nobis memorandae ſunt quentes. α. Electio Pontificis a Cardinalibus incluſis facie confirmata eſt. β. Jus regaliae eſt Regibus et Principi ereptum, vel inminutum. γ. Reliquae de Clericorum el tione et inmunitatibus agunt, quae nihil ſingulare habe

DISCIPLINA.

§. CCXIII. Characterem ſeculi, et periodi Antichriſtian conſtituit, quod in Synodo Lateranenſe IV*ta* decreta fu poena capitalis in haereticos, et tribunal Inquiſitionis f rit erectum. Decretum Synodi, ab Innocentio III. cuſu habet, haereticos damnatos, excommunicatos, etiam, Clerici fuerint, degradatos, ſecularibus poteſtatibus tradendos, ut poenis temporalibus adficiantur. Sancit praeterea eodem canone 3*tio* eſt, ut ſeculares poteſt omni ope, etiam per cenſuras, eo compellerentur, ut hae ticos in terris ſuis exſtirpent; quod ſi facere neglexeri excommunicarentur Reges et Principes, et a Papa exauct rentur, denique Catholicis, qui, cruce ſumta, ad haer

con

eorum se adcinxerint, exterminium, *illa promittitur indulgentia, illudque privilegium, quod accedentibus ad terrae sanctae subsidium conceditur.* Postremo, fautores, receptores, defensores, haereticorum, vel, qui iis exscindendis non invigilant, severae subjiciuntur censurae. Tyrannica itaque disciplina haereticidii publice est in Latina Ecclesia hoc seculo stabilita, sed non in Graeca, quae sese, quod notandum, a poenis, dissentientibus infligendis, declaravit alienam, apud Cotelerium in monumentis Graec. tom. III. p. 515. Nec hoc decreto contenta fuit Ecclesia Pontificia, verum, ad illud exactius exsequendum, erexit quoque *tribunal* aliquod *inquisitionis*, quo nihil injustius et terribilius sol vidit; cujus adcuratior omnino danda est notitia, petenda ex historia inquisitionis, qualis in Goa exercetur a Lusitanis, quam autor ex propria descripsit experientia, nec non ex Limburgii historia Inquisitionis, et Pauli Servitae historia Inquisitionis Venetae, quae aliquid habet particulare. Ex antiquioribus in primis consulendus est Nicolaus Eymericus, Inquisitor generalis in Aragonia sec. XIV., qui *directorium Inquisitorum haereticae pravitatis* scripsit a. 1376., varie editum, et illustratum a Francisco Pegna, publicato quoque libro de *forma procedendi contra inquisitos de haeresi*, Venetiis inpresso a. 1587. Alios autores mitto. Vid. Fabricius in *luce salutari per orbem* cap. 33., qui eos magno numero citat. Dabo inquisitionis intellectum, antequam ejus originem et progressum enarrem. Ad intellectum pertinent ejus ministri, personae circa quas versatur, forma et processus, denique effecta. De quibus ordine exponam.

§. CCXIV. Cum Episcopi, quorum erat in haereticos inquirere, et censuras exercere, hoc munere segnius fungerentur, alii sunt hoc seculo instituti, quibus haec demandata est provincia. Primus fuit Inquisitor Rainerius, Waldensium ante Episcopus, dein apostata, et Praedicatorum ordini adscriptus, de quo supra, suo loco, egi. In ipsum est ab Innocentio III. plenae legationis officium

collatum, per provincias Aquensem, Arelatensem, et Narbonensem, cogendi haereticos redire ad Ecclesiam, et *percellendi poena canonica contumaces*; ut Innocentii epist. 122. lib. II. habet. Vid. etiam ep. 123., et aliae plures similes, ut l. I. ep. 94. et l. II. ep. 123. Haud diu post ab eodem Papa Inquisitoris officium est Dominico, ordinis Dominicanorum fundatori, datum, qui in haereticos inquirendi, nec non in Episcoporum studium eos exstirpandi, denique Principes ad bellum contra eos excitandi, potestatem accepit. Quo munere functus est post concilium Lateranense IV. a. 1215., tamque fideliter et severe, ut ipsius Ordini fuerit adligatum, ita tamen, ut ex Franciscanis, seu Minoritis, passim aliqui fuerint adjuncti. Nec tamen separatum tribunal nactus est Dominicus; quale quid per Innocentium IV. demum est erectum, quod negotium fidei unice tractaret, in quo judicium pronunciarent Inquisitores solius Papae nomine. Qualia tribunalia primum introducta sunt in Italia, inter Praedicatores et Minoritas divisa; cui utrique Ordini officium fuit adsignatum. Praeterea, cum Papam saepe necesse haberent consulere Inquisitores, et ita Romam adire, quando officii exercitium interrumpebatur, Urbanus IV., ut huic malo mederetur, instituit a. 1263. Inquisitorum omnium *Generalem*, Romae residentem, quem per litteras consulerent, quique cum Papa ageret: quorum primus fuit Johannes Cajetanus Ursinus, Cardinalis, postea Papa Nicolaus III. Deinde, progressu temporis, cum unus Generalis Romae non sufficeret, Paulus III. a. 1342. deputavit sex Cardinales Inquisitores Generales, in omnibus orbis Christiani locis, cum summa potestate, quam sequentes Papae adhuc auxerunt: a quo tempore concilium inquisitionis supremum est formatum, cui omnes reliqui Inquisitores essent subjecti.

§. CCXV. Quibus praemissis, ad Inquisitores, aliosque, qui iis inserviunt, adcuratius describendos accedo. Inquisitores sunt *judices extraordinarii*, ex Praedicatorum, vel Minorum,

norum, Ordine (ab Episcopis, qui ordinarii sunt, diversi) *a Papa Romano*, supremo fidei Judice, *delegati cum plena jurisdictione in haereticos et apostatas.* Eligi solebant a Magistro et Prioribus Provincialibus Ordinis Praedicatorum, vel a Generali et Provincialibus Ordinis Minorum, sed postea vel a Papa, vel a Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus, ut nunc fit, licet in Hispania a Praeside Inquisitionis generali, ex quo suprema ejusmodi concilia quoque in Hispania et Lusitania sunt instituta. Ab iis porro solis, a quibus electi sunt, deponi possunt, alias durant ad vitam, solique Papae subjecti, et omni alia jurisdictione exemti, sunt; tantum cessat munus, si Episcopalem, aut aliam dignitatem, consequantur. Eorum autem *Vicarii* sunt vel *generales*, qui ipsorum, cum absunt, locum supplent, vel *foranei*, in singulis civitatibus constituti; qui utrique ab Inquisitore instituuntur. Habet praeterea Inquisitor *adsessores*, Theologos, Canonistas, et Jurisconsultos laicos, quos consulere debet, absque ut eorum sententiam necesse habeat sequi. Theologorum est respondere de qualitatibus caussae, sitne haeretica, an erronea, aut schismatica, aut seditiosa, aut injuriosa, aut temeraria etc., quare adpellantur *qualificatores*, Canonistae rogantur, num concilia, aut Papae, aliquam propositionem condemnarint, Jurisconsulti vero de processu juris observando, inde dicti *consultores*. Eliguntur vero adsessores vel ab Inquisitore, vel a Cardinalibus Inquisitoribus generalibus; debent juramentum secreti praestare consultores, et, quod singulare est, nomina testium ipsis occultari solent, quare non nisi vaga dare possunt consilia. Ejusmodi autem adsessoribus opus est, quia inquisitores, ut plurimum, sunt ignorantes; de quo multa prostant exempla.

§. CCXVI. Alios ministros recensuisse suffecerit. Sunt autem 1. *promotor fiscalis*, qui accusatoris gerit personam, et ex alia, quam ubi officium administrat, esse debet provincia. 2. *notarii* et *secretarii*, qui denunciationes, accusatio-

ones, testium depositiones, reorum responsa, eadem lingua et verbis, quibus data sunt, scribunt, praeterea habitus, seu accidentia, respondentium, ex. gr. si facies colorem mutaverit, si trepidaverint, etc. 3. *Judex*, et *receptor* bonorum publicatorum, quorum ille litem inter fiscum et privatos, respectu bonorum, dirimit, hic recipit bona, vendit, et pecunias distribuit, etiam thesaurarius dictus. 4. *Executores*, et *officiales*, qui mandata inquisitorum exsequuntur, reos comprehendunt, custodiunt. etc. 5. *Stipatores*, qui Inquisitorem in officio exsequendo adjuvant, defendunt, et comitantur, etiam *familiares* adpellati, quasi ex Inquisitoris familia, ut et alibi *crucesignati*, alibi S. Petri martyris *scholares*, qui crucem in extima veste praeferunt, et armati incedunt. 6. Sed a quibus sunt distincti crucesignati, a Dominico instituti, qui, voto in manibus Inquisitorum emisso, se ad fidei catholicae defensionem, cum rerum et vitae discrimine, obstrinxerunt. Quibus plenae indulgentiae, cum multis aliis privilegiis, sunt concessae. Postea vero, cum armis ad haereticos subigendos opus amplius non esset, militiae nomine cum armis deposito, nonnullisque mutatis constitutionibus, nuncupati sunt de *S. Dominici poenitentia*, et novam constituerunt religionem.

§. CCXVII. Ceterum, inmensa est Inquisitorum potestas, summa sunt eorum privilegia, nullaque relicta est Regum, Principum, aut Magistratuum, in haec tribunalia potestas, e contra obligatae sunt potestates seculares iis manus in omnibus praebere, eorumque decreta exsequi, ut multae Paparum constitutiones docent. Episcopi tantum aliqua adhuc gaudent hac parte potestate, cum aliquid seorsim possint, nec omnia sine iis Inquisitores: licet horum sit superior et praecipua. Quibus nihil adtinet inmorari. Possunt vero, ut nonnulla eorum privilegia memorem, edicta contra haereticos publicare, sententiam excommunicationis, quae etiam cum bonorum confiscatione conjuncta est, suspensionis, et interdicti sacri, ferre, eos, ad Ecclesiam licet confugientes,

gientes, capere, se invicem vero ab excommunicatione, paucis exceptis casibus, absolvere possunt, et indulgentiam dare, quae ipsis plenissima in vita et morte concessa est. Praeterea potestate gaudent, civitatis Rectores, et terrarum Dominos, cogendi ad juramentum, de Ecclesia contra haereticos tuenda, haereticisque expellendis, et exstirpandis. Obligati etiam sunt seculares capere haereticos, et quo velint Inquisitores, ducere, si jusserint. Possunt quoque statuta contra eos, si quid dubii habeant, interpretari pro beneplacito, denique qualescunque ad testimonium coram se dicendum cogere: excommunicare etiam eos, qui disputant de fide, quique haereticos non revelant. Addatur, Inquisitores, praecipue in Hispania, potestate gaudere libros prohibendi et purgandi, quorum etiam jussu *indices expurgatorii*, ut vocantur, prodierunt in Hispania, Rex nihilominus sibi reservavit potestatem eam de libris Regiae dignitati noxiis, quam etiam in Baronii tom. XI. Annal. exercuit, frustra contra nitentibus Romanis. Senatus etiam Venetus illud jus sibi adsignavit, exclusis Inquisitoribus. Vid. Paulus Servita de Inquisitione Veneta. Summa vero potestas libros prohibendi, et indicem expurgatorium conficiendi, est penes Papam, a quo etiam varii sunt profecti. Quousque temeritas jam hoc seculo sese exseruerit, vel illud docet, quod Jacobus I., Aragoniae Rex, qui a. 1260. obiit, edicto statuerit, ne quis libros Vet., aut Nov., Testamenti habeat in Romancio, et, si habeat, eos Episcopo loci tradat comburendos. Vid. Cangius in *Romancio.* Ceterum de librorum prohibitione, expurgatione, et censura, egregie disseruit ex jure canonico, ratione, et Script. S. Boehmer. Jur. Eccles. l. V. tit. VII.

§. CCXVIII. Succedant nunc *Personae*, et *crimina*, tribunalis objecta. Nemo, cujuscunque sit dignitatis, aut potestatis, exemtus, est nisi Episcopi officiales, ac nuncii Papae, quorum tamen delicta denunciare potest sedi Apostolicae. Inquisitorum vero Generalium Cardinalium potestati

nemo est exemtus, praeter Papam. Tantum contra nonnullos *Religiosos*, ob praerogativam ordinis, caute admodum procedere debent, quales sunt Magistri ordinum Praedicatorum, et Minorum Generales, nec non Magistri Generales ordinum militarium. Laicorum et secularium nemo est exceptus, ne Reges quidem et Principes, nisi quod eo casu tutius habeatur, Papam de modo processus contra eos consulere. *Crimen*, quod aliquem coram hoc tribunali sistit reum, in genere quidem est *haeresis*, unde Inquisitio haereticae pravitatis adpellatur, sed in hunc sensum non tantum refertur directus circa fidem error, sed crimen qualecunque, sive, per quod haeresios suspicio oritur, sive, quod cum aliquo dicto aut facto haereticali est conjunctum. Pro reis itaque, ut distinctius agam, habentur 1. *haeretici*, proprie et vere sic dicti, quorum tres sunt characteres *α. baptismus* praegressus, seu Catholicae fidei per baptismum professio. *β. error* circa aliquod fidei caput, scilicet quod a Papa necessario credendis est adscriptum, aut inter traditiones Apostolicas est relatum *γ. pertinacia* in errore, quae alicui imputatur, si, a judice fidei de tali errore admonitus, ei ad mandatum ejus renunciare recuset, aut poenitentiam injunctam et abjurationem renuat.

§. CCXIX. 2. Haereticorum sunt variae classes, varii gradus, digni qui innotescant, et recenseantur. *a.* Alii sunt manifesti, alii occulti haeretici. *Manifesti*, qui aut professi sunt, et praedicaverunt publice, aut coram Inquisitoribus convicti, sive professi sunt, aut per eorum sententiam condemnati de haeretica pravitate, *Occulti* censentur, qui in mente tantum habent, sive convinci nequeunt; qui secundum nonnullos non sunt subjecti tribunali, secundum alios excommunicationem incurrunt. *b.* Alii sunt *adfirmativi*, alii *negativi*, illi, qui errorem coram judice confitentur, et pertinaciam dicto aut facto manifestant, hi vero, qui vel negant, licet per testes convicti, et catholicam fidem profiteantur, vel omnes errores, aut omnes socios, revelare

velare recusant, vel dicta facta haereticalia confessi, intentionem haereticalem negant; qui postremi, secundum doctores Hispanicos, torquendi sunt pro confitenda intentione. Est autem eorum regula, praesumendum esse in re dubia pro haeresi. *c.* Alii sunt *inpoenitentes*, vel pertinaces, alii *poenitentes*. Ad priores pertinent, qui vel legitime convicti, vel confessi, abjurare nolunt errorem, et satisfactionem praestare, aut poenitentiam inpositam negligunt. Quod si aliquis metu supplicii fuerit confessus, ei innocentiam non licet adserere, nisi denuo velit Inquisitioni tradi, et tanquam inpoenitens puniri. Posterioris classis sunt, qui errorem abjurant, et congruam exhibent satisfactionem; si vero sponte ante citationem et requisitionem veniant, mitius quidem tractantur, sed bona sua ad inplendam poenitentiam obligare debent Inquisitori, si non nisi post requisitiones et monitiones varias redeant, severiori subjiciuntur poenitentiae, si eo demum, quum judicio seculari sunt tradendi, veniant, non recipiuntur, in primis, si Regibus et Principibus conati fuerint haeresin instillare. *d.* Alii sunt *haeresiarchae*, alii *credentes*. Priores, etiam dogmatistae, dogmatizatores, ac perfecti adpellati, conversi, mitius sunt initio tractati, et admissi, sed postea seculari brachio coeperunt tradi. Posteriores sunt, qui, vel priorum haeresi fidem adhibent, vel credere judicantur ex verbis factisve suis, aut testibus legitimis. Ad quorum classem etiam referuntur schismatici, qui ab unitate Ecclesiae, aut Pontificis obedientia, recedunt.

§. CCXX. *e.* Alii sunt vel *receptatores* haereticorum, qui eos in domum recipiunt, sive ad hospitandum, sive ad praedicandum, vel *defensores*, qui eos, vel verbo vel facto, vel quocunque alio modo, defendunt, et Ecclesiam inpediunt officium facere, vel *fautores*, qui eos non deferunt, aut iis non incumbunt exstirpandis, aut quovis modo alio favorem aliqualem praestant, qui, sive sint Magistratus, sive privati, ipso jure excommunicati sunt, sique intra annum non resi-

 piscant

piſcant haeretici, vel *inpeditores* officii inquiſitionis, ſive directe, captos liberando, proceſſus inquiſitionis carpendo, teſtes abſterrendo, ſive indirecte, unde per conſequentiam inpeditur officium, ex. gr. ſi dominus temporalis vetat, aliquem ſine ſuo juſſu capere. *f.* Alii ſunt *ſuſpecti* de haereſi, alii *diffamati.* Suſpecti haereſios variis de cauſis fiunt, ex patria, parentibus, educatione, ſociis, nec non, ſi vel adlocuti fuerint haereticos, ſi defenſores, vel fautores, fuerint eorum, vel inpeditores officii inquiſitionis, vel tales Eccleſiaſticae ſepulturae ſcienter tradunt, qui a moribus Eccleſiae diſcedunt, qui ſcandaloſum, aut ſuſpectum, quid dixerunt, qui haereticorum conventiculis iterata interfuerunt vice, qui in excommunicatione per annum, aut biennium, perſiſtunt etc. Eſt denique ſuſpicio vel *levis*, quae requirit canonicam purgationem, abjurationemve, vel *vehemens*, quae generalem omnis haereſios abjurationem inponit, vel violenta, quae aliquem declarat haereticum. *Diffamati* vero de haereſi audiunt, contra quos publica clamat fama, cui duo teſtes boni ſufficiunt, licet in loco, tempore, aut cauſis ſcientiae, non concordent: infligitur ipſis canonica purgatio, aliaque poena ordinaria. *g.* Alii ſunt *relapſi*, vel in haereſin, vel fautoriam haereſios, ſive poſt abjurationem in eandem, aut aliam, haereſin deprehendantur incidiſſe, ſive *perjuri* inveniantur, aut poenitentiam non egerint inpoſitam poſt abjurationem, vel purgationem. Quales vel ſeverae ſubjiciuntur poenitentiae, vel brachio ſeculari traduntur.

§. CCXXI. 3. Praeter haereticos, proprie dictos, alii, quorum facinora aliquid de haeretica pravitate trahere videntur, ad hoc tribunal rapiuntur. Quales ſunt *a.* qui libros prohibitos et haereticos habent, legunt, vendunt etc., ſine ulla exceptione, *b. polygami*, utpote haereſios circa ſacramentum matrimonii ſuſpecti. Quod ſi teneant, plures licere ducere uxores, haereſios rei aguntur, ſi libidinem tantum fateantur, torturae pro intentione ſubjiciuntur. Poſt abiu-

abjurationem inponuntur ipsis variae poenitentiae, etiam ad certum tempus ad triremes damnantur. *c.* Qui sacramenta administrant, absque ut legitimi sint sacerdotes. *d. Confessarii sollicitantes*, mulieres scilicet et pueros ad concubitum, dum confitentur, qui tamen morte non puniuntur, etiam passim tractantur mitius. *e. Insordescentes* in excommunicatione, qui per annum in ea steterunt, et se pertinaciae suspectos fecerunt. *f. Blasphemi*, qui haereticales evomunt blasphemias contra Deum, sanctos, in specie Mariam etc., qui morte quoque non plectuntur. *g. Divinatores*, sortilegi, astrologi judiciarii, in specie *lamiae*, alias strigiae et maleficae dictae, quae pactum cum Diabolo censebantur fecisse. Quae sic dicta secta fuit circa a. 1400. nata in Italia, de qua mirabilia et absurda, prorsus incredibilia, referri solent. Narrantur vero, quod quis horreat, spatio 150 annorum triginta millia lamiarum concremata ab Inquisitoribus. Denique *h.* Judaei, et ad Judaismum reversi. Judaei quidem non sunt, secundum Pontificios, ad fidem cogendi, licet saepe contrarium faciant, sed judicio sunt obnoxii, si, vel suscepto baptismo redeant ad Judaismum, vel reditus se suspectos faciant, vel quid agant contra religionem Christianam, aut Pontificiam, tribunal quoque Inquisitionis aliquo modo inpediant etc.

§. CCXXII. Difficilior est *processus* judicialis descriptio, cum multa pro re nata, et arbitrio, agant Inquisitores, et qui e carcere dimittuntur ad severam silentii legem jurati obstricti sint. Generales tantum proferam regulas, ab illis observandas. 1. Statim ac Inquisitor in ditionem aliquam, ubi munere suo fungi debet, venit, *commissionem* suam Apostolicam offert potestatibus secularibus, et Ecclesiasticis, ejus territorii, et ab iis juramentum exigit fidelitatis, ac obedientiae, quod gravi sub censura tenentur praestare. Die solenni dein indicto, post sermonem de fide catholica habitum, litterae monitoriae, *edictum generale* inquisitionis dictae, populo publice praeleguntur, quibus omnes, nulla

dignitatis, sexus, adfinitatis, aut consanguinitatis, habita ratione, jubentur sub gravi poena haereticos, vel haeresios suspectos, ad sacrum deferre tribunal, intra sex, aut duodecim, dies. Quando nec conjuges, nec parentes, liberi, aliquoque alio vinculo conjuncti, sibi invicem parcere queunt. Quod edictum dein jubetur per totam ditionem praelegi, et dein bis in anno, ac ubique, adfigi. Quibus praelectis litteris, juramentum praestant Inquisitoribus, qui indulgentias iis promulgant, qui sermonem audierint, et officio suo fungantur. Promittit quoque Inquisitor tempus gratiae, si haereticus intra mensem sponte confiteatur coram tribunali, inmunitatem nimirum a morte, inmuratione, culeo, et confiscatione bonorum. Sunt itaque ab hoc tempore omnes, sub poena excommunicationis, et per juramentum, obligati alios revelare, et accusare, nemine excepto, ne parentibus quidem, liberis, conjugibus, amicisve. 2. Qui vero sponte intra tempus gratiae venerint, et errorem vel crimen confiteantur, adcuratissime interrogantur, ex. gr. quando in reatum inciderint? qua occasione? quales legerint libros? quinam sint complices? Cum satisfaciant, a graviore poena liberantur quidem, sed censurae canonicae, pro arbitrio Inquisitoris, saepe subjiciuntur, ut mulctam solvant, eleemosynas faciant, et similia poenitentiae opera alia, aliquando etiam carceri ad tempus mancipantur, et bona confiscantur.

§. CCXXIII. 3. Processus ipse Inquisitionis triplici incipit modo, vel per *inquisitionem*, cum quis inquisitorem adit, publicam tantum ei famam de haeretica alicujus pravitate denunciat, quando inquisitio debet ab ipso Inquisitore institui, vel per *accusationem*, ubi quis alium directe accusat, sed is se ad legem talionis inscribere debet, si non probaverit, quare iste modus est rarior, maxime post Fiscalem introductum, qui ab illa obligatione inmunis est: vel denique per *denunciationem*, qua delator declarat, se per mandatum Inquisitoris obligatum ad revelanda, quae

ad

ad fidem pertinent, accedere, non ut accusatorem, sed denunciatorem. Qui usitatior est modus. Facta vero denunciatione, et praestito, tactis euangeliis, juramento, Inquisitor per varias quaestiones in causam scientiae, circumstantias facti, et principia, quae denunciatorem moverunt, inquirit. Quae omnia per Notarium extensive scripta confirmantur a delatore per subscriptionem nominis; quo facto, et secreti juramento praestito, discedit delator.

§. CCXXIV. 4. Quibus peractis, Inquisitor sese ad veritatem per testes indagandam adcingit. Possunt autem testes esse qualescunque, modo non sint capitales inimici, adeoque et tales admittuntur, qui in causis civilibus, et criminalibus, aliis in tribunalibus repudiantur, quales ex. gr. sunt excommunicati, criminis socii, haeretici contra haereticum, perjuri, infames; licet semiplena ipsis tribuatur probatio, quae tamen fit plena ex verisimilibus conjecturis ex personarum qualitate, ex numero, et similibus rebus. Testes ceteroquin *duo*, si fide digni sunt, ad plenam sufficiunt probationem, modo de eadem re, eodem loco et tempore, facta testentur: plures vero testes singulares, et diversi, pro uno tantum habentur, paucis exceptis casibus, ex. gr. cum in speciem haeresios conveniant, in loco vero et tempore singulares tantum sint. Sed delator, licet inimicus capitalis, admittitur, saepe etiam adnumeratur testibus. Denique testes singuli seorsim ab Inquisitore, cum Notario, et duobus aliis, qui adsistunt, et totius negotii testes sunt, examinantur, licet id semper non observetur. Testis porro, praestito per Deum, crucem, et sancta euangelia manu tacta, juramento, examinatur per varias quaestiones, ut principium, ex quo agit, scientia causae, aliaque veritatis indicia, in lucem prodeant. Quando post secreti juramentum dimittitur. Quod si ex testibus pateat, ipsum delatorem esse criminis socium, contra ipsum quoque instituitur actio, sed mitius cum eo agitur.

§. CCXXV. Testium examine peracto, convocantur 5. con-

 sultores,

ſultores, et, poſt ſolennes ad Spiritum S. preces, proceditur ad *deliberationem* citationis. Si vero dubium ſit, num crimen ad hoc officium ſacrum pertineat, Theologi qualificatores conſuluntur. Ipſa citatio eſt *verbalis*, vel *realis*: prior, ubi de levi agitur crimine, vel leviter ſuſpectus eſt reus, poſterior fit per incarcerationem, ab executore, ad Inquiſitoris mandatum, qua, non ſine vinculis, ſaepe arctiſſima includitur cuſtodia. Sequitur 6. *examen* rei, ab Inquiſitore cum Notario inſtitui ſolitum in camera, alias menſa ſacri officii dicta; ubi reus, capite, brachiis, et pedibus, nudis, comparet, et, interpoſito juramento de veritate dicenda, infinitis obruitur quaeſtionibus ab Inquiſitore, ex. gr. num ſciat, ubi ſit? quare in eum locum ductus? quid cogitaverit, aut fecerit, religioni catholicae contrarium? dein de patria, familia, educatione, converſatione, amicis, inimicis, et ſimilibus rebus aliis, interrogatur; imo, num non dubitaverit aliquando de aliquo fidei capite? cum haereticis habuerit aliquod commercium? legerit librum prohibitum, audiverit quid contra fidem? Quae generalia interrogata ſi nullam elicuerint confeſſionem, ad peculiaria tranſitur, quae delictum, cujus accuſatus eſt, directe tangunt; quod tamen examen uno alterove die poſt inſtituitur, quando rogatur, num ſe non recollegerit, et ad ſuperiora interrogata aliquid confiteri queat, dein, num non ex. gr. de miſſa locutus fuerit, aut loqui audiverit, et quid? denique quid ipſe de ea credat, etc., ſi hoc ſcilicet fuerit accuſationis caput. Tandem accuſationis capita ipſi exhibentur, et ad ea interrogatur. Interea uſu receptum eſt, ut de vero accuſationis capite diu admodum incerti relinquantur rei, eo ſcopo, ut aliud quid ex ipſis eliciatur, utque, carceris taedio fracti, aliquid confiteantur. Utuntur autem multiplicibus artibus ad eruendam confeſſionem; ſaepe jurare debet reus, ſaepe de veritate dicenda admonetur, adcurate etiam cavetur, ne ex interrogatis cognoſcat reus aut delatorem, aut teſtes. Fingit interrogator, ſe om-

nia probe ſcire, de circumſtantiis tantum rogat, ut eum irretiat, nec blanditias omittit aut minas, ob oculos ipſi ponit carceris diuturnitatem, taediumque, etiam torturam; teſtes jactat eſſe ſufficientes, quos tamen non nominat. Imo ſubornantur nonnulli aliquando, qui ſe reorum fingunt amicos, ſeque ipſis adjungunt comites, ſub praetextu ſalutaris dandi conſilii, ſed vere, ut aliquid per mutua colloquia eliciatur, quod Inquiſitori denuncient: ſubinde etiam tanquam reos ſe includi patiuntur, et tractari, ut aliorum verba facilius expiſcentur. Verbo, nullae non adhibentur artes, et fraudes, ad confeſſionem eruendam; inter quas etiam eſt liberationis promiſſum, ſi confiteantur, quod tamen vel vagum eſt, vel non obſervatur poſt confeſſionem.

§. CCXXVI. 7. Quibus omnibus non obſtantibus, ſi reus in negativa perſeverat, judicialis inſtituitur *proceſſus*, et reo datur advocatus, ſed ab Inquiſitore electus, eique obſtrictus juramento, fidei quoque Zelota; ſecreti porro juramento ligatus, et ad cauſam, ſi eam cognoverit falſam, dimittendam obligatus, ſimul ad complices, ſi a reo audiverit, revelandos. In ipſo proceſſu judiciali *a.* licet quidem reo exigere, ut teſtium repetatur examen, et interrogatoria, teſtibus proponenda, addere, ſed teſtes ſuos nequit cognoſcere, nec cum iis confrontatur, adeoque praecipua defenſionis via ipſi clauſa eſt. *b.* in libello accuſatorio, a promotore fiſcali contra reum edito, non illa tantum, quorum accuſatus eſt, ſed plura alia, continentur, ut tanto criminum numero obruatur, ſimul tentetur, num forte aliquid horum criminum commiſerit. *c.* Permittitur inſuper reo proferre articulos ad crimen refellendum, vel minuendum, ex. gr. ex bona intentione, aut ebrietate etc., hoc vel hoc dictum factumve eſſe, porro ad fidem ſuam catholicam probandam, vel ad nonnullos ſuos capitales inimicos detegendos, denique teſtes in favorem producere quidem licet, ſed qui

paſſim non veniunt, aut meticuloſe comparent, et teſtantur. *d.* ſi forte teſtes contra ipſum deprehendantur *falſi*, puniuntur quidem, ſed mitius, quam merentur, ne abſterreantur alii; quorum graviſſima poena eſt exilium, fuſtigatio, vel triremes ad aliquod tempus etc. *e.* Conceditur etiam aliquando reo adpellatio ad Papam, ſed ab interlocutoria, non definitiva, ſententia, ſi nondum ſatis de haereſi aut crimine ejus conſtet, adeoque ſi ad torturam, vel purgationem, vel ictus fuſtium etc. damnatus ſit.

§. CCXXVII. Effecta tribunalis, ſeu judicialis proceſſus *terminationes*, de quibus dicendum ſupereſt, varios continent modos. 1. Primus eſt modus, quo terminatur per abſolutionem, ſive quod reus fuerit innocens deprehenſus, denunciatoribus et teſtibus falſis, ſive quod nec per ſufficientes teſtes, nec facti evidentiam, nec confeſſionem, convictus. Innocens ſi judicatus ſit, equo ſolet circumvehi, lauro ac palma coronatus. 2. Si probari nequiverit haereſis, reus tamen publice ſit diffamatus, non ſimpliciter *abſolvitur*, ſed ab Inquiſitore et Epiſcopo conjunctim ipſi injungitur *purgatio canonica*, qua, coram ſeptem, ſive quot requiſiverit Inquiſitor, teſtibus, vel compurgatoribus, ſe juramento purgat ab haereſios ſuſpicione, et compurgatores ipſi quoque jurati adteſtantur. 3. In ſemiplena probatione ſolet per ſententiam interlocutoriam damnari ad *torturam*, ut ſi nihil fuerit confeſſus, pro innocente habeatur, ſi confiteatur, ſeſe convertat et vivat. Quam ſententiam Epiſcopus quoque et Inquiſitor pronunciant. Locus torturae eſt in Hiſpania antrum ſubterraneum, carnifex et tortor eſt oblonga veſte nigra linea coopertus, capite longo et nigro caperone obvelato; ipſe torquendus omnibus ſpoliatur veſtibus, totus eſt nudus, nulla pudoris habita ratione, niſi quod foeminae, prius nudatae, dein ſtricta femoralia lineа induant. Ipſa tortura ibidem fit per elevationem in equuleo et ſquaſſationem, qua miſer, ponderibus adligatis pedibus, in altum ſublatus, aliquamdiu ibi retentus, praecipi-

tatur,

tatur, sed in medio lapsu subito retinetur; quo fit, ut omnes corporis juncturae summo cum dolore dissolvantur, totumque corpus distendatur. Sunt adhuc alia tormentorum genera, quae barbara reperit saevitia. Est vero haec probationis tortura distincta ab illa, quae damnatis ad mortem infligitur. Si, in tortura confessus, revocet confessionem, iterum torquetur.

§. CCXXVIII. 4. Suspecto de haeresi imponitur *abjuratio*, sive publica in Templo, sive privata in palatio Episcopi, vel camera Inquisitionis, qua in fidem non tantum jurat Catholicam, sed et omnes haereses, in specie eam, in cujus suspicionem incurrerat, abjurat, seseque poenis relapsorum subjicit, si recidat. Quando ipsi poenitentia injungitur levior gravior pro indole suspicionis, ex. gr. ut stet in valvis Ecclesiarum cum ardente cereo in manibus, ut peregrinetur, aliquando etiam ad tempus carceri mancipetur. 5. Similem praestant abjurationem, juramento firmatam, haeretici *conversi* et poenitentes, sed qui graviores poenas poenitentiales subire debent. Sunt autem ejusmodi poenae, quae vel suspectis, vel convictis, et haereticis conversis injunguntur, variae admodum, et graves. α. bonorum confiscatio, saepe etiam eorum, quae, licet aliorum sint, ipsi administrarunt. β. Poenitentiae, sic dictae, *salutares*, ut jejunia, orationes, eleemosynae, frequens poenitentiae et eucharistiae usus, peregrinationes ad loca quaedam sancta, sed cum nigro habitu, nonnunquam ad militiam contra infideles, γ. Poenitentiae *honorariae*, et cum infamia conjunctae, ut stare prae foribus Ecclesiae, cum accensa candela in manu, discalceatum in braccis et camisia esse in processionibus. δ. Exilium, detrusio in monasterium, fustigatio, seu verberatio, mulctae pecuniariae. ε. Infamia, qua ipsi, eorumque filii et nepotes, ad quaevis officia publica fiunt inhabiles. Usitatissima denique poena est gestatio crucium in vestibus poenitentialibus, per quam omnium exponuntur ludibrio, et ab omnibus vitantur. Vestis

autem ea eft livida, ad modum fcapularis Monachalis fine caputio facta, cui ante et retro cruces funt inpofitae. Quod palliamentum Itali adpellant *Abitallos*, Hifpani *Santbenillo*, quafi *facco benito*, feu faccum benedictum. Graviffima denique poena eft *inmuratio*, qua ad perpetuam muri carcerem funt damnati, ut ibi in pane doloris, et aqua tribulationis, perpetuam agant poenitentiam. Infligi folebat credentibus haereticorum, et aegre ad poenitentiam adductis, nec non graviorum criminum in re fidei reis: fed poftea commutata eft ea poena cum detrufione in monafterium. Acceffit adhuc poftea damnatio ad triremes paffim loco inmurationis.

§. CCXXIX. 6. Relapfi, licet poenitentiam denuo promittant, non admittuntur, fed, fi Clerici, folenniter degradati, traduntur brachio feculari, et igne comburuntur, ita tamen, ut ante ftrangulentur; quo ab inpoenitentibus diftinguuntur. 7. Haeretici inpoenitentes poftquam diu fuerint admoniti, ut refipifcant, etiam in obfcuro carcere compedibus conftricti diu retenti, ad pertinaciam frangendam, tandem brachio feculari ad poenam vivicomburii traduntur. Quam eandem fortem fubeunt haeretici negativi, fed convicti, qui conftanter aut haerefin, aut dictum factumve haereticale, negant. Qui pro inpoenitentibus habentur, fi per teftes, aut facti evidentiam, legitime fint convicti, fed prius ftrangulantur, fi, fe in fide catholica mori velle, profiteantur. Ceterum fententia definitiva, fi, quod aliquando fit, non fuerit praefente judice feculari lata, ipfi infinuatur, cum juffu, ut haereticum damnatum recipiat, et fecundum leges contra haereticos ftatutas judicet, addita tamen deprecatione mortis, plane dicis caufa. Judex enim fub graviffima cenfura eum tenetur recipere, nec fententiam examinare ei licet, tantum executioni debet mandare per vivicomburium, five mox, five intra quatuor, aut quinque, aut fummum fex, dies. Haec autem fententiae pronunciatio, et traditio curiae feculari, adpellari folet *actio fidei*, quae magna folennitate die dominico, vel fefto, ab Inquifitore conftituto,

constituto, peragitur. Qui dies, ante publice promulgatus, ut omnes praesto esse queant, cum adluxerit, omnes captivi ornatu sibi congruo induuntur, omnes veste nigra, qua sola incedunt foeminae, sed viri poenitentes, aut de vehementi suspecti, insuper accipiunt saccum illum benedictum. Haereticis vero ad flammas damnatis, datur quidem ejusdem formae saccus, sed notis diversis, colore atro, flammis adpictis, aliquando etiam ipso haeretico in medio flammarum depicto, daemonibus subinde additis, qui haereticum ad inferos detrudunt. Quem saccum, vel vestem scapularem, nonnulli nuncupant *Samarram* vel *Samarettam*. Adjunguntur adhuc chartariae mitrae, in formam coni, cum daemonibus et flammis adpictis. Qui post latam sententiam sese, antequam e carcere exeant, convertunt, eodem quidem incedunt ornatu, sed ignis adpictus flammam deorsum mittit.

§. CCXXX. Quibus praeparatis, Inquisitor sese prope portam domus Inquisitionis sistit cum notario, qui reorum nomina ordine recitat, initio a minus delinquentibus facto; quando eo exeunt ordine, una cum comitibus suis, qui reorum fidejussores vocantur, processionem ducentibus Dominicanis monachis, qui cum S. Officii vexillo praeeunt, in quo imago Dominici comparet, una manu tenens gladium, altera ramum olivae, cum his verbis: *justitia et misericordia*: uti habet vexillum Inquisitionis Goanae, a quo Hispanicae paulo diversum est, quippe in quo est crux viridis in campo nigro, et ad sinistram districtus gladius, ad dextram olivae ramus, cum hac inscriptione, *exsurge Domine et judica causam tuam.* Inter eos porro, qui morte plectuntur, et alios, ab ea liberos, media incedit imago Christi crucifixi. Post damnatos ad mortem circumferuntur statuae in haeresi defunctorum, et ossa e sepulchris eruta, cistaeque nigrae, daemonibus et flammis pictae. Intrant hoc modo Templum, in quo sermo est de fide habendus, quo finito, sententiae singulorum praeleguntur. Absoluti a morte ad-

sumuntur solenniter ab Inquisitore, sacerdotibus stipato, et Ecclesiae reconciliantur; quos ritus praetereo. Sed ad mortem damnati mox a secularis potestatis ministro vindicantur, postquam mortis poenam deprecatus fuerit Inquisitor, et ad judicem secularem deducuntur, qui praesens adest, ut mortis sententiam audiat. Qua pronunciata, rogantur, in qua fide mori velint, ad quod cum responderint, palo, strui lignorum inposito, adligantur, qui Catholicos se profitentur prius strangulantur, reliqui comburuntur vivi. Dum autem hi ad supplicium ducuntur, reliqui cum fidejussoribus in carcerem reducuntur. Haec est famosa illa actio fidei Lusitanica, qualem autor inquisitionis Goanae descripsit: a qua paululum diversa est Hispanica, cui non inmoror. Sed Romae, et in Italia, ejusmodi solennes processiones non obtinent, nec etiam hoc seculo alicubi usitatae fuerunt, ut ex Inquisitione Tolosana patet. Attamen actio fidei, ut adpellatur, publice semper fuit instituta, et sententia solenniter pronunciata: qua forma, et quibus ritibus, nihil adtinet enarrasse. Illud adhuc notandum, lintea, Ecclesiarum parietibus adfixa, in paroeciis, ubi vixerunt haeretici illi, solita fuisse suspendi, cum personae, criminis, et sententiae descriptione, in perpetuam memoriam, majoris infamiae ergo.

§. CCXXXI. Quod vero ad fugitivos haereticos, et mortuos in haeresi, adtinet; priores, post solennem damnationem in statua, traduntur brachio seculari, et in ea a judice seculari concremantur: quod tamen hoc tempore nondum fuit in usu, nec, quando coeperit, constat. *Mortuorum* vero, sive in carcere Inquisitionis, postquam de eorum haeresi constiterit, sive sibi manus intulerint, qui pro haereticis habentur, sive in communione Ecclesiae defuncti, postea tanquam haeretici innotuerint, mortuorum, inquam, eorum bona fisco addicuntur, si intra quadraginta annos ab ipsorum morte constiterit de haeresi eorum, postea haeredes a confiscatione liberat praescriptio; praeterea memoria eo-

rum

rum publice damnatur, absque ut praescriptioni temporis locus sit: denique ossa, si inveniri queant, exhumantur, et comburuntur. Exempla ubique prostant; illustria dederunt secula sequentia, ut Johannis Wiclefi, Buceri, Fagii, qui diu post mortem ita tractati sunt, Marci Antonii de Dominis, Archiepiscopi Spoletani, in ipso carcere Inquisitionis mortui. Denique porrigit sese Inquisitorum saevitia non tantum ad posteros haereticorum, qui bonis privantur, et inhabiles fiunt ad publica officia, nec ad libros solum, qui prohibentur, et flammis dantur, sed ad ipsas eorum domos, ubi haeresin docuerunt, quae solo aequantur, reaedificari sub gravi poena prohibentur, aliquando etiam area domus dirutae sale conspergitur, cum dira inprecatione, imo marmorea subinde columella, quatuor aut quinque pedes alta, ibi erigitur, cum inscriptione, quae nomen domini, et causam destructionis, praefert.

§. CCXXXII. Injustitiis, et tyrannicis oppressionibus, quas hic processus contra haereticos cum aliis persecutionibus, fidei causa qualibuscunque, habet communes, quaeque Antichristi et Satanae spiritum manifestant, missis, alias nonnullas exstantiores, ei proprias, verbo adtigisse, et superiori tractationi subjunxisse, non erit alienum. 1. Omnes, nulla vinculi aut necessitudinis habita ratione, obligantur detegere, et praesentissimo objicere periculo, etiam suspectos ac occultos. 2. Qualescunque admittuntur testes: excipiuntur quidem capitales inimici, sed de quibus vix certo potest judicari, et judicium est penes Inquisitores. 3. Unus testis, sola fama, duo testes diversi et singulares, pro uno habendi, semiplenam adferunt probationem, et ad torturam sufficiunt. 4. Duo testes, iique reo ignoti, nec in ejus praesentiam adducti, ad damnationem satis sunt. 5. Per testes convictus, si sit innocens, nec confiteri, nec negare, crimen sine periculo potest: si enim neget, tanquam contumax et inpoenitens damnatur, si fateatur, sicut contra conscientiam agit, ita ex opinione ipsorum canonistarum

crimen committit capitale. Si negare perseveret pro catholico et martyre est secundum ipsos habendus. Contingere itaque potest, ut quis per ipsam Ecclesiam Catholicam coronetur martyrio. 6. Delati se ipsi debent accusare, eoque saepe per carceris taedium, inmanemque torturam, quae hic omnium est crudelissima, adiguntur. 7. Qualescunque, etiam Satanicae, artes ad reum irretiendum adhibentur. 8. Advocati dantur secundum arbitrium Inquisitoris, juramento obstricti etiam ad omnia rei arcana, quae audiverint, revelanda. 9. Absoluti, quod insufficiens sit probatio, de novo postea conveniri possunt, si modo nova accesserit delatio, quae etiam cum priore conjuncta vim habet probandi, ita ut nemo securus post absolutionem esse queat. 10. Pro damnato intercedunt apud judicem secularem, ne morte adficiatur, quam tamen nisi infligat judex, in severissimam incurrit poenam. 11. Denique, ne de mortuis dicam, contra quos saevitur usque ad liberos et haeredes, quanta est in tormentis, et vivicomburio, crudelitas? nec non in actione illa fidei? quanta in illis, qui absolvuntur, exercetur? ut ex poenis Ecclesiasticis ac poenitentialibus elucescit. 12. Postremo, quam late extenditur haereseos crimen? quam facile quis suspectus fieri potest, et coram hoc tribunali sisti?

§. CCXXXIII. Mysterio iniquitatis in lucem protracto; *originis et progressus* ejus historia summatim restat tradenda. Postquam per Raynerium, et dein Dominicum, a Papis cum plena potestate ad haereticos exstirpandos emissos, ut supra retuli, fundamenta Inquisitionis essent jacta, deinde res non tantum per Albigenses bello subactos, variasque in conciliis contra haereticos constitutiones, de quibus supra etiam monui, editas, esset promota, sed et Frederici II. adcessisset edictum. ortum tandem ex his principiis est separatum aliquod tribunal a. 1251. sub Innocentio IV. Viguit quidem ante illud tempus Inquisitio, uti in partibus Tolosanis, Gallia, et Italia, Ecclesiasticorum etiam et secularium decretis firmata,

mata, et sancita, verum in ejusmodi tribunali erigendo superari non potuerunt ante Innocentium omnia obstacula. Fredericus II. vero sese famosum, dignumque, qui hac parte primum inter *cornua bestiae Apocalypticae* locum teneat, praestitit, per quatuor constitutiones severissimas, et infames, contra haereticos, eorumque fautores, quibus praecipuas, in hoc tribunali usitatas, poenas sancivit, estque primus, qui vivicomburium, lege lata, constituit; in usu quidem antea fuerat, sed non per aliquam legem. Recepit praeterea Inquisitores, jussitque, ut Judices et Magistratus ubique locorum iis manus praeberent. Latae sunt hae leges a. 1225. et per bullas Paparum, quibus insertae sunt, postea confirmatae. Vid. etiam Petri de Vineis Epist. lib. I. cap. 25.-27. Exstant etiam apud Bzovium ad a. 1225. Cum vero haeresis maxime vigeret per Insubriam, Fredericus, Inperatorio edicto, omnes criminis illius convictos, *flammis tradi, vel, si ad aliorum terrorem vitae reservandi viderentur, linguis, quibus blasphema evomuissent, amputari jussit.* Sunt etiam nonnulli Patarenorum Romae concremati a. 1231., et severae leges a Papa et Senatu Romano contra eos publicatae. Imo introducta est Inquisitio in Arragoniam a. 1232., Gregorio IX. urgente, qui Regi, ut ei opem ferret, injunxit. Potestatem quoque Archiepiscopo Tarraconensi, ejusque suffraganeis, dedit, Inquisitores ex ordine Praedicatorum constituendi: quod et factum est. Eminuit autem inter Inquisitores Raymundus de Pennaforti, Barcinonensis, celebris autor *formulae*, secundum quam contra haereticos procedendum sit, quam integram recensuit Bzovius a. 1235. Quo eodem tempore Tolosam, post longa conamina, nec sine tumultu populari, adeo ut mox expulsi, mox restituti, sint, introducti sunt Inquisitores. Placentini etiam a. 1234. expulerunt Rolandum Inquisitorem. Dein Viterbii constituit Papa Inquisitores a. 1235., concessa quoque Provinciali Lombardiae ordinis Praedicatorum Viterbii potestate eligendi eos, litteris ad eum missis, quibus officium Inquisito-

ris distinctius exponitur apud Bzovium. Denique Robertum ejusdem ordinis Praedicatorum, Inquisitorem constituit in universo Galliarum regno, et ubique hoc negotium ursit.

§. CCXXXIV. Nec tamen res eo adduci potuit, ut tribunalia ejusmodi fuerint erecta, quibus omne de personis judicium secularibus eripitur, ipsis tantum sententiae, ab Ecclesiasticis latae, exsecutione relicta: imo Ludovicus, Galliae rex, lege emissa, vetuit quidem subditos suos ad Ecclesiasticum tribunal citatos comparere, sed, Papa intercedente, legem non ursit. Novitas vero non tantum, sed et inaudita Inquisitorum crudelitas, cujus plura fuerunt exempla, vid. Cangius in voce *Inquisitio*, odiosa fecit haec tribunalia; quam ipsam ob causam Praedicatoribus, nimium severis, adjuncti sunt ex ordine Minorum, quorum major erat lenitas. Accedit, Papas contra ipsos Reges et Principes uti coepisse hoc tribunali, ut exempla sunt in ipso Frederico, nec non Ezelino, Patavii Domino, qui a partibus Inperatoris stabat. Vid. Raynaldus in Annal. Durante autem bello intestino inter Inperatores et Papas, cum haeretici magis invalescerent, Papae iis debellandis minorem possent dare operam, mortuo tandem Frederico, Germania turbata, Italia Principe destituta, et Papae Innocentio IV. omnia essent subjecta, ipse primus separatum aliquod tribunal erexit in Italia, non unum, sed varia, in diversis Italiae partibus. Creavit primum in Insubria a. 1252. Inquisitores Vivianum Bergomensem, et Petrum Veronensem, ex ordine Praedicatorum, datis litteris, apud Raynaldum obviis. Sed Petrus, in itinere Como Mediolanum ab aliquo haeretico interfectus est, ab Alexandro IV. propterea sanctis adscriptus, indeque, post Dominicum, *patronus*, ac princeps, S. Officii adpellatus, et qui primus illud sanguine suo consecravit. Sed, ne aut Episcoporum, aut Principum, privilegia infringere videretur Papa, voluit, ut cum Inquisitore judex sederet Episcopus, et Magistratui

aliquae

aliquae in eo essent partes; licet dicis causa, cum omnis potestas esset penes Inquisitorem, et Magistratus tantum sententiae executor. Hunc in modum varia per Italiam sunt constituta tribunalia, ex. gr. in Lombardiam et Marchiam Januensem ab Alexandro IV., a. 1260. apud Bzovium, cum amplissima potestate, eaque inter Dominicanos et Franciscanos divisa, sed non sine variis motibus, a Magistratu vel populo suscitatis, quos tamen Papae superarunt. Translata dein sunt ad alia extra Italiam loca, uti ex gr. in agrum Tolosanum ab Innocentio IV. in Galliam ab Alexandro IV., ipsius Ludovici regis rogatu, a. 1255., qui propterea sanctis est adnumeratus; in Castellae quoque, et Legionis, regna, circa idem fere tempus; imo in totam fere Germaniam, ipsam Syriam et Palaestinamque, a. 1290., et Serviam a. 1291. Quae fusius enarrasse nihil adtinet. Ceterum, praeter haec tribunalia, pure Ecclesiastica, et nomine Papae tantum agentia, introductum est inter Venetos tribunal Ecclesiastico-Politicum, in quo judices seculares, a Republica constituti, inquirebant in haereticos, Ecclesiastici de eorum fide judicabant, essetne fidei Catholicae consentanea? dein Dux et Senatores pronunciabant sententiam. Cum vero Papa Nicolaus IV. non cessaret urgere, admissum quidem est hoc officium publico decreto a. 1289, sed manserunt quaedam partes penes seculares. Adsistunt enim tres inquisitores nomine Principis, nulla silentii lege constricti, nec a Papis dependentes, qui processui intersunt, et, si quae occurrant dubia, Principi renunciant. Cavit insuper Senatus, ne processus, aut captivi, extra suum Dominium, invito Principe, mittantur, ut et, ne libros prohibendi potestas sit penes Inquisitorem. Vid. Paulus Servita in historia *inquisitionis Venetae*. Neapolitani vero nunquam voluerunt admittere hoc tribunal; de quo legendus est Giannone hist. Neapol. l. XXXII, qui etiam consuli meretur de ejusmodi tribunalis erectione; lib. XV et XIX.

§. CCXXXV. **Prolixa hac tractatione absoluta, reliqua ad**

disciplinam pertinentia, leviter perstringam, initio a *confessione auriculari*, ab Innocentio III. in concilio Lateranensi IV. sancita, facto, postquam verbo memoravero, canone XIV. concilii Tolosani a. 1229. Laicis fuisse vetitum libros V. et N. Test. legere, eosque habere translatos in linguas vernaculas. Quod et ideo est notatu dignius, quia prima est hujus rei inhibitio; quantum mihi constat. Privata peccatorum confessio, ut rem paulo altius repetam, seculo IX. in usu quidem jam fuit, sed cujusque arbitrio relicta, non per legem necessaria facta, nec tam fuse, circa omnis generis et gradus peccata, nec etiam pro sacramento habita, quacum cohaereat absolutio, quippe cum confessione Deo conjuncta; fiebat autem privata confessio eo scopo, ut poenitens de modo poenitentiae agendae instrueretur a sacerdote, non ut solemni formula *ego absolvo te* ipsi adnunciaretur remissio; usitata erat formula precatoria tantum *absolutionem et remissionem tibi tribuat Deus*, quae Tomae tempore adhuc in usu fuit; ut ex opusculo XXII. Tomae patet. Invaluit vero post seculum IX. confessio auricularis non tantum, sed et opinio de ejus necessitate; absque tamen, ut haeresios nota fuerit contrariae opinioni inusta, aut confessionis neglectui; quod hoc demum seculo per Synodum Lateranensem factum est. Inter ipsos Catholicos non defuisse, qui ei adsensum negarunt, manifestum est 1. ex Petro Lombardo Sententiar. l. IV., ubi dicit, *quibusdam esse visum sufficere, si soli Deo fiat confessio, sine judicio sacerdotali et confessione Ecclesiae.* Dissensum licet profiteatur Lombardus, et opinionem eorum refutet, haereticis tamen eos non adscribit, aut Catholicos esse negat, qui eam fovent; 2. ex Gratiano in tractatu de *poenitentia*: ubi utriusque partis, et eorum, qui confessionem soli Deo sufficere censebant, et eorum qui negabant, proposita, concludit: *cui autem harum potius adhaerendum sit, lectoris judicio reservatur: utraque enim fautores habet sapientes* et *religiosos viros.* 3. Tomas Aquinas in Magistrum sententiarum l. IV. distinct. 17. et Bonaventura ad Tomam, de hac quaestione agentes, concludunt:

Ma-

Magister et Gratianus hoc pro opinione ponunt, sed nunc, post determinationem Ecclesiae, sub Innocentio III. factam, haeresis reputanda est. Nec tamen post Innocentianum hoc decretum defuerunt, qui palam dissenserunt, haeretici non tantum, sed et Catholici, uti ipse Gratiani glossator Johannes Semeca, qui ad Gratianum l. cit. propositionem, *adulto peccata non dimitti, sine oris confessione*, pronunciat falsam. Forma praeterea absolutoria, Catholico-Romanis in usu, hoc demum seculo nata est, ut ex Toma Aquin. l. cit. colligi potest. Vid., praeter alios, J. Morinus de *sacramento poenitentiae*, et Jac. Goar not. in Euchologium. Occurrit quidem in Ordine Romano, sed ei inserta est. Ceterum, canon Innocentianus 21*mus* praecipit, *ut omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti* etc. Per proprium sacerdotem intelligi parochum, vel presbyterum quemlibet, ab Episcopo ad sacramenta administranda institutum vel delegatum, probavit, post Launoium, Natalis Alex. diss. IV. ad hoc seculum.

§. CCXXXVI. Confessione auriculari introducta, invaluit magis *excommunicatio*, quae dicitur *minor*, qua quis, salva communione Ecclesiastica, arcebatur per sacerdotem a solo Eucharistiae usu, cum antea passim non nisi excommunicatus, et in statum poenitentium rejectus, Eucharistia privaretur. De quo vid. Boehmer Jur. Eccles. l. III. tit. 41. Occurrit quoque hoc seculo prima mentio in decretalibus Innocentii *characteris indelebilis*, cujus opinionis occasionem praebuit sententia Waldensium, de pravis Clericorum moribus, eos ad sacrum officium reddentibus ineptos. Vid. Beausobrius in Biblioth. German. tom. XV. Denique Bonifacius VIII., constitutione a. 1300. edita, *indulgentias* non tantum eo anno concessit omnibus, qui basilicas Petri et Pauli Romae visitaverint, Romani scilicet triginta diebus continuis, vel interpolatis, et semel saltem quotidie, peregrini quindecim diebus; sed instituit insuper, ut singulis centum annis, vel quolibet anno centesimo, iisdem semper in posterum gauderent privilegiis. Quae con-

ſtitutio exſtat inter *extravagantes communes cap. antiquorum* de *poenitentia* et *remiſſione*. Unde in vulgus emanavit opinio, *Jubilaea* Eccleſiaſtica huic ſeculo debere originem, et Bonifacium eſſe centenariae indulgentiae autorem. Sed Catholico-Romani e contra opinantur, Papam quidem indulgentiam ſecularem ſanciviſſe, et ſemper obſervandam voluiſſe, verum morem, quo anno quovis centeſimo populus Romam, ad Eccleſiam Vaticanam ad indulgentias lucrandas perrexit, jam antea viguiſſe, argumento petito cum ex ipſa conſtitutione, tum ex tractatu Jacobi Cajetani de *centeſimo*, vel *Jubilaeo*. Sed totum illud nonnullorum fidelium relationibus eſt innixum, idque ſecundum teſtimonium Cajetani, nepotis papae. Quod nimis lubricum eſt teſtimonium, vel potius totum fictum, aut ſubornatum a Papa et complicibus, ad annum centeſimum ſtabiliendum. De quo nuper luculenter expoſuit Vir Reverendus et eruditus Paſtor Hagienſis C. Chais in *epiſtolis de Jubilaeo;* qui rationes politicas et ſuperſtitioſas, quae Papam ad hoc inſtitutum moverunt, non neglexit in lucem proferre. Ceterum Bonifacius nec Jubilaeum adpellavit, nec annum quinquageſimum inſtituit, adeoque ad Jubilaeum Judaicum non tam, quam ludos ſeculares Romanorum, reſpexiſſe videtur, quos in ſacras convertit ceremonias, ut facere ſaepe ſolebant Chriſtiani. Clemens vero VI. ritum illum ad annum quinquageſimum reduxit, et primus eſt nomine Jubilaei uſus; poſtea ad annos triginta tres Urbanus VI., denique Paulus II. et Sixtus IV. terminum quinque luſtrorum, vel 25 ann., poſuerunt. Fuit autem hoc anno ingens hominum concurſus Romam, et inmenſa donationum ac oblationum copia in theſaurum Papalem confluxit. Excluſit autem hoc beneficio Fredericum I., Genuenſes, Siculos, Columnenſes, omneſque eos, qui merces ſuas ad Saracenos deportaſſent.

VITA ET MORES.

§. CCXXXVII. Novi Monachorum Ordines, quorum hoc

ſeculum

feculum fuit feracissimum, hoc seculo exorti, qui nostram in primis merentur adtentionem, sunt Mendicantium, Carmelitarum, Eremitarum S. Augustini, Dominicanorum, et Franciscanorum. *Carmelitae*, a monte Carmelo in Palaestina sic dicti, originem quidem suam ab Elia repetunt, qui, dum in vivis esset, Ordinem instituisset, ad hoc usque tempus sine interruptione continuatum, sed quae pura puta sunt figmenta, ut Papebrochius in *elucidatione histor.* act. sanct. Aprilis tom. III. jam demonstravit. Prima Ordinis fundamenta jecit seculo XII. Almericus, Patriarcha Antiochenus, qui eremitas, per Palaestinam sparsos, in unum collegit, structo in cacumine montis Carmeli coenobio. In quo cum exemplum Eliae censerentur secuti, Carmelitae adpellati sunt, et ab Elia suam duxerunt originem; imo, per Eliae revelationem id esse factum, jactitarunt, uti autores aequales, a Papebrochio citati, testantur. Vid. quoque Johannis Phocae, qui loca sancta sec. XII. visitavit, itinerarium, editum a Leone Allatio in *Symmictis*. Primus Ordinis Praeses Bertoldus, revelatione Eliae de colligendis eremitis fingitur ornatus a. 1156., secundus vero Brocardus a. 1171. regulam composuit, quam Albertus, Patriarcha Hierosolymitanus, adbreviavit, et confirmavit a. 1199., cum Praeses generalis esset Cyrillus circa a. 1229. Is novam de coelo narratur accepisse apocalypsin de *futuro Ecclesiae statu*. Regulam vero postea adprobavit Honorius III. Papa a. 1226., sed et mitigavit Innocentius IV. in concilio Lugdunensi I., quando, superinducta coenobiticae vitae forma, inter Ordines religiosos locum accepit. Ulterius denique Ordinem confirmavit Honorius IV. circa a. 1285., et habitum mutandi potestatem concessit: a quo tempore habitum adsumserunt, quem ad hoc usque tempus gestarunt, albam scilicet et amplam cappam, et subtus tunicam griseam cum scapulari. Quae habitus mutatio ipsis concitasse traditur odium Soldani Saracenorum, ita ut ab eo sint expulsi; postea tamen eo reversi. Vid. *continuator belli sacri* lib. V. Brevi vero adeo multiplicati sunt, ut cum Dominicanis et Minoritis publicas

de perpetua a carnibus abſtinentiâ, excepta morbi neceſſitate, continuum ab exaltatione crucis ad paſcha *jejunium*, per ſeptem menſes, a feſto crucis Septembrino, *lineis* induſiis ad carnem non uti, etc. Quatuor vero annis poſt Ordinem inſtitutum bona et poſſeſſiones, quibus antea gaviſi erant, abdicarunt, abſolutam paupertatem, quae nihil proprii poſſidere permittebat Ordini, elegerunt, in generali capitulo Bononiae habito a. 1220. Denique praecipuum Ordinis munus erat *diſcere et docere.* Ibant itaque per vicos, caſtella, et civitates, praedicantes; unde *Praedicatorum Ordo* nuncupati ſunt. Tandem ei officium *inquiſitionis* adjunctum eſt, et Dominicus ipſe primus fuit Inquiſitor in provincia Narbonenſi, autoritate Innocentii III., et Honorii III. Sed duos alios, praeter hunc, Ordines inſtituit Dominicus, unum *Sanctimonialium*, alterum *militiae Jeſu Chriſti*, ad Eccleſiae jura vindicanda, haereticos oppugnandos, et ſacrum tribunal tuendum. Qui Ordo poſt Dominici obitum, cum armis contra haereticos opus amplius non eſſet, mutatus eſt in Spiritualis devotionis Ordinem, nomenque accepit de *poenitentia Dominici.* Mortuus eſt Bononiae a. 1221., et a Gregorio IX. ſanctorum catalogo inſertus a. 1224. Adtribuuntur quidem ipſi aliqua ſcripta, ſed nemo antiquorum, qui acta Dominici concinnarunt, eorum meminit. Antonius Senenſis, in Ordinis Bibliotheca, duos ipſi dat libros contra Albigenſes, diverſis vicibus in ignem conjectos, ſed ab igne reſilientes; ſed breves tantum fuiſſe videntur ſchedulae, fidem orthodoxam contra Albigenſes complexae, et Petrus Cernaii, in hiſt. Albigenſium, unius tantum meminit ſchedulae, in ignem ſine laeſione miſſae.

§. CCXL. Celeberrimus hic Ordo variis fuit inſignitus nominibus, Dominicanorum ab autore, Praedicatorum a munere, fratrum Beatae Mariae, a ſumma in eam, tanquam Ordinis protectricem, devotione; *roſario* quoque ejus, cujus ſupra memini, inſtituto a Dominico. Generalis Ordinis, qui univerſo praeeſt, etiam Magiſter ejus dictus, primus fuit Domi-

Dominicus, cui fucceffit Jordanes Saxo: fub quo nacti funt licentiam artes et Theologiam publice profitendi Parifiis. Tertius fuit Raymundus de Penna-forti, de quo fupra fuo loco egi; redegit ipfe conftitutiones Ordinis in unum volumen. Ceterum, inmenfum brevi tempore adeo crevit Ordo, ut per totum orbem fuerit difperfus, et ubique fixerit fedes. Vid. Antoninus Florentinus, tit. XXIII., qui circa a. 1458. hiftoriam abfolvit. Quam propagationem nemo mirabitur, qui adverterit, Dominicum, ejufque primos focios, fummam vitae praetuliffe aufteritatem, multa vifa et miracula fuiffe jactata, fervidum fidei propagandae ftudium ecs fpiraffe, haereticis debellandis infudaffe, et Paparum autoritati tuendae ac ampliandae in primis fuiffe intentos. Singulare denique eft, quod fubjungi meretur, matrem Dominici, ipfum in utero geftantem, vifam narrari fibi fuiffe, fe *catulum portare, geftantem facem ardentem, qua totus mundus accenderetur*, tefte Antonino. Quod experientia docuit inpletum effe, per perfecutiones, et motus, ab ipfo et Ordine fufcitatos. Spiritus enim, quo hic ordo agitur, eft crudelitatis et perfecutionis, ut ex Officio Inquifitionis, et hiftoria Albigenfium, aliifque e fpeciminibus, elucefcit.

§. CCXLI. Alter Ordo, praecedenti aemulus, variis quoque venit nominibus. *Francifcani*, ab autore, de quo mox plura, in humilitatis fignum *Minores* adpellantur, ipfius Francifci juffu, qui Ordinis praelatos propterea non Magiftros, fed *Miniftros*, falutari voluit, praeterea *Chordigeri*, feu funigeri, a chordis, vel funibus, quibus cinguntur, denique a Germanis *Barfuffer*, quod nudis foleant pedibus incedere, praeeunte quoque Francifco, cum viliffima et curtiffima tunicula, fune cincta. In regula, qua vetuit quidem calceis uti, aut equis vehi, fed vilia tantum in genere injunxit veftimenta: ex quo de colore, forma, et menfura, veftium ortae funt inter ejus difcipulos variae contentiones per multos annos, donec convenerit, 1. ut vel pedibus incederent, vel mulis aut afinis vehe-

rentur 2. Soleae adnecterentur pedibus per lora 3. De colore, forma, et mensura, vestium dissensum variis Papis detulerunt definiendum, qui eos dubiis demiserunt responsis; quando tandem uti coeperunt, quod adhuc durat, demissis ad talos vestibus, et grandibus cucullis, grisei coloris ex albo et nigro quodammodo, sed circa manticas, quas alii patulas, alii strictas, habent, manserunt discordes. De vita et statu monachali ex regula, a Francisco praescripta, satis constat, Vid. etiam Matth. Paris. a. 1227. Strictissima paupertas et obedientia Ordinis sunt fundamenta. Caput quartum praecipit, *ne denarios aut pecuniam recipiant, vel per se, vel per interpositam personam* : *caput* quintum, ut, *si possint, manibus laborent, quod si pretium laboris ad vivendum non recipiant pro opere*, permittitur ipsis mendicare, ut testamentum Francisci habet: caput *sextum* injungit, ut *fratres nil proprii possideant, nec domum, nec locum, nec ullam aliam rem sub coelo, sed altissimam profiteantur paupertatem, adeoque vel labore manuum, vel mendicitate victum et amictum, aliaque necessaria, acquirant.* Denique praecepit Franciscus, ut regulae suae nihil addatur, nihil dematur, nullaque glossa explicetur. Nec tamen hisce legibus stetit Ordo, licet stare voluerit videri.

§. CCXLII. Famosum hunc Ordinem instituit Franciscus, adprobavit Innocentius III., et confirmavit Honorius III. Rexit primus, sub ministri titulo, idem Franciscus, quem alii successive exceperunt. *Franciscus* vero, ut nonnulla de ipso summatim tradam, Assisiensis, a patria Assisio, civitate vallis Spoletanae dictus, ex patre mercatore natus a. 1182., studiis leviter tinctus, mercaturam in initio exercuit, vitamque egit prorsus mundanam, et luxuriosam, donec divinitus, ut volunt, admonitus de nocte, sese ad monachalem adplicuerit habitum. Cum autem hoc in statu libidini, per glaciem, nives, similiaque exercitia alia, vincendae incumberet, multaque, et abnegationis singularis, et charitatis, in primis erga leprosos, a quibus maxime abhorruerat, exempla dedisset, tandem in missa audivit ex Euangelio dictum

Christi

Christi ad Apostolos, quo illis vetatur *possidere aurum, argentum, duas tunicas*, et *calceamenta*. Quo, tanquam fulmine, ictus illud sibi pro regula praescripsit a. 1208. Quo in statu comparatis sociis Romam perrexit, ut regulae et Ordinis confirmationem ab Innocentio III. inpetraret. Qui, cum hominem vidisset *habitu deformem, vultu despicabilem, cum barba prolixa, et capillis incultis*, quo habitu iter per Italiam fecerat, ab omnibus spretus, et ludibrio habitus, quod patienter tulerat, regulam praeterea observatu inpossibilem considerasset, eum his verbis repulit, *vade frater, et quaere porcos, quibus potius debes quam hominibus comparari, et devolve te cum iis in volutabro, illisque regulam trade* etc. Vid. Matthaeus Parisiensis a. 1227. Praestitit sese mox devote obsequiosum, cumque porcos reperisset, se in luto tamdiu cum iis convolvit, donec a planta pedis ad verticem usque sese misere polluisset. Quo in habitu cum sese denuo stitisset Papae, dicens, *Domine! feci sicut praecepisti, exaudi nunc, obsecro, petitionem meam*, Papa obstupescens, animo mutato, regulam cum Ordine adprobavit, motus in primis, uti fertur, visionibus, cum *palmae succrescentis*, tum Ecclesiae Lateranensis a ruina, quam minabatur, per similem hominem liberatae. Confirmavit dein Honorius III. a. 1223.

§. CCXLIII. Praeter hunc Minorum Ordinem, duo alii per ipsum in lucem venerunt, similem professi paupertatem, unus *Monialium*, quae primo *Damianitae*, ab Ecclesia S. Damiani, in qua eos collocaverat Franciscus, dein Clarissae, a S. Clara, virgine Assisiate, sic dictae sunt, alter *tertiariorum*, tam regularium, quam secularium, utriusque sexus, quos *fratres poenitentiae* vocant, etiam *saccitos*, a saccis poenitentiae. Defunctus est a. 1225., et eodem anno ingente, et singulari pompa canonizatus a Gregorio IX. Narrantur de hoc homine multa mira et absurda, tum in vita ejus, a Bonaventura scripta, tum praecipue in libro profano *conformitatum S. Francisci* cum Domino nostro Jesu Christo, cujus autor censetur Bartholomaeus Albicius Pisanus,

stanus, qui a. 1399. fertur hunc librum composuisse. Editus autem est, adprobante Ecclesia Romana, primum Mediolani a. 1510., dein 1513., cujus excerpta dedit Erasmus Alberus in *Alcorano Franciscanorum*; contra quem apologeticum scripsit Henricus Sedulius, sed cui respondit Matth. Betulejus in Francisco *profano-redivivo*. Dici nequit, vixque credi potest, quantae ineptiae et profanitates in eo libro congestae sint. Praeter fabulam stigmatum, de quo supra dixi, insana in eo occurrunt figmenta et elogia. Franciscus ex. gr. Jesus adpellatur typicus, consiliarius Christi, vexillifer summi Regis, et ei illud Ps. VIII. *gloria et honore coronasti eum* adplicatur, nec non Joh. VIII. *vidit Abraham diem ejus* etc., et *omnia mihi tradita sunt a Patre* etc. Alia superstitiosa et fabulosa lubens praetereo. Multa protulit autor *historiae Ecclesiast.* sec. XV. Scripta Francisci, imperitiae et superstitionis plenissima, collegit et publicavit Lucas Waddingus, autor ille celebris Annalium *Ordinis Minorum*; cujus operis supplementum edidit Johannes a Divo Antonio. Alios de vita Francisci et Franciscanorum Ordine recensuit Fabricius Biblioth. med. et infim. Latinitatis in *Francisco*.

§. CCXLIV. Moram adhuc aliquam injicit insignis hujus Ordinis promotor et illustrator *Antonius* de *Padua*, gente Lusitanus, sed qui dein, cum Francisco se adplicuisset, moratus est Paduae, ibique mortuus a. 1231., unde titulus de *Padua* fluxit. Fuit primus Minoritarum professor Theologiae, suaque eloquentia, visionibus, et miraculis, ingentem sibi comparavit famam: licet sermones ejus, quorum aliqui prostant, nihil minus spirent. Inepta sunt, et ridicula, quae ipsi adfinguntur, miracula: inter quae est, ut illud unum proferam ex Bzovio a. 1231., quod, ad Transsubstantiationem, et adorationem hostiae, demonstrandam, asina, inedia macerata, neglecto pabulo, ipsi oblato, corpus Christi ipsi propositum, flexis genibus, jussu Antonii, adoraverit. Alia, apud ipsum Bzovium obvia, mitto. Dictus ipse est *arca* *Testamen-*

Testamenti, et *scripturarum armarium;* sanctis vero adscriptus a Gregorio IX., cum indulgentiis promissis, si qui ejus sepulchrum visitaverint.

§. CCXLV. Duos hosce inter Ordines, Dominicanorum et Franciscanorum, qui iisdem artibus, et eodem modo, creverunt, exorta progressu temporis est aemulatio, et ingens discordia, etiam in doctrina circa capita de libero arbitrio, gratiae internae necessitate, et efficacia, ut et inmaculata conceptione Mariae, a Franciscanis adfirmata, sed Dominicanis negata. De quo postea. Praestiterunt praeterea hi Ordinis sese infames per Officium Inquisitionis, aliaque scelera, ut avaritiae, libidinis etc., ab iis perpetrata. Vid. Matthaeus Parisiens. a. 1235., Petrus de Vineis in Epistolis, Doctores Parisienses in libro de *periculis novissimorum temporum.* De quo, et litibus inter hos Ordines, et Academiam Parisiensem, distinctius est agendum. Ortae autem non solum sunt inter eos, et ordinarios sacerdotes, acerrimae concertationes, ex nimia Praedicatorum et Minorum ambitione, qua praedicandi, et confessiones audiendi, munera sibi fere soli vindicabant, et ordinarios sacerdotes privilegiis suis privabant, de quo hi in litteris, vel ad Fredericum II., vel ad Synodum Lugdunensem, a. 1245. celebratam, acerbe conquesti sunt: exstant apud Petrum de Vineis, et inde apud Usserium de successione Ecclesiae etc. cap. IX., sed in primis inter eos, et Academiam Parisiensem, maxime postquam liber, *aeternum euangelium* dictus, in lucem prodiisset. Cujus libri argumentum, et nonnulla capita, exhibet liber de periculis *novissimorum temporum*, nec non Gulielmus de *sancto Amore*, sermone II., ac Ptolemaeus Lucensis hist. Eccles. l. XXII. Sed longe plura repraesentat Eymericus in *directorio Inquisitionis* apud Usserium l. cit. Librum eo collineasse, ex prioribus autoribus tantum constat, ut, euangelium Christi esse inperfectum, nec semper duraturum, evinceret, sed sicut illud in locum legis successit, ita etiam locum perfectiori, ac magis Spirituali, euangelio cessurum, illudque futurum esse a. 1260. Perfectius vero euan-

gelium cenſebatur Spiritus, quod ad Joachimi abbatis opiniones conſormatum, a Praedicatoribus et Minoritis adnunciabatur, vitam continens ſpiritualiorem, quam hucuſque viderat mundus. Reliqua capita apud Eymericum nunc praetereo Autores, qui de hoc libro egerunt, recenſuit Fabricius in Bibl. med. et inſim. latinitatis in *Johanne* de *Parma*. De autore libri non convenit inter doctos. Matthaeus Pariſienſis eum a Praedicatoribus eſſe compoſitum tradit, ſed Eymericus Inquiſitor autorem adſerit eſſe Johannem de Parma, Italum, et Ordinis Minorum Generalem. Atenim ex libro de *periculis noviſſimorum temporum* nihil aliud colligi poteſt, quam a Praedicatoribus illud euangelium fuiſſe commendatum, et Pariſiis publice propoſitum a. 1254. Sed et illud inde conſtat, librum non fuiſſe tunc novum, quippe per annos quinquaginta quinque jam incepiſſe concinnari. Ex quo mihi veroſimilius videtur, doctrinam de aeterno euangelio initio ſeculi jam coepiſſe vulgari, cum Praedicatores ſunt exorti, et ab iis, vel potius aliquibus eorum, ſeu *Spiritualibus*, publice propoſitum fuiſſe, ac divulgatum. Utique illud ex modo citatis teſtimoniis manifeſtum eſt, et in Praedicatores apte quadrat. Solebant enim jactitare, ſe *illuminaſſe mundum, et viam oſtendiſſe veniendi ad vitam*; ut refert Wilhelmus de S. Amore ſerm. II., ubi etiam, quid a religioſo quodam in aliqua Eccleſia praedicatum audiverit, enarrat, his verbis: *audivi, quod quidam religioſus in quadam civitate praedicabat, et dixit: Ordo noſter valde eſt exaltatus, quia ante Ordinem noſtrum totus mundus fuit in tenebris. Sed venit beata virgo, et cecidit Filio ſuo ad pedes, et jacuit ante ipſum tres dies, et dixit ei Dominus, ut peteret, quod vellet, et ipſa tunc dixit, quod vellet, ut unus fieret Ordo, qui totum mundum illuminaret, et Dominus conceſſit ei, et ipſa tunc dixit cuidam, ut faceret Ordinem, et iſte Ordo noſter eſt.*

§. CCXLVI. Hoc libro Pariſiis evulgato, ſimul ad Monachos illos adplicito, ſicut *introductio* ad eum habet, ab ipſo libro bene diſtinguenda, (argumentum enim libri generale eſt,

eſt, et ambiguum, introductio vero, autore forte Johanne de Parma, vel ejus intimo amico et ſocio Gerardo, Monacho Franciſcano, ut diſputat Eckard. de ſcript. Dominic. t. I., ejus explicationem et adplicationem continet, ad Monachos illos) Doctores Sorbonici ſeſe hiſce Monachis majore ſtudio oppoſuerunt, ſcripto etiam libro *de periculis noviſſimorum temporum*, qui et alibi, et in *faſciculo rerum expetendarum ac fugiendarum*, ed. Brownii, exſtat. Praecipuus vero Praedicatorum adverſarius, et libri autor, celebratur *Gulielmus de S. Amore*, ſic dictus ab oppido ejus nominis in comitatu Burgundiae, unde oriundus fuit. Canonicus primum Bellovacenſis, dein Doctor Sorbonicus Pariſienſis, ipſius Roberti, qui Sorbonam fundavit, *familiaris*, *magnae vir ſcientiae*, et *opinionis*, teſte Antonino in *ſumma hiſtor.* tom. III. Nonnulla etiam ejus opuſcula contra mendicantes Monachos in lucem protraxit Johannes Aletophilus, alias Cordeſius, erudita praemiſſa praefatione, de autore, et doctrina ejus. Duo autem ejus ſermones quoque proſtant in citato *faſciculo rerum expetendarum* etc. tom. II. Hiſce in operibus Praedicatores aterrimis depinguntur coloribus, tanquam 1. illegitimi praedicatores, et Sacramentorum adminiſtratores, qui contra Eccleſiae canones, et legitimam diſciplinam, ſibi jus praedicandi, et confeſſiones audiendi, etc. adrogabant in aliorum Eccleſiis, non obſtante permiſſione Papae, quippe Scripturae S. et canonibus adverſa, eoque nomine nulla. Quam theſin ſequente ſeculo etiam tuitus eſt Johannes de Poliaco, Theologus Pariſienſis, ſed damnavit Johannes XXII. Papa, etiam revocaſſe fertur Johannes de Poliaco, ut habetur in *Extravagante*, *vas electionis*, edita a. 1321. 2. Validi mendicantes contra inſtituta Apoſtolica, ipſamque rationem, quae Monachis mendicitatem prohibet, et labores vel vitam communem inperat. 3. Hypocritae famoſi, qui, ſub ſpecie pietatis, ſe in domos ingerebant, earumque ſecreta aucupabantur, praeterea bona corradebant, et varia crimina alia committebant. 4. Ambitioſi et ſuperbi,

qui Principum et Praelatorum favorem fibi conciliabant, alios fpernebant, folique in Ecclefiis dominari volebant. 5. Crudeles, qui omnes, autoritati et ambitioni fuae adverfos, e medio tollebant, non quidem ipfi, fed brachio feculari occidendos tradebant. 6. Praecurfores adeoque Antichrifti, et figna praenuncia noviffimorum temporum, vel, ut populus apud Matthaeum Parifienfem, eos nuncupavit, *Antichrifti fucceffores, Regum et Principum adulatores et confiliatores, ordinariorum contemtores et fupplantatores, thalamorum regalium fubintratores, confeffionum praevaricatores, qui, peragrantes ignotas provincias, peccandi audaciam fubminiftrabant.*

§. CCXLVII. Hac contentione ad Papam Alexandrum IV. utrinque delata, damnavit quidem Papa aeternum euangelium, vel ejus *introductionem*, fupra memoratam, fed ita, ut *fecreto, et fi fieri poffit, fine fratrum fcandalo combureretur*, ut habet Matthaeus Parifienfis, fed fimul Doctorum Parifienfium librum de *periculis noviffimorum temporum*, tanquam *iniquum, fceleftum, et execrabilem, continentem documenta prava, falfa, erronea, et nefaria.* Combuftus praeterea eft liber, juffu Papae, cum in curia Papali, quae Anagniae refidebat, tum Parifiis, coram tota univerfitate. Nec tamen propter haerefin damnatus eft liber, verum quia *contra praefatos religiofos feditionem et fcandalum movebat*, ut Gulielmus Nangius in vita S. Ludovici. et in Chron. a. 1256. tradit. Interdictum praeterea eft Gulielmo, autoritate Pontificia et Regia, docendi facultate non tantum, fed et regni Franciae aditu: reliquis Doctoribus injunctum, ut Praedicatores et Minores Parifiis reciperent in focietatem Academicam, fimul ut fequentes profiterentur articulos 1. Romanum Pontificem poffe praedicatores et confeffores mittere ubique per mundum, fine confenfu inferiorum Praelatorum, feu parochialium Sacerdotum 2. ftatum mendicitatis propter Chriftum effe ftatum falutis et perfectionis 3. Religiofos pauperes mendicando poffe acquirere victum, fine labore manuum, etiamfi fint validi corpore; maxime

me qui ſtudent verbo Dei, legendo, diſputando, praedicando. 4. Ordines Praedicatorum et Minorum eſſe bonos, et ab Eccleſia adprobatos, adeoque quae in praedicto libro habentur, de pſeudo-prophetis et nunciis Antichriſti, non eſſe de illis Ordinibus intelligenda. Deinceps vero, poſt Alexandri IV., ejuſque ſucceſſoris Urbani IV., obitum, pacatis Academiae rebus, et Dominicanis in duplicis cathedrae publicae in Academia poſſeſſione confirmatis, Gulielmus rediit Pariſios, et librum de *periculis noviſſimorum temporum* aliam redegit in formam, ſub hoc titulo: *collectiones catholicae et canonicae ſcripturae ad inſtructionem et praeparationem ſimplicium Chriſti fidelium contra pericula imminentia Eccleſiae generali per hypocritas, pſeudo-praedicatores, et penetrantes domos et otioſos, et curioſos, et gyrovagos.*

§. CCXLVIII. Reliquos ordines, hoc ſeculo erectos, verbo recenſuiſſe, ſecundum ordinem temporis, ſuffecerit. 1. Ordo regularis *Hoſpitalariorum* S. Spiritus conſtitutus eſt apud Montem Peſſulanum in Gallia a Guidone Comite, et ab Innocentio III. confirmatus a. 1198. 2. Ordo *S. Trinitatis* de captivorum redemtione e ſervitute infidelium originem repetiit a Johanne de Mata, Doctore Pariſienſi, Felice, anachoreta Valeſienſe, confirmationem ab Innocentio III. a. 1198. Vid. ep. 481. lib. I. Innocentii, ubi regula Ordinis exſtat. 3. Ordo *humiliatorum tertius*, a S. Bernardo, et Guidone, viro nobili, inſtitutus a. 1135., huc uſque ſine certa regula degens, eam nactus eſt ab eodem Innocentio a. 1199. Sed a quo bene ſunt diſtinguendi alii *Humiliati*, haereticis accenſi ab Innocentio, qui praedicatorum et confeſſorum munus ſibi adrogabant. Diverſi etiam ſunt *Pauperes Catholici* ex Waldenſibus, qui etiam dicti ſunt *pauperes de Lugduno*, ex converſis ad fidem Catholicam orti, et ab Innocentio ann. 1210. confirmati. Hi vero converſi, bonis abdicatis, in vili habitu, paupere vita, jejuniis, et orationibus, ſe exercuerunt, ſimul lectionibus et diſputationibus contra haereticos toti dederunt; quorum praecipui

pui fuerunt Bernardus primus, et Durandus de Osca: degerunt in primis in provincia Tarraconensi, et parte CatalonIae, sed quae congregatio postea sensim defecit. 4. Ordo *Vallis Scholarium*, a Gulielmo, aliisque doctoribus Parisiensibus, qui secundum regulam Augustini coeperunt Deo militare, institutus est in dioecesi Lingonensi, in valle, ipsis a Praesule Lingonensi, adsignata: unde nomen vallis Scholarium. Postea sunt regulae adjectae certae constitutiones, apud Dacherium in Spicilegio. Confirmavit Ordinem Honorius III. a. 1218. 5. Ordo *Silvestrinorum*, sic dictus ab autore ejus Silvestro Guzolino Auximate, e canonico facto eremita, multosque sanctitatis suae fama adliciente, a. 1231., in eremo S. Benedicti de monte-fano, deoecesis Camerinensis, haud procul a Fabriano, oppido Piceni. Confirmavit Innocentius IV. a. 1247. 6. Duplex ordo Mariae, unus *Mariae de mercede*, captivis e manu infidelium redimendis destinatus, autorem habuit Jacobum Arragoniae regem, a. 1223, confirmatus a Gregorio ex a. 1230., a quo regulam Augustini accepit a. 1235. Alter *Servorum Mariae*, Florentiae ortus a. 1232., sub nigro habitu et regula Augustini, confirmatus ab Alexandro IV. a. 1255., et postea a. 1304. a Benedicto XI. Denique a Martino V. inter mendicantium Ordines relatus. Ceterum de origine Ordinis Servorum Mariae Vid. dialogus Pauli Florentini ad Petrum Cosmae, fabularum plenus, in deliciis J. Lamii tom. ultimo, et Archangelus Gianeus Florentinus apud Bzovium a. 1231. 7. Denique Ordo Celestinorum institutus est a Petro de Morone, postea Celestino V. Papa, in Apuliae quadam solitudine, et confirmatus a Gregorio X. in concilio Lugdunensi, dein ab ipso institutore, Papa facto a. 1294. Fuit autem quaedam reformatio monasticae disciplinae sub regula Benedicti.

§. CCXLIX. Reliquis Ordinibus missis, non possum quin singularem Ordinem *Flagellantium*, a. 1260. in Thuscia ortum, et dein ad alias provincias longe lateque diffusum, verbo

verbo adtingam. Cum dirissima fames, anno memorato, per Orbem grassaretur, nobiles, et mercatores, primum, dein plebeji, sacerdotes, cujusque etiam sexus et aetatis alii, coibant, et, processionis ad modum, ad oppida et templa procedebant: in quorum conspectum cum venissent, hymnos cantabant, preces fundebant, modo procumbentes, modo palmas ad sidera tendentes, modo pectora tundentes; sed et qui vestibus exutis, et ab umbilico superne nudi, capite operto, *scutica nodosa* humeros et pectora cruentabant, in eo supra triginta dies continuando. Quo facto, se expiatos putabant, et Deo reconciliatos. Hi homines, nulla autoritate Papali muniti, diversa admodum subierunt judicia: cum alii eos pro bonis, alii pro haereticis, flagitiosis, et superstitiosis, habuerunt: multi quoque Principes fines regni ingredi vetuerunt, ut tradit Aventinus annal. l. VII. Nec tamen reprimi potuerunt, quin sequente seculo majore cum inpetu se rursus in publicum dederunt: de quo postea. Ann. 1320., ut illud anticipem, inquit Ptolem. Lucens. in vita Clementis. V. *acciderunt in Italia verberationes hominum. Ex quo infinitae paces factae sunt ultra opinionem hominum, et mirabilia dicuntur adparuisse in imaginibus, licet multa falsa sint inventa, sed quicquid sit, hoc fuit vere mirabile, quia quod Principes, vel Optimates, facere non potuerunt, hoc fuit in eis, qui ad invicem inimicabantur, virtus Divina, quia Patres requirebant hostes, quorum filios occiderant, ad faciendam pacem.* Vid. Monachi S. Justinae Paduensis Chronicon ab Urstitio editum, Fr. Pipinus, autor antiquus, in Chronico, inter Scriptores Italicos Muratorii tom. IX., et Chronicon Foroliviense ibid. tom. XIX., nec non autor vitae Balduini in Miscellan. Baluzii tom. I. Ceterum de primis spontaneae flagellationis originibus quaedam ad sec. XI. dixi, hic non repetenda.

§. CCL. Dictis subjungo, inter *fraternitates* hoc seculo natam esse illam *Kalendariorum*, sic adpellatam a verbo *calo*, h. e. convoco, quia conveniebant ad bona communicanda,

et animabus defunctorum subveniendum. Vid. C. Iken in *symbolis litterariis* tom. I. Invaluerunt quoque in Belgio *Beguinae*, *Sororum exercitationem* peculiarem sectantes, et castitatem sine voto tenentes, nomen sortitae, secundum nonnullos, a viro religioso Lamberto le Begue, presbytero Leodiense, qui sec. XII. floruit, et devotione celebris fuit: sed forte rectius a devotione et precatione. De quo supra monui, ubi de Beguardis viris exposui. Vid. Aegidius, aureae vallis Monachus, in Radulpho, Episcopo Leodiensi, cap. 52., quarum varia fuerunt fata: ex recentioribus Boehmer Jur. Ecclef. l. III. tit. 31., et, qui nuper ad manus venit, Moshemius in hist. Ecclef. hujus seculi, qui de hisce foeminis, et similis instituti viris, in Belgio plura affert.

§. CCLI. De vita et moribus parum habeo, quod supra dictis, ubi de Curiae Romanae corruptione exposui, addam. Erat Curia illa, cum Clero fere universo, depravatissima, superstitio modum nesciebat, tyrannis palam dominabatur, publice sancita per leges, et tribunal Inquisitionis De Monachis mendicantibus modo quoque egi. Subjungam tantum generales nonnullorum querelas, et scripta hujus seculi: cujus generis sunt libri Eliae Rubei Tripelaviensis, Gilberti Monachi, Roberti Galli, et Nicolai de Bibrach, et aliorum, in *catalogo testium veritatis* lib. XVII., praeterea planctus Bernardi Westerrodi, exemplar Mythologiarum Aesopi, ac similium, cum figuris, ibid. l. XVI. Notabilis etiam est epist. Gregor. IX. ad Archiep. Burg. a. 1223. edita in *Gallia Christiana* tom. II. in adpend., qua vitia Ordinum Spiritualium perstringuntur. Eadem de re testatur, sive verum, seu imaginarium, sive fictum, sit, quod Bzovius a. 1248. ex Toma Cantiprat., etiam Wolfius Memorab. a. 1270., refert, Clericum aliquem in Synodo Paris. a Satana, sibi adparente, inductum, jussu Dei, haec verba ad Patres Synodi retulisse, *Principes Inferiorum tenebrarum Principes Ecclesiarum salutant, laetitia summa perfundimur, et gratias*

ingentes

Ingentes vobis habemus, quia per negligentiam Praelatorum, et ipsi ad inferna devolvuntur, et plures animae iis subditae damnantur. Addantur canones concilii Viennensis a. 1267. et Salisburgensis a. 1274., in Antiquis Lectionibus Canisii tom. IV., quibus multi pravi mores decernuntur emendandi.

HAERESES.

§. CCLII. Cum *Waldenses et Albigenses*, quorum historia primum pertexenda est, magis magisque invalescerent, et quaquaversum disseminarentur, ita ut, ipso Innocentio III. in epistola 94. lib. I. ad Aquensem Archiepiscopum teste, *innumeri Populi ea haeresi essent infecti*, ubi adpellantur Waldenses, Catari et Patarini, Pontificii nihil non tentarunt ad eos exstirpandos, quibuscunque usi mediis, ut scriptis, colloquiis, conciliis, edictis Imperatorum et Regum, denique aperto bello, et tribunali Inquisitionis. De quibus ordine est agendum. Inter eos, qui scriptis refutarunt, locum tenet, hic memorandus, Moneta Cremonensis, primum Professor artium Bononiae, dein Ordini Praedicatorum adscriptus, Inquisitor quoque fidei Mediolanensis, qui plures neci dedit. Floruit a. 1220. et deinceps. Latuit ejus liber contra Catharos et Waldenses in Bibliothecis, editus demum a. 1745. Romae, opera Augustini Ricchinii, qui et dissertationes de haereticis illis addidit. In concionibus vero contra eos, et disputationibus cum iis, praecipuam retulerunt laudem ex Cisterciensi Ordine Arnaldus Abbas, Petrus de Castro novo, et Rudolphus, Professores, ab Innocentio III. hac legatione ornati, ex reliquis Ordinibus Dominicani et Franciscani, ipse in primis Dominicus. Vid. Gulielmus de Podio Laurentii, qui Raymundo juniori a sacris fuit, in Chronico, et Petrus de Valle Cernaii in hist. Albigensium. Habitae autem sunt disputationes 1. apud Viridefolium, ubi confusi, non conversi, narrantur haeretici

 2. ad

2. ad Apamias, haud procul Tolosa, ubi iterum feruntur convicti, ipso judice disputationis converso. 3. Aliam memorat Petrus de Cernaii, a Dominico cum ipsis habitam, in qua insigne contigisset miraculum, cujus supra memini, schedulae Dominici, ipsis ad examinandum traditae, et bis vel ter in ignem ab ipsis conjectae, sine ulla laesione resilientis ab igne. 4. Denique longe solennior fuit apud Montem regalem in dioecesi Carcassionensi a. 1207. inter Catholicos, modo laudatos, et Pontificem Jordanum, Arnoldum Aurisanum, ac Arnoldum Hot, vel Otthonum, coram quatuor arbitris, partim nobilibus, partim plebejis. Supersunt disputationis acta MSS., quorum summam ex Nicolao Vignerio Hist. Eccles. a. 1207. recenset Usserius de *success. Ecclesiae* etc. cap. X. Capita disputationis fuerunt sequentes Arnoldi Hot theses. α. Romanam Ecclesiam non esse sponsam Christi, sanctamque Ecclesiam, sed turbulentam, Satanae doctrina institutam, adeoque Babylonem, de qua in Apoc. Johannis agitur, matrem fornicationum, et abominationum, sanguine sanctorum et martyrum Christi inebriatam. β. Politiam illius non esse bonam, neque sanctam, neque a Christo stabilitam. γ. Missam, quo modo hodie celebratur, non esse a Christo, aut Apostolis, institutam.

§. CCLIII. Quae omnia media cum frustra cecidissent, erupit mox apertum bellum, a Cruce signatis, jussu Innocentii III., gestum cum Tolosanis, et aliis, qui Albigensibus patrocinabantur. De cruce signatis ad hoc bellum legendae quoque sunt epistolae Episcopi Tolosani ad Gervasium Abbatem Praemonstratensem, hujusque responsoria, inter Epistolas Gervasii ab Hugone editas, in *monumentis sacrae antiquitatis*, epist. XLII. et XLIII. Multa ad hoc bellum pertinentia exhibet quoque Gulielmus Briton, Armoricus, Philippiados l. VIII. inter XI. script. Francic. Pithoei, ex recentioribus de hoc bello vid. Usserius l. cit., et Limburg hist. Inquisit. lib. I., et ex Catholicis, praeter alios, Benedictini in *hist. generali Langedociae* tom. III., qui accuratio-

res

res hac parte sese praestiterunt. Natalis vero Alexander, diss. III. ad hoc seculum, belli justitiam demonstrare conatus est, hoc Antichristiano nixus principio, quod religionis causa contra haereticos, eorumque fautores, fuerit gestum. Conscripsit hunc exercitum, ex omnibus fere orbis Pontificii partibus collectum, Papa Innocentius, amplissimis promissis indulgentiis, quales contra infideles concedi solebant. Vid. ex. gr. epist. 149. l. X. ad Regem Francorum, et l. XI. ep. 156. et seq. ad Archiepiscopos et Episcopos, et 230. ad universos fideles; quos ad hanc sacram scilicet militiam adhortatur, in clausula promittens *confidentissime*, ut inquit, *ob hoc regnum coeleste.* Crucem quoque gesserunt milites, sed in pectore, non in tergo, ut reliqui cruciati contra infideles. Praedicatores, quaquaversum missi ad crucem promulgandam, pro textu passim habuerunt verba Ps. XCIV: 16. *Quis consurget mihi adversus Malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?* Occasionem belli praebuit Raymundus, Comes Tolosanus, quod haereticis faveret, vel eos tutaretur, quodque necis Petri de Castro Novo, legati Papae, et furiosi haereticorum persecutoris, qui sagitta erat a satellite Raymundi confixus, haberetur reus. Quas ob causas cum Raymundus esset anathemate percussus, subditi et socii a fidelitatis juramento soluti, cuilibet quoque data esset potestas Comitem persequendi, ejusque terras occupandi, ut Gulielmus de Nangis in Chron. a. 1207. refert, et ipse Papa testatur in epist. 26. lib. XI. ad Archiepiscopos Narbonens., Arelatens., et alios vicinos. Comes, ut hanc terribilem tempestatem compesceret, promisit obedientiam, et Ecclesiae petiit reconciliari. Inpetravit quoque absolutionem, sed modo plane indigno, ac tyrannico, quem Bzovius enarravit. Exstat etiam processus negotii Raymundi inter Epistolas Innocentii, edit. Baluz. lib. XII. post epist. 8. Ante portas Ecclesiae S. Aegidii ductus, praesentibus plusquam viginti Archiepiscopis et Episcopis, juramento sese non tantum ad obedientiam obstrinxit, sed

et super collum Comitis injecto sacro orario, seu stola, Legatus Papae ipsum traxit in Ecclesiam, et ad ictus flagelli absolvit, quibus adeo adflictus est, ut per eundem locum, per quem intraverat, regredi non potuerit: qua eadem plaga dein rursus adfectus est ante sepulchrum Petri occisi. Comite hac ratione reconciliato, impetus cruciatorum non fuit fractus, sed sese contra haereticos movere perrexerunt, castella et urbes expugnantes, omnia spoliantes, et inmensam hominum copiam ferro et igni modo barbarico trucidantes.

§. CCLIV. In *prima* expeditione, a. 1209. facta, 1. expugnata est amplissima civitas Biterrae, quae supra 100 millia hominum fertur continuisse. Spoliata non tantum est tota urbs, sed et flammis tradita, ac inmensa hominum multitudo misere periit, 60 millibus et amplius trucidatis. Saevitum autem est in omnes, sine sexus, aetatis, aut fidei discrimine. Cruciatos, refert Caesarius Heisterbacensis, cum Arnoldo, Abbati Cisteriensi, significassent, se inter bonos et malos discernere non posse, et, quid faciendum esset, requisivissent, hoc tulisse responsum, *caedite eos, novit enim Dominus, qui sui sunt.* 2. Carcassona dein sese ea conditione est coacta dedere, ut cives, omnibus bonis spoliati, exirent nudi, vel, ut alii tradunt, pudendis tantum velatis. 3. Haeretici, quotquot capti fuerunt, crudelissime sunt tractati. Duo, ex. gr., in urbe Castro sunt ad rogum damnati; cumque unus haeresin vellet abjurare, indeque inter cruciatos fuisset, quid cum eo agendum? contentio orta, Comes Montfortius comburendum eum voluit, hac intentione, *quod si convertatur, ignis ipsi esset pro expiatione peccatorum; si vero ficte loqueretur, reciperet pro perfidia talionem.* Robertus vero quidam, Albigensium apostata, Magistratus et Principum autoritate munitus, valde in haereticos saeviit, effecitque, ut intra duos vel tres menses quinquaginta fuerint aut vivi terrae infossi, aut rogis injecti. Qua ratione ubique saeviit bestia persecutrix. 4. Denique, capta Carcassona

cassona Simon de Monteforti urbi, et universae regioni, acquirendae pariter et acquisitae, praefectus est, communi Baronum et Praelatorum consensu. Erat autem ex notho Roberti, regis Francorum, oriundus, et e regno Angliae, ubi Comitis Leicestriae gessit honorem, expulsus: negotium vero Papale et suum strenue promovit, multasque urbes et castra eodem anno occupavit, haereticos ubique fugavit, vel occidit.

§. CCLV. *Secunda* et *tertia* expeditio, a. 1210 et 1211., haud minorem cladem inflixit Albigensibus, nec minus saeva fuit ac crudelis. Capto Albio, multi sunt capitis supplicio adfecti, dein Minerbia, munito castro, haud procul Carcassona, cremati sunt centum et octoginta, mox Vauro, innumeri sunt ad rogum damnati. Praefectus urbis Aymericus resti suspensus, octoginta alii nobiles securi percussi, Girarda, soror Aymerici, populi princeps foemina, in puteum projecta, et saxis obruta est. Expugnato dein castro de Termis, Raymundus de Termis captus, et carceri inclusus est, ubi occubuit, uxor, soror, et filia ejus, aliaeque nobiles, rogo crematae sunt. Inter quas turbas multi quidem Albigenses in Britanniam concesserunt, sed et ibi passi sunt persecutionem, aliis combustis, aliis fugatis; ut Anglorum historici produnt. Raymundus interea Comes Tolosanus, successibus Comitis Montfortii territus, et tanquam refuga fidei, et publicus hostis Ecclesiae, cunctis ad diripiendum expositus, a. 1211., ut habet Robertus Altissiodorensis in Chronico, sibi et ditioni suae metuens, ingentem conscripsit exercitum contra Cruciatos. Miserunt enim ei auxiliares copias Reges Aragoniae, et Angliae, quibus adfinitate erat junctus, nec non alii Principes. Magna quidem promisit copiosus exercitus, ex centum mille, ut fertur, militibus constans, sed nihil effecit, quin ingente cum strage fugatus a Simone Montfortio, exigua tantum manu praedito, sive mille, sive plurium, hominum, variant enim autores, a. 1213., ipso etiam Aragonum rege interfecto,

Foederati enim, nimium copiis suis fidentes, sese luxui et otio tradiderunt. Qua victoria elati cruciati, et novis cruce signatis aucti, qui undique ad eos confluxerant, multa in suam potestatem redegerunt oppida.

§. CCLVI. Quibus peractis, Simon Montfortius declaratus est in concilio, prope montem Pessulanum, a. 1215. a Legato Papae, Dominus omnium ditionum bello partarum. Quod Papa confirmavit, teste Epist. ejus, ad Simonem, 122 et 123. lib. XII., ipse etiam Ludovicus, Philippi Francorum Regis filius primogenitus, approbavit, qui, ante triennium cruce in Albigenses signatus, votum hoc tempore solvit. Montfortius vero, suscepto Imperio, urbes munitas ut Tolosam, Carcassonam, et Narbonem, moenibus nudavit civium voluntatibus diffidens. Quo eodem tempore celebrato concilio Lateranensi IV., a Papa omnes ditiones, Raymundo ereptae, adjudicatae sunt Montfortio. Qua Synodi sententia promulgata, Raymundus, cui nihil supererat spei secessit quidem in Hispaniam, ubi a. 1221. obiit, fidelium sepultura orbatus, sed filius ejus Raymundus in Provinciam sese contulit, et novas copias auxiliares sibi comparavit. Multi enim, tota Gallia Reguli, et ex Catalonia haud pauci, eum viribus et opibus adjuvarunt. Animo itaque resumto, bellum ingente successu cum Montfortio renovavit, ditiones quasdam occupavit, ipsam etiam Tolosam, Montfortio, qui eam obsessam defendebat, in ipsa urbis oppugnatione, lapidis ictu percusso a. 1217., quando Raymundus recuperavit Patris comitatum. Sed, scena hac ratione mutata, Honorius III., cum Raymundum sibi non posset reddere obnoxium, sententiam excommunicationis in ipsum tulit non tantum, qua ipsum ditionibus suis exuit, sed novam quoque militiam sacram promulgavit, praeterea Ludovicum, qui Patri in regno Franciae successerat, litteris ad eum datis, quae in Miscellan. Baluzii lib. II. exstant, et vera persecutionis principia continent, ad arma contra Albigenses excitavit. Interea Parisiis a. 1223. habita est a

Legato

Legato Papae Synodus, in qua Amalricus, Montfortii filius, et Raymundus, de jure suo contenderunt, et Raymundus se Catholicum professus est, simul admisit, ut haeretici, si qui sint in terris suis, requirantur ac puniantur. Cecidit nihilominus causa sua, et expeditio cruciata decreta est, cui ipse Ludovicus nomen dedit. Superest Raymundi juramentum in concilio Montempessulano a. 1224. una cum litteris Amalrici ad Synodum, ne pacem cum Raymundo faciat, in *conciliis* Graeciae *Narbonensis* Baluzii. Ludovicus, cruciatorum exercitu coacto, expeditionem suscepit a. 1226., et urbs Avenio non nisi post multorum, ipsius quoque Ludovici, interitum, capta est, dolo et fraude Legati Papae, ut fuse narrat Matthaeus Parisiensis. Tolosa dein omnibus viribus oppugnata, et strenue ab ipso Raymundo defensa, tandem ad deditionem coacta, Raymundus sese Ecclesiae subjecit, et solenniter, non sine dignitatis suae prostitutione, absolutus est, stans quippe in camisia, et braccis, pedibusque nudis, coram altari. Inter conditiones pacis erat, ut haeresin ejuraret, haereticos persequeretur, et, cruce sumta, totis quinque annis contra Saracenos, aliosque fidei hostes, propriis sumtibus militaret; Tolosam vero, et Episcopatum Tolosanum, ad vitam tantum retineret, reliquas terras Regi Franciae et Ecclesiae cederet.

§. CCLVII. Comite Tolosano subacto, severiores leges, ut ad Principum edicta, et violenta media alia, veniam, sunt contra haereticos latae, et executioni mandatae, ab ipso quoque Raymundo, qui praecepit, ut omnes in ditione sua caperentur. Quod idem fecit Ludovicus, Galliae Rex, qui jussit, ut statim, ac ab Episcopo, aut Ecclesiastica persona, essent haeretici declarati, debitis adficerentur poenis. Ludovici et Raymundi edicta prostant quoque apud Bzovium a. 1228. Sed infamem sese in primis hac parte praestitit Imperator Fredericus II., qui et Inquisitionis negotium valde promovit: de quo supra monui. Denique Inquisitiones et vicecomburia ubique coeperunt introduci, ut supra narravi.

Addo, in Anglia, et Scotia, multos eſſe combuſtos a. 1210., Papelardos, ſeu hypocritas, vocatos: dein in Alſatia a. 1212., qui, ut ex Huldrico Mutio German. Chron. l. XIX. obſervat Uſſerius de ſucceſſ. Eccleſiae etc.: cap. X. Papam damnarunt, quod conjugia Clericorum et cibos vetuerit: quam ob cauſam ſevere tractati ſunt, ita ut uno die circiter centum fuerint ab Epiſcopo Argentinenſi combuſti, multi carceribus mancipati, donec reſipiſcerent. Sed alii tradunt, eos fuiſſe ſectae Nicolaitarum, qui promiſcuos admiſerunt concubitus: quo nomine traducti ſunt, qui Clericorum conjugia defenderunt. In Germania Inquiſitionem urſit a. 1214. Conradus, Marpurgenſis Inquiſitor, qui, ut refert Trithemius in Sponheimenſi et Hirſaugienſi Chronico, innumeros haereticos flammis tradidit, uſus quoque inſolita probatione per ferri candentis judicium, quo qui fuerant aduſti, cenſebantur haeretici, et judicio ſeculari tradebantur comburendi. De quibus omnibus vid. Uſſerius l. cit. De Henrico vero Minnike, Praepoſito novi operis Goſlarienſis, ob Manichaeiſmum combuſto, Vid. Parerga Gottingenſia tom. I. l. 4. In ſententia ejus condemnatoria habetur, ipſum confeſſum eſſe, Spiritum S. eſſe Patrem Filii, et Mariam virgine majorem eſſe in coelis Dominam, ſummam forte ſapientiam, praeterea matrimonium reprobaſſe, et Diabolum dixiſſe redire velle ad gratiam.

§. CCLVIII. Perſtringamus nunc reliquos haereticos inſigniores. Initio ſeculi floruit *Almaricus*, e territorio Carnotenſi Clericus, et Doctor Pariſienſis, qui docuiſſe traditur neceſſarium eſſe fidei articulum, credere, ſe eſſe membrum Chriſti; quod quivis Chriſtianus, ſi ſalvus ſit futurus, de ſe credere debet. Cui opinioni cum Doctores Pariſienſes contradicerent, cauſa ad Innocentium III. delata, ipſe damnavit, et ad palinodiam coegit, Almaricum. Adſeclae vero ejus, ipſo brevi poſt mortuo, alios narrantur addidiſſe errores; uti. 1. Patris poteſtatem uſque ad finem Oeconomiae legalis duraſſe, legem vero Chriſti uſque ad hoc tem-

pus

pus, adeo ut nunc cum omnibus sacramentis et ritibus externis cessarit, et regnum Spiritus S. inceperit, quo homo sola gratia interna Spiritus S. servandus est. 2. Charitatem Dei adeo esse amplam, ut nullus relinquatur justitiae locus, charitatem mutuam hominum se eo usque extendere, ut quaevis flagitia et stupra sint licita. Ita refert Rigordus, autor coaevus ad a. 1209., de gestis Philippi Augusti, Francorum Regis, inter scriptores Franc. XI. Pithoei. Sed Caesarius Heisterbacensis lib. V. dialog. c. 22., alios adhuc memorat errores. 1. Non aliter esse corpus Christi in pane altaris, quam in alio pane, aut re qualibet. 2. Sic Deum esse in Ovidio locutum, sicut in Augustino. 3. Corporum non dari resurrectionem, nec paradisum aut infernum aliud esse, quam bonam vel malam mentem. Denique in lucem emisit E Martene anecdot. tom. IV. e codice Mss. aliquos errores, in concilio Parisiensi, quo Almaricus proscriptus est, rejectos, inter quos est, *omnia esse unum, quia quicquid est Deus est.* Cl. Moshemius in hist. Eccles. Almaricum, ejusque adseclas reos egit opinionum Pantheistarum et mysticorum, qui fratres liberi spiritus vocantur. De quibus ibi prolixe egit. Praecipuus sectae praeco memoratur Willelmus Aurifaber, qui se jactavit Prophetam, et Papam dixit Antichristum, Romam vero Babylonem. Ceterum hi homines in Synodo Parisiensi sunt damnati a. 1209., et edicto Regis igni traditi, quatuor perpetuo addicti carceri, Almarico autem dictum est anathema, ejusque ossa exhumata sunt, et in sterquilinium missa. Damnata quoque est haeresis ea in concilio Lateranensi IV., erroribus tamen non expressis. Cum autem Almaricus et socii crediti fuerint libris Aristotelis de Physica et Metaphysica abusi, hi quoque nota fuerunt inusti, ut refert Rigordus, qui addit, sub poena excommunicationis in concilio Parisiens. cautum fuisse, *ne quis eos de cetero scribere, legere, praesumat, vel quocunque modo habere.*

§. CCLIX. Succedat *Joachimus*, Abbas Curatii monaste-

rii, Ordinis Ciſtercienſis in Calabria, qui, ut continuas Ciſtercienſium ſuorum vexationes, quibus ipſum, tanquam inanibus divinationibus faſcinatum, exagitarunt, evitaret, alio ſeceſſit, et monaſterium, de *Flore* dictum, conſtruxit, novamque condidit congregationem Florenſem a. 1188., mortuus a. 1202. Vid. inter alios de ipſo Franciſcus Pipinus, autor fere aequalis, in Chron. inter Scriptores Italos Muratorii tom. IX. Reddidit autem ſeſe celebrem 1. prophetiis et revelationibus, ſive, ut credi voluit, divinitus acceptis, ſive ex verbo Prophetico, et Apocalypſi, per ſubtilem interpretationem, hauſtis. Exſtant vero vaticinia ejus de Papis a Nicolao III. ad Innocentium VIII., de Regibus Caſtellae et Legionis a Ferdinando I. ad Philippum V. Scripſit commentarios myſticos ad Prophetias Vet. et Novi Teſt. qui proſtant. 2. Oppugnatione Petri Lombardi, et errore de Trinitate inde orto. Dictum Petri Lombardi, *Patrem, Filium, et Spiritum S. eſſe quandam ſummam rem, quae neque ſit generans, neque genita, neque procedens*, accepit, acſi Petrus voluiſſet, eſſentiam, tribus communem, eſſe quartum quid, a perſonis diſtinctum, adeoque quaternionem ſtatuerit in Trinitate. Quod ut refutaret, ipſe unitatem ſimplicem, et eſſentiae, ſuſtuliſſe fuit viſus, et unitatem collativam, moralem, adfectivam, et concordiae introduxiſſe, qualis eſt inter Deum et pios, multos homines et unum populum, fideles et Eccleſiam, etc. quo retulit loca Joh. XVII. et 1 Joh. V: 7. 8. Refert utique hunc in modum opinionem ejus Thomas Aquinas Opuſc. 24., et propterea liber ejus damnatus eſt in concilio Lateranenſi IV. ab Innocentio a. 1215., Sed non deſunt, qui Joachimi Orthodoxiam defendunt, verba ejus male eſſe intellecta, contendentes. Verum licet ſit, multa in ejus ſcriptis occurrere, receptae de Trinitate ſententiae minus, ut videtur, conſona, ut in *Pſalterio decem chordarum*, probabile mihi ſit, ipſam de Perſonarum diſtinctione nimis fortiter eſſe locutum, et Petrum Lombardum veram et realem diſtinctionem ſuſtuliſſe. De quo non eſt neceſſe

pluribus

pluribus egisse. Plura de Joachimo vid. apud Papebrochium act. Sanct. Mens. Maji tom. VI., et Wolfium Memorab. lection. Ceterum, quod non erat negligendum, multa habet Joachimus de Curiae Romanae sceleribus, et Antichristo jam nato in civitate Romana. Sic ex. gr. in comment. ad Jeremiam inter alia disputat, *Ecclesiam carnalem, quae Babylon adpellatur, fore triplici percutiendam flagello, primo, temporalium amissione ab Alemannorum Inperio, secundo, haeresi, et praecipue a Patarenis, de quorum secta erit mysticus Antichristus, tertio, gladio ab In fidelibus, praesertim Muhammedanis.*

§. CCLX. Adjungamus ei similis generis haereticum, licet temporis intervallo longius ab eo distantem, *Petrum Johannem Olivum*, qui a. 1297. Narbonae mortuus est. Fuit natione Gallus, natus in Castro. S. Mariae Serignani in Gallia, inde *Serignanus* dictus, et anno aetatis duodecimo jam oblatus S. Francisco in conventu Biterrensi a. 1259., unde *Biterrensis* nomen tulit. Cujus Ordinem Minorum ita est tuitus, et illustravit, ut norma disciplinae fuerit aliis factus, et paupertatem omnimodam ita ursit, ut sectae Beguardorum et Fratricellorum, de quo postea, praecipuus fuerit autor. Praestitit autem se in primis celebrem *postilla*, seu commentario, in Apocalypsin, qui MSS. superest; ex quo excerpta, a nonnullis Theologis, ad petitionem Johannis XXII. Papae facta, exstant apud Baluzium in Miscellan. tom. I. Propter quae reus est haeresios declaratus, et a Johanne XXII. post mortem damnatus, ossa quoque exhumata sunt, et concremata. Traditur quidem, alios etiam fovisse errores, uti, *parvulis in baptismo gratias et virtutes non conferri, animam rationalem non esse formam corporis*, denique *Christi, non mortui, sed viventis, latus esse lancea apertum:* verum, licet Clemens V. in Synodo Viennensi eos errores damnaverit, Sixtus tamen IV, qui scripta ejus diligenter jussit examinari, ea ab errore pronunciavit inmunia. Quae contraria Paparum judicia, et secum invicem, et cum Paparum infallibilitate, difficulter conciliantur.

ciliantur. Adſeclae autem Petri Olivi poſtea ob errores, in comment. ad Apocal. adſertos, partim combuſti, partim *in*carcerati, ſunt ſeculo ſequente a. 1318. Vid. Baluzius, l. cit.

§. CCLXI. Hypotheſes vero hujus viri, quas in lucem protraxiſſe operae pretium eſt, de Eccleſiae fatis, et Papis Romanis, in excerptis memoratis obviae, ſunt ſequentes. 1. Tres Eccleſiae ſtatus diſtinguit, Legis Moſis, Euangelii, et conſiliorum euangelicorum, quae omnimodam continent abnegationem et obedientiam. Primus ſtatus eſt Patris, qui ad Chriſtum uſque duravit, ſecundus Filii, uſque ad Franciſcum, et Spiritualium ortum. Tertius inde uſque ad finem mundi, qui eſt Spiritus S. Sicut autem ſecundus ſtatus eſt primo perfectior, ita tertius ſecundo: qui praeterea vitae Chriſti reſpondet, et in conſiliis euangelicis expreſſus eſt. 2. Eccleſiae Novi Teſtamenti ſunt ſeptem aetates, vel periodi, quae diebus Creationis, ſeptem ſigillis, et tubis, Apocalypticis conveniunt. Quarum *prima* eſt fundationis Eccleſiae per Apoſtolos, *ſecunda* perſecutionis Gentilis, initio a Nerone facto: *tertia* vindicationis fidei contra haereticos, quae a Conſtantino M. incepit: *quarta* vitae anachoreticae, quae ab Antonio Magno initium ſumſit; et mundum, inſtar ſolis et lunae, illuſtravit, eumque uſque ad extrema ſolitudinis fugit: *quinta* eſt vitae communis, partim zeli liberi, partim condeſcenſivi, ſub Monachis, et Clericis, poſſeſſiones habentibus: cujus initium a tempore Caroli M. repetitur: *ſexta* eſt renovationis euangelicae vitae, et expugnationis Antichriſtianae, ac finalis converſionis Judaeorum ac Gentium, ſeu iteratae aedificationis Eccleſiae, ſimul primae, quae a tempore Franciſci aliqualiter, ſed plenius a damnatione Babylonis, meretricis magnae ortum ducit: *ſeptima* eſt reſpectu hujus vitae quieta et mira poſſeſſio futurae gloriae, ſed futurae vitae reſpectu generalis reſurrectio, ac conſummatio omnium.

§. CCLXII. 3. Adcurata eſt comparatio *a.* inter regulam Franciſci, et vitam euangelicam, quam Chriſtus degit, et Apoſtolis injunxit *b.* inter Synagogam carnalem Judaeorum,

et

Ecclesiam Catholicam hujus temporis, nec non inter utriuse oppugnationem, qua Synagoga euangelium, et Ecclesia nalis regulam Francisci, oppugnavit *c.* inter Synagogae nalis et Ecclesiae carnalis excidium *d.* inter Christum Cruixum et resuscitatum, ac Franciscum, cui plagae Christi sunt pressae, quique ante alios sanctos resuscitatus est. *e.* inter odecim Christi Apostolos, ac Francisci totidem primos fis et socios, ut et duodecim viros euangelicos, per quos alis Ecclesia reliquiarum, Judaeorum et Gentium, est proganda *f.* denique inter Ecclesiae propagationem, non tam ter Judaeos quam Gentiles, ac regulae Francisci exaltatiom, minus inter Latinos, quam Graecos, Saracenos, Taros et Judaeos. 4. Ecclesia itaque Pontificia est Babylon, eretrix magna, Papa est mysticus Antichristus, et veri tichristi, qui est Deus et Messias Judaeorum, post deuctam Babylonem mysticam, futurus praecursor. Francis autem est Angelus ille, de quo in Apocalypsi dicitur *i alterum Angelum, habentem signum Dei vivi* etc. 5. Bestia tremo ex abysso est potestas secularis, et septem ejus ita sunt 1. decem Inperatores gentiles, totidem persecuum autores, 2. Ariani, seu haeretici, 3. carnales, et laxi, bbates quintae aetatis 4. mysticus Antichristus est casextum, et 5. magnus Antichristus cum rege Monarcha adhaerente caput septimum. Bestia praeterea cum duocornibus est pseudo-papa cum pseudo-religiosis, et lo-prophetis. Reliqua praetereo, cum haec ad systealiquem dandum intellectum sufficiant.

CCLXIII. Dicta qui ad animum retulerit, haud difr perspexerit 1. Petrum Olivum, et Joachimum Ab-, nec non aeternum euangelium, cujus supra memini, in praecipuis convenire capitibus, adeoque vix duesse, quin ex hoc Ordine liber iste prodierit. 2. Perquidem illos viros inmanem Curiae Romanae, et Ecjus temporis, depravationem, sed et ipsos magna lasuperstitione, multasque ineptias de Francisco, et

Ordine ſevere mendicantium effutiiſſe, ac ad eum miſere detorſiſſe Apocalypſin, adeoque eos in Apocalypſi explicanda parum praeſtitiſſe, niſi quod Romanae Eccleſiae faciem corruptam in ea viderint depictam, ſimul reformationem Eccleſiae ex ea recte derivarint.

§. CCLXIV. Subjungamus poſtremo tractationi de haereticis errores a facultate Pariſienſi damnatos, a. 1240., praeterea diabolicam quandam haereſin, quae per Germaniam graſſata eſt. Opiniones ab ea Facultate proſcriptae memorantur ſequentes. 1. Divinam eſſentiam ab Angelis et Beatis videri non poſſe 2. eam, ratione formae, non eſſe in Spiritu S., uti in Patre et Filio. 3. Spiritum, prout eſt amor et nexus, non eſſe a Filio, ſed a ſolo Patre 4. multas eſſe veritates aeternas, quae non ſunt, ipſe Deus. 5. Angelum malum in primo inſtanti fuiſſe talem. 6. Angelum in eodem inſtanti eſſe poſſe in diverſis locis. 7. Cujus meliora fuerint naturalia, majorem neceſſario eſſe gratiam et gloriam. 8. Liberum arbitrium habere potentiam naturalem ad recipiendam gratiam, ſed non effectivam, h. e. gratiae receptioni cooperantem. 9. Qui damnatus eſt nunquam fuit in gratia. Vid. de his Natalis Alexander in hiſt. hujus ſeculi. Contexuit etiam prolixum catalogum errorum, eoſque damnavit a. 1277., Stephanus Pariſienſis Epiſcopus, qui recenſentur in Bibl. M. Patrum tom. XXV. Dicit autem in praefat., eos in Academia Pariſ. publice fuiſſe propoſitos *quaſi dubitabiles*, et *in ſcholis diſputari ſolitos*. Addit, dici, *ea eſſe nota et vera ſecundum Philoſophiam*, *ſed non ſecundum fidem Catholicam*: quod carpit. Contexuerunt quoque aliorum errorum longum catalogum Centuriatores Magdeburgenſes, ſed quos ibi legi malim. *Diabolica* vero haereſis, quae in Germania fertur erupiſſe, tam enormis deſcribitur et inpia, ut fidem fere ſuperet. Depinguntur enim hi homines, qui *Stadinghi* adpellantur, tanquam foederati Diaboli, et profeſſi hoſtes, ac aperti oppugnatores Dei, coelorum Domini, quem etiam palam et directe blaſ-

phemiis

phemiis inpetunt, a quo Luciferus fraudulenter, et injuste, est ad inferos detrusus, quem inde rediturum sperant. Praeterea omnia Deo ingrata, et Diabolo accepta, feruntur patrasse. Contra quos, omnium pessimos haereticos, et humani generis pestes, sacram indixit expeditionem Gregorius IX. Papa, cujus Duces fuerunt Henricus, Brabantiae Dux, et Florentius, Hollandiae comes, eo cum successu, ut, licet insane pugnantes, fuerint deleti. Vid. litterae Gregorii ad Archiepiscopum Moguntinum, et alios, Albertus quoque Stadensis in Chronico, cujus excerptum exstat apud Bzovium a. 1234., et Chronicon Belgicum Johannis a Leydis l. XXII. Autor incertae *historiae Archiepiscorum Bremensium*, inter Scriptores Septentrion. Lindenbrogii, ad a. 1234. hoc bellum enarrans, Stadinghiis tantum inputat, quod *quaesierint responsa daemonum, simulacra fecerint aerea, consulentes etiam in suis spurcitiis erroneas Pythonissas*, et, *quod deterius est*, inquit, *viaticum salutis aeternae horribilius, quam deceat exprimi, pertractantes. Clericos etiam*, addit, *et religiosos inpie lacerantes cruciabant omni genere tormentorum.* Interea hi ipsi homines, tam atris depicti coloribus, adeo ab ipso narrantur *infecisse populum Christianum, ita ut infinita rusticorum multitudo, tam in remotis quam in vicinis provinciis constituta, verbotenus eos defenderit, et si se opportunitas obtulisset, promto animo proterviae eorum auxilium adtulisset.*

PROPAGATIO ECCLESIAE.

§. CCLXV. *Quarta* ordine expeditio suscepta est ab Henrico VI., Germaniae Rege, a. 1195., instigante Papa Coelestino III., qui, postquam Galliae et Angliae Reges frustra permovere conatus fuerat, tandem se ad Henricum, licet excommunicatum, vertere debuit. Aures autem praebuit Hen-

ricus, sive, quod sese ea ratione gratiam Papae sibi conciliare posse crediderit, sive, ut ea occasione Normannos, sibi in regno Neapolitano et Siculo adversantes, subigeret. Divisi vero sunt Cruciati in tres turmas seu exercitus, quorum duo cum Ducibus per diversa loca sunt praemissi, comitante etiam heroici animi foemina Margareta, regina, et Belae, Hungariae Regis, vidua. Ipse Henricus cum tertia manu sese in Italia detinuit, et adversarios sibi subjecit: quo facto meliorem exercitus partem quoque in Palaestinam misit. Cruciati, non obstantibus induciis, quae nondum exspiraverant, bellum mox intulerunt Infidelibus, et Saphadinus, qui tunc regnabat, sese iis, copiis suis unitis, non sine successu opposuit in initio, expugnata Joppe; sed praelio inter Tyrum et Sidonem inito, magna cum clade discessit inferior. Qua victoria recte uti nescientes Cruciati Thoronem, munitissimum castrum, obsidentes, sese frustra fatigarunt: deinde corrupti sunt Templarii et Hospitalarii, cum nonnullis Ducibus, a Saphadino; adeo ut obsidionem fecerint missam, et per mutua diffidia se adtriverint. Accessit denique mors Henrici VI., unde multa sunt per totam Europam orta dissidia, et Principes, de rebus suis soliciti, in proprias terras quam citissime sunt reversi. Qua ratione tota expeditio in vanum cecidit, nihilque quam inmensam cladem adtulit Christianis. Desiit autem a. 1198.

§. CCLXVI. *Quinta* expeditio, brevi secuta originem suam debet Innocentio III., qui eam, litteris quaquaversum missis, et Legatis, inter quos eminuit potentissimus in Francia concionator Fulco, procuravit, induciis inter Reges Galliae et Angliae factis. Principes in ea partes habuerunt Galli, quorum praecipuus fuit Balduinus, Comes Flandriae, quibus sese adjunxerunt Veneti, sub famigeratissimo Duce Dandulo, a. 1201. Cruciati partim Massiliam profecti sunt, inde in Palaestinam navigaturi, partim Venetias, ut sese cum Venetis jungerent. Cum vero pecuniam, Venetis promissam, non nisi ex parte solvere possent, res in vanum cecidisset, nisi Dan-

dulus

lus viam rem terminandi invenisset. Obtulit autem Cruciatis, ut Jaderam, vulgo Zaram, urbem Dalmatiae maritim, quae a Venetis defecerat ad Hungaros, expugnarent, Venetis redderent. Quod a. 1202. executioni est mandan. Cum vero in Papalem excommunicationem, iis denuntam, qui Christianorum terras invaderent, incurrissent, pa eos absolvit. In quo facinore omen fuit observatum seditionis contra Christianos vertendae quod eventus comobavit. Exiit enim in Constantinopolis, et regni Graeum, occupationem, regno Latinorum ibi condito. Alexius, rem paucis enarrem, cum fratrem suum Isaacium Angelum gno et oculis privaverat, simul carceri, cum Isaaci filio Aio, mancipaverat, et post res suas firmatas libertati redderat, hic Alexius, libertate recepta, se ad Philippum Suen, Germaniae Regem, qui ejus sororem duxerat uxorem, itulit, a quo Cruciatis, apud Zaram hyemantibus, commenus est; qui, postquam Alexius eos ingente spe lactaverat, specie Ecclesiae Graecae cum Latina unionem promiserat, per mare adgressi sunt a. 1203. versus Constantinopolin, obstante aut interdicto Papae, qui illud propositum inbavit, aut multorum separatione, qui Papae obedientes tim terras suas repetierunt, quorum tamen maxima pars itinere periit, partim in Syriam profecti sunt, ut se cum quis, qui Massiliae iter susceperant, jungerent contra Inles. Perseverarunt reliqui in proposito CPolin invadent subigendi, maxime postquam Papa, rectius informatus, sensisset; remque perfecerunt. Etsi enim in initio resist Alexius cruciatis, mox, terrore panico correptus, sese fugam dedit, et res Graecorum prostituit: quando Graeci iorem Isaacium, e carcere eductum, in throno collocat, qui filium suum Alexium in urbem admisit, et cum iciatis foedus pepigit: cujus tamen conditiones non praeunt Graeci. Agnoverunt quidem Papam pro capite unisali, et unionis Ecclesiarum spem fecerunt, sed in pecunia renda et militibus ad expeditionem sacram suppeditandis

falſos ſe demonſtrarunt: quare hyemem ibi triverunt Cruciati, exſpectantes, ut Alexius fidem praeſtaret. Quo ipſo tempore res longe aliam induerunt faciem. Alexius Ducas, cui Martzuphli cognomen fuit, ex Inperatorio cretus ſanguine, ad Inperium adſpirans, Graecorum animos, qui a Latinis, quibuscum foedus pepigerat Alexius junior, erant alieniſſimi, ſibi devinxit, et Alexium inter ac Latinos concivit ſimultates, adeo ut res brevi in apertum bellum inter Latinos et Graecos eruperit, dein rem eo adduxit, ut, Alexio carceri incluſo, ipſe a populo, ſeditione commoto, fuerit proclamatus Inperator, quando Alexium in carcere propriis manibus trucidavit. Quo in ſtatu cum res eſſent, Cruciati, urbem incredibili virtute adgreſſi brevi expugnarunt, Alexio Duca etiam fuga ſe ſubducente. Urbs vero ſpoliata, et nihil non criminis in ea commiſſum eſt. Viſa vero fere miraculoſa eſt haec expugnatio ob ſitum urbis, et inmenſam Graecorum in ea copiam. Cenſentur enim ultra 400 millia armatorum in ea fuiſſe, ita ut pro uno adgreſſore, fere ducenti eſſent, qui urbem defenderunt. Praeter multa alia ſpolia in Latinorum manus venerunt variae reliquiae, quae in diverſas Europae partes brevi ſunt tranſportatae: inter quas memorantur pars coronae ſpineae Chriſti, fruſtum ligni Crucis, ſacra cuſpis lanceae, pars capillorum Chriſti, cum puer eſſet, aliquid de linteo, quo in praeſepi fuit inplicitus, una Philippi Apoſtoli coſta, cum ejus dente, caput Johannis baptiſtae, et quae ſunt ſimiles aliae. Ceterum manſit regnum, CPoli capta a. 1204., penes Latinos Francos, a primo Rege Balduino uſque ad Balduinum II. a. 1261., per annos quinquaginta octo, quando a Graecis proditione urbs eſt recuperata. Hiſtoriam vero ex Graecis deſcripſit Nicetas Choniates, ex Latinis Villharduinus, ſocius expeditionis, inter ſcriptores Byzantinos. Vid. etiam Guntheri monachi Baſileenſis, *narratio CPolitana* in Antiq. Lexion. Caniſii tom. IV.

§. CCLXVII. Cum vero reliqui Cruciati, qui in Palaeſtinam adpulerant, triſte fatum ibi experti fuerint, et maximam

mam partem peste, aut Infidelium ferro, perierint, adeoque nihil fuerit effectum, *sexta* suscepta est expeditio, quae in concilio Lateranensi IV. decreta est ab Innocentio IV. a. 1215., sed non nisi a. 1217. sub Honorio III. executioni mandata. Ducem sese praebuit Andreas, Belae filius, rex Hungariae, reliquis quippe Europae Principibns varie distractis. Fuerunt autem cruciati maximam partem Germani et Itali. Adgressi sunt iter in Palaestinam per mare, longe plures partim per Venetias, partim per Siciliam, et variis ex Italiae portibus, Hollandi vero et Colonienses per fretum Herculeum, instructa classe. Venerunt priores Cyprum, ubi sese cruciatis adjunxit rex Cypri, inde Ptolemaida, ubi Johannes Bryennius rex Hierosolymae idem fecit. Moverunt sese mox contra Saracenos, quorum Dux erat Coradinus, filius Saphadini, Sultani Babylonis et Damasci, Babylone se tenens. Cum vero is praelium evitaret, redierunt, multis onusti spoliis, Ptolemaida, postquam Principes, prae devotione, sese aquis Jordanis abluissent. Dein, ne nihil agerent, munitissimum castellum Tabori monti inpositum, et civitati Acrae valde infestum, obsidere quidem coeperunt, sed, fastigio montis licet jam occupato, mox inde discesserunt, per Boamundum Comitem Tripolitanum, qui metum illis incussit, delusi. Suscepta dein expeditione in Phoeniciam, ea longe pejus cessit, multis frigore, longe pluribus ingente tempestate, subito exorta, inter Tyrum et Sareptam, absumtis. Quando, exercitu separato, Andreas cum maxima parte regnum suum, ubi res turbatae erant, repetiit.

§. CCLXVIII. Quo in statu deplorabili cum res esset, felicibus avibus adpulit classis Septentrionalium, quam evanuisse putabant. Classis autem ea, ingente coorta tempestate, conjecta fuit in aliquem Portugalliae portum, et ab ea opem petiit Alphonsus II., qui ibi degebat, in expellendis Mauris, et expugnanda urbe Aliazar. Cui petitioni etsi aliqui restiterunt, qui navibus discesserunt, Hollandi,

tamen et Colonienſes, aliique, aures praebuerunt, urbemque, debellatis Maurorum copiis, ceperunt a. 1218., quando et illi ſunt iter ſuum perſecuti. Statim ac in Palaeſtinam veniſſent, ſeſeque cruciatis, qui ibi erant, junxiſſent, conſilium ceperunt omnes arma vertendi contra AEgyptum, unde omnia mala et pericula veniebant, illudque mox exſecuti ſunt. Cum autem Damiata, ab antiquo Peluſio probe diſtinguenda, quippe ad ſecundum Nili oſtium Taniticum ſita, praecipuum eſſet AEgypti munimentum, et emporium, eam adgreſſi ſunt oppugnare. Erat urbs munitiſſima, habebatque turrim, quae 400 capiebat homines, in Nilo aedificatam, et turri Damiatae catena ferrea, quae omnem prohibebat navium introitum, adligatam. Expugnarunt, licet non ſine magno labore, et gravi clade, hanc turrim, catena ferrea perrupta per Harlemenſes; ſaltem hanc gloriam ſibi vindicarunt, et ejus imaginem in Templo majore, adhuc adſervatam, exhibent. Quo facto, urbem vix in poteſtatem redigere potuerunt, cum, quod numeroſiſſimo Meledini Sultani, qui Saphadino Patri ſucceſſerat, exercitu obſiderentur, tum, quod minus concordes eſſent cruciati, Legato Papae et Bryennio de ſuperioritate contendentibus; tum denique, quod per longam obſidionem, continua cum Saracenis praelia, multorum quoque in patriam diſceſſum, valde deminuti eſſent. Tandem tamen, novis cruciatis continuo accedentibus, urbis facti ſunt compotes, poſt ingentes clades et labores, poſtquam octodecim menſes eam tenuiſſent obſeſſam: erat enim urbs fame et peſte fere exhauſta. Cum vero, urbe expugnata, veteres lites inter Legatum Papae Pelagium, et regem Hieroſolymitanum Bryennium, vehementiores fierent, Rex inde in Syriam cum ſuis diſceſſit, et multi patrias repetierunt terras, adeo ut nihil amplius potuerit effici. Sed, cum a. 1221. novi cruciati ingente numero adveniſſent, ipſe etiam Bryennius ad exercitus petitionem, deliberatione inſtituta, et Legato urgente, ut recta Cairum tenderent, Sultanum regno privaturi, in illud, renitente Bryennio, conſenſe-

fenserunt; honestissimis etiam pacis conditionibus, a Sultano oblatis, quibus et Damiatam et Hierosolymam, cum regno Hierosolymitano cessit Cruciatis, fusque deque habitis, per Legati ambitionem, contra Bryennii et Principum vota. Quod pessime ipsis cessit. Cum enim ab urbe Cairo prope abessent, brachiis Nili inclusi, claustra ejus aperiri fecit Meledinus, unde totius regionis, ubi erant Cruciati, orta est tanta inundatio, ut totus exercitus fuisset deletus, nisi ipsius Sultani humanitas succurrisset. Obtulit adhuc octo annorum inducias, et liberum discessum, sub conditione restitutionis Damiatae. Quibus conditionibus acceptis, humanissime a Sultano tractati sunt, qui ipsis omnia suppeditavit necessaria, et Aegyptum, re infecta, deseruerunt. Qua ratione et haec expeditio in fumum abiit.

§. CCLXIX. Ultima, ordine *septima*, simul omnium infelicissima, fuit expeditio Ludovici IX., Galliarum Regis, a. 1245. Frederici II. Inperatoris, a. 1228., suscepta, quae nihil praestitit, quam induciarum per decem annos prolongationem, et Hierosolymae, Nazarethae, Joppes, aliarumque nonnullarum regionum, restitutionem, cujus supra in Gregorio IX. memini, in censum venire non solet; multo minus una alterave particularis, nulliusque momenti, uti Theobaldi V., comitis Campaniae, et Navarrorum Regis, a. 1249., Richardi, Cornubiae comitis, et fratris Henrici III., Anglorum Regis a. 1240. Ludovicus crucem ex voto admisit, cum ex gravi morbo decumberet, eoque animo, ut Christi sepulchrum manibus Infidelium eriperet. Promovit vero eam Innocentius IV., qui eam in Synodo Lugdunens. I. decrevit a. 1245. Causam, vel occasionem, praebuit miserabilis Christianorum conditio in Palaestina per Chorasminos, Persas a Tataris ejectos, quibus Palaestinam concesserat invadendam Sultanus AEgyptius, qui horribili modo in ea grassati sunt. Praecipui Duces et Comites fuerunt Robertus Atrebatensis, Carolus Andegavensis, et Alphonsus Pictaviensis, Comites. Habuit quidem felicissima initia expeditio,

peditio, ar 1249. versus AEgyptum et Damiatam, quae exiguo labore brevi tempore capta est, quippe a civibus et militibus deserta, sed funestum exitum. Ad Massoram progressi, fluvium Taneos, licet non sine periculo, transierunt, aliis relictis, qui castra tuerentur; sed Galli, qui primi transierunt, in Saracenos magno inpetu, admodum inprudenter, non exspectatis aliis, irruerunt, et circumventi interierunt: unde, acerrimo mox orto praelio, ingentem passi sunt cladem Christiani, locum et statum tamen, incredibili regis virtute, adhuc tuiti: donec a Saracenis circumventi, et inedia ac morbo debilitati, partim occisi, partim capti sint; inter captos fuit ipse Ludovicus, cum nonnullis Principibus. Gessit autem sese Rex in captivitate magnanimiter, nec nisi in has consentire voluit conditiones, ut pro captivorum redemtione penderentur octo millia Byzantinorum Saracenorum, seu 400 millia librarum Gallicarum, pro sui vero liberatione redderetur Damiata, Christiani cum omnibus inpedimentis discederent, et decem annorum essent induciae. Quo pacto cum Sultano inito, accidit, ut mox interfectus fuerit Sultanus a Mammelucis, quibus hodierni Janitzarii respondent, quibuscum, non sine vitae novo periculo pactum renovare debuit Ludovicus. Hac ratione in Regnum suum rediit Rex, inmensa hominum copia in AEgypto deleta, et res Orientis reliquit desperatas. Narrant non nulli, ipsum ciborium, seu S. eucharistiam, oppignorasse S racenis. Sed hoc fabulis est adnumerandum, cum nemo V terum id tradiderit, et indoli regis nimis adversetur: m enim mortes potius subiisset devotissimus rex, quam ageret. Ceterum descripserunt hanc famosam expeditio Sanutus lib. XII., Joinville in historia Ludovici IX., Guielm. Nangis in Chron. Fuit autem Johannes de Joi la comes Regis in hac expeditione, ejusque vitam G conscripsit, notis illustratam a Menardo et Cangio.

§. CCLXX. Rex licet non nisi post urbes maritima laestinae, quas Christiani possidebant, munitas, discef

res tamen Orientis in pejus vergere coeperunt. Ortae mox levi de causa lites inter Venetos et Genuenses, in apertum bellum eruperunt in Palaestina, et res Christianorum valde adtriverunt. Tatari quoque in Palaestinam irruperunt; sed quos ipsorum Saracenorum AEgypti, qui sese Christianis junxerunt, ope superarunt. Quo facto, a Saracenis illis invasi sunt, et ad summas redacti angustias. Quo in rerum statu Ludovicus IX., novo accensus zelo, alteram suscepit expeditionem contra Infideles a. 1269. Sed inprudenter, et infelici successu. Adgressus enim in initio est Africam, expugnavit Carthaginem, et Tunetum obsedit, ut fidem ibi plantaret, quod maxime in votis habebat, inpedimenta praeterea inde cruciatis oriri solita, e medio tolleret; sed morbo correptus ibi occubuit, et res in summo reliquit discrimine, a. 1270., quas quidem aliquatenus restituit Carolus, Rex Siciliae, qui, post nimias moras, tandem cum instructa classe ad eas oras adpulit: vere tamen nihil effecit aliud, ac quod Rex Tuneti ad inducias his conditionibus fuerit adactus, ut certam pecuniae summam daret Carolo, et praecones fidei admitteret. Quo facto, discessit inde Carolus in Siciliam, sed in itinere passus naufragium, quo, praeter alia damna, omnem perdidit pecuniam. Eduardus, Rex Angliae, parva cum manu quidem venit Ptolemaida, sed, re infecta, discedere coactus est. Adcinxit quoque sese Carolus, Siciliae Rex, cui regnum Hierosolymae obtigerat, ad illud tuendum, sed Vesperae Siculae, quas supra descripsi, aliaque mala ingruentia, omnes conatus fecerunt irritos. Adcesserunt tandem intestini Christianorum motus in Palaestina, et res eo recidit, ut Syria et Palaestina fuerint exacti, Ptolemaide a Sultano destructa a. 1291., in quo finem belli sacri constituit Paulus AEmilius in historia Philippi Pulchri. Fuit autem incredibilis morum Christianorum in Palaestina corruptio, longe supra reliquos Palaestinae incolas teste autore hujus aevi Brocardo in *descriptione terrae sanctae* cap. 12., quae eos intolerabiles fecit, dignosque, qui judicio Divino deleantur.

§. CCLXXI. Converſi narrantur hoc ſeculo, ut ad veriorem Chriſtianae profeſſionis propagationem veniam, Boruſſi et Tatari, de quibus quaedam dicenda reſtant. Boruſſis, ſeu Pruſſis, qui capita initio ſeculi erexerunt, et provinciales non tantum, ſed et conterminos, Chelmenſes et Maſſavios invaſerunt, convertendis non tantum incubuerunt Ciſtercienſes Monachi, quorum praecipui fuerunt Chriſtianus et Philippus, prior quoque Prutenorum Epiſcopus conſecratus a. 1215. ſed in primis Cruceſignati, interque eos ordinis Teutonici equites, qui eos fidem armis coegerunt admittere, bello cum iis per annos quinquaginta geſto ab a. 1230. Quo tempore ab illis equitibus, in honorem Mariae protectricis, arx primaria Ordinis, Mariaeburgum dicta, aedificata eſt. Vid. Krantzius in Vandalia l. VII. Ceterum, quod notatu non eſt indignum, cum populi illi a Chriſtianae fidei profeſſione abſterrerentur, quod timerent, *ne poſt ſuſceptionem fidei per Principes Orbis libertates eorum ad ſervitutis onera deducantur* verba ſunt Frederici II. inter Epiſtolas Petri de Vineis l. VI. cap. 30. Inperator libertatem eorum fore ſartam tectam declaravit, epiſt. citata. Celebrior eſt Tartarorum, vel potius *Tatarorum*, converſio: de quibus quaedam ſunt praefanda. Scripſerunt de iis, praeter Perſicos, et orientalem chriſtianum Abulpharagium in *hiſtoria dynaſtiarum*, Aytonus, ſeculi ſequentis ſcriptor, Marcus Paulus Venetus de *regionibus Orientalium*, et ex recentioribus in primis Aſſemannus Bibl. Orient. tom. IV., qui conſulendi ſunt. Schythae genere antiquitus adpellati ſunt Tatari, qui fluvium ejus nominis accoluerunt, dicti quoque *Sumogli*, ſeu Mogli aquatici, pars colluviei variarum nationum in Schythia intra et extra Imaum montem. Qui omnes populi nuncupati ſunt Mogli, alias Mogoli, Mogores Mogulenſes, quorum illi, qui ad fluvium illum ſedes habebant, nomen Tatarorum tulerunt, ſed quod dein omnibus factum eſt commune, cum Chingius regnum fundavit, in quod omnes illos coegit. Erat autem Chingius ex gente Tatarorum ortus, fundator vero

vero inperii *Cinghis Can*, seu Cingius rex et inperator; nomen enim proprium est *Cinghis*, et *Chan* principem vel regem denotat; quare omnes Tatarorum Inperatores nomen Chan retinuerunt, sicut Romani *Caesaris*, vel Augusti, Persae Chosroae et Sophi. Fundavit vero inperium ex omnibus illis populis per Scythiam a. 1203., quando ab Unchano, Tatariae proprie dictae Principe, deficiens, ad ejus vitandas insidias, eo interfecto, regni fundamenta jecit. Erant autem Tatari antea vectigales, et subjecti Regi Chatajorum, seu Sinensium, bestialem degebant vitam, et nomades Scenitae, canum luporumve pellibus vestiti, et murium aliorumque animalium carnibus vescentes, et lac equarum bibentes: ut habent Aytonus, et Abulpharagius, nec una fuit omnium religio semper. Alii fuerunt idololatrae, et imaginum cultores, alii unum coluerunt Deum, quod Cinghis-Can praecepit, dein facti Muhammedani.

§. CCLXXII. Sed fuerunt quoque, jam ab antiquis temporibus, inter eos, haud exiguo numero Christiani, imo floruit ibi Christiana professio Tataris Inperantibus. Insignis utique Christianorum fautor fuit *Unch canus*, alias Johannes Presbyter dictus, Tatarorum Inperator: de quo ad superius seculum egi. Ipse Cinghis-Can Christianam habuit uxorem, et Christianis favit: quod idem fecerunt filii ejus et posteri; inter quos fuerunt, qui fidem professi sunt, uti Gujuch-canus, nepos magni Chani, qui ab a. 1246. ad 1251. omnibus praefuit Tataris, matrem habuit quoque Christianam, et Ducem copiarum Cadachum, seu Erchaltai, cujus exstat epistola ad Ludovicum IX., Francorum regem, in qua, inter alia, dicit, *regem suum praecepisse, quod in lege Dei non sit differentia inter Latinum, Graecum, Armenium, Nestorianum, Jacobinum, et omnes, qui adorant crucem; omnes enim*, addit, *sunt, unum apud nos.* Vid. Vincentius in *speculo histor.* Sed propagata fertur Christiana professio per eas regiones a Praedicatoribus, et Minoritis, ad eas ab Innocentio IV. missis: vid. eorum epistolae apud Raynal-

dum. Gujucho successit Mango-Chan ab a. 1251. ad a. 1260. quem, a Rege Armeniae inductum, nomen Christo dedisse, refert Aytonus, qui addit, cum eo, praeter domum ejus, fuisse multos baptizatos, utriusque sexus, nobiles et Magnates. Coblajum, fratrem ejus, et successorem ab a. 1260. ad a. 1302. Christianum fuisse, tradit quidem Nicolaus III. Papa in epist. ad eum apud Raynaldum, sed verius est, eum fautorem fuisse Christianorum, ut ex Paulo Veneto, et Abulpharagio, constat.

§. CCLXXIII. Frater vero ejus *Hulachus*, qui Tatarorum *Occidentalium* in Perside, Mesopotamia, et Syria Inperatorem egit ab a. 1256. ad a. 1265., et, Bagdado capta, Saracenicum ibi delevit Inperium, matrem uxoremque habuit Christianas, et eo tempore ibi floruit Christiana religio, teste Abulpharagio. Imo ipse Hulachus eam professus est, ut ex Aytono, et Epistolis Papae ad eum, apud Raynaldum, patet. Filius et successor ejus Abaka coluit quidem idola, sed favit Christianis, teste Aytono. Cujus frater, et successor, ab a. 1282., Tachador, Saracenicam suscepit religionem, indeque Achmed-chan voluit adpellari, attamen sese universis gentibus, in primis Christianis, exhibuit clementem, teste Abulpharagio, qui tunc floruit; licet Sanutus et Aytonus referant, ejus jussu Ecclesias Christianorum ubique fuisse destructas. Obiit a. 1284. Alia longe mens fuit Argono, Abakae filio, qui ab a. 1284. ad 1291. regnavit, quippe qui Christianus fuit, et religionem quoque Christianam propagari fecit. Denique, aliis missis, Cassanus, vel Cazanus, filius Argoni, qui ab a. 1295. ad 1303. praefuit, initio quidem, ut iis, per quos ad regnum pervenerat, placeret, fidem Muhammedanam professus est, sed Christianam deinceps amplexus est, uxore quoque ducta filia Aytoni, Armeniae Regis, quae ad Christianae fidei propagationem multum contulit. Plura et alia qui velit, adeat historiam Ecclesiasticam Tatarorum, quam nuper, ut his scriptis vidi, in publicum dedit Moshemius, ab antiquis ductam temporibus, et lectu dignam.

ECCLE-

ECCLESIA ORIENTALIS.

:CLXXIV. De ftatu Ecclefiarum Graecarum antequam
m, hiftoria fchifmatis eft pertexenda, ut, Ecclefias
as et Latinas manfiffe divifas, ob eadem ac antea ca-
adpareat. De qua divifione multa proftant teftimonia,
exhibenda. *a*. Canon IV*tus* concilii Lateranenfis IV.
nocentio, non tantum ipfis verbis id adfirmat, fed et
Graecorum in Latinos eum adtigiffe gradum tradit, ut
nis baptizatos rebaptizaverint, altaria, fi Latini fuper
lebraverint officia, polluta, ac abluenda, dixerint etc.
tiam Germanus, CPol. Patriarcha, in epift. ad Cyprios
Cotelerium in Monum. Gr. tom. II. *β*. Idem evincunt
verfiae circa doctrinam, regimen, et ritus, inter eos agi-
Quae capita qui fcire velit, adeat *indicem αἰτιαμάτων accu-*
m contra Latinos, tempore Innocentii III. fcriptum,
Cotelerium ibid. tom. III., epiftolam Germani, modo
a, alias etiam Graecorum epiftolas ad Papas, et contra
s, apud Leonem Allatium de *confenfu* etc. l. II. c. 15,
nec non fcripta eriftica Graecorum et Latinorum; de
mox. Fuerunt autem praecipua capita 1. Primatus
, quem Graeci depingunt tanquam a Latinis fupra reli-
Patriarchas non tantum evectum, fed et Chrifto ac Pe-
rem, imo majorem. Germanus ex. gr. l. cit. dicit,
Italicus non fuftinet, Chriftum caput effe et vocari, fed,
b hoc ordine ejiciens, fenioris Romae Pontifici illum lar-
etc. In *accufationum indice* inter alia traditur, eos Pa-
ere *fupra Petrum deificare*, in fpecie carpitur, quod
fibi poteftatem adroget *peccata remittendi, canones, et*
abolendi, difpenfandi, indulgentias concedendi etc. 2. Pro-
Spiritus S. ex *Patre Filioque*, etiam Symbolo fidei in-
quam multi Graecorum inpugnarunt, ut Theodorus
is junior Inperator, Germanus Patriarcha, Nicepho-
emmydes, Gregorius Cyprius, alii. Vid. Leo Allatius
3. Purgatorium, azyma, Tranfubftantiatio, coelibatus

 Clerico-

Clericorum, suffocata, rasura sacerdotum, jejuniorum varietas; et alia. 4. In specie taxarunt Graeci, quod Latinorum sacerdotes exerceant militiam, aliorum terras invadant Latini, homines occidant, spolient, multa etiam CPoli patraverint facinora: quorum catalogum texuit Index citatus. Graecos sese Ecclesiae Romanae non subjecisse, quod *forte tyrannidem et avaritiam ejus pertimescerent*, inquit Matth. Paris. l. cit. Subjungit, schisma inde fuisse ortum, quod quidam Archiepiscopus, Romam, ut confirmaretur, petens, exaudiri non potuerit, *nisi pro inpetratione illa infinitum aurum promitteret:* quod ipse detestatus infecto negotio recessit, et *toti Graecorum nobilitati nunciavit*: addit Historicus, *et alii, qui Romam adierant, testimonium de similibus, aut deterioribus, perhibebant, et sic omnes a subjectione Romanae Ecclesiae tempore Gregorii istius recesserunt.* Contra Graecos vero calamum strinxerunt hoc seculo Dominicani, qui praecipua capita controversa discusserunt. Exstat tractatus in Antiq. lection. Canisii tom. IV., non male pro eo tempore scriptus, et lectu dignus, licet Patrum locis, ibi citatis, minus sit fidendum. Probatur autem in eo, Spiritum etiam ex Filio procedere, et Graecorum opinio refutatur, dein quatuor esse extrema contenditur, *Paradisum*, seu coelum, sedem bonorum, *infernum* damnatorum, *limbum*, puerorum non baptizatorum, et *purgatorium*, poenitentium: Graecis vero tribuitur opinio, animas bonorum in paradisum non venire, nec reproborum esse infernum ante ultimum judicium, nec limbum dari, aut purgatorum. Denique, panem azymum in eucharistia recte usurpari, et Papam esse caput Ecclesiae, probatur.

§. CCLXXV. γ Idem confirmat unio Ecclesiarum irrito effectu tentata, sub Johanne Duca, et Michaele Palaeologo, strictim enarranda. Johannes Duca, Latinorum amicitiam et opem ambiens, legatos ad Papam Gregorium IX. misit, petens unionem; et litteras eum quoque in finem scripsit Germanus Patriarcha, tunc Nicaeae residens, a Matthaeo Parisiensi a. 1237. recensitas, in quibus, inter alia, praecipuam discidii

discidii causam ponit esse, *tyrannidem oppressionis Papalis, et exactionum Romanae Ecclesiae*, quae *de matre facta est noverca* etc. Regessit Papa, *Romanam Ecclesiam esse omnium Ecclesiarum caput, et magistram* etc. Secundum dictum Christi ad *Petrum* etc. Misit insuper quatuor apocrisiarios, duos ex Praedicatoribus, et totidem ex Minoritis, qui post praeliminaria colloquia cum Graecis Nicaeae, Synodum cum iis celebrarunt in urbe Nymphaeo, ad Pontum Euxinum; in qua Graeci causam suam de processione Spiritus et azymo, de quibus capitibus praecipue disputatum est, strenue sunt tuiti. Monachi vero Romanae Ecclesiae subjectionem, a Graecis faciendam, urserunt, Inperator proposuit, ut ab utraque parte aliquid concederent. Latini Graecis processionem Spiritus S. ex Patre, Graeci Latinis azymos panes: sed re non tantum infecta discessum est, verum res in dura erupit verba, et minas, et Inperator arma cum Bulgaris capessivit contra Latinos. Vid., praeter tomos conciliorum, Georgius Acropolita in historia Byzantina. Misit dein, sed et sine effectu, Innocentius IV. a. 1247., eodem sedente Inperatore, Monachos Franciscanos, qui omnimodam tantum obedientiam Ecclesiae Romanae exegerunt. Vid. Wadding. in Annal. Minor. a. 1247.

§ CCLXXVI. Majorem in speciem successum hoc unionis opus habuit sub Michaele Palaeologo, qui, regno CPolitano, Balduino II. inperio exuto, recuperato, sibi a Cruce-signatis praesertim a Carolo Andegavensi, metuens, unionem ursit, ut Papam sibi devinciret. Egit autem de ea sub Urbano IV., Clemente IV., et tandem Gregorio X., omnemque spopondit subjectionem, Ludovicum IX. pro sequestro quoque petens. Voluit vero Clemens IV., ut antequam res perficeretur, Graeci fidei professioni, a Papa praescriptae, subscriberent, quo facto, in Synodum Generalem consentiret, non ad fidei discussionem, sed ad confessionem fidei Latinae, a Graecis receptae, et pacti unionis, confirmationem. Quo in statu cum negotium hoc reliquisset Pa-

pa, ejus successor Gregorius X., Synodum generalem Lugdunensem II., a. 1274. celebrandam, de qua supra egi, indixit, quatuor insuper misit ex Minoritis apocrisiarios, cum formula fidei, ad Michaelem, ut ei cum Patriarcha et Episcopis subscriberet, et Clero. Oratores quoque ad Synodum misit Inperator, qui ipse non adfuit, secus ac nonnulli scripserunt, Graecorum vero Praesules legatos ablegarunt. Imo Inperator, litteris ad Gregorium datis, fidem professus est secundum formulam Papalem, in specie relate ad processionem Spiritus S., purgatorium, et primatum Papae, addita tamen petitione, ut Ecclesiae Graecae liceat Symbolum recitare, prout ante schisma fieri solebat, eosdemque retinere ritus, in quibus nihil est reprehensibile. Lectae sunt in Synodo hae litterae, ut et Praelatorum, qui Inperatori adsurgebant, imo Inperatoris Orator Georgius Acropolita, nomine ejus, Romanae Ecclesiae fidem professus est, schisma ejuravit, Papae agnovit primatum, et subjectionem promisit; quod et reliqui fecerunt Legati.

§. CCLXXVII. Quibus peractis, cum Legati et Oratores in patriam essent reversi, Inperator in eo fuit, ut promissa inpleret, Josephum quoque Patriarcham, unionis adversarium, ad abdicationem compulit, eique suffecit Johannem Veccum, ex Latinorum oppugnatore eorum magnum factum patronum: de quo postea. Praeterea, quotquot ex Clero vel Optimatibus unioni factae sese opponerent, bonorum proscriptioni, exilio, carcere, manuum amputatione, oculorum effossione, quin morte, punivit: ut narrat Pachymerus lib. V., et Nicephorus Gregoras lib. V: Legatos dein misit a. 1276. Johannes XXI. CPolin., ad ulteriorem confirmationem, Synodusque ibi habita est, in qua Veccus et Graeci Praesules professionem fidei secundum formam Latinorum ediderunt, et primatum Papae agnoverunt. Prostant Synodales Graecorum Litterae ad Papam in conciliorum collectione, et apud Raynaldum ac Leonem Allatium. Cum vero deinceps Nicolaus III., missis Apocrisiariis CPolin

a. 1278,

a. 1278., vellet, ut Epiſcopi eam profeſſionem ſub juramento reciperent, et ſymbolum cum famoſo additamento *Filioque* caneretur, Inperator ei ſignificavit, a ſua, et Eccleſiae, re non eſſe, rem ulterius urgere, quia graviſſimi jam a Graecis propterea ſuſcitabantur motus, nec Inperator in throno eſſet tutus; Papam itaque aegre non debere ferre, ſi aliqua uteretur oeconomia. Quo reſponſo, et vacillante animo Inperatoris, adeo fuit offenſus Papa Martinus IV., Nicolai ſucceſſor, ut a. 1281. Michaelem, tanquam ſchiſmatis et haereſios Graecorum fautorem, anathemate percuſſerit, omnibus Principibus foedus cum eo contrahere interdixerit. Exſtat ſententia apud Raynaldum. Papam ad praematurum, et indignum, illud facinus fuiſſe per Carolum, Siciliae Regem, incitatum tradunt Jordanus apud Raynaldum, et Ptolemaeus Lucenſis. Carolus enim narratur regno Graecorum inhiaſſe, illudque Michaeli ereptum voluiſſe. Omnia itaque inde fuerunt diſrupta, quae ad ſpeciem videbantur unita; maxime poſt Palaeologi mortem, ſub Andronico Inperatore, adeo etiam, ut, in unionis factae deteſtationem, Palaeologi corpus honeſta fuerit orbatum ſepultura; ut Pachymeres l. XII. refert. Reſciſſa etiam mox ſunt acta illa, Veccus depoſitus, et Joſephus reſtitutus eſt, omnes Praelati, quibus partes in eo negotio fuerant, exauctorati, denique, Synodo coacta, anathemati ſubjecerunt Papam, cum univerſa Eccleſia Latina; ut autor de *ſeparatione Veteris Romae*, apud Leonem Allatium, tradit, et Pachymeres. Unde poſtea factum eſt, ut Andronicus a Clemente V., et aliis Papis, fuerit excommunicatus. Diviſi quoque fuerunt ipſi Graeci, quorum alii, ut Johannes Veccus, Georgius Metoſchita, et Conſtantinus Meliteniota, Latinorum cauſam tuiti ſunt, alii vero Graecorum, ut Georgius Cyprius, Georgius Moſchompar, Conſtantinus Acropolita, et Georgius Pachymeres. De quibus, et aliis ſcriptoribus, nunc quaedam proferam.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCLXXVIII. Inter Historicos, a quibus ordiar, primum meretur locum *Georgius Acropolita*; non a patria, sed familia, ita cognominatus, ut Leo Allatius in *diatriba* de Georgiis, recusa ad calcem historiae Byzantinae, in *corpore Byzantino*, observat. Natus est a. 1220. ex illustri stemmate, Inperatorem ipsum cognatione adtingens. Versatus vero est adolescens in aula Johannis Ducae Inperatoris, et in disciplinam datus Exapterygo, ac Nicephoro Blemmydae, inbutus est scientiis Rhetoricis, Logicis, ac Mathematicis. Dein in aulam adscitus, magnus Inperatoris Logotheta factus est, multisque legationibus illustris. Quarum in rem nostram celeberrima est ad Synodum Lugdunensem II; in qua quid egerit, modo narravi. Vir fuit, judicio Georgii Cyprii, omnium hujus temporis doctissimus. Praecipuum ejus opus, a nobis memorandum, est *Chronicon CPolitanum*, a capta urbe a Latinis a. 1204. usque ad eandem a Michaele Palaeologo recuperatam a. 1260. Exstat in corpore Byzantino, cum versione Leonis Allatii, ejusque, et Theodori Douzae, notis, subjecta etiam *Chronographia compendiaria Toelis*, a condito Mundo ad captam a Latinis CPolin: circa quod tempus autor videtur vixisse.

§. CCLXXIX. *Georgius Pachymeres*, de quo vid. Leo Allatius de *Georgiis*, Nicaeae, ubi Pater exul degebat, natus a. 1242., dein, CPoli a Graecis recepta a. 1260., studia ibi perfecit, et ad insignia in Ecclesia et aula munera est admotus; missus quoque est, cum aliis, a Michaele et Synodo CPolitana, a. 1267. ad Arsenii, qui Patriarchatu ob crimen laesae Majestatis, submotus, et in aliquam insulam relegatus erat, causam examinandam, quod factum est eo eventu, ut absolutus, et Inperatori reconciliatus sit Arsenius; quam historiam ipse enarrat lib. IV. Fuit acerrimus Latinorum oppugnator, et carmine jambico a Manuele Phile, discipulo ejus, post mortem celebratus. Praecipuum ejus

opus

opus eſt *hiſtoria rerum CPolitanarum*, ſub Michaele, et Andronico Seniore, geſtarum, uſque ad a. 1208., in *corpore Byzantino*. Scripſit quoque paraphraſin in Dionyſium Areopagitam, ſed Maximi Abbatis veſtigia premens; inter opera Dionyſii, edit. Corderianae. Denique et ejus eſt libellus de *proceſſione Spiritus S.*, contra eos, qui dicunt, *propterea adpellari Spiritum Filii*, *quod ejuſdem ſit cum eo ſubſtantiae*, vel, *quod ab eo dignis ſuppeditetur*. Locum libellus tenet in *Graecia Orthodoxa* Leonis Allatii.

§. CCLXXX. Reliqui ſcriptores, in quaeſtionibus inter Latinos et Graecos verſati, maximam partem pro Graecis; pauci pro Latinis, pugnarunt. Inter poſteriores celebris in primis ſunt Johannes Veccus, Georgius Metochita, et Conſtantinus Meliteniota. *Primus*, Chartophylax Eccleſiae CPolitanae, unionis Eccleſiae Graecae cum Latinis fuit primum acerrimus adverſarius, eamque ob cauſam a Michaele teterrimo mancipatus carceri, dein eo fractus, vel Blemmydae ſcriptis convictus, et cauſae Latinorum inſignis promotor, Patriarcha CPolitanus factus, in locum Joſephi exauctorati, quod in unionem conſentire nollet, a. 1274. Sed, ſcena poſt Michaelis mortem ſub Andronico mutata, iterum iterumque relegatus, et in carcere mortuus eſt a. 1298. Varia pro unione utriuſque Romae, et pace, ſalvis tamen Graecorum ritibus, reliquit ſcripta, quae maximam partem reperiuntur in Graecia *Orthodoxa* Leonis Allatii. Eidem cauſae non tantum favit, ſed et malorum ſub Andronico ſocius fuit, Archidiaconus Vecci *Georgius Metochita*: cujus ſcripta pro Latinis ibidem exſtant, nec non *Conſtantinus Meliteniota*, Becci quoque Archidiaconus, auctor *tractatus de unione et proceſſione Spiritus S.*, ibidem.

§. CCLXXXI. Inter eos, qui ſeſe Latinis oppoſuerunt, eorumque opiniones refutarunt, fuerunt, praeter anonymos multos, Leoni Allatio de *conſenſu* etc. l. II. memoratos, de quibus etiam vid. Lambecius Biblioth-Caeſarea l. VIII., et Cotelerius monum. Gr. tom. II et III., praecipue ſequentes.

tes. 1. *Theodorus Lascaris* junior, Inperator ab a. 1255. ad 1259., qui, res adversus Bulgaros feliciter tuitus, habitum induit monasticum, totus devotioni ejus temporis deditus, eruditus nihilominus, et studiorum patronus. Scripsit tractatum de *processione Spiritus S.* contra Latinos, cujus prologum exhibet Cave hist. Litter. 2. *Arsenius*, Autorianus dictus, ex Monacho Patriarcha CPolitanus, sub Theodoro Lascari juniore a. 1251., dein a Michaele Palaeologo, cujus ambitioni restitit, varie vexatus, ut ipse in *testamento suo* apud Cotelerium *monum. Gr.* tom. II. enarrat, tandem depositus, et relegatus est in exilium: unde schisma *Arsenianum*, vel Arseniatarum, est ortum, ad quod componendum scripsit tractatum Methodius Monachus, cujus Leo Allatius *de Methodiis* meminit. In *testamento* autem suo, modo citato, *inpietatem, et omnimodam perfidiam*, Latinorum taxat. Ceterum scripsit etiam Arsenius *Synopsin divinorum canonum*, in Bibliotheca Juris canonici Justelli tom. II. 3. *Germanus*, ex pio et erudito Monacho Patriarcha CPolitanus, Nicaeae residens, ab a. 1226., dein ob studium contra Latinos depositus, sed et restitutus postea. Scripsit non tantum contra Latinos, sed homilias ad crucis et imaginum cultum promovendum, denique duas epistolas ad Cyprios, publicatas a Cotelerio in monum. Gr. tom. II. 4. *Gregorius Cyprius*, ex Latinis quidem in Cypro natus, sed Graecorum fautor, et Patriarcha CPolitanus, in locum Josephi a. 1248. Veccum persecutus est, sed ipse postea idem passus est, et cedere debuit a. 1289. Scripsit plura contra Latinos, et Veccum; fuitque, ipsius Allatii judicio, vir acerrimi ingenii, eruditus, et eloquens, qui *elegantem Graecorum rythmum, et Atticam linguam*, verba sunt Nicephori Gregorae l. VI. c. 1., *longo jam tempore oblivionis gurgite demersam, ingenii dexteritate, ac singulari studio, in lucem produxit, et velut ab inferis revocavit.* 5. Denique *Georgius Moschomper*, Ecclesiae CPolitanae chartophylax: qui eodem tempore eandem egit causam. De quo vid. Leo Allatius in *Georgiis.*

STATUS

STATUS ECCLESIAE GRAECAE.

§. CCLXXXII. Ex dictis facile elucescit, studia Graecorum praecipue fuisse versata in historia concinnanda, et capitibus controversis cum Latinis. Interea superstitio supremum hoc seculo adtigit inter Graecos quoque gradum; quod vel ex Germani sermonibus, respectu crucis, sanctorum, et imaginum, satis constat. Divisiones quoque et lites grassatae fuerunt variae et multiplices, vel sola schismatis cum Latinis historia, supra tradita, teste. Unde multa, ut solet, orta sunt mala. Vexati etiam sunt a Latinis, summam rerum tenentibus. Denique mores Graecorum fuerunt corruptissimi. Vid. Nicephorus Gregoras lib. VI. c. 5.

NESTORIANI.

§. CCLXXXIII. De Nestorianis nihil suppeditat seculum nostra observatione dignum, nisi quod medio seculi in potestatem venerint Tatarorum, seu Mogulensium, ab a. 1257. et ab iis cum reliquis Christianis humanissime tractati sint, cum Tatari a Christiana religione non adeo fuerint alieni; ut ex superioribus constat.

EUTYCHIANI.

§. CCLXXXIV. *Syro-Jacobitarum* historia cum nihil etiam notabile praeferat, nisi quod, sedente Ignatio, eorum Patriarcha, qui ab a. 1222. praefuit, missi fuerint ex Praedicatoribus et Minoritis ab Innocentio Papa, qui Jacobitas ad unionem cum Ecclesia Catholica reducerent, Ignatius vero et Maphrianus, litteris ad Papam datis, fidem Eutychianam professi sint, mentemque de Primatu Ecclesiae Romanae explicuerint, apud Raynaldum ad a. 1247., de celeberrimo inter ipsos viro, et insigni historico, *Gregorio Bar-hebraeo*,

etiam *Abulpharagio* dicto, quaedam sunt monenda. Vid. Asseman. Bibl. Orient. tom. II. Filius fuit Aaronis Medici, a. 1226. natus, indeque *Bar-hebraei*, seu filii Hebraei, cognomine insignitus. Primum fuit Episcopus Gubae, dein Lacabenae, seu Alepensis, denique Maphrianus, seu Primas Orientis ab a. 1264. ad a. 1286.; quando mortuus est. Vir fuit notitia linguarum Graecae, Syriacae, et Arabicae, nec non Philosophiae ac Theologiae, egregie inbutus, et scriptorum Jacobitarum facile princeps, fidei Christianae ad mortem usque tenax. Quod enim Ebn-chalicam, apud Pocockium, de Bar-hebraeo tradit, eum ad Muhammedanismum defecisse, vel falsum est, vel de alio similis nominis intelligendum. In fide fuit Monophysita, teste symbolo fidei ejus, quo duas agnoscit in Christo naturas, sine commistione et confusione, sed unam substantiam, personam, hypostasin, voluntatem, virtutem, et operationem. Graecis vero consensit in capite de processione Spiritus S. ex solo Patre, in eo a reliquis Syris discedens. Eam etiam fovit opinionem, quaestiones, quae Catholicos, Nestorianos, Jacobitas, et Monothelitas, dividunt, non esse de haeresi, sed puras Theologorum opiniones. Circa euchariltiam idem sensit quod Graeci, et antiquiores omnes, panem scilicet et vinum non esse natura et vere ipsum corpus et sanguinem Christi, sed propter gratiam Spiritus S., quae ipsis illabitur, quemadmodum humana natura unita est cum Divina. Peculiare habuit, animas justorum detineri in paradiso terrestri usque ad resurrectionem, statum quoque medium dari inter coelum et infernum, scilicet paradisum, in quo aeternum vivent, qui nec servantur, nec damnantur: quod variorum autorum testimoniis firmat; quos recenset Asseman. Ex operibus ejus, quae supersunt, praecipuum est Chronicon Arabicum, ab Adamo usque ad a. 1276., cujus pars prodiit titulo *speciminis historiae Arabum*, sive *de origine* et *moribus Arabum*, cum versione et notis Eduardi Pococki, dein integrum opus, sub titulo *Dynastiarum*, eodem interprete. Condidit praeterea *Chronicon Syriacum* ab

ab orbe condito ad suam usque aetatem, nondum editum: ex quo multa protulit Asseman., in specie *epitomen historiae Syrorum Jacobitarum et Nestorianorum*.

§. CCLXXXV. Bar-hebraeo adjungatur alius insignis historicus *Georgius Elmacinus*, qui historiam Saracenicam conscripsit, a Muhammede usque ad initium inperii Atabacaei, per quadraginta novem Inperatorum successionem; quae cum Erpenii versione in lucem prodiit: multa vero inmixta sunt ad res Christianorum pertinentia, fuitque autor quidem Christianus, ut ex historia ejus manifestum est, sed qui de Muhammede, ejusque lege, in meliorem subinde loquitur partem, sive ex prudentia, vel timore, cum inter Muhammedanos fuerit versatus, sive ex proprio judicio.

NAZARAEI VEL ASSISSINI.

§. CCLXXXVI. Insigniti fuerunt hoc titulo homines, qui primum Muhammedani, dein facti sunt Semi-Christiani: unde Nazaraeorum nomen acceperunt. Christiani enim, ex quo Syria a Muhammedanis fuit occupata, adpellati sunt ab indigenis sermone Arabico *Nazaraei*. Alterum autem nomen tulisse videntur ab Assassa, Tagritensis ditionis regione. Originem eorum et historiam ex Bar-hebraeo narrat Asseman. Bibl. Orient. tom. II. Legendus quoque de ipsis, eorumque Domino, *Vetulo de montanis*, moribus horrendis, et conversione ad Christianismum, dein defectione, et exterminio Fr. Pipinus in Chronico, inter scriptores Italiae Muratorii tom. IX. Nobis moras non licet trahere in re, ad scopum directe non pertinente.

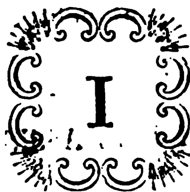

SECULUM DECIMUM QUARTUM.

ECCLESIA OCCIDENTALIS.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCLXXXVII. Nter *Historicos*, a quibus initium sumo, primum jure tenet locum *Gulielmus Nangis*, seu de Nangino, Benedictinus S. Dionysii Parisiensis; qui Chronicon condidit ab orbe condito ad initium seculi; cujus fragmentum rerum Gallicarum edidit Pithoeus, inter *duodecim scriptores coaetaneos*, continuationem vero Sigeberti Gemblacensis ab a. 1113 ad a. 1300., cum duabus continuationibus aliis, ab a. 1301 ad 1367., Dacherius in *spicilegio* tom. III., denique gesta Ludovici IX., Francorum Regis, ejusque filiorum, Philippi Audacis, et Roberti, Pithoeus inter *undecim scriptores*, nec non Du Chesne, seu Quercetanus, in historia Franciae tom. V. Cujus ejusdem temporis et professionis fuit *Henricus Stero*, Benedictinus Altaichensis, in Bavaria inferiore, qui *annales* concinnavit ab initio Frederici Barbarossae a. 1152 ad a. 1305., quos una cum continuatione Eberhardi ab a. 1273 ad a. 1305. exhibent *Antiquae Lectiones* Canisii tom. IV. Scripsit quoque gesta Rudolphi Habspurgensis, Adolphi Nassovii, et Alberti Austriaci, ab a. 1266 ad a. 1300.; quam historiam continuarunt Udalricus Welling, ejusque frater Conradus, Monachi Augustani, usque ad a. 1335. inter scriptores German. Freheri tom. I. Floruit etiam eo tempore *Ptolemaeus Lu-*

censis,

censis, ex civitate Italiae Luca, ordinis Praedicatorum, dein Episcopus Torcellensis, in ditione Veneta, ab a. 1318. autor *annalium Ecclesiasticorum et Politicorum* ab a. 1060. ad a. 1303., nec non *Chronici* Pontificum et Inperatorum. Quod utrumque opus lucem vidit a. 1619., et annales seorsim in Biblioth. Patrum. tom. XXV. Historia vero ejus *Ecclesiastica*, antea non edita, exstat inter scriptores Italiae Muratorii tom. XI., in rebus anterioribus nullius, sed sequentium temporum majoris, pretii.

§. CCLXXXVIII. *Siffridus*, vel Sigfridus, Presbyter Misnensis in Saxonia, Chronicon condidit ab orbe condito ad a. 1307., cujus epitome, a Georgio Fabricio primum edita, recusa est inter scriptores German. Pistorii tom. I. Vixit etiam hoc seculo *Ferretus Vicentinus*, nonnullorum carminum autor, et litterarum promotor, qui historiam rerum, praecipue in Italia gestarum, scripsit a morte Frederici II., seu ab a. 1250. ad a. 1318., satis fideliter, nemini parcens, et eleganter. Primus vulgavit, sed e vitioso codice, Muratorius Scriptor. Ital. tom. IX. Similis farinae historicus est *Johannes de Cermenate*, notarius Mediolanensis, autor gestorum, in primis sub Henrico VII., ibidem, altera vice a Muratorio publicatus. Celebris etiam fuit tempore Ferreti alter litterarum cultor, poeta, et historicus, *Albertinus Mussatus* Patavinus, plebeji quidem ordinis, sed ad praecipua Reipublicae negotia admotus. Opera ejus, inter quae praecipua historica, ex. gr. de gestis Henrici VII., et Italicorum post eum, ut et Ludovici Bavari, novissime et curatius sunt in lucem emissa cura Muratorii Scriptor, Ital. tom. X. *Aythonus*, vel Haitonus, regis Armeniae ejus nominis nepos, regulus provinciae in Georgia, dein, post operam militiae sacrae contra Saracenos praestitam, Monachus Praemonstratensis, exaravit historiam *Orientalem*, et de Tartaris a. 1305: cui *passagium* terrae sanctae adnectitur: quod eo tendit, ut *passagium*, seu iter, in terram sanctam suadeatur. Prodiit cum Paulo Veneto haud una vice.

§. CCLXXXIX. *Nicolaus Trivethus*, ex Patre equestris ordinis Anglo natus, Dominicanorum Londini Prior, a. 1328. mortuus. Scripsit, praeter alia, historiam Plantagenistarum, seu sex Regum Angliae, a Comitibus Andegavensibus originem ducentium, ab a. 1136. ad a. 1307., admixtis rebus Pontificum et Inperatorum, ac Regum Galliae. Edidit Dacherius in Spicilegio tom. III. Sed castigatius Antonius Hallus Oxon. a. 1719. *Marinus Sanutus*, patricius Venetus, cognomento *Torsellus*, quod, ope Germani cujusdam, in Ecclesiam introduxit organa pneumatica, Italis Torsellos dicta, quorum hodie usus est; clarus praeterea quinque itineribus in Palaestinam et Orientem. Scripsit *secreta fidelium crucis* tribus libris; quibus de terrae sanctae recuperatione agit, et conservatione, ejusque historiam a primis incolis ad sua usque tempora deducit, seu ad a. 1320, una cum Palaestinae, et vicinarum regionum, descriptione, additis mappis Geographicis. Exstat in *Gestis Dei per Francos* Jacobi Bongarsii, calci adnexis Epistolis Marini. *Gulielmus de Baldensel*, vel Boldensleve, nobilis Germanus, *itineris* sui in terram sanctam, quod, ordini Praedicatorum nuncio misso, suscepit, historiam scripsit; in *Antiquis Lectionibus* Canisii tom. IV.

§. CCXC. *Petrus de Dusburg*, ordinis Teutonici frater et sacerdos, posteritati reliquit *historiam Prussiae, et ordinis Teutonici*, ab a. 1192. ad a. 1326., editam cum notis et dissertationibus a Christophoro Hartknochio, *Gualterus Hemmingsdorfius*, Anglus, *chronicon* de gestis Regum Angliae, dedit, ab a. 1066, ad a. 1273., a Galeo editum, ut et de rebus Eduardi I. II. et III. ab a. 1273. ad 1308., publicatum a Toma Hearne, *Johannes de Beka*, Belga, canonicus Ultrajectinus, concinnavit chronicon Episcoporum Trajectinorum, et Comitum Hollandiae, a Wilbrordo usque ad a. 1346, ab aliis postea continuatum. Edidit cum notis Bernardus Furmerius, Leovardiensis, dein emendatius et plenius Arnoldus Buchelius, qui et alia adjecit. *Henricus*, Augustinianus Monachus in dioecesi Aichstadiense, annales Regum Germaniae

niae condidit ab a. 1295. ad a. 1362., editos a Frehero inter scriptores Germaniae. *Matthaeus Westmonasteriensis*, Benedictinus, *flores historiarum* contexuit a M. C. ad a. 1307, unde *florigeri* nactus est nomen: quod opus ab aliis est continuatum, et a Parkero, Archiepiscopo Cantuariensi, editum. *Gulielmus Thora*, Benedictinus, quoque Anglus, coenobii Cantuariensis chronicon composuit de *gestis Abbatum* S. Augustini Cantuariensium, ab Augustini in Britanniam adventu usque ad a. 1397., inter scriptores historiae Anglicanae, Rogero Twysdeno, et Johanne Seldeno, editoribus. Ubi etiam exstat *Henrici Knigthoni*, canonici Regularis Leicestriensis, egregii historici, Chronicon de *eventibus Angliae* ab a. 950 ad a. 1395.

§. CCXCI. Praeter historiae studium coeperunt quoque Litterae humaniores, quae longo tempore jacuerant quasi sepultae, resuscitari. Linguae *Latinae* studium excoluerunt Dantes Aligerius, Franciscus Petrarcha, Johannes Bocatius, alii. *Dantes* fuit Florentinus, et Oratoris munere functus apud Bonifacium VIII., Guelforum vero et Nigrorum factionibus Florentia ejectus, obiit exul Ravennae a. 1321. Illustravit autem multis scriptis linguam Hetruscam. Notissimum, et celebre, est opus ejus de Inperio superiore Ecclesiis, etiam Romana, nec a Papa, sed Deo, pendente, varie editum: cujus causa locum meruit inter haereticos. Protulit et alia Papismo adversa, quae Mornaeus in *mysterio iniquitatis* non neglexit producere, uti, quod Papa de pastore lupus evaserit, Scriptura S. misere torqueatur, et traditiones obtineant primas, in cathedra variae quaestiones, et merae fabulae, audiantur: taxat quoque indulgentias. etc. Plura de ipso vid. apud Baelium in Lexico. Iisdem vestigiis institit alter linguae Hetruscae et Latinae stator, Aligerii discipulus, *Franciscus Petrarcha*, Florentinus, rhetor et poeta celeberrimus, qui, Trithemii judicio, *humaniores disciplinas, post longa silentia mortuas, ab inferis revocavit ad superos, non minus sancta conversatione, quam scientia clarus.* Me-

ruit laurea poetica coronari in capitolio Romano a Gubernatoribus urbis a. 1341. Delituit autem primum in amoena quadam Galliae valle, quam *clauſam* vocant, haud procul Avenione, ſtudiis operam dans; dein Clericus, et Archidiaconus Parmenſis, denique Canonicus Patavinus, defunctus eſt fere ſeptuagenarius a. 1374. Scripſit varia, ut poemata, epiſtolas, aliosque tractatus: in quibus multa occurrunt de corruptione ſui temporis, in ſpecie, aulae Romanae: quam vivis depingit coloribus, imo Babylonem, et meretricem, Apocalypticam diſerte adpellat. Vid. Mornaeus l. cit. Diſcipulus ejus, ipſi merito adjungendus, fuit *Johannes Boccatius*, natus Certaldi in Thuſcia, et a. 1375. ibi mortuus. Propenſior cum eſſet ad obſcoena carmina, fertur cum mortis praedictione abſterritus a S. Petro Patrono, in actis ſanctorum Maji; utique in Latinis ejus ſcriptis nulla hujus nequitiae reperiuntur veſtigia. Sunt autem Genealogiae Deorum, de montium, ſylvarum, etc., nominibus, de claris mulieribus, de caſibus virorum et foeminarum illuſtrium etc.

§. CCXCII. Graecae linguae ſtudium inter Latinos revocavit, poſtquam per ſeptingentos annos in Italia prorſus neglectum jacuiſſet, *Michael Chryſoloras*, qui a Johanne Palaeologo miſſus in Occidentem, ut Latinorum contra Turcas imploraret opem, ibi manſit, variiſque in locis habuit Graecae linguae inſtitutiones, ut Venetiis, Florentiae, Romae et Ticini, variis etiam poſt ſe relictis diſcipulis. Fuit origine Romanus, patria Byzantinus, ex illuſtri ſtemmate, clarus circa 1389., et mortuus Conſtantiae, quo tempore famoſum illud concilium Conſtantienſe celebratum eſt, a. 1414., ubi ejus quoque legitur epitaphium. Scripſit, praeter artis Grammaticae regulas, comparationem Veteris et Novae Romae, nec non epiſtolas, ad calcem Codini de *Antiquitatibus CPolitanis*, denique tractatum de *proceſſione Spiritus S.* contra Graecos. Linguae Hebraeae notitia inbutus *Porchetus Salvaticus*, ex illuſtri Salvaticorum gente, qui, incertae licet aetatis, hujus videtur eſſe ſeculi, ſcripſit, Ray-

mundi Martini, qui *pugionem fidei* superiore seculo dedit, vestigia tenens, opus contra Judaeos, cui titulus *victoria*, editum ab Augustino Justiniano, sed a Galatino, sub finem sec. XV. compilatum.

§. CCXCIII. Missis scriptoribus de jure civili et Canonico aliis, duo tantum memorabo, qui de *ordine Romano*, seu caeremoniis Ecclesiae Latinae, exposuerunt, a Mabillonio itin. Ital. t. II. publicatos, *Jacobum Cajetanum*, Cardinalem, et *Petrum Amelium*, Senogallensem Episcopum; ex quibus rituum Ecclesiae notitia est petenda. Inter scripturae S. interpretes, ut ad eos et Theologos veniam, primum merito tenet locum *Nicolaus de Lyra*, vir Hebraice perdoctus, et litteralis scripturae commentator, vanissimis et allegoricis interpretationibus explosis. Fuit Normannus, Lyrae in dioecesi Ebroicensi natus, sed num e parentibus Judaeis, postea conversis, originem duxerit, quod nonnulli tradunt, incertum, si non falsum, est, e studio ejus in Rabbinicas litteras ortum, cum, ex-Judaeum eum fuisse, nullo pateat testimonio, vid. Saubertus in *Palaestra*, nec simile quid in ejus epitaphio, quod exhibet Fabricius in Bibliotheca, occurrat. Professus inter Franciscanos nomen a. 1291., postea Parisiis Magister Theologiae creatus, ibi docuit; Doctor planus et utilis cognominatus, et mortuus est ibidem valde senex a. 1340. Praestitit autem se per scripturae commentarium, litteralem passim sectatus sensum, celeberrimum, per sequentia quoque secula. Scripsit *postillas perpetuas*, seu brevia commentaria, in totam Scripturam, a. 1292. incepta, et a. 1330. absoluta, notabili admodum clausula, quam recenset Baluzius tom. I. *Paparum Avenionensium*, qua inter libros canonicos et non canonicos eodem modo, quo solent Protestantes, distinguit. Utitur saepe Salomonis Raschi commentariis, seseque in rebus Judaicis demonstrat bene versatum; verum in Novo Test. explicando minus eruditum et exactum, adcuratiorem tamen in locis Vet. Test., quae in Novo citantur, exponendis, secundum duplicem

ſenſum, typicum et antitypicum, quem utramque *litteralem*, ſeu vere intentum, adpellat: immiſcet praeterea ſubinde quaeſtiones Philoſophicas et Theologicas. Exſtant *poſtillae* in Bibliis, ſic dictis, Gloſſatis, una cum gloſſulis, tum marginalibus Anſelmi Laudunenſis, tum interlinealibus ordinariis Hugonis a S. Caro, et Walafridi Strabi, nec non additionibus Pauli Burgenſis, et Replicis Doeringii: ſubjuncti quoque, ad calcem poſtillarum ſunt Lyrae nonnulli tractatus contra Judaeos, ad veritatem religionis Chriſtianae demonſtrandam. Alia ejus ſcripta praetereo. Ceterum, quod non erat negligendum, multa in Lyrae poſtillis ſeſe offerunt, quae ſaniorem redolent fidem, quarum aliqua reperiuntur excerpta in Biblioth. Bremenſi cl. II., unde vulgatum illud dictum:

Si Lyra non lyraſſet, Lutherus non ſaltaſſet.

§. CCXCIV. Agmen Theologorum ducat, qui ad ſcripturae Interpretes etiam pertinet, quod eam in linguam Gallicam, ipſius Caroli regis juſſu, verterit, *Nicolaus Oreſmius*, Normannus, eruditus non tantum Theologus, ſed et Philoſophus ac Mathematicus, qui Carolum, Galliae regem, poſtea ſapientem dictum, erudivit. Theologus Pariſienſis factus, gymnaſium Navarreum ſuſcepit regendum a. 1356., dein Lexovienſis Epiſcopus ab a. 1377. Obiit a. 1382. Vid. Launoius, in *hiſtoria gymnaſii Navarrei*, de ipſo, ejuſque ſcriptis. Celebris eſt ejus oratio ad illud Jeſaiae *juxta eſt Salus mea, ut veniat* etc., habita coram Urbano V., et Cardinalibus, in qua de vitiis curiae Romanae, et Cleri, liberrime diſſerit. Exſtat in *catalogo teſtium veritatis.* Notanda etiam eſt ejus epiſtola *Luciferi ad Praelatos Eccleſiae*, quam edidit quoque Flacius, et Wolfius in *memorabilibus.* Nec nullius eſt tractatus ejus de Antichriſto, ejus miniſtris, adventu, et ſignis, apud Martene Monument. tom. IX. *Tomas Bradwardinus*, Anglus, in dioeceſi Ciceſtrienſi natus, et Oxonii in collegio

Merto-

Mertonense educatus, postea Theologiae Doctor creatus; dein, post longiorem in aula Stratfordi, Archiepiscopi Cantriariensis, moram, confessionibus Eduardi III. Regis praefectus, eum arma victricia per Galliam circumferentem secutus est, tanta pietatis fama clarus, ut fuerint, qui dixerunt, victorias esse ipsius pietati acceptas ferendas. Denique Archiepiscopus Cantuariensis electus est, sed ante consecrationem mortuus a. 1340. Summus fuit habitus Mathematicus, et Theologus, qui etiam Theologica primus tractavit methodo Mathematica, dictus *Doctor profundus*. Celeberrimum condidit opus de *causa Dei et praedestinatione*, contra Pelagianos, quorum tantam dicit in *praefatione* suo tempore fuisse per Ecclesias copiam, ut Catholicorum copiam longissime superaverit; editum, cura Henrici Savilii, Londini a. 1618. Sed ipse in alterum extremum videtur praecipitatus, dum Deum fecit omnium actionum causam efficientem, et inmediatam, libertati hominis nullo fere loco relicto. Vid. theses ejus, ad calcem operis, quae ejus summam comprehendunt.

§. CCXCV. Theologiae, sic dictae, Spiritualis, seu mysticae, insignis promotor fuit *Johannes Taulerus*, natione Germanus, Ordinis Dominicanorum in conventu Coloniensi monachus. Floruit circa medium seculi, et scriptis ac concionibus in eo totus fuit, ut homines ab externa adduceret ad internam devotionem; indeque pro Theologiae mysticae, ac vitae interioris, magistro habitus, et Theologus *illuminatus* dictus. Obiit Argentorati a. 1362. Lutherus epist. XXIII. de ipso fassus est, se *neque in Latina, neque in Germanica, lingua, vidisse Theologum salubriorem, et cum Euangelio consonantiorem*. Quam ipsam ob causam Eckius, famosus ille Lutheri adversarius, minus honorifice est de Taulero locutus, quem somniatoribus et visionariis adnumerat. Sed Ludovicus Blosius, Laetiensis Abbas, eum in *apologia* pro ipso multis defendit. Opuscula ejus, ex lingua Germanica in Latinam translata, publicavit Laurentius Surius. Plura de ipso suppe-

ditat Staupelius, in *memoria Tauleri instaurata*. Similis plane generis vir fuit *Johannes Ruysbrokius*, etiam Germanus, Prior canonicorum regularium Viridis Vallis, in Brabantia Cameracensis dioecesios, dictus Doctor *Divinus* et *ecstaticus*, et alter Dionysius Areopagita; mortuus a. 1381. Postea haeresios a Gersone accusatus, sed a Surio defensus est, qui etiam multa ejus opuscula mystica e lingua Belgica in Latinam vertit. Est vero idem, qui Johannes Rusberus, et Rusbachius, adpellatur.

§. CCXCVI. Succedant Scholastici, quorum cum hoc seculo princeps fuerit *Johannes Duns*, *Scotus*, ab eo ordiar. De ejus patria, licet Angli, Scoti, et Hiberni certent, probabilius tamen est, eum fuisse Anglum, Dunstonae in Nordhumbria natum, ut ex Warthone ad Cave hist. Litter. patet. Praeceptorem habuit Gulielmum Verum, seu Guarronem; quod alii addunt, ut Trithemius, Alexandrum Halensem, est in incerto. Studiorum cursu summa cum laude absoluto, et in omni scientiarum genere princeps, successit praeceptori, Parisios evocato, in cathedram Theologicam Oxoniensem, in primordiis seculi, tantoque cum adplausu docuit, ut plusquam triginta scholarium millia ad ipsum confluxisse dicantur. Dein a sociis Franciscanis, erat enim Minorita, Parisios accitus, ibi non minore cum laude docuit ab a. 1304. Denique Coloniam a Minoritarum Generali translatus a. 1308., et solenni susceptus pompa, apoplexia eodem anno correptus, et e vivis ablatus est. Tradunt nonnulli, eum, nimis cito, tanquam mortuum, sepultum, et ad se reversum, edito frustra mugitu, et diu pulsato lapide, tandem, capite eliso, periisse: sed, illud fabulis esse accensendum, non sine ratione disputat Waddingus in *Annalibus Minoritarum*, et in vita Scoti, operibus praefixa. Nec aliae desunt fabulae de ipso, ut 1. quod ad inmaculatam conceptionem Mariae adserendam fuerit Parisios evocatus, eamque 200 argumentis evicerit, ita ut festum ejus ab eo tempore institutum, et facultatis Parisiensis decretum

cretum formatum fuerit, neminem ad gradus Scholasticos esse admittendum, qui non ante juraverit, se inmaculatam conceptionem esse defensurum. Illud enim juramentum non nisi seculo sequente, post concilium Basiliense, introductum est, et nullus aequalium, aut antiquorum, ejus meminit; quid? quod ipse Scotus alibi, in III. *sententiarum* distinct. 3. meticulose de ea sententiam dixerit, inmaculatam conceptionem, tanquam perfectiorem, esse *probabilem* statuens, modo ea opinio non sit Script. S., et Ecclesiae autoritati, contraria. 2. Quod Coloniensem fundaverit Academiam; cum illud demum sub Urbano VI. a. 1388. factum sit. Vid. Middendorpius de Academia Coloniense. Ante Scotum quoque publicae ibi in usu fuerunt lectiones, et Schola illa per Albertum M. ac Tomam Aquinatem celebris esse coepit. Ceterum celeberrimum fuit Scoti nomen, mansitque diu. Praeterquam quod *Subtilis* doctoris titulum meruerit, multorum operum, quae duodecim voluminibus in fol. edita sunt a Waddingo, quae Philosophica continent et Theologica, autor haberi solet: *Realium* quoque condidit, vel promovit, sectam, et scholam Scotistarum, jam ante a. 1320. erectam, a quo tempore Scotistae et Tomistae divisi, et secum collisi, sunt; de quo postea.

§. CCXCVII. Discipulus ejus *Gulielmus Ockam*, Magistro licet in multis oppositus, et *Nominalium* praecipuus autor, gente fuit Anglus, in vico ejus nominis natus. Cathedram Theologicam tenuit in seculi initio Parisiis, et Philippi Pulchri causam contra Bonifacium VIII. Papam strenue est tuitus, edito dialogo de *Potestate Ecclesiastica et seculari.* Deinde Minoritarum, cui Ordini adscriptus fuit, Provincialis in Anglia factus a. 1322. conventui eorum generali, Perusii habito, interfuit, in quo celebre illud conditum est decretum, sanam et orthodoxam esse doctrinam, Christum et Apostolos nihil, aut proprium, aut in communi, possedisse. Quam paupertatem et ipse contra Johannis XXII. Papae decreta fortiter ubique defendit, donec a Papa fuerit

ſub anathemate ad ſilentium compulſus. Inde in Galliam ſecedens cauſam Ludovici Bavari egit contra Papam, ejuſque ambitionem et errores acriter perſtrinxit. Quare anathemate percuſſus a. 1330. ad Inperatorem confugit, in cujus aula conſenuit, in partibus ejus defendendis perſeverans, Inperatorem quoque, ſi vera narrat Trithemius, ſaepe his verbis adhortatus, *tu me defendas gladio, ego te defendam calamo.* Defunctus eſt Monachii a. 1347., variis relictis operibus, quae, praeter Philoſophica, maximam verſantur partem in poteſtate ſeculari, et paupertate Monachali, tuenda contra Papam, apud Goldaſtum in *Monarchia Inperii* obvia. Faverunt quoque ei Nominales Pariſienſes, et Johanni XXII. ſeſe praeſtiterunt adverſarios, in articulis ad Ludovicum miſſis, cum Rex Ockami et Nominalium doctrinam condemnari juſſiſſet: qui a Baluzio in Miſcellan. tom. IV. exhibentur. Ockamum vero ſub vitae finem reſipuiſſe, et a cenſuris abſolutum eſſe, tradit Trithemius, et ex litteris Clementis VI. confirmat Waddingus in *Annalibus Minoritarum*: quod ſuo relinquo loco. Ceterum elogio et titulo *Venerabilis inceptoris*, *Doctoris ſingularis et invincibilis*, ornatus eſt.

§. CCXCVIII. Eandem cauſam egit, eadem quoque ſubiit fata, *Michael Caeſenas*, Italus, ac ordinis Minoritarum Generalis ab a. 1316., qui, conventu Ordinis Peruſii coacto a. 1322., ſententiam Minoritarum de paupertate Chriſti, et uſu ac dominio rerum, a Johanne Papa condemnatam, comprobavit. Deinde et ipſe ſeſe Ludovici partibus adjunxit, et ad ipſum, cum anathemate ictus et depoſitus eſſet a Papa, recepit, a partibus ſuis tuendis nihil remittens, quin Johannem haereſios accuſans. Obiit Monachii in Bavaria a. 1343. Proſtant tractatus ejus contra haereſes et errores Johannis apud Goldaſtum l. cit. tom. II. Scripſit quoque commentarios in Scripturam S., et Romanam Eccleſiam vocavit Antichriſtianam, Babylonem myſticam, etc. ipſius Petri Apoſtoli principatum quoque confutavit.

Franciſcus

Franciscus Mayronius, Scoti etiam, sed fidelior, discipulus, natione Gallus, ex ordine Minorum Academiae Parisiensis, primum *baccalaureus*, dein Doctor creatus, claruit circa a. 1315., quo fere tempore primus introduxit *actum*, sic dictum, *Sorbonicum*, quo, aestivo tempore, singulis diebus Veneris, ab ortu solis ad occasum, sive a sexta matutina ad sextam vespertinam, sine ulla requie, sine cibo et potu, ab uno respondente, absque Praeside, disputatur contra multos opponentes. Dictus autem est Doctor *illuminatus* et *acutus*. Catholico-Romanis autem male audit, quod superabundantem Christi et sanctorum defunctorum thesaurum in dubium vocaverit IV. sentent. distinct. 29. Operum ejus catalogum contexuit Waddingus l. cit.

§. CCXCIX. Dominicani Ordinis celeberrimus Doctor, *Durandus a S. Porciano*, Gallus, in oppido, a S. Porciano Abbate adpellato, et Arvernorum Boiis proximo, natus est. Doctor vero Parisiis creatus, postea in Italiam profectus, a Johanne XXII. S. Palatii magister a. 1323. constitutus, Sacras explicuit Litteras. Dein Meldensis, mox Aniciensis, seu Bodiensis, Episcopus obiit a. 1333. Scripsit, praeter librum de Jurisdictone, commentaria ad quatuor libros *sententiarum*, sed a Tomae doctrina haud parum discessit. In praefatione, quod notandum, duo ponit principia, unum *scripturam* de rebus fidei et mysterii, dubiorum tamen locorum Scripturae S. interpretatione ad Romanae Ecclesiae decisionem rejecta, *alterum*, in rebus ad fidem non pertinentibus solam *rationem*, repudiata hominum ac quorumvis Doctorum autoritate. Refutavit quoque errorem Johannis XXII. de *statu animarum*, de quo postea. Quam ob causam citatus a Papa, sed defensus, est per Regem Franciae; ut Cornelius Zantfliet in Chronico a. 1334. refert apud Martene Monument. tom. V. Dictus est Doctor *resolutissimus*. Nomen etiam adeptus est *Petrus Aureolus*, Doctor *facundus* adpellatus, ex Professore Theologiae Parisiensi Archiepiscopus Aquensis in Gallia a. 1321. Scripsit, praeter commentaria

mentaria in libros sententiarum, tractatum de inmaculata conceptione Mariae, breviarium Scripturae S. etc. *Johannes Baconus*, seu Baconthorpius, a pago agri Nordfolciensis in Anglia, unde oriundus est, sic dictus, Carmelitarum in Anglia ab a. 1329. Provincialis, Doctor *resolutus* adpellatus, et Princeps Averroistarum habitus, mortuus a. 1346. multorum scriptorum fuit autor, quorum aliqua tantum lucem adspexerunt, ut ex. gr. de fide et baptismo, compendium legis Christi et vitae Christianae, commentar. in libros sententiarum, etc. *Petrus de Palude*, seu Paludanus, Burgundus, Ordinis Praedicatorum Professor, dein Patriarcha Hierosolymitanus ab a. 1329., defunctus est a. 1342. Fuit praecipuus autor judicii facultatis Parisiensis de *visione beatifica* contra Johannem XXII., apud Launoium in historia *gymnasii Navarrei*. In ea quoque fuit opinione, sigillum secreti in confessione-auriculari se ad peccata tantum extendere, non ad ea, quae ad veritatis manifestationem faciunt, adeoque ea revelari posse. Quod-Catholico-Romani in eo carpunt. Scripsit in libros sententiarum, Scripturam S., de causa inmediata Ecclesiasticae potestatis, et contra paupertatem omnimodam Minoritarum etc.

§. CCC. Reliquis omissis, cum omnes recensere nec liceat, nec scopo conveniat, in *Raymundo Lullo*, haud uno nomine celebri viro, desinam. Fuit Majoricensis, ex insula Majorica apud Baleares, primo mercator, et vitae infamis, dein inopinato aliquo casu ad meliorem mentem et vitam conversus, sese Minoritis adjunxit, totumque tradidit studiis linguarum, Philosophiae, et aliarum scientiarum ac artium. Magno autem studio infideles convertendi flagrans, plus una vice Africam adiit, ut Saracenis fidem persuaderet, sed magno suo damno, donec ultima vice adeo fuerit excruciatus, ut brevi occubuerit a. 1315. Cui studio etiam acceptum ferendum est, quod linguarum Orientalium scientiam ubique conatus fuerit introducere, et ad expeditiones cruciatas in Palaestinam omnes excitaverit, licet frustra.

tra. Ceterum diversa admodum judicia de se peperit. Alii enim eum haereticis, histrionibus, circumforaneis, et nugivendulis accensent, ut Bzovius, alii sanctorum et martyrum albo inscribunt, et ab alio Raymundo, autore librorum de *secretis naturae*, de *alchymia*, et *invocatione daemonum*, errorumque illis comprehensorum, distinguunt: quod pluribus contendit Waddingus in Annal. Minorum; qui tamen longe abest ab elogiis, quae sectarii Raymundi satis inepte ipsi dant: a quibus adpellatur Doctor *illuminatissimus*, *tuba Spiritus S.*, *organum Dei*, *fons veritatis*, *Ecclesiae restaurator*, etc. Imo non verentur adserere Lullistae, Vetus Testamentum esse Patris, Novum vero esse Filii, sed doctrinam Lulli esse Spiritus S., omnes porro Theologos esse, tempore Antichristi, a fide defecturos, et tunc veram fidem per doctrinam Lulli esse resuscitandam, eam autem doctrinam per revelationem haberi, et a solis Lullistis intelligi: etc. Verum et ex mea est opinione, autorem libri de *secretis naturae* etc. non esse hunc Lullum, sed alium Raymundum de Terraja, alias Neophytum dictum, ex-Judaeum, gravium errorum doctorem, quos ex Eymerico repraesentat Natalis Alexander; sed nec illud negari potest, ex Raymundo Lullo varias quoque res et phrases erroneas ac haereticas ab eodem Eymerico esse collectas, quae Gregorio IX. Papae exhibitae, et ab eo, post examen a Theologis institutum, damnatae sunt, edito diplomate a. 1376., quos errores idem Natalis recenset. Versantur circa Trinitatem, purum Dei amorem, sine spe remunerationis, hominisque deificationem, et quae alia sunt Quietistarum placita. Videtur vero Lullus fuisse fanaticus, quique prae se tulit, se artem et doctrinam generalem accepisse in quodam monte, ubi sese Christus ipsi manifestum fecit. Interea ipsa illa ars Lulliana hominem sapit meditationibus subactum, et ingeniosum; cujus conspectum dedit Alstedius in *clavi artis Lullianae*, et Morhovius in Polyhist. l. II. Est autem artis praecipuus usus in dicendo, versaturque ipsa ars

in ſubjectorum et praedicatorum connexione, ſeſeque ad omnes porrigit ſcientias. Dictis ſubjungo, excerpta Eymerici ex libris Lulli fidem per omnia non mereri, cum et eo tempore multi fuerint conqueſti, examen ejus librorum minus exacte et fideliter eſſe factum, novumque petierint, teſte Regis Arragonum Petri epiſtola ad Papam a. 1371.: accedit, maximam partem quidem, ſed non omnia, eſſe erronea. Illud porro in Lullo valde fuit laudabile, quod haereticorum ſupplicio capitali ſeſe palam oppoſuerit, licet illud ipſum inter haereticas ejus opiniones fuerit relatum.

§. CCCI. Ex hoc qualicunque ſcriptorum catalogo cum, quo in ſtatu fuerunt hoc ſeculo ſtudia, facile eluceſcat; paucis defungi potero. Exculta fuerunt, quovis in ſcientiarum genere, magno ardore; renovata in ſpecie ſtudia, ſic dicta, humaniora, et linguarum Orientalium: maxime poſt decretum Synodi Viennenſis a. 1311., quo ſtatutum eſt, ut linguae Orientales, Hebraea, Arabica, et Chaldaea, in ſcholis docerentur. Sicut et Graecae linguae ſtudium per Chryſoloram fuit in Occidentem invectum. Pariſienſem Academiam talibus viris fuiſſe ornatam, qui has linguas profeſſi ſunt, ex epiſtola Johannis XXII. ad Cardinalem, legatum Pariſiis agentem apud Carolum Pulchrum a. 1325., conſtat. Litterarum Hebraicarum ſtudium quoque in Academia Oxonienſe viguiſſe, annales ejus teſtantur. Praeterea novae Academiae plures huic ſeculo debent originem ſuam. In Gallia fuit erecta *Andegavenſis* a Ludovico II. Duce, *Aurelianenſis* ſub Philippo Pulchro; cujus quoque conjux Johanna, Navarrae regina, teſtamento inſtituit collegium *Navarrenum*, in et ſub Pariſienſi Academia, in quo Grammaticalia, quaeque ad Logicam, Philoſophiam, et Theologiam pertinent, tractarentur: cujus notitiam dedit Launoius in *hiſtoria collegii Navarreni*. Chartam quoque edidit Johannes, Rex Francorum a. 1351., apud Baluz. Pap. Avenion. t. II. c. 162. in gratiam magiſtrorum, baccalariorum, et ſcholarum facultatis Theologiae, Univerſitatis Montis-peſſulani, qua in ſpecie, quod

quod notandum, *Bedellis* conceditur, dum officium exercent, *virgas argenteas*, *vel alias*, *quas voluerint*, *tenere et portare* etc. In Anglia Cantabrigiensis condita est per Eduardum Regem, et Papam Johannem XXII. In Italia *Pisana* et *Ferrariensis*, in qua priore docuit Bartolus, *lucerna juris* dictus: in Bohemia *Pragensis*, ad normam Parisiensis, teste diplomate institutionis sub Carolo IV. Inperatore et Papa Urbano V: in Polonia *Cracoviensis* florere sub Uladislao Rege coepit: in aliis Germaniae regionibus conditae sunt *Coloniensis*, seu Agrippinensis ab Urbano VI., *Erfordiensis* Thuringiae a Bonifacio IX., denique celeberrima illa *Heidelbergensis* a Ruperto Seniore, Duce Bavariae et Comite Palatino Rheni, ad normam Parisiensis, ab Urbano VI. a. 1385. per bullam confirmata: in qua primus Scripturae S. Professor fuit Marsilius ab Ingen, Doctor Parisiensis, et Canonicus, primus quoque Academiae Rector a. 1386., qui annus censetur Academiae natalis. Scripsit Commentarios in *libros sententiarum*.

§. CCCII. Sed studia Theologica per Scholasticos magis magisque fuerunt depravata. 1. Incidit in hoc seculum *tertia*, et ultima, aetas Scholasticorum, post Durandi in primis tempora, non tam in eo sita, quod nova adoptaverint principia, nisi quod Aristotelis fere sola viguerit autoritas, quam, quod curiositas ineptarum quaestionum, decidendi audacia et temeritas, dialecticae denique tricae, nullum tenuerint modum. Quas supervacuas subtilitates et quaestiones in Theologis ipse Papa Johannes XXII. perstrinxit, data ad Academicos epistola apud Raynaldum a. 1317., sicut et Clemens VI. litteris ad Parisienses a. 1346. Posset ineptarum, saepe profanarum, quaestionum prolixus texi catalogus, sed speciminis loco hae sufficiant: *quomodo Deus diligat contraria*, *et quomodo non existentia? utrum possibilis sit propositio*, *Deus odit Filium? utrum Deus possit aliqua distincte intelligere*, *si ad illa non habeat distinctas relationes rationis? an hae*, *et similes*, *propositiones*, *Deus est upupa*, *est scarabaeus*, *aeque possibiles sint*, *ac ea*, *Deus est homo? utrum naturam mulieris*, *asini*, *ser-*

pentis, vel columbae, Christus potuerit aut debuerit adsumere? utrum Deus possit homini damnationem revelare? utrum factum reddere infectum? utrum universale conservare sine particulari? utrum Deus, an homo, an ex utroque unum sit Papa Romanus? Alia similia infinita mitto. 2. Insana superbia hos homines transversos egit; ut ex disputationibus, decisionibus, et titulis, satis elucescit. Dicti sunt, acuti, subtiles, singulares, illuminatissimi, invincibiles, resolutissimi: et qui sunt alii, supra notati.

§. CCCIII. 3. Variae denique factiones eos diviserunt, et secum commiserunt. Divisi fuerunt ex. gr. in Nominales et Reales, Tomistas et Scotistas, ne de Lullistis dicam. Quod ad Nominales et Reales adtinet, *Nominales*, etsi a Roscelino sec. XII deriventur, praecipuam acceperunt a Gulielmo Ockamo celebritatem, sicut *Reales* a Petro Lombardo, et Toma Aquinate, ac Scoto. Discrimen autem eorum luci exposuerunt Nominales Parisienses, in articulis ad Ludovicum VI., Galliae Regem, missis, apud Baluzium in Miscell. tom. IV., ubi nonnulla quoque eorum fata recensentur. 1. *Reales* ibi dicuntur, qui res multiplicatas esse contendunt, secundum multiplicitatem terminorum, *nominales*, qui contra instituunt, ex. gr. sapientiam in Deo a deitate separant Reales, sed, unam eandemque rem esse Deitatem et sapientiam Dei censent Nominales, quia omne quod in Deo est Deus est. 2. *Nominalium* praecipuum ponitur studium in cognoscendo omnes proprietates terminorum, a quibus veritas et falsitas orationis secundum ipsos dependet; quae proprietates sunt *suppositio*, *adpellatio*, *ampliatio*, *restrictio*, *distributio* etc. *Reales* autem in his sunt negligentiores, dicuntque, nos *imus ad res*, *de terminis non curamus*. 3. Denique *Realium* nomine veniunt, qui statuebant universale a parte rei, et ante omnem rem, ita ut deletis, vel non existentibus, particularibus, sint universalia realiter; fere sicut ideae Platonicae per se subsistentes, et communes, quarum participatione generabantur singularia. Sed *Nominales* audiebant,

t, qui univerſale tantum a parte noſtri conceptus ad- tebant, inſtar *abſtracti*. De *Tomiſtis* et *Scotiſtis* alibi ur; quarum *illi* Auguſtiniani erant, Auguſtini placita iti, *hi* vero ad Pelagianos et Semipelagianos accedebant pius.

REGIMEN ECCLESIAE.

. CCCIV. Cum fidei et cultus reſpectu res in eodem ſerit ſtatu, nec nova aut dogmata aut inſtituta coepe- , niſi paucorum feſtorum reſpectu, de quibus in Papa- i hiſtoria dicam, mox ad Regimen et Diſciplinam per- i, poſtquam verbo notavero, 1. lectu digna eſſe, quae concilio Vaurenſi a. 1368. decreta ſunt, de laicis infor- ndis notitia articulorum fidei, apud Baluzium in *conciliis liae Narbonenſis*; ubi, quod adtendi meretur, docetur, lai- im ratione habita, quid *fide inplicita*, *quid explicita*, ſit lendum 2. exortos eſſe, qui circa Tranſubſtantiationem uid novi ſunt commenti, ſi hoſtia conſecrata in turpem it locum, aut a mure corradatur, aut a bruto abſuma- , denique ab homine indigno ſumatur: illis ſcilicet in bus corpus Chriſti diſcedere ab accidentibus panis, in ſum rapi, et ſubſtantiam panis redire. Duo memorantur opinionis viri, Johannes de Latone, et Petrus de Bo- eta, Ordinis Minorum Profeſſores, quos alii religioſi ſe- ſunt in provinciis Tarraconenſi et Caeſarauguſtana 371 Quorum ſententia juſſu Gregorii XI. eſt damna- Vid. Eymericus in *directorio Inquiſitorum*, et Raynaldus 1. 1372.

CCCV. Bonifacio VIII., ut Paparum hiſtoriam pro- e pertexam, ſucceſſit *Benedictus* XI., infimi quidem ge- s vir, ſed animi nobilioris, et a deceſſore ſuo longe erſus. Acta enim Bonifacii contra Regem, et regnum, liae, reſcidit omnia, autoritate Apoſtolica, etiam ante- m Rex petierit abſolutionem: ut *hiſtoria diſſidii inter-*

Bonifacium et *Philippum* Regem edocet. Recepit etiam, ad regis petitionem, Columnenses, et sententiam, in eos a Bonifacio latam, declaravit irritam. Sardiniae et Corsicae regnis a Bonifacio concessis Jacobo, Arragoniae regi, sub conditione, inter alia, ut Ecclesiae Romanae ligium homagium, et fidelitatis juramentum, praestaret, illud fecit Jacobus, et Papa recepit, ut et a Frederico, Trinacriae rege, una cum censu annuo trium millium unciarum auri, quo se tributarium sedis Apostolicae fatebatur rex Siciliae. Obiit a. 1304., soletque bonis adnumerari Papis. Tradunt nonnulli, ipsum veneno esse exstinctum, sive per Columnenses, sive per Florentinos. Receperat quidem Columnenses in gratiam, sed Sciarram Columnam, et Gulielmum Nogaretum, captionis Bonifacii autores, ad suum se sistere tribunal jussos, nec obedientes, publico et diro anathemate confixit. Dedit, quod notatu dignum est, modestiae singularis exemplum, quod, cum bubulci esset filius, ad Papalem sedem evectus, matrem, non nisi usitata veste indutam, susceperit, et splendidiore amictam repudiaverit, suam esse ea veste matrem negans.

§. CCCVI. *Clemens* V., antea Bertrandus de Agutis, Burdegalensis Archiepiscopus, in ejus locum est ope *Nicolai*, Pratensis electus, postquam Regi Galliae Philippo promisisset, actorum Bonifacii, cum ipsius damnatione, rescissionem, praeterea decimas redituum Ecclesiasticorum in quinquennium, denique secretum articulum, quem alii Templariorum excidium, alii sedis Papalis translationem Avenionem, comprehendisse opinantur: quod utrumque effectum est. Coronatus est Lugduni, et, ut Regi Galliae placeret, simul sub ejus tutela contra Inperatorem esset, sedem Papalem fixit, deserta Roma, Avenione, Galliae Narbonensis, eo magis, quod Ecclesiae Romanae patrimonium per Italicas factiones et seditiones valde infestabatur; ubi sedes mansit annos septuaginta tres. Quae translatio haud unum Galliae adtulit damnum. Praeterquam enim, quod vitia aulae

Papa-

Papalis in Galliam introduxerit, ut Nic. de Clemang. de corrupto Ecclesiae statu c. 27. quoque notavit, libertas Gallicana haud parum per eam inminuta est, jure regio in beneficiorum collatione a Papis usurpato; peperit denique funestum illud schisma Papale, ut suo loco tradam. Edidit vero Paparum Avenionensium vitas, a vetustis descriptas, Baluzius, cum eruditis notis. Praestitit quidem Papa promissa, Regi facta, sed postulata ejus de memoria Bonifacii damnanda astute delusit, sub praetextu, id nisi in damnum eorum fieri non posse, qui a Bonifacio creati et ordinati erant, inter quos multi erant Cardinales, Regi accepti, a quibus et ipse erat electus Pontifex; addit, in Synodo Oecumenica id tantum fieri posse. Cum autem Rex instaret, concessit quidem Papa accusationem et defensionem Bonifacii, sed et a Rege inpetravit, ut totum negotium permitteretur sedi Apostolicae. Exstant acta accusationum et defensionum in *historia dissidii Bonifacii et Philippi.* Omnibus itaque actis Bonifacii rescissis, Papa in eum statum, in quo ante dissidium fuerant, redegit omnia, absoluto etiam Nogareto, sed sub conditione, ut peregrinationes et expeditiones sacras susciperet, usque ad generalem, quam moliebatur, expeditionem. Attamen Bonifacii constitutionem, *de salutis necessitate esse, Romano Pontifici subesse*, confirmavit, rejecta tantum opinione ejus de Paparum potestate in Reges, et eorum temporalia, ita tamen, ut temporalis potestas Pontificiae in Spiritualibus obedire teneatur: quod alio conspectu eodem fere recidit. Celeberrimam praeterea celebravit Synodum illam Viennensem a. 1311., in qua, praeter alia, vindicata est memoria Bonifacii, si Villani lib. IX. sit credendum, sed acta Synodi de eo silent, et totum illud negotium jam antea, ut dixi, fuit terminatum, exitio devoti sunt Templarii, etc. de quo postea. Admisit etiam Roberti, Siciliae Regis, et Romanae Ecclesiae fiduciarii, defensionem contra Henricum VII., Germaniae Regem, ac, ... Henrici abrogatis: exegit quoque ab Henrico, qui illud

 negavit,

negavit, juramentum fidelitatis; denique conſtituit, teneri Reges Germaniae nomen, et jura, Imperii recipere a Papis. Henricus Papam in ordinem redegiſſet, ſi diutius fuiſſet ſuperſtes, ſed a Dominicano monacho, ab aliis corrupto, eſt veneno, vino euchariſtico inmixto, in ipſa communione praebito, exſtinctus. Sed Ptolem. Lucenſ. in vita Clementis V. refert, ipſum *morte naturali* eſſe defunctum, et *malevolos aliquos* dixiſſe, *venenum ipſi fuiſſe datum in euchariſtia.* Ceterum, inter ſuperbiae Papalis ſpecimina alia, illud notetur, quod Franciſcum Dandulum, Venetorum procuratorem, et eorum nomine ſupplicem apud Papam, ferrea catena collo injecta paſſus ſit ad Papae menſam jacere proſtratum: ut Sabellicus, et Veneti ſcriptores, referunt. Denique, diplomata de feſto *corporis Chriſti* celebrando renovavit, et *Clementinas* edidit, ſive librum ſeptimum decretalium; in libros quinque diviſum, a ſucceſſore Johanne XXII. promulgatum a. 1317. Defunctus eſt a. 1314., ſeſeque, inter alia, Templariorum excidio, libidinibus, ac nundinationibus, praeſtitit infamem. Obviae ſunt ejus accuſationes apud Dantem Aligerium, Maſſonum, Villanium, et alios.

§. CCCVII. Succeſſit, poſtquam ſedes, propter Cardinalium diſſidia, ſupra biennium vacaſſet, Jacobus de Oſſa, e patre ſutore veteramentario natus, dictus Johannes XXII. qui ſe ipſe Papam nominavit, ut tradit Joh. Villanius. Cum inter Cardinales conveniri non poſſet, compromiſſum feciſſe narrantur, eum fore Papam, quem Jacobus de Oſſa nominaret; quo facto, ſe ipſum declaravit Papam. Quod utrumque tamen in dubium vocatur. Sunt enim, qui, ipſum ex priſca nobilitate originem habuiſſe, referunt, Vid. Baluzius not. ad Vitas Paparum Avenion. I. Propriam electionem quidem teſtantur Villani, et Antoninus in Chronico, ſed alii ſilent, nec ipſi in ſignum ambitionis objecit Ludovicus Bavarus, ipſe quoque, litteris encyclicis, ſe refert concorditer eſſe electum a Cardinalibus, ac initio haeſitaſſe, num onus ſuſciperet. Vid. Baluz. l. cit. p. 726., qui viam compromiſſi primo quidem

dem propositam putat, sed, ea postea dimissa, processum fuisse per viam scrutinii. Nomen nactus est celebre, et famosum, per varias lites, quibus exercitus est, et dominium Papale, ac errorem, ipsi inputatum, de statu animarum. De quibus distinctius erit tractandum. Gravissima fuit ejus concertatio cum Ludovico Bavaro, quam ex Protestantibus enarravit Buddeus in Parergis histor. Theolog., et ex Catholico-Romanis Natalis Alexander hist. Eccles. hujus seculi: ne aliorum faciam mentionem.

§. CCCVIII. Henrico Lucenburgensi defuncto, ut rem summatim breviter tradam, cum Electores, secum divisi, alii comitiis legitimis, et pluribus suffragiis, elegissent Ludovicum, Bavariae Ducem, alii in conventiculo schismatico, paucioribus suffragiis, Fredericum Austriacum; uterque sese legitime electum gessit, sed Ludovicus Aquisgrani, secundum antiquam consuetudinem, ab Archi-praesule Moguntino, coronatus est, uterque, litteris ad Papam datis, petiit coronam Inperii, interea duo illi Principes de corona contendebant, sed superior fuit Ludovicus Bavarus. Quo in rerum statu Papa, edita constitutione a. 1317., declaravit publice 1. Regis Romanorum electionem non esse ratam, nisi Papa confirmaverit 2. coronam Inperialem a solo concedi Papa 3. adeoque juramentum fidelitatis praestari debere Papae et Ecclesiae Romanae 4. vacantis Inperii administrationem esse penes Papam 5. utramque potestatem, secularem et Ecclesiasticam, Papam suo arbitratu moderari 6. Inperii vicarios, sive praefectos, ab Henrico VII. in Italiae civitatibus, inperio obnoxiis, constitutos, exautoravit, et Robertum, Siciliae regem, in Italia Vicarium Inperii declaravit, donec Inperator inauguraretur. Denique 7. Ludovico diem dixit et Frederico, ut se coram Papa sistant, juraque sua instrumentis et rationibus, coram Papae tribunali, adstruant, sed Ludovicus, his spretis, Fredericum adgressus in potestatem suam brevi redegit, Gibellinos, cum Guelfis in Italia dimicantes, defendit, eorumque vires confirmavit a. 1323.,

non obstante, quod Papa Matthaeum Vice-comitem, Gibellinae factionis ducem, anathemate devinxerit, et haereseos, et pertinaciae, in retinendo inperii Vicariatu apud Mediolanenses, causa. Papa, hisce exacerbatus, monitorio ad Ludovicum misso, apud Raynaldum a. 1323., ei inperii administrationem, Gibellinorum defensionem, ac subditis obedientiam prohibuit, sub poena anathematis, donec electio Ludovici discussa, et a Papa confirmata, esset, addito trium mensium termino. Cui declarationi Ludovicus duas opposuit protestationes de consilio Principum, Episcoporum, et Doctorum, quibus legitimam quidem obedientiam Papae, et fidei orthodoxae strenuam defensionem promisit, sed simul declaravit, se, legitime electum, non indigere Papae confirmatione, nec sibi constare, Vice-comitem, et alios, quos in clientelam susceperat, haereseos esse condemnatos, aut in Ecclesiam perduelles. Ad quae, ipsum omni jure, ex electione orto, privatum declaravit Papa, eique alias poenas, nisi mandatis obediret, intentavit. Quod accidit a. 1324.

§. CCCIX. Secuta mox est anathematis sententia in Ludovicum, et publica inter eos divisio: Ludovicus enim sese Papae, et scriptis et factis, palam opposuit. Acerrimam utique eo tempore in publicum misit epistolam contra Papam, qua eum haereseos et multorum criminum egit reum, simul ad generale concilium provocavit. Prostat in Pap. Avenion. vit. Baluzii tom. II. c. 75. Exorti etiam varii sunt docti, qui Inperii jura contra tyrannidem, et usurpationem, Papalem strenue sunt tuiti, uti Dantes Aligerius, Florentinus Wilhelmus Ockam, de quibus supra, Johannes Jandunus, Paulinus, Marsilius de Padua, vel Patavinus. Quorum scripta apud Goldastum de Monarchia exstant, et in *Fasciculo rerum fugiendarum* et *expetendarum*: sed quibus notam inussit, et anathema infixit, Papa. Praeterea Ludovicus in Italiam a. 1327. profectus, Tridentino indicto conventu, Johannem ob haeresin, in specie ob editas constitutiones contra paupertatem Christi, aliaque ob capita, indignum pronunciavit Pontificatu,

natu, et abdicavit, unde Mediolanum progressus Inperator corona ferrea pro more coronatus est. Sed vices ei rependit Papa, ultimamque ac depositionis sententiam in Inperatorem tulit, omnibusque et obedientiam et conversationem cum eo interdixit; apud Raynaldum a. 1327. Quo facto Romam tetendit Inperator a. 1328., ibique in Basilica S. Petri a Sciarra Columna coronatus est altera vice, et ab Alberto, Venetiarum Episcopo, inunctus, sententiam quoque depositionis in Johannem tulit, tanquam qui Romanam Ecclesiam deseruerat, pecuniam per iniquas decimationes, praetextu belli sacri, coacervaverat, Simoniam exercuerat, sanam quoque doctrinam de temporali dominio Inperatorum, et paupertate Christi, corruperat, aliaque patraverat crimina. Exstat in Annal. Caesenat. apud Muratorium script. Ital. tom. XIV. et apud Baluzium vit. Paparum Avenion. tom. II. c. 77. Substituit denique novum Papam Petrum Corbarium, Ordinis Minorum Professorem, adpellavitque Nicolaum V.; sed quem Johannes mox anathemate confixit. Ceterum accidit tunc, ut narratur, quo novus Papa ludibrio est expositus, ut uxor ejus, ab ipso, cum Ordinem Minoritarum adoptavit, relicta, ipsum nunc repetierit, Johanni, Reatino Episcopo, libello porrecto, qui, causa cognita, conjugium injuste esse dissolutum, declaravit. Sed videtur vel uxor, quae post quadraginta annos desertionis maritum reclamavit, a Papa concitata, vel potius tota illa res fabulam sapere, ad novum Papam prostituendum, muliere hac subornata ad se uxorem fingendam. Nemo utique ante Bernardum, in vita Johannis Papae, aequalium hujus rei meminit, et Odericus Vitalis Nicolaum omni parte laudat: misit vero haec omnia Johannes Papa ad Principes Catholicos. Interea res Ludovici per Roberti, Siciliae Regis, et Johannis Ursini, Cardinalis, oppositiones, prolapsae sunt in Italia, novus Papa desertus est, et animi ad Johannem rursus inclinati sunt: quare Ludovicus Italiam deseruit, Nicolaus sese Johanni submisit, errores et acta abjuravit, veniam, quam supplex petiit,

petiit, quoque consecutus est, sed custodiae est mancipatus. Haec summa est dissidii Papae cum Ludovico, de quo vid. Alvarus Pelagius de *planctu Ecclesiae*, Aventinus in Annal. praeter alios bene multos.

§. CCCX. Praeter hoc exercuit Johannem aliud negotium, per factiones in Ordine Minoritarum excitatas, circa regulam Francisci de omnimoda paupertate, quam historiam infra tradam. Alia quoque egit multa, ad dissidia Principum compescenda, et euangelium inter Infideles propagandum: de quo etiam suo loco. Subjungam itaque nonnulla de hoc Papa observata. 1. Dominium Papale ad summum evexit gradum. De quo, praeter dissidium cum Ludovico Bavaro, abunde testantur *Extravagantes* ejus. Quo nomine constitutiones ejus in corpore Canonico veniunt. Adseritur in illis Papae summum jus in Inperium, Regna, et beneficia, ita ut de iis pro arbitrio possit disponere: praefertur quoque Inperatori, ut Sol Lunae. Edictum Ludovici Bavari comitiorum Regi-noburgensium consensu vulgatum habet, inter alia, de Johanne, ipsum *sibi Satanae sumere Spiritum*, *se similem Altissimi facere*, *se adorari permittere*, *quod Angelus sibi a Johanne prohibuit* in Apocalypsi. 2. Avaritia ejus in congerenda pecunia nullum novit modum. Johannes Villanius refert, ipsum *viginti quinque milliones argenti* reliquisse. Quod et Paulus Sarpius Venetus non neglexit observare, in utilissimo tractatu *de beneficiis* cap. 38. *Thesauros pecuniarum*, *quos de diversis mundi partibus exigit*, *et exegit*, *et exigi facit in praesulum subsidium* (terrae sanctae hostibus eripiendae, ad quod destinatae erant) *non convertit*, *imo in effusionem inpiam et crudelem sanguinis Christiani* etc., verba sunt Inperatoris Ludovici in epist. invectiva contra Papam, apud Baluz l. cit. 3. Quo scopo primus introduxit *Annatas*, seu reditus unius anni cujusvis vacantis beneficii, persolvendos Pontifici; ut tradi solet. Sed Johannes hoc tributum beneficiis non electivis tantum inposuit ad triennium; ut ex ejus constitutione, *cum nonnullae*, patet. Postea vero Bonifacius IX. omnibus

inpo-

inposuit beneficiis, ita ut, qui beneficium consequeretur, *dimidium proventus annui* fisco Apostolico persolvat. Censentur praeterea Johannis esse *taxae* beneficiorum, seu certa pecuniae summa, pro gratiis et beneficiis solvenda. Vid. *taxa Cancellariae Apostolicae*, etiam a Laurentio Bank edita. Unde Simonia sedis Apostolicae demonstrari solet. Originem etiam ab ipso habent *regulae Cancellariae*, norma judicii Romani in judicando, quae per vitam Pontificis tantum valent. Vid. Mastricht hist. Jur. Eccles. 3. In sanctis canonizandis, et haereticis per inquisitionem persequendis, aliorum vestigia sedulo pressit. Sanctis adscripsit Tomam, Herfordiensem in Anglia Episcopum, quod lacrymas in missa multas effundere soleret, Psalmos poenitentiales, litanias, et officium defunctorum quotidie recitaret, et ob similia alia devotionis, tunc usitatae, signa. Inter quae expresse memoratur, quod *camisiam cilicinam ad carnem vestiebat, Zona etiam cilicina nodosa et aspera, latitudinis duarum palmarum, et quandoque ferrea, carnem cingebat occulte.* Vid. Baluzius in Papis Avenion. tom. II. cap. 54. Canonizavit etiam Tomam Aquinatem, et alios. De inquisitione, quam ursit, luculentum exstat testimonium vitae Johannis, a Veneto aliquo conscriptae, subjunctum, apud Baluzium ibid. tom. I. *iste Venetus adulator nihil dicit de tyrannide gesta per Papam istum, de trucidatione Christianorum facta, suo jussu* etc. Cujus specimina dedit in *fratribus Spiritualibus* inter-Franciscanos, de quo postea, persequendis. Denique instituit, ut festum *S. Trinitatis*, jam antea hic illic usitatum, ubique celebraretur solenniter. Vid. Martene de antiqua *Ecclesiae Disciplina* c. 28.

§. CCCXI. 4. Peculiarem meretur animadversionem error ipsi inputatus de animabus sanctorum, ad visionem Dei non admittendis, ante judicium ultimum. Quaestione jam ante agitata, dein in aula Pontificia a. 1333. mota de animarum beatitate, num sanctorum animae, etiam purgatae, in coelum reciperentur, et ad beatificam Dei visionem admitterentur, salvo discrimine gloriae animarum, et hominis post

ultimum judicium, an, contra, non nisi post resurrectionem eo pervenirent, licet ante pace et beatitate gavisae? Johannes enim, qui posterius tenuit, et in concionibus jam antea proposuerat a. 1329., ut tradit Nicolaus Minorita apud Baluz. not. ad vitas Paparum Avenion. t. I. p. 788 neutiquam statuit, quod nonnulli opinantur, animas *dormire*. Prius passim ex Ordine Praedicatorum, cum tota Academia Parisiense, censuerunt, posterius vero minister Generalis Minorum, aliique ex eo Ordine: quod ipsum non tantum admisit, et praedicari permisit Johannes, sed et, cum Tomas Valen, Anglus, Ordinis Dominicani Doctor, coram Papa illam opinionem valide refutaret, mandato Papae in carcerem Inquisitionis conjectus, multaque passus est, indeque aegre ad Philippi Regis instantiam ereptus, ut refert Gobelinus Persona in *Casmodromio*. Vid. et Paulus Langius in Chronico Citizensi, et Albertus Krantzius hist. Wandal. l. VIII. Sparsa vero Johannis opinione per Ecclesias, Philippus Valesius convocavit Episcopos, Abbates, et Theologos Parisienses in unum, in saltu *Vincennarum*, de quo vid. Launoius Epist. 7. part. III., a quibus Papae sententia est damnata, tanquam fidei contraria, adeoque haeretica, ut Nangii continuator refert in Spicilegio Dacheriano. Imo vehementissimas scripsit Rex litteras ad Papam, intentans quoque rogum, nisi haeresin revocaret: ut testatur Petrus de Alliaco in oratione de *schismate tollendo*, a. 1406. coram Rege Carolo habita. Rescripsit Papa, se nihil extra Scripturae S., et Doctorum testimonia adseruisse, nec suam opinionem alicui obtrudere, sed velle a Doctoribus discussam: tandem tamen sub vitae finem revocasse, traditur ab ejus successore Benedicto XII. in diplomate apud Raynaldum a. 1334. Quae historia cum Papae infallibilitatem infringat, Pontificii excipiunt, Johannem vel non *adseruisse*, sed tantum inclinasse ad eam opinionem, et ad examinandum proposuisse, sicut ipse Johannes postea in epist. ad Regem praetendit, vel non *ex cathedra*, seu accedente Ecclesiae consensu, hac de re pronunciasse, sed tan-

quam

quam privatum, adeoque errare potuisse. Sed Gerson Parisiensis Cancellarius in sermone de *festo Paschatis*, et Hadrianus VI. in IV. Sententiarum, Papam haereticis adnumerare non dubitarunt. Certum quoque est ex autoribus, modo citatis, Johannem eam fovisse opinionem, quam et sub vitae finem revocavit. Vid. etiam Petrus de Herentals in *vita Papae* apud Baluzium in *vitis* Paparum Avenion. tom. I., qui litteras Papae, quibus mentem suam exposuit, et opinionem revocavit, recensuit. Ubi et hoc notatu est dignum, quod *omnia* submittat *determinationi Ecclesiae, ac successorum suorum.* Ceterum pro sententia Catholica contra Papam scripsit Durandus de S. Porciano, edito commentario: de quo supra egi.

§. CCCXII. *Benedictus* XII., qui ab a. 1334. ad 1342. sedem tenuit, humili loco ex Patre molitore natus, et antea dictus Jacobus de Furno, in eo quidem a Decessore dissensit, quod Catholicam de animarum statu fidem confirmaverit, tractatibus antea non tantum editis, sed et nunc diplomate, quo sub poena *anathematis ac incursionis haeresis*, verba sunt autoris *primae* ejus vitae apud Baluzium, *mandavit, ne quis contra hujusmodi terminationem suam dogmatizaret, aut crederet.* Ipsum diploma exstat apud Herentals, autorem *septimae* ejus *vitae* apud Baluzium lib. cit. Verum in reliquis vestigia ejus presse calcavit. Visus in initio quidem fuit reconciliationem cum Ludovico Bavaro quaerere, ut Albert. Argentinensis, in ejus vita apud Baluzium, et alii, referunt, ut Philippi Galliae Regis postulatis obviam iret: petiit enim, praeter regnum Arelatense, Vicariatum Italiae, et multos thesauros; misit quoque Papa legatos ad Ludovicum, qui ipsum ad pacem cum Ecclesia cohortarentur, nec alienum se demonstravit Ludovicus: verum haud una vice missis legatis ad Papam, ad petendam absolutionem, is subterfugia semper quaesivit, modo minas Regis Galliae, modo aliud, praetendens, ut quod Cardinales resisterent. Qua dilatione Imperator exacerbatus comitia cum Electoribus et Principibus habuit Rensae a. 1338., in quibus, post acta Johannis Papae annulla-

annullata, decretum est factum, eum esse Imperatorem, qui ab Electoribus fuerit electus, licet a Papa non unctus et coronatus, eosque, qui contrariam teneant, criminis laesae Majestatis esse reos. Exstat decretum apud Goldastum tom. III. Quae mox eodem anno renovata et corroborrata sunt in comitiis Francofurtensibus, addito singulari decreto, quod ibidem reperitur, de *jure et excellentia Imperii*, ac potestate electi Romanorum Regis; simul Papae intimata sunt per Electorum litteras, apud Goldastum *stat. et rescript.* Imperii tom. II., imo ipse Imperator se edito apologetico strenue defendit, ibid., et in *catalogo testium* Flacii. Quid ad haec Papa? *multis* et *horrendis bullis fulminavit*, ut Mutius l. XXIV. habet, Imperii quoque, acsi vacaret, instituit Vicarios, contendens, vacante Imperio, etiam per interdicta Pontificum, omnem ejus potestatem ad Papam esse revolutam, tanquam *unicum Christi, superni Regis, vicarium in terris*, ut loquitur Platina, adserens porro, Imperialem dignitatem et potestatem esse a Papa.

§. CCCXIII. Praeter haec, alia adhuc publicavit decreta, uti pro taxandis certo pretio bullis, ac brevibus poenitentiariae Apostolicae, pro beneficiis vacantibus in Curia reservandis dispositioni Papae, pro exstirpandis haereticis, qui, Sacramentum adorandum, aut Papae obediendum, esse, negant. Fuit, teste autore *vitae* ejus *primae*, apud Baluzium, *maximus Zelator fidei, ac in omni statu suo fervidus haereticorum expugnator, ac rigidus persecutor.* Concrematus etiam est ipso sedente Franciscus de Pistorio, quod decisioni Johannis XXII., contra paupertatem Christi, contradixisset. Sed et meliora ac utilia promulgavit decreta, ad reformanda Monasteria, aliosque tollendos abusus. In specie *dedit operam*, inquit autor citatus, *efficacem, ut in beneficiis, dignitatibus, et praelaturis, suo tempore vacantibus, ponerentur bonae et honestae personae, providaeque et disertae, ac sufficientes in litteratura, ac maturae in moribus* etc. Addit autor, *propterea, quia tales reperire non poterat, multa beneficia, dignita-*

tes

tes, et praelaturas quamplures, diutius in vacatione permansisse. Quod idem tradit autor vitae ejus *octavae*, ibid. apud Baluzium, sed qui Papae minus aequus habetur. Tradit utique, eum fuisse *avarum, durum, et tenacem, in conferendis gratiis remissum, tardum, negligentem in providendo statum Ecclesiarum, supra modum: et in excusatione duritiae suae paucos ad haec dignos, vel sufficientes, dixisse* etc. Addit autor deinceps, ipsum in *propositionibus turpibus et inhonestis plus quam in virtuosis habere complacentiam, ex risibus, et motibus aliis, omnibus notum esse: potator vini maximus*, ita pergit, *ab omnibus curialibus dicebatur, adeo ut versum sit in proverbium consuetum dici, bibamus papaliter.* Ipse Herentals in fine vitae ejus refert, *tale metrum de ipso* scriptum esse.

Iste fuit Nero, laicis mors, vepera Clero.
Devius a vero, cappa repleta mero.

Ceterum scribit Hieronymus Squarzaficus in vita Francisci Petrarchae, Papam ejus sororem petiisse utendam, promisso Galero Cardinalitio, Petrarcham vero recusasse, dicentem, *tam foetidum Galerum capiti suo non esse inponendum*; postea tamen, Papam votorum factum esse compotem per Gerardum, Petrarchae fratrem. Cujus veritatem praestare non possum, cum alii, nullam fuisse Petrarchae sororem, tradant.

§. CCCXIV. Lites cum Ludovico successor ejus, *Clemens* VI., antea Petrus Rogerius, Lemovicensis, et Ordinis Benedictini, ab a. 1342. ad a. 1352. strenue, et tyrannice, persecutus est. Statim ac sedem capessivisset, dira Johannis fulmina in Ludovicum renovavit, et Inperatorem publice citavit, ut ad certam diem Deo et Ecclesiae satisfaceret, ac ab Inperii administratione abstineret. Quo tandem fractus Inperator, missis legatis, se Papae submisit, a. 1344., haereses et errores confessus, personam, statum, bona, ipsum Inperium, arbitrio Papae relinquens. Exstat haec indigna submissio in Miscellan. Baluzii tom. II. Relaxavit quidem

dem Papa processus Johannis XXII., sed cum hac restricta remissione, ut Inperator Gulielmum Ockamum, ejusque collegas, traderet Pontifici, decreta contra Johannem rescinderet, denique edicto perpetuo publice sanciret, *Inperium esse beneficium Papae, nec ante Caesarem esse aut vocari, quam Papa fieret autor.* Quibus articulis ad Inperatorem delatis, ipse, comitiis Francofurtensibus habitis a. 1344., eos, tanquam iniquos, et ad inperii destructionem tendentes, reprobavit. Quod idem de iis tulerunt judicium Theologi Parisienses, et Bolonienses, hac de re consulti. Papa vero flecti nescius, de Inperatore exterminando serio ab eo tempore deliberavit, una cum Johanne, Bohemiae Rege, ejusque filio Carolo, et patruo Archiepiscopo Trevirensi. Renovavit itaque processus Johannis XXII., et Inperatorem declaravit haereticum, et jure regni privatum, Electoribus quoque in mandatis dedit, ut intra certum tempus novum eligerent Regem, a. 1346. Quod nisi faciant, ipse de eo cogitaret. Henricus praeterea, Praesul Moguntinus, fautor Ludovici, depositus, eique suffectus est Gerlacus Nassovius, qui Principes evocavit Rensam a. 1346., a quibus Rex Romanorum est electus Carolus, Moraviae Marchio, quem Papa solenniter adprobavit, et Coloniensis Archiepiscopus coronavit. Superior tamen Germania in fide Ludovici maximam partem perstitit, et Ludovicus sese ad juris sui defensionem omnibus adcinxit viribus, sed brevi post mortuus, a. 1347. Cum vero durante excommunicatione fuerit defunctus, male solet audire, sed strenue defensus est a Georgio Herwarto ab Hohenburg, singulari edito scripto.

§. CCCXV. Eduardum, Angliae Regem, ut reliqua Papae gesta strictim recenseam, qui Cardinalium, aliorumque sacerdotum absentium, beneficia occupaverat, et reditus in suos verterat usus, per anathematis comminationem ad saniorem revocavit mentem a. 1352. Vid. Raynaldus. Necis Andreae, in Apulia Regis, accusatus est, una cum Andreae uxore, a fratre Andreae Ludovico, Hungariae Rege, pro-

curatae,

curatae, et reus habitus; quod Johannae reginae conjugium cum Pontificis fratre fecit probabile. Vid. Aventinus Annal. l. VII. Papa vero se et Johannam declaravit innocentem, a qua, insigni dato pretio, Avenionem comparavit. Vid. Bzovius a. 1348. Indixit quoque expeditionem in Turcas, quae etiam a Venetis, Genuensibus, Rege Cypri, et Rhodiis, est suscepta, sed cum nullo alio effectu, quam, quod Smyrna sit occupata, a. 1344., et quaedam Turcarum naves sint incensae. Singulare plane est, minusque vulgatum, et nondum revocatum, privilegium, Regi Galliae, ejusque successoribus, concessum, emissa bulla, quo confessionariis eorum data est potestas, eos ab omni juramento absolvendi. Exstat inter Epistolas Clementis apud Dacherium in *Spicilegio* tom. III. *Jubilaeum* ad annum *quinquagesimum* reduxit, et eo nomine adpellavit, extenditque ad peregrinatores et visitatores Ecclesiae Lateranensis. Vid. Bosquetus in vita Clementis apud Baluzium, et Herentals ibid., qui bullam etiam recenset. Bonifacius enim VIII. restrinxerat visitationem ad Basilicas Petri et Pauli, Clemens adjunxit Lateranensem, et Gregorius XI. sanctam Mariam majorem. Vid. Raynald. a. 1373. Denique infamem sese praestitit cum per Nepotismum, ut vocatur, quo agnatos et nepotes honoribus cumulavit et opibus, *ditavit enim*, ut Ptolem. Lucens. in ejus vita tradit, quae *quarta* est apud Baluz. l. cit, *omnes fratres suos cujuscunque conditionis, aut status, essent, tam de beneficiis Ecclesiasticis, quam de thesauris et honoribus, atque officiis et divitiis mundanis*, tum per libidines, quibus, teste Villanio, nobilium uxores violavit. Postremo, autoritatem Papalem in summo posuit culmine; ut Epistolae ejus ad Clerum Armenorum apud Raynaldum demonstrant a. 1351. Papam declaravit eandem potestatis habere plenitudinem, quam Petrus habuit. et ipse Christus in terra, super totum et universum corpus Ecclesiae; Papas de omnibus posse judicare, vel judices dare, ipsos a nemine, nisi a solo Deo, judicari, nec Regali aut Imperiali potestati

 esse

eſſe ſubjectos: ſolos poſſe condere generales canones, et plenas concedere indulgentias: ſolos poſſe controverſias fidei decidere, eſſe autem verum et catholicum, quicquid Papa autoritate clavium, ſibi a Chriſto traditarum, determinat eſſe verum, quodque determinat eſſe falſum, aut haereticum, tale eſſe cenſendum. Quid? quod in Bulla, qua Jubilaeum inſtituit, *mandare* ſe, dixerit, *Angelis Paradiſi*, *quatenus animam illius*, qui in via moritur, *a purgatorio penitus abſolutam*, *in paradiſi gloriam introducant*. Extat in Vita IV*ta* Clementis, autore Herentals, ſed ſpuriam eſſe diſputat, non adeo male, Baluzius ad vitas Paparum Avenion. t. I. p. 916. Hic ipſe nihilominus, in ſignum fallibilitatis ſuae, morti proximus, revocavit, edito diplomate a. 1351., *ſi qua in re erraſſet*. Vid. Raynald. a. 1352.

§. CCCXVI. *Innocentius* VI., antea Stephanus Alberti Gallus, qui ab a. 1352. ad a. 1362. ſedit, praeterquam quod inepta inſtituerit feſta, ex. gr. *lanceae* Longini, crucis, clavorum, coronae ſpineae, cum pleniſſimis indulgentiis, apud Bzovium a. 1354., feſtorum Auguſtini confeſſoris in Anglia, et Eduardi Regis, inſtitutionem promoverit, de quo epiſtolae ejus in Conciliorum tomis ſuperſunt, haud unum dedit ſupremae poteſtatis in ſeculares, et tyrannidis Eccleſiaſticae, ſpecimen. Carolus IV. inperialem coronam, ad quam accipiendam Romam tetendit, hac conditione ab Hoſtienſi Cardinale conſecutus eſt, juſſu Papae, ut mox Italiam dembreret, eamque nunquam, niſi a Papa, Italiae Domino, vocatus, repeteret, praeterea, ſe Papae voluntati omnibus pariturum viribus promitteret. Vid., praeter Aventinum, Innocentii litterae apud Bzovium et Raynaldum. Johannem, Gallorum Regem, litteris objurgavit, quod, premente licet neceſſitate, Clero Gallicano decimarum unius anni ſolutionem impoſuiſſet; ut epiſtola ejus habet apud Raynaldum, a. 1356. Ludovicum, Siciliae Regem, anathemate, ob neglectam cenſus ſolutionem, obſtrinxit, Duos Minores, opinionem de abſoluta paupertate publice tuitos, curiae ſeculari tradidit

com-

comburendos a. 1354., ut in *prima* et *secunda* Papae vita apud Baluzium traditur. Johannem denique de Rupescissa, Gallice Roquetrillade, ob praedictiones, quas, teste Aventino, se probaturum dixit ex Apocalypsi, de duobus Antichristis, generali conculcatione Cleri, regno millenario etc. carceri mancipavit. Vid., praeter vitam *quartam* Innocentii apud Baluzium, continuator Nangii.

§. CCCXVII. *Urbanus* V., antea Gulielmus Gromoaldus, Gallus, Ordinis Benedictini Professor, et S. Victoris Massiliensis Abbas, statim ac sedem Papalem, quam ad a. 1370. tenuit, capessivit, animum ad sacram expeditionem adjecit, in eam adunatis Johanne Galliae, et Petro Cypri, Regibus; sed, Johanne mortuo, successu caruit. Expugnata quidem est Alexandria, AEgypti regia; sed mox sine praelio omissa, Anglis et Aquitanis Regem Cypri deserentibus. Vid. Petri Tomasii, legati Apostolici in ea expeditione, litterae apud Bollandum Mens. Januar. Laudabilius est, quod Petrarcha epist. 1. lib. VII. etiam in ipso celebravit, quod disciplinae Ecclesiasticae incubuerit instaurandae, Academias, Viennensem et Cracoviensem, rogantibus Principibus, erexerit, et Bononiensem privilegiis mactaverit. Notatu maxime dignum est, quod sedem Papalem in animo habuerit Romam transferre. Profectus quoque eo est a. 1367. et missam in altari S. Petri solenniter celebravit, urbi quoque instaurandae et ornandae operam dedit, sed recessit Avenionem, et brevi mortuus est. Notari quoque meretur, Papam Romae ab Ecclesia Lateranense ad palatium tetendisse recta, et non obliqua, via, ut nonnulli Decessorum fecerant, viam vitantes, *occasione fatuae mulieris*, inquit autor *primae* vitae Urbani a Bosqueto editae, apud Baluz. l. cit., *quae aliquando Papatum dicitur occupasse, et in eadem via abortum faciendo pepcrisse refertur.* Ex quo colligi potest, historiolam illam jam ante fuisse divulgatam, sed et nunc in dubium vocatam. Sed longe pejus est, quod, *dum Romae fuit, Fratricellos vocatos nonnullos, a fide Catholica diverten-*

les, *igne fecit concremari in Roma*; ut autor *quartae* vitae ejus ibid. refert. Ceterum iter ejus Romam exstat apud Baluz. Pap. Aven. t. II. c. 173. In agone mortis quoque professus est, quae singularis ejus est modestia, se *omnia sua dicta subjicere Ecclesiae correctioni*, *et*, *si Ecclesiae sint contraria*, *revocare*, ut autor *primae* ejus vitae, apud Baluzium refert: autor vero *secundae* vitae ibid. tradit: *vix Ecclesiam esse in mundo*, *in locis solennibus*, *quin sit imago ejus depicta*, *et cum vigiliis ac oblationibus honorata*.

§. CCCXVIII. Quod animo, ut modo dixi, volvit Urbanus, de sede Romae restituenda, perfecit ejus successor *Gregorius* XI., antea Petrus Rogerius, Lemovicensis, Clementis VI. ex fratre nepos, qui ab a. 1370. sedit ad a. 1378. Transtulit enim sedem Romam, quam incredibili fastu intravit a. 1377. Requirebat quidem Papae praesentiam generalis rebellio Bononiensium, Florentinorum, aliarumque civitatum per Italiam, contra Papam, erecto vexillo, in quo erat *Libertas*; sed compulit in primis Papam devotio erga devotissimas foeminas, Catharinam Senensem, et Brigittam, quae revelationes praetendebant, *Dominum velle*, *ut curia Papalis Romam reduceretur*. Cujus rei poenitentia ductum, sub finem vitae omnes admonuisse, ut ab ejusmodi foeminis sibi caverent, tradit Gerson. de *examine doctrinarum* p. II. oper. tom. I. ubi vid. du Pin; nescio quam vere: contradicit utique, non sine ratione, Natalis Alexander. Fuit quoque ad superstitionem usque devotus erga foeminas sanctas, et totus ab ore Catharinae ac Brigittae pependit. Florentinos non tantum gravissima sententia feriit a. 1376. Magistratus et vexilliferos anathemate percussit, civitati interdictum inposuit, et civium bona direptioni tradidit, sed et legationem demandavit Catharinae Senensi, ut Florentinos sedi Romanae conciliaret; quod post varia certamina tandem successit, sed non nisi mortuo Papa consummatum. Vigiliam cum jejunio instituit ad festum *inventionis et exaltationis S. crucis*, ut et in festum *nativi-*

tatis Mariae Deiparae, una cum officio proprio. Novum etiam introduxit festum *praesentationis* Mariae Virginis, quando praesentata erat in Templo trimula, et Carolo V, Galliae Regi injunxit, ut per totum regnum curaret celebrari. Officium vero integrum, prout in Oriente canebatur, ab ipso transumtum est. Sed aliud erat in Oriente festum *praesentationis Mariae*, Filii scilicet praesentati in Templo, et purificationis Mariae. Vid. Martene de antiq. Eccles. *disciplina* cap. 34. Denique, quod pejus est, Antichristum sese praebuit haereticis. Albertum Halberstatensem Episcopum, qui merita bonorum operum negabat, et sanctorum invocationi se opponebat, et Johannem Wiclefum, de quo postea, oppugnavit, Mallaesium, Pragensium concionatorem, ac praecursorem Johannis Hussi, poenis haereticorum plecti jussit. Ceterum notabilis est ejus confessio, in testamento expressa, apud Dacherium Spicileg. tom. III. de fallibilitate sua; revocat enim quicquid forte sive in consistorio, sive in conciliis, sive alibi, et alio modo, dixerit contra fidem Catholicam.

§. CCCXIX. Horrenda post ejus mortem confusio corripuit Ecclesiam Occidentalem, per schisma Papale, in ea ortum, quod plusquam quinquaginta annos duravit, adeo ut duo, vel tres, fuerint Pontifices, et Ecclesiae terribiliter scissae, aliis hunc, aliis illum, nonnullis nullum agnoscentibus. Quod schisma enarrarunt Theodoricus Niem, Gobelinus Persona, Antoninus, Nicolaus de Clemangis, aliique vitarum Paparum Avenionensium scriptores, omnes seculi sequentis, et ex Recentioribus, praeter alios, in primis L'Enfant in *historia concilii Pisani*. Dabo ejus historiam, quantum pote, brevibus. Causa et occasio fuit tumultuaria, et nihil minus quam libera, novi Papae electio. Cum Cardinales diffiderent, dum alii Gallum vellent, alii Italum, populus Romanus vero a seditione prope abesset, et, nisi Romanus vel Italus eligeretur, Cardinales minaretur in frusta concidere, illi, de eo, cum in eo essent, ut electionem

nem facerent, per ipsum populum certiores facti, elegerunt Bartholemaeum Prignanum, Archiepiscopum Parensem, patria Neapolitanum, dictum *Urbanum* VI. Cujus electionis circumstantias licet varie narrent scriptores laudati, elucescit tamen ex omnibus, tumultuariam fuisse eam, et coactam, nec nisi *provisionalem*, et ludicram, ut tumultus sedaretur, et liberae electionis daretur occasio. Cardinales Romae in litteris ad Cardinales, qui Avenione manserant, significarunt quidem, electionem fuisse *seriam et unanimem*, sine ullis populi clamoribus, aut tumultu peractam, sed illud partim omnibus historicis aequalibus, etiam praesentibus, adversatur, partim ab ipsis. qui litteris subscripserunt, saltem tredecim, est retractatum, cum libertate gavisi sunt. Gallicani utique Cardinales, cum sese Avenionem recepissent, scripserunt, et ad Urbanum ipsum, et ad omnes Principes, ac Praelatos, litteras, quibus violentam et illegitimam fuisse electionem declararunt, simul Urbanum, quia thronum ea ratione occupatum tenebat, pro intruso, excommunicato, imo Antichristo, et destructore Ecclesiae, habent. Quo intempestiva Urbani superbia, et severitas, quoque multum contulit, mox in initio demonstrata, qua Gallicanorum non tantum, sed et nonnullorum Italorum, animos a se abalienavit; imo Johannam quoque, Siciliae Reginam, et Ottonem Brunsvicensem, maritum ejus, bene erga ipsum adfectos, exacerbavit, et in se irritavit. Quibus omnibus factum est, ut Cardinales Gallicani, cum paucis Italis conspirantes, sese Fundos, Neapolitani regni civitatem, sub tutela Johannae, receperint, novumque elegerint Papam, majore quidem libertate, sed simul fraude usi, qua Italos circumvenerunt. Electus est Robertus Gibennensis, vel Genevensis, ita adpellatus, quod frater vel nepos esset Comitis Genevensis, dictus *Clemens* VII., qui mox, majoris securitatis ergo, tetendit Avenionem, ibique sedes fixit. Habitus est vir sapiens, et magni animi, cui multae familiae illustres et potentes erant necessitudine conjunctae, praeterea

praeterea nec Gallus, nec Italus, adeoque prudenter electus.

§. CCCXX. Duo hi Papae, a. 1378. electi, totam brevi diviserunt Europam, maxime cum, fulminibus mutuis in se invicem vibratis, omnes fere Ecclesias ad partes eligendas coegerint. Tota fere Europa adhaerebat in initio Urbano, exceptis nonnullis Neapolitani et Siciliae regni locis, nisi quod Gallia et Hispania sese extra partes tenuerint. Galli autem sese brevi post, instituto examine, pro Clemente declararunt, quos Hispani secuti sunt, et alii, ut Castellae et Navarrae Reges, etiam Sabaudia, Lotharingia, et aliae regiones: reliquae Europae partes in Urbani obedientia, ut loqui solebant, manserunt, uti Italia, Germania tota, Anglia, Hungaria, etiam Lusitania. Urbani partes etiam tuita est Catharina Senensis, famosissima illa foemina, sed Clementis Petrus de Luxenburgo, juvenis septendecim annorum, miraculis, ut fertur, et visionibus clarus. De quo vid. autor *primae vitae* Clem. VII. apud Baluz. Pap. Avenion. t. I. ad a. 1387. quo Petrus est defunctus. Nec tamen deerant, qui neutram volebant partem, viri non tantum singulares, sed et ipsa Academia Parisiensis, testibus litteris ejus ad Carolum VI. a. 1394. in spicilegio Dacheriano tom. I., et ad universos fideles a. 1395. in adpendice ad *fasciculum rerum expetend.* et *fugiendarum*. Quae divisio non tantum, ut dixi, mutua produxit anathemata, sed et bella, persecutiones, ac multiplicia mala, per omnes Ecclesias.

§. CCCXXI. Uterque Papa sese in regimine gessit pessime. Clemens, licet a Gallis passim laudetur, sese magnum praestitit Principum adulatorem, et Gallicanae libertatis oppressorem, qui etiam ex beneficiis Ecclesiae ingentem pecuniae summam coacervavit ad Cardinales suos ditandos. Vid. Nicolaus de Clemangis de *corrupto Ecclesiae statu*, cap. 27. et Monachus S. Dionysii in vita Caroli VI. lib. I. Wenceslaum Imperatorem, et Ludovicum Regem Hungariae, vehementer a se abalienavit, quod legatos eorum, ad ipsum permovendum,

dum, ut Urbanum agnoſceret, miſſos, crudeliter tractaverit, et diu in carcere detinuerit. Vid. Theodoricus Niem de *ſchiſmate* lib. I. Qua ſimili de ratione ſibi adverſarium fecit Urbanus Johannem, Caſtellae Regem, ſententia quoque excommunicationis, et exautorationis, in ipſum lata, tanquam laeſae majeſtatis Pontificiae reum, ipſa ſacra militia contra ipſum conſcripta a. 1382. Devinxit tamen ſibi Florentinos, ope Catharinae Senenſis reconciliatos ſedi Romanae, et a Papa abſolutos.

§. CCCXXII. Bello inter Carolum Dyrrachinum, Gravinae comitem, cui Urbanus regnum Siciliae, Johannae ereptum, donaverat, et Ludovicum Andegavenſem, qui tunc regnum Galliae adminiſtrabat, in quem Johanna jus ſuum tranſtulerat, quod Clemens Papa confirmaverat, orto, Urbanus, cum Ludovici partes viderentur ſuperiores, iter, invitis Cardinalibus, in regnum Neapolitanum ſuſcepit, eo praetextu, ut res Caroli firmaret, ſed vere, ut nepoti ſuo, viro ſceleſtiſſimo et libidinoſiſſimo, Capuanum principatum acquireret, factus quidem eſt votorum compos, ſed Carolo viciſſim, quicquid volebat, concedere debuit, quippe a quo, ſub ſpecie officii, in cuſtodia eouſque fuit detentus. Contigit illud a. 1383. Ludovico dein brevi defuncto, et exercitu ejus dilapſo, cum Carolus nihil amplius haberet metuendum, nova, et funeſtiſſima, inter ipſum et Urbanum orta eſt diſcordia, quacum Papae cum nonnullis Cardinalibus diſſidium fuit conjunctum. Carolo aegre erat, quod Papa, ſe invito, ingreſſus eſſet regnum ſuum, illudque reliquiſſet; ſed Papae, quod in cuſtodiam fuiſſet a Carolo datus. Juſſit itaque, ut ad ſe rediret Papa, de rebus alicujus momenti cum ipſo tractaturus. Reſpondit Papa, propterea exacerbatus, ſe non recipere, ſed dare juſſa, Regum quoque et Principum eſſe ad ſuos pedes devote accedere: adjecit, Carolum, ſi amicitiam ſuam velit, tributa, regno feudatario Eccleſiae inpoſita, abolere debere; a quo tempore Carolus de Papa perdendo cepit conſilium. Interea, quod Papam vehementius irritavit,

irritavit, quaestiones motae sunt, et propositae, liceatne Papae, si sine Cardinalium judicio omnia agat, et Ecclesiam perturbet, dare *Curatorem*, sine quo nihil agat? Ad quod cum adfirmative passim esset a Jure-Consultis responsum, et Curator ipsi destinatus esset Carolus, illud cum Margareta Regina omni ope promovit. De quo certior factus Papa, primum sex Cardinales praecipuos adprehendi, et in teterrimum carcerem duci, jussit, eosque conjurationis in Papam accusavit, torturae quoque saevissimae subjecit; ut narrat Theodoricus Niem, qui adfuit, et Papae omni modo dissuasit, sine ullo effectu. Dein eos excommunicavit, anathema quoque dixit Carolo, ejusque uxori, depositionis addita sententia, et interdicto inposito regno. Qua occasione arrepta, Carolus interdictum non tantum sprevit, et Papae adhaerentes vexavit, sed et, coacto exercitu, Luceriam, ubi Papa erat, obsedit, expugnavit, et incendit, excepta munitissima arce, in qua Papa conclusus, gravique laborans penuria, se consolatus est maledictionibus, quas ter singulis diebus in exercitum Caroli vibravit, donec Clementinorum factione, ut Carolo aegre facerent, inde liberatus, et Genuensium triremibus Genuam evaserit, secum Cardinales illos captivos ducens: quos, uno excepto, misere trucidavit, sive saccis insutos, et in mare conjectos, sive in carcere strangulatos, et stabulo equorum inhumatos, sive securi percussos: non enim convenit inter autores. Quae inhumana saevitia produxit, ut Papa fuerit a multis desertus. Hoc in statu res manserunt usque ad mortem Urbani a. 1384. Ceterum ipsi novi festi, *visitationis* scilicet Mariae virginis, institutio tribuitur, et Jubilaeum ab ipso traditur redactum ad annum 33*tium*. Ob motus vero ab ipso concitatos ei nomen *Turbani* fuisse datum, scribit Oldoinus in additament. ad Ciacconium. Testimonia scriptorum de ejus crudelitate, et inmanitate, qui velit, adeat Baluz. ad vitas Paparum Avenion. tom. I. p. 1269.

§. CCCXXIII. Morte Urbani tantum abest, ut finis fuerit,

rit ſchiſmati inpoſitus, ut multo funeſtius ſit factum per novi Papae, in ejus locum, electionem. Succeſſit ipſi *Bonifacius* IX., antea Petrus Thomacellus, Neapolitanus, qui Ladiſlao, Caroli Siciliae regis filio, regnum paternum mox, poſt Patris obitum, confirmavit, et Ludovicum II. Andegavenſem confixit anathemate. Unde bellum Eccleſiaſticum non tantum, ſed et civile, denuo renovatum eſt, Ludovico et Ladiſlao de regno decertantibus, in quo bello cum victoria penes Ladiſlaum manſerit, partes Bonifacii firmatae ſunt: praeterea Clemente VII. defuncto, a. 1394., ei mox quoque ſuffectus eſt *Benedictus* XIII., antea Petrus de Luna dictus. Reliqua ad hanc hiſtoriam pertinentia perſequar, ne hic ſim prolixior, ad ſeculum ſequens.

§. CCCXXIV. Quo uſque autoritatem extulerint Papae, ſuperque omnes poteſtates Eccleſiaſticas et ſeculares elevarint, cum ex hiſtoria Paparum ſponte in oculos incurrat, hic nihil habeo quod addam, niſi hoc unum, Apoſtolicam ſedem cenſitam fuiſſe habere *innatum, quod vel ſanctum inveniat hominem, vel ſanctificet jam inventum* etc., uti ſatis inepte L. Colutius de Stignano, Florentinorum Cancellarius in epiſt. ad Franc. Bruni. in Miſcellan. Baluzii lib. IV. loquitur. Infallibilitatem tamen nondum ipſis fuiſſe datam, aut ipſo facto ab ipſis praeſtitam, ex ſuperiore etiam clare conſtat hiſtoria. Quam fortiter praeterea Reges et Principes uſurpationibus Paparum reſtiterint cum ſuperiora etiam edoceant, hic nonnullos tantum ſubjungam autores, praeter notos haereticos, qui jura Principum contra Papas vindicarunt, aliqui etiam tyrannidem Papalem notarunt, et horrendam corruptionem. Litterae Eduardi III., Angliae Regis, de communi conſilio regni, ſeu Parliamenti, ſcriptae ad Clementem VI. a. 1343., inter alia, habent, *Vineae progeniem degeneraſſe in labruſcas, ſingulares feras eam depaſcere inpoſitionibus et proviſionibus ſedis Apoſtolicae, animarum curam negligi, ac mercenarios ſolummodo temporalia quaerere bona* etc. Vid. Chronographi Angli, et apud Goldaſtum

Conſtit.

Constit. Inper. tom. III. Inter viros singulares eminuerunt hac parte Dantes Aligerius, Florentinus, Fr. Petrarcha, Gulielmus Ockam, Nicolaus Oresmius, Johannes de Rupescissa, de quibus supra egi, Arnoldus Villanovanus, a Jacobo, Arragoniae Rege, missus ad Clementem V., de quo postea, ubi de haereticis, aliique. Vid. Mornaeus hist. Paparum, et *Catalogus testium veritatis*, ne alios memorem.

§. CCCXXV. Sed unum alterumve non possum quin addam. Circa finem seculi floruit Matthaeus de Chracovia, sive arce Chrachove, in Pomerania, qui sermonem habuit in Synodo Pragensi a. 1384., de *emendatione morum et Cleri*, librum quoque conscripsit de *squalore curiae Romanae*, in *fasciculo rerum expet.* et *fug.* tom. II., in quo, Papam esse fallibilem, et *hominem defectuosum*, contendit: vitia vero Curiae et Cleri acerrime perstringit. Idem de Papae fallibilitate, ac Concilii Generalis superioritate, ursit Henricus de Hassia cognomento de Langenstein, Vice-cancellarius Parisiensis, dein sacerdos et Canonicus Wormatiensis, denique Theologiae Doctor *Viennae* ab a. 1384., qui, inter multa alia, conposuit *consilium pacis*, sive de *unione* et *reformatione Ecclesiae*, in Synodo Universali quaerenda. Exstat in adpendice operum Gerson. edit. du Pin., nec non in actis Concilii Constantiensis Hardtii. Denique Conradus de Geilenhusen, nominatus ad Episcopatum Wormatiensem, scripsit tractatum de *congregando concilio* tempore *schismatis*, quem publicavit Martene, in thesauro Anecdotorum tom. II., ubi evincit, concilium eo in casu esse congregandum, cum nec ad Papam, nec ad Patres purpuratos, recurri queat, quippe erroribus, et mortalibus peccatis, obnoxios.

§. CCCXXVI. De reliquo Clero nihil habeo, quod, praeter supra dicta, observem, nisi hoc unum, levioris etiam momenti, institutam fuisse hoc seculo *congregationem fratrum vitae communis:* quae Daventriae incepit, et inde per Germaniam inferiorem late propagata est, praecipue sec. sequente, quo congregatio stabilita est, et adprobata a

concilio Conſtantienſe; quando variae erectae ſunt ſcholae, unde viri egregii ſunt orti, inter quos Eraſmus fuit. Fratres non erant canonici regulares, ſed Clerici, nullo voto obligati, bona in commune deferebant, et, ſi, quod licebat, congregationi renunciarent, bona relinquere debebant. Occupati autem erant Patrum ſcriptis deſcribendis, et juventute inſtituenda in litteris humanioribus, et vitae Chriſtianae praeceptis: unde et *fratres bonae voluntatis* adpellati ſunt. Ceterum autor congregationis fuit Gerardus Magnus, alias Grot, Daventria oriundus, Doctor, Theologus Pariſienſis, et Canonicus Ultrajectenſis ac Aquiſgranenſis, mortuus a. 1384. Varia condidit opera, maximam partem inedita. Nonnulla opuſcula edi ſolent cum operibus Tomae a Kempis: qui Gerardi, et aliorum quorundam inſignium congregationis virorum, vitas conſcripſit. Vid. de hac congregatione Pennotus hiſt. tripartitae l. II., et Miraeus in Chron. ad a. 1384.

DISCIPLINA ET SYNODI.

§. CCCXXVII. De diſciplina cum ſeculum noſtrum nihil ſuppeditet, notatu dignum, praeter illud unum, quod in urgenda Inquiſitione perrexerint Papae, et Inquiſitores, ut in haereticorum hiſtoria videbimus, conati quoque ſint hoc tribunal in locis, ubi nondum erat, erigere, ſicut ex. gr. in Poloniam introductum eſt per Johannem XXII. a. 1327., qui litteras hac de re dedit ad Regem et Praelatos Poloniae. Confirmavit dein, ſeculo ſequente, a. 1436. Uladiſlaus Jagello, Rex Poloniae, etiam amplificavit. Vid. Bzovius a. 1327. de Synodis nonnulla obſervabo. Habita eſt Synodus Generalis *Viennenſis*, ordine Oecumenica *decima quinta*, paucis deſcribenda. Particulares enim, pro Papis, et contra eos, aliaſque ob cauſas, celebratas recenſere longum, et inutile, foret. Indicta eſt a Clemente V. a. 1307., ut biennio poſt haberetur, ſed non niſi quadriennio poſt celebrata eſt,

a. 1311.

1311. **Viennae** Allobrogum, ad fluvium Rhodanum, et
n ad Danubium, quae Vindebonensis proprie adpellatur.
ıusae fuerunt variae, in diplomate convocationis expres-
:, sed aliae accessoriae, aliae principales, 1. discussio et
ındemnatio Templariorum: eorumque exstirpatio. 2. Sub-
lium terrae sanctae, ejusque recuperatio. 3. Fidei Catho-
:ae confirmatio contra Fratricellos, Dulcinistas, Beguar-
ıs et Beguinas 4. Morum et disciplinae reformatio. Ut
tem collapsa disciplina eo rectius instauraretur, jussit
pa, ut, quae reformatione indigebant, ea ad Synodum a
udentibus viris deferrentur. Unde Gulielmi Durandi ce-
›ris iste tractatus, *de modo generalis Synodi celebrandae*, na-
s est. Fuit iste viri cognominis, de quo seculo superio-
dixi, nepos, et in Mimatensi Episcopatu successor ab
1296. Quo in tractatu, qui cum aliis, uti Nicolai Cle-
ıngis, *de corrupto Ecclesiae statu* etc., prodiit Parisiis a. 1671.,
›manae curiae, Cleri, et Monachorum vitia vivis depingun-
· coloribus. Recensitus quoque est liber iste in *Catalogo*
'. *Verit.* lib. XVI. Synodo praesedit Clemens V., ad-
runt, secundum *continuatorem* Chronici Nangiaci, 114
scopi et Abbates, sed secundum Villani et Antoninum
. Interfuerunt etiam Patriarchae Alexandrinus et An-
ıenus, ritus Latini. Absoluta est tribus sessionibus, et
:m menses duravit. Decreta denique sunt sequentia.
emplariorum excidium, bonis eorum dispositioni Pa-
ıro parte relictis: de quo postea. 2. Expeditio crucia-
terram sanctam: quam promisit Philippus, Galliae Rex,
ım in finem sacrae decimae in sexennium sunt adsig-
sed in vanum cecidit. Vid. Krantzius Saxoniae lib.
3. Johannis Olivi tres erroneae opiniones damnatae
Vid. Clementina prima *de fide Catholica*. Sunt autem,
a monui, Christi adhuc viventis latus lancea esse
m, animam rationalem non esse per se et essentia-
·mam corporis, denique habitum fidei et virtutis
ındi parvulis in baptismo. 4. Proscripti etiam sunt

 Beguar-

Beguardorum et Beguinarum errores; ut ex Clementina *ad nostrum*, tit. de haereticis, constat. 5. Denique variae constitutiones Clementinae, ad disciplinam spectantes, non quidem in concilio sunt editae, licet Papa, se eas *sacro concilio adprobante* publicare, dicat, sed a Clemente, cui illud commiserat Synodus; teste *continuatore* Nangii. 6. Postremo, ut passim putatur, Bonifacii VIII. memoria vindicata est, ipseque ordini Catholicorum Pontificum insertus, licet acta ejus in Philippum, et alios, sint rescissa. Sed de quo in vita Clementis V. egi.

VITA ET MORES.

§. CCCXXVIII. In Monastici Ordinis historia nostram ante omnia meretur adtentionem stupendum illud *Templariorum* excidium, cum Ordinis totali abolitione; cujus singularis casus tradenda est paulo adcuratior notitia. Tragoediam hanc a Philippo Pulchro, Galliae Rege, incepisse, ejusque jussu et opera, uno eodemque die, imo quasi *sub ejusdem horae momento* a. 1307., die Veneris, tertio Idus Octobris, omnes per totam Franciam Templarios fuisse captos, et in carceres conjectos, ut narrat continuator Nangii, omnes quidem testantur historici, sed de occasione et causa tam inauditi casus inter eos non convenit. Sunt, ut Johannes Villani, Antoninus, et autor Chronici Hirsaugiensis, ex Bibliotheca S. Galli vulgati, qui causam a duobus Ordinis viris, ob scelera in vincula conjectis, repetunt: illi enim, ut Regis gratiam aucuparentur, et libertati redderentur, horrenda de Ordine crimina Regi significassent: quorum alter memoratur Prior Montisfalconis in agro Tolosano, ab ipso Ordinis Magistro perpetuo carceri ob scelera mancipatus, alter Noffus, patria Florentinus, sive ab eodem Magistro, ut Chronicon citatum habet, sive, ut alii, a Praetore Parisiensi in carcerem ob scelera trusus. Sed *continuator* Nangii in genere tradit, *dudum ad Regis*

aures

aures pervenisse ex testimoniis plurium, et relatu, quorum quidam Ordinem ipsum professi fuerant, tam Ordinem, quam Ordinis professores, detestandis criminibus fuisse infectos. Inputata vero sequentia ipsis sunt crimina, 1. abnegatio Christi, et Christianae religionis, statim ac Ordinem ingrederentur, ab iis solenniter facta. 2. Quod ter imaginem Christi consspuerent, cum suscipiebantur, licet nonnulli juxta spuerent: ipsam porro crucem pedibus conculcari mandarent. 3. Quod in receptionibus sese oscularentur in pudendis. 4. Sanctos, imaginesque, spernebant, et verba consecrationis in celebrando sacramento omittebant. 5. Cranium quoddam deauratum, et prolixa barba ornatum, adorabant, tanquam idolum suum. 6. Sodomitica se consspurcarent libidine, 7. denique, quod ad haec crimina, omnes sub diro anathemate, et metu poenae, essent obligati, et silentii juramento adstricti. Quae omnia ex continuatore Nangii, et in primis ex actis Inquisitionis apud Petrum Puteanum in *historia condemnationis Templariorum*, constant. Addit alia crimina Robertus Gaguinus hist. l. VII. de potu cinerum, ex sociorum corporibus in cineres redactis, de puero tosto ex virgine suscepto, et unctione simulacri ex ejus pinguedine etc. Sed quorum nec in actis, nec alibi apud antiquiores, occurrit mentio.

§. CCCXXIX. Templariis ea ratione per Gallias captis, multifariam per Ecclesiasticos faciendam inquisitionem decrevit Rex, quae etiam a Gulielmo de Parisiis, Inquisitore Generali per Gallias, ejusque deputatos, est instituta; cujus acta supersunt, a Puteano publicata. Patet ex illis, eos longe maximam partem confessos esse crimina, alios sponte, alios promissis, alios tormentis, eo compulsos. Inter quos fuerunt ipse Magister Templi Jacobus Mola, Burgundus, et Guido, Delphini Viennensis frater, Magister Normanniae; sed qui postea constantissime revocarunt confessionem, et revocationem morte obsignarunt, de sua et Ordinis innocentia publice protestati, cum hostium et accu-

ſatorum, nominatim Philippi et Clementis V., illius intra annum, hujus intra 40 dies, citatione ad tribunal Dei. Vid., praeter continuatorem, et Chronicon Hirſaugienſe, Mariani hiſt. Hiſpaniae l. XV. *ex fide dignis*, ut ait, *autoribus.* In hoc cum eſſet Philippus, Clemens V. illud aegre tulit, vel ſe ferre finxit, quod Templarii ſine ſua autoritate capi et inquiri juſſiſſet Rex, contendens et exigens, cauſam ad ſuum tribunal eſſe deferendam. Philippus, quamvis initio fuerit de Papae poſtulato conqueſtus, jura Epiſcoporum regni ſui eo violari contendens, conceſſit tamen mox in vota Papae, multoſque miſit ad Papam, ab eo examinandos. Vix itaque dubium eſt, quin haec Regis et Papae contentio, fuerit ſcenica, et pura puta colluſio. Examine vero coram Papa facto, eorundem criminum confeſſionem, ſed et eodem modo, ediderunt. Quare mox generalis eſt nomine Papae decreta, et inſtituta, Inquiſitio. Habitum etiam eſt concilium Provinciae Senonenſis a. 1310. a Philippo Archiepiſcopo Pariſiis, in cauſa Templariorum, quorum alii, poenitentia injuncta, ſunt abſoluti, alii in arctam dati cuſtodiam, alii quamplures ad perpetuam muri incluſionem damnati, alii curiae ſeculari traditi, et publice combuſti, ad quinquaginta uſque uno die. Quo eodem anno celebratum eſt Rhemenſis Provinciae concilium Silvanecti, in quo aliquot etiam, criminis convicti, brachio ſeculari traditi ſunt, et combuſti. Vid. idem continuator Nangius. Eſt quoque ejuſdem anni Synodus Ravennenſis, autoritate Apoſtolica, convocata; a qua, cum nonnulli ſeſe conſtanter declararent innocentes, decretum eſt, innocentes eſſe abſolvendos, reliquos ex lege puniendos, ſed pro innocentibus etiam habendos, qui, metu vel vi tormentorum confeſſi, poſtea revocaverint, et de innocentia conſtaret. Vid. Rubeus hiſt. Ravenn. ad a. 1310. Denique per Longobardiam et Thuſciam facta quoque eſt inquiſitio, ac horrendorum criminum rei ſunt deprehenſi Templarii. Vid. Bzovius a. 1308.

§. CCCXXX.

§. CCCXXX. Intra Gallias enim non mansit inquisitio, l sese per omnes fere alias regiones longe lateque por- :it. Eodem quo in Francia capti sunt anno 1307., nun- a Philippo ad omnes Principes Christianos missi sunt, i eos contra hunc Ordinem concitarunt. Jacobus Arra- niae Rex eos mox in regno suo capi jussit, eorumque na proscribi. Multi in custodiam sunt dati, alii sese ad :a sua munita receperunt, ut se defenderent, ne indicta usa damnarentur: sed oppugnati sunt et devicti. Quo dem modo res in Catalonia est peracta. Quaestio etiam ox, regia et Apostolica autoritate, in eos est habita. Quod em iis evenit in Castella, sub Rege Ferdinando, a quo na eorum, post Ordinem abolitum, quoque sunt occupa- , cum omnibus oppidis. Nec meliorem sortem nacti nt in Anglia, sub Eduardo II., cujus jussu omnes per tum regnum sunt comprehensi uno die a. 1308. et anno quente concilium Londinense, autoritate Papali, in ea usa celebratum est; cujus acta non supersunt. Vid. Wal- gham in hist. Angliae. Imo, jubente Papa, ubique terra- Synodi hanc in rem indictae sunt, et celebratae, et uisitiones institutae, donec Viennensis oecumenica, cu- modo memini, finem huic rei inposuerit a. 1311., s Ordinis exstirpatione decreta. Notandum vero est, nem non fuisse per modum definitivae sententiae, pro- juris observato, abolitum, sed per viam *provisionis*, rdinationis Apostolicae; cujus ratio fuit, quod univer- rdo non fuerit citatus, nec, ut Papa praetendebat, ode poterat, quodque nonnullis in Provinciis Ordo absolutus. Decretum porro est, universa Ordinis bo- ervanda esse ordinationi et dispositioni Papali; unde Ordini Hospitaliariorum sunt adtributa, partim a s et Principibus ea, quae in regnis eorum erant, a. De quo mox.

CXXXI. Hoc edicto vulgato, et quaquaversum manus ubique in Templariorum bona injectae sunt, et

et in eorum perſonas varie, et crudeliter, eſt ſaevitum. Omnes enim ubique per Europam, ubi tunc verſabantur, capti ſunt, et, per tormenta quoque, examinati, quorum plures ſunt flammis traditi, aliqui extra patriam proſcripti, vel alia ingreſſi coenobia, teſte Chronico Hirſaugienſe. Integri autem ſeptem anni ſunt iis exſtirpandis inſumti. Inter eos, qui triſte hoc fatum ſubierunt, ipſe eſt Magiſter militum Jacobus Mola, cum Guidone, Magiſtro Normanniae: quorum notabilis eſt hiſtoria. Spe veniae deluſi criminum dederunt confeſſionem, ſed quam, cum ſe perpetuo muro eſſe includendos viderent, animis reſumtis conſtanter revocarunt, eam quoque ſacrilegii et inpietatis accuſantes: quare lento igni tolli, et combuſti ſunt, ſumma tamen cum conſtantia, nihil magis damnantes, quam quod temeraria ſua confeſſione Ordinem innocentem adgravaſſent. Citarunt praeterea, ut fama fert, non enim de eo aliquid certi conſtat, Philippum et Clementem ad tribunal Dei, illum intra annum, hunc intra quadraginta dies. Quo de quicquid ſit, duo illi eo fere tempore exſtincti ſunt.

§. CCCXXXII. Singularis et ſtupendus cum hic ſit caſus, diverſa hominum de ejus juſtitia, veriſque rationibus, quae Philippum et Clementem concitarunt, ſi rationes habuerint politicas, fuiſſe judicia, mirum non eſt. Nec recentiores tantum, ſed et antiquiores, et ejus fere temporis viri, hanc circa rem fuerunt, ſuntque, diviſi. Inter hos, qui Templarios non fuiſſe injuſte damnatos contendunt, fuerunt Henricus Stero in Annalibus, Continuator Nangii, Guido in chronico Romanorum Pontificum, Albertinus Muſſatus, Tomas Walſingham in hiſtoria Angliae, Flavius Blondus, qui tempore Pii II. vixit, Vollateranus, tempore Julii II., Albertus Krantzius, alii: ex recentioribus vero Puteanus, ſupra citatus, Natalis Alexander diſſert. X., ne alios memorem, qui cauſam Regis et Papae ſtrenue egerunt. Quo etiam inclinat Mariana in hiſt. Hiſpaniae. Nec tamen ab altera defuerunt parte, qui crimina inpacta cen-

ſuerunt

fuerunt esse maximam partem ficta, et Templariorum exstirpationem rationibus politicis adscripserunt. Inter quos sunt Johannes Villani, Antoninus in Chronico, Trithemius Chron. Hirsaugiense, Wilhelmus Heda in historia Ultrajectinorum Episcoporum, alii; et ex recentioribus inter Catholico-Romanos Papir. Massonus annal. l. III., inter Protestantes Hildebrandus hist. Conciliorum, Tomasius in Dissert. Academ., inter Reformatos Spanhemius in hist. Ecclesi., alii. Nec desunt ab utraque parte rationes, quarum praecipuas exhibebo.

§. CCCXXXIII. Pro Templariorum innocentia non sine specie sequentes pugnant rationes. 1. Originem totius scenae dederunt duo viri scelerati, ab ipso Ordine damnati et expulsi, Prior Montisfalconis, et Noffus Florentinus; ut supra notavi. Sed illud per omnia non est veritati consentaneum, cum alia accesserint; ut supra etiam observavi. Cum tamen hominum eorum delatio, et fama, nondum satis probata, Regem ad Templarios comprehendendos tantum excitaverit, Regem nimis praecipitanter egisse, nec justitiae regulam tenuisse, negari nequit. Unde tamen de Ordinis innocentia nondum liquet. 2. Majoris est, criminum confessionem fuisse tormentis, minis, ac promissis extortam, nec defuisse, qui revocaverint ad mortem usque. Sed illud de omnibus adfirmari nequit: cum multi spontaneam dederint confessionem, si omnis non sit deneganda fides tum actis Inquisitionis apud Puteanum, tum Papae diplomatibus, quorum alterum est ad Regem Galliae, *regnans* in *coelis*, apud Labbeum in Concil., alterum apud Raynaldum a. 1307. Nec tamen nihili est, quod multi fuerint per tormenta coacti fateri, multi de innocentia protestati sint: notabile inprimis est Magistri Ordinis, de quo supra, exemplum. Ipse Bernardus Guido in vita Clementis V. apud Baluzium vit. Pap. Aven. t. II. dicit, *unum esse mirandum, quod omnes et singuli*, a. 1310. in concilio Senon. damnati, *suas confessiones, tanquam vi aut metu tormen-*

actis Inquisitionis non reperiuntur. Esse quoque potest, ut crucis et imaginum contemtus, et formulae consecrationis eucharistiae omissio, ansam Christianae fidei abnegationem ipsis inputandi dederit. Qua de re quicquid sit, fidem fere ab altera parte quoque superat, Reges cum Papa in Ordinis persecutionem, et exterminium, potuisse conspirare, simul reliquorum Praelatorum consensum inpetrare, eamque rem effectui dare, si nihil veri subsit accusationibus tam enormibus, aut pessima non laboraverint ubique fama Templarii.

§. CCCXXXVI. Nostrae rationes, ut mentem paucis exponam, habent 1. dubitari vix posse, quin ab altera parte gravissima crimina Ordinem, quoad maximam partem, corruperint, imo nonnullas res, eo tempore sacras, ut cruces et imagines, ludibrio habuerint, ab altera etiam, Reges cum Papa Ordinem habuisse odio, et occasionem eum exstirpandi, quam crimina praebebant, avide adripuisse. De quo utroque ex complexu historiae facile constat, 2. et illud mihi plusquam probabile videtur, crimina vera a falsis, innocentes a nocentibus, non satis fuisse distinctos. Quid autem veri, quid falsi, in accusationibus fuerit, qui rei, qui innocentes, nunc definiri nequit, nec temere quid hac de re adfirmandum esse censuerim, cum Trithemio in Chron. Hirsaugiens. ad a. 1307., cujus haec sunt verba: *inpingebatur iis, quod in professione sua Christum abnegarint. Quod sitne verum an falsum? non est nostrum judicare.* Interea 3. adfirmare non vereor, legitimum in processu judicii modum non fuisse observatum, cum quod sine sufficiente ratione omnes subito capti sint, tum inquisitio in eos instituta sit, tum quod defensionis locus Ordini non fuerit concessus: ut ex superioribus facile constat. Hac ratione famosissimus Ordo est exstinctus, postquam annos 187 stetisset, ab a. 1118. ad a. 1407. vel annos 194, si ad annum 1314., quo perfecta est abolitio, referas.

§. CCCXXXVII. Quemadmodum summa Templariorum depra-

depravata conditio Ordinem vel exstirpavit, vel ejus rei ansam praebuit, sic inanes quaestiones, inter Franciscanos ortae, schisma inter ipsos produxerunt, et Ecclesiam adeo turbarunt, ut nonnulli et eum Ordinem eodem modo esse delendum censuerint. Quod tamen non est factum, licet haud pauci istius Ordinis multum propterea passi sint. Quam notabilem historiam multa luce nuper perfudit Moshemius in hist. Eccles. sec. XIII. XIV. et XV., cum hac nostra tractatione, diu ante facta, conferendus. Prima inter eos nata est controversia circa *regulae* Francisci observantiam, cum quoad formam, et colorem, vestitus et habitus, tum paupertatis respectu. Quae lis duplicis generis produxit Franciscanos, alios *spirituales*, *et fratres* strictioris observantiae, alios *conventuales*, seu fratres communitatis, adpellatos. Quorum illi habitus curtos, strictos, inusitatos, et squalidos sumserunt, et conventualium superfluum, et irregularem, condemnarunt. Praeterea Spirituales illi paupertatem in communi et speciali omnimodam requisiverunt, ita ut nihil proprietatis, imo nihil juris in rem, ne quidem in cibum ac potum, aliaque necessaria vitae subsidia, relinquatur, sed solus concedatur usus, non juris, sed facti tantum, ita ut alimentis quidem vescerentur, sed sine ullo suo jure proprio. Conventuales autem laxiorem hac parte profitebantur paupertatem, quae aliquid proprii habere permittebat, ut frumentum et vinum in granariis, licet eleemosynis quaesitum.

§. CCCXXVIII. Papae has quaestiones, ad se delatas, varie definiverunt quoad paupertatem, habitus et caputii decisione relicta passim Ordinis Praefectis. Nicolaus III. celebri decretali, *exiit qui seminat*, judicavit, *abdicationem proprietatis omnium, tam in communi quam speciali, propter Deum, meritoriam esse et sanctam*, eamque perfectionem Christum et *verbis* docuisse, et *exemplo* monstrasse, primosque fidei fundatores tenuisse; adeoque Minoritis solum usum esse concessum, sine ulla proprietate aut jure, bonis eorum

omnibus, ipsis donatis, sedi Apostolicae reservatis. Quam in eandem fere rationem causam definivit Clemens V. in Synodo Viennensi, edita constitutione, *exivi de Paradiso*, nisi quod in consistorio fuerit decretum, modum vivendi conventualium, et communitatis Ordinis esse licitum, simul regulae Francisci observandae sufficere: ut Waddingus observat. Ab his vero definitionibus, quae Spiritualibus magis favebant, discessit Johannes XXII., qui, edita decretali, *ad conditorem*, inter ejus *Extravagantes*, declaravit, Minoritis non simplicem usum facti in rebus concessis, sed et jus, proprie dictum, competere, quia sine eo usus foret illegitimus; praeterea dominium earum rerum sedi Romanae negavit, et Ordini transcripsit. Quae decretorum diversitas nimia est, quam ut cum autoritate Papali conciliari queat. In quo frustra laborarunt Catholico-Romani, seu Pontificii.

§. CCCXXXIX. Praeter Spirituales, ut sectae historiam persequar, adpellati quoque sunt, quod ante omnia observandum est, per Italiam et Galliam, *fratricelli*; quo nomine eos, per contemtum, insignivit omnium primus Johannes XXII., quasi dicas *fraterculos*, ut habetur in diplomate Ludovici IV. a. 1324., in eorum favorem contra Johannem, apud Goldastum Constit. Inper. p. II., per Germaniam vero et Belgium, aliasque regiones, *Beguardi et Beguini*, ab antiqua voce Germanica *beggen*, *beggeren*, hodie *begheren*, seu studiose petere. Quibus nominibus viri et foeminae veniunt, tum pauperes mendicantes, tum ardenter precantes, et devoti in genere. Quo etiam *Bizochorum* nomen pertinet, quo *peram*, Gallice *besace*, instar mendicantium gestantes, insigniuntur. In specie autem Beguinae dictae sunt foeminae ejus sectae, unde pro virginibus, Deo sacratis, usurpatur. Ipsi denique sese nuncuparunt *fratres pauperes de tertio Ordine Francisci*, unde suam repetierunt originem. Separatae autem a Minoritis sectae initia derivantur a Petro de Macerata, et Petro Forosempronio, qui a Papa Caelestino

o V. inpetrarunt, ut Francisci regulam stricte, et ad litte-
im, observent. In quam sectam jam invalescentem Papa
onifacius VIII. inquisitionem institui jussit. Vid. Ray-
ild. a. 1297. Praecipuus sectae promotor celebratur Pe-
us Olivi, de quo seculo superiore egi. Clemens vero V.
greges Minoritas conatus quidem est ad unitatem Ordi-
s reducere, declaratione de regula Francisci data, quam
odo memoravi; sed tantum abest, ut ei obediverint, ut
. Papae autoritatem publice insurrexerint. In quo praeci-
uas habuit partes Ubertinus de Casali, Minorita, Petri O-
ri vestigiis insistens, ut ex articulis contra eum produc-
s liquet, in Miscellan. Baluzii tom. I.
§. CCCXL. Quae Spiritualium, et adversariorum, conten-
› longe vehementior facta est sub Johanne XXII., qui
orum opinionem de paupertate non tantum damnavit,
d et haeresios notam iis inussit, eosque tribunali Inquisi-
onis objecit, cum in pertinacia, qua papalem autoritatem
ernebant, perseverarint, edita contra eos constitutione
1318. *gloriosam Ecclesiam*, in Extravagantibus, in qua
quentes errores ipsis inputantur. 1. Duas esse Eccle-
is, unam carnalem et corruptam, cui Papae et Praelati
aesident, alteram Spiritualem, pauperem et puram, quae
ae est sectae. 2. Penes Praelatos Ecclesiae carnalis, sicut
illa est sanctitas, ita nullam esse auctoritatem, nullam po-
statem res ordinandi, aut sacramenta administrandi, adeo-
ie iis non esse praestandam obedientiam. 3. Juramentum
se illicitum, quin peccatum mortale. 4. Euangelium Chris-
hucusque abjectum et exstinctum in se solis compleri. 5.
Multa alia contra conjugii Sacramentum, de cursu tempo-
m, et fine seculi, de Antichristi instante adventu, eos
mniare. 6. Denique tribuitur ipsis opinio de omnimoda
upertate, et Christi ac Apostolorum, et regulae Fran-
sci, nec non de caputio et vestitu stricto, quae primae
parationis fuit origo, insuper de Papali autoritate nulla
ca regulam Francisci, adeoque Papae praeceptis non

 esse

effe obediendum. Haec omnia in tractatu contra Beguinos et Spirituales Minoritas reperiuntur, in Mifcellan. Baluzii tom. I. Johannes XXII. in epift., ad Johannem Epifcopum Argentoratenfem apud Baluz. Pap. Avenion. tom. II. c. 66. Beguinas dicit de *fumma Trinitate de facramentis, de articulis fidei, et obedientia Ecclefiae, in injuriam fuam, et in fcandalum Ecclefiae, et vacillationem animarum fimplicium, temere difputare, praefumere, contemnere. Praelatorum fuorum obedientiae fubjacere, nominantes fe pueros vel forores liberi Spiritus, et voluntariae paupertatis.*

§. CCCXLI. Alios adhuc errores memorat, et condemnat, fub Beguardorum nomine, Clemens V., et concilium Viennenfe; qui cap. ad *noftrum* de *haereticis* recenfentur. 1. Hominem in hac vita eum adfequi poffe perfectionis gradum, ut fit inpeccabilis, et amplius in gratia proficere nequeat. 2. Eum, qui eoufque provectus eft, nec jejunare, nec orare, amplius oportere. 3. nec effe humanae obedientiae fubjectum, aut ad aliqua praecepta Ecclefiae obligari. 4. Intellectualem quamlibet naturam in fe ipfa naturaliter effe beatam, nec indigere lumine gloriae, ad Deum videndum elevante. 5. In actibus virtutum fe exercere effe hominis inperfecti etc. 6. In corporis Chrifti elevatione non licere adfurgere, aut ei reverentiam exhibere; altitudinem quoque contemplationis non admittere cogitationes de paffionibus Chrifti. Denique additur, mulieris ofculum, cum natura ad illud non inclinet, effe mortale peccatum, fed rem cum ea habere propterea non effe peccatum, praeterea gravia ab ipfis committi crimina non nominanda. Imo inputatur Begardis dogma de licentia peccandi, et quidvis patrandi, modo quis habeat charitatem: fed fine fundamento Vid. etiam Beaufobre de *Adamitis*, ad calcem *belli Huffitici* Lenfantii.

§. CCCXLII. Recenfet non tantum eofdem fere errores Alvarus Pelagius, autor aequalis, Silvenfis Epifcopus, in libro de *planctu Ecclefiae* l. II., fed et caput fectae *Beguardorum*

ardorum refert esse *Dulcinum*, Geraldi Sagarelli discipulum. De quorum erroribus exposuit Antoninus in Chronico, Eymericus in directorio Inquisit., et Franciscus Pegna. Sagarellus in manus Inquisitorum incidit, a quibus damnatus et Magistratui ad comburendum traditus est, et flammis absumtus a. 1300. In Dulcinum vero, qui Novariensis Dioecesis dicitur fuisse, et filius sacerdotis spurius, ejusque adseclas, qui ad aliqua millia numerantur, in Alpibus se detinentes, Inquisitores primum, dein exercitus Cruciati, sunt incitati; et Dulcinus, cum multis aliis, post varia virtutis heroicae, et prudentiae, data specimina, captus quoque est, et flammis traditus a. 1307. Ceterum Dulcini, ejusque dogmatum, et stupendorum facinorum in bello cum Catholicis, palam gesto, denique mortis etc. historia, ab aequali autore conscripta, exstat apud Muratorium Script. Ital. tom. IX. Ex recentioribus id luculenter, ut solet, praestitit Cl. Moshem. in peculiari libello. Fidem quidem Catholicam, ut ibi traditur, praetulit, licet Ptolemaeus Lucensis in vita Clementis V. tradat, ipsum in *sacramentum etiam peccasse*, silentibus aliis, sed omnimodam paupertatem et continentiam suasit, Praelatos cum eorum Ecclesiis damnavit, denique spiritum praetendit propheticum, et Prophetarum ac Apocalypsios effata adplicuit ad sua tempora, Fredericum, regem Siciliae, filium Petri, Regis Arragonum, Papam esse debellaturum a. 1305., et tunc suam sectam esse dominaturam statuit. Est itaque Apostolicorum secta, cujus conspectum dedi seculo XIII., renovata, cum aliqua mutatione. Inputatur quoque ei promiscuus concubitus, et licita sectae abnegatio ad pericula vitanda: quae si ea ratione averti nequeant, confessionem esse intrepide edendam. Singulare est, quod prophetaverit, Antichristum esse venturum post tres annos, quibus Fredericus dominium teneret; tunc autem ipse cum suis latitaret, in paradisum translatus; Henochum autem et Eliam eo tempore in terram esse mittendos, ad Antichristum refutandum. Sed ab eo esse occidendos,

donec ipse Antichristus e medio tollatur, quando Dulcinus cum suis in terram rediret, etc.

§. CCCXLIII. Haud levem Fratricelli quoque subierunt persecutionem sub Johanne XXII.; quorum nonnulli ab Inquisitore damnati, ab Episcopo Massiliensi degradati, et Massiliae combusti sunt, cum quod et habitum, et paupertatem, tenerent secundum suam regulae Francisci interpretationem, tum praeceptis Papae hac parte negarent obedientiam. Acta supersunt in Miscellan. Baluzii tom. I. Praeterea Petri Johannis Olivi libri sunt, jussu Papae, examinati et proscripti, ipsius ossa exhumata et combusta: ut Franciscus Pegna narrat. Sententia vero a Magistris Theologiae in eos libros lata exstat apud Baluzium l. cit. Sed ne sic cessavit persecutio, et plures alii eos ob errores, et quod Olivum, ac Massilienses combustos, defenderent, eandem subierunt poenam Narbonae, et in ejus Provincia: Vid. apud Baluzium l. cit. Ceterum praecipui errores eorum fuerunt, quod regulae Francisci stricte adhaererent, et Papalem spernerent autoritatem, ritusque varios ac *instituta* Ecclesiae Catholicae damnarent. De reliquis erroribus, ipsis inputatis, nihil certi adfirmari potest, licet non sit inprobabile, eos praelusisse Pietistis, sic postea dictis. Quales Beguardos depingit Gerson de *consolatione Theologiae* lib. IV. Denique adnumerandus et ipsis est Arnaldus Montanerii, ex Catalonia oriundus, Minorum Professor, ab Inquisitoribus damnatus, et jussu Gregorii XI. captus, ob hos errores. 1. Christum et Apostolos nihil habuisse proprii 2. nullum, habitu Francisci indutum, damnari posse 3. Franciscum semel quotannis descendere in purgatorium, indeque sui Ordinis viros extrahere. 4. Ordinem Francisci duraturum in perpetuum. Vid. Eymericus in *directorio Inquisitionis*.

§. CCCXLIV. Superior de omnimoda paupertate secundum regulam Francisci controversia peperit aliam, quae Franciscanos et secum et cum aliis commisit, de *paupertate* scilicet

licet *Christi et Apostolorum*. Cujus originem maxime praebuisse fertur Beguinus quidam, sive Bizochus, jussu Narbonensis Archiepiscopi, et Johannis Pelvae, Ordinis Praedicatorum, Inquisitoris, captus Narbonae: qui inter alia adseruit, Christum et Apostolos, viam perfectionis sequentes, nihil habuisse jure proprietatis, et dominii, nec in speciali, nec in communi. Qua super thesi cum Inquisitor viros Doctos consuluisset, Berengarius Taloni, ex Minoritis Theologus, eam declaravit orthodoxam, et a Nicolao III. Papa jam definitam. Re ad Papam Johannem XXII. dein delata, is inter alios in consilium adhibuit Ubertinum de Casalis, de Minorita factum Benedictinum per dispensationem Papalem, qui a. 1322., nonnullis adhibitis distinctionibus, explicuit, qua ratione vera, et qua falsa, sit habenda: quod responsum edidit Baluzius l. cit. Antequam vero litem dirimeret Papa, cui responsum placuit, Minores generalem Ordinis conventum celebrarunt Perusii, missisque quaquaversum litteris encyclicis declararunt, se Nicolai III. decisioni insistere, thesinque illam pro sua et orthodoxa admittere, contraria, tanquam haeretica, rejecta. Quibus litteris subscripsit Michael Cesenas, minister Generalis, cum aliis provinciarum ministris. Qua Minoritarum praesumtione, qui ante Papalem definitionem tale quid fuerunt ausi, exacerbatus Johannes, edita constitutione, *ad conditorem Canonum*, declaravit, Nicolai decretalem *exiit* non esse intelligendam de rebus, quae usu consumuntur, quarum rerum usum non tantum, sed et dominium, antea sedi Pontificiae transscriptum, reddidit Minoritis, praeterea per definitivam sententiam, emissa constitutione, *cum inter nonnullos*, a. 1323. propositionem, *Christus et Apostoli in speciali non habuerunt aliquid, nec in communi*, ejusque defensionem, declaravit erroneam et haereticam. Quae definitio valde irritavit Minoritas, ingentesque motus et turbas concitavit. Michael Cesenas, cujus declaratio exstat in Annal. Cesenat. apud Muratorium Script. Ital. tom. XIV., Ockamus, aliique,

 sese

fefe adeo fortiter Papali autoritati oppofuerunt, ut totius Ordinis abolitionem nonnulli fuaferint Papae, ad exemplum Templariorum: fed illud inpeditum eft, in primis quod major Minorum pars fefe Papali conftitutioni fubmiferit. Vid. Antoninus in Chron., et ex recentioribus Wadding. in Annal. Minoritarum. Inter eos, qui Papalem autoritatem inpugnarunt, celebrem fefe praeftitit Johannes Vitoduranus, ab oppido natali Helvetiae fic dictus: cujus fupereft hiftoria ab a. 1215. ad a. 1348. in corpore hiftor. Eckardi tom. I. Nec vices Minoritis rependere deftitit Johannes, eos excommunicando, multifque modis vexando, ad mortem et vivicomburium ufque. In quo opem ipfi ftrenue tulerunt Dominicani, quorum furor eoufque proceffit, ut, in Minorum contumeliam, Chriftum depinxerint, una manu cruci adfixum, et altera denarios tractantem, et burfis in cingulo fuo pendentibus inferentem: ut refert Vitoduranus. Paffi deinceps funt Francifcani ejus fectae in Germania multiplicem perfecutionem, mortuo Ludovico Bavaro, eorum patrono, fub Carolo IV., ab anno 1347., qui manus per omnia praebuit Papis. Quo factum eft, ut fefe per Helvetiam, Brabantiam, et Hollandiam, difperferint. Vid. Raynald. Annal. ad a. 1372.

§. CCCXLV. Supereft, ut praecipuos aliquos novos Ordines, hoc feculo natos, verbo recenfeam. *Congregatio S. Mariae montis Oliveti*, feu Ordo Olivetanorum, a monte Oliveti, feu colle Senis in Italia, fic dictus, originem fuam debet Bernardo Ptolemaeo a. 1313, cum fociis Patricio, et Ambrofio, et adprobationem Johanni XXII., qui regulam Benedicti illis praefcripfit, ut eam, pene collapfam in Italia, inftaurarent. Cui congregationi adjuncta eft feculo XVI. illa *Monachorum corporis Chrifti*, hoc feculo etiam nata. Fefto nimirum corporis Chrifti ab Urbano IV. inftituto, et a Clemente V. in Synodo Viennenfi confirmato, viri quidam religiofi fefe adorationi facramenti, et officio a Toma Aquinate confcripto, ejufque recitationi, adftrinxerunt,

runt, inde dicti *Monachi albi corporis Christi*, *et fratres de officio* corporis Christi; professi sunt regulam Benedictinam. Vid. Lancelottus in historia Olivetana, et de origine Ordinis Olivetani vita Franciscae in Actis Sanctorum Mart. Ordo *Eremitarum S. Pauli*, qui primus fuit Eremita, institutus est ab Eusebio Strigonensi in Hungaria a. 1215., sed hoc demum seculo a Clemente V. confirmatus a. 1308., rursus a Johanne XXII. a. 1328., regula Augustini praescripta. Ordo *Jesuatorum*, eo insignitus nomine, quod nomen Jesu frequenter haberent in ore, originem repetiit a Johanne Columbino, nobili Senensi, et confirmationem ab Urbano V., sub regula Augustini a. 1367., sed exstinctus est a Clemente IX. a. 1668. Victum sibi comparabant hi Monachi, non mendicando, sed opere manuario, secularibus negotiis se non inmiscebant, Orationem Dominicam, et salutationem Virginis, recitabant quotidie 165 vicibus. Vid. praeter Sabellicum, et Polydorum Virgilium, Sylvester Maurolycus, in mari *Oceano religionum*. Ordo *Hieronymitarum* in Castella institutus est a Petro de Guadassinaria, aliisque nobilibus, partim Italis, partim Hispanis, confirmatus vero, sub regula Augustini, a Gregorio XI., qui et habitum dedit, et certis constitutionibus robur addidit. Vid. Mariana hist. Hispan. l. XVII. Transiit quoque Ordo in Italiam a. 1380., ubi eremitae S. Hieronymi dicti sunt. Vid. Sabellicus ennead. IX. et Polydorus Virgilius. Denique Ordo *S. Ambrosii*, qui diu antea exstitit, nunc sub regula Augustini corroboratus est a Gregorio XI., cum potestate recitandi officium Ambrosianum, praedicandi verbum Dei, confessiones audiendi, et mortuos sepeliendi, sed sine praejudicio parochialis Ecclesiae, dato diplomate a. 1375. in Bullario Romano tom. I.

§. CCCXLVI. Denique cum duo Ordines nomen habuerint, a duabus famosissimis foeminis, unus a Catharina Senensi, ad ejus vitae normam institutus sec. XV. sub Nicolao V., alter a Brigitta Sueca, hoc ipso seculo, de illis

foeminis quaedam, sed strictim, sunt proferenda. *Catharina*, cujus vitam, seu legendam, composuit Raymundus de Vinea, Capuanus, Ordinis Praedicatorum Magister, et Catharinae confessionarius, in Actis Sanctorum, quocum conferendus est Antoninus in *summa historica*, Catharina, inquam, fuit Senensis, ex ignobili domo, virgo Ordinis tertii Dominicani, de *poenitentia* dicti, multis modis famigeratissima, per jactatas revelationes, exstases, apparitiones, etiam Christi, Mariae, Apostolorum, aliorumque Sanctorum, imo per familiarissimum cum Christo commercium, vario modo demonstratum. Christus utique eam fertur, ad Mariae petitionem, sibi solenni ritu desponsasse, annulo aureo ejus digito in visione inposito, qui ei semper adhaesit: praeterea, cum novum postulasset a Christo cor, ipse ei se manifestans, latere sinistro aperto, cor carneum sustulit, et in ejus locum indidit rubicundum, suum id esse adfirmans, et in ejus testimonium relinquens cicatricem in sinistro latere. Vidit quoque, ut nugantur, Christum crucifixum super se ingente cum lumine descendere, et ex quinque vulnerum ejus cicatricibus sanguinem in se defluere, ac ad cor suum penetrare. Qualium nugarum plenissima est haec legenda. In carnis autem mortificatione praeripuit omnibus palmam, sed et sibi succum vitalem, cum ipsa vita; mortua est anno aetatis 33*tio*, a. 1380. Maceravit enim corpus inedia, pane ac crudis herbis tantum usa, cum aqua frigida, saepe longum tempus jejunans, solo pane eucharistico vivens, dein Vigiliis, ita ut intra duos dies dimidiam tantum horam dormiret: pro strato habebat tabulas ligneas, catenam autem ferream cuti inmediate adhaerentem, eamque stringentem, gestabat, sibique catena ferrea disciplinas quotidie severe inferebat, unam pro se, aliam pro defunctis, tertiam pro vivis. Haec talis tam devota, vel superstitiosa, foemina summae fuit existimationis, et autoritatis, quae Gregorio XI. sedis restitutionem Romae persuasit, ejusque, et Urbani VI., functa est legationibus, ut

ut supra narravi. Ordini Sanctorum inscripta a Pio II. a. 1461. Scripsit, praeter Epistolas, quae Italice et Gallice exstant, et alia, *librum dialogorum*, a Raymundo in linguam Latinam translatum, et *divinam doctrinam*, datam per *personam aeterni Patris intellectui loquentis*.

§. CCCXLVII. *Brigitta*, seu rectius Bergitta, Sueca, filia Bergeri, Regis Uplandiae, conjux Ulfonis, Principis Nericiae, octo ex ipso liberorum mater, marito inter Cistercienses Monachos defuncto a. 1344., vidua, celeberrimum nacta est nomen per revelationes divinas, a concilio Basiliensi sec. XV., variosque Papas, adprobatas, perque varias susceptas peregrinationes ad loca sancta, ut Compostellam, Romam, Hierosolymam, denique per novi Ordinis, et regulae, institutionem, ab ipso Domino et Salvatore, ut praetendit in ipsa regula, dictatam; quae et inde adpellata est *regula Salvatoris*, sicut et Ordo ipse *Salvatoris*, praescripta viris et foeminis in honorem Mariae, matris Domini, quae quotidie tanquam regina mundi et Angelorum erat invocanda. Quam confirmavit Urbanus V. a. 1363. Ipsam autem Brigittam canonizavit Bonifacius IX. a. 1391., Johannes XXIII. in concilio Constantiensi, dein Martinus V. a. 1419. Vid. etiam L'Enfant, in hist. concilii Constantiens., ubi etiam icon Brigittae visitur. Sed illud negligendum non est, eam Biblia sibi curasse verti Suecice a Matthia Lincopensi Canonico, vid. vita Brigittae, ipsamque inmaculatae conceptioni Mariae favisse, secus ac Catharina Senensis, quae adseruit, sibi revelatum esse, Mariam in peccato originali esse conceptam. Vid. Antoninus in *summa* p. I. tit. de *peccato originali*, sermonem Angelicum de *excellentia* Mariae, et orationes ejusdem argumenti. Composuit etiam *officium Mariae*, quod e Latino versum Anglice prodiit. Vid. Warthon in *auctario* ad Usserium de *script. Vernaculis* etc. Ordinem vero secundum regulam ejus institutum descripsit Tomas Walsingham in hist. Anglicana.

§. CCCXLVIII. De *vita* et *moribus* Ecclesiae Latinae paucis defungi potero, cum omnium una fuerit vox, eam, si res in genere consideretur, fuisse in Capite et Membris corruptissimam, per omnes Ordines et status, adeoque reformationem hac parte esse necessariam, nec longe abesse posse. Qua de re legendus omnino est Durantius Mimatensis junior, ab alio cognomine, speculatore dicto, Mimatensi quoque Episcopo, qui seculo superiore floruit, probe distinguendus, fuit enim ejus nepos, et in Episcopatu successor. Interfuit concilio Viennensi sub Papa Clemente V., ibique publice recitavit tractatum suum de *modo celebrandi concilii Generalis*, jussu Clementis compositum, in quo singulorum Ordinum vitia, in primis Monachorum et Sacerdotum ignaviam, libidinem, et luxuriam, vivis depingit coloribus, et acerbe perstringit. Tractatus est varie editus, ejusque summam exhibet *Catalogus testium veritatis* lib. XVI. Testatur quoque de eadem depravatione libellus de *aetatibus Ecclesiae*, ibid. recensitus, lib. XVIII., nec non colloquium inter Fredericum, Siciliae Regem, et Arnaldum de Villa Nova ibid., quod eo tendit, ut Frederico eximatur dubitatio de veritate religionis Christianae, inde orta, quod nulli non Ordines essent infectissimi, ac nimium difformes Euangelio. Calamum quoque acriter strinxit in Ordines mendicantes. Conquestus quoque ipse Papa Benedictus XII. est in epist. ad Capitulum Narbonense apud Baluzium Miscell. l. II. de Cleri Narbonensis corruptione, sicut et Clemens VI., Monachorum mendicantium causam agens, in Cleri vitia invectus est, dicens inter alia, *si tacerent mendicantes, quinam praedicarent populo? si de humilitate praedicaveritis*, ad Clericos sermonem vertens, inquit, *vos estis, super omnes status mundi, magni, superbi, et elati, et pomposi: si de paupertate, vos estis magis tenaces et cupidi, unde non votis sufficiunt omnes praebendae, et beneficia mundi, si praedicatis de castitate, de hoc tacemus, quia Deus scit, qualiter quilibet agit* etc. Vid. continuator Nangii in spicileg. Dacherii.

cherii. Addatur Alvarus Pelagius, Johannis Scoti discipulus, Minorita, et Johannis XXII. poenitentiarius summus, qui *summam* de *planctu Ecclesiae* scripsit, eoque in libro deplorabilem Clericorum et secularium statum multis descripsit. Quo eodem pede incesserunt Dantes Aligerius, Petrarcha, et alii. De quibus supra dixi. Plura qui velit, adeat Hottingerum hist. Eccles. hujus seculi.

HAERETICI.

§. CCCXLIX. Fuerunt quidem hoc seculo magno numero, praeter Fratricellos et Beguardos, de quibus modo disserui, qui ob pravas opiniones damnati, vel et flammis traditi sunt, vel eas revocarunt, sed quos recensere longum foret et taediosum. Mitto itaque ex. gr. Cecconem Asculanum, Eccardum Theologum Germanum, ex ordine Praedicatorum, cujus opiniones, ad mysticismum tendentes, a Joh. XXII. a. 1329. damnatae sunt, exstant apud Raynaldum, Marsilium Patavinum, et Jandunum, qui duo Inperatorum et Regum jura tuiti sunt contra Papas et Clerum, eo etiam usque, ut Petro, adeoque et Papis, nullam datam fuisse prae reliquis praerogativam statuerint, Clericorum porro differentiam a Principum autoritate pendere, nec illis jurisdictionem coactivam competere, nequidem excommunicationem sine Principis voluntate, Johannem de Mercuria, Nicolaum de Ultricuria, aliosque multos, qui partim Mysticorum Kabbalistarum errores tenuerunt, partim Philosophicis subtilitatibus se inplicuerunt, partim alia, quae tanti non sunt, male sana urserunt: illas tantum memorabo haereses, sic dictas, quae dominanti religioni, vel superstitioni, fuerunt oppositae, et aliquos fecerunt progressus. *Arnoldo Villanovano* inter alia, apud Eymericum in *directorio Inquisitionis*, inputatur. 1. Naturam Christi humanam, cum divina unitam, aequalem esse Deo in omnibus. 2. Apostasiam a planta pedis usque ad verticem regnare in toto

Christi corpore, et doctrinam per Monachos et Philosophos adulterari. 3 Opera charitatis et misericordiae esse fundationibus capellarum, aut praebendarum, aut Missa ipsa, Deo gratiora, imo in Missa Deum ore, non opere, laudari, et passionem Christi magis in eleemosyna, quam in Missa, repraesentari. 4. AEternam damnationem Deum non esse comminatum tam peccantibus, quam malum exemplum praebentibus. 5. Revelationem Cyrillo factam esse Scriptura S. pretiosiorem, et Mundum a. 1335. esse periturum.

§. CCCL. *Lollardorum* sectae, per Germaniam, Austriam, et Bohemiam, ortum dedisse fertur Lolhardus Walterus, vel Gualterus Lolhardus. Sed nomen esse derivandum ab antiquo Germanico verbo *lollen*, *lullen*, quod est voce submissa canere, et nota terminatione *hard*, adeoque denotare homines devotos, ac Deum carmine celebrantes, occupatum jam est. Vid. Cl. Moshemius hist. Eccles. sec. XIV., qui etiam recte observavit, nomen hoc non fuisse alicui sectae proprium, sed in genere iis datum, qui sub specie majoris devotionis sese Deo et Ecclesiae visi sunt opponere. Waltherus vero a Trithemio quidem *Lolhardus* adpellatur, sed pro autore sectae non habetur; epitheton autem illud tulit, quod Lollardis adhaereret; quorum primarius fuit minister, et sectae promotor, in ditionibus Germaniae ad Rhenum. Inputantur autem huic sectae sequentes errores, circa a. 1315 spargi coepti. 1. Sacramenta Ecclesiae, baptismum, missam, poenitentiam, matrimonium, extremam unctionem, ut et jejunia, festa, intercessiones sanctorum, nihili esse facienda. 2. Romanam Ecclesiam non esse Christi, sed gentium potius infidelium, ejusque statuta, cum ipsis Praelatis, nullius esse pretii. 3. Mariam, dum Christum peperit, non mansisse Virginem. 4. Daemones esse servandos, et Michaelem, ac bonos Angelos, esse damnandos. 5. Deum nec scire, nec punire, mala quae sub terra fiunt: quare in subterraneis locis quaevis foeda patrasse narrantur. Quae capita recenset Trithemius in *Chron. Hirsaugiense*; additque, sectam

per

per eas regiones adeo fuisse propagatam, ut plusquam octoginta millia nomina sua ei dederint, multos eorum fuisse combustos summa cum fiducia et laetitia. Ipse autem Lolhardus, eodem teste, eandem poenam subiit Coloniae a. 1322. Ceterum quae de Angelis bonis, et Deo subterranea facinora ignorante, ipsis adscribuntur, fabulam sapiunt.

§. CCCLI. Ejusdem generis et sectae homines fuerunt *Turrelupini*, utrique Waldensium propagines. Auctor de excidio Waldensium et Albigensium, apud Camerarium in *historia Ecclesiae Bohemorum*, dicit, *in regione Lugdunensi pauperes de Lugduno adpellati sunt, in extremis Sarmatiae Livoniaeque partibus Lollardi sunt nominati, in Flandria et Artesia, a loco deserto et lupis exposito, Turrelupini.* sed aliam nominis rationem ad sec. XII., ubi de Waldensibus, dedi. Esse autem eos ipsissimos Waldenses, qui primum in Flandria et Francia resederunt, dein, cum ibi vexarentur, secesserunt ad fratres suos in Delphinatu et Sabaudia, ubi hoc nomen tulerunt, uberius demonstravit Beausobre de *Adamitis*, ad calcem *belli Hussitici* L'Enfant. Gravissimam autem ibi sustinuerunt persecutionem a Carolo V., Franciae Rege, et Amedeo, Principe Sabaudiae, incitatus a Gregorio XI. Papa a. 1371. et 1372., magno numero flammis absumti. Vid. Bzovius. Ceterum illis in regionibus etiam dicti sunt *Bougres*, seu Bulgares, quia confundebantur cum Manichaeis, qui ex Bulgaria venerunt in Italiam, indeque in Franciam. Vid. Usserius *success. Ecclesiae* etc. cap. 8., quibus etiam eaedem obscoenitates, publice exercitae, licet falso, fuerunt inputatae. 1. Voce non esse orandum sed corde, eaque Spiritus libertate, quae nullis est subjecta legibus. 2. Neminem pudere debere pudendorum, quae a natura accepimus. 3. Cui opinioni convenienter, narrantur sine pudore incessisse nudi, et libidinem more canum explevisse: unde Cynicorum nomen ipsis adhaesit. Quam puram putam fuisse calumniam, multis probavit Beausobre l. cit. Reliqua cum Begardis, vel potius Waldensibus, habuerunt communia.

§. CCCLII. In ditione Salzburgensi vivicomburii poena adfectus est *Rudolphus* Presbyter, quia tenuit, Judaeum et Paganum sine baptismo posse salvari, verum Christi corpus non esse in altari, Daemones posse ad pristinam redire dignitatem, quia solo cogitatu peccarunt: uti Anonymus Lobiensis, Ordinis Praedicat., refert in Chronico ad a. 1340. citante Hansizco in Germania Sacra tom. II. In Anglia errores narrantur, incertis autoribus, disseminati, praecipue in Cantuariensi Provincia, a Simone Langham, conventu doctorum habito, ad examen revocati, et damnati a. 1368., quos recenset Natalis Alexander triginta numero; quorum praecipui sunt. 1. neminem ob peccatum originale, aut baptismi defectum, damnari. 2. infideles, tam adultos quam infantes, ante mortem gaudere visione Dei, cui si obediant servari, nec nisi propter inobedientiam eam damnari, imo posse de communi lege salvari, qui fide carent, esseque in natura sufficiens ad beatitatem consequendam medium. 3. omnes beatos, aeque Angelos ac homines, esse peccabiles et damnabiles, damnatos quoque reparabiles, et beatificabiles. 4. Deum non posse aliquid annihilare, nec aliquem immediate punire, cum tortor esse nequeat, nec rationalem creaturam posse facere, quae peccare nequeat. 5. Malum esse per se, et non quia prohibitum est. 6. Deum nihil agere, nisi habeat causam quare agat. 7. denique, Patrem et Filium in divinis esse finitum, solum Spiritum S. esse infinitum.

§. CCCLIII. Longe majores motus et progressus fecit Wiclefianismus, in Anglia natus, et longe lateque per alias quoque oras disseminatus, haud uno nomine dignus, qui adcuratius describatur, et enarretur. *Johannes Wiclefus*, ejus autor, vel Johannes de Wiclef, a loco nativitatis in provincia Eboracense ita dictus, ut observat Johannes Lewys, qui ejus vitam novissime, et omnium optime, conscripsit; quocum conferendus est L'Enfant hist. concilii Constantiensis lib. II., natus est a. 1324., et Oxonii in collegio Mertonensi educatus, ibique in scientiis Theologicis, Philoso-

losophicis et Canonicis, ingentes fecit progressus, adeo ut titulum Doctoris euangelici meruerit. Primam vero occasionem, quae ipsum reddidit celebrem, praebuerunt Monachi mendicantes a. 1360. Cum enim illi, praetextu privilegiorum suorum et exemtionum, violarent statuta Academiae Oxoniensis, et a Papa contra Universitatem, ipsum quoque Regem, defenderentur, inter eos, qui se iis opposuerunt, eminuit Wiclefus, qui, ea arrepta ansa, in hypocrisin, superbiam, et corruptionem, Monachorum coepit declamare. Adcessit mox aliud, quo fortius est incitatus. Collegio Cantuariensi fundato Oxonii praefecerat quidem Monachum aliquem Simon Islepius, Archiepiscopus Cantuariensis, eique, ob turbulentum animum deposito, suffecerat Wiclefum, a. 1365., sed mortuo Islepio a. 1366., successor ejus, Simon Langham Monachus, causam Monachorum eo in colllegio tuitus, Wiclefum voluit dejectum, et Monachum restitutum. Cui cum resisteret, una cum sociis, Wiclefus, ad Papam Urbanum V. provocans, Papa secundum Monachos pronunciavit, seculares collegio ejecit, et solos in eo posuit Monachos. Erat enim Papa in Wiclefum, praeter alia, exacerbatus, quod praetensum Papae jus in Angliam animose oppugnaverat. Lite enim inter Wiclefum et Monachos pendente, Urbanus V. Regi Eduardo III. intimavit, ut, nisi tributum sedi Romanae, cui Johannes sine terra regnum subjecerat, penderet, sese coram tribunali suo sistat; cui Rex respondit, Johanni hoc sine Parlamenti consensu non licuisse, et, si Papa vi uteretur, totum regnum ipsi repugnaturum. Displicuit hoc responsum Monachis, qui Papae causam publice tuebantur, sed ad Wiclefi fuit palatum, qui occasionem inde adripuit, jura Regis et regni defendendi. Quo Papae quidem in odium incurrit, sed favorem Regis, et protectionem Ducis Lancastriae sibi conciliavit.

§. CCCLIV. Quo in rerum statu munus Professoris Theologiae, seu sacrae paginae, Oxonii adeptus a. 1372. tanto

cum adplauſu illud obiit, tantamque ſibi adquiſivit autoritatem, ut dicta ejus, tanquam oracula, fuerint excepta. Nullam itaque praetermiſit Monachos mendicantes perſtringendi occaſionem, quibus varios haud exiguo numero imputavit errores, ſed nec pepercit Papis, maxime poſtquam unus Legatorum, ad lites inter Regem et Papam componendas, a. 1374. incepiſſet artes et tyrannidem curiae Papalis Romae propius cognoſcere. Utique ab hac legatione redux, in Papam, tanquam Antichriſtum etc., non fuit veritus declamare: quo ingentem fautorum et adſeclarum numerum ſibi comparavit. Habuit enim, praeter Eduardum, Ducem Lancaſtriae, Richardum II., filium Eduardi, ſibi faventes optimates quoſque regni, Academiae quoque Oxonienſis viros Principes, et plebem fere totam, ipſius etiam Cleri tertiam partem. Vid. Warton in *auctario* Script. Eccleſ. Cavei, Rex praeterea ipſum novo auxit honore, Eccleſiam de Lutterworth in Provincia Liceſtrienſi ipſi committens. Interea Monachi, vehementius irritati, in eo fuerunt toti, ut eum deturbarent. Novendecim mox *articulos*, ex ſermonibus et lectionibus ejus excerptos, circa Papae ac Regis poteſtatem, et limites excommunicationis, ad Papam miſerunt, a. 1376. aut 1377., quos recenſet Natalis Alexander. Quibus acceptis Papa eos miſit cum litteris ad Regem, ad Simonem Subdurienſem, Epiſcopum Londinenſem, ad Univerſitatem Oxonienſem, et alios, juſſitque, ut in errores Wiclefi inquirerent, imo ipſum in cuſtodiam darent, una cum adſeclis. Quo juſſu excitati Praelati concilium quidem indixerunt eo ipſo anno Londini, et mox alterum a. 1378., ſed nihil in ipſum auſi ſunt decernere, ob ſummorum virorum patrocinium, quo Wiclefus gaudebat. Tantum vero abeſt, ut, quod nonnulli referunt, uti habet Walſingham, explicationem articulorum obtuliſſet, eoſque emolliiſſet, ut Papam diſerte adpellaverit Antichriſtum, eo in primis fundamento, quod clero avaro et ſuperbo inperet; teſte reſponſo Wiclefi, ſub titulo, *aliqualis reſponſio*

ad

ad bullam, quod ex Mſſ. Seldeni produxit Joh. Lewys. Nihil itaque in eum hoc tempore actum eſt; cujus et haec fuit ratio, quod Gregorius XI. fuerit defunctus, et ſedes Papalis per ſchiſma varie diſtracta: ut in hiſtoria Paparum narravi.

§. CCCLV. Wiclefus vero, pace per eas turbas Papales gaviſus, ſeſe magis magiſque in ſtudio Scripturae S. exercuit non tantum, ſed et edito tractatu de utilitate verſionis Scripturae in linguas vernaculas, manum a. 1380. admovit ad novam tranſlationem Bibliorum ex Latina lingua in Anglicanam: qualem ante ſe nemo ſuſcepit, ut in praefatione dicit, poſt ipſum vero eodem ſeculo praeſtitit Johannes Treviſa, ſacerdos Cornubienſes a. 1387. Uterque autor acerbas effudit querelas de tyrannide Cleri, tranſlationem in linguas vernaculas prohibentis, et Laicos a lectione Scripturae S. arcentis; imo poſterior teſtatur, neminem Theologiam aut Scripturam diſcere, niſi curſum ſuum in artibus peregerit, et per duos exin annos fuerit Regens; ita ut decem ſint exigendi anni poſt Grammaticae ſtudium, antequam ad Scripturam pateat aditus. Vid. Warton l. cit. Addatur, libros, judicio Proteſtantium Apocryphos, Canonicorum catalogo excludi. Quantum vero e lectione Scripturae profecerit Wiclefus, luculento mox ſpecimine declaravit, ſeſe a. 1381. opponendo dogmati Tranſubſtantiationis. Publicavit itaque ſedecim concluſiones, quarum prima habebat, *hoſtiam conſecratum non eſſe Chriſtum, nec partem ejus, ſed ſignum.* Inpedita quidem eſt a Doctoribus Academiae publica ejus defenſio, quam Wiclefus promiſerat, ſed ipſe illud ubique diſſeminare non deſtitit. Quaenam autem ejus de praeſentia Chriſti in euchariſtia fuerit opinio, poſtea exponam.

§. CCCLVI. Sed hinc novi ſunt in eum ſuſcitati motus, qui gravius ipſi adtulerunt damnum. Cum enim hucuſque, quamdiu contra Papale dominium, et Monachorum corruptionem, declamavit, fuiſſet a Rege et Proceribus, aliiſque

defensus, nunc, cum receptam inciperet oppugnare doctrinam, a plerisque eorum desertus est, uti a Richardo II. Rege, Duce Lancastriae, aliisque. Statim vero ac conclusiones suas evulgasset, eas condemnavit Cancellarius Academiae Gulielmus de Berton, qui ejus opinionem declaravit *haereticam*, addito sub poena excommunicationis interdicto. Provocavit quidem Wiclefus ad Regem, eique libellum obtulit supplicem, quo doctrinam Christi publice profitendi et docendi licentiam petiit, sed nihil profecit. Narratur quidem, Ducem Lancastriae ipsi non silentium tantum, sed et retractationem, persuasisse. Verum retractationis scriptum, a Lewys recensitum, nihil simile praefert, potius contrarium. Nec cessavit doctrinam suam quaquaversum spargere; nactus quoque est fautores et adscelas, ut Nicolaum Herfordum, Philippum Rapingdum, Johannem Aysten, et alios. Synodo porro a Courtenejo, Archiepiscopo Cantuariensi, coacta Londini a. 1382. viginti quatuor propositiones Wiclefi damnatae sunt, decem primae tanquam haereticae, reliquae quatuordecim ut erroneae, et determinationi Ecclesiae contrariae. Quas ex actis Synodi Constantiensis, ubi cum aliis propositionibus damnatae sunt, exhibet L'Enfant in hist. ejus concilii tom. II. et Fasciculus *rerum fugiend.* etc. tom. I. Inter prioris generis sunt, quibus a Wiclefo contradicitur, Transubstantiatio, confessio peccatorum, missa, possessiones temporalium a Clericis, et quibus adseritur, Episcopum, vel sacerdotem, peccati mortalis reum, sacramenta, non rite administrare, Papam, si praestigiator sit, aut malus, omni potestate, a Christo data, excidere, nec post Urbanum VI. aliquem pro Papa agnoscendum, sed vivendum secundum proprias leges. Inter posterioris generis sunt, neminem excommunicandum, nisi ante sit a Deo excommunicatus, nec a praedicatione aut auditione concionis abstinendum esse propter excommunicationem hominum, Diacono vel Presbytero licere praedicare sine autoritate Papae, vel Episcopi, posse Dominos seculares bona temporalia eripere Clericis delin-

delinquentibus, Decimas esse puras eleemosynas, quas Parochiani propter Curatorum peccata inhibere possunt, male agere, qui privatas vivendi regulas instituerunt, et qui eas observant, nec illud convenire religioni Christianae, Fratres teneri labore manuum vivere, nec licere mendicare.

§. CCCLVII. Wiclefus cum, tanquam harum thesium autor, licet non nominatus, intentus tamen fuerit, varios mox scripsit tractatus, quibus partim eas, quae vere erant suae, defendit, quae in perversum raptae sensum, explicuit, partim, quae falso ipsi erant inpactae, negavit: ex. gr. Inter priores propositiones erat, Deum debere obedire Diabolo, quam habuit pro calumnia, ut et indignos ministros non posse conficere corpus Christi; inter posteriores, Dominum secularem, propter peccatum mortale, excidere jure et possessione sua, nec non populum posse Regem et Dominum suum pro arbitrio corrigere, cum ipse dixerit, *secundum leges Regni et legitimo modo observato.* Citatus, auditusque licet non fuerit a Synodo, attamen damnatus, renunciare debuit, jussu Regis, muneri Professoris in Academia Oxoniensi; quando in Ecclesiam suam Lutterworth secessit: ubi labores contra corruptionem dominantem in doctrina et moribus continuavit: praesertim quo tempore Urbanus VI. expeditionem cruciatam contra Gallos, qui Clementem VII. tuebantur, promulgari fecit in Anglia, cum plenis indulgentiis, ingentemque pecuniae summam eo nomine colligebat. Scripsit tunc tractatum, cui titulus, *explicatio magnae sententiae maledictionis:* quo Papae titulum Antichristi dat, et bella ejusmodi sacra acriter perstringit: a quo tempore nihil non egit Papa ad ipsum perdendum, Romamque eum citavit. Sed Deus praevenit, ipsum ad se transferendo. Mortuus enim est ex paralysi a. 1384. Fuit sine controversia supra aevum suum doctus, praecipue in Scriptura S. versatus, simul laboriosus, et in corruptione Ecclesiae, quam bene perspectam habuit, perstringenda fervidus ac intrepidus, multos quoque edidit libros, quo-

rum aliqui funt editi, plurimi adhuc latent in Bibliothecis.

§. CCCLVIII. Tantum abeft, ut Wiclefianifmi hiftoriam ante perfequar, quam de ejus capitibus accuratius differam, ut fecta illa fuerit cum ejus obitu exftincta, ut magis magifque invaluerit. Teftatur quoque Johannes Hus oper. tom. I., a. 1411., libros Wiclefi ab annis triginta legi et teneri in Univerfitate Oxonienfi. Hoftes quoque ejus, quorum praecipui erant Tomas Arundellius, et Chichelejus, Archiep. Cantuar., de novo in ipfum infurrexerunt. Arundellius itaque Synodum a. 1396. celebravit, in qua octodecim propofitiones, ex libro Wiclefi, qui Trialogus infcribitur, excerptae, condemnatae funt. Cum autem illae fatis fideliter, tefte Lewys, fuerint extractae, earum fummam exhibuiffe, operae erit pretium. Exftant in *fafciculo rerum expetend.* etc. tom. I., una cum articulorum eorum refutatione per Willelmum Wodfordum, Francifcanum, qui circa finem feculi floruit. Habent vero inter alia, quae *mitto*, Scripturam S. effe unicam fidei et vitae normam, *fubftantiam* panis et vini manere in euchariftia, duos tantum Ordines Ecclefiafticos effe ab Apoftolis inftitutos, facerdotum et Diaconorum, duodecim autem hos effe procuratores Antichrifti, Papam nimirum, Cardinales, Patriarchas, Archiepifcopos, Praefules, Epifcopos, Archidiaconos, Officiales, et Decanos, Monachos, et Canonicos bifurcatos, Pfeudofratres introductos jam ultimo, et Quaeftores. Haereticum effe, et Antichriftum maximum, qui docet, quod licitum eft facerdotibus et Levitis legis gratia dotari cum poffeffionibus temporalibus, Dominos praeterea temporales non poffe tantum, fed debere, bona temporalia ab Ecclefia habitualiter delinquente auferre: ad verum dominium feculare requiri juftitiam dominantis, fcilicet, non in foro humano, fed Divino, nullum effe unctionis facramentum, nec infantes, fine baptifmo mortuos, damnari propterea; denique omnia, quae eveniunt, neceffario evenire.

§. CCCLIX. Haud diu post hanc Synodum severissimam publicavit ipsum Parlamentum legem contra Wiclefianismum a. 1400., qua ad ignem etiam damnantur, qui legunt, docent, aut favore prosequuntur hanc sectam. Deinde novo in concilio, Oxonii habito a. 1408., idem Archipraesul Arundellius decreta condidit, ad exstirpandam haeresin, libros quoque Wiclefi non tantum legi vetuit, sed et novam versionem Scripturae in linguam vernaculam fieri, sub gravi poena. Quod idem mox fecit Johannes XXIII., in Synodo Romana a. 1423., jussitque, libros hujus haereseos conquiri et concremari, et contra eos, qui habuerint, legerint etc., procedi tanquam haereseos suspectos; denique, qui memoriam Wiclefi defendere velint, jussit, ut intra novem menses Romam veniant. Quo eodem anno Synodum Londini celebravit Tomas Arundel, contra Virum nobilem Johannem Oldecastel, Wiclefianae sectae Professorem, et Patronum fervidum; quem etiam ob negatam Transubstantiationem, auricularis confessionis necessitatem, crucis adorationem, et ob Papae Antichristianismum adsertum, damnavit, ac judicio seculari tradidit puniendum: ut refert Walsingham in histor. Angliae in Henrico V. Vid. etiam, quae ex publicis Angliae actis excerpsit Clericus in Bibl. Ant. et Nov. tom. I. Denique Pragensis Academia eosdem Wiclefi errores transfixit, a. 1408. Ultimam tandem manum huic rei inposuit Concilium illud famosum Constantiense a. 1415, in quo quadraginta quinque propositiones proscriptae sunt, nec non 260, ab Academia Oxoniensi ex libris Wiclefi extractae; libri quoque ejus igni addicti, ipse Wiclefus tanquam manifestus haereticus damnatus est, corpus denique ejus sepulchro educi, et ignibus cremari, decretum est. Quod quoque exsecutioni est mandatum a Richardo Flemyng, Lincolniensi Episcopo a. 1428.

§. CCCLX. Historia Wiclefi, et Wiclefianismi, tradita, hypotheses ejus sunt in lucem protrahendae, cum ex propositionibus, ipsi ab adversariis objectis, quarum modo memini, tum

tum ex confessionibus ac libris Wiclefi, in primis Trialogo, seu dialogorum libris, qui soli exstant Latine. Vid. etiam J. Lewys, qui doctrinae ejus explicandae utilem navavit operam. Hypotheses ejus, quae ad universum Papatum, et systema Catholico-Romanum, destruendum tendunt, sunt sequentes. 1. Pro unica fidei et religionis norma habetur Scriptura S., rejectis traditionibus, et decretis Paparum ac Synodorum, a Scriptura S. discedentibus. 2. Cultus religiosus Mariae, Sanctorum, reliquiarum, et imaginum plane rejicitur, et inter superstitiosos ac idololatricos refertur ritus. 3. Sacramenta tantum duo admittuntur, baptismus, et Eucharistia, reliquis repudiatis: infantes sine baptismo mortuos propterea damnari negatur. 4. In Eucharistia agnoscitur quidem vere corpus Christi, sed salva natura panis, adeoque panis dicitur figuraliter et typice corpus Christi. Qua parte doctrinam Wiclefi in clariorem protraxit lucem L'Enfant l. cit. 5. Ritus baptismo et eucharistiae additi, in specie chrisma, confirmatio, panis adoratio etc., partim inutiles, partim idololatrici, declarantur. 6. Ordines Ecclesiae, praeter presbyteros et diaconos, pro humano habentur invento, et Antichristi mancipiis. 7. Ordines Monachales, in primis mendicantium, damnantur. 8. Papa Romanus non est Christi vicarius, potius Antichristus, et potestatem accepit a Caesaribus. Antichristianismi signum etiam ponitur in dominio temporali. Ecclesia porro Romana non est universalis, et suprema inter Ecclesias. 9. Proprietas rerum et bonorum a Clericis est aliena, 10. Oblationes pro mortuis, purgatorium, injunctae poenitentiae, confessiones auriculares, Praelatorum excommunicationes, et quae sunt similia alia, rejiciuntur. Verbo, omnia voluit Wiclefus ad simplicem Scripturae doctrinam revocari, et totam Ecclesiam dominantem reformari. Sed notari meretur, eum huc non nisi per gradus venisse, adeoque mirum non esse, nonnulla in ejus scriptis occurrere, quae nonnullis harum propositionum contradicunt; cum, teste

itae ejus historia, sensim profecerit. Adtribuuntur ea Wiclefo opiniones, quae, si vere ipsius essent, eum, d. gravius dicam, ad Praedestinatianos, sec. V., ut exortos, pertinere demonstrarent: ex. gr. omnia ex ı evenire necessitate, Deum singulas naturas activas are ad actum, infantem praescitum et baptizatum rio vivere diutius, et peccaturum in Spiritum S., quod damnandus sit. Sicut praedestinatus non pogratia deficere, ita praescitus in illa manere nequit. e, quod majoris est, quamlibet creaturam esse Deum, nihil posse producere, quam quod producit, nec care nec imminuere posse mundum, nec animas nisi tum numerum creare, nullam creaturam in nihilum e posse, Deum obedire debere Diabolo. Quae, et ı similia alia, Wiclefo sunt ab ejus adversariis, ut ghamo, Toma Waldensi, Concilio Constantiensi, et objecta, et ejus nomini inscripta, adeoque fidem non ur, sive sint ficta, sive in perversum sensum detor- e per consequentiam elicita. De quo, prae monu- um aliorum defectu, nihil certi adfirmari potest.

PROPAGATIO ECCLESIAE.

quam quod Equites Teutonici, et crucesignati Christum, vi et armis, per Prussiam, et vicinas regiones, pa- i reliquias destruendo, stabilivisse, et disseminasse, cen- Christianae fidei professio in Lithuaniam est intro- Duce ejus Jagellone a. 1386. eam adoptante, et bap- nomine Uladislai suscepto. Quo haud parum tribuit, egnum Poloniae, et regis Ludovici, regis Poloniae, a. defuncti, filiam, non nisi hac conditione sibi ac- potuerit. Vid., praeter alios, Solignac. *Histoire gne*, t. III.

ECCLESIA GRAECA.

§. CCCLXI. Tentata quidem plus una vice eſt unio Eccleſiae Graecae cum Latina, ſed ſine ſucceſſu; adeoque, quod ante omnia eſt obſervandum, ſchiſma illud hoc ſeculo continuavit. *Andronicus* junior, qui ſolus coepit regnare ab a. 1332., ut Latinorum auxilium contra Turcas inpetraret, legatos miſit Barlaamum, Abbatem monaſterii ſalvatoris CPolitani, et Dindulum, ad Papam Benedictum XII., qui unionis negotium promoverent, licet prudentiores Graeci, Latinos eſſe ſpernendos, et ab omni cum iis diſputatione abſtinendum eſſe, contenderint; ut habet Nicephorus Gregoras lib. X. fin. Propoſuerunt vero Legati, 1. ut Latini Graecis ante omnia mox ſuccurrant contra Infideles. 2. Concilium univerſale a Papa indiceretur, cui quatuor Patriarchae Orientis intereſſent, ad unionis conditiones definiendas, vel 3. ſaltem dogma proceſſionis Spiritus S. a viris doctis, ab utraque parte convocatis, retractaretur: denique 4. ut ſe invicem tolerarent, et Papis, ac Patriarchis, antiqua reſtituerentur privilegia. Sed nulla harum conditionum placuit Papis et Latinis, qui Graecorum ſubjectionem in cauſa fidei et regiminis ſimpliciter urſerunt. Qua ratione totum illud negotium in vanum cecidit. Vid. Raynaldus a. 1339.

§. CCCLXII. Nec meliorem ſucceſſum haec res habuit ſub *Johanne Cantazuzeno*, qui novos miſit a. 1346. legatos Georgium Protoveſtiarium et Sigerum ad Papam Clementem VI., ut pacis oſtenderet ſtudium, et auxilium Latinorum inploraret. Excepit quidem eos benigne Papa, et duobus Epiſcopis in Orientem ablegatis, in Concilium Generale, a Papa loco Graecis commodo convocandum, conſenſit. Sed nihil eſt effectum, ſive ob Papae mortem, ſive aliam ob cauſam. Vid. Cantacuzenus l. IV. c. 9. De *Johanne Palaeologo* narratur quidem, eum ad Urbanum V. profectum Romam a. 1369., et, edita ac ſignata confeſſione, in fi-

dem

dem Latinorum penitus, nullo excepto capite, consensisse, apud Raynaldum, et Leonem Allatium, de consensu etc. l. II. c. 17. Sed silent Byzantini scriptores; nec ullus tunc sedit Paulus, Patriarcha CPolitanus, qui Inperatori traditur tunc adfuisse, verum Philotheus, Latinis infestus, et dein Macarius etc. Vid. Chronicon Orientale apud Leunclavium. Habendum itaque illud est pro incerto.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCCLXIII. Schismatis denique continuationem cum scriptores, qui calamum contra Latinos strinxerunt, quoque evincant, ab iis eorum recensionem incipiam. Floruit sub Andronico seniore, ei maxime acceptus, *Maximus Planudes*, Monachus Graecus, vir eruditus, et utraque lingua peritus, qui Graecorum primus censetur usus cifris Indicis, seu Arabicis, in numerando, ut ex Kircherii Arithmologia observavit Papebrochius, in tractatu praeliminari tom. III. Act. Sanct. Maji. Vid. etiam Moyne Var. S. tom. II. p. 797. Inter multa, quae composuit opera, exstat tractatus de *processione Spiritus S.* contra Latinos, apud Petrum Arcudium in *opusculis aureis*. Quo eodem in opere versati sunt duo *Cabasilae*. alter Nilus, alter Nicolaus, prioris ex sorore nepos. *Nilus* Cabasilas, Archiepiscopus Thessalonicensis, a. 1340. celebris, duos scripsit libros de causis divisionum Ecclesiae, et Primatu Papae, a Salmasio editos ad calcem libri de *Primatu Papae*. Alter *Nicolaus*, primum Sacelli curator, dein Archiepiscopus Thessalonicensis in locum Patrui, floruit circa ann. 1350., variorum operum autor, inter quae sunt contra Latinos de *liturgia*, et *processione Spiritus S.* Plura de utroque Cabasila suppeditat Leo Allatius, in *diatriba de Nilis*, recusa a Fabricio Bibl. Gr. vol. V. Floruit eodem tempore *Demetrius ὁ Κυδών Cydon*, quod ejus fuit cognomen, Johanni Cantacuzeno familiaris, cum quo etiam ingressus est monasterium; sed Mediolanum postea

adpulſus, teſte Volaterrano, linguae Latinae et Theologiae incubuit, tandem Cretae ſubſtitit, bonis in pauperes erogatis. Scripſit contra errores Palamae, et de proceſſione Spiritus S., in opuſculis aureis Arcudii. Alia ejus opuſcula praetereo.

§. CCCLXIV. Praeter hos ſcriptores, qui in controverſiis cum Latinis collocarunt operam, fuerunt alii, qui controverſias inter ipſos Graecos tractarunt, hiſtorias conſcripſerunt, et in jure canonico laudem acquiſiverunt. Inter *Hiſtoricos* celebre nactus eſt nomen *Nicephorus Calliſtus*, hiſtoriae Eccleſiaſticae conditor. Floruit ſub Andronico ſeniore, et deinceps, uſque ad Joh. Cantacuzeni tempora; ut ex catalogo Pontificum, ab ipſo contexto, liquet. Monachus videtur fuiſſe in S. Sophiae aſceterio; utique in Bibliotheca S. Sophiae teſtatur ipſe, in dedicatione hiſtoriae ſuae, ſe florem aetatis tranſegiſſe. Exſtant *hiſtoriae Eccleſiaſticae* libri XVIII., a nato Chriſto ad interitum Phocae a. 610., compilati ex ſuperioris temporis hiſtoricis, uti Euſebio, Socrate, Sozomeno, Philoſtorgio, Theodoro Lectore, Euagrio, et aliis. Num ulterius continuaverit hiſtoriam, incertum eſt. Ipſe l. I. c. 1. dicit, ſe eo tempore plures non ſcripſiſſe, ſed argumenta librorum ſequentium, uſque ad XXIII., et mortem Leonis Philoſophi a. 911., reperiuntur, nec tamen ſupereſt continuatio. Noviſſima editio eſt Pariſienſis, duobus voluminibus in Fol., cum verſione Johannis Langi, et Frontonis Ducaei recognitione. Reliquit quidem ex bonis, qui perierunt ſcriptoribus, haud ſpernenda, et ſtylo utitur haud inelegante, ſed fabulis hiſtoriam nimis commaculavit. Exſtat praeterea ejus catalogus Inperatorum et Patriarcharum verſibus jambicis, apud Labbeum, in adparatu hiſtoriae Byzantinae.

§. CCCLXV. Hiſtoriae Univerſalis conditoribus accenſeri ſolet *Theodorus Metochita*, magnus Logotheta ſub Andronico Seniore, ab a. 1314., cui ſemper manſit fidelis, etiam poſtquam ab Andronico jun. eſſet throno deturbatus, quare et

ipfe dignitate privatus eft. Vir fuit, judice Gregora, ii funebri ipfum decoravit fermone, infigni eruditione et rtute praeditus. Ejus fub nomine publicavit Meurfius *ioriam Romanam*, a Julio Caefare ad Conftantinum M., d alii obfervarunt, eife librum tertium Michaelis Glycae. itto opera ejus Mff., nec non paraphrafin in aliquot A-totelis libros; quae Latine exftat ex verfione Gentiani erveti, et ad *Nicephorum Gregoram*, ejus difcipulum, et niliarem, pergo. Adhaefit quoque cum magiftro An-onico feniori, idemque fatum in initio fubiit; fed poftea Andronici junioris aulam revocatus eft: quem defunc-m e roftris quoque laudavit. Inmixtus praeterea fuit ntroverfiis, tunc temporis inter Graecos exortis, fefeque enuum praeftitit Palamitarum adverfarium, quam ob cau-n cum reliquis Acyndiniftis damnatus eft in concilio 'olit. a. 1351., et in monafterio confenuit. Vitam ejus fcripfit, variis etiam de ipfo additis judiciis, cum catalo- operum Mff., Johannes Boivinus in prolegomenis ad hif-riam ejus. Exftat vero *hiftoria* ejus *Byzantina*, libris XXIV. mprehenfa: quorum primi XI. a Theodori Lafcaris ini- a. 1204. ufque ad obitum Palaeologi jun. a. 1341. ver-et editi funt ab Hieronymo Wolfio, reliqui una cum il-a Johanne Boivino, ufque ad a. 1351., in corpore By-ntino. Inferta vero eft libro XXII. etc. difputatio Gre-rae cum Nicolao Cabafila, et anonymo, de Palamae erro-ius, cum verfione et notis Claudii Caperonerii. Ceterum n fpernendus eft hiftoricus, fed a partium ftudio mini- liber. Adjungatur ipfi *Johannes Cantacuzenus*, Palaeo-gis per matrem adfinis, primum magnus Domefticus, pe-s quem fumma eft rei, Andronici junioris, cui cariffi-is fuit, dein, eo defuncto, tutor Johannis Palaeologi, ii ejus, denique Inperator, et poft varias concertationes, iam bellum inteftinum cum Johanne, et Anna, vidua An-onici, in quo fuit fuperior, purpura depofita, tandem lonachus, adfumto Joafaphati nomine. Scripfit *hiftoriam*

rerum, suo tempore gestarum ab a. 1320. ad a. 1357.; exstat in Corpore Byzantino. Ceterum adcuratus est historicus, sed nimius sui laudator.

§. CCCLXVI. In Jure Canonico insignem meruit laudem *Matthaeus Blastares*, hieromonachus, seu sacerdos in aliquo monasterio. Ipse a. 1335. *alphabeticum* concinnavit *Syntagma* canonum, ex conciliis, Patribus, et Inperatorum legibus, sub certis titulis, litterarum ordine dispositis: quod a Beveregio in Pandectis canonum est editum, praemissis prolegomenis de eo. Inpendit quidem utilem locis in hoc opere emendandis operam Cotelerius in notis ad monumenta Graeca, sed plura reliquit corrigenda. Ceterum exstat et ibi donatio famosa Constantini M., cum *quaestionibus matrimonialibus*, in Jure Graeco Romano editis. Hujus etiam seculi, et non, quod multis visum, XIImi, est *Constantinus Harmenopulus*, de quo vid. Fabricius Bibl. Gr. vol. X., vir in Jure Civili et Canonico peritissimus, qui nomen Antecessoris, non nisi senibus, et bene meritis, concedi solitum, jam accepit annos 28 natus. Fuit etiam multis honoribus illustris, et magna praeditus autoritate, Sebastus et Curopalata sub Johanne Palaeologo, dein Praefectus Thessalonicae et Nomophylax, obiit a. 1380., vel 1383. Praeter alia vero scripsit *epitomen divinorum et sacrorum canonum*, in Leunclavii Jure Graeco Romano, ut et librum de sectis *haereticis*, cum confessione fidei Orthodoxae in Auctario Bibliothecae Patrum Ducaeano, denique, tomum contra Greg. Palamam, apud Leonem Allatium, in Graecia Orthodoxa.

CONTROVERSIA INTER GRAECOS AGITATA.

§. CCCLXVII. Cum praecipui autores, qui quaestionis de lumine Taboreo, creato, an increato? serram reciprocarunt, fuerint Palamas, Barlaamus, et Acyndinus, de iis ante agam, quam quaestionis intellectum et historiam dem. *Gregorius*

gorius Palamas, gente Asiaticus, in aula Inperatoria licet educatus, et opibus adfluens, vitam elegit Monasticam, quam primo decennio in monte Atho, altero decennio in Berrhaeae Scete degit. Unde Thessalonicam delatus sese Monachis, qui a Barlaamo infestabantur, ducem praebuit, et controversiae de lumine Taboritico fundamenta jecit, quae ab eo tempore magnis animorum motibus est agitata. Usus est Johanne Cantacuzeno, Inperatore, familiari et patrono; quare causa ejus maxime triumphavit. Bis constitutus Episcopus, neutram sedem potuit obtinere. Priore vice Patriarchae CPol. ab Inperatore designato restiterunt Episcopi, qui Isidorum voluerunt Patriarcham: altera vice consecratus quidem est, jussu Inperatoris ab ipso Isidoro Patriarcha Archiepiscopus Thessalonicensis, sed a praefectis urbis non admissus: quando in Lemnum insulam secessit, lautoque vixit in otio. Unde a Cantacuzeno evocatus interfuit Synodo CPolitanae a. 1351. et contra Barlaamitas, ac Acyndinistas, strenue disputavit, eosque condemnari fecit. Multa conscripsit opuscula, quorum praecipua sunt contra memoratos adversarios, alia contra Latinos, quorum acerrimus fuit adversarius: sed plurima opera sunt inedita. Exstant duae Orationes in *Transfigurationem Domini* in monte, quibus probare nititur, lumen illud fuisse increatum, nec tamen Dei essentiam, apud Combefisium, in *auctario novissimo* tom. II. Duae etiam supersunt contra Latinos *demonstrativae* de Spiritu S., editae Londini; denique refutatio *epigrapharum* Johannis Vecci apud Arcudium in *Opusculis aureis*. Ceterum Palamam fuisse quoque *imaginum* hostem, et imagines sacras Sanctorum a Palamitis in ignem aliquando conjectas, tradit Nicephorus Gregor. hist. l. XIX. l 3., illorum qui viderunt testimonio nixus: addit, Palamitas, plebis inpetum veritos, id dissimulasse, quin se eas adorare finxisse. Denique Palamam in eucharistia tenuisse, *panem* et *vinum* non esse ipsum corpus et sanguinem Christi, sed τύπον *typum* et figuram, ex eodem Grego-

rio l. XXIV. haud procul a fine patet; absque tamen, ut verum Christi corpus adesse negaverit. Tenuit enim Iconomachorum opinionem sec. VIII.

§. CCCLXVIII. Adjungantur ipsi duo ejus acerrimi adversarii, Barlaamus et Acyndinus unde Barlaamistae et Acyndinistae sunt dicti. *Barlaam* fuit Calaber, ex urbe Seminaria oriundus, tribus adsumtis personis famosus, et per controversiam Palamiticam celeberrimus. Inter Latinos educatus eorum causam egit contra Graecos, dein ad Graecos delatus, sese Latinis opposuit, et ab Inperatore legatus ad Ipsos missus, Synodum generalem fortiter, sed in cassum, ursit: exstant illae Orationes apud Bzovium a. 1339. Denique cum Palamitae apud Inperatorem primas tenerent, sese rursus ad Latinos contulit, eorumque causam contra Graecos tuitus est: quare factus est Episcopus Gyracensis, seu Hieracensis, in regno Neapolitano. Quae personae mutatio in causa fuit, quare nonnulli duos distinxerint Barlaamos, sine solido fundamento. Vid. Basnage in Observatione praemissa opusculis Barlaami apud Canisium. Cum vero inter Graecos versaretur, incidit in Monachos Hesychastas, quos, errore eorum intellecto, accusavit apud Johannem Patriarcham CPolit., et oppugnare coepit: quorum causam cum Palamas susceperit tuendam, motus inde orti sunt. Varia scripsit pro Latinis et contra eos, quorum aliqua exstant. Edidit nonnullas Epistolas pro causa Latinorum, et ad unionem spectantes, Canisius Antiq. Lection. tom. IV. Variis vero epistolis, jam Episcopus Gyracensis, demonstrare conatus est, Romanam Ecclesiam esse veram, Graecorum vero schismaticam non tantum, sed et haereticam. Spiritum S. esse ex Patre Filioque multis argumentis subtilibus probat. Librum ejus contra Primatum Papae luci exposuit Salmasius ad calcem libri de *Primatu Papae*. Ceterum varios ei inputavit errores Simeon, Archiepiscopus Thessalonicensis sec. XV., in Opere de *fide*, *ritibus et mysteriis Ecclesiasticis:* inter quos est, preces lingua ignota

fusas

fusas esse efficaciores. Vid. Warthon in auctario Usserii hist. dogmat. etc.

§. CCCLXIX. *Georgius Acyndinus*, alter Palamitarum infestus oppugnator, sed et Latinorum accerimus adversarius, Monachus Graecus, qui et postea ipsius Barlaami errores refutavit, varia quoque condidit opera. Carmen ejus jambicum de erroribus Palamae exstat in *Graecia Orthodoxa* Leonis Allatii, duo fragmenta apud eundem de *consensu* etc. l. II. c. 16., denique duo libri de *essentia* et *operatione Dei* lucem viderunt cura Gretseri. Praeter hos duos praecipuos memorari merentur duo alii Palamitarum adversarii, *Johannes Cyparissiota*, cognomine sapiens, et *Manuel Caleca.* Prior scripsit *Palamitarum transgressionum* libros quatuor, quorum primum et quartum edidit Combefisius in *auctario novissimo*; superest et aliud ejus opus, quod mysticam simul tradit Theologiam, sed Latine, opera Turriani, et inde in Bibliotheca Patrum. Alter, Manuel Caleca. Graecus quidem fuit, sed Latinorum patronus contra Graecos, et Ordinis Praedicatorum Monachus, hujus, et non superioris, seculi, cum contra Palamitas scripserit. Prostat ejus liber de *essentia* et *operatione* Dei, contra tomum Palamae, nec non de *fide* et *principiis fidei Catholicae*, ibid. apud Combefisium. Fuerunt quidem alii adhuc Palamitarum oppugnatores, sed omnes non licet recensere, nec necesse est. De Nicephoro Gregora, et Demetrio Cydone, supra egi.

§. CCCLXX. Accedamus nunc ad ipsam controversiam, ex his fontibus explicandam. Vid. ex recentioribus Petavius dogmat. Theolog. tom. I., et Leo Allatius de consensu etc. l. II. c. 47. Originem quaestionis praebuerunt *Hesychastae*, ἡσυχασαὶ, Monachi, a quiete et animo inperterrito sic dicti, alias etiam *ὀμφαλοψύχοι umbilicanimi* adpellati a Barlaamo non quod fuerint ventricolae, gastrimargi, ventres pigri, sed a modo, quo preces fundebant; capite scilicet ad pectus et umbilicum firmiter adposito,

oculis irretortis, fuppreffoque fpiritu in eum locum intento, donec facultates animae ibi intuerentur, et laetitia ac divino lumine perfunderentur. Cui Monachorum fectae originem dederat fec. XI. Simeon aliquis, praefectus monafterii S. Mamantis in Xylocerio, feu circo ligneo, CPoli: de quo vid. Cangius in *Conftantinopoli Chriftiana* l. I. Hic Simeon a Niceta Stethato, feu Pectorato, ejus difcipulo, aliifque Graecis, miris extollitur laudibus, et junior Theologus eximie adpellatur. Vid. Leo Allatius de *Simeonibus*, qui etiam de fcriptis ejus, ut orationibus et hymnis, differit. Sed dum viveret in fufpicionem jam incurrit errorum, etiam in carcerem conjectus, et multa paffus eft. Adfeclae vero ejus videntur poft ipfum latitaffe, fefeque apud montem Athon tenuiffe quietos, donec a Barlaamo detecti, ac in lucem protracti, hoc feculo, horum motuum anfam praebuerint. Barlaamus enim hos homines offendens, eorumque inftituta percipiens, in primis, quae de modo orandi, et luminis circumfufione, tenebant, in eos tanquam inpoftores, Maffalianos, Omphalopfychos, fimilifque generis fanaticos, inpetum coepit facere. Monachi vero Theffalonicenfes, homines fimplices et rudes, ut Barlaami fpiritum fedarent, nihil mirum aut abfurdum in eo effe contenderunt, quod divinum lumen oculis corporeis confpiciatur, cum lumen, quo in monte Tabor circumfulferunt Apoftoli, fuerit increatum, et ipfius effentiae Dei effulgefcentia. Unde mox originem repetiit controverfia de lumine increato effentiae divinae, et Taboreo creato, an increato? et Monachorum caufam fufcepit Palamas. Quam hiftoriam antequam enarrem, ipfius quaeftionis intellectus pandendus eft.

§. CCCLXXI. Quaeftio fuit duplex, *una* de effentiae et δυνάμεως καὶ ἐνεργείας potentiae ac operationis, feu efficientiae, diftinctione in Deo, *altera* de lumine Taboreo, effentiae divinae efficientia increata, an creata? Monachi memorati et Palamitae operationes et potentias Dei diftinxerunt ab ipfa.

ipsa essentia et substantia, tanquam ejus effecta, et effluvia naturalia, coaeterna quidem et increata, sed ab essentia diversa, et inferiora, instar radiorum solis, a sole distinctorum, et eo inferiorum. Has vero potentias Dei statuerunt esse effectrices causas rerum, quae creatae sunt, quaeque conservantur et diriguntur, adpellari etiam posse θεότητας *Deitates*. Vid. Nicephorus Gregoras Hist. l. XVI: 5. XIX: 3. et XX: 2. Tenebant porro, quoad alteram quaestionem, lumen, quo cincti sunt in monte Apostoli cum Christo, esse ipsissimum tale essentiae Dei effluvium increatum, quo et beati fruuntur in coelo, et in quo Deum vident, ac participant, cum ipsa essentia Dei nec visibilis sit nec participari possit. Videtur horum hominum hypothesis fuisse, essentiae Divinae quid corporei, vel materialis, inesse: ut Beausobre hist. Manich. p. II. p. 470. jam observavit, quae multorum quoque Patrum fuit opinio.

§. CCCLXXII. Quaestione hac inter Palamam, Monachorum patronum, et Barlaamum, eorum accusatorem et adversarium, mota, et per tres annos agitata, Synodus est a Johanne Patriarcha CPol. indicta a. 1341., cui ipse praesedit, et Andronicus Inperator praesens adfuit, sed quid in ea actum et decretum sit, autores dissentiunt. Ipse Patriarcha apud Leonem Allatium l. cit. tradit, Barlaamum fuisse duobus in capitibus damnatum, quoad lumen Taboreum et Orationem: praeterea utrique parti, et Palamae et Barlaamo, silentium inpositum: de ipsis vero dogmatibus controversis nihil actum, aut definitum. Refert vero Niceph. Gregoras l. XI: 10., ad Inperatoris nutum quaestionem tantum esse propositam de *precatione*, quae vero ad mysteria Theologica pertinent, *silentio tegi oportere visum fuisse, tum quod sacra Theologiae mysteria profanis vulgi auribus non ingerenda essent, tum, ne Barlaamo, inepti oris et animi rationes reddente, Palamas etiam blasphemae et inportunae Theologiae reus videretur esse, atque inde non pax et bonus ordo, qualem-*

res flagitarent, sed tumultus et indiscreta confusio oriretur. Sed Synopsis Synodica apud Petavium l. cit., quae Synodum eam adpellat Oecumenicam nonam, diserte tradit, doctrinam Palamae de essentiae et operationum distinctione, operatione increata, ex Deo emanante, ac lumine Taboreo increato, esse sancitam, contraria damnata. Quod etiam confirmat Synodi quartae, in hac causa habitae, tomus apud Combefisium. Addit Cantacuzenus, sed Palamae patronus, hist. l. II. c. 40., Barlaamum cecinisse palinodiam, et in gratiam rediisse cum Palama et Monachis. Post hanc Synodum, Barlaamo in Italiam ad Latinos profecto, continuante controversia inter Palamam et Barlaami discipulos, quorum praecipuus erat Gregorius Acyndinus, alia mox est coacta Synodus, eodem Patriarcha praeside, cum Cantacuzeno, adhuc magno Domestico; in qua, praeter Barlaamum, damnatus est Acyndinus, cum reliquis adseclis, ut Cantacuzenus l. cit. narrat. Conscriptus etiam pro more est tomus unus actorum. Secuta mox tertia est Synodus, praeside Anna Augusta, ejusque filio Johanne Palaeologo; in qua ipse Patriarcha Johannes, quod Barlaami et adseclarum dogmata sequeretur, sede est depositus; ut idem historicus lib. III. narrat. Denique a quarta Synodo, inperante Cantacuzeno, eodemque cum Calixto, novo Patriarcha, praesidente, dogmata Palamae sunt adserta, et Barlaami adseclae damnati, ac depositi: inter quos fuerunt Episcopus Ephesinus, Gani metropolita, Nicephorus Gregoras, Dexius, et alii. Exstant acta Synodi in *auctario novissimo* Combefisii Vid. etiam ipse Cantacuzenus l. IV., et David Monachus in sua relatione; denique Niceph. Gregor. l. XVIII. et XIX. Atro admodum carbone membra Synodi notavit Nicephorus Gregor. Hist. lib. XVIII. cap. 3., his notabilibus verbis, quae hic legi merentur, et in multas Synodos ejus naturae conveniunt. *Quoniam itaque praeter Thraciam nulla amplius Provincia Romanis* (Graecis) *supererat, solos Thraciae Episcopos statim accersit* (Cantacuzenus,) *nec eos quidem omnes, sed*

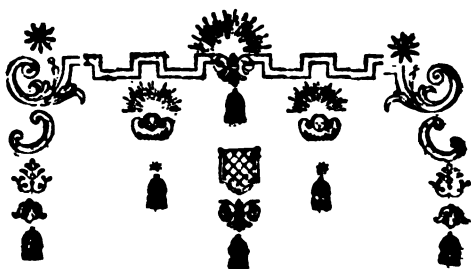
quot

et quales consilii sui adjutores habiturum se, sperabat: nt autem non plures quam duo et viginti: atque eorum pleue constabat intrusos esse in locum virorum sanctissimorum, injuriam expulsorum, eosdemque Palamae erroribus inpiis ria manu subscripsisse; quorum alii ab aratro et ligone vesperam redire solebant, vix prima rerum elementa artite enunciare edocti, alii non ita pridem sacrilegia admise-, et se identidem in lupanaribus volutaverant, nec, ut ad dignitatis gradum evcherentur, aliud quidquam contulerant, professionem ejus haeresios, quam inpius Palamas instituis-Vid. etiam invectiva ejus oratio coram Cantacuzeno eratore, ibid. cap. 4., ferventissimo zelota dignior, quam modesto et pacifico. Praeter haec Concilia Palamae runt, praeter Cantazuzenum Inperatorem, qui ipsum ini quoque ornavit elogio hist. l. IV. c. 3. Isidorus Pacha ab ann. 1347., Cabasilas jam senex, antea ejus adarius, Josephus Bryennius in Oratione de transfiguratio- Christi, denique prae reliquis Philotheus, primum praetus Monachorum in monte Atho, dein Heracleae Episus, denique Patriarcha CPolitanus, qui Palamam multis ndit scriptis, quae nondum prodierunt.

NESTORIANI ET EUTYCHIANI.

CCCLXXIII. De *Nestorianis* nihil habeo, quod obsermeretur, nisi quod ab a. 1318. sederit Patriarcha Tiheus II., qui librum de sacramentis Ecclesiae edidit, s capita recenset Assemannus Bibl. Orient. tom. III., nihil singulare habent. *Syro Jacobitarum* Patriarcha itius, qui ab initio seculi sedit, ideo adtingendus est, d nomen Ignatii fuerit ab ipso ad successores, ad haec ra tempora usque, derivatum, neglecto eorum ordine, illud nomen antea gesserant, quodque sub ipso natum

fit inter Jacobitas ſchiſma, uſque ad a. 1494., quo inter ſe diviſi ſunt Orientales et Occidentales, quorum illi Patriarcham habuerunt Ignatium, hi vero Conſtantinum, qui Ignatii quoque nomen adoptavit. *Copterum* denique hiſtoria nihil quoque ſuppeditat memorabile, niſi quod aliquam paſſi fuerint Chriſtiani perſecutionem, initio ſeculi, ſedente Johanne VIII., eorum Patriarcha: ſed quae poſt unum annum ſedata eſt, et in Eccleſiis clauſis praecipue ſita.

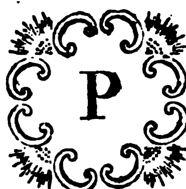

SECULUM DECIMUM QUINTUM.

ECCLESIA OCCIDENTALIS.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCCLXXIV. Rimum inter *Hiſtoricos*, quorum ingens fuit copia, locum meretur *Theodoricus Niemus*, ſeu de Niem, vir celebris, et corruptae aulae Papalis acerrimus caſtigator: de cujus laude vid. L'Enfant Concil. Piſan. l. II. Fuit Weſtphalus Germanus, Clericus Lucenſis, Romanorum Pontificum ſcriba, qui curiam illam per annos 37 et ultra frequentavit, dein Epiſcopus Verdenſis electus, ſed non factus, tandem Cameracenſis Epiſcopus defunctus a. 1417. Scripſit tres libros de ſchiſmate Papali, quibus hiſtoriam ab a. 1378. ad a. 1418. pertexuit. Acceſſit liber quartus, dictus, *nemus unionis*, in quo de modis tollendi ſchiſmatis adhibitis a Principibus, de fraudibus Gregorii XII. et Benedicti XIII. etc., agit. Exſtant multa ex his libris excerpta apud Goldaſtum de *Monarchia Imperii* tom. II. Ipſi autem libri varie ſunt editi. Exaravit etiam vitas Pontificum a Nicolao IV. uſque ad Urbanum V., continuatas ab Anonymo ad a. 1418.; in corpore Germanico Eckardi tom. I. Eſt quoque ejus hiſtoria vitae Johannis XXIII., apud Meibomium Script. German. tom. I., nec non liber de *neceſſitate reformationis Eccleſiae in Capite et membris*, ab Hardtio publicatus tom. I.

concilii Constantiensis, sub nomine Petri de Alliaco. *Johannes Froissardus*, canonicus et Thesaurarius Chimacensis in dioecesi Leodiensi, composuit historiam Gallice rerum ab a. 1326. ad a. 1400., qua, praeter alias res gestas, narrantur in primis bella Gallorum cum Anglis. Varie prodierunt, sed valde corrupti et castrati. Epitomen utilissimam Latine composuit Johannes Sleidanus, quae cum Philippo Cominaeo, ex ejusdem versione, plus una vice edita est. *Gobelinus Persona*, Westphalus quoque Germanus, ex Officiali Paderbornensi, seu Vicario Episcopi, Decanus Bilefeldensis, contexuit Chronicon a mundo condito ad a. 1418., per sex aetates digestum, luci datum a Meibomio, in cujus *corpore Germanico* quoque reperitur.

§. CCCLXXV. *Leonardus Brunus Aretinus*, ex Italiae urbe Aretia, oriundus, Graece et Latine doctus, studiorum quoque humaniorum instauratoribus adnumerandus, ab Innocentio VII. in auiam adscitus, ei fuit ab Epistolis ab a. 1404., quo munere sub Johanne XXIII. adhuc functus est, dein, a Senatu Florentino in Hetruriam revocatus, munus Cancellarii Reipublicae obiit; mortuus a. 1444, et pro funere laudatus a Poggio, ejus successore. Quae Oratio exstat in Miscellan. Baluzii tom. III. Scripsit *historiae Florentinae* libros duodecim, Latine editos a Sixto Brunone, et *commentarium rerum suo tempore gestarum in Italia*. ab a. 1378. ad a. 1440., varie editum, etiam in *thesauro Italiae*. Alia scripta praetereo, ut Epistolarum libros octo, de bello Italico et Punico ex Procopio et Polybio, et verbo memoro egregiam Nannis Strozae, Equitis Florentini, laudationem, ab Aretino habitam in Miscellan. Baluzii tom. III., ubi et ipsius Aretini laudatio a Poggio exstat. Successor ejus in munere, et in litteris resuscitandis aemulus, Florentinus et ipse, *Poggius*, ab Epistolis Innocent. VII, et sequentium aliquot Pontificum, dein Cancellarius Florentinus, cujus vitam et laudes multi dederunt, in primis Julius Niger, in *historia scriptorum Florentinorum*; multos autores Latinos veteres in

lucem

em protraxit, et varia condidit monumenta, ad rem hif-
icam et Litterariam pertinentia, hic non recenfenda.
fecerit notaffe, ipfum octo libros *hiftoriae Florentinae*
npofuiffe, a primordiis urbis, in fpecie ab a. 1350. ad
55., apud Muratorium in Scriptor. Ital. tom. XX., prae-
fla vita Poggii, praeterea Hieronymi Pragenfis obitum,
fafciculo *rer. expetend.* etc., et inter Huffi opera, deni-
: varias epiftolas et orationes, etiam invectivas in L.
llam. Sed fuit litigiofus, et lafcivi ingenii, qui ob *fa-*
iarum librum, obfcoenitatibus refertum, paffim male au-

§. CCCLXXVI. Habuit et Anglia hiftoricum non ince-
rem, *Tomam Walfinghamum*, Ordinis Benedictini Mona-
im, qui de rebus Anglicis duplicem confcripfit hiftori-
, alteram breviorem ab a 1273. ad a. 1422., alteram
olixiorem, ab irruptione Normannorum a. 1066. ad a. 1447.,
im utramque in lucem emifit Cambdenus inter Scriptores
glicos Normannicos. *Flavius Blondus*, ut in Italiam re-
imus, Forolivienfis, nonnullorum Pontificum Secretarius,
unctus a. 1463. fcripfit, praeter *Romam illuftratam*, et
liam luftratam, utilem librum de *origine* et *geftis Veneto-*
i, nec non tres decades *hiftoriae Romanae*, a Roma per
iricum capta a 410. ufque ad a. 1440., quarum epito-
n dedit Pius II. Ad Hiftoricorum claffem referri quo-
: poteft, qui ad Canoniftas ceteroquin pertinet, *Anto-*
us Florentinus, Ordinis Praedicatorum, et Archiepifcopus
rentinus, infignis pietatis laude confpicuus, quin, ut
tur, multis miraculis clarus, et fanctis adfcriptus a. 1523.
la canonizationis exftat praemiffa fummae ejus hiftoriali.
1. etiam Baluzius Mifc. tom. III. Scripfit, praeter alia
jus Canonicum pertinentia, *fummam hiftorialem*, feu chro-
on tripartitum, a Mundo condito ad a. 1459 Quod opus
i quidem eft contemnendum, fed fcatet fabulis. *Mat-*
eus Palmerius, et ipfe Florentinus, qui concilio Floren-
o interfuit, de quo poftea, et fummae fuit dignitatis, ora-

ter et hiſtoricus egregius. Fertur quidem ob Arianae haereſios ſuſpicionem flammis combuſtus, ſed falſo: Vid. *diarii* Eruditorum Italiae autores, et Muratorius Theſ. Ital. tom. XIII. Tantum poema ejus, in quo cum Origene de origine animarum viſus fuit facere, flammis eſt datum, ſed ipſe jam ſenex in honore defunctus eſt. Scripſit Chronicon a M. C. ad a. 1449. Quod ab a. 444., quo Proſperi Chronicon deſinit, adjunctum eſt Euſebii et Proſperi Chronicis: Integrum vero nondum lucem adſpexit. Scripſit etiam de captivitate Piſarum, a Florentinis expugnatarum, a. 1406.

§. CCCLXXVII. Hiſtoricorum catalogum etiam inplet *Petrus de Natalibus*, Venetus, Epiſcopus Equilinus, provinciae Gradenſis, quia *catalogum ſanctorum* et *martyrum* confecit, quo vitas, miracula, et paſſiones, eorum complexus eſt, abſolutum a. 1482. Jacobo de Voragine, et aliis ſimilibus, quidem diligentior, ſed ejuſdem credulitatis, ac ſuperſtitionis. Prodiit primum Vincentiae a. 1493. cum nonnullis ſanctorum, nuperrime canonizatorum, geſtis, ab Antonio Verle, nobili Vincentino: dein varie. Adjungatur ei celeberrimus Paparum hiſtoricus *Bartholomaeus Platina*, a patria Piadena ſic dictus, antea proprio nomine *Sacchus*. Eſt autem verum nomen non, ut aliis videtur, Baptiſta, ſed Bartholomaeus. Vid. Muratorius Script. Ital. tom. XX. ubi hiſtoria Mantuae, a Platina conſcripta, comparet. Patria fuit Cremonenſis, humili loco natus quidem, ſed eruditione commendatus Beſſarioni Cardinali, inter domeſticos ejus adſcitus, dein a Pio II. Papa *Abbreviatoris* Apoſtolici munere honoratus: ſed a Paulo II. valde vexatus, carceri mancipatus, et equuleo inpoſitus, tanquam laeſae majeſtatis, licet falſo, reus, et tandem haereſios accuſatus, non aliam ob cauſam, quam quod de inmortalitate animae diſputaret, et Philoſophorum ſcripta legeret: denique a Sixto IV. honoribus auctus, et Bibliothecae Vaticanae praepoſitus: obiit a. 1482. Scripſit, praeter alia, argumenti moralis etc., notiſſimum

tissimum illud opus de *Vitis Pontificum*, a Petro usque ad Paulum II., ab Onuphrio continuatum usque ad Pium V. Cujus variae prostant editiones, et in varias linguas versiones: hic non recensendae. Vitae illae, cum aliis Platinae opusculis, lucem viderunt Colon. a. 1529.

§. CCCLXXVIII. *Augustinus Patricius*, Italus, Canonicus Senensis, indeque Episcopus Pientinus (Pienza) in Hetruria, scripsit a. 1480. historiam conciliorum Basileensis et Florentini, in tomis conciliorum obviam, praeterea historiam conventus Ratisbonensis, a. 1471. celebrati, in corpore Germanico Freheri, denique narrationem adventus Frederici III. Inperatoris ad Paulum II., in Musaeo Ital. Mabillonii tom. I. *Matthaeus Mareschallus* de *Pappenheim*, illustrissima natus familia, Juris utriusque Doctor, et Canonicus Augustanus, dedit *Chronicon Australe*, seu Austriae, antiquum, quo totius Europae res succincte refert, ab a. 852. ad a. 1327., quod plenius exstat in Freheri corpore German. edit. Struvii: ubi etiam ejus chronica, Augustanum, Elvangens in circulo Suecico, etc., reperiuntur. *Wernerus Rollwinck du Laer*, Westphalus, et Carthusianus Monachus, utilissimum concinnavit opus *fasciculum temporum*, ex antiquis chronicis per sex aetates digestum, ab O. Condito ad sua usque tempora, seu a. 1480.; inter scriptores German. Pistorii, cum continuatione Lenturii ad a. 1514. *Marcus Antonius Coccius Sabellicus*, Italus, Liberalium artium apud Venetos doctor publicus, inter alia scripsit *historiarum* ab O. C. ad a. 1504. *enneades undecim*, nec non de rebus gestis Venetorum, ab urbe condita ad a. 1487.; quae opera ejus prodierunt quatuor tom. in Fol. *Donatus Bossius*, Mediolanensis, autor est Chronici, seu *conditionum* et *mutationum humanarum* historiae, ab O. C. ad a. 1492., nec non Episcoporum et Archiepiscoporum Mediolanensium ad a. 1489.

§. CCCLXXIX. *Jacobus Wimphelingius*, Germanus, ut in Germanis desinam, primum Spirensis Ecclesiastes, dein paedago-

paedagogus in Gymnasio Heidelbergensi, acris ille ignorantiae et arrogantiae Monachorum castigator, a. 1528. mortuus, *epitomen* dedit Inperatorum, et rerum in Germania gestarum, inter scriptores German. Schardii, et Germaniae nationis *gravamina* contra sedem et curiam Romanam composuit, apud Freherum Script. German. *Johannes Trithemius*, utilissimus scriptor, qui seculum suum egregie illustravit, nomen traxit a Villa Trittenheim, in dioecesi Trevirensi, ad Mosellam fluvium, fuitque Benedictinus, et primum Abbas Spanhemensis, dioecesis Moguntiae, dein Herbipolensis, priore monasterio propter Monachorum factiones derelicto, mortuus a. 1519. Vir fuit laboriosissimus, et celeberrimus, ad quem undiquaque confluxerunt, qui in monasterio Spanheimensi instructissimam quoque erexit Bibliothecam, et ipse ingentem librorum conscripsit copiam, quorum alios collegit, et edidit, Freherus, duobus in fol. voluminibus, alios Johannes Busaeus in fol. et oct.: sed hi sunt maxime devotionis libri, Freherianae vero collationis sunt historici: quorum praecipuos recensuisse suffecerit. Sunt, *Catalogus scriptorum Ecclesiasticorum*, a Fabricio in *Bibliotheca* Scriptorum recusus, dein *Illustrium* virorum Germaniae, de viris illustribus *Benedictinis*, Chronica coenobiorum Hirsaugiensis, Spanheimensis, et Herbipolensis, denique Epistolae etc. Famosum vero est ejus opus *Steganographiae*, seu de ratione occulte scribendi, quod varia subiit judicia, dum alii, ut magiae plenum, illud damnent, alii defendant. *Johannes Nauclerus*, alias *Vergenhaus* (*Verge* enim, vel *ferge* est Germanis *nauta*, a verbo *ferien*, seu *fahren*) nobilis Suevus, Juris Canonici Professor, Cancellarius et Rector Academiae Tubingensis, a Duce Wirtembergico Eberhardo, cujus adolescentiae dirigendae fuit praepositus, erectae a. 1477., cum publico communicavit *Chronicon Universale* ab O. C. ad a. 1500., primum Tubingae publicatum, dein a Melanchthone auctum, et cum Baselii, monachi Hirsaugiensis, adpendice ad a. 1514., et ab

alia

dia manu ad a. 1544., denique cum Surii continuatione ab a. 1500. ad a. 1561.

§. CCCLXXX. Sed omittendus non erat adcuratus rerum *Hungaricarum* scriptor, Antonius *Bonfinius*, Italus quidem, sed florente in gratia apud Matthiam Corvinum, Hungariae Regem, cujus hortatu res Hungaricas memoriae prodidit, ab ipsis gentis primordiis usque ad a. 1495. Prodiit liber cum additionibus et emendationibus Johannes Sambuci. Subjungendus denique his omnibus est *Johannes Annius Viterbiensis*, Ordinis Praedicatorum, S. palatii Magister, famosus sua inpostura, qua ficta monumenta sub vetustorum autorum nominibus in publicum emisit, uti Berosi, Manethonis, Xenophontis, et aliorum, sicut a Doctis dudum detectum et demonstratum est. Obiit autor tempore Alexandri VI. Papae. Libri autem, quibus haec monumenta sunt comprehensa, sunt XVII libri *Antiquitatum variarum*, varie editi.

§. CCCLXXXI. Historicis succedant *Litteratores*, qui in omni fere litterarum genere fuerunt plures. Latinae litteraturae operam, praeter Aretinum et Poggium, de quibus modo dixi, dederunt sequentes praecipui. *Laurentius Valla*, Patricius Romanus, Theologiae Doctor, et Ecclesiae Johan. Lateranensis Canonicus, insignis litterarum stator, et elegantiarum sectator, nec non ineptiarum et barbariei Theologorum acerrimus reprehensor; in quorum incidit praeterea odium, adeo infestum, ut sub Alphonsi V., Arragoniae Regis, ad quem confugit, protectione, vix rogo, cui Inquisitoribus erat addictus, fuerit ereptus: crimen tamen is in foro caesus eluere debuit. Ita quidem narratur, cujus veritatem praestare nolim, maxime cum Romae redux a Papa fuerit honoratus, et publice docuerit. Obiit a. 1465. Varia condidit opera, inter quae *elegantiarum* linguae Latinae libri VI., Annotationes in Novum Test., de *libero arbitrio*, de ementita Constantini *donatione*, quae in *fasciculo rer. expet.* etc. exstat, *invectivae* in Poggium, apologia etc.: etiam de gestis

tis Ferdinandi, Castellae et Arragoniae Regis, ab a. 1410 ad 1415. Litterarum scientia et eloquentia celebris, simul varia fortuna jactatus, fuit *Franciscus Philelphus.* De quo vid. Foppius in Miscell. Lips. tom. V. *Angelus Politianus*, a patria, urbe Hetruriae sic dictus, praecipuus Litterarum instaurator, a. 1494. defunctus, variorum opusculorum autor fuit, quae maximam partem sunt epistolae, Critica, Miscellanea, translationes librorum Graecorum etc. Inputatur quidem ipsi contemtus sacrarum Litterarum, sed defenditur in *diario Italico* tom. XVIII. Ejusdem aetatis, utique eodem anno mortui, fuerunt Hermolaus Barbarus, et Johannes Picus. *Hermolaus*, nam de Pico postea agam, sub alio titulo, Patricius Venetus, a Republica Veneta ad Innocentium VIII. a. 1494. legatus, et inscio Senatu Patriarcha Aquilejensis constitutus, bonis est propterea mulctatus, civitate Veneta ejectus, exul Romae pauperem degit vitam. Vir fuit sui aevi doctissimus, optimisque moribus. Varia opera Aristotelis Latine vertit, castigationes Plinianas edidit, varias quoque Epistolas et Praefationes, orationem congratulatoriam ad Fredericum Inperatorem, compendium scientiae naturalis etc. Succedat denique vir egregius, et litterarum stator, *Rudolphus Agricola*, Friso, in pago Baflon, prope Groningam, natus, cognomine *a Siloha*, quod a coenobio Frisiae Orientalis *Silomonniken* repetit Harckenroth Bibl. Brem. class VII. linguis, Latin., Graec. et Hebr., peritus, aliisque scientiis probe instructus, primum Syndicus Groninganus, dein, per ingratos coactus cives, partim Wormatiae degit, partim Heidelbergae, utrobique litteras docens. Obiit Heidelbergae a. 1485. Opera ejus sunt aliquot translationes, ut Isocratis, Luciani, et aliorum, orationes, Epistolae, notae in aliquas Senecae declamationes, de inventione dialectica, de universalibus etc., Elogium ejus exstat apud L. Vives ad Augustinum de *civitate Dei* L. I. c. 21., et vitam dedit autor *effigiei* et *vitarum* Professorum Groninganorum. Habet etiam nonnulla de ipso H. Alting in hist. Eccles. Palatin.

§. CCCLXXXII.

§. CCCLXXXII. Graecas litteras in Europam hoc seculo introduxerunt Graeci aliqui, qui patriae calamitatibus pressi ad Latinos confugerunt, secumque hanc litteraturam inter Latinos adtulerunt: quorum praecipui fuerunt Manuel Chrysoloras, Georgius Trapezuntinus, et Theodorus Gaza. *Manuel Chrysoloras*, ex antiquo Romanorum, qui cum Constantino M. in Graeciam venerunt, genere, natus Byzantii circa a. 1389., a Johanne Palaeologo in Occidentem legatus, ut Latinorum auxilium contra Turcas inploraret, omni ope frustra adhibita, consedit in Italia, et linguae Graecae studium, plusquam septingentis annis ibi neglectum, et ignotum, resuscitavit primus, Venetiis, Florentiae, Romae, et tandem Ticini, docens, insigni cum successu, ita etiam ut ex ejus schola plures prodierint viri egregii. Constantiam denique, Synodi visendae causa, petens, ibi stante Synodo est defunctus a. 1414. Vid. elogium et epitaphium ejus apud L'Enfant *consil. Constant.* lib. II. et Pisan. p. II., ubi ejus imago quoque exhibetur. Pauca ejus tantum exstant opuscula, scilicet *erotemata Grammatica*, seu artis grammaticae regulae, *comparatio Veteris et novae Romae*, binae *Epistolae* ad Johannem et Demetrium Chrysoloras, ad calcem Codini de Antiquit. CPolit. *Georgius*, in Creta licet natus, paterna tamen origine Trapezunte, Cappadociae urbe, dictus *Trapezuntinus*, Romam quoque profectus, Graecam ibi linguam, et liberales artes, professus est, multaque ex Graeca in Latinam transtulit. Cum vero Aristotelis solius numen adoraret, Platonem insuper maledico dente dilaceraret, multorum, inprimis Bessarionis, odium sibi concitavit, et ad miseram redactus est conditionem. Cujus misertus Rex Alphonsus eum Neapolin evocavit, lautoque satis stipendio honestavit. Ceterum extrema senectute repuerascentem cepit omnium rerum, etiam proprii nominis, oblivio: mortuus est nonagenarius a. 1486. Referunt vero nonnulli, nescio an satis solido fundamento, eum prae dolore et indignatione in delirium incidisse, quod loco insignis praemii

pro lucubrationibus suis, Papae oblatis, vilissimum acceperit; additur, eum pecuniam a Papa datam projecisse in Tiberin, cum exclamatione, *periere labores, pereat et ingrata merces.* Opera ejus sunt partim translationes Patrum, et Rhetoricorum Aristotelis, partim ab ipso composita, uti de processione Spiritus S. contra Graecos, de dialectica et partibus Orationis, de comparatione Platonis et Aristotelis, etc. Epistola ad Johannem Palaeologum, qua ipsum hortatur, ut in Italiam ad Synodum veniat, exstat ad calcem G. Phranzae protovestiarii. Denique notatu dignum est, ipsum in expositione dicti Christi Joh. XXI. *si volo eum manere donec veniam*, contendere, Johannem Euangelistam nondum esse mortuum. *Theodorus Gaza*, Thessalonicensis, in Italiam a. 1430. adpulsus, utriusque linguae Latinae et Graecae peritus, obtinuit, ope Bessarionis, sacerdotium in magna Graecia; quam tamen sedem non occupavit, nisi postquam expertus didicisset, lucubrationes suas Papae Sixto IV. nimis vili pretio aestimari. Obiit a. 1478. Varia Veterum scripta Latine vertit, Grammaticam concinnavit Graecam, de Mensibus Atticis scripsit, et de Origine Turcarum in Symmictis Leonis Allatii tom. II.

§. CCCLXXXIII. In *Hebraica* litteratura laudes nacti sunt Johannes Reuchlinus, et Aelius Antonius Nebrissensis. *Johannes Reuchlinus*, alias Capnio, natione Germanus, patria Suevus, primus litteras Latinas, Graecas, et Hebraeas resuscitavit in Germania. Studiis feliciter absolutis, ab Eberhardo Comite Wirtenburg. in aulam adscitus, et ad Inperatorem legatus, elementa Hebraea didicit a Judaeo quodam, dein, rebus Wirtenbergicis turbatis, in aulam Comitis Palatini Philippi concessit, et Romam est ablegatus: ubi a Judaeo Abdia eam linguam adcuratius hausit; licet magno suo dispendio, pro singulis enim horis singulos dedit ipsi aureos. Rediit dein, rebus Wirtenberg. compositis, Tubingam, et quatuorviris Provinciae Suevicae Judicibus adscriptus omnem ab eo tempore inpendit operam linguae Hebraeae promovendae,

vendae, ſed ringentibus Monachis et Scholaſticis, qui, Duce Johanne Hochſtrato, ordin. Praedicatorum, et Academiae Lovanienſis Decano, in eum inpetum fecerunt, eique haereſios inuſſerunt notam, quaſi Judaeorum eſſet et Gentilium fautor. Nec intra hos limites ſacer eorum furor manſit, verum in ipſos Judaeoorum libros ſeſe effudit, quos conburi, et litteraturam Hebraeam e republica Chriſtiana eliminari, voluerunt. Quam rem apud Papam non tantum urſerunt, ſed et ab Inperatore inpetrarunt edictum, ut omnes Judaeorum libri, exceptis Bibliis, flammis traderentur. Oppoſuit vero ſeſe iis Reuchlinus, et cucullatorum inſcitiam, ac malitiam, ſalſe perſtrinxit, ſcriptis *obſcurorum virorum epiſtolis*, quae ab Huttenio ſunt editae: quibus ridiculus Monachorum et Scholaſticorum, Latine ſcribentium, ſtilus vivis depingitur coloribus. Cum autem Monachorum precibus inductus Papa Leo X. epiſtolas illas damnaſſet, aliud ſimile, et alio ſub titulo, volumen publicavit mordacius Reuchlinus. Controverſia de libris Judaicis a Papa demandata judicibus, quos delegavit, ipſi hi ſecundum Reuchlinum pronunciarunt, et Monachi ad Papam adpellarunt. Interea Eraſmus et Huttenus patrocinati ſunt Reuchlino, ipſaque controverſia, gravioribus litibus cum Luthero ſuſcitatis, manſit indeciſa, et Reuchlinus in Hebraeis et Graecis litteris in Academia Ingolſtadienſi docendis perrexit, obiit a. 1521. Scripſit de arte Cabbaliſtica, et varia ad litteraturam Hebraeam pertinentia, aliaque ſimilia: uti in Pſalmos ſeptem poenitentiales, ex Hebr. verſos, dialogum, an Talmud ſit ſupprimendum? denique obſcurorum virorum epiſtolas memoratas. Ceterum de Capnione, ejuſque ſtudiis et litibus, vid. Seckendorf, hiſt. Lutheran. a. 1520., et Alting hiſt. Eccleſ. Palatin. c. 5. Varia vero ſcripta ea de cauſa edita, et recenter publicata, ſunt ab Herm. van der Hart hiſt. litterat. Reformat. p. II.

§. CCCLXXXIV. Trium linguarum, ac ſtudiorum humaniorum, in Hiſpania inſtaurator fuit *Aelius Antonius Nebriſ-*

sensis, seu de Lebrixa, qui Salmanticae ac Compluti docuit, sub auspiciis Cardinalis Ximenii, insignis litterarum et litteratorum fautoris, a quo etiam iis fuit adsociatus, qui Bibliorum Complutensium editionem procurarunt: unde tres Nebrissensis *quinquagenae* sunt ortae *locorum Scripturae non vulgariter enarratorum*, seu criticae responsiones ad quaestiones Biblicas, quarum tertia quinquagena tantum exstat, in Bibliis, sic dictis, Criticis, et seorsim. Prima enim et secunda est per Inquisitores suppressa: quid? quod ipsi Antonio haeresios crimen inputarint, quod Hebraicam et Graecam excoleret litteraturam, et sola *artis Grammaticae fiducia* Scripturam adgrederetur explicare, uti in apologia ad Ximenium refert. Defunctus est a. 1522. Scripta ejus licet ad litteraturam praecipue spectent, edidit tamen etiam, praeter homilias aliquot, opus historicum de rebus, a Ferdinando et Elizabetha, Hispaniarum regibus, gestis usque ad a. 1509., nec non de bello Navarrensi contra Johannem Navarrae Regem a. 1512.

§. CCCLXXXV. Inter Scripturae S. *commentatores*, de quibus agere incipio, principem obtinet locum *Alphonsus Tostatus*, Hispanus, qui litteras et artes liberales primum docuit Salmanticae, dein Episcopus Abulensis, et Regi a secretioribus consiliis fuit. Vir habetur omni scientiarum genere instructissimus, summae diligentiae, et memoriae stupendae, cui nihil unquam excidit, Hispani ipsum hoc ornarunt elogio.

Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne.

Plura spatio viginti duorum annorum scripsit, quam quis per aetatem legat, vel legere velit. Exstant commentariorum ejus in Scripturam S. 27 tomi in Fol., una cum indicibus, et opusculis ejus. Nitore non tantum caret stilus, sed et genus commentandi est nimis diffusum, multisque quaestionibus refertum. Obiit a. 1454. Laudem hac parte meruit

meruit *Paulus Burgensis*, etiam de Carthagena dictus, ortu Judaeus, Salomo Levi nominatus, per Tomae lectionem ad Christianismum conversus, cum tribus filiis a. 1390., inde primo Carthaginiensis in Africa, dein Burgensis, Episcopus, et Archicancellarius regis Castellae et Legionis; scripsit *scrutinium* Scripturae, sive dialogum Sauli et Pauli contra Judaeos, praeterea *additiones* ad N. Lyrae *postillas* ad Scripturam, quibus Judaeorum opiniones saepe refutat, denique *quaestiones duodecim* de nomine tetragrammato, quae ex additionibus ad Exod. III. desumtae sunt, et recusae ad calcem Drusii de hoc nomine, et in Relandi collectione. Adnumerari quoque commentatoribus potest *Dionysius Carthusianus*, qui, praeter multa alia, maximam partem Spiritualia et moralia, commentarios conpilavit in totam Scripturam: de quibus legi meretur R. Simon hist. Crit. N. T. III: 34. Ceterum Dionysius de Leewis, patria Ryckelius, in dioecesi Leodicensi magister artium Coloniensis inter Carthusianos Ruremundae apud Geldros nomen suum professus est, et diem obiit a. 1471., dictus Doctor Ecstaticus, et visionibus, ut putabatur, illustris.

§. CCCLXXXVI. Primus ordine temporis hujus seculi *Theologorum*, quorum praecipui restant recensendi, fuit *Petrus de Alliaco*, Gallus, e tenuissimae sortis parentibus, circa medium superioris seculi, natus, sed ad supremas evectus dignitates. Fuit primo Collegii Navarrei Parisiensis Magister et moderator, dein ipsius Academiae Parisiensis Cancellarius, dein Aniciensis, seu Vellarensis, denique Cameracensis Episcopus, tandem Cardinalis: *aquila Franciae, et aberrantium a veritate malleus indefessus* dictus. Interfuit Synodo Pisanae, et Constantiensi, cujus tertiae sessioni praefuit, et per triennium pars magna fuit. Persuasit quoque Benedict. XIII., ut festum *Trinitatis* decerneret celebrandum ubique terrarum. Defunctus est a. 1425. Inter ejus scripta, bene multa, ut in libros sententiarum, in Hexaemeron, in Psalmos aliquot, ne alia memorem, adtentionem

meretur in primis liber de *emendatione* Ecclesiae, Synodo Constantiensi oblatus, in *fasciculo rer. expetend* etc., et in *memorabilibus* Wolfii, nec non de Ecclesiae et Cardinalium autoritate, inter Gersonis opera, denique de *difficultate reformationis in concilio generali*, apud Hardtium Concil. Constant tom. I., et in Gersonis editione Dupiniana. Eo non minor, quin superior, fuit discipulus ejus *Johannes Gerson*, a viculo Rhemensis dioecesios, unde erat oriundus, sic dictus, more satis recepto iis, quorum obscuriores erant natales, elogio *Doctoris Christianissimi* ornatus. Fuit gente Gallus, et studia in collegio Navarrensi confecit, cujus etiam factus est Magister a. 1392., inde Cancellarius Parisiensis, adeo praeclare in eo munere versatus est, ut *Cancellarius* soleat eximie adpellari. Praecipua vero ejus negotia fuerunt in schismate Paparum tollendo, et Johannis Parvi adsertione juguianda. Synodis Pisanae et Constantiensi interfuit, et Ecclesiae ac Synodi Universalis autoritatem supra Papam vehementer ursit, Papas deponi posse contendit, uti in tractatu, *de auferibilitate Papae ab Ecclesia*. Controversia cum Johanne Parvo ex Ludovici Aurelianensis nece, a Johanne Burgundiae Duce procurata, originem habuit, quippe quam tanquam illicitam oppugnavit Gerson, defendit Johannes Parvus, qui contendit, tyrannum ab unoquoque, ubicunque, et quocunque modo, licite trucidari. Quam temerariam adsertionem Gerson non tantum sermonibus et scriptis refutavit, sed et a Facultate Parisiensi fecit condemnari. Vid. L'Enfant concil. Pisan. p. II., ubi Ducis Burgundiae apologia etiam recensetur: historiam vero domuum Aurelianensis et Burgundicae divisionis, indeque ortae necis Aurelianensis, clare et succincte enarravit Varillas hist. haeres. lib. II. Incurrit vero Gerson eo ipso in odium Ducis Burgundiae, et Burgundionum, qui causam illam Synodo Constantiensi, quae sess. XV. propositionem, autore non nominato, in genere damnaverat, denuo decidendam obtulerunt, et triumpharunt. Judices enim, a Synodo ad

eam

eam rem delegati, censuram Parisiensem abrogarunt, et Synodus eorum judicium confirmavit, nequicquam repugnante Gersone: qui ab eo tempore, Lutetiam, quam Johannes Burgundiae Dux tenebat, reverti, et munus Cancellarii repetere, non ausus, Lugdunum concessit, et reliquum vitae tempus, ibi delitescens, libris scribendis, ac parvulis catechizandis, inpendit, mortuus subito inter orandum a. 1429. Receptae doctrinae licet adhaeserit, furiosus etiam zelota fuerit, qui ad Johannis Hussi condemnationem multum contulit, acerrimum sese nihilominus praestitit corruptionis Ecclesiae sui temporis in Capite et membris castigatorem. Taxat saepe in Clero ignorantiam, superbiam, superstitionem, libidinem, luxum, rerumque mundanarum studium. Ecclesiam, inter alia dicit, factam esse stabulum *porcorum grunnientium*, *vel canum latrantium*, vel *ridicularum simiarum*, etc. Vid. excerpta ex ejus libris in *fasciculo rerum fugiend. etc.* tom. II. Flacium Illyricum in *catalogo testium*, et Richerium Sorbonicum concil. tom. II. Opera Gersonis novissime et optime sunt edita quinque vol. in Fol. a Dupinio, additis Gersonianis, ad exemplum Origenianorum Huetii, nec non aliis scriptis adnexis; ingentemque praebent ad seculi notitiam usum.

§. CCCLXXXVII. *Tomas Waldensis*, a natali etiam solo sic adpellatus, ex vico Walden in agro Essexiensi oriundus, Carmelita, conciliis quoque Pisano et Constantiensi interfuit, et contra Antipaparum Gregorii et Benedicti partes fortiter disputavit, ad schisma tollendum: sed nec minore zelo sese Wiclefistis ac Hussitis opposuit, ita ut Henricum V., Angliae Regem, pro concione non erubuerit increpare ob socordiam in puniendis haereticis; quam ob caussam a sacris confessionibus Regi meruit adhiberi, tanquam unicus fidei pugil. Unde etiam ejus *doctrinale antiquitatum fidei Catholicae*, contra eos haereticos, est natum: quod ex innumeris aliis ejus operibus solum exstat inpressum, obiit a. 1430. Longe melioris animi fuit *Reginaldus Pava*, Anglice

glice Peacock, Anglus, primum Episcopus Asaphensis, dein a. 1450. Cicestriensis; qui quidem id operam dedit, ut Wiclefistas, vulgo Lollardos, ad unitatem Ecclesiae reduceret, sed ita, ut supplicia capitalia inprobaverit vehementer, ac mitius, et rationali modo, cum iis agi voluerit. Praeterea gravissimos in Ecclesiae regnare errores et superstitiones agnovit, Ecclesiae repraesentativae, sive Papa sit, sive Concilium generale, infallibilitatem, quae tunc maxime venditari coeperat, acriter inpugnavit, aliosque errores et abusus Ecclesiae ingenue notavit. Quare ad Synodum Lambethanam citatus, haereseos accusatus, et ad palinodiam compulsus est, a. 1457. Vid. de ipso, et scriptis ejus, quae Anglice supersunt, Warthon ad Cave Script. Eccles., ubi etiam duo occurrunt excerpta, quibus et apocrypha, Bibliis adnexa, repudiantur, et nuptiae sacerdotum adprobantur.

§. CCCLXXXVIII. Inter eos, qui de seculi corruptione testati sunt, haud infimum meretur locum *Nicolaus de Clemangiis*, Gallus, in vico Clemangi, provinciae Catalaunensis, natus; vir sinceri animi, intrepidus vitiorum censor, simul elegantioris stili, dictus *Doctor Theologus*. Studia confecit in collegio Navarrensi, praeceptore Johanne Gersone usus a. 1393. Rector ab Academia Parisiensi creatus, et scribendis epistolis adhibitus est, unde in curiam Avenionensem Papalem a Benedicto XIII. accitus Papae fuit a secretis. Cum vero Papa Galliae regnum, edicto regio ejus obedientiae subductum, supposuisset interdicto sacro, Clemangius in suspicionem scripti interdicti venit, a qua sese non nisi aegre, et post pericula, purgavit. Postea sese ad Lingonenses conferens, Thesauriatus munus, ipsi antea oblatum, capessivit, sed, quo deinceps abdicato, Ecclesiae Bajocensis, non, ut putatur Archidiaconus, sed Cantor, est constitutus. Obiit a. 1440. Scripta ejus, quae maximam partem junctim edidit, cum analectis et glossario, Joh. Mart. Lydius, Ecclesiae Veteraquaniae pastor, sunt, praeter epistolas,

tolas, varii tractatus, ad schisma exstirpandum, et Ecclesiarum unionem, tendentes, praeterea de corrupto Ecclesiae statu, de novis festis non instituendis, de Antichristo, de Praesulibus Simoniacis. Praeter haec scripta exstat liber de *studio* Theologiae in spicilegio Dacheriano tom. I. et Epistolae nonnullae ibid. et in Miscellan. Baluzii tom. VI.

§. CCCLXXXIX. *Alphonsus Spina*, Hispanus, ex Judaeo Christianus, Franciscanus, Academiae Salmanticensis Rector, ac fidei inquisitor, denique, ut putatur, Episcopus Orinopolitanus, celebre reddidit nomen suum opere, cui titulus, *fortalitium fidei contra Judaeos, Saracenos, et haereticos*: ipsum enim ejus esse autorem Mariana de *rebus Hispanicis* tradit, nec ratio est dubitandi. Prodiit primum Norimbergae a. 1494., dein Lugduni a. 1511.; sed antiquiorem memorat editionem a. 1487. R. Simon. Liber propterea magni est faciendus, quod inde disci queat, quaenam hoc tempore fuerit Ecclesiae Romanae doctrina, quibus rationibus oppugnari et defendi solita, quae porro dogmata pro fidei articulis habita sint, qua denique ratione cum haereticis fuerit actum: et quae similia alia sunt. Summam libri satis amplam dedit Warthon ad Cave, sed ob unoquoque legi meretur.

§. CCCXC. Supersunt duo viri egregii, qui Reformationi praeluserunt, Johannes de Wesalia, et Johannes Wesselus Hermanni, familiares etiam amici, et ejusdem instituti, probe tamen a se invicem distinguendi. Vid. Oudinus script. Ecclef. tom. III. *Johannes de Wesalia*, qui in Academia Erfordiensi praecipue docuit, nimia in docendo et concionando usus libertate est, quam ut ab Orthodoxis ejus temporis ferri potuerit. Cum Wormatiae concionaretur, quaedam ex ore ejus paradoxa sunt a Tomistis excerpta, quae in *fasciculo rerum fugiend.* etc. tom. I. exstant, quibus Doctorum infallibilitas, divina festorum institutio, et jejuniorum, Romanae quoque peregrinationes, aliaque capita, vel negantur, vel in dubium vocantur. Unde Inquisitorum nata est persecutio, qui libros ejus accuratius ad examen revocarunt,

runt, et errorum ejus concinnarunt catalogum; inter quos sunt, solam Scripturam S. esse fidei normam, Ecclesiam non esse infallibilem, substantiam panis in eucharistia manere, indulgentiarum nullum esse pretium, Spiritum S. ex Patre magis quam Filio procedere, etc. Coactus fuit, ut ignem evaderet, palinodiam canere. Vid. *fasciculus* citatus. *Johannes* vero *Wesselus*, ob doctrinam et pietatem dictus *Lux mundi*, fuit Groninganus, qui Groningae et Swollae linguam Latinam, sed Coloniae Graecam ac Hebraeam, didicit, dein Parisiis magis excoluit. Heidelbergam ad Cathedram Theologicam vocatus, eo quidem profectus est, sed cum *Theologi* careret titulo, ea non est potitus, quare litteras et Philosophiam ibi professus est, simulque purioris doctrinae semina jecit; vid. Alting hist. Eccles. Palatin., ubi ad ejus calcem nonnulla quoque de ipso notanda profert Clar. Isinck in *brevi historia reformationis Groningae*, aliquos etiam ejus discipulos, et in puriore doctrina sequaces, recenset per regionem Groninganam, unde primordia reformationis petenda sunt. Laurea vero Theologica deinceps ornatus praestitit sese Coloniae concionando celeberrimum, maxime cum puriorem, a multis erroribus et superstitionibus Ecclesiae Pontificiae purgatam, evulgaret doctrinam: cujus summa exhibetur in *effigiebus et vitis Professorum Academiae Groninganae*. Tenuit, ex. gr., unicam fidei et vitae normam esse Scripturam S., traditiones, canones, aut scripta Patrum, ad eam nullo modo pertinere: Christum solum esse mediatorem, non Angelos, aut defunctos: justificari hominem per fidem, non per opera, satisfactionibus propriis rejectis: missam esse eucharistiae profanationem; indulgentias esse simoniacas nundinationes; purgatorium esse commentum; Orationes pro defunctis esse inanes; conjugium Clericorum esse licitum; nullum esse Papae primatum, Papam etiam et Praelatos esse Antichristos, si quid verbo Dei contrarium sanciant: nihil nocentius esse Ecclesiae quam nimias opes, nihil corruptius moribus Clericorum etc. Quae, et quorum simi-

lia

lia, cum inculcaret dogmata, adpellari ab adversariis et monachis coepit *magister contradictionum*, et *Gaensfortius*, seu anser valde clamosus; nec Inquisitorum effugisset manus, nisi Episcopus Ultrajectinus, cui suberat, ipsum fuisset tuitus. Obiit itaque in pace, Groningae sepultus in Choro monasterii *Spiritualium Virginum* a. 1489. Opuscula ejus junctim sunt edita Groningae a. 1614., et Amstelodami a. 1617. praemissa vita ejus, ab Hardenbergio adornata.

§. CCCXCI. Praeluxit itaque Reformationi; ipse Lutherus de convenientia suae et Wesseli doctrinae testatus est in epistola, Wesseli epistolis praemissa. Vid. etiam Isinck l. cit. Ingenium a superstitione abhorrens jam cito patefecit Wesselus. Cum Swollae in *aedibus Fratrum* incumberet litteris, religiosus quidam Monachus, ipsum ad Mariae peculiarem cultum hortatus, retulit hoc responsum: *Pater! quare me non potius ad Christum adducis, qui omnes oneratos ad se tam benigne vocat.* Ceterum singulare quoque est, quod, cum Sixtus IV., Papa factus, Wesselo, quocum familiare semper coluerat commercium, diceret, *ut, quicquid vellet, a se peteret*, respondet ipsi se nihil petere, quam ut Papa munere ita fungeretur, ut summo ovium Pastori placeret, dein Papae regerenti, *haec nobis curae erunt, tu pro te aliquid pete*, Wesselus dixerit, *rogo ergo, ut mihi detis e Bibliotheca Vaticana Hebraea et Graeca Biblia:* uti Hardenberg in ejus vita narrat. Maxime notatu dignum est, quod Canonicus Daventriensis, Johannes Ostendorpius, adhuc adolescens, eum senem visitans, hoc ab ipso acceperit vaticinium: *studiose adolescens, ad eum vives diem, quo doctrina Tomae, et Bonaventurae, et aliorum ejusdem farinae recentiorum, et contentiosorum, Theologorum, ab omnibus vere Christianis Theologis explodetur.*

§. CCCXCII. Inter illustriores *Concionatores*, de quibus, ut et *asceticis*, agendum superest, primum ordine temporis locum tenet *Vincentius Ferrerius*, Hispanus, Ordinis Dominicani, et Benedicto XIII. a sacris confessionibus, ac S.

 palatii

palatii Magister: unde se ad concionandi officium contulit, quo triginta annos per Hispaniam, Galliam, Italiam, et Britanniam functus est. Mira de ejus miraculis, et concionum effectu, narrantur: ipsum, ex. gr., 35 millia Judaeorum, octo millia Saracenorum, convertisse, centum vero millia peccatorum ad meliorem mentem revocasse. Interfuit, ut putatur, concilio Constantiensi: adhaesit quidem in principio Papae Benedicto XIII., sed eum postea deseruit, et in concionibus acriter perstrinxit. Obiit a. 1419. a Callixto III. sanctis adscriptus. Extstat, praeter epistolas, et alia opuscula, tractatus ejus de vita *Spirituali*, ut et de *fine mundi*, *et duplici Antichristi adventu.* Vitam ejus concinnavit Petrus Ranzanus in Act. Sanct. Aprilis. Vid. etiam L'Enfant. Concil. Pisan. p. II. Ejusdem etiam tenoris fuit *Bernardinus Senensis*, cujus vitam prolixe enarrat Waddingus in Annal. Minoritarum; quorum Ordini fuit adscriptus. Praestitit sese concionando quoque celebrem, maxime quod id inprimis intenderit sermonibus suis, ut *nominis Jesu Christi* reverentiam insinuaret auditoribus. Quo fini cum nomen illud in centro solis, circino circumscripti, depictum circumgestare, et auditoribus ostentare, soleret, populum ad nominis adorationem incitans, accusatus est apud Martinum V. Papam haeresios, et, licet crimen diluerit, novo hoc more abstinere jussus est. Deinde *Fratribus de observantia*, quos a. 1412. instituerat, Cis-montanis praefectus, trecenta amplius monasteria vel condidit, vel instauravit. Mortuus a. 1444., sex annis post a Nicolao V. in Sanctorum est relatus catalogum. Scripta ejus quam plurima edita sunt novissime a Johanne de la Haye, quinque tomis in fol., maximam partem moralis et asceticí argumenti.

§. CCCXCIII. *Tomas a Kempis*, cujus celebratissimum est nomen per librum de *imitatione Christi*, ipsi adtributum, a patrio solo Kempen, in ditione Coloniense, sic dictus, cognomento vero *Hamercken*, sive malleolus, studia confecit Daventriae, sub Florentio, fratrum Clericorum praefecto, inde

inde Ordini Canonicorum regularium Augustinianorum adscriptus, Subpriorem et Procuratorem egit S. Agnetis ad Swollam. Diem obiit supremum a. 1471., et multa post se reliquit scripta, maximam partem ascetica; quae variis prodierunt vicibus. Omnium celeberrimum est opusculum utilissimum de *Imitatione Christi*, nemini non notum, cujus innumerae sunt editiones, et in omnes fere linguas translationes, quod ipsi inscribi quidem solet, sed de cujus autore acriter contenditur inter Canonicos regulares, qui Tomae, adstipulantibus Jesuitis, et Benedictinos, qui Johanni Gersenio, alias Gessen de Gessate, Abbati S. Stephani Vercellensis, Ordinis Benedictini ab a. 1230., vindicant. Nec desunt, qui Johannem Gersonem pro autore habent. Historia controversiae contexitur in Oper. Posthumis Mabillon. etc. tom. I., ubi etiam observationes in vindicias Kempenses occurrunt. Prolixus quoque est in hac historiola, et rationibus, quibus singulae sententiae sunt superstructae, Du Pin, in Prolegom. Oper. Gersonis l. III., qui concludit, rem esse incertam. Vid. etiam de hac Kempisiana quaestione Schelhorne in Amoenit. Litter. tom. VIII. qui Tomam esse autorem demonstrat.

§. CCCXCIV. *Hieronymus Savonarola*, omnium hac parte illustrissimus, dignus prae reliquis qui cognoscatur, origine quidem fuit Patavinus, sed patria Ferrariensis, e nobili familia, Ordinis Dominicani. Reddidit sese haud uno nomine celeberrimum. 1. Absolutissimus fuit *concionator*, sive eloquentiae et vis dicendi, sive doctrinae et peritiae, sive pietatis et morum, habeatur ratio. 2. Corruptionis seculi, in primis Paparum, Praelatorum, et Principum, castigator acerrimus ac liberrimus; in seculo suo reformando totus, et operi unice aptus habitus. 3. Verus itaque censitus hac arte *Prophetarum* imitator; eo etiam magis, quod, ut putatur, dono prophetandi fuerit praeditus: Ecclesiae Dei flagellationem, reformationem, et Infidelium conversionem, praedixisse fertur. Guiccardinus hist. lib. II. tradit, ipsum apud

apud majorem populi partem sibi nomen et autoritatem vatis vindicasse, pro concione saepenumero praedixisse externorum exercituum in Italiam adventum, et grassationes, denique haec, et *alia multa, quae quotidie praedicebat, neque humana conjectura, neque ex cujusdam scriptoris scientia, sed Dei solius instinctu, atque adflatu, praenunciare*, sed in ultima sua confessione, se ea ex S. Scriptura hausisse, declaravit apud Guiccard. l. III. fin. 4. Summae fuit autoritatis, quam eloquentia, et moribus, ac prudentibus datis consiliis, sibi acquisivit, ita ut ab ejus fere ore pependerit Italia, et Florentiae esset anima omnium consiliorum ac operum. Mediceis, tyrannidem exercentibus, expulsis, et populo tumultuante, ipse compescuit motus, libertatem et jura reddidit populo, omnibusque praefuit negotiis. 5. Reformationem strenue ursit, scriptis etiam ad Principes litteris, quibus eos hortatus est, ut Ecclesiae collapsae, convocata Synodo Oecumenica, succurrant. Vidit denique abusum, et doctrinae depravationem, in Ecclesia Pontificia. Utique reprobasse traditur operum merita, confessionem auricularem, indulgentiarum nundinationes, communionem sub una specie, et similia alia. Vid. Catalogus *testium veritatis.*

§. CCCXCV. Celebritatem postremo ejus auxit tragica mors. Cum in Alexandri VI., et nonnullorum ex nobilibus Florentinorum, qui mores ejus severos, ac reprehensionem, ferre non possent, odium incidisset, anathema in ipsum est pronunciatum, et inpetus in eum est, a Franciscanis factus, cum in Templo esset, ferro et flamma aditum sibi facientibus: qui quidem ab Hieronymianis sunt repulsi, sed cum, data a Senatu fide, ut incolumis reverteretur in coenobium, egressus esset, summa perfidia adprehensus, carceri mancipatus, calumniis obrutus, haereseos, et falso praetensarum revelationum, reus actus, ab Inquisitoribus damnatus, brachio seculari traditus, strangulatus, et dein combustus est in foro Florentino. Traditur quidem revelationum falsarum confessionem aliqualem ipsi per tormenta fuisse extortam; sed

ſed ſine fundamento. Sed ſingulare eſt, provocatum fuiſſe, cum de propoſitionibus, in primis Propheticis, Savonarolae, veris an falſis? diſceptaretur, inter Dominicanum et Franciſcanum ad ignis judicium; ſed illud, licet omnia eſſent parata, non proceſſiſſe; quia Franciſcanus, Savonarolae adverſarius, omnia quaeſivit ſubterfugia, et permittere noluerit, ut Dominicanus, qui a partibus Savonarolae ſtabat, euchariſtiam ſecum, quod volebat, ſumeret in igne. Exſtant plurima ejus opuſcula, moralia, aſcetica, politica etc. Vitam vero conſcripſit Joh. Picus Mirandula, praeter alios, et ex recentioribus Jac. Quetif., ac alii: ſed conferendi inprimis ſunt hiſtorici integrae fidei, Guiccardinus et Cominaeus. Ceterum varia, et oppoſita, ſunt, fueruntque olim, hominum de hoc viro judicia. Alii enim eum pro inpoſtore habent et tyranno, qui ſub pietatis larva ambitioni unice litavit, et ſummum Florentiae inperium, ejectis Medicaeis, ambivit, et exercuit: alii eum defendunt, et inpenſe laudant: ſed priores numerum non faciunt, nec integrae ſunt fidei, ut Poggius, et ſimiles, poſteriores longe melioris notae ſunt, ut hiſtorici modo laudati. Qua de re, qui plura velit, adeat Buddeum in *Parergis Hiſtorico-Theologicis.*

§. CCCXCVI. Adjungi ipſi meretur, haud abſimilis inſtituti ac fatorum, *Andreas Craynenſis*, Ordinis Praedicatorum, et Craynenſis, ſeu Carenſis, in Carinthia Archiepiſcopus, Romanae etiam Eccleſiae Cardinalis, facundia et ſanctitate celebris, ſed celeberrimus per conatus pro reformanda Eccleſia factus. Corruptionem aulae Pontificiae, et reliquorum Eccleſiaſticorum, in doctrina et vita, cum ferre non poſſet, apud Sixtum Papam, et Cardinales, urſit primum frequentibus monitis et precibus reformationem, ſed ludibrio habitus eſt. Contulit dein ſeſe ad Fredericum Inperatorem, et, ab eo accepta poteſtate, concilium Generale indixit Baſileae a. 1482., *ad fidei Catholicae reformationem, morum correctionem, et pacis Eccleſiae reſtitutionem.* Quo auſu exacerbatus Sixtus juſſit, ut, ſub anathematis poena, Baſileenſes eum

ſibi tradant vinctum: qui cum illud, non obſtante anathemate pronunciato, detrectarent, Papa Inperatorem volentem nolentem in partes ſuas traxit; et Baſileenſes eum in carcerem detrudere coacti ſunt a. 1482., ubi haud diu poſt, clam ſtrangulatus, periit. Opuſcula, ad reformationem Eccleſiae ſpectantia, collegit Petrus Numagen Trevirenſis, ſecretarius Andreae, addita *geſtorum ejus brevicula:* quae edita ſunt ab Hottingero hiſt. Eccleſ. ſec. XV*ti.*

§. CCCXCVII. Urſit quoque valde Reformationem, et de ſuperſtitione ac corruptione in Eccleſia dominante acerbe conqueſtus eſt, ut ex Catalogo *teſtium veritatis* quoque liquet, vir praeclarus, ſeculi ſui miraculum habitus, Johannes *Picus Mirandula*, Dominus Mirandulae et Concordiae Comes ac Princeps, natus a. 1463., et denatus cum triginta duorum tantum eſſet annorum, a. 1494. Doctus fuit ſupra aevi ſui viros, omni ſcientiarum et linguarum, Graecae, Latinae, ac Orientalium genere, propterea *Phoenix* adpellatus. Annos nondum viginti quatuor natus publice ad diſputandum propoſuit Romae *concluſiones nongentas*, de rebus Dialecticis, Metaphyſicis, et Mathematicis, ex Hebraeorum Cabbala, et Philoſophorum veterum myſteriis in primis petitas: quas tamen Romanae ſedis judicio ſubjecit. Inter quas nonnullae fuerunt, quae ab aemulis ejus ſunt erroris et haereſios accuſatae, et a Papa, ad eorum inſtantiam, damnatae. Quare a ſpiritu diſputandi abſterritus ſe caſtiori Theologiae, Scripturae S. cum textu originali conferendae, et veritati contra Judaeos et Muhammedanos tuendae, tradidit. Opera, in unum collecta, haud una vice lucem adſpexerunt in Fol. Vitam vero ejus conſcripſit nepos ejus ex fratre Johannes Franciſcus Picus.

§ CCCXCVIII. Duo huic Scriptorum catalogo ſubjungendi reſtant, alter Platonicae Philoſophiae in Occidente inſtaurator, alter celebris Scholaſticae Theologiae cultor, Prior eſt *Marſilius Ficinus*, Florentinus, apud Laurentium et Coſmum Medicaeos in gratia, et ab iis canonicatu Florentiae

rentiae, annuoque stipendio, donatus; defunctus a. 1499. Huic viro variorum scriptorum Graecorum, ut Platonis, Plotini, Speusippi, Xenocratis, et aliorum, versiones debemus; est quoque ejus insignis libellus de *Religione Christiana*, ne epistolas et alia opera, ut de *inmortalitate animarum*, in Epist. Pauli ad Romanos, et alia, memorem. De vita, moribus, et scriptis, ejus legi meretur Schelhorn amoenit. Litter. tom. I., qui insignem abusum Scripturae S. dictorum, quae adulatorie saepe ad alios adplicuit, non neglexit notare, ut et superstitionem ejus circa stellas; licet ipsum a Magia pronunciet liberum. Alter, cujus memini, est *Gabriel Biel*, Spirensis: cujus consilio in Academia Tubingensi fundanda a. 1477. usus est Eberhardus Comes, et Dux Wurtenburgicus; ubi etiam Theologiam docuit et Philosophiam, dein Ordini *Fratrum de communi vita*, seu Caputianorum, adscriptus. Obiit a. 1495. De vita et scriptis ejus fuse egit Jac. Moserus in vitis Professorum Theologiae Tubingensium. Scripsit in libros sententiarum, varios sermones, historiam passionis Christi, defensorium de obedientia sedis Pontificiae contra aemulos suos. Ingens fuit Aristotelis admirator, cujus quoque *ethica* aliquando publicis concionibus exposuit loco Scripturae S.

§. CCCXCIX. Ex dictis facile elucescit, studia jam hoc seculo incepisse felicius excoli, et per Europam ubique instaurari. Quo etiam facit Scholarum et Academiarum novarum erectio, ac Bibliothecarum. Conditae autem sunt Academiae Lipsiensis a. 1409., Rostochiensis a. 1419., Lovaniensis a. 1427., Gripswaldensis a. 1457., Basileensis a. 1460., Ingolstadiensis a. 1472., Tubingensis a. 1477. Moguntina, et aliae. Nova quoque collegia, ut Salmanticae collegium Bartholomaei, et Oxonii varia sunt exorta. Bibliothecae quoque fundari coeperunt, et libri colligi, uti Vaticana a Nicolao V. et Archipalatina Heidelbergensis, quae postea, in urbis et Academiae direptione, donata est Leoni X. a Duce Bavariae, ac Romam translata. Vid. Hottingerus

 Hist.

Hist. Eccles. sec. XV., praeterea Medicaea, et Vindobonensis. Denique multum contulit ad studia promovenda *ars typographica*, hoc demum seculo adinventa, qua, ut verbis Polydori Vergil. *de rerum inventoribus* l. II. utar, *tantum uno die ab uno homine litterarum inprimitur, quantum vix toto anno a pluribus scribi posset*; praeterea longe facilius per orbem disseminantur scripta. In usu quidem aliquot ante seculis fuit species quaedam typographiae apud Chinenses, sed ab hac longe diversa, cum illa non ex typis, ex singulis elementis combinatis, constaret, sed ex integra facie ligno insculpta, ad modum scripturae cupro insculptae. Artem vero typographicam Europaeam ab a. 1440. incepisse introduci, eamque usque ad a. 1457. fuisse perfectam, constat quidem, sed de inventore, et inventionis loco, disputatur. Secundum H. Junium, in *Batavia* S., et Chronographos Belgas, laus illa debetur Harlemo, et *Laurentio Johannis Costero*, Harlemensi, cum genero ejus Toma Pieterfen; a quibus forte fortuna characteres primo in cortice arborum expressi sunt, unde occasio artis inveniendae fuit nata. a. 1430. Sed ex aliorum opinione inventor fuit *Johannes Guttenberg* Argentinensis, qui Moguntiam delatus primum ibi erexit praelum, adjuvante et perficiente *Johanne Fausto*, Moguntino, ut Trithemius refert in Chronico, praeter alios. A quo Fausti invento derivat Dürrius in epistola ad Fükrerum, apud Schelhorn amoenit. Litter. tom. V., fabulam artis magicae, ac diabolicae, quae in legenda Fausti narratur. Denique Costerum illum primum invenisse figuras, et verba in tabulas ligneas incidendi, chartaeque inprimendi modum, sed Guttenbergium, inde arrepta ansa, typos separatos, et rationem verae artis typographicae, quae nunc obtinet, ex Uffenbachio docet Schelhorn amoenit. litter. tom. IX. Qua de re quicquid sit, hujus enim non est loci eam rem fusius et adcuratius discutiendi, quod praeclare nuper praestitit eruditus Vir Meerman in *Originibus Typographicis*, qui Harlemensibus primam artis inventionem competere luculenter

evicit:

evicit: suffecerit notasse, artem illam brevi post fuisse per Conradum et Arnoldum, sedente Paulo II. Papa, qui ab a. 1464. coepit sedere, ex Germania Romam translatam. Vid. Mabillon. itin. Ital. p. 64. Plura qui de artis inventione, perfectione, et propagatione per orbem velit, adeat Mich. Mattaire in *annalibus typographiae*.

§. CCCC. Quod vero ad Theologica adtinet studia, etsi opinionibus receptis passim inhaeserint, suasque doctrinas Ecclesiae Romanae subjecerint; fuerunt nihilominus, qui antiquam methodum ex Scriptura S. et Patribus hauriendi dogmata renovarunt, inutilibus quoque ac spinosis quaestionibus resectis. Quales fuerunt Johannes Gerson, Petrus Alliacus, Nicolaus Clemangis, Johannes de Wesalia, et Wesselus, alii. Nec defuerunt, qui Reformationi, seculo sequente exortae, praeluserunt, ejusque fundamenta jecerunt, ut Wesselus, Hieronymus Savanorala, alii, supra laudati. Platonicam quidem Philosophiam introducere coepit Marcelius Ficinus, sed maximam partem incubuerunt Theologiae Scholasticae, quae primas defert Aristoteli, nec non quaestiones, tunc agitatas, tractarunt. Viguerunt denique inter Scholasticos, Nominales et Reales, Scotistas et Occamistas, acerrimae contentiones, et natae sunt aliae inter Theologos et Monachos, partim ad cultum, partim ad regimen et disciplinam pertinentes: de quibus commodius suis locis agitur.

DOCTRINA ET CULTUS.

§. CCCCI. Cum in doctrina nihil sit innovatum, et quae ejus fuerint capita, quibusve modis vindicata, et defensa, facile ex Alphonsi Spirae *fortalitio fidei*, Gersonis operibus, ac Dupinii *Gersonianis*, peti possit: ad *cultum* religiosum, qui nonnulla offert singularia, mox pergo. Honor et cultus Mariae Virginis ingentia cepit incrementa, per inmaculatam ejus conceptionem hoc seculo solenniter

 defini-

desiritam, aliasque superstitiones, et nova festa. Inmaculata conceptio Mariae sine peccato originali definita quidem est in Synodo Basileensi, sed, sicut antea fuerunt, ita postea non cessarunt, circa eam acerrimae lites. Disceptatum de ea fuit seculo praecedente, Johannes Scotus favit, sed meticulose, inmaculatae conceptioni, ut suo loco notavi. Cum vero Johannes de Montesono, Hispanus, Ordinis Dominicani, et Professor Theologiae Parisiensis, ei contradixisset, propositio ejus fuit, una cum aliis ejus thesibus, damnata a Facultate Parisiensi a. 1387., licet, quod nonnulli tradunt, falsum sit, Facultatem jam tunc ab alumnis suis exegisse juramentum, ad inmaculatam conceptionem propugnandam; introductum enim illud demum est post Synodum Basileensem. De quo supra jam monui. Synodus vero illa, sess. *decima tertia*, opinionem de inmaculata conceptione Mariae, absque peccato originali, ejusque inmunitate a peccato actuali, sancivit, tanquam *piam*, et *cultui Ecclesiastico, fidei Catholicae, rectae rationi, et Sacrae Scripturae consonam*, adeoque ab omnibus Catholicis adprobandam et tenendam, addito doctrinae contrariae interdicto. Nec tamen lites inter Franciscanos et Dominicanos cessarunt, sub Sixto IV. praecipue agitatae, quorum illi Virginem de Spiritu esse conceptam tenebant, hi vero, peccati maculam in ejus conceptu urserunt: unde mutuae haeresios et sacrilegii accusationes sunt ortae. Favit quidem Sixtus IV. Franciscanis, quorum Ordini fuerat deditus, sed, neutram sententiam definire aut reprobare autoritate Apostolica ausus, liberam reliquit disputationem, modo ab haeresios accusatione abstineretur. Vetuit enim, edito diplomate *grave nimis* a. 1483., eas accusationes sub excommunicatione. Manserunt itaque disputationes, et Ecclesiae fuerunt divisae. Franciscanis variae accesserunt Academiae, uti Parisiensis, formula quoque sacramenti hanc in rem introducta, Coloniensis, et Tubingensis; totus praeterea fere Clerus cum Praelatis. Imo Avenionense concilium, Praeside Petro de Foxo, Cardinali, a. 1457.

a. 1457. eam sententiam confirmavit, et contrariam sub gravi censura prohibuit doceri. Perstiterunt nihilominus Dominicani in maculata conceptione defendenda; sicut Johannes Viridis, concionator apud Rothomagenses, adhuc fecit a. 1497. Quid? quod sequente seculo nec Synodus Tridentina, nec Papae, sententiam protulerint definitivam. Ceterum historiam quaestionis de hac inmaculata conceptione per varia secula, usque ad XVII*mum*, fuse enarravit Heideggerus Dissert. Select. tom. I., qui etiam omnes Paparum hac super re editas *bullas* recensuit.

§. CCCCII. Ad Mariae honorem etiam referendum est, cum quod Concionatores concioni praemittere coeperint salutationem Angelicam *ave Maria*, ut patet ex Vincentio Ferrerio a. 1410. Vid. etiam Ferrarius de *ritu concionum* l. 1., tum concilium Basileense duo confirmaverit festa, unum *visitationis* Mariae, cum Elisabethae domum ingressa est, alterum *inmaculatae conceptionis*, cum officiis propriis et Octavis, corroborante Sixto IV. Nota quidem antea fuerant haec festa, ut suis locis notavi, sed non generaliter recepta. Denique huc facit *confraternitas rosarii*, ab Alano de Rupe, Dominicano, in conventu suo Swollensi defuncto a. 1474., instituta, cujus singularis devotio sita fuit in frequente repetitione salutationis Angelicae, singulis fratribus qualibet hebdomade ter recitantibus *rosarium*, quod comprehendebat orationem Dominicam quinquies, et salutationem Angelicam, *ave Maria*, quinquagies, ad numerum tot globulorum ex filo, vel chorda, pendentium, repetitam. De quo ad superiora secula dixi. Confirmata autem haec mira devotio hoc seculo novis fuit, ut fertur, adparitionibus, simul renovata, quippe jam antea usitata. Sixtus IV. praeterea bullis et indulgentiis fraternitatem comprobavit a. 1489. Scripsit denique Johannes de Lansheim, Wormaciensis Augustinianus, librum a. 1495. de *institutione* et *utilitate rosarii* B. Virginis, superstitionis et fabularum plenissimum.

§. CCCCIII. Genium seculi manifestant quoque lites, circa

 cultus

cultus objecta, et reliquias, magnis animorum motibus agitatae, paucis enarrandae. Quaestio de sanguine Christi, in triduo passionis in terra sparso, num latriae sit objectum nec ne? Dominicanos et Franciscanos exercuit, Ecclesiam in partes scidit, coram Pio II. Papa ab utriusque partis principibus viris ventilata, sed indecisa relicta a Papa, licet ad Dominicanorum sententiam inclinato; tantum silentium utrique parti indixit, diplomate a. 1564. promulgato, quo inter alia declaravit, utriusque partis opinionem tolerandam esse, *donec Christi in hac terra Vicarius tempus et occasionem rem determinandi fuerit nactus.* Quod nondum contigit. Tenebant Dominicani, unionem hypostaticam inter sanguinem fusum in terram, et Christum, manere, adeoque cultu *latriae* esse adorandum: quod utrumque negarunt Franciscani. Quaestionis ansam praebuit Jacobus Marchianus, Minorita, et Professor Theologiae apud Brixienses, qui in sermone ad populum negaverat, illam sanguinis fusi partem cum Christo mansisse unitam, et latriae fuisse objectum. Quod aegerrime tulit haereticae pravitatis Inquisitor, Dominicani Ordinis, et haeresios accusavit. Vid. Bzovius, qui utriusque partis argumenta profert, nostra non digna adtentione. Ex hujus seculi scriptoribus legendus est Gobelinus Persona l. XI.

§. CCCCIV. Ejusdem farinae et aliae sunt lites circa reliquias. Missa quaestione, ex superiorae nata, de *praeputio* Christi, apud Lateranum et alibi adservato, latriae objecto, nec ne? acerrimae memorandae sunt contentiones de corpore Lucae Euangelistae, et annulo pronubo Mariae Virginis. De quibus vid. Hottingerus l. cit. Prior quaestio fuit, essetne *corpus S. Lucae* apud Patavinos, in monasterio S. Justinae reconditum, eo CPoli delatum, an quod nuper Jaieza, Bosniae metropoli, ab Hungariae Rege Matthia Turcis erepta a. 1463. esset Venetias translatum a Franciscanis, et Mauro Duci oblatum? Ingente studio haec controversia fuit inter Venetos et Patavinos agitata, et

utrinque

utrinque multae rationes sunt in medium adductae, quae fraudes et inposturas circa reliquias detegunt. Mansit vero penes Patavinos haec praerogativa, a Pio II. confirmata, et Veneris est silentium inpositum. Vid. Bzovius a. 1463.

§. CCCCV. Altera contentio versata fuit circa *annulum pronubum* Mariae, quem Josephus sponsus ei donasset, et Perusinos et Clusinos, vel Senenses secum divisit. Cujus historiam ex Joh. Bapt. Lauro Perusino, qui commentarium de hoc annulo scripsit, prolixe narrat Rivetus in *Apologia* pro *Maria Virgine* l. II. Annulum, ut ejus summam strictim tradam, sive ex Amethysto, sive ex Onyche, tornatum, de quo ipse Laurus, qui eum vidit, dubitat, cum diu, secundum ipsius narrationem, latuerit, usque ad tempus Gregorii V. a. 998., gemmarius quidam Clusinus Romae ab alio gemmario, qui Hierosolyma Romam venerat, dono accepit; et cum eum flocci faceret, Clusinus ab altero gemmario illo audivit, eo annulo pronubo sponsum Josephum Mariae digitum oppignorasse, Clusinus vero gemmarius Rainerius, hoc enim ejus fuit nomen, domum redux annulum occultavit, usque ad mortem filii decennis: qui, dum funus ejus duceretur, e feretro surgens, Patrem contemtae religionis Mariae jussu increpuit, et annulum ostentare praecepit. Quod tunc inter ingentes plausus factum est, annulus etiam miraculo est celebratus. Sed, postquam in potestate fuisset Clusinorum per annos 484., furto ablatus est ab aliquo Wintero, Franciscano, venitque ea occasione, non sine miraculo, in manus Perusinorum: et hinc acerrima orta est concertatio inter Clusinos, quibus Senenses patrocinati sunt, ac Perusinos, usque fere ad bellum; donec Perusinis fuerit ab aula Pontificia sub Innocentio VIII. in perpetuam possessionem adjudicatus.

§. CCCCVI. Succedat controversia, quae et magnos peperit motus, inter Dominicanos et Franciscanos de stigmatibus crucifixi Christi, inpressis Catharinae Senensi, de qua supra dixi. Facti veritatem urserunt Dominicani, Fran-

ciscani vero, ut hanc praerogativam soli Francisco suo vindicarent, inficias iverunt. Fundarunt autem sese Dominicani in Raymundo Capuano, Catharinae confessionario, et historico, nec non Pii II. Papae testimonio, qui eam Sanctis adscripsit. Sed Minoritae a Sixto IV. interdictum de virgine cum stigmatibus pingenda inpetrarunt; quod tamen postea sustulit a. 1483 Dein Clemens VIII. utrique parti indixit a. 1599. silentium. Urbanus vero VIII. Dominicanos defendit, et stigmata illa confirmavit; qua ratione, finis huic superstitiosae liti est, ad incredibile Senensium gaudium, inpositus, uti narrat Franc. Boninsignius, in tractatu Italico: sub hoc titulo: *triumphus stigmatum Catharinae Senensis.* Fuit porro *reliquiarum* studium ferventissimum, sive de novo fuerint inventae, sive alio translatae. De quo consulendi sunt Baronii continuatores. Suffecerit notasse. 1. *titulum* crucis Dominicae fuisse Romae inventum cum inscriptione sub Innocentio VIII. 2. *Ferrum* lanceae, quo Christi latus fuit perfossum, eidem Papae a Bajazethe II. oblatum a. 1492. Quod tamen idem adservatur Noribergae inter Caesarea insignia, imo etiam Parisiis, donatum Ludovico IX. De Sanctorum canonizationibus etiam verbo absolvam. Inter frequentes hoc seculo memorabiles sunt, Bernardini Senensis per Nicolaum V., Catharinae Senensis per Pium II., Vincentii Ferrerii per Calixtum III., Bonaventurae per Sixtum IV., Leopoldi Austriaci per Innocentium VIII. Alia exempla oppido multa lubens praetereo.

§. CCCCVII. Ad *ritus* vero religiosos quod adtinet, notatu digna est *calicis* in eucharistia subtractio Laicis, solenni concilii Constantiensis decreto sess. XIII. cujus summa habet, *sacrorum canonum auctoritatem, et laudabilem ac adprobatam Ecclesiae consuetudinem servare, quod a conficientibus sub utraque specie, et Laicis tantum sub specie panis sumatur, ad evitandum aliqua pericula et scandala:* additur, Christum quidem sub utraque specie instituisse, et antiquam etiam observasse Ecclesiam, sed, hoc non obstante, contrarium

n esse tenendum, cum *firmissime credendum sit, integrum isti corpus et sanguinem, tam sub specie panis quam vini ineri.* Quo itaque fundamento famosum hoc decretum :e innixum est. Sicut itaque eucharistiam a jejunis esse endam Ecclesia postea instituit, licet Christus post coe- ı id fecerit, ita, una tantum specie uti licere, censue- t, cum res sit aeque indifferens, ac alia de tempore et umstantiis eucharistiae, quia Christi totum corpus aeque olo pane, ac in pane et vino sumitur. Concilium dein leense sess. XXX. declaravit, communicantes *non adstrin- x. praecepto Christi ad suscipiendum sub utraque specie, a- ue Ecclesiae decretis et ordinationibus hac parte standum*

Exstat vero Johannis de Ragusio oratio, illo in con-) habita, pro communicatione Laicorum sub una specie, : nonnulla habet notabilia, et propterea lectu digna ex. gr. quae de Scriptura S., et regulis eam interpre- li, profert, quod doctrinam de Transsubstantiatione fusi- it clarius exponat, denique rationes, quibus communio una specie superstructa est, exhibeat, phrases scilicet pturae, quae solius panis faciunt mentionem, traditio- veterum, et Ecclesiae autoritatem; quam, quod no- um, latissime extendit, et summam esse contendit in libris ıis declarandis, fide definienda, et ritibus instituendis, nutandis etc. Ceterum notari meretur, Innocentium :., secundum Volaterrani Geogr. l. VII. narrationem, ıisisse Norvegis, ut ipsi sacerdotes sacrificium Missae ırent *sine vino;* nescio quam vere, cum nemo ejus me- rit, Pontificii ipsi, quod notandum, illud et ideo in du- ı vocant, vel negant, quod Papa *in eo, quod juris Di- est, dispensare non potest.*

CCCCVIII. Praeter festa *visitationis*, et inmaculatae *ptionis* Mariae virginis, quod ad circumstantias *tempo-* cultus religiosi pertinet, supra memorata, illudque *Jo-*, sponsi Mariae, quod Gersonis zelo erga eum praeci- tribuitur, de quo vid. L'Enfant concil. Pisan. p. H.-

 vul-

[redacted]

vulgo censetur hoc seculo institutum festum *Transfigurationis* Christi in monte: sed illud esse antiquius probavit, praeter Baronium not. ad *martyrologium*, Martene de *antiqua disciplina* c. 33. Sed silentio non est involvendum, de nimia festivitatum copia, et vitiis ea occasione committi solitis, jam conquestos fuisse Nicolaum de Clemangiis, in sermone de *novis festivitatibus non* instituendis, et Johannem Gersonem, sermone habito in Synodo Rhemense a. 1408.

REGIMEN ECCLESIAE.

§. CCCCIX. Clementi VII. mortuo, ut Paparum historiam, quam ad Benedictum XIII. Avenionensem, Bonifacium IX. Romanum, perduxi, pertexam, suffectus est a. 1394. Petrus de Luna, dictus *Benedictus XIII.*, nobilissimo genere in Arragonia natus, Juris utriusque Doctor, et Professor apud Montempessulanum, indeque Cardinalis Diaconus a Gregorio XI. creatus, qui sex Paparum Romanorum, Bonifacii IX., Innocentii VII., Gregorii XII., Alexandri V., Johannis XXIII., et Martini V., fuit aemulus: vixitque, sive Papa, sive Antipapa, usque ad a. 1424.; quando in regno Valentino obiit fere nonagenarius, nec sine veneni suspicione. Antequam Cardinales ad novum eligendum Papam se adcinxerunt, jurarunt singuli, se, si eligerentur, ursuros esse, usque ad *cessionem*, Ecclesiae unitatem: sed nihil minus praestitit Benedictus XIII., ambiguitate juramenti tegens ambitionem: habebat enim illud, Papam esse munere cessurum, si utilitas Ecclesiae exigeret, et maxima Cardinalium pars id necessarium judicaret. Dedit quidem in principio luculentam spem animi ad unionem inclinati et pacifici, per litteras et colloquia, sed eventus docuit contraria omnia. Inter eos, qui schismati tollendo incubuerunt, celebrem sese praebuit *Johannes de Varcennis*, Doctor Parisiensis, Bonifacii IX. Capellanus, et palatii sacri auditor, cujus hac de re epistolae inter opera Gersonis tom. II. reperiuntur,

ır, una cum Benedicti responsionibus. Declarat inter alia ɔhannes, se primum fore, qui eum Paparum, qui se unioi opposuerit, adpellaturus sit *filium satanae*, *Antichristum*, *rum perditionis* etc. cujusque obedientiae sit renunciaturus. ı Gallia vero summo adgressi sunt studio exstinguere schisa. In Concilio Nationali, a. 1395. habito Parisiis, jussu aroli VI., decretum est, post seriam deliberationem, uniım medium esse *cessionem*, ab utroque Papa faciendam: ɔque fini missi sunt Legati ad Benedictum, ut ad de:eti exsecutionem permoveretur. Sed Papa judicavit, opmum esse unionis medium, ut duo Papae in unum coneniant, eaque de re deliberent; si dissentiant, ut singuli ıum jus committant arbitris. Quo responso, editaque m in rem bulla, dimissis legatis, Duces, universitatis Paensis membra, Cardinales etiam maximam partem, cessiois decreto inhaerere perrexerunt, Papamque multis instanis, precibus, et minis, eo compellere conati sunt. Provoırunt, cum apud Papam nihil obtinere possent, ad juraıentum, in electione factum, sed Papa primum negavit inudenter se subscripsisse, dein variis artibus illud elusit. ffundere praeterea in Academiam Parisiensem, cui totum oc negotium inputavit, coepit indignationem Papalem, sed ıcademia ad Pontificem ab universali Ecclesia receptum dpellavit, Papa adpellationem declaravit nullam, a se adɪellari posse negans; Universitas vero, variis productis raionibus et exemplis, eam defendit. Quo rerum statu Rex Galliarum, missis per Europam legatis, viam cessionis streıue, et cum successu, promovit. Variis enim eo fini habiis conventibus a. 1396., et 1397. ea est admissa et sanca. Inter quos eminet Francofordiensis, ubi quoque ad Bonifacium IX. Romanum decreta est eum in finem legatio, ed qui aeque se alienum demonstravit, ac aemulus ejus.

§. CCCCX. Huc cum res devenisset, regnum Gallicanum, coacto concilio, decretum formavit, quo sese obedientiae Papae totaliter subtraxit a. 1398., exstat apud Dacherium

in Spicileg., et Martene Anecdot. tom. II. Quod concilium et edictum eo notabilius eſt, quod antiqua Eccleſiae Gallicanae libertas eo fuerit renovata. Secuta hoc exemplum eſt tota fere Europa, adeo ut utriuſque Papae obedientiae ſeſe maximam partem ſubduxerint Eccleſiae. Ne autem Benedictus evaderet, aut bona conſilia redderet irrita, in cuſtodia eſt, juſſu et opera Regis, detentus in aula Avenionenſi. Nec tamen defuerunt, quibus obedientiae ſubtractio diſplicuit. Inter quos fuit Academia Toloſana, quae hac ſuper re litteras ad Regem dedit, Nicolaus de Clemangiis, qui epiſt. ad Carolum VI., Francorum Regem, quae XVII. eſt inter Epiſtolas a Lydio editas, ſubtractionem diſſuaſit, late deducens incommoda, inde Regno et Eccleſiae eventura, et Johannes Gerſon, qui tamen decreto, hac de re in Gallia facto, ſeſe ſubmiſit, licet medium hoc minus aptum judicaverit tollendo ſchiſmati.

§. CCCCXI. Nec meliorem ſortem in ſua habuit ditione, vel obedientia, *Bonifacius* IX., a. 1404. defunctus, qui ſeſe, per Simoniam, tyrannidem, aliaque vitia, reddidit infamem. Beneficiorum nundinationem, quam graphice deſcripſit Theodoricus Niem, et Gobelinus Perſona, non occulte jam, ſed palam, exercuit. Primus Annatarum tributum beneficiis ſine diſcrimine inpoſuit, hac ratione, ut qui beneficium Eccleſiaſticum conſequeretur dimidium annui proventus perſolvere debuerit fiſco Apoſtolico. Quam conſuetudinem omnes admiſerunt, exceptis Anglis, qui ad Epiſcopatus reſtrinxerunt: indulgentiae, eaeque plenariae, ita paſſim vendebantur, ut jam, narrante Platina, vileſceret clavium et litterarum Apoſtolicarum autoritas. Jubilaeum ingente quaeſtu acceleravit, et celebravit a. 1390., repetendum a. 1400. Denique inperium et tyrannidem exercuit in temporalibus et ſpiritualibus. Magiſtratus pro nutu creavit in patrimonio Petri, Ludovico Andegavenſe anathemate percuſſo, confirmavit Ladiſlao, Caroli Siciliae regis filio, regnum Neapolitanum. Cum Richardus et Eduardus, Angliae reges,

reges, jus conferendorum beneficiorum ſibi vindicarent, ſe iis fortiter oppoſuit, eorumque leges abrogavit. Columnenſes, qui ipſum, et ditiones ejus, invadebant, et Benedicti partes fovebant, acriter perſecutus eſt, declarans, eos, tanquam Majeſtatis reos, puniendos eſſe, omnibus dignitatibus ac bonis privatos. Teſtatur Gobelinus Perſona, nullum fuiſſe Papam, qui tanto uſus eſt in temporalibus dominio. Gaviſus tamen eſt in initio Ruperti Palatini, in locum Wenceſlai depoſiti, in Regem et Inperatorem electi, Papa adprobante, patrocinio; nec voluit propterea Rupertus, qui, ut ſe in throno confirmaret, indigebat ope Papae, conſentire in ſubtractionem, quam Galli urgebant.

§. CCCCXII. Redeamus ad Benedictum, quem Avenione in cuſtodia reliquimus detentum. Novo exorto diſſidio inter Principes et Praelatos de ſubtractione obedientiae, et detentione Papae, quam utramque tanquam legitimam defenderunt Dux Burgundiae, Academia Pariſienſis, et Clerus maximam partem, ſed condemnarunt Dux Aurelianenſis, Legati Arragoniae, Academia Toloſana, et alii: nata fuit Papae elabendi occaſio, quam Dux Aurelianenſis praebuit, et praeſtitit Robertus Bracquemontius, nobilis Normannus. Papa liberatus a. 1403. illud mox per litteras ſignificavit Regi Galliae, Principibus, et Academiae, ſimul declaravit, ſe promiſſa, olim facta, ad unionem reſarciendam, eſſe inpleturum. Quando brevi ſecuta eſt reconciliatio Cardinalium et civium Avenionenſium cum Papa, Rex quoque Galliae, et tota Eccleſia obedientiae ejus, redierunt ad obedientiam, ſub his praecipue conditionibus. 1. Scripto declararet Papa, ſe ceſſionem approbaturum, ſi aemulus ſuus idem faciat, aut moriatur, aut ejiciatur. 2. Injuriae ultro citroque factae condonarentur. 3. Confirmaret Papa electiones, conſecrationes, collationes, durante abſtractione factas ab Ordinariis. 4. Intra annum convocaret Synodum totius obedientiae ſuae, ejuſque decreta haberet rata. Quibus acceptis conditionibus, obedientia eſt a Rege et Ec-

clesia Gallicana ipsi restituta, et publice promulgata. Secutus quoque hoc exemplum est Rex Castellae, et omnia videbantur ad pacem spectare: quando infidelitas Benedicti, mors Bonifacii, et novi Papae electio, novam praebuerunt turbarum materiam. Perfidiam mox ostendit, quod tertio articulo contradixerit, absque ut ad meliorem mentem redigi potuerit. Interea animum ab altera parte simulavit pacificum, legatos ad Bonifacium mittendo, qui de pace cum ipso tractarent. Venerunt quidem Legati Romam, a. 1404., et Papae proposuerunt, ut cum Benedicto in unum conveniret locum, de pace acturus: sed aegre id tulit Bonifacius, et, cum Legati duriora adhibuissent verba, adeo exarsit, ut, calculi acerbo accedente dolore, brevi exspiraverit. Nuncii Benedicti non tantum nequicquam petierunt, ut a novi Papae electione abstinerent Cardinales, sed et in custodiam dati sunt. Accesserunt etiam mox, ad novam electionem, praestito prius juramento, ut quisquis eligeretur se sponte abdicaret, si alterius obedientiae Pontifex idem faceret, crearuntque Papam Romanum Cosmatum Melioratum, mox dictum Innocentium VII.

§. CCCCXIII. *Innocentius* fuit Sulmonensis, doctrina, experientia, et vitae integritate clarus: sed statim ac electus esset Roma in horribilem praecipitata est confusionem per Gibellinos, quorum Duces erant Columnenses, et Guelfos, quorum Principes erant Ursini: illis, novae electionis arrepta occasione, populo libertatem et dominium reddere, his vero Papae et Ecclesiae reservare, conantibus. Tumultus concitavit, et fovit, maxime Ladislaus, Rex Neapolitanus, sub spe inperii Romae consequendi. Dici nequit, quantae rapinae et caedes fuerint commissae, quamque omnia per intestinum hoc bellum turbata. Exacerbavit maxime Romanorum animos inmane Ludovici de Meliorati, nepotis Papae, facinus, quo undecim Primorum Romae, e palatio Papae reversos, crudeliter trucidavit propria manu, et nudos ejecit fenestris. Papa vero Roma discedere coactus aufugit

fugit Viterbium, ubi ad a. 1406. delituit, donec pace facta est a Romanis receptus. Romam redux fulmen in Columnenses vibravit, et Ladislaum, quocum tamen, poenitentiam demonstrante, mox est reconciliatus. Vid. Aretinus, et Theodoricus Niem. Ceterum studiorum egit patronum, Romae erexit Academiam, et in quavis arte instituit Professores. Indixit quoque sacras expeditiones adversus Tamerlanem, ad petitionem Emmanuelis, Graecorum Inperatoris; testibus litteris ejus ad ipsum apud Raynaldum a. 1405. Sed brevi post apoplexia est e medio sublatus a. 1406.

§. CCCCXIV. Initio Pontificatus, ut schismatis historiam resumam, ingens pacis studium praetulit Innocentius, magnam ejus concitavit spem; uti ex litteris, quibus electionem suam per Europam publicavit, elucescit, inprimis ex iis, quas ad Universitatem Parisiensem dedit, apud Dacherium in Spicilegio. Sed quam simulate egerit, mox palam fecit, cum quod pacem noluerit, nisi Ladislao Neapolitano regnum Siciliae adjudicetur contra Ludovicum Andegavensem, quam conditionem Regi Galliae displicituram esse probe noverat, tum Legatis Benedicti, de unione cum ipso tractaturis, negaverit salvum conductum. Benedictus scilicet, ut pacis studium praeferret, et mundo inponeret, iter meditatus in Italiam, ut aemulum suum conveniat, decimis quoque eo fini a Clero totius Galliae collectis, venit Genuam, litterisque ad Innocentium missis salvum conductum postulavit pro nunciis, ad ipsum ablegandis. Quod cum negaret Innocentius, fraudem scilicet suspicatus, eum tanquam pacis osorem traduxit Benedictus. Sed se inter alia eo defendit Innocentius, quod sibi, legitimo Papae, vix cum Benedicto, utpote intruso, agere liceat. Quo sibi haud levem inussit notam. Vid. Theodoricus Niem. Novi quoque mox contra Benedictum, qui animum a sincero pacis studio, quicquid praetenderet, alienum omnibus adprobavit, motus exorti sunt, et Gallia sese obedientiae ejus denuo subtraxit. Initium

fecit Academia Parisiensis, quae a Rege postulavit, ut 1. Academiae Tolosanae epistola contra subtractionem, quatuor ab hinc annis scripta, damnaretur, tanquam Regi et Ecclesiae Gallicanae injuriosa. 2. Ecclesia Gallicana ab exactionibus Papae liberetur. 3. Subtractio obedientiae renovaretur. Senatus Parisiensis Curia, ad quam haec causa fuit remissa, cum prima duo capita adprobasset, tertium ad Synodum Nationalem Galliae ablegasset, coactus est Praelatorum conventus, et tota causa per varios Oratores discussa: quando decretum formatum est, ut renunciaretur Benedicti obedientiae, Ecclesia Gallicana interim suis regeretur legibus, et antiquis frueretur libertatibus; denique opus esse concilio Generali ad Ecclesiam in Capite et membris reformandam. Vid. Johannes Juvenalis de Ursinis in historia Caroli VI., et historia Universitatis Parisiensis tom. V. Acciderunt haec a. 1406.

§. CCCCXV. Sedente hoc concilio defunctus est Innocentius, et in ejus locum mox electus est Angelus Corario, nobilis Venetus, Cardinalis Presbyter, adpellatus *Gregorius* XII., qui et ante electionem cum reliquis Cardinalibus juraverat solenniter, se cessurum promte et simpliciter, si vel Antipapa moreretur, aut cederet, et utriusque obedientiae Cardinales se jungerent, porro per omnes significaturum Ecclesiae, mox post electionem, se ad cessionem, aut quodvis aliud medium commodum schismatis finiendi, esse paratum. Vid. Niem l. III. Erat autem jam octoginta annorum, simul sanctitatis, lenitatis, ac prudentiae, laude conspicuus: teste Leonardo Aretino, et Antonino. Scriptis mox litteris ad Regem Galliae, ad Benedictum, et Cardinales Avenionenses, se ad unionem, vel cessionem, modo Benedictus idem faceret, et utriusque partis Cardinales in unum convenirent, paratissimum esse professus est: quod idem in litteris responsoriis testatus est ipse Benedictus. Extant omnes litterae apud Raynald., ubi etiam reperiuntur [illegible] Christianissimi litterae ad Benedictum, sicut et in Spicilegio

ilegio Dacheriano ad Gregorium et Cardinales, quibus u-
rumque Papam serio est ad promissa inplenda adhortatus.
ed omnia haec promissa fuerunt illusoria. Omnia quidem
ecit Rex ad unionem promovendam, edictum subtractionis
liquandiu pressit, honorificos misit ad Benedictum Lega-
os, et dein ad Gregorium; sed praeter ambigua responsa
ihil fuit ab ipsis relatum. Imo Benedictus, publicata *con-
stitutione* in Spicilegio Dacheriano obvia, omnibus cujus-
unque Ordinis et dignitatis, qui aut a Papa adpellarent,
el ab ejus obedientia recederent, majorem denunciavit
xcommunicationem et exautorationem. Quo eodem tem-
ore in publicum est missum Parlamenti Galliae arrestum,
e exactionibus et annatis per Galliam abolendis, ipsum e-
iam subtractionis edictum, huc usque sub specie pacis oc-
ultatum, constitutio denique Benedicti est lacerata; adhae-
entes Papae partim sunt in carcerem conjecti, partim pu-
lice notati ignominia. Praeterea, concilio Nationali coacto,
rivatio beneficiorum et dignitatum decreta est in quoscun-
ue fautores et defensores *Petri de Luna*, velut haeretici,
t ab Ecclesia separati. Denique Gregorii quoque Cardina-
s, cum se deludi, et indigne tractari, viderent, tum quod
Gregorius novos Cardinales, se invitis, contra promissum e-
is, creasset, tum prohibuisset, ne absque ejus consensu,
uca exirent, vel inter se convenirent, aut cum Rege Gal-
ae, ejusve Oratoribus, ac Benedicti Legatis, colloqueren-
ur, sese obedientiae Gregorii subduxerunt, et Pisas seces-
erunt, rationibus ejus facti sui per litteras encyclicas, qua-
quaversum missas, datis; denique, ut se contra minas Papae
redderent tutos, adpellarunt ad concilium Generale, et le-
itimum Papam. Traduxerunt quoque publico scripto, quod
Theodoricus Niem conservavit, Gregorium, tanquam hae-
eticum, schismaticum, praecursorem Antichristi, scelera-
um, perfidum, ebriosum, sanguinolentum, et publicae pacis
erturbatorem.

§. CCCCXVI. Hac subtractione ab utriusque Papae obe-

 dientia

dientia facta, missae sunt utrinque ad omnes Ecclesias litterae, eo tendentes, ut idem facerent; viam quoque utriusque partis Cardinales, secum uniti, et in unum coacti, straverunt ad Concilium Pisanum: quod Pisae a. 1409. celebrandum indixerunt. Utrumque contendentem scriptis litteris invitarunt ad concilium, si vero adesse recusarent, nihilominus pro genuino concilio Oecumenico esse habendum, ejusque decretis standum, decreverunt. Praeterea quoque suae obedientiae Praelatos convocarunt ad Synodum, et Regum ac Principum inplorarunt auxilium. Litterae Cardinalium hanc in rem editae sunt a Dacherio in Spicilegio. Ceterum, quod notatu dignum est, contendunt his in litteris, 1. Ecclesiam per hoc schisma in horrendam esse conjectam confusionem. 2. Papas nullo modo ad pacem ineundam potuisse adduci. 3. Utrumque se demonstrasse schismaticum, perjurum, haereticum: adeoque 4. hoc in rerum statu jus convocandi Synodum, et in ea praesidendi, esse ad Cardinales devolutum. Denique 5. addiderunt, concilia, ab utroque Papa convocata, schismati exstinguendo esse inepta, nec pro Generalibus habenda. Indixerunt nimirum Synodos Gregorius et Benedictus, ille in Aquleiensi provincia, hic Perpinianam. Quae posterior, a. 1408. habita, licet frequens, fuisset frequentior, nisi ad eam per Galliam aditus fuisset prohibitus, et actu interclusus: celebrata nihilominus est adeo solenniter, acsi esset Oecumenica. Circa medium vero unionis, cum valde secum dissentirent in Synodo, alii enim, ut mox Pisam cum litteris abdicationis mitteretur, volebant, alii procrastinationem eligebant, dilapsa fere est, octodecim tantum Praesulibus manentibus, qui Benedictum ad viam cessionis conati sunt permovere; sed Papa, licet se ab ea demonstraverit haud alienum, adsumere nondum voluit. Legatos quidem Pisam misit Benedictus, sed qui aegre eo venerunt, in itinere jussu Regis detenti, donec, intercessione Regis Arragoniae, fuerint cum salvo-conductu dimissi: interea, Pisis vix a periculo mortis tuti,

tuti, clam se subduxerunt. Vid. Bonifacius Ferrerius Carthusianus, in tractatu pro *defensione Benedicti*, in thesauro Anecdot. Martene, tom. II., sed nimis addictus Papae, quocum historia conciliorum Hispaniae Cardinalis D'Aguiere conferenda est. Gregorius vero nusquam invenire potuit locum pro concilio, tota Italia fere se ei opponente, omniumque in votis existente Pisano concilio.

§. CCCCXVII. Omnibus itaque rebus ad concilium habendum paratis, celebratum est Pisis, loco aptissimo, in Hetruria, a. 1409. Convocatum est a Cardinalibus utriusque obedientiae, consensu Regum et Principum totius fere Europae, excepto Ruperto Inperatore, qui Gregorio adhaerebat. Petiit, missis legatis, ejus dilationem, propositis variis difficultatibus, quae quarta sessione sunt discussae. Interfuerunt, praeter Legatos Regum et Principum, Cardinales viginti duo, Patriarchae quatuor, Archiepiscopi viginti quatuor, Episcopi 182, partim ipsi, partim per deputatos, Abbates magno numero, etiam Academiarum deputati, Doctores, et alii. Praesedit Cardinalis Pictaviensis, utriusque collegii Decanus, et viginti una sessionibus est absoluta; acta integriora luci exposuit D'Acherius in Spicileg. tom. I. Decretum est 1. utrumque Papam, Benedictum et Gregorium, Papatu excidisse, frustra contranitentibus Legatis Ruperti Bavariae, qui Rex Romanorum a multis agnoscebatur; qui contendebant, concilium non esse legitimum, a Papa quippe non coactum, aut adprobatum, judices non esse competentes, quia Papa erant inferiores, et ejus adversarii, qui obedientiae ejus jam ante nuncium miserant. etc. 2. Cardinales, aliosque, qui Paparum partes sectabantur, esse exautorandos. 3. Novum esse eligendum Papam; qui et stante Synodo electus est Alexander. V., de quo mox. 4. Papam electum omnia Synodi acta habiturum rata, quod et fecit, nec dissoluturum Synodum, nisi reformatio Ecclesiae in Capite et membris esset peracta. Quod tamen posterius est a Papa dilatum ad sequentem Synodum, trien-

rio poſt celebrandam. Sententia vero depoſitionis Paparum, quod obſervari meretur, habet, eos eſſe notorios ſchiſmaticos, et haereticos, perjuros, Eccleſiae ſcandala, multiſque criminibus aliis infames, adeoque Papatu prorſus indignos.

§. CCCCXVIII. Interea, cum Synodus Piſana ad finem vergeret, conciliabulum aliquod congregavit Gregorius *Auſtriae* in provincia Aquileienſi a. 1409., adpellavit Oecumenicum concilium, quia a Papa erat indictum, et omnes ad id invitatae Eccleſiae erant. In quo deceſſorum electiones ſunt canonicae, ac legitimae, Benedicti vero et Alexandri nullae, temerariae, injuſtae, et ſacrilegae declaratae; et in Cardinales, qui ab ipſo defecerant, lata eſt exauctorationis ſententia. Vid. Raynaldus. Quo facinore nihil aliud effecit, quam quod ſe riſui expoſuerit Papa, ac perſecutioni; adeo ut ſeſe clam debuerit ſubducere, nec in ſua retinuerit obedientia, praeter pauca Italiae et Germaniae loca. Benedicto autem Hiſpania, Scotia, et paucae aliae regiones parebant, reliquae Chriſtiani orbis partes agnoverunt *Alexandrum* V., antea Petrum Philargum, vulgo de Candia, oppido Papienſis territorii, ut probabile eſt: variant enim autores. Fuit autem Minorita, Pariſienſis Doctor, et dein Archiepiſcopus Mediolanenſis, ac Cardinalis: vir probatae virtutis et devotionis, liberalis praeterea ad profuſionem uſque: ita ut dicere ſoleret, ſe *divitem fuiſſe Epiſcopum, pauperem Cardinalem, et mendicum Pontificem.* Eos autem, qui per nefas corradebant aurum, adpellavit *raptores*, qui nemini dabant *lucifugas*, qui indignis *lapidatores.* Anathemati ſubjecit Ladiſlaum, Regem Neapolitanum, qui Romam tyrannice tenebat, et Ludovico Andegavenſi favit. Denique in religioſos mendicantes, edita conſtitutione, nimia contulit privilegia, quibus uti noluerunt Praedicatores, reclamante etiam Academia Pariſienſi, ſed quibus ſuperbierunt Minores, nec iis renunciare voluerunt, propterea edicto regio repreſſi.

§. CCCCXIX.

§. CCCCXIX. Tantum abeſt, ut ſchiſma per concilium Piſanum fuerit e medio ſublatum, ut gravius fuerit factum, et Eccleſia triceps; nec communem meruit Synodus adplauſum, ſed diſputationum praebuit materiam. Johannes Gerſon quidem defendit, ſcripto tractatu de *auferibilitate Papae ab Eccleſia*: ſed alii, haud exiguo numero, ſe ei oppoſuerunt. Bonifacius Ferrerius, cujus ſupra feci mentionem, traduxit quoque tanquam conciliabulum haereticum, profanum, maledictum, et diabolicum: exſtat iſte tractatus in Anecdot. Martene tom. I. Pro legitimo non agnovit Antoninus in Chron. p. III., nec Theodoricus Urias, autor hiſtoriae concilii Conſtantienſis, qui hoc tempore vixit, nec Nicolaus Clemangis in tractatu ſuper *materia concilii Generalis*. Rationes praecipue fuerunt 1. quod a Papa non fuerit convocata, aut confirmata, Synodus 2. Papa non poſſit a Synodo judicari 3. Antipapam, adeoque illegitimum, conſtituerit 4. Schiſma non fuerit ablatum, quin auctum. Quae rationes quanti valeant, facile dijudicatur.

§. CCCCXX. Alexandro, ut in hiſtoria pergam, poſt decem menſes, nec ſine ſuſpicione veneni, a ſucceſſore ejus procurati, mortuo, ſucceſſit Balthaſar Coſca, Neapolitanus, Cardinalis Preſbyter, a cujus ore totus pependerat Alexander, dictus *Johannes* XXIII. Electio ejus minime fuit libera, ſed Cardinales partim pecunia fuerunt corrupti, partim vi et metu coacti: ut probat L'Enfant *hiſt. concilii Piſani* p. II. Auctor vero hujus temporis, Philippus Bergomenſis, qui *ſupplementum* dedit *Chronicorum*, refert, Cardinales, ſecum diſſentientes, jus eligendi conceſſiſſe Johanni, ipſumque, ſumta, et ſibi impoſita, chlamyde, dixiſſe: *ego ſum Papa*: cui Cardinales contradicere non fuerunt auſi. Vir fuit, judicio hiſtoricorum Leon. Aretini, Theodorici Niem, et Antonini, *in temporalibus quidem magnus, ſed in Spiritualibus nullus omnino, atque ineptus.* Imo Niem eum depingit: ut *monſtrum avaritiae, ambitionis, crudelitatis, injuſtitiae*, et *horrendae inpudicitatis.* Ruperto Bavaro mor-

tuo, commendavit ad inperium Sigismundum, Hungariae Regem, Ludovicum vero Andegavensem et Paulum Ursinum exstimulavit in Regem Ladislaum, Gregorii fautorem. Unde bellum inter eos ortum, initio infaustum Ladislao, magna quippe clade fuso exercitu ejus, dein, cum Ludovicus in Gallias esset reversus, et Ladislaus animos viresque resumsisset, Papa in eum conscripsit exercitum Cruciatum, et anathema vibravit, quo territus pacem petiit, seque Papae subjecit, relicto Gregorio, qui ad incitas tunc redactus aufugit Riminum. Sed mox, in Papam rebellans, Romam, aliasque ditionis Ecclesiasticae urbes, occupavit; Papa vero, fuga sibi consulens, venit Florentiam, et Legatos ad Sigismundum misit, ut auxilium contra Ladislaum inpetraret, simul de concilio, ejusque loco, ageret. Interea, mortuo Ladislao, Papa, ab eo metu liberatus, animum ad concilium, ex Pisanae Synodi decreto habendum, adpulit, loco, quem Sigismundus elegerat, constituto Constantia ad Rhenum; Congregaverat quidem concilium Romae a. 1412., eo scopo, ut, quod Pisana Synodus decreverat, *generale foret;* sed, quamvis undiquaque ad illud fuerint missi, pauci advenerunt Romam, sive quod omnia in circuitu loca fuerint a Ladislao, Synodo minus favente, occupata, iterque propterea minus tutum esset, sive Romam minus aptum judicaverint locum Synodo in causa reformationis habendae. Tantum itaque abest, ut Oecumenicae conspectum gerere possit, ut nequidem conciliabuli titulum mereatur, potius abortus Synodi sit; cum incepta mox sit interrupta, nova Synodo Constantiae indicta. Primam vero et Secundam sessionem haud parum turbavit, et Papae in primis horrorem incussit, bubo, seu avis nocturna, quae pleno die sese in medio Synodi ostentavit, fixos in Papam tenens oculos, nec nisi occisa potuit abigi. Vid. Nicol. Clemangis de *concilio Generali.* Erant, qui dicebant, *ecce sub specie bubonis adest Spiritus.* Wiclefi errores, cum ejus libris, hic esse proscriptos, libros quoque igni combustos, tradit

tradit Joh. Cochlaeus in hist. *Hussitica*, et bulla exstat in collectione Labbeana; sed alii historici de eo silent.

§. CCCCXXI. Synodi convocatione decreta, et urbe *Constantia*, quae Germaniae urbs est, prope Helvetios, in Moguntina provincia, a Sigismundo proposita, a Johanne Papa, licet invito, adprobata; mox promulgata est Bulla Papae de Synodo habenda a. 1414., et litterae a Sigismundo quaquaversum missae sunt, quibus Principes et Praelati, sine discrimine, promisso salvo conductu, invitati sunt. Incepit itaque a. 1414., annos quatuor et sex Menses duravit, quadraginta quinque sessionibus absoluta a. 1418. Interfuerunt, praeter Sigismundum ipsum Inperatorem, Principes, eorumque, et aliorum, ac Regis Galliae, legati, Praesules, Abbates, Doctores, ingente numero. Praefuit in principio Johannes Papa, sed, ipso sese secunda sessione subducente, alii, in primis Johannes, Episcopus Ostiensis, Cardinalis Vivariensis dictus, qui plurimis sessionibus praefuit, quatuor vero postremis Martinus V. Papa, tunc electus. Praecipuae Synodi causae moventes fuerunt, schismatis papalis exstirpatio, Ecclesiae in Capite et membris reformatio, haeresium et haereticorum Wiclefitarum et Hussitarum proscriptio. Modus, quo singulae res peractae sunt, hoc habuit singulare, quod Praesules fuerint secundum nationes distributi et seorsim deliberaverint, ut et Cardinales secum separatim; nihil fuerit Synodo propositum, nisi per Episcopos et Cardinales in singulis conventibus discussum et conclusum.

§ CCCCXXII. Duabus primis sessionibus, ut acta Synodi enarrem, schisma Papale, praesente et praesidente Johanne, est tractatum. Synodo a Johanne petente, ut, si aemuli abdicarent, vel unio Ecclesiae id requireret, cederet, ipse solenni juramento sese ad id obstrinxit, de quo publicum factum est instrumentum. Legati vero Gregorii XII. tantum promiserunt, se, ut a Papa suo inpetrent cessionem, nihil non acturos; obedientiam etiam promiserunt

Synodo, si, quod petebant, Johannes non praeesset, sed nuncii Benedicti XIII. nihil aliud obtulerunt ac conventum Sigismundi, et Ferdinandi, Regis Arragonum, cum Papa, Niciae in ora Liguriae habendum, ut de unione deliberaretur. Interea cum Synodus a Johanne postularet, ne Synodus ante perfectam unionem dissolveretur, aut alio transferretur, ne Papa discederet, aut alius aliquis Praelatus, denique, ut procuratorem ad renunciandum constitueret, Papa primum concessit, sed consultius declaravit, ut Synodus ad locum Niciae vicinum transferretur, procuratorem vero recusavit Legati autem Gregorii Niciam noluerunt tendere, nec cum Synodo, nec cum Johanne, se acturos esse declararunt. Quo in rerum statu Johannes sese clam subduxit Schafhusam, Frederici, Austriae Ducis, oppidum, ne, secundum promissum et juramentum, se abdicare cogeretur. Perrexit nihilominus Synodus, et se ipsa confirmavit, edito constituto, sessione *tertia*, quo statuit, Synodum esse legitimam, nec nisi rebus peractis dissolvendam, aut alio transferendam, negata quoque Episcopis licentia discedendi, nisi necessaria de causa. Ut autem illud fortius adstringeretur, sancitum est, sessione *quarta* et *quinta*, Synodum Generalem inmediate a Christo dependere, ipsumque Papam ei esse subjectum, Johannem etiam Papatui renunciare, et decretis Synodi teneri stare; sique ad Synodum non redierit, contra ipsum, ut fautorem schismatis, et haereseos suspectum, esse procedendum.

§. CCCCXXIII. Quibus peractis et constitutis Synodus sese ad causas, propter quas coacta erat, pertractandas adcinxit. Quod ad *schisma* Papale adtinet, de quo nunc praecipue agimus, *Johannes*, cum ad iteratas citationes ad valvas non compareret pronunciatus est, sessione *decima*, contumax, et depositionis sententia in ipsum lata, qua *ab omni administratione Pontificali, tam Spirituali quam temporali*, est suspensus, omnibusque obedientia, ipsi praestanda, interdicta. Declaratus autem in hac sententia est Simoniacus, bonorum

bonorum Ecclesiae dilapidator, et muneris male administrati reus, praeterea pessimae vitae et morum, denique contumax et incorrigibilis. Addita quidem sequente sessione sunt crimina, ipsi inpacta, ut quod Alexandro V. paraverit venenum, et resurrectionem ac vitam aeternam negaverit, sed probata non sunt. Articulis vero ad ipsum delatis, respondit, *volo, quod concilium sit defensio mea, quod scio errare non posse, nec alia qualicunque defensione uti volo.* Promisit quoque, sese sententiae Synodi praestiturum obsequium, eamque confirmaturum esse. Quando tandem perrexit Synodus sessione *duodecima* ad ipsam depositionem Johannis XXIII., ob modo memorata crimina, sententiam tulit publicam hac de re, et ad Johannem misit: qui eam habuit ratam, et Pontificatus insigne deposuit. Secuta est sessione *decima quarta* abdicatio *Gregorii* XII., quam et ipse fecit, sed in manibus Sigismundi Augusti, et non Synodi: quo fini praesedit in principio Sigismundus, et hac ratione Legati Papae adprobarunt eam, et Synodum confirmarunt, nomine Gregorii. Qua abdicatione solenniter peracta, Cardinales ejus obedientiae admissi, et reliquis adunati sunt. Praeterea decretum est, novum Papam, stante Synodo, non, nisi cum Synodi deliberatione et consensu, esse eligendum.

§. CCCCXXIV. Ad *Benedictum*, qui solus supererat, decreta est sessione *decima sexta* illustris legatio, in qua primas tenuit ipse Sigismundus, ut ad abdicationem permoveretur. Quos conatus cum variis artibus deluderet ambitiosus Papa, inter Sigismundum, cum reliquis legatis, et Oratores Regum Arragoniae, Navarrae, et Castellae, et Comitum Fuxi et Armaniaci, qui Benedicto parebant, certos in articulos est concordatum; eaque ratione sententia depositionis, sessione *trigesima septima*, in eum est lata ac pronunciata, tanquam in perjurum, universalis Ecclesiae scandalum, schismatis fautorem, et pacis turbatorem, schismaticum et haereticum, quippe articuli fidei, *unam sanctam Catholicam*

tholicam Ecclesiam, violatorem notorium et pertinacem. Quando et ejus obedientiae Cardinales recepti sunt, et schismati, ut videbatur, finis inpositus. Quem in finem decretum etiam est sessione *trigesima nona*, ut Concilia Generalia continue celebrarentur statis temporibus, uti *quinquennio* post hanc Synodum, et tunc singulis decenniis, in locis vero vel a Papa ante finem cujuslibet Synodi, cum ejus consensu, vel ab ipsa Synodo, definiendis. Decretum ita incipit: *frequens conciliorum generalium celebratio est agri Dominici praecipua cultura.* Quod effatum vix cum experientia conciliatur. Sed et alia sunt ad praecavendum schisma ordinata, formula quoque fidei singulis Pontificibus, ante electionis promulgationem, praescripta est, qua sese credere profiteri debebant, et tenere, sanctam fidem Catholicam, secundum traditiones Apostolorum, generalium conciliorum, et aliorum S. Patrum, in primis octo Universalium Nicaeni, CPolitani, Ephesini, Chalcedonensis, CPolitani quinti et sexti, Nicaeni II. CPolitani octavi, Lateranensis, Lugdunensis, et Viennensis.

§ CCCCXXV. Quibus omnibus ad felicem adductis finem, progressa est Synodus ad novi Papae electionem, estque a viginti Cardinalibus, qui praesentes aderant, et triginta electoribus, a Synodo deputatis, in conclave ingressis, electus Odo de Columna, e nobili illa Columnensium familea, dictusque *Martinus* V., quem Platina a justitia, prudentia, et moderatione inpense laudat. De quo antequam agam, reliqua Synodi decreta et acta strictim recensebo; de praecipuis enim fusius suis expono locis. Huc pertinent 1. Wiclefi condemnatio, et violentiae in ejus cadaver et libros commissae. 2. Vivicomburium tyrannicum, et Antichristianum, virorum praeclarorum Johannis Hussi, et Hieronymi Pragensis, 3. Calicis in eucharistia ablatio Laicis, et communio sub una panis specie definita. 4. Reformationis denique quaedam sunt constituta capita; potissimum sequentia. *α.* Potestas et autoritas Papalis est circumscripta,

ta, cum quod superioritas concilii generalis supra Papam sit definita, tum reservatio et perceptio procurationum, ordinariis et aliis inferioribus Praelatis debitarum, ratione visitationis, nec non spoliorum decedentium Praelatorum, aliorumque Clericorum, sive in curia Romana, sive extra eam, obierint, a Romanis Pontificibus fieri solita, prohibita fuerit. β. Articuli, circa quos reformatio Ecclesiae in Capite et membris a Papa cum concilio fieri debeat, sunt definiti sequentes octodecim. 1. de numero, qualitate, et natione Cardinalium. 2. de reservationibus sedis Apostolicae. 3. de Annatis, communibus servitiis, et minutis. 4. collationibus beneficiorum, et gratiis exspectativis. 5. Confirmationibus electionum. 6. Causis in curia Romana tractandis, vel non. 7. de adpellationibus ad curiam Romanam 8. Officiis cancellariae et poenitentiariae 9. exemtionibus et incorporationibus, tempore schismatis factis. 10. Commendis. 11. fructibus medii temporis. 12. de non alienandis bonis Romanae Ecclesiae. 13. Propter quae et quomodo corrigi et deponi posset Papa Romanus. 14. de exstirpatione Simoniae. 15. dispensationibus. 16. provisione Papae et Cardinalium. 17. indulgentiis. 18. decimis. Ex quibus articulis elucescit, quantopere in vera Ecclesiae corruptione, sicut antea ita et nunc, concutierint. Sunt quidem de nonnullis articulis formata decreta, sed quibus recensendis non inmoror. Denique Synodi decretis et illud addatur, concilium Papiae habendum esse, et omnibus, qui Synodo interfuerunt, plenariam concessam indulgentiam.

§. CCCCXXVI. *Martinus*, cujus praecipua gesta paucis recensenda sunt, in eo totus fuit, ut haereticos et schismaticos debellaret. Contra Wiclefitas et Hussitas edita constitutione a. 1418. Episcopis et Inquisitoribus severe injunxit inquisitionem Misit quoque eum in finem Legatum in Bohemiam et Hungariam, cum amplissima potestate, ipsam expeditionem sacram indixit adversus Hussitas. Excommunicationis fulmen vibravit in Sigismundum, Lithuariae

Principem, qui haereticis patrocinabatur, et Conradum, Archiepiscopum Pragensem, qui ad Hussitas defecerat, anathemate confixit, et exautoravit, jubens quoque Germaniae Episcopis, ut illum captum in custodiam darent. Quam sententiam recenset Raynald. a. 1426. Fratricellos, *Fratres de opinione* dictos in Italia, exstirpare adlaboravit, litteris ad Praesules et Inquisitores eo scopo datis, ibid. apud Raynaldum a. 1428. Denique schismati Papali penitus tollendo incubuit felici cum successu. Cum Alphonsus, Arragonum Rex, Benedictum non tantum fuerit usque ad mortem ejus, quae a. 1423. contigit, tuitus, non obstante Concilii Constantiensis decreto, sed et post ejus obitum novum eligi fecerit Papam AEgedium Munionem, licet invitum, a duobus Cardinalibus, sub nomine *Clementis* VIII., Papa anathematis sententiam in ipsum proferre minatus est. Quo territus Alphonsus cum ipso in gratiam rediit a. 1418., et Clemens se abdicavit a. 1229. Quod exemplum mox secutus est Johannes, comes Armaniaci, qui schisma strenue fovebat, postquam Papa sententiam in eum tulisset, qua sacrorum non tantum usu, sed et temporali potestate, privatus est. Quo fulmine prostratus sese Papae subjecit. Hac ratione finitum est schisma Papale, quod ab a. 1378., quo Clemens VII. electus est, duraverat ad a. 1429. Denique jura sedis Papalis feliciter vindicavit Martinus. Impetravit a Carolo VII., Rege Galliae, ut leges, a Patre durante schismate latae, de beneficiorum collatione, et caussarum Ecclesiasticarum judicio, in praejudicium sedis Romanae, fuerint rescissae, vel emendatae, Rege a juramento, quo se ad earum observantiam, junior adhuc Delphinus, obstrinxerat, absoluto. Quod idem fieri curavit in Anglia, Hispania, et aliis in locis. Recepit etiam Ecclesiasticae ditionis urbes, tempore schismatis occupatas a Principibus. Quibus verbo addatur, Urbani IV. decretum de *festo corporis Christi* fuisse ab ipso novo diplomate confirmatum.

§. CCCCXXVII. Concilium, ex decreto Constantiensis celebrandum

celebrandum Papiae, ut quid in opere reformationis sit praestitum enarrem, inchoari fecit quidem a 1423., sed, cum pauci adessent Praelati, et pestifera lues Ticini grassaretur, loco mutato, transtulit *Senas*, ubi haberi coepit, sed et mox abruptum est, ob paucitatem Praesulum, et ingruentia bella, ac infesta conamina Alphonsi, Arragonum Regis. Quo non obstante, inter generalia concilia locum reservavit, quia legitime est indictum, et universalis Ecclesiae consensum meruit. Nihil interea magni momenti in eo actum est, reformatione Ecclesiae ex Constantiensis decreto, et hujus ipsius Senensis, ad proximum Basiliense concilium dilata. Tantum Wiclefitarum et Hussitarum damnatio confirmata est, et Principes, propositis indulgentiis, incitati sunt ad eam haeresin exstinguendam. Praeterea rata est habita sententia in Benedictum XIII., et adhaerentes schismati: de Ecclesiae Graecae redunitione agi coeptum, sed nihil peractum est. Ne autem reformationis causam videretur missam facere, selectis Cardinalibus in mandatis dedit, ut de ea consulerent, consilia insuper et monita a quibuslibet reciperent, ut omnia scilicet ad novum concilium essent parata. Praescripsit et ipse Cardinalibus vitae puritatem, ac honestatem, apud Raynaldum a. 1224. Sed ipsi interea inputatur, quod divinas leges de matrimoniorum gradibus mutaverit per suas dispensationes, non tantum quod Comiti Fuxensi, Gallo, prioris uxoris sororem, permiserit ducendam, sed et germanam sororem fratri concesserit uxorem. Sed posterius in dubium vocatur, et Papa tantum dispensasse censetur cum homine, qui feminam duxerat, cujus sororem stupraverat: vid. Spondanus a. 1431. In priore vero casu non nisi communi Doctorum et Cardinalium consensu egit. Obiit ex apoplexia a. 1431., cum annos 14, et quod excurrit, sedisset. In sepulchri inscriptione insigni ornatus est encomio, adpellatus *temporum suorum felicitas*.

§. CCCCXXVIII Successit *Eugenius* IV., Venetus, antea Gabriel Condulmerius, Gregorii XII. ex sorore nepos. Ne-

 gotium

gotium quidem initio ipsi intercessit cum Columnensibus, a quibus thesaurum, pro Ecclesiae necessitatibus collectum, repetiit; quo se cito expedivit, seditione eorum in Papam repressa, Venetorum et Florentinorum copiis in eos immissis. Longe gravior, et ipsi funestior, fuit concertatio cum concilio Basileense, quae novum peperit schisma Papale. Quae historia exactiorem meretur narrationem. Indixerat, ut modo indicavi, Martinus concilium *Basileae*, quae notissima est ad Rhenum urbs, secundum decretum Constantiensis et Senensis Synodorum, celebrandum a. 1431., *bulla* eo fini publicata, qua concilii indictionem confirmat, simul Julianum Cardinalem constituit Legatum a latere, et Synodi Praesidem, cum plena potestate. Inter causas Synodi praecipuae memorantur Reformatio Ecclesiae, haeresium exstirpatio, et Ecclesiarum, in primis Graecae, redunitio. Martino interea defuncto, haec omnia confirmavit Eugenius, et Synodus, hac autoritate munita, legitime coacta, et inchoata est mense anni memorati Julio. Ordo autem et modus, quo negotia sunt peracta, hic fuit. Quatuor nationes, Italica, Gallica, Hispanica, et Germanica, in totidem conventus separatos, *sacras deputationes* dictos, divisae sunt, quibus, secundum negotia, ipsis demandata, indita sunt nomina *fidei*, *pacis*, *reformationis*, et *communium*. Singuli conventus habebant suos magistratus et ministros, Praesidem, promotorem, notarium: ter hebdomade propriis in praetoriis conveniebant. Quibus in conventibus omnia prius examinari et concludi debebant, quam ad Synodum deferantur; quod fiebat, si tres saltem conventus in idem consentirent. Decreta dein in ipso concilio adprobabantur, et tunc formam decreti accipiebant, Vid. Augustinus Patricius, Canonicus Senensis, et dein Episcopus Pientinus, in historia conciliorum Basileensis et Florentini; quae *actorum Patricianorum* nomine venit.

§. CCCCXXIX. Synodo hac ratione incipiente, et felicem [illegible]ntente exitum, omnia sunt per Eugenium subito *turbata*

bata; Papa enim, metuens, ne de summa sedis suae autoritate aliquid per Synodum detraheretur, in animum praecipitanter induxit eam dissolvere, et post annum aliam indicere, Bononiae habendam. Praetexuit paucitatem membrorum ejus, bellum inter Philippum Burgundiae, et Fredericum Austriae, Duces, quo Synodus turbari posset, denique in primis unionem Graecorum, qui Basileam venire non poterant, et Bononiam elegerant. Sed vani erant hi praetextus, a Juliano, Praeside et Legato, nec non a Sigismundo Inperatore, dilucide et solide refutati. Nec illi tantum, sed et Clerus Gallicanus, Avarici Biturugum coactus, ipsi quoque Patres Synodi, acriter contenderunt, Synodum nec esse dissolvendam, nec prorogandam. Formavit quoque Synodus, sessione *secunda* et *tertia*, decretum, quo declaravit, se legitimam esse Synodum universalem, potestatem autem ab ipso Christo habere inmediatam, eique Papam esse subjectum, adeoque ab eo dissolvi, aut alio transferri, non posse invitam, eos denique, ne excepto quidem Papa, qui contra eam aliquid tentaverint, gravi esse mulctandos censura. Imo Eugenium admonuit, ut praetensam dissolutionem publice revocet, et intra tres menses vel ipse ad Synodum veniat, vel mittat legatos, gravem ceteroquin subiturus censuram. Praeterea Cardinales stante Synodo si crearet, irritam fore electionem eorum, Papam, si sedes hoc tempore vacaret, in Synodo esse creandum, declaravit. Dogma itaque, in superioribus conciliis sancitum, corroboravit, et perpetuam habere vim sancivit, Papam scilicet conciliis generalibus esse obnoxium in his, quae ad *fidem*, *exstirpationem schismatis*, *et generalem reformationem* spectant, adeoque et Papam ob haeresin, schisma, et pravos mores, judicari ac deponi posse ab ejusmodi conciliis, quippe quae Ecclesiam Catholicam repraesentant et constituunt, nec errare possunt; uti possunt Papae, et subinde erraverunt reapse. Qua occasione sunt variae habitae Orationes, aliae a Legatis, ab Eugenio ad Synodum mis-

sis pro summa Paparum autoritate, aliae ab ipsa Synodo pro sua supra Papas potestate: varii etiam scripti sunt tractatus, in favorem conciliorum Generalium, a viris peritis, uti ex. gr., a Nicolao, Panormitano Archiepiscopo, Johanne, Antiocheno Patriarcha, in opusculo ipsi concilio oblato, Nicolao de Cusa, Germano, S. Florini Constantiensis decano, et postea Cardinali, in libris de *Catholica concordantia*; quos nunquam revocavit, licet, relicta denique Synodi defensione, defecerit postea ad Eugenium, a *Gregorio Corrario*, Veneto-Romanae Ecclesiae pronotario, in Oratione habita ad Sigismundum a. 1433. in ipso loco Synodi.

§. CCCCXXX. Eugenius, Synodum Basileensem contra se, ut contumacem, stricto jure processuram esse, animadvertens, paulo benignius, ad hanc tempestatem avertendam, agendum esse prudenter censuit. Litteras itaque bullatas, post varias tergiversationes, tandem ad Synodum misit, quibus tres bullas, seu litteras Apostolicas, super dissolutione Synodi vulgatas, revocavit, Synodum, usque ad hanc sessionem pro legitima habens, omnia ejus decreta adprobavit, et cum omni devotione prosequi testatus est. Quae litterae sessione XVI. lectae, et cum gaudio adprobatae, sunt. Papa itaque, quod notandum est, concilii generalis superioritatem supra Papam solenniter agnovit et sancivit. Admissi etiam mox sessione XVIII sunt Legati Papae, utque vice et nomine Eugenii praesiderent, sed sine jurisdictione coactiva, et salvis modis procedendi, hucusque a Synodo, et in ea, observatis, denique ut sigillo et bulla Synodi obsignarentur acta. Quo facto, de novo sunt confirmata decreta praecedentium sessionum de suprema concilii Generalis, etiam supra Papas, autoritate. Praeterea sessione XXIII forma juramenti, a Papa, cum electus est, praestandi, praescripta est, qua solenniter confitebatur, se fidem Catholicam, et decreta conciliorum generalium, in specie Basileensis, servaturum, et talium conciliorum celebrationem promoturum esse, denique pro fidei puritate, ... morum

morum reformatione, ac pace populi Chriſtiani, laboraturum eſſe. Sed pax, hac ratione inter Synodum et Papam facta, brevi eſt penitus rupta. Cum enim ſeſſione XXV. de loco Synodi, in cauſa unionis Graecorum habendae, diſſentirent Patres Synodi, dum Legati, cum pleriſque Praeſulibus, Florentiam et Utinum, tanquam loca et Graecis et Papae commodiora, etiam ſecundum pacta cum Graecis conventa, nominarent, alii, ſed longe majore numero, licet ex ſecundi Ordinis ſacerdotibus, Duce Ludovico, Cardinale Arelatenſi, Baſileam, aut Avenionem, aut locum in Sabaudia, praeterea, cum ſeſſione XXVI. et ſeq. Eugenium cepiſſet Synodus variorum criminum accuſare, citareque coram Synodo, etiam contumacem pronunciare, inſtituiſſet, licet contra Principum Chriſtianorum plerorumque, etiam Sigiſmundi Inperatoris, et Regis Hiſpaniae, voluntatem; ſciſſa eſt ipſa Synodus in partes, et Eugenius eam eſſe Ferrariam transferendam declaravit, cum Cardinalium, Archiepiſcoporum, ac multorum Epiſcoporum, conſenſu, edito diplomate Bononiae. Permiſit tantum cauſam Bohemorum, reſpectu communionis ſub utraque ſpecie, terminari Baſileae intra triginta dies, confirmavit vero decreta Synodi uſque ad eam tranſlationem, ſed *abſque praejudicio juris, dignitatis*, et praeeminentiae ſedis Apoſtolicae. etc.

§. CCCCXXXI. Hiſce Papae mandatis ad Synodum delatis, variae ſunt conſultationes habitae, diverſi etiam animorum motus exorti: donec decretum ſit, *diſſolutionem* et *tranſlationem* Synodi eſſe irritam; ſicut mox declaratum eſt, ſimul Papae injunctum, ut eam revocaret, alias cenſuram Synodi ſubiturus. Prohibitum praeterea eſt, ne quis Synodum propterea deſerat, aut Ferrariam tendat, ſub poena excommunicationis et depoſitionis. Denique, poſt prolixas diſputationes, declaravit Synodus, has propoſitiones eſſe *veritates fidei*, ſcilicet, concilium generale eſſe ſupra Papam, nec poſſe ſine ſuo conſenſu a Papa *autoritative* diſſolvi, aut alio transferri, repugnantem vero his veritatibus eſſe

 cenſen-

cendendum haereticum. Quibus stabilitis, ad Eugenium deponendum se adcinxit Synodus, et actu perfecit, non obstantibus Regum et Principum consilius et dehortationibus. Pronunciata est sententia sessione XXXIV. a. 1439. qua depositus est Papa, tanquam *notorius et manifestus contumax, mandatis Ecclesiae Universalis inobediens, violator canonum Synodalium, pacis et unitatis Ecclesiae perturbator, notorius Simoniacus, perjurus, incorrigibilis, schismaticus, haereticus, dilapidator jurium et bonorum Ecclesiae, inutilis et damnosus.* Nec hic substitit Synodus, licet pauci adessent Praesules, sed ad novi Papae electionem provolavit. Electus est a Cardinalibus praesentibus, et Synodi Deputatis aliis, Amedeus, Dux Sabaudiae, in secessu Ripallensi vitam agens devotam, dictusque *Felix* V. Quae electio adprobata est, et promulgata, sessione XXXIX. et XL., damnata quoque, sessione sequente, sententia Eugenii contra Felicem, ejusque obedientiam, veluti *scriptum famosum, schismaticum, haereticum.* Nominavit vero Felix, concilii jam Praeses, civitatem Lugdunensem locum concilii, intra triennium celebrandi, absque ut Basileense sit dissolutum; quod vel ibi continuandum, vel ad civitatem Lausannensem esse transferendum, decretum est.

§. CCCCXXXII. Actis Synodi, quae ad historiam Paparum pertinent, enarratis, reliqua suis locis proferam, et hic praecipua tantum recensebo simpliciter. 1. Ad *fidem* spectat cum definitio inmaculatae conceptionis Mariae Virginis, tum damnatio libelli *Augustini de Roma*, Nazareni Episcopi, ex Ordine Eremitarum S. Augustini, de *Christo* et *Ecclesia*, ob male sanas opiniones, uti de humana Christi natura fere Deificata, in primis, quod habeat, *Christum quotidie peccare*, et *ex quo fuit Christus, quotidie peccasse*, licet illud non Christi, sed Ecclesiae, respectu, et ob arctam Christi et Ecclesiae unionem dixerit. 2. Ad *ritus* religiosos pertinet festum inmaculatae conceptionis, et visitationis, Mariae, a Synodo sancitum, nec non decretum de [illegible] eucharistia

eucharistia sub una specie a Laicis sumenda, cum Christus integer sit sub alterutra specie, et consuetudo Ecclesiae pro lege habenda. 3. *Regiminis* et disciplinae respectu, definita est superioritas concilii Universalis, et nonnulli abusus proscripti. Quo pertinet electio Papae cum formula fidei, et decretum de numero et qualitate Cardinalium, de aetate et qualitatibus Episcoporum eligendorum, de excommunicatione, interdictione, praeterea contra reservationes, concubinarios, Simoniacos, Papales usurpationes, et frivolas adpellationes, Annatas quoque, quae abolitae sunt. De quo postea, ubi etiam de Bohemis.

§. CCCCXXXIII. Interea dum Synodus Basileensis continuaret sessiones, et acta persequeretur, Eugenius quoque non quievit, sed Synodum habuit, quam Basileensi opposuit, primum Ferrariae a. 1438., dein Florentiae, quo translata est. Cum Basileenses, ut hujus rei aliquam dem notitiam, actionem contra Eugenium coepissent instituere, et Graecos Basileam conarentur adlicere, ut de unione ageretur, Papa, qui concilium illud propterea volebat dissolutum, et alium in locum transportatum, edita Bononiae constitutione a. 1437, cui octo Cardinales cum Papa subscripserunt, declaravit, Synodum, nisi ab actione contra Papam desistat, esse Ferrariam transferendam; sicut et mox, cum Basileenses in actione sua pergerent, factum est, nova edita constitutione qua jubentur omnes se *Ferrariam* conferre a. 1438. Inchoata quidem ibi est Synodus, et sedecim sunt habitae sessiones, sed, peste ibi grassante, translata est *Florentiam*, ubi novem reliquae sunt habitae, a. 1439., quibus Synodus est absoluta. Praesedit Eugenius ipse, adfuerunt e Cardinalibus, et Praelatis Latinis, haud magno numero, Gallicani Praesules eo a Rege prohibiti sunt tendere, et Basileae manserunt, paucis exceptis, longe maximam partem, et Clerici, et Regum ac Principum Oratores. Ex Oriente interfuerunt, praeter ipsum Inperatorem, Patriarcha CPolitanus, et reliquorum Patriarcharum vicarii, prae-

terea Abbates et Praelati haud exiguo numero. Acta Synodi a Sylvestro Sgyropulo, M. Ecclesiarcha et Dicaeophylace, qui praesens adfuit, confecta, lucem viderunt opera Creygtonis, cum versione et notis a. 1660. sed alia, ab his diversa, et Latinis faventiora, a Theodoro Xanthopulo conscripta, in lucem prodierunt Romae. Comprehendunt fere nihil aliud ac disputationes Graecos inter et Latinos de capitibus inter eos controversis, et unionem inter eos initam. De quo postea. Canonem Vet. Test. fuisse in hoc concilio definitum, accensitis sic dictis libris apocryphis, refert quidem Caranza in *summa* conciliorum, sed in actis nihil simile occurrit, nec videtur verum. Vid. Raynoldus praelection. XLI., et Rivetus Isagog. cap. X. Praeterea Synodi Basileensis dissolutio confirmata est, et omnia acta, exceptis in causa Bohemorum, post translationem condita, nulla sunt et irrita declarata, ipsi quoque conciliarii schismatici habiti, et puniendi.

§. CCCCXXXIV. Hac ratione Ecclesia rursus varie est scissa, et inter duos Papas, Eugenium ac Felicem, et inter duo concilia generalia, Basileense et Florentinum. Basileense postea rursus damnatum est a concilio Lateranense Vto, sub Julio II. et Leone X. Pontificibus, sed adprobatum ac confirmatum a Lausanense, ut ex ejus diplomate observavit Raynald. a. 1449. Scripsit quoque contra Basileense, tanquam illegitimum, et numero Generalium expungendum, L. Holstenius, cujus dissertatio inserta est tom. XIII. conciliorum Labbei, in adpendice, sed pro Basileense calamum strinxit Launoius p. I. epist. 22. et Edmund. Richerius Sorbonicus de Conciliis p. II. Quam quaestionem licet Catholico Romanis relictam velim, non possum tamen quin verbo observem, translationem concilii Basileensis fuisse a Papa factam 1. contra conciliorum generalium praerogativas et autoritatem; sunt enim Papis superiora. 2. adversus ipsius Eugenii solennem in Synodo Basileensi declarationem, de non dissolvenda illa, nisi post reformationis opus perfectum,

fectum, et cum ipsius Synodi consensu, denique ex justis et manifestis causis, quae non fuerunt, nec judicium de iis penes Papam, sed ipsam Synodum, erat.

§. CCCCXXXV. Schismate hac ratione facto, partes Eugenii manserunt superiores, et magis magisque confirmatae sunt. Adversarium initio habuit Alphonsum, Arragonum Regem, et Fridericus III., Germanorum Rex, neutralitatem tenuit cum Principibus Germaniae; sed ea obstacula e medio sustulit. Alphonsus sese Papae opposuit, causa regni Neapolitani, quod mortua Johanna regina, ipse Renato, Duci Andegavensi, dederat, ejusque jura contra Alphonsum, regni invasorem, tuitus erat: postea vero, ut eum, qui regnum, pulso Renato, occupaverat, sibi devinciret, et a Felice ac concilio Basileense abstraheret, ejusque quoque auxilio contra Franciscum Sfortium, Ecclesiasticae ditionis hostem, indigeret, concessit ipsi regni Neapolitani investituram, pace cum ipso facta. Pacta conventa et diplomata Papae hanc in rem, recenset Raynaldus a. 1443. Germani, qui neutralitatem, quam ab a. 1438. per octo annos tenuerant, Synodum Basileensem reveriti, nec ab Eugenio deficientes, suspensa veluti obedientia, donec alio in concilio concordia iniretur, redierunt his conditionibus ad ejus obedientiam a. 1447. ut 1. generale concilium, loco et tempore designando, celebraretur, 2. professio potestatis, autoritatis, et praeeminentiae conciliorum generalium, a legatis Apostolicis facta, confirmaretur diplomate, 3. nationis Germanicae gravamina tollerentur, et 4. decreta contra Archiepiscopos et Electores, Coloniensem et Trevirensem, rescinderentur. Consensit Eugenius in has conditiones, editis diplomatibus, apud Raynaldum, censuras propter neutralitatem pronunciatas revocavit, et acta ejus tempore facta rata habuit.

§. CCCCXXXVI. Sed res cum Rege Galliae, Carolo VII., et Ecclesia Gallicana, minus ex voto successit. *Pragmatica*, ut adpellatur, *sanctio* in conventu Bituricensi lata erat

[illegible] Procerum, et in Synodo Basileensi adprobata, [illegible] instauranda, et libertatibus Ecclesiae Gallicanae [illegible], qua superioritas conciliorum est sancita, Aristocraticum in Ecclesia regimen institutum, Paparum autoritas [illegible], varii curiae Romanae abusus circa regimen [illegible] aboliti sunt. Quam sanctionem Eugenius aegerrime tulit, omnique ope ejus abrogationem efficere conatus est, missis etiam ad Regem litteris, apud Raynaldum a. [illegible] et 1440 Sed irrito conatu. Postea tamen obtinuit a [illegible] I. Leo X., invita Ecclesia Gallicana. Nihil magis [illegible] apud Eduardum, Lusitaniae Regem, quem litteris [illegible] a. 1433. reprehendit, quod causas de jure patronatus [illegible] suum traheret tribunal, et Praesules in jus vocaret. [illegible] in statu res reliquit Eugenius, a. 1447. defunctus, Papa alias non spernendus, munificus, liberalis in pauperes, austerus in vitae modo, et patronus litteratorum. Notabiles fuerunt ejus, jam morituri, voces ad religiosos: *quanto magis conduxisset saluti animae suae, si nunquam Cardinalatum [illegible] obtinuisset. Sed in suo monasterio religiosam [illegible] coluisset*; ut habetur in vita ejus apud Ray-[illegible]

[illegible] CCCXXXVII. Successor ejus Tomas Sarzanensis, [illegible] Bononiensis, et Presbyter Cardinalis, sumto no[illegible] V., schisma vidit penitus exstinctum, omnes[illegible] sub uno capite unitas. Nuncio de ejus elec[illegible] Germaniam delato, Rex Germanorum Fridericus, [illegible] abrogationem in solenni conventu Ordinum [illegible] approbavit, et obedientiam jussit exhiberi Nicolao: [illegible] nes initae sunt a Johanne S. Angeli, Diaco[illegible], et sedis Apostolicae per Germaniam legato, [illegible] et Principibus, quibus Ecclesiasticas digni[illegible], conferendi modus, ac annatas exigendi, [illegible] Quae *concordata Germanica* adpellari solent, [illegible] constitutione, confirmata sunt a. 1448. [illegible] illustrabit Schilterus. Ceterum, ut hoc o-biter

biter obſervem, abolita quidem haec concordata ſunt tempore reformationis ſtabilitae, reſpectu Paparum, ſed vigent quoad Principes, qui eodem jure, quo antea Papae, gaudent in capitulis. Vid. Boehmer Jur. Canon. l. I. tit. II. Inita quoque pax eſt ope Caroli, Regis Galliarum, inter Felicem, et Synodum Baſileenſem, quae tunc Lauſannae continuabatur, ab una parte, et Nicolaum ab altera, in has conditiones, ut Felix ſponte abdicaret, et poſt abdicationem, primus, ac Decanus, Cardinalium, nec non Legatus perpetuus ſedis Apoſtolicae in Germania eſſet, et ditionibus Sabaudiae: praeterea geſta ſive in concilio, ſive per Felicem, rata eſſent, denique omnia interdicta, et ſententiae in Baſileenſes, eorumque patronos, caſſarentur. Quibus conditionibus ratihabitis, Nicolaus pro ſolo Pontifice eſt agnitus, et ſchiſma penitus exſtirpatum. Quam in rem tres publicavit conſtitutiones Nicolaus, apud Raynaldum, et in conciliis Labbei, ut et in libro, cui titulus *Amedaeus pacificus*. Vid. etiam acta ad pacem pertinentia apud D'Acherium in Spicileg. tom. III. Ceterum Felix ſeceſſit Ripaliam, Sabaudiae caſtrum, ad ripas lacus Lemanni, ubi reliquum vitae tempus otio et voluptatibus exegit, brevi poſt mortuus a. 1450., ut ex Brevi Nicolai, a. 1450. patet, in quo ejus jam defuncti fit mentio. Vid. Biblioth. Italica tom. IX.

§. CCCCXXXVIII. Reliqua Nicolai acta levidenſi brachio perſtringam. Indixit 1. et celebravit *jubilaeum* a. 1450., ſecundum Clementis VI. conſtitutionem, de jubilaeo ſingulis quinquaginta annis habendo. Quo etiam tempore canonizavit Bernardinum illum Senenſem, praecipuum Ordinis Franciſcanorum *de obſervantia* promotorem; cujus ſingularis, ut ſupra monui, fuit devotio erga nomen *Jeſu*, quod in tabula depictum, et ſculptum, offerebat auditoribus adorandum. 2. Fredericum III. coronavit Inperatorem 3. Manichaeis, qui in Boſnia narrantur repullulaſſe, ſed et Bohemis exſcindendis, vel convertendis, incubuit 4. Claſſem

inſtruxit contra Turcas, ad CPolin tuendam, ſed quae non, niſi poſt urbem a Mohamete expugnatam, adpulit, ſimul intercepta eſt a. 1453. Defunctus eſt a. 1455., et celebratur tanquam litteratorum amator et promotor liberalis: ſed vitiis non caruit, inter quae ebrietatis illud ipſi fuit familiare, ſecundum Volaterranum.

§ CCCCXXXIX. Suffectus in ejus locum eſt Alfonſus Borgia, Hiſpanus, ſeptuagenario major, ſub nomine *Calixti* III., quo jam uſus eſt, cum ſeſe ad bellum ſacrum voto obſtringeret, nixus, ut fertur, praedictione Papatus ſui a Vincentio Ferrario prolata. Fuit autem praecipua ejus cura, Principes Europae ad bellum ſacrum contra Turcas excitare, claſſem contra eos conſtruere, ſed et eo ſcopo, vel praetextu, pecuniam corradere, decimis toto orbe Chriſtiano exactis. Quibus ſe objecit Pariſienſis Academia, et provinciae Rothomagenſis clerus, licet Rex cum Eccleſia Gallicana conſenſiſſet. Vid. litterae Calixti in Spicilegio Dacheriano. Expoſtularunt quoque cum eo Germani ſuper pecuniarum extorſione, et Concordatorum violatione. Quas criminationes ipſe diluere conatus eſt in litteris ad Fredericum, apud Raynaldum a. 1457. Papae vero ad eas expeditiones currenti ſtimulos addidit Antoninus, Archiepiſcopus Florentinus, elegante coram ipſo habita oratione, quae Chronico ejus inſerta eſt. Indixit quoque, eum in finem, preces, ad ſignum campanae meridianum a populo fundendas: quae ab eo tempore in uſu eſſe coeperunt. Quo ipſo tempore celebris illa victoria de Turcis ad Bellogradum, ope Hunniadae, Hungarorum regis, et celebratiſſimi Herois, eſt reportata. Ob quam victoriam non inſtituit quidem, ſed renovavit, et celebrius fecit, propoſitis quoque indulgentiis, feſtum *transfigurationis Chriſti.* Exſtat de eo diploma, a. 1457. datum, apud Raynaldum. Autor etiam Henrico, Caſtellae Regi, fuit, ut bellum gereret contra Mauros Granatenſes, ampliſſimis promiſſis indulgentiis, militibus non tantum, ſed et adjutoribus, qui pecuniam conferrent.

ferrent. Denique sese Regnorum causis inmiscuit. Matthias, Hunniadae filius, Rex Hungarorum electus, et a Georgio Podiebracio in carcere detentus, ope ejus est liberatus, et regnum capessivit. Graviores ei fuerunt lites cum Ferdinando, filio notho Alfonsi, Regis Arragonum et Siciliae. Papa enim Alfonsi mortui regnum, tanquam feudum Ecclesiae, ad se pertinere contendit, teste Antonino in Chronico, et in nepotem suum conferre voluit. Ferdinandum vero, qui illud haereditatis titulo adire volebat, Papa, intentato anathemate, repulit. Sed Ferdinandus sese, Eugenii IV. bulla, qua legitimatus erat, prolata, defendit, Regemque dixit, et ad universale concilium adpellavit. Vid. Antoninus in Chronico. Defunctus est a. 1458. Notantur in ipso praecipue vitia ambitionis et avaritiae. Reliquit moriens 115 *millia nummum aureorum*, in usus, ut praetendebat, belli sacri, teste Platina: Nepotes quoque promovere in primis adlaboravit. Secundum Pontanum vero, in *historia belli Neapolitani*, fuit, *fluxa fide*, *pertinace ingenio*, *variis consiliis*, et *praecipiti ambitione*.

§. CCCCXL. Excepit ipsum AEneas Sylvius Picolominaeus, dictus *Pius* II., qui exemplo suo confirmavit, quantam animi mutationem adferat vitae et muneris ratio. *Nemo magis laboraverat*, ut verbis Mezeraei ad a. 1461. utar, *reducendae Paparum potestati inter terminos canonum, quam AEneas Sylvius; et nemo inter Papas magis solicite laboravit, ut eandem potestatem ultra juris et rationis omnis limites extenderet, quam fecit Pius.* Ante Pontificatum meruit communem adplausum, et contra illimitatam Paparum potestatem militavit, ursitque adpellationes a Papa ad concilium, curiae Romanae vitia perstrinxit, reformationis opus promovere contendit, scriba fuit in concilio Basileensi, ejusque anima, cujus etiam nomine varias obiit legationes, ad ejus autoritatem et decreta tutanda. Conscripsit quoque ejus historiam satis diligenter et fideliter, *duobus Commentariorum libris*, in *fasciculo rerum expetend. et fugiend.* Fre-

 derico

derico III. a secretis factus Romam ad Nicolaum est ablegatus, cum ipso de coronatione Inperatoria acturus, dein ab eodem ad Calixtum missus, ibi retentus, et Purpuratis est adscriptus, ac dein Papa creatus. Praestitit sese haud uno nomine celebrem, etiam famosum. Statim ac Papa esset factus retractavit acta et scripta in favorem concilii Basileensis contra Eugenium, cujus retractationis diploma, a. 1463. datum, exstat apud Baronii continuatores. Adpellationes ad concilium severe prohibuit; quas etiam erroneas et detestabiles vocat, et adpellantes declarat reos majestatis, et haereticae pravitatis, iisdem etiam poenis obnoxios. Superest diploma in *commentariis* Gobelini l. III. Pragmaticae Sanctioni regni Galliae bellum indixit, ejusque abolitionem a Ludovico XI. a. 1461. inpetravit, invita Curia et Academia Parisiense.

§. CCCCXLI. Ferdinandi, Alfonsi Regis filii nothi, partes tuitus est, contra Renatum, Siciliae Regem, et Gallos, respectu regni Siciliae, nec Ferdinandi jura tantum confirmavit, sed et thesauros, pro expeditione sacra collectos, exhausit in gratiam ejus, eoque rem adegit, ut Galliae caussa in regno Neapolitano fuerit dilapsa. Favit autem Ferdinando, ut fertur, spe familiae Picolomineae amplificandae. Quo spectat, quod Ferdinandi filiam Antonio Picolomineo, nepoti suo, procuraverit uxorem, cum Amalphitano ducatu, nomine dotis, Ursinos, aliosque Romanos proceres, sub anathemate abstraxit a partibus Gallicanis. Sed nihil non ad Pontificiam Majestatem, in summo culmine ponendam aut tuendam, egit, omnesque ei adversantes deprimendos per censuras. Praeter modo memorata, Sigismundum, Austriae Ducem, ob jus Ecclesiasticum violatum, confixit censuris; ad concilium autem, et universum populum Christianum, adpellantem pronunciavit laesae Majestatis, ac fautoriae haeresios, reum, Dietherum quoque, Archiepiscopum Moguntinum, caussa simoniae, et perduellionis in Sedem Apostolicam ac Inperium, excommunicatum, simul ad

concilium

concilium adpellantem, exauctoravit. Denique, indixit non tantum unam et alteram expeditionem sacram in Turcas, et in bellicos sumtus prioris expeditionis exegit a Laicis redituum trigesimam, a Judaeis vigesimam, a Clericis decimam, quae in fumum abiit: de quo exstat libellus Leodrisii Cribelli inter scriptores Italicos Muratorii tom. XXIII. ad alteram et ipse ire decrevit, a. 1463. profectus eo fine Anconam, ut triremem conscenderet: sed copiae, defectu Ducis et stipendiorum, dilapsae sunt, et ipse diem obiit ibi supremum. Circumfertur nobile ejus dictum, *sacerdotibus magna ratione ademtum connubium, sed majore quadam restituendum.* Varia ab ipso condita sunt opera, inter quae peculiarem merentur adtentionem historica, ut *de gestis concilii Basileensis, de ortu et gestis Bohemorum, Cosmographia de rebus a se gestis*, quae historia sub Johannis Gobelini, Secretarii sui, nomine prodiit.

§. CCCCXLII. *Paulus* II., antea Petrus Barbus, patria Venetus, et Eugenii IV. e sorore nepos, successor Pii, multa habuit vitia, parum aut nihil virtutis. Litterarum rudis, earum fuit hostis, et litteratorum persecutor, qui litterarum humaniorum studiosos dixit haereticos. Sustulit etiam Ordinem *adbreviatorum*, eosque lucro privavit, inter quos erat Platina, qui propterea vehementer cum eo in epistola expostulavit, quare in carcerem conjectus est, et varie vexatus. Pactiones juratas in conclavi ante electionem dissolvit, et Cardinales partim blanditiis, partim terrore, ad consensum compulit, ipse primum ad id excitatus per duos Praesules, qui, Cardinalatum ambientes, et per illas pactiones, quae numerum Cardinalium ad 24 restrinxerant, aditum sibi videntes praeclusum, Paulo inter alia dixerunt, *indignum esse, vicariam Christi potestatem humanis conditionibus subdi, ipsumque non tam sui arbitrii, quam alienae administrationis ministrum videri, idque agendum, ut autoritatem Ecclesiae apud se, non apud Cardinales, esse, omnes agnoscerent.* Vid. Jacobus Picolomineus, Cardinalis Papiensis, in

Commentariis l. II. et in Epistolis; quae Pii II. Commentariis adjungi solent. Infamem sese praeterea praestitit, perjurio, luxu, et pompa: *sub ipso januae vitiorum reclusae*, teste Volaterrano l. XXII., *antiqua pastorum disciplina pessundata, dies toti aut voluptati, aut nummis pensitandis, aut numismatis dati, et sive gemmis, sive imaginibus, spectandis*. etc. Ceterum ad magnificentiam, et religiosam pompam Pontificis, et aulae Papalis, sacrorumque celebrationem ambitiosam cognoscendam, legi meretur narratio Frederici III. adventus Romam, ab Augustino Patricio conscripta, in Musaeo Ital. Mabillon. p. II.; ubi inter alia notari merentur verba autoris: *Ecclesia Romana, Deo bene volente, imperio et divitiis, Pontificum diligentia, praesertim Pauli nostri* (Pauli II.) *aucta, eousque processit, ut maximis quibusque regnis sit comparanda. Contra vero, Imperii Romani autoritas, et vires, adeo sunt diminutae, atque adtritae, ut, praeter nomen Imperii, fere nihil remanserit. — — — Olim magnae Imperatorum et Caroli vires — — — — Pontificis autem tanta erat potentia, quanta ab Imperatoribus permittebatur.* Cardinales quoque ornavit *rubris capitiis*, quod Pontificum solebat esse proprium, praeterea panno ejusdem coloris equos eorum jussit esse stratos: sibi autem paravit *mitram*, quae, tribus educta coronis, *Regnum* adpellatur, quam Papae jam a longo desierant gestare. Notanda etiam sunt ejus verba, cum a Platina reprehenderetur: *ita nos ad judices revocas? acsi nescires, omnia jura in scrinio pectoris nostri esse collocata.* Taxat quoque in ipso Jacobus Papiensis epist. 156. *vanos sermones, et astrologiam judiciariam*, cui credere censebatur. Laudi tamen ipsi datur, quod labem Simoniacam oderit, et liberalis fuerit, indulgentias etiam, temporum necessitate concessas, abrogaverit, quod maximam partem essent lucratoriae, ut testatur Franciscus Philelphus l. XXXV. epist. 1. Ceterum Jubilaeum ad annum 25*tum* revocavit, et Georgium, Bohemiae regem, Hussitarum fautorem, exauctoravit. Obiit a. 1471., cum septem annos sedisset.

§. CCCCXLIII.

§. CCCCXLIII. Successor ejus, Franciscus de Ruvera, ex infimis ministeriis ad summum gradum evectus, ex Ordine Minorum, dictus *Sixtus* IV., litteris quidem non adeo fuit excultus. licet Scholasticae Theologiae non inperitus, attamen litterarum et litteratorum promotor. Bibliothecam exstruxit Vaticanam, et ornavit, ei praefecto Platina, et libris undiquaque advectis, licet de Theodoro Gaza haud bene fuerit meritus, cum librum suum ei offerret, qui propterea dixisse fertur, *asino non offerendos esse nisi carduos.* Devotionis etiam ejus temporis sese praebuit promotorem, ut ex ejus bullis, ac constitutionibus, apud Raynaldum constat. Festa inmaculatae *conceptionis et visitationis* Mariae instituit, immunitates et privilegia mendicantium amplificavit, Bonaventuram canonizavit, novam congregationem Minimorum Francisci de Paula confirmavit; ne alia similia memorem. Sed infamiae notam sibi inussit per Nepotismum, pecuniae corradendae studium, et libidinis patrocinium. Nepotum fuit studiosissimus, magis ex sororibus, quam fratribus, in primis ex sorore majore natu: quare a nonnullis, ut a Machiavello hist. Florentin., et aliis, eorum parens fuit habitus. Honoravit autem eos amplissimis dignitatibus, et spoliis Ecclesiae ditavit: adeo ut ab ipso potissimum censeatur incepisse *Nepotismus.* Vid. Volaterranus in *historia Nepotismi.* Pecuniae coacervandae maximam dedit operam, ut ad sumtus, in Nepotes effundendos, et ad bella, haberet sufficientes. Vetera non tantum vectigalia auxit, nova indixit, decimas a Clericis exegit, sed et nova instituit, ac odiosa collegia, quorum munia erant publice venalia. Qualia fuerunt *breviatorum*, *solicitatorum*, *adstipulatorum*, sine quibus tabulae non possent confici, *Janizzariorum*, *Stradiotarum*, *Mammaluchorum.* Vendidit quoque officia *procurationis* camerae, *notariatus Apostolici*, etc. Vid. Bonvinius in ejus vita. Unus Nepotum Petrus Riarius, cui maxime favit, fuit quidem perditissimi luxus vir, et nobile exstruxit Papa lupanar Romae, quod tamen rarum non est

in Italia, vid. Agrippa de *vanitate scientiarum* c. 64. sed nec probabile, nec verum, est, quod, ut Balaeus centur. VIII. fide Wesseli Groningani, et Saldenus *Ot Theolog.* fide Agrippae, referunt, liberum Sodomiae exercitium nonnullis Cardinalibus, id pro mensibus aestivis petentibus, concesserit: nusquam etiam illud reperitur apud Wesselum aut Agrippam, nec etiam apud Flacium in *catalogo testium.* Vid. Baelius in Lexico. ‘

§. CCCCXLIV. Majore jure ipsi inputatur, quod facem belli accenderit in Italia, seseque armis magis aptum natum, quam religioni, demonstraverit. Mediceos, Principes Florentinos, eorumque causa ipsos Florentinos, inmani prosecutus est odio, eorumque perniciem omni studio quaesivit. Inmissi sunt in eos, conscio, ut historiae Florentinae scriptores tradunt, Papa, conjurati a. 1478., a quibus Julianus Mediceus est confossus, Laurentius vulneratus, et aegre ereptus. Dein mox bello petivit eum et Florentinos, a Ferdinando, Rege Siciliae, adjutus, et Senensibus; quo ad extrema redacti Florentini, superati fuissent, nisi Laurentii prudentia pax fuisset cum Ferdinando, invito licet Papa, inita. Ceterum infensus erat Mediceis ob caussas quasdam ad temporalem Ecclesiae Romanae statum pertinentes, et commoda nepotis sui Hieronymi Riarii. Bellum praeterea cum ipso Ferdinando gessit, se adjungens Venetis, sed quos mox deseruit, partes Ferdinandi contra eos suscipiens, pro Hercule Estensi, Duce Ferrariae. Denique, cum Veneti, spreto Pontifice, pacem cum hostibus fecissent, tantum inde concepisse traditur moerorem, ut brevi fuerit e vivis ablatus, dignus itaque hoc epitaphio

Pacis ut hostis eras, pace peremtus obis.

Alia quoque virulenta epitaphia reperiuntur apud Balaeum, centur. VIII Solent quidem ipsi Baptistae Mantuani in Alphonso hi adplicari versus

At

At tu, inplume caput, cui tanta licentia quondam
Foemineos fuit in coitus, tua furta putabas,

etc. sed sine solida ratione. Vid. Baelius in Lexico.

§. CCCCXLV. Successor ejus *Innocentius* VIII., antea Baptista Cybo, sive ex ignobili familia, ut Onuphrius in *comment. de Pontificibus et Cardinalibus*, sive ex illustri Cyborum apud Genuenses, ut idem in ejus vita tradit, sese haud minus praestitit infamem. In initio visus est nil nisi bella meditari. Principes unire, et classem instruere, adgressus est contra Turcas, qui Italiae littoribus inminebant; Ferdinando, Castellae regi, decimas concessit, et indulgentias cruciatis proposuit in bello contra Mauros Granatenses, eo cum successu gesto, ut eorum in Hispania regnum fuerit exstinctum. Ferdinando, Regi Neapolitano, bellum indixit, quod nobiles regni vexaret, et tributa sedi Apostolicae negaret. Carolum VIII., Galliae Regem, in Italiam evocavit, sub spe vindicandi regni Neapolitani, quod sui juris esse contendebant Galli. Suscitavit etiam persecutionem Waldensium, et cruciatos in eos conscripsit; vid. Leger et Perrin in eorum historia, sed deinde se otio dedit, et luxui, nihilque amplius egit. Fuit autem, si Volaterrano et Satyricis sit credendum, vitae infamis, et admodum scandalosae. Secundum Volaterranum fuit Pontificum primus, *qui novum exemplum introduxit palam liberos nothos jactandi, et eos divitiis cumulandi; innatam quoque avaritiam jocis ac dicteriis transigebat.* Inventa traduntur decies centena millia nummum aureorum, ab ipso, belli Turcici et Neapolitani obtentu, congesta. Epitaphium a Marullo ipsi positum habet,

Spurcities, gula, avaritia atque ignavia deses,
Hoc, Octave, jacent, quo tegeris, tumulo.

Tribuuntur etiam Marullo haec in Papam disticha a

Mornaeo, licet Baelius ea in sua editione invenirio neget,

Quid quaeris testes, sit mas an foemina? Cybo,
Respice natorum, pignora certa, gregem.
Octo nocens pueros genuit, totidemque puellas,
Hunc merito poterit dicere Roma Patrem.

Eundem in modum Sannazarius de ipso.

Innocuo priscos aequum est debere Quirites,
Progenie exhaustam restituit patriam.

§. CCCCXLVI. Ultimus hujus seculi, et omnium scelestissimus, fuit Alexander VI., antea Rodericus Borgia, Cardinalis Portuensis, nepos Calixti III., Papa creatus a. 1492. a Cardinalibus, partim auro corruptis, partim promissis amplissimorum munerum, partim etiam morum similitudine, pellectis. Erat enim jam tum vitae infamis, qui ex Vanozia, Romana puella, quatuor procreavit filios, et unam filiam Lucretiam, cum Cardinalis esset. Nec Papa factus castiorem duxit vitam. De filia ejus hoc notum est epitaphium

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine, sed re
Thais, Pontificis filia, sponsa, nurus.

Tradit Onuphrius, eum sese *omni jucunditatis generi sine discrimine dedisse*, praeterea sub ipso *gladiatorum et Sicariorum in urbe nunquam fuisse licentiam majorem, nunquam populo Romano libertatem minorem, delatorum fuisse ingentem numerum, levissimo maledicto poenam mortis fuisse; grassatorum etiam omnia plena, nec noctu tutum per urbem iter, nec interdiu extra urbem*, Romam *factam esse carnificinam*, illaque omnia permisisse Papam, suorum causa, quibus omnia indulsit.

Guiccardi-

Guiccardinus hist. l. I. refert, eum, cum *filios suos ardenter amaret, omnium Pontificum primum, qui, suae infamiae ex parte velandae causa, nepotes eos adpellare solebant, filios adpellasse, et cunctis mortalibus tanquam filios ostentasse.* Deinde lib. II. dicit, *nunquam forte, post hominum memoriam, deterioribus artibus fuisse Pontificatum administratum, nihilque tam iniquum esse, quod in ejus Pontificis scelesta natura non facile crederetur.* Denique ipsius funus enarrans lib. VI. testatur, universam Romam cum incredibili laetitia concurrisse, vix oculos satiantem adspectu *serpentis exstincti, qui ambitione inmoderata, perfidia pestifera, libidine monstrosa* etc. *totum intoxicaverat mundum.* Hunc ipsum tamen hominem scelestum, addit, ab *ineunte aetate ad extremum usque vitae diem*, singulari, ac pene perpetua, gavisum esse felicitate, manifesto indicio, ut ipse observat, *quam male homines judicent, qui, quicquid mortalibus vel fausti, vel adversi, accidit, ex bene maleve factorum caussis manare ajunt.* Praeterea fuit, teste Onuphrio, perfidiae plusquam Punicae, superbiae in Reges et Principes intolerandae, saevitiae inmanis. Notum de eo est hoc distichon

Sextus Tarquinius, Sextus Nero, Sextus et iste,
Semper sub Sextis perdita Roma fuit.

nec non de Simonia ejus, et avaritia;

Vendit Alexander claves, altaria, Christum;
Emerat ille prius, vendere jure potest.

Pessimus filiorum ejus fuit *Caesar Borgia*, in quem Papa thesauros, ex indulgentiis et Jubilaeo congestos, profudit, unde dicterii loco dixisse fertur Caesar, se *dilapidare peccata Germanorum.* Fuit enim iste bipedum nequissimus, divini et humani juris proculcator, omni libidinum et scelerum genere infamis, dignus itaque, quem Machiavellus in

 exemplum

exemplum proponat in suo *Principe*: caedibus et rapinis omnia replevit. Exstitit etiam ipsius Alexandri necis, sed casu, autor. Veneno enim praeparato, et vino mixto, ad nonnullos potentiores, quos ad convivium invitaverat, ut eorum bona sibi vindicaret, e medio tollendos, accidit, ut, pocillatoris errore, illud sumserint Alexander et ipse Caesar Borgia: unde Papa mortuus est, ipse per aetatis robur et remedia evasit. De quo omnes testantur historici, Volaterranus, Guiccardinus, Petrus Bembus, Onuphrius, alii; mortuus est Papa a. 1503.

§. CCCCXLVII. Inter Antichristiana ejus facinora etiam est, quod Savonarolam, de quo supra, comburi fecerit, et in Waldenses per Bohemiam et Moraviam, de quo postea, Inquisitores inmiserit. Difficilia quoque ipsi fuerunt negotia cum Carolo VIII. Galliae Rege; cui ut se opponeret, singulare, et Papae infame, pactum iniit cum Bajazete Turca: cujus notitiam dederunt ipsius Sultani litterae ad Papam, apud Burchardum in diario, in adpendice Gordoni. Papa scilicet concesserat Alphonso, filio Ferdinandi, investituram regni Neapolitani, spreto Carolo, qui illud ex Principum Andegavensium haereditario jure sibi vindicabat: contractae vero ad foedus Papae sanciendum erant nuptiae inter Sanciam, notham Alphonsi, et Joffredum, nothum Papae. Rex vero Galliae, ut jus suum adsereret, incredibili celeritate, et ingente ausu, cujus pauca sunt similia nota exempla, Italiam intravit cum exercitu, tantumque toti Italiae incussit terrorem, ut vix quisquam se movere auderet. Papa, ad incitas redactus, Regem recipere quidem debuit Romae, et pacis cum ipso inire conditiones, sed atrox ipsi deinceps suscitavit bellum, foedere cum Maximiliano Caesare, Ferdinando, Hispaniarum Rege, et aliis, pacto: quod bellum ingentem adtulit Italiae vastationem. Quae historia est aliunde petenda.

§. CCCCXLVIII. Paparum historia, quantum pote brevibus, absoluta, nonnulla sunt de eorum suprema potestate subjungenda.

jungenda. Viguit enim hoc in primis seculo quaestio de hac potestate, ejusque limitibus, inter ipsos Catholicos. Convenit quidem inter eos, 1. Papam esse, jure divino, in Ecclesia universa summum Pontificem, qui a Christo inmediate honoris non tantum et dignitatis, sed et potestatis ac jurisdictionis, primatum tenet. 2. Majores Ecclesiae causas dubias ad sedem Papalem referri, eamque consuli, pertinere ad disciplinam Ecclesiae universalis. 3. Adpellationes ex toto orbe Christiano ad eam sedem fieri posse secundum canones. 4. Posse quoque canones ab ea temperari, eorumque executionem urgeri, et infractionem coerceri. 5. denique, sedem illam sibi posse aliquos casus reservare, indulgentias concedere, et leges ad Ecclesiae aedificationem condere. Sed quaestio fuit de *limitata*, an *illimitata*? Paparum potestate, sitne ea absoluta, infallibilis, et conciliis generalibus superior, an inferior et subjecta? possitne Papa in haeresin et crimina incidere, et propterea castigari, ac deponi? Gallicanae Ecclesiae, cujus libertatis hoc seculo jacta sunt fundamenta, hae sunt hypotheses 1. Papam nihil contra Scripturam S. et canones posse. 2. nihil ipsi in Reges et Regna, quippe ab ipso independentia, esse juris. 3. Concilia generalia ipso esse superiora, eumque iis esse subjectum, et adpellationes ad ea dari a Papa, adeoque concilium generale esse supremum ac infallibile in Ecclesia tribunal. 4 Posse denique Papam in haeresin ac crimen incidere, propter quod a concilio generali deponi possit.

§. CCCCXLIX. Quae duae postremae hypotheses hoc quidem seculo sunt in lucem protractae, sancitae, et vindicatae, a Conciliis et Doctoribus, occasione schismatis Papalis, alio modo non tollendi, ut ex superioribus constat; sed per omnia viguerunt secula, nec hoc demum natae; ut per singula observavimus secula. Concilia hanc in rem fuerunt illustria Pisanum, Constantiense, et Basileense; ut supra demonstravi. *Pisanum*, sicut ipso actu hanc potestatem in Papas exercuit, ita sessione XIII. supremam concil-

liorum autoritatem ſtabilivit. Qua in ſeſſione Petrus Plaoul, Theologiae in Academia Pariſienſi Doctor, eam theſin in publico conventu multis comprobavit; ſicut et eam confirmavit Epiſcopus Navarrenſis ſuffragio centum et trium doctorum, aliorumque Theologorum, ac celebris Academiae Bononienſis. Quam eandem viam tenuit concilium Conſtantienſe, quod multo adhuc evidentius, et conciliariter, eam theſin ſancivit, ſeſſione IV. et V. In priore declaravit, concilium generale totam repraeſentare Eccleſiam militantem, et poteſtatem inmediate a Chriſto habere, eique omnem, cujuſcunque ſit conditionis, etiam Papalis, obedire debere in his, *quae pertinent ad fidem, et exſtirpationem dicti ſchiſmatis, et reformationem generalem Eccleſiae Dei in capite et membris.* Poſterior vero omnes, cujuſcunque dignitatis, etiam Papalis, cenſurae ſubjicit, qui *mandatis et praeceptis, ſuper praemiſſis, ſeu ad ea ſpectantibus, factis aut faciendis, ab hoc aut alio concilio generali, obedire contumaciter contemſerint.* Quibus canonibus licet nihil hanc in rem poſſit eſſe evidentius, Papalis nihilominus omnipotentiae patroni eorum ſenſum, et autoritatem, conati ſunt variis modis eludere, ſive clauſulam canonis ſeſſion. IV. eſſe ſpuriam, ſive decretum a pleno concilio non eſſe formatum, ſive ad caſum ſchiſmatis Papalis eſſe reſtringendum, contendentes, ſicut, data opera, conati ſunt Schelſtrate, Petitdedierius et alii, quos refutarunt Maimburgius, Dupinius, Boſſuetus, Natalis Alexander, alii. Confirmavit dein eadem decreta Synodus Baſileenſis ſeſſ. II. et III., et Synodi diſſolutionem a Papa, etiam legitimo, fieri poſſe negavit. Quae decreta ipſe Eugenius Papa confirmavit.

§. CCCCL. Accedant denique Doctorum hujus ſeculi teſtimonia, ſive ante concilia illa, ſive iis ſtantibus, ſive poſt edita, quae ſtrictim recenſebo. Primum locum meretur *Johannes Gerſon*, variis hac de re ſcriptis opuſculis, et habitis ſermonibus; uti de *auferibilitate Papae ab Eccleſia, de modis uniendi ac reformandi Eccleſiam*, variae Orationes in Synodo

do Constantiensi habitae, tractatus de *potestate Ecclesiastica*, seu origine juris et legum, nec non tractatus, cui titulus: *quomodo, et an liceat in caussis fidei a summo Pontifice adpellare?* denique *libellus*, vel dialogus apologeticus, nec non liber de *examinatione doctrinarum.* In his aliisque tractatibus demonstrat illustris Cancellarius, Christum supremam contulisse potestatem in Ecclesiam universalem, eam vero repraesentare concilium generale, adeoque illud esse supremum et infallibile tribunal. Eandem doctrinam tenuit, et inculcavit, *Petrus de Alliaco*, variis in tractatibus, uti in *Oratione*, quam, cum Doctor Theologiae crearetur, habuit in *laudem Scripturae S.*, nec non in dissertatione, cui titulus, de *officio Inperatoris, Papae, et reliquorum membrorum concilii Constantiensis*, denique in *monitis de necessitate reformationis Ecclesiasticae in capite et membris:* ut et in tractatu de *Ecclesiastica potestate.* Idem ursit *Stephanus* de *Praga* (alias Stephanus Pelez, Theologus Pragensis, et Hussi adversarius, qui concilio Constantiensi interfuit, ut existimat L'Enfant, hist. istius concilii p. II.) in Oratione isto in concilio habita, de *maturanda Ecclesiae emendatione*, in Actis Constant. Hardtii, tom. I. Eodem etiam tendit *Mauritius de Praga*, celebris Theologus Pragensis, in dissertatione, *utrum plenitudo potestatis Ecclesiasticae resideat in solo Romano Pontifice?* vid. P. de Alliaco de *potestate Ecclesiastica* p. III., nec non in Oratione, de *Ecclesiastico statu in concilio Constantiense mature reformando:* ibid. apud Hardtium.

§. CCCCLI. *Franciscus Zabarella*, Florentinus Cardinalis, membrum istius concilii, Ecclesiae reformandae serio intentus, inter alia scripsit tractatum de *schismatibus autoritate Inperatoris tollendis*, quo Paparum mores non tantum acriter perstrinxit, sed et eos, aeque ac ceteros homines, esse erroribus obnoxios, arguit, ac Inperatoris et concilii generalis judicio subjectos. Qui libellus videtur ab eo diversus, quem actis Constantiensibus inseruit Hardtius: ubi etiam aliud ejus opusculum, ejusdem tenoris, exstat de *Ecclesiae*

reformatione. Papam concilio subesse *in his, quae fidem et statum Ecclesiae universalem concernunt*, probavit quoque *Simon de Cremaudo*, Archiepiscopus Rhemensis, et dein Cardinalis Presbyter, membrum quoque istius Synodi, in epistola de *unione Ecclesiae;* in thesauro Anecdot. Martene tom. II. *Benedicti Gentiani*, Monachi S. Dionysii, et Academiae Parisiensis ad concilium Constantiense legati, supersunt apud Hardt. l. cit. tom. II. *monita* de *concilio Constantiense* continuando, quibus Inperatorum, et Conciliorum generalium, potestatem in Papas adstruit. Inter opera *Nicolai de Clemangiis* exstat *disputatio super materia concilii generalis*, in qua et illud occurrit singulare, quod ne generali quidem concilio privilegium infallibilitatis tribuat. *Theodoricus* quoque *de Niem*, praeter alia opera, scripsit quatuor libros de *schismate Universali;* in quibus Paparum infallibilem autoritatem destruit, Inperatorum, et conciliorum in Papas potestatem defendit. Celeberrimus Jureconsultus *Nicolaus Tudeschus*, Archiepiscopus Panormitanus, tractatum quoque de *superioritate concilii* supra Papam conposuit, de quo vid. Cave in hist. litter., sed sibi non constat. Vid. L'Enfant. hist. Hussit. et concilii Basil. p. II. Denique addo, integras nationes, et Academias, eandem conciliorum generalium superioritatem defendisse. *Parisiensis*, post Johannis XXIII. fugam, obtulit Synodo per legatos *positiones duodecim* hanc in rem, insertas Actis Hardtii. Ita quoque censuit illustre *Reformatorum collegium*, ex omnium nationum eruditis viris, jussu concilii Constantiensis, compositum, quod communia de *reformatione* condidit *statuta*, ibid. apud Hardt., inter quae occurrit, Papam non tantum haeresis causa, sed et in aliis casibus, privari posse dignitate Papali, et conciliis subesse generalibus. Idem fecit *natio Germanica*, oblato, publico Germanorum nomine, libello de *articulis juxta decretum Synodi Constantiensis reformandis*, ibid. apud Hardtium.

§. CCCCLII. Hae theses de limitata et inferiore Paparum potestate,

potestate, quamvis, ut ex dictis patet, fuerint vulgatiores longe: non defuerunt tamen, sed qui vix numerum faciunt, et passim sunt reprehensi, qui Paparum autoritatem et dominium mire, etiam supra supremas potestates politicas, ac Concilia generalia, extulerunt: cujus tenoris sunt *scripta* quaedam *anonyma* contra Jacobum de Musa, vel Jacobellum, eximium illum communionis sub utraque specie in Eucharistia adsertorem; *actis Constantiensibus* tom. III. inserta: quibus inter alia adfirmatur papatum habere *summum dominium universi post Christum, et ejus autoritatem esse caput omnium autoritatum post Christum in mundo.* Quae, et quorum similia, effata, et loca, alia studiose collegit Petitdiderius in dissert. hist. et Theol. de *concilio Constantiensi.* Eundem in modum probare conatus est Johannes, Patriarcha Antiochenus, in scripto, eidem concilio oblato, Papam non subesse concilio generali, et concilii statuta fieri debere nomine Papae, quippe a quo virtus et autoritas concilii dependeat. Memorat quoque P. de Alliaco, in prooemio libri de *Ecclesiae autoritate*, ut et J. Gerson *de potestate Ecclesiastica*, nonnullos Paparum *adulatores*, *qui ipsis adtribuunt primariam autoritatem*, *dominium et potestatem immediate a Christo profectam*, *in temporalibus bonis*, *non solum Ecclesiae donatis*, *seu aliis juste acquisitis*, *sed etiam Principibus secularibus subjectis*, ita ut, sicut Christo data est potestas omnis in coelo et terra, ita ipse eandem Petro et successoribus reliquerit. Quas propositiones viri laudati severe perstrinxerunt. Interea, quod non licet premere, similem sibi potestatem in temporalia Regum et supremorum Principum forte adrogarunt concilia generalia, Constantiense, Basileense, praeter Senense, cum poenas privationis dominiorum, jurium, ac bonorum temporalium, in quoscunque contraventores decreverint, licet *imperiali et regali praefulgeant dignitate.* Quod nescio an, quod Natalis Alexander contendit, ad eos restringendum sit, qui Ecclesiae jure feudi sunt subjecti, et respectu bonorum feudalium ca-

 piendum.

piendum. De quo quicquid ſit, illud certum eſt, poteſtati Papali in temporalibus ſeſe oppoſuiſſe, praeter memoratos autores, *Antonium de Roſellis*, utriuſque juris Doctorem, et Eugenii IV. Oratorem ad concilium Baſileenſe miſſum, ſed poſtea Frederico III. a ſecretis. Condidit ipſe opus, *Monarchiam* dictum, de poteſtate Inperatoris et Papae, quo multis evincit, Papam non praeeſſe in temporalibus, nec gladii poteſtatem habere, imo nec ſupra reliquos Epiſcopos poteſtatem. Exſtat opus apud Goldaſtum de *Monarchia*, et ſeorſim editum. Denique *Guillelmus Lendwood*, Anglus, poſt alias dignitates Epiſcopus Meneveníis, ab Henrico VI. ad Synodum Baſileenſem legatus, obtulit, nomine Regis, in iſto concilio *adpellationem* contra Paparum faſtum, et adrogantiam, ſimul denunciavit, Regem in temporalibus nullum agnoſcere ſuperiorem. Vid. de ipſo Warton ad Cave Script. Eccleſ.

§. CCCCLIII. Huc cum *ſanctio pragmatica* Regni Gallicani, hoc ſeculo introducta, qua libertatis Gallicanae fundamenta ſunt jacta, quoque pertineat, ejus aliqua danda hoc loco eſt notitia. *Sanctio* legem denotat, et *pragmatica* id, quod fieri et praeſtari debet. Quae loquendi forma, et hoc genus conſtitutionum, originem debet Ludovico IX., dicto *ſancto:* qui ſec. XIII. pragmaticam edidit ſanctionem, pro *libertate* Eccleſiarum Galliae. Vid. tractatus de *libertate Eccleſiae Gallicanae* tom. II. Eſt autem *ſanctio* haec *pragmatica* edictum publicum, quo ſuperioritas concilii ſupra Papam, jus regaliae in beneficia Eccleſiaſtica, aliaque adfinia, ſunt definita, contra praetenſiones curiae Romanae. Deſumta vero eſt ex decretis concilii Baſileenſis, ſed cum aliqua modificatione, quam ſtatus Regni requirebat, ſalva concilii autoritate. Confecta autem eſt in conventu Principum et Praelatorum regni, coacto Avarici Biturigum a. 1438., praeſide Rege Chriſtianiſſimo Carolo VII. Continet triginta tres articulos, et vulgata eſt a Coſma Guimiero; et exſtat quoque *Commentariorum Cleri Gallicani*

tom.

tom. II., hiſtoriam vero ejus, et *Concordatorum*, tradidit Benſonius, advocatus Pariſienſis. Tulit quidem hanc pragmaticam aegerrime Eugenius Papa, teſtibus ejus litteris ad Carolum VII. apud Raynaldum: ſed obtinuit nihilominus, et vim per viginti fere annos habuit, uſque ad Pium II. Pontificem factum, qui omnem ad eam abolendam movit lapidem, eo cum ſucceſſu, ut abolitionem a Ludovico XI. impetraverit a. 1461.; repugnante tamen Senatu Pariſienſi, qui ejus defenſionem, lectu dignam, Regi obtulit a. 1465. Nec deſiit ſanctio in uſu eſſe, exceptis *reſervationibus et gratiis exſpectativis*. Imò poſtea eſt ſolenniter renovata ſub Carolo VIII. et Ludovico XII.: unde novae ſunt ortae lites. De quo ad ſec. ſequens.

§. CCCCLIV. Supereſt, ut de *Annatis*, quae ad eam ſanctionem quoque pertinent, et de quibus hoc etiam ſeculo actum eſt, aliquid hac occaſione, ſed breviter, moneam. *Annatae*, ſecundum definitionem Cangii in gloſſario, ſunt *reditus unius anni, ab eo, qui recens, in demortui Epiſcopi aut Abbatis locum, ſuccedit, exſolvi ſummo Pontifici ſolitus, ob proviſionem, vel ordinationem.* Diſtinguendae itaque ſunt a *jure regaliae*, quippe verſato circa beneficia vacantia, et reditus durante vacatione; cum annatae propter conſtitutionem et ordinationem. Diverſae quoque ſunt a *reſervationibus fructuum vacantium beneficiorum*, quae etiam, quia et quamdiu vacabant beneficia, locum habuerunt. Epiſcopi nimirum, conceſſu Pontificis, aliquando, vel pro relevatione oneris debitorum, vel aliam ob neceſſitatem, ſive veram, ſive fictam, ſibi vacantium beneficiorum fructus conſervabant ad certum tempus, quae propterea tam diu vacabant, quamdiu fructus percipiebant Epiſcopi. Qualis mos a ſeculo XII. jam obtinuit. Ipſi Papae ſimile quid aliquando ſibi adſeruerunt, ut Clemens V. in Regno Angliae, teſte Mathaeo Weſtmonaſterienſi, ſed ibi tantum ad breve tempus, nec non Johannes XXII., qui ſibi *reſervavit*, uſque ad triennium omnium *praebendarum Eccleſiarum parochialium et Ca-*

 pellarum,

pellarum, quae intra illud temporis spatium vacarent: ut ejus constitutio habet III. lib. *Extravagantium communium*, tit. de *praebendis et dignitatibus*. *Annatae* vero, sic proprie dictae, de quarum origine, praeter alios, legi meretur Frebonius ICtus, vir Catholico-Romanus, de *statu Ecclesiae*, seu *primatu Papae* etc. cap. VII., qui etiam de querelis nationum super illis nonnulla protulit, *annatae*, inquam, illae originem a *muneribus* repetunt, quae pro constitutione et ordinatione olim solvi solebant, secundum quantitatem redituum beneficiorum: cujus consuetudinis indicia et exempla jam olim fuerunt seculo V. et VI. Ipsi Papae ejusmodi tributi, vel *honorarii*, genus receperunt pro collatione et ordinatione eorum, qui Romae consecrabantur; ut ex *vitis* Pontificum, quae Damaso Papae tribui solent, patet. Meminit etiam ejus Gulielmus Durandus in libro de *modo concilii Generalis celebrandi*, paulo ante Synodum Viennensem sec. XIV. edito. Cum autem tempore Bonifacii IX. quaevis fere beneficia conferri solerent a Papis, omnesque propterea collationes Romam essent tractae, ipse, exemplum vetere illa consuetudine praebente, annatas in novam redegit formam a. 1302., constituens, ut qui beneficium a Papa consequerentur, dimidium annui proventus persolverent fisco Apostolico: quare ille primus a Platina dicitur annatarum usum inposuisse beneficiis Ecclesiasticis; addit, hanc consuetudinem omnes recepisse praeter Anglos, qui ad Episcopatus restrinxerunt. Quantae opes hac ratione in fiscum Apostolicum confluxerint, facile patescit.

§ CCCCLV. De his annatis, ut et de reservationibus fructuum vacantis beneficii, aliisque similibus rebus actum est, tanquam de capite reformando, in concilio Constantiensi; est autem de *annatis* acriter disputatum, dum earum abolitionem urgerent Gallicani, Cardinales vero se opponerent: et *Reservationes* quidem sunt a concilio reprobatae, sed de Annatis nihil est conclusum. Eadem quaestione in concilio Basileense agitata, decretum est sessione XII. et

XXI.,

XXI., Papam pro confirmatione electionum, et provisione nihil quidem exigere debere, attamen Papis alio modo providendum esse. Cum vero hoc non fuerit praestitum, continuarunt annatae. Confirmatae quoque sunt per *concordata* nationis Germanicae, sed restrictae, secundum Bonifacii IX. constitutionem, ad ea beneficia, quae a sede Papali conferebantur. Decretum denique concilii Basileensis hac parte confirmavit sanctio pragmatica Caroli VII., concessa nihilominus Pontifici collatione pecuniae ex annuo beneficiorum reditu decerptae, ad Papali sedi subveniendum. Ceterum, annatas praeferre Simoniae speciem, judicarunt Basileenses et Gallicani, maxime cum per bullarum retentionem Praelati ad eas solvendas cogerentur. Illud certum est, earum esse posse, et fuisse etiam, maximum abusum.

§. CCCCLVI. Passa est autoritas Papalis, ut tandem historiam Papalem concludam, hoc seculo notabile detrimentum, partim per funestum illud schisma, indeque ortas varias de ea disputationes, et mutuas excommunicationes, partim per Synodorum generalium autoritatem supra Papas evectam, partim per eorum depositiones, et spreta eorum fulmina ac anathemata. Praeterea incredibilis fuit aulae Pontificiae et Paparum corruptio, teste superiore historia, et communi omnium querela: quare tantopere urgeri coepit reformatio in Capite et membris. Vid. etiam *aureum speculum*, in *fasciculo rerum fugiendarum et expetendarum* tom. II. Notabilia admodum sunt, quae non possum quin proferam, verba, quae in vita Petri Castellani, magni Franciae eleemosynarii, per Petrum Gallandum scripta, et a Baluzio edita, occurrunt: *memini*, dicit autor vitae ejus, *Castellanum, cum Romanorum Pontificum supinas libidines, avaritiam, et rapacitatem, religionis contemtum, superbiamque Cardinalium, luxum et ignaviam, nundinationes, cauponationes, et flagitia reliqua aulicorum Romanensium, describeret, et cetera, quae Romae vidisset, commemoraret, ita animo concitari consuevisse, ut toto corpore commoveretur.* Addit autor, Castellanum sibi

 saepe

saepe dixisse, *persuasissimum sibi esse, Pontifices ex animo Christum non colere, quae autem in religione facerent, retinendae dominationis causa, veluti larva, ad fallendum opposita, egregie simulare*; et quae alia similia ibi sese offerunt.

§. CCCCLVII. De reliquis Clericis nihil aliud habeo, nostra animadversione dignum, quam, electiones Episcoporum a Papis sibi fuisse vindicatas per *reservationes*, quibus per litteras Apostolicas non solum inferiorum beneficiorum, sed et Cathedralium, ac Metropolitanarum, Ecclesiarum collationes sibi reservabant. Unde maxima ubique confusio, ingens indignorum Praelatorum copia, sed simul maxima Paparum autoritas, exorta est. Insurrexerant in hanc usurpationem jam seculo XIII. Angli, ut Matthaeus Parisiensis refert a. 1231., sed hoc seculo contra eas edicta promulgavit Carolus VI., quae Carolus VII. confirmavit, Basileensis Synodus eas e medio tollendas decrevit, sicut et Pragmatica sanctio. Cujus cum abrogatione cessarunt quoque tempore Francisci I., et Leonis X. seculo sequente, liberae, et secundum antiquos canones, electiones per *concordata*, ita tamen, ut jus nominationis ad Praelaturas fuerit Regibus Christianissimis relictum. Per *concordata* vero Germanica, inter Nicolaum V. et Fredericum III., modus quidem *Reservationibus* est constitutus, sed earum usus verius est confirmatus, quam restrictus.

DISCIPLINA ECCLESIASTICA.

§. CCCCLVIII. Historiam conciliorum Generalium, Pisani, Constantiensis, Basileensis, et Florentini, cum, quantum scopo sufficit, in vitis Paparum pertexuerim, uno alterove circa *disciplinam* observato defungar. Officium *Inquisitionis*, a. 1327. jam in *Polonia* institutum a Johanne XXII., hoc seculo confirmatum, et amplificatum est, a Rege Poloniae Uladislao Jagello, qui Inquisitoribus amplissimam concessit potestatem, simul Magistratibus auxilium ipsis praestandum praecepit.

praecepit. Vid. Bzovius a. 1327. In regno *Valentino*, ubi antea per Vicarios tantum et Commissarios exercebatur sacrum officium, proprium est introductum per Martinum V., ad postulatum ipsius Alphonsi Regis, ut Judaei scilicet et Mauri majore cum successu converterentur, verius opprimerentur. Quod factum est a. 1429. Vid. Bzovius. Sed in primis memoranda est Inquisitio *Hispanica*, hoc tempore per totam Hispaniam propagata, ampliore quoque pompa, et autoritate, supra alias omnes terras, ornata ac munita, ut Mauros et Judaeos exstirparent, et Papae favorem demererentur. Obtinuerat quidem antea per varia Hispaniae regna, sed non omnia, ut Castellam et Legionem, nisi forte ibi in desuetudinem venerit, sed, variis illis regnis per conjugia hoc seculo unitis, Tribunal hoc infernale, a. 1478. ubique est stabilitum, ita tamen, ut primus Inquisitor Generalis, et supremus Inquisitionis Senatus, a. 1483. demum locum acceperit. Fuit autem primus ille Inquisitor Generalis Tomas Turrecremata, ex Ordine Praedicatorum. Fuit quidem illud officium in initio Franciscanis et Dominicanis demandatum, sed postea ad Clericos seculares, tanquam decretorum et legum peritos, devolutum est. Quam miseranda ab eo tempore fuerit inprimis Judaeorum et Maurorum sors, ex historia nemini non notum est. Omnium quoque eo in regno severissima, quin diabolica, est inquisitio, adeo, ut nemo contra Catholicam religionem ibi hiscere audeat. Nec tamen inter Neapolitanos unquam introduci potuit, quippe ab ea nimium abhorrentes. Vid. Epistola Tristani Caraccioli de *Inquisitione* inter scriptores Italiae Muratorii tom. XXII., et ex recentioribus eximius historicus Giannone in historia Neapolitana, lib. XXXII.

§. CCCCLIX. Quemadmodum Inquisitio in variis regionibus est vel erecta, vel confirmata, sic in aliis, ubi erat, horrendum in modum saeviit et grassata est, uti in Delphinatu, Flandria, Artesia, et alibi terrarum. *Waldenses* in *Delphinatu* cum, conniventibus Proceribus, tranquille dege-

rent, et indies multiplicarentur, Carolus Rex Galliarum, Gregorio Papa inſtigante, miſſo adminiſtro ad Proceres reprimendos, et Inquiſitores adjuvandos, horrendis eos objecit vexationibus, ita ut carceres vix caperent eos, et facultates iis alendis vix ſufficerent. Quare novos juſſit exſtrui carceres Papa, et indulgentias conceſſit fidelibus, qui ſtipem ad id conferrent. Vid. Raynaldus a. 1475. In *Flandria* vero et *Arteſia* ſaeviit ſacrum hoc officium in eos, qui Magiae, et occulti cum Satana initi pacti, accuſabantur, qui, ut Waldenſibus etiam crearetur invidia, Waldenſes adpellati ſunt. Confeſſi autem miſeri hi homines ſunt, vi tormentorum adacti, quicquid volebant carnifices, ex. gr. quod ſeſe devoviſſent Satanae, illum adoraſſent, imo cum ipſo carnaliter eſſent commixti: quae tamen poſtea, ad rogum damnati, revocarunt. Accidit illud a. 1461. Vid. Boxhornius hiſt. Belgica. In Gallia ſaevitum eſt in Picardos, et Waldenſium reliquias, et dein a Ludovico XII., Rege Galliae, milites ſunt inmiſſi in Merindolenſes, et Caprarianos, Albigenſium reliquias. De quo poſtea ſuo loco. Quam ſortem ſubierit Hieronymus Savanarola ſupra narravi, quae Johanni Huſſo, et Hieronymo Pragenſi, ac Huſſitis evenerunt, mox referam in eorum hiſtoria. Hic verbo addo, circa tempus concilii Piſani combuſtum eſſe, cauſa haereſios, *Burginum* aliquem Beguinum. De quo vid. Lenfant concil. Piſan. p. I.

§. CCCCLX. Reſtat verbo dicendum de inpio dogmate, *haereticis non eſſe ſervandam fidem*, quod a Synodo Conſtantienſe cenſetur ſancitum, ad diſciplinam quippe pertinens. Cum Inperator Sigiſmundus ſalvum dediſſet Johanni Hus conductum in plena forma, ipſeque, eo non obſtante, fuerit a Concilio in carcerem inmiſſus, et brachio ſeculari ad comburendum traditus, quae notiſſima eſt res facti, negari utique nequit, nullam ſalvi conducti rationem a Synodo fuiſſe habitam: ſed facto non tantum, verum ipſius Synodi decreto, demonſtratum eſt, ejuſmodi ſecuritatis litteras nihili

ili esse faciendas. Decreti, vero sessione XVII. facti,
ie sunt partes, quarum *una* habet, Inperantes seculares,
cunque sese haereticis obstrinxerint vinculo, inpedire
1 posse, quo minus Magistratus Ecclesiasticus contra eos
cedat, eosque puniat, adeoque salvum conductum eorum
llum Ecclesiae adferre praejudicium, quippe cujus diver-
o, etiam superius, sit tribunal; *altera* vero pars conti-
:, ne ipsos Inperantes, qui securitatem promiserunt hae-
icis, amplius manere obligatos, *si, quod in ipsis est, fe-
int*, hoc est, si intercesserint, et haereticos ad obedien-
m Ecclesiae conati fuerint omni ope permovere: quod si
icere nequeant, eos non esse obligatos exsecutionem sen-
itiae tribunalis Ecclesiastici valida manu inpedire, quin
otra teneri punire, quos tribunal illud damnaverit. Un-
, ni fallor, manifestum est, quicquid contra disputent
nnulli Catholico-Romani, inpium, omnique divino et
mano juri contrarium, dogma, *de fide haereticis non ser-
ida*, directe a Synodo fuisse stabilitum respectu tribunalis
clesiastici, quod fide a seculari potestate data non neces-
habet stare, indirecte vero ipsorum Inperantium respec-
, qui fidem dederunt, cum illi processum Ecclesiae non
beant inpedire, sed, tanquam exsecutores ejus sententiae,
nire debeant haereticos. Accedit, Hispanos, sine ulla dis-
ulatione, adserere, haereticis fidem nullo modo esse ser-
ndam, forte quod haeresis, secundum illos Doctores, om-
m nexum naturalem et civilem tollat. Vid., praeter
mburgium hist. Inquisit. l. III. c. 12., Buddeus de *concor-
s religionis Christianae, et status civilis*, ubi et alia pro-
rt testimonia, et Boehmer Jur. Eccles. l. V. tit. 7. Quid?
od eadem doctrina jam diu antea viguerit in Ecclesia Ca-
olico-Romana, ut ex Innocentii III. facto, quo subditos
aymundi absolvit fidelitate, elucescit. Ratio enim haec
tur, *quia, juxta S. Patrum canonicas sanctiones, ei, qui
lem Dei non servat, fides servanda non sit:* ut habet Petrus
allis Cernai hist. Albigensium cap. VIII. Ipsum concilium

Constantiense dedit Hieronymo Pragensi salvum conductum cum hac clausula, *justitia semper salva*: qui purus putus fucus est.

VITA ET MORES.

§ CCCCLXI. Ordines Monachorum, hoc seculo vel instituatos, vel reformatos, recensere, cum a nostro instituto alienum sit, nec etiam necessarium, uno alterove celebriore contentus ero. *Minimorum* Ordo, a Francisco de Paula fundatus a. 1467. et a Sixto IV. Papa confirmatus, est a. 1474., sub nomine *Eremitarum S. Francisci*. Regulam vero, ab ipso compositam, sanciverunt deinceps Alexander VI. et Julius II. initio sequentis seculi, qui et jusserunt, ut vocaretur *Ordo Minimorum fratrum Eremitarum fratris Francisci de Paula*. Regula strictissimam continet abstinentiam, non a carnibus tantum, sed et piscibus, ac coctis cibariis. Franciscus autem summa sanctitate, et, pro more seculi, devotione, fuit hoc seculo famigeratissimus, Papis, Regibus, ac Principibus summo in honore, in primis Regi Christianissimo, inter sanctos quoque a Leone X. relatus. Vid. Philippus Cominaeus in hist. Ludovici XI. lib. VI. Ordinem Eremitarum *discalceatorum* S. Augustini instituit Baptista Poggius, Carolo VII., pietatis et doctrinae causa, gratissimus: confirmavit vero Sixtus IV. a. 1474. Vid. Raynaldus. Orti etiam sunt duo *Monialium* Ordines, alter *conceptionis* Mariae Virginis, cujus autor fuit Beatrix a Silva, nobilis virgo Lusitana, Toleti in Hispania, et adprobator Innocentius VIII. a. 1489., alter *Annunciatarum* Mariae Virginis, quem instituit Avarici Biturigum Johanna Valesia, Francorum regina, et filia Ludovici XI. a. 1501., regulam composuit confessionarius ejus Gilbertus Nicolai, Ordinis Minorum Professor, quae decem primarias Mariae virtutes, in harum Monialium exemplum, praescribit. Denique floruit in Helvetia a. [illegible] Eremita, illiteratus quidem, sed veritatibus salutaribus

litaribus probe instructus, vere probus, et ad antiquissimorum normam, *Nicolaus* Eremita Underwaldensis, qui, uxore, decem ex ipso liberorum matre, relicta, in solitudinem secessit, et viginti unum annos vixit, sine cibo fere et potu; nec cessavit Helvetios ad poenitentiam ac concordiam excitare, simul, ut exterorum Principum foedera vitarent, admonere. Vid. Hospinianus de Monachis l. II. c. 4.

§. CCCCLXII. Vitae morumque respectu fuit summe deploranda Ecclesiae conditio, sive ejus membrorum, sive Praelatorum, et Monachorum, in specie aulae Pontificiae cum Papis, habeatur ratio: quare una omnium fuit vox, reformatione in capite et membris opus esse, et concilia, supra memorata, eum in finem celebrata sunt: sed quae nihil aut parum adtulerunt remedii, Papis etiam omnes conatus eludentibus. Exstant de corruptissimo hoc statu Ecclesiae, et omnium Ordinum, variae querelae, variique sunt conscripti tractatus. In eum enim declamarunt Johannes Gerson, qui de *reformatione* Theologiae tom. I. sine horrore vix legi potest, Nicolaus de Clemangiis, Theodor. Uriae, Theodor. de Niem, Gobelinus Persona, Henricus de Hassia, Petrus de Alliaco, Andreas Craynensis, aliique, supra suis locis recensiti. Vid. et *aureum speculum* in *fasciculo* rer. fug. et expetend. tom. II., nec non sermones in Concilio Constantiensi habiti, ex quibus quaedam excerpsit Schelhorn *amoenit. litter.* tom. III. et Martini Senging oratio in Concilio Basileense, contra vitia Benedictinorum, in Pezii *Bibliotheca Ascetica* tom. VIII. De corrupto Angliae statu scripsit Richardus Ullerston, Theologiae Professor Oxoniensis, ex quo quaedam exhibet excerpta Warthon ad Cave de *scriptoribus Ecclesiast.* Verba Archiepiscopi Genuensis P. Marini, apud L'Enfant. concil. Pisan. p. I., quibus mala et vitia, e schismate Papali orta, enarrat, sunt valde emphatica. Dicit, inter alia, *Ecclesiam Romanam non jam matrem, sed novercam effectam. tyrannidem in Clero, concussionem Ecclesiarum, exsuscitationem jurgiorum et litium, elisionem Cleri et*

populi, suppressionem Ecclesiasticae libertatis, abjectionem totius honestatis — — — virtutis vilipendium, probitatis contemtum, scientiae neglectum, vitiorum cumulum, — — — stupra, homicidia, furta, inimicitias, Ecclesiastica quaeque venalia, nefanda omnia licere, et publice impie gessisse. Denique Epistola hoc seculo prodiit nomine Diaboli, ad Pontificem et Clerum Romanum, qua diabolica Ecclesiae istius facies vivis depingitur coloribus. Exstat in *Tempe Helvetica* tom. VI.

HAERESES.

§. CCCCLXIII. Haeresis, sic dicta, *Bohemica*, hoc seculo orta, quae ingentes peperit et mirabiles motus, nostramque ante omnia meretur animadversionem, hoc ordine describenda est, ut Johannis Hussi, et Hieronymi Pragensis, qui primi fuerunt autores haereseos, enarrem vitam et fata, quibus Jacobellus addendus est, dein de bello Hussitico, et motibus inde ortis, agam, denique puriorem Ecclesiam Bohemicam, post illos motus enatam, depingam. *Johannes Hus*, nomine a pago Hussenitz in Bohemia, unde est ortus, tracto, quod lingua Bohemica quoque *anserem* denotat, in Academia Pragensi litteris institutus, artium liberalium baccalaureus, et magister Philosophiae, creatus, tandem sacerdos, et concionator Templi Bethlemitici Pragae a. 1400. factus, verbum Dei coepit purius exponere, et in varios Ecclesiae Catholicae, seu dominantis, in primis Paparum, abusus declamare, vestigia Wiclefi Angli premens, cujus libros Bohemi quidam, qui Oxoniae studuerant, Pragam detulerant, et Hussus studiose legerat. Nec operam lusit, quia Papistici abusus in omnium incurrerant oculos, intoleranda in specie indulgentiarum nundinatio omnium offenderat animos. Erant enim indulgentiae a Bonifacio IX., occasione Jubilaei a. 1400. publicatae, omnium profusissimae, missis praeconibus, et Bullis vulgatis, quibus inter alia fuit propositum, animas eorum, qui in itinere Romam morerentur,

rentur, statim in coelum subvolare. Quod Lutherus quoque memoravit ad calcem litterarum Hussi, editarum a. 1537. Haud parum eo etiam contulit, quod e Bohemia, vicinisque oris, plures se conferre fuerint soliti ad Waldenses, seu Lombardos, tanquam ad scholam, vel Academiam, quandam; uti certis testimoniis demonstrarunt David Chytraeus, Flacius Illyricus, Comineus, et alii. Accessit denique, quod ante Johannem Hus nonnulli varios Ecclesiae abusus jam perstrinxerint, uti *Johannes Militzius*, canonicus et concionator Pragensis, occasione subducti calicis eucharistici, sub Gregorio IX. Papa. Habuit autem in hoc opere Johannes Hus fidum admodum et strenuum adjutorem Hieronymum Pragensem, doctrina et eloquentia praestantissimum virum, teste AEnea Sylvio, in *fasciculo rer. expet. et fug.*, et Poggio Florentino in epist. ad Leonardum Aretinum de *morte Hieronymi*, ibidem. Studiis autem operam dederat Lutetiae Parisiorum et in praecipuis Galliae, ac Germaniae Academiis. Omittendus quoque non est *Jacobellus*, praecipuus belli pro utraque specie sacramenti autor. De quo postea.

§. CCCCLXIV. Primos et acerrimos nactus est adversarios *Teutonicos* in Academia Pragensi, maxima pollentes in ea potestate, cum tria penes eos essent suffragia, et unum tantum penes Bohemos: sed quibus difficultatibus sese brevi expedivit, cum apud Wenceslaum Regem, a Bohemis adjutus, effecerit, ut, juxta fundationem Academiae a Carolo IV. Imperatore, et ad Parisinae Scholae exemplum, tria suffragia fuerint indigenis Bohemis concessa, uno relicto Teutonicis, qui, propterea indignati, inde usque ad quinque millia secesserunt Lipsiam Misniae, novam ibi aperturi scholam. Vid. narratio histor. Jacobi Piccolominei, desumta ex lib. VI. commentariorum. Quibus Academia mortis cum liberius in Primatum Papae, aliaque similia, inveheretur, novos sibi suscitavit adversarios, Clericos nimirum, et in primis Archiepiscopum Pragensem, qui dictus fuit Subinco, cognomine Lepus. Hic enim, Synodo coacta,

 a. 1408.,

a. 1408., et Academicis convocatis, Wiclefi libros, undiquaque conquisitos, condemnavit, et flammis tradidit, Johannem et Hieronymum concionandi munere privavit, eosque urbe excedere jussit. Sed et illo brevi mortuo, ad instituta sua reversi sunt illustres Concionatores, mox etiam in majus conjecti discrimen. Causa enim ad Papam Johannem XXIII. delata, qui in Hussum ideo jam exacerbatus erat, quod in publicatas indulgentias, et cruciatorum conscriptionem contra Neapolitanum et Siculum Regem Ladislaum, declamasset, a. 1411., tanquam opus Antichristi; Cardinalis de Columna, Legatus Papae, cui hoc judicium erat commissum, diem dixit Husso, quo coram Papa se sisteret Romae. Quod cum ipse Wenceslaus, itineris periculum causatus, deprecatus esset, Hussus etiam detrectaret, missis Romam procuratoribus, condemnatus est ut haereticus et contumax; sed a Papa ad Deum et Christum provocavit: quae formula provocationis est *historiae* Hussi tom. I. inserta. Accessit a. 1413. condemnatio ejus a Facultate Parisiensi, praecipuo autore Johanne Gersone; ubi inter capita, quae censuram eam pepererunt, ipsa illa adpellatio, tanquam temeraria, et adrogantiae plena, locum tenet.

§. CCCCLXV. Quo cum res esset in statu, indicta est, Synodus Constantiensis a. 1414., ad quam jussu Imperatoris, ejusque salvo conductu munitus, tetendit Hussus, nobilium Bohemorum comitatu stipatus, ut se ab omni haeresi purgaret, suamque fidem contra quoscunque defenderet. Quo fini, Pragae litteris Templorum valvis adfixis, et per urbes celebriores, publice iter suum Constantiam notificavit, omnesque citavit, si quid contra fidem suam haberent. Venit hoc animo Constantiam, hostibus ejus gaudentibus, eique insultantibus, *jam te in nostra habemus potestate, unde non exibis, donec persolveris extremum quadrantem.* Expertus quoque mox est eorum furorem, non obstantibus litteris securitatis Sigismundi, licet ab ipso Papa confirmatis. Cum enim nobiles Bohemi a Papa salvi conductus Imperatoris confirmationem

firmationem petiissent, Papa dixisse fertur, *etsi Johannes Hus fratrem germanum occidisset, tamen se illud nullo modo commissurum, quantum in ipso situm, ut aliqua ei fiat injuria, quamdiu Constantiae futurus sit.* Adversarii vero eum arte in potestatem redegerunt, cum viginti sex dies tantum ibi fuisset, effeceruntque, ut teterrimo carceri, latrinae proximo, fuerit mancipatus, unde gravissimo correptus morbo per Papae medicos est sanatus. Postea, Johanne Papa sese cum suis subducente, Hussus trans Rhenum in arcem deportatus, et novo in carcere compedibus vinctus est, quando articuli accusationum contra ipsum prolati sunt, et inauditus fuisset condemnatus, nisi Sigismundus et Nobiles Bohemiae intercessissent. Comparuit quidem tribus vicibus in Synodo, sed justae defensionis locus ipsi non est concessus; inconditis enim clamoribus adeo fuit obrutus, ut verba vix potuerit facere. Cum falsas esse nonnullas accusationes diceret, regesserunt, accusatoribus potius quam ipsi credendum esse: conscientiam suam urgenti illuserunt, et obstinationem objecerunt: cum errores suos revocare se paratum declararet, modo sibi demonstrentur, ipsum spreverunt, et ut contumacem damnarunt. Tandem, quod animo jam conceperat Synodus, exsequi coepit. Sistitur Hussus coram Synodo a. 1415. die 6 Jul., damnatur, vestibus exuitur sacerdotalibus, gradibus Academicis privatur, veste papyracea et corona, caco-daemonibus picta, induitur, brachio seculari traditur, a Ludovico, Bavariae Duce, jussu Inperatoris, recipitur, et lictoribus ad comburendum committitur. Cum ad supplicium duceretur, libros suos pro foribus Templi comburi videns, subrisit, laeto et hilari animo porro procedens, Psalmos XXXI. et LI. cantavit, saepe dixit, *in manus tuas, Domine! trado Spiritum meum*, pro hostibus, quam truculentis etiam, oravit, palo adfixus se exemplo Domini consolatus est, rusticum ardente studio ligna adportantem ad rogum suum observans, dixit, *o sancta simplicitas!* ultima denique vox fuit, *Jesu Christe! fili Dei vivi, miserere mei!*

mei! Ita sancte et pie exspiravit. Cor inter intestina reperitum, fustibus verberatum, dein acuto palo infixum, seorsim est afflatum, cineres fuerunt in Rhenum projecti, *ne a Bohemis*, ut ait AEneas Sylvius, *reperirentur*. Ceterum Vaticinium ejus; *hodie torretis anserem*, (hus) *post centum annos cygnus*, (Luther) *veniet*, *quem torrere non poteritis*, cum in *relationibus vitae et mortis ejus*, a discipulis confectis, non reperiatur, dubiae est fidei, et post eventum videtur factum, occasionem forte praebentibus verbis ejus, quae epist. VIta occurrunt, *sed quia anser animal cicur*, *avis domestica*, *suprema volatu suo non pertingens*, *eorum laqueos rupit*, *nihilominus aliae aves*, *quae verbo Dei et vita volatu suo alta petunt*, *eorum invidias contererent*. Quae scripsit, quo tempore, propter sententiam interdictionis in ipsum latam, Praga discedere debuit. Mortuus est ut antiquus martyr. anno aetatis quadragesimo secundo, variaque reliquit scripta, quae junctim prodierunt, una cum Hieronymi Pragensis opusculis, Norimbergae primum a. 1558., dein a. 1715 duobus vol. in fol., adjunctis etiam aliis monumentis historicis, quae ad ejus causam pertinent. *Relationes* vero de vita et morte ejus, a discipulo, qui praesens adfuit, confectae, exstant ad calcem *historiae Bohemicae* Camerarii.

§. CCCCLXVI. Ad haeresin ipsi inpactam pergam, postquam fidelissimi ejus socii, *Hieronymi Pragensis*, vitam et mortem strictim enarraverim. Vid. Ambrosius Camaldulensis l. XIX. epist. 16. in anecdotis Martene tom. III., Poggii Florentini epistola ad calcem hist. Bohem. Camerarii, et in *fasciculo rerum expetend. et fug.*, ac alibi, denique acta *concilii Constantiensis*. Audita Hussi oppressione, per Synodum Constantiensem, studio ipsi subveniendi latus, sese Constantiam quidem contulit, a. 1425., sed cum in itinere desperatam ejus causam percepisset, ut et sibi strui insidias; substitit, ac ab Inperatore et Synodo petiit salvum conductum; quo negato, pedem referre volens, suorum proditione

ne interceptus, et compedibus vinctus, Constantiam est abductus, nec meliorem subiit sortem. Catena ferrea in consessu comparens, mox furiosorum audivit clamores, *tollite, exurite*. Insurrexerunt in eum variarum Academiarum, quas visitaverat, delegati, qui turbas ibi ab ipso suscitatas objecerunt, in specie Johannes Gerson, quod negasset, *Deum posse creaturam annihilare*. Quare mox, non obstante ejus negatione et defensione, in carcerem est detrusus: ubi in fundo foetidae atque obscurae turris delituit dies 340., misere excruciatus: pedibus enim ferro cinctis, nec consistere potuit, nec decumbere, sed solo capite terram pendulus adtingebat, pane et aqua sustentandus. Quibus tormentis patientia fracta, simul magnis pollicitationibus tentatus, succubuit, seseque Synodo subjecit, errores abjurans, Hussum condemnans et Wiclefum, nec non in sedis Romanae, et Synodi, placita consentiens. Exstat juramentum ejus sessione XIX. Sed cum nihil inde retulisset, quam carceris mitigationem, dolorum prolongationem, et conscientiae stimulos, simul novis accusationibus ad novum examen et certamen vocatus, animo resumto, lapsum acerbe deploravit, et detestatus est, in Wiclefi et Hussi erupit laudes, accusatores confudit, seseque mira dexteritate, eloquentia, et promtitudine defendit, ita etiam, ut Poggio ingentem concitaverit admirationem, sed res ipsi fuit cum iniquissimis hostibus, bestiis saevissimis, sanguinem ejus sitientibus. Condemnatus itaque et ipse est, ac combustus, aeque ac Hussus, nec minore constantia, fiducia, ac laetitia, sese verum praestitit martyrem. *Stabat*, verba sunt Poggii, *inpavidus intrepidus, mortem non contemnens solum, sed adpetens, ut alterum Catonem dixisses.* Cum lictor ignem, ne videret, post tergum vellet injicere, *huc*, inquit, *accede, et in conspectu accende ignem: si enim illum timuissem, nunquam ad hunc locum, quem fugiendi facultas erat, accessissem.* Adtribuitur quidem ipsi simile, quod Husso, vaticinium, *ego vero post fata mea conscientiis vestris stimulum infigo et morsum, ac adpello ad cel-*

ſiſſimum atque ac aequiſſimum judicem, Deum omnipotentem, ut coram eo, centum annis revolutis, reſpondeatis mihi: ſed cum acta, nec hiſtorici aequales, aliquid de centum annis habeant, in primis Poggius de iis taceat, qui citationem ad coeleſte tribunal memoravit, et illud in dubiis ponatur.

§. CCCCLXVII. Accedo, vita et morte illuſtrium horum virorum ſuccincte enarrata, ad condemnationis, et martyrii, eorum *cauſas* paulo adcuratius inveſtigandas. Sententia damnatoria Huſſi declarat, *eum eſſe manifeſtum haereticum, ſcandaloſum et obſtinatum, et incorrigibilem.* Quod poſterius de obſtinato animo ex eo facile falſi convincitur, quod ipſe non tantum ſaepe contrarium fuerit proteſtatus, ac ſolidam petiverit inſtructionem, ſed nec inſtructio, ne quidem audientia, ipſi fuerit conceſſa, imo accuſationes pro falſis habuerit, nec teſtes fuerint producti. *Haereſis* vero ejus quae qualiſve fuerit ipſi inpacta, difficile eſt explicitu, cum doctrinae, tunc receptae, praecipua adhuc tenuerit capita, ex. gr. de communione ſub una ſpecie, licet ſub utraque magis adprobaverit, quod ipſi quoque non eſt objectum, praeterea de tranſubſtantiatione, licet forte paulo aliter intellexerit, de confeſſione auriculari, extrema unctione, aliiſque ſacramentis, eorumque efficacia, ut et de purgatorio, interceſſionibus ſanctorum, eorumque invocatione, imo imaginum cultu, licet non imagines, ſed earum archetypa ſtatuerit cultus objecta. Quae omnia capita tenuit, ut, praeter Natalem Alexandrum, demonſtravit L'Enfant. hiſt. concilii Conſtant. l. III., ne alios memorem. Ipſe quoque Huſſus tantam cauſae ſuae, et orthodoxiae ejus temporis, praetulit fiduciam, ut nihil criminis ſibi inputari cum ratione poſſe crediderit, niſi quod indulgentiis, a Johanne XXIII publicatis, contradixerit, et in munere, non obſtante excommunicatione, continuaverit, denique a judicio Papae adpellaverit, in ſpecie ad Chriſti tribunal, denique, quod poſt ſe reliquerit epiſtolam, in Eccleſia Bethlemitica lectam, cum ad concilium abiret, dixeritque, ſeculares licite

poſſe

posse manus inmittere in bona temporalia Clericorum. Sed haec nec tanti erant, nec deficiebant alii inter ipsos Orthodoxos, qui similia protulerunt. Attamen confessus est Hussus nonnunquam, se, progressu temporis, sperare majore gavisurum luce; adeo, ut falsitatem dogmatum receptorum nondum quidem perspexerit, sed in via fuerit, quae eo ducebat. Quid ergo ipsi tantum creavit odium? 1. quod Johannis Wiclefi scripta noluerit condemnare, quia vir erat pietate illustris, nec tantos in ejus scriptis observavit errores; licet omnia ejus placita nondum adsumeret. 2. Ecclesiam Romanam negaverit esse matrem, et caput Ecclesiae universalis; ut et Papam ac Cardinales esse necessarias Ecclesiae partes; Ecclesiam porro definiverit, *Ecclesiam sanctam universalem et unicam esse praedestinatorum universitatem*. 3. declamaverit sine ulla moderatione in corruptionem Papae, et Cleri universi, Papamque pro Antichristo habue-[r]it. 4. Motuum Bohemicorum quoque praecipuus censitus [f]uerit autor. Accesserunt et alia, uti odium Germanorum, [a]b ipso Academia Pragensi, ut supra narravi, ejectorum, vid. [T]heodor. a Niem invectiv. in Johannem XXIII. in Actis [H]ardtii, Clericorum quoque in Bohemia, qui per Hussi [co]nciones in contemtum inciderant publicum, praeterea *No[mi]nalium*, qui concilii maximam faciebant partem, in specie [Jo]hannis Gersonis, eorum principis, et *Realium*, ad quos [Hu]ssus pertinebat, infensissimi erant hostes; vid. Baluz. [Mi]*scellan*. t. IV. p. 534., denique, quod, si dimitteretur, [ul]terius progrederetur, et a recepta doctrina longius discederet. Quod ipse Hus de se indicavit, et speravit. Cete[rum] de capitibus, Husso in examine objectis, legi quoque [m]etur Beausobr. in Bibl. German. tom. XV. Elucescit i[d]e ex dictis, Hussi doctrinam nondum fuisse Reforma[tio]n doctrinae conformem, et AEneam Sylvium in hist. [Bohe]m. c. 35., ubi errores sectae Bohemiticae recenset, non Hussi, quam sectae inde natae, quae postea Taboritarum et fratrum Bohemorum, nomine innotuit, exhibere opi-

niones: quod et ipse haud obscure innuit in epist. ad Cardinalem de Carvaial.

§. CCCCLXVIII. Qua de secta, et motibus Hussiticis, antequam disseram, *Calixtinorum* origo est enarranda, quippe qui magnam in illis motibus habuerunt partem. Adpellati sunt eo nomine Bohemi, qui in solo calice Eucharistico dissentiebant a Catholicis, sine illo nullam esse eucharistiam contendentes, adeoque, ejus usum laicis esse concedendum, urgentes. Johannem Hussum fuisse restituti calicis in Bohemia autorem, male passim putatur. Ipse, cum Constantiae degeret, et de motibus causa calicis audivisset, calicis usum quidem non inprobavit, potius laudavit, suosque ab oppositionibus Calixtinorum dehortatus est, sed ejus autor non fuit, cum Pragae, nec scripto, nec ore, id docuerit, sed Constantiae hac de re consultus, causa illa jam vigente inter Bohemos, mentem tantum explicuerit, praeterea ei hoc in publico examine non fuerit Constantiae objectum. Praecipuus vero autor fuit Jacobellus, ut mox patebit. Ante ipsum calicis abstractioni sese jam ante viginti quinque annos opposuerat, teste Johanne de Rogesana, in concilio Basileense, et plebem ad calicem invitaverat, *Matthias* aliquis, pastor Pragensis, etiam *Parisiensis* dictus, ob studia Parisiis confecta, vir probus, et acerrimus corruptionis, ac abusuum Ecclesiae adversarius, qui tractatum etiam scripsit de *Antichristo*, et multa passus est. Sed qui parum profecit, a Clero Pragensi a coepto desistere coactus a. 1389., mortuus a. 1394. Vid. L'Enfant concil. Constant. Honor itaque debetur *Jacobello*, quod calix fuerit Bohemis redditus. Ipse, alias Jacobus de Misa, a pago ejus nominis in Bohemia, dictus, Pastor fuit Pragensis, *litterarum doctrina*, ut AEneas Sylvius ait, et *morum praestantia juxta clarus*, et mox post Hussi discessum prodiit in publicum, magnoque studio necessitatem calicis in eucharistia docuit. Ansam vero ei praebuit *Petrus* quidam *Dresdensis*, de quo vid. L'Enfant bell. Hussit. tom. I., ob haeresin Waldensem

densem e Saxonia pulsus, et Pragam aufugere coactus, ut AEneas Sylvius tradit. Ipse, Jacobelli familiaris, cum ei aliquo tempore dixisset, se mirari, virum tam eruditum, nondum insignem errorem, qui in Ecclesiam irrepserat, percepisse, respectu calicis ablati, non obstante expresso Domini dicto, Joh. VI. *nisi quis carnem ederit filii hominis, et sanguinem biberit*, etc. Jacobellum eo dicto ad examen, et ita hanc causam publice agendam, excitavit. Egit vero ingente cum successu, sed, ut fieri adsolet, mox sibi concitavit adversarios, in specie Conradum, Archiepiscopum Pragensem, qui fulmine excommunicationis ipsum feriit quidem, sed non oppressit. Causa vero ad concilium Constantiense delata, ibique agitata a. 1415., Jacobelli opinio est proscripta, et calicis subtractio definita: ut supra retuli. Controversiae historiam, et rationes, quibus utrinque pugnatum est, exhibet L'Enfant l. cit. Jacobellus vero sese Paparum et Clericorum autoritati infallibili, ac contradictionem respuenti, palam opposuit, quin eos, si a veritate Christi devient, declaravit Antichristos. Inputatum quidem ipsi est a Concilio, quod panem in eucharistia manere post consecrationem defenderit; sed illud per omnia verum non est, cum in libro suo, cui titulus, de *vera existentia corporis et sanguinis Christi in Coena*, agnoscat corporalem praesentiam, et tueatur, sed secundum *vitam Christi hominis Spiritualem, divinam, et invisibilem*. Distinxisse enim censetur duplex vitae genus in natura Christi humana; agnoscens praeter vitam, modo memoratam, ex unione cum divina natura ortam, aliam adhuc vitam animalem, mortalem, mole magnam, visibilem; secundum quam negavit Christi corpus esse in eucharistia. Vid. L'Enfant l. cit. p. II. Eadem fuit forte hac de re sententia Wiclefi, Hussi, et aliorum: nec multum a Veterum constante opione de divinae naturae unione cum pane et vino, indeque orta ejus efficacia, differt.

§. CCCCLXIX. Pergamus nunc ad motus, et bella Hussi-

tica poſt mortem Huſſi ſuſcitata: quorum hiſtoriam prolixe enarravit L'Enfant in hiſtoria *belli Huſſitici, et concilii Baſileenſis.* Fuerant quidem ab a. 1411. aliqui motus, etiam caedes patratae Pragae, occaſione indulgentiarum, et cruciatarum expeditionum, a Johanne XXIII. promulgatarum, contra Ladiſlaum, Neapolitanorum Regem; quibus ſeſe vehementer objecit Huſſus, magnamque populi copiam in ſuas traxit partes, ita ut res prope a ſeditione abeſſet, maxime poſtquam tres Huſſitae eſſent capite plexi, qui partes eas egerant confidentius, et audacius, ſed, cum Praga propterea interdicto ſacro eſſet ſubjecta a Papa, et Huſſus receſſiſſet, res manſerunt tranquilliores, uſque ad Martyrium Huſſi et Hieronymi. Quo audito in Bohemia animi valde ſunt exacerbati, non plebis tantum, et vilioris conditionis hominum, ſed Nobilium quoque et illuſtrium virorum, qui, litteris ad Synodum ſcriptis, indignationem acerrimo ſtilo teſtati ſunt, ſicut et fecit ipſa Univerſitas Pragenſis, litteris unanimiter ad omnes Catholicos miſſis, quibus illuſtre dedit Huſſo teſtimonium. Edidit praeterea Univerſitas haud diu poſt, anno 1417., *declarationem publicam* pro communione ſub utraque ſpecie contra decretum Conſtantienſe. Primates porro Bohemiae, in unum coacti, ut rebus ſuis conſulerent, aliquos decreverunt mittendos ad Wenceſlaum Regem, qui Eccleſias ſeparatas, in quibus cultum Dei, ſuo modo peragendum, exerceant, ab eo peterent. Reſponſum licet dubium acceperint, continuarunt tamen in cultus exercitio, parteſque ſuas magis magiſque confirmare, et amplificare, conati ſunt, abſque ut res in bellum eruperit, toto anno 1417. Tantum memoriam Huſſi decreverunt feſto, in honorem ejus quotannis celebrando, honorandam eſſe; ſeſeque etiam ad vindictam de ejus morte ſumendam praepararunt, denique magis magiſque Catholicorum et Bohemorum animi in ſe invicem irritati ſunt, *illorum* per varias invectivas in Synodum, et cantica in laudes Huſſi ubique ſparſa, quodque ſeſe concilii decretis palam opponerent, *horum*

vero

vero per articulos Synodi, in causa Bohemorum decretos contra Hussitas; inter quos sunt, quibus abjuratio Hussitismi imperatur, et fautores igni addicuntur, adeoque Hussitismi exstirpatio continetur. Quos numero viginti quatuor recenset Cochlaeus.

§. CCCCLXX. Tandem erupit violenta tempestas a. 1418., quo tempore Johannes Dominicus, legatus Martini V. Papae, in Bohemiam et Hungariam, ad exsequenda decreta Synodi, eo venit, nec monitis et exhortationibus contentus, sed et vi usus est: Slanae, quae est urbs Bohemiae, haud procul Praga, ope Conradi, Archiepiscopi Pragensis, arcam, quae supra aram erat, continens forte calices eucharisticos, dejecit, communionem sub una specie instituit, Ecclesiasten quendam, una cum privato, qui forte ei se opposuerunt, flammis tradidit. Quo facto, flamma erumpens corripuit omnia, ita ut vexationibus, rapinis, caedibus, fuerint repleta omnia. Ipse legatus, discedere coactus, scripsit Papae, *non calamis amplius et linguis, sed manibus et armis, opus esse.* Venit cum Imperatore in Hungariam, et Hussitismum ibi exstirpavit, sed et brevi mortuus est a. 1419. Hussitae, cum bellum evitari non posset, Ducem elegerunt *Zizkam*, qui prae reliquis vindictam Hussi spirabat, nobilem Bohemum, in aula Wenceslai enutritum, et bellis exercitatum, altero jam oculo in conflictu privatum, unde, qui antea Johannes Trasnovius, a loco Bohemiae, unde ortus erat, fuit adpellatus Zizka. Statim ac sufficientes contraxisset copias prudens, sed et acerrimus, Dux, per agros discurrens, caedes et rapinas per omnia loca circumtulit. Primus fuit impetus in provinciam Pilnensem, cujus primariam urbem Pilsam, et mox totam cepit ditionem, Monachos et Clericos expulit, omnia spoliavit, et communionem sub utraque specie ubique restituit. Dein in loco opportuno exstruere coepit oppidum, et munimentum, dictum *Tabor*, quo nomine *castrum* adpellant indigenae; unde *Taboritarum* nomen ipsis postea adhaesit. Scripsit ad Tustacos

litteras a. 1418., eosque ad arma contra Antichristum sumenda accendit. Mox, postquam Dux Hussitarum solenniter esset declaratus, Pragam tetendit, ubi a sociis avidissime exspectabatur. Quo cum venisset a. 1419. Ecclesiae et monasteria invaduntur, Presbyteri alicujus domus spoliatur, ipso etiam a Zizka occiso, quia, ut refertur, licet dubitanter, sororem suam stupraverat. Domum Praetoriam, ubi Senatus erat congregatus, petentes, septem, vel undecim, Senatores, qui, reliquis dilapsis, substiterant, per fenestras projecerunt, hastarum cuspidibus excipiendos a populo furibundo, qui adstabat. Sed num Zizka huic tragoediae adfuerit, non convenit inter historicos, quorum alii adfirmant, alii silent. Eundem mox impetum senserunt et alia monasteria Pragae, multumque est sanguinis fusum. Dein Wenceslao, prae consternatione, ex hoc nuncio ad ipsum delato concepta, correpto apoplexia, et mortuo a. 1419., antequam Sigismundus se Regem Bohemiae declararet, plebs Pragensis, instigante Zizka, in quaevis monasteria manus injecit, et, nulla Templorum, imaginum, vasorumve sacrorum, ducta reverentia omnia spoliavit, concidit, violavit. Inmani enim odio flagrabat Zizka in monasteria, non tantum, quod libidinis et pigritiae essent loca, sed Monachi praecipui haberentur autores supplicii Hussi, et Hieronymi. Numerantur ab Historicis usque ad 550 Templa et monasteria, per Zizkam in Bohemia destructa: unde et ingentes thesauri ad eum defluxerunt.

§. CCCCLXXI. Hinc tandem publicum ortum est bellum inter Hussitas et Sigismundum, jam regem declaratum, et eos oppugnantem, expeditionibus quoque cruciatis, a Martino conscriptis, adjutum. Quod ab a. 1420. usque ad 1444., quando urbs Tabor capta est, duravit, et, praeter Bohemiam, adflixit Moraviam, Austriam, Misniam, totamque fere Germaniam: cujus historiam enarrare nostri non est instituti, et nimis longum foret: AEneas Sylvius dicit, *ea bella plus admirationis, quam fidei, habitura apud posteros;*

quia

quia nullo prorsus successu ab illorum parte gesta sunt, Zizka, Bohemorum Duce, ejusque successoribus, semper superantibus. Epitaphium Zizkae, quod mirabile et singulare est, ita habet: *Johannes Zizka, nullo Imperatorum, ducumque, rei militaris peritia inferior, superbiae simul et avaritiae Clericorum severus ultor, Patriae accerrimus propugnator, hic jaceo. Quod Appius Claudius coecus bene consulendo, et M. Furius Camillus strenue agendo, suis Romanis praebuere, hoc ipsum meis Bohemis praestiti. Fortunae belli nunquam defui, neque illa mihi: omnem opportunitatem rerum bene agendarum etiam coecus praevidi. Signis collatis, undecies semper victor depugnavi* etc. Illud in ipso maxime est mirandum, quod praecipua totus coecus gesserit: sicut enim antea monoculus erat, ita alterum in obsidione Raabi perdidit jam a. 1420. Ceterum, fuit omnium consensu vir intrepidus, strenuus, prudens, sed adversus hostes crudelior, Monachorum inprimis flagellum. Mortuus est ex peste a. 1424. Narratur quidem a plurimis historicis, eum, morti proximum, jussisse, ut ex pelle sua tympanum facerent, ad cujus sonum hostes aeque expavescerent, acsi vivus esset, sed, cum Theobaldus illud fabulis adnumeret, Zizka id forte animi causa dixit, ad hostibus insultandum, vel Hussitae illud, ad illis terrorem incutiendum, in vulgus miserunt.

§. CCCCLXXII. Hussitae, tempore Zizkae jam divisi, post ejus mortem magis in partes secesserunt, quod viam ad eorum oppressionem stravit. Vivo Zizka divisi fuerunt in *Taboritas* et *Pragenses* a. 1420., partim causa electionis Regis in locum Sigismundi, quem omnes repulerunt, Pragenses voluerunt Jagellonem, Regem Poloniae, Taboritae nullum extraneum, partim propter dogmata quaedam, et ritus. Pragenses, solo calice contenti, et libera verbi Dei praedicatione, in reliquis sese ad Ecclesiae Catholico-Romanae placita adcommodabant, sed Taboritae antiquam Ecclesiae Apostolicae puritatem, et simplicitatem, cupiebant revocatam. In conventu Pragensi, eo anno habito, propositi

sunt Taboritarum articuli, apud L'Enfantium obvii; inter quos aliqui occurrunt, ut de generali hostium destructione, eo anno futura, et novi Regni Apocalyptici erectione, qui vix fidem merentur: sed et tunc dixerunt Taboritae, se omnes illos articulos non adsumere: videntur nihilominus tenuisse, inpios esse delendos, et violentorum facinorum fuisse autores. Vid. Laurentii Byzini *diarium belli Hussitici*, supra citatum. Sed nihil effectum est in conventu, et mansit funesta divisio, licet in bello cum hostibus Bohemiae utraque pars perseveraverit. Dein anno sequente 1421., in conventu Zazlaviae, ad quem Moravi etiam sunt invitati, et eorum deputati venerunt, *quatuor* sunt constituti articuli, qui postea Synodo Basileensi sunt oblati, 1. eucharistiam sub utraque specie omnibus esse praebendam. 2. Sacerdotibus et Monachis bona temporalia esse subtrahenda. 3. publica peccata severe, et secundum leges, punienda esse. 4. Verbum Dei ubique libere a Christianis sacerdotibus esse adnunciandum. In quos articulos Moravi quoque consenserunt, et ipse Pragensis Archiepiscopus Conradus, qui Hussitarum partes ab eo tempore secutus est. Additus dein est *quintus* articulus, de Rege Sigismundo abdicando, et de Coributo, patruele Uladeslai, Poloniae Regis, eligendo Rege. Cui articulo nec Taboritae, qui liberum urgebant statum, nec Moravitae, qui Sigismundo renunciare nolebant, adsensum praebuerunt. Unde mox majora sunt orta dissidia inter Taboritas et Pragenses, cum Pragenses jam receperant Regem Coributum, quem Taboritae cum Zizka recusarunt.

§. CCCCLXXIII. Cum Taboritae a. 1422. Pragam noctu irrumperent, et spoliare tentarent, a civibus vero repulsi et oppressi essent, Zizka quidem se excusavit super eo facto, tanquam se ignaro perpetrato, dissuasit tamen Pragensibus novum Regem, et, cum nihil inpetraret, iram et ipse in eos concepit, eosque oppugnare adgressus est. Bello itaque cum Pragensibus inde orto a. 1423., in quo una altera

tera vice victi sunt, Zizka urbem obsedit a. 1424. Taboritae quidem initio urbem hostiliter oppugnare renuerunt, cum caput regni esset, et ejusdem secum animi in hostem communem, sed a Zizka, Oratione ad eos habita, in partes tracti sunt. Omnibus vero ad oppugnationem paratis, Pragenses de pace cum Zizka egerunt, eam effecerunt, eumque in urbem admiserunt, ingente cum honore. Unde, peste grassante, cum discessisset in Moraviam, ibi ex peste, ut narravi, e vivis est ablatus. Narrant historici, Sigismundum multis, magnificisque, pollicitationibus, Gubernatoris quoque totius Bohemiae oblata dignitate, sibi devincire conatum fuisse, sed mors ejus intercessit. Morti proximus suis fertur jussisse, ut omnes, religioni Hussitarum adversantes, ferro flammisque persequerentur. Ipse vero, etsi Taboritarum partes contra Pragenses fuerit tuitus, Calixtinus potius fuit, quam Waldensis-Taborita, ut ex Picardorum, quorum ingens erat Pragae numerus, persecutione, et aliunde, patet.

§. CCCCLXXIV. Post mortem Zizkae divisi fuerunt in varias turmas. *Taboritae* longe maximam partem elegerunt Ducem *Procopium*, a rebus gestis *Magnum*, et a tonsura sacerdotali, qua avunculus ejus ipsum invitum ornaverat, *Rasum* dictum, nobilem Bohemum, qui sub Zizka militaverat. Reliqui Taboritae, sed longe minore numero, nullum voluerunt Ducem, quia nullum putabant Zizkae similem inveniri posse, quare *Orphani* sunt adpellati: elegerunt tamen paucos, penes quos belli foret administratio, quorum primus fuit *Procopius*, Parvus cognominatus. Praeter illos erant *Orebitae*, suis etiam sub Ducibus. Nomen traxerunt a monte Oreb, prope districtum Zazlaviensem, quem insederunt, et unde in loca vicina irruerunt, jam ab a. 1422., quare a Zizka in castra sua sunt admissi: erant enim tunc manus rusticorum. Incertum autem est, num castrum eo nomine jam ante fuerit insignitum, an illi eo adpellaverint. Hussitae enim, quod non est observatu indignum, Bohemiam

[redacted]

terram promissionis vocarunt, et Germanos, quibus cincti erant, pro vario illorum situ, illos Idumaeos, hos Moabitas, alios Amalekitas, alios Philistaeos, eaque ratione Tabor et Oreb ad terram promissam retulerunt. Ceterum hi omnes, licet divisi, sese identidem conjunxerunt, quum causa communis id requirebat. Taboritae vero et Pragenses in Bavariam irruerunt et Austriam, Orphani et Orebitae in Silesiam, ac Lithuaniam, quaquaversum horrendas inferentes vastationes. Quo in rerum statu Papa Martinus, iterum emissa bulla, Imperatorem et Principes Germaniae ad hanc haeresin exstirpandam excitavit, a. 1425., et bellum magno ardore resumtum est, ubique felix et fortunatum Hussitis. Albertum, Austriae Ducem, cruento vicerunt praelio Taboritae a. 1425., ut et Saxones a. 1426., qui ingentem exercitum contra Taboritas et Orphanos moverunt. Sed nova mox inter Pragenses et Taboritas orta est divisio, occasione *Petri Anglici* cujusdam, qui Wiclefianismi semina spargebat Pragae, et Transubstantiationi contradicebat, nos ore panem, sed fide corpus Christi, sumere, contendens. Cui sese inter alios opponebant Przibramus, et Maladonovicius. Convenit tamen, laudabili exemplo, inter eos, ut phrasibus Scripturae ac Patrum uterentur, et se invicem tolerarent. Interea Pragenses carceri mancipaverant Johannis adversarios, a partibus Johannis stantes: unde elapsi, ad Orphanos, de injuria conquesti, confugerunt, eosque ad bellum contra Pragenses excitarunt. Unde varii sunt motus orti, donec Taboritae, motuum fautores, fuerint Praga ejecti a. 1426. Ad quas turbas multum quoque contulit captivitas Coributi, quem Pragenses, incertum qua de causa, captivum tenebant. Quem ut liberarent, Despotae Catholici, Taboritis et Orphanis se jungentes, Pragam invaserunt: multo tunc sanguine fuso. Coributus vero, signata sua abdicatione, fecerant enim Pragenses ipsum Regem, in Lithuaniam est remissus. Tandem, nonnullis civitatibus, quae Pragensium erant confoederatae, hostiliter et crudeliter tractatis, cum

Pragam

Pragam denuo tentarent obsidere, pax inter eos facta est, ut communi hosti resisterent. Inperator enim, tribus collectis exercitibus, ut finem motibus tandem inponeret, inmensa hominum copia contra eos tendebat. Sed, quod quis stupeat, hostes illi, panico correpti pavore, solo Ziziciarum conspectu consternati, in fugam se dederunt, et opulenta castra ipsis reliquerunt a. 1427., qui, eos persecuti, magnam iis intulerunt cladem.

§. CCCCLXXV. Omnia praelia, omnes destructiones, a Zizcitis effectas, enarrare, cum nostri non sit instituti, ad res religionis redeo. Taboritae, Orphani, et Pragenses conventum a. 1428. celebrarunt quidem Peronae, ad dissidia religionis inter se componenda: sed, cum Taboritae, cum Duce suo Procopio Magno, missam sine stolis sacerdotalibus, sine elevatione et adoratione panis, urgerent celebrandam, septem respuerent sacramenta, nec in capitibus de libero arbitrio, justificatione, ac Praedestinatione, cum Pragensibus convenirent, licet quid una alterave pars de tribus illis capitibus ultimis senserit, non constet, conventus sine ullo fructu est abruptus. Taboritae dein et Orphani, nunquam quieti, sese ad solita vastandi facinora receperunt, miras caedes ac vastationes per Silesiam, Misniam, aliasque regiones, hoc et sequente anno, circumferentes. Quando nova in eos conscripta est a. 1431. expeditio cruciata, ordine tertia, Inperator quoque Comitiis Norinbergensibus bellum omnibus viribus gerendum decrevit. Quae conamina haud meliorem, ac praecedentia, habuerunt successum. Toto enim exercitu, antequam Hussitae in conspectu essent, ita trepidatum est, ut praecipitem sese in fugam dederint, Cardinalis quidem Legatus quicquid poterat fecit, ut fugientes retineret, et in hostes animaret, sed Bohemi, eos invadentes, post ingentem iis inflictam cladem, in turpem conjecerunt fugam, seseque inmensis spoliis ditarunt.

§. CCCCLXXVI. Tandem, cum eodem tenore pergerent Hussitae, nec per arma vinci, aut in ordinem redigi, pos-

ſent, alia via cum iis judicarunt Catholici agendum eſſe, qua votorum facti ſunt compotes. Blande enim ſunt a Sigiſmundo, et Synodo Baſileenſi, quae tunc celebrabatur, ad Synodum invitati, a. 1432., conceſſo ſalvo conductu ab ipſa Synodo, et datis obſidibus, ſeſeque obligantibus Imperatore et Principibus aliis, majoris ſecuritatis ergo. Qua ratione, cum circa modum, in concilio cum ipſis tenendum, conveniſſet inter Legatos Synodi et Bohemorum, qui Egrae erant congregati, Bohemi legatos mittunt ad Synodum Johannem Rokyſanam, Pragenſium Huſſitarum Rectorem, Udalricum, Orphanorum Presbyterum, Petrum Payne, Anglicum, et alios: quibus ſeſe Legatus Polonicus, ipſe Procopius Raſus, aliique, adjunxerunt. Pervenerunt, trecentis equitibus comitati, Baſileam a. 1433., tota civitate ipſis obviam procedente, praecipue propter Procopium, qui omnium ora in ſe verterat. In concilium producti, quatuor illa capita, in conventu Zazlaviae a. 1421. jam ſancita, quae ſupra memoravi, propoſuerunt. Cardinali vero, Synodi Praeſidi, roganti, cur et alia non proferrent capita, cum Mendicantium Ordinem a Diabolo eſſe excogitatum arguantur ſtatuere, reſpondit Procopius; *quicquid nec a Moſe, nec a Patriarchis, Prophetis, Chriſto, nec Apoſtolis inſtitutum eſt, nec ullum in Scripturis mandatum habet, Diaboli inventum eſt:* et tale quid eſſe Mendicantium Ordinem. Cardinalis tantum ad Eccleſiae, et Conciliorum, autoritatem provocavit. Diſputatum dein de illis articulis eſt per 50 dies inter quatuor Bohemorum magiſtros, et totidem Concilii commiſſarios: multa utrinque quidem prolata ſunt, ſed ſine fructu; ventum eſt ad tractatus, ſed nihil profectum, ad Bohemorum conſtantiam frangendam. Diſceſſerunt itaque Legati Bohemorum, ſed cum iis oratores, a Synodo deputati, qui conventionis ſcopum palam praeferrent, licet diviſionem inter Bohemos vere intenderint, et Catholicorum confirmationem. Venerunt, una cum Principum et Epiſcoporum, aliorumque, deputatis, in Bohemiam a. 1433. Comitiis

tiis ab omnibus Bohemiae et Moraviae Ordinibus habitis, poſt varias Orationes et colloquia, res denique huc exierunt, ut ad Synodum denuo mitterentur legati, cum quatuor illis articulis, paululum temperatis, nec non cum formula unionis. Articuli hunc in modum formati ſunt, ut 1. liberam verbi Dei praedicationem conceſſerint, ſub autoritate Dioeceſani. 2. Peccatorum punitio relinqueretur iis, quibus jus erat. 3. Clero non liceat ſuper bonis temporalibus *ſeculariter* dominari. 4. Communio ſub utraque ſpecie ſit, tanquam utilis et ſalutaris, relinquenda libertati, ita tamen, ut dubia, circa neceſſitatem et poenas, quas illi, qui hoc negligebant, merebantur, Synodi judicio committerent, modo illud Scripturae et Patribus non adverſetur. *Formulae* vero unionis duae erant conditiones, *una*, quod Concilio, Papis, Praelatiſque aliis, non tenerentur obedire, ſi quod Scripturae contrarium prohibuerint, altera, ne propter dictos articulos male audiant, aut patiantur a quocunque.

§. CCCCLXXVIII. Formula Synodo diſplicente, iterum ſunt iidem Oratores miſſi Pragam, ut novam facerent inſtantiam. Propoſuerunt in publico Nobilium et plebejorum conventu trium articulorum explicationem, et declarationem, quam ſi admitterent Bohemi, promiſerunt concorditer de communione ſub utraque ſpecie tranſigendum eſſe. Interea captioſae erant trium articulorum declarationes, quae, cum Bohemis concedere quod volebant viderentur, nihil tamen per additas reſtrictiones concedebant. Communionis ſub utraque declarationem cum flagitarent Bohemi hunc in modum data eſt, ut illa ad tempus inſtar gratiae, per autoritatem Eccleſiae, permitteretur, ſub conditione, ſi Eccleſiae Romanae in reliquis adſurgerent, et ſacerdotes calicem non niſi adultis diſtribuerent, adderentque, Chriſtum eſſe ſub una alteraque ſpecie ſola. Bohemi, licet hac parte deluſi fuerint, conſenſerunt tandem in articulos, ita explicitos et temperatos, ſive bellorum pertaeſi, ſive ambitione Rokyzanae, cui ſpem Archiepiſcopatus fecerant,

rant legati Synodi, compulsi. Missis itaque eo fini deputatis ad Synodum, famosum illum pacis et unionis tractatum mox condidit, et sancivit, Synodus, nomine *Compactatorum* notum; quae postea Igiaviae consummata et confirmata sunt, a. 1436. Exhibet *compactata* Cochlaeus hist. Hussit. l. VII., et historica gestorum inter Synodum et Bohemos ex Aenea Sylvio excerpta *Fasciculus rer. expet. et fug.*, ut et Freheri editio historiae Bohemorum AEneae Sylvii.

§. CCCCLVIII. Concordatis cum Calixtini et Catholici subscripsissent, Taboritae vero, Orphani, et Orebitae id recusassent, totalis orta est inter Calixtinos, et reliquos Hussitas, divisio, quae et horum plenissimam produxit subjugationem, et destructionem. Catholici enim et Calixtini junctis copiis, Duce Alessio, cui praeter alios adjunctus est, vir magnae autoritatis, Mainhardus de nova domo, Taboritas, eorumque socios, oppugnare adgressi, initium fecerunt ab expugnatione Pragae. Quae in *Vetere* urbe facile, sed in *nova*, quam Procopius Parvus tuebatur, et in qua superiores erant Taboritae, difficilius successit, varia inter Veterem et Novam urbem inita pugna. Succubuit tamen nova, a Calixtinis, magna cum Taboritarum clade, expugnata a. 1434. Procopius vero Magnus, qui Pelsinam tenebat obsessam, hoc audito, in hostes mox movens, decretorium cum iis habuit praelium eodem anno infra Lippam, in quo, licet ab equitatu fugiente desertus, hostem solus selecta cum manu adgressus, victoriam reportasset, nisi telo, in incertum misso, fuisset transfixus, itaque cecidisset fortissimus heros. Secuta mox est horrenda non tantum strages, sed et captivorum, fraudulenta ac truculenta, caedes per Mainhardum: cujus pollicitationibus in horrea compulsi perierunt, igni in ea inmisso, ad multa millia. Hac ratione fractae sunt Taboritarum vires, et postea penitus excisae. Reliquiae quidem statum in urbe Tabor aliquo tempore tuitae sunt; sed urbe a Georgio Podebradio, Prorege, obsessa

obfeffa et occupata a. 1444., capti funt, et in perpetuos conjecti carceres. Reliqui, fuafu Rokyzanae, jam titulo tenus Archiepifcopi Pragenfis, fe Ordinum judicio fubmiferunt, et in *compactata* confenferunt. Sic finitum eft funeftum et diuturnum illud bellum, et Sigifmundus, confirmatis *compactatis*, recepit coronam Bohemicam. Quae fufius enarrare a fcopo noftro eft alienum: ut et, juftumne an injuftum fuerit bellum illud? inquirere. De quo confuli poterit Langermannus in *polemographia Huffitica*; qui juftitiam ejus defendit. Mitto etiam quae poftea Calixtinis fub Podebradio, primum Prorege, dein Rege, Bohemiae, et Rokyzana, Archiepifcopo Pragenfi, acciderunt, quorum continuae intercefferunt cum aula Pontificia fimultates, cum utrinque violarentur compactata; et ad novam Ecclefiam Bohemicam, ex his turbis tandem natam, tanquam lucem e tenebris, defcribendam pergo.

§. CCCCLXXIX. Quae valde notabilis hiftoria ex Camerario de *Ecclefiis Fratrum Bohemorum*, et Johanne Amofo Comenio, aliifque, petenda eft. De fide *fratrum* Bohemorum teftantur *confeffiones* eorum et *apologiae*, editae a Balthaf. Lydio in *Waldenfibus*, et ab aliis. Quarum *prima* eft, quae Uladiflao, Regi Bohemiae, a. 1472., *fecunda*, quae Georgio, Marchioni Brandenburgico, a. 1534., *tertia*, quae Ferdinando, a. 1535., oblata eft. Conferenda quoque funt, quae de Taboritis habet Aeneas Sylvius epift. 130., fcripta a. 1451., qui cum ipfis eft congreffus, edita etiam in *Waldenfibus* Lydii. De ordine autem eorum in facris, et difciplina Ecclefiaftica, legendus eft Comenius. Ex his fontibus illuftris hujus Ecclefiae dabo aliquem intellectum, fed re altius petita ad *origines* ejus cognofcendas. Fuerunt Fratres proxima propago *Taboritarum* zelotarum, qui a Calixtinis et Pragenfibus fuerunt in doctrina et ritibus diftincti, licet communem cum iis egerint in motibus Hufliticis caufam. Cujus divifionis et originis varia proftant indicia. 1. Ipfi feniores et miniftri Ecclefiarum in Bohemia illud diferte

falsi sunt in *praefatione* confessioni praemissa, seu ad calcem. Rodigerus quoque, Professor olim Wittenbergensis gener Joachimi Camerarii, in *narratiuncula* de Ecclesiis Bohemiae et Moraviae apud Camerarium l. cit. qui etiam hanc duplicem dedit rationem, quare nomen Taboritarum vitaverint, unam, quod eorum clade fuerint territi, alteram, quod arma et disputationes fuerint aversati. 2. Idem e conventu Taboritarum et Pragensium a. 1420., cujus supra memini, confirmatur: similes enim ibi Taboritis adscribuntur articuli, qui Bohemis proprii sunt. 3. Eadem et similia de Taboritis refert AEneas Sylvius in epist., a. 1451. scripta, et supra citata. 4. Exstat denique confessio fidei Taboritarum a. 1431. quam primus vulgavit Flacius Illyricus, dein emendatiorem Lydius, qui probabiliter conjicit ejus autorem fuisse Johannem Lukawitz, sacerdotem Taboritam; quae a Calixtinis est diversa, et fidei ac cultui Bohemorum proxime respondet. 5. Accedit, Taboritas sese initio et postea semper *compactatis* Synodi Basileensis opposuisse, quae acceptarunt et usserunt Calixtini, Cochlaeus in hist. Hussit. l. VII. diserte tradit, *formulam illam concordiae non potuisse in effectum produci, quia Taboritae in eam non consentiebant*, qui et alibi l. V. dicit, *Waldenses et Taboritas non adsumsisse articulos Pragensium Doctorum, et ab eo tempore perpetuam mansisse inter eos discordiam.* Habitus quoque est conventus Kutnensis a 1443. ad Taboritas et Pragenses cum Rokizana, Archiepiscopali dignitate jam fungente, conciliandos, in quo Taboritae ediderunt confessionem, dogmatibus Calixtinorum contrariam, in specie circa eucharistiam, in qua Transsubstantiationi, adorationi et missae, palam contradixerunt.

§. CCCCLXXX. Sed ut altius adscendam, hi ipsi Taboritae et fratres Bohemi, non tam ab Husso, quam a Waldensibus et Picardis receperunt doctrinam. Johannem Hussum fidem Catholico-Romanam tenuisse maximam partem, licet principia ejus eum ulterius duxissent, si in vita mansisset,

fiſſet, ex ſuperioribus patet. Quod vero ad Waldenſes adtinet, Bohemi quidem originem ſuam ab iis noluerunt derivatam, nec cum iis in unam ſocietatem coaleſcere voluerunt, ſed non ob fidei et religionis diſſenſum, quem ipſi exiguum, aut nullum, eſſe diſerte fatentur, verum quod nullam eorum noſſent fidei confeſſionem publicatam, quodque Waldenſes hodierni ſeſe ad religionis dominantis formam, ut perſecutiones vitarent, nimis adcommodarent. Quae omnia ex ſupra laudata praefatione Bohemorum, ad calcem Camerarii hiſt. Bohem., conſtant. Addi poteſt, Waldenſes fuiſſe tunc valde odioſos, et Picardorum quoque infami tunc nomine diffamatos, quos ipſe Zizka acriter eſt perſecutus. Interea dubio caret, 1. Waldenſes illis in regionibus, uti in vicinia Auſtriae, Marchiae, et Bohemiae, fuiſſe verſatos: quod Bohemi in *praefatione* citata diſerte adſerunt. 2. Picardos illis fuiſſe immixtos, et inter Taboritas latuiſſe, quos Zizka, tanquam infames vita et moribus, vehementer vexavit. Taboritae et Picardi, ſeu Waldenſes, fuerunt initio diſtincti tempore Zizkae, maxime reſpectu Tranſubſtantiationis et Miſſae, licet inter Taboritas fuerint Waldenſes quoque, ſed poſt mortem Zizkae iidem ac Waldenſes. Vid. Beauſobr. de *Adamitis*. Praeterea, Petrus Dreſdenſis, qui Jacobello communionem ſub utraque perſuaſit, fuit Waldenſis profugus, teſte AEnea Sylvio; de quo ſupra dixi. Johannes porro Schlecta in epiſt. ad Eraſmum a. 1519., qua ipſi diverſarum Bohemiae ſectarum notitiam dat, *Picardos infeciſſe totum exercitum* Zizkae tradit: quod de Procopio Magno conſtat. Vid. verbo Laſitii apud Beauſobr. l. cit. et Dubravius hiſt. Bohemica c. 26. De communione aliquali inter eos teſtatur, quod fratres Bohemi cum a. 1467. ſeparatam coeperunt condere ſocietatem, miniſtros, a ſe electos, miſerint ad vicinos Waldenſes, ut ab iis ordinarentur: ut narrat Camerarius l. cit. Ceterum Picardi narrantur in Bohemiam veniſſe circa a. 1418., et multos infeciſſe Taboritas, quorum alii, inprimis Calixtini,

eos sunt insectati, ipse etiam Zizka, sive quod genuinus fuerit Calixtinus, sive rumoribus ac infami eorum vita fidem adhibuerit. Plura de Picardis postea. Addatur 3. Bohemos passim cum Waldensibus fuisse ab Historicis confusos, etiam illos ab his derivatos. Vid. Lydius in Waldensibus tom. II. in Prolegomenis.

§. CCCCLXXXI. Quibus praemissis, pertexam *Fratrum Bohemorum* historiam. Taboritis ea, qua dixi, ratione oppressis, per Georgium Podebradium et Rokyzanam, qui a. 1435. jam erat in publicis comitiis electus Archiepiscopus Pragensis, pii et zelotae Taboritarum, qui supererant, sese palam ostendere non ausi, quamdiu Rokyzana sese approbationis et confirmationis Papae, quam nondum inpetraverat, spe lactabat, sese occultos tenebant et quietos. Sed, cum sese a Papa deludi animadverteret Rokyzana, quippe qui, nisi calici renunciaret, eum confirmare recusavit, ille, resumto animo, in Papam, tanquam Antichristum, et bestiam Apocalypticam, denuo declamare, ut ante *compactata* saepe fecerat, inciperet a. 1448., cordatiores et animosiores ex auditoribus, inter quos Gregorius, Rokyzanae ex fratre nepos, ipsum adeunt, ac pleniorem ab ipso petunt reformationem, idque plus una vice. Audivit quidem eos amice, sed semper distulit, nimiae molis esse opus dictitans: denique, eorum interpellationes amplius ferre nolens, ipsis injunxit, ut a se secederent, et ipsi hoc opus inciperent, promisso tantum addito, se a Georgio Podiebradio, jam Rege, ipsis locum recessus procuraturum. Quo inpetrato secesserunt cives illi Pragenses, Baccalaurei, magistri, aliique magno numero, nobiles plebeji, docti indocti, in ditionem *Litiecensem*, in montanis Silesiae vicinis, quem locum ipsis acquisiverat Rokyzana, ubi Ecclesiae fratrum jacta sunt primordia, a. 1459. Compellarunt autem sese, in mutuae caritatis et communionis intimioris signum, *fratres et sorores*, et initio se vocarunt *fratres legis Christi*, dein, cum illud in calumniam traheretur, acsi novum fundarent Mo-

nachatum,

nachatum, *unitatem Fratrum.* Cujus Ecclesiae fundatae statim ac rumor pervaserat, sacerdotum, quibus nihil est irritabilius, odia se manifestarunt, ipsius etiam Rokyzanae, varii et mutabilis viri, qui ambitioni unice litabat. Cum frater Gregorius Pragam a. 1461. venisset, cum sociis nonnullis, amicos salutatum, illique in domo alicujus coetum haberent, proditi, et in carcerem conjecti sunt, tanquam qui Taboritas imitari, et motus ciere, in animo haberent: ipse Gregorius torturae est subjectus, sed, in profundum prolapsus soporem, vix sensit cruciatum. Dimissus quidem est cum suis, sed nova mox publicata sunt edicta, quibus sacrorum celebratio sine cerimoniis sub mortis poena fuit prohibita. Fratres, hac ratione ad incitas redacti, a Rokyzana, quem adierunt, nihil non tantum solatii consequuti sunt, sed et ipsum exacerbarunt. Quare nova prodierunt edicta, *ne usquam in Bohemia et Moravia exitiosi illi homines tolerarentur.* Erant, qui illos occisos volebant, sed restitit, Jodocus Rosembergius, Episcopus Uratislaviensis, dicens, *Martyrium esse semicrudam assaturam, ex qua facile vermes nascantur.* Quibus exagitati edictis, cum nusquam auderent subsistere, inceperunt speluncas habitare, unde *Jamnici*, seu *speluncales*, per contemtum sunt dicti.

§. CCCCLXXXII. Hisce vero in speluncis et montibus Ordinem sacrorum et disciplinae inter se constituerunt, Synodos celebrarunt, evocatis e dispersione per Bohemiam et et Moraviam, quos poterant, in unum, pastores sorte elegerunt, et ordinandos miserunt ad Waldenses, in confiniis Moraviae et Austriae degentes a. 1467., cum quibus unitatem quoque decreverunt ineundam, postquam Waldenses, se antiquum studium, quod remiserant, esse resumturos, et ad pristinam puritatem se recepturos, promiserant. Quod antequam effectui datum est, Waldenses sunt per Pontificios dissipati. Ipse eorum Antistes Stephanus igni est Viennae absumtus, et reliqui in Moraviam et Marchiam confugerunt. Quae eadem Antichristiana tempestas feriit

Fratres. Georgius enim Podiebradius, comitiis regni a. 1468. habitis, decretum formavit, ut unusquisque Procerum in suo territorio in eos inquireret, quosque posset caperet, et pro re nata, ac arbitrio, puniret: adpellantur autem ibi per contumeliam *Picardi.* Acris ab eo tempore in eos saevit persecutio, usque ad mortem Rokyzanae et Podiebradii, a. 1471., quando aliqua halcyonia nactus est grex pusillus. Uladislaus enim, Rex Poloniae, qui Podiebradio successit, fuit mitissimus, quem furiosi hostes et persecutores diu frustra ad eos exstirpandos incitarunt. Permiserat quidem, edicta a. 1472. contra eos parari, sed, accepta eorum apologia, cujus supra memini, repressit, donec a. 1508. cruentum aliquod edictum ipsi extorserint: sed nec illud executioni mandatum est. De quo ad seculum sequens. Crevit itaque sub hoc Rege Fratrum numerus, et caput eorum Ecclesia erexit; sicut conquestus est Bohuslaus a Lubkowitz, Baro Hassensteinius, Orator et poeta haud incelebris, in aliqua epistola ad Regem a. 1497., ubi dicit, *perfidiam illam, quae antea hiscere non audebat, nunc sub Rege Catholico et radices agere, et ramos suos adeo late protendere, ut vix humanis viribus exstirpari aut evelli possit.* Fratres vero, ut schismaticorum nomen vitarent, miserunt hoc ipso tempore e coetu suo viros pios et prudentes, qui, num alicubi Ecclesiam invenirent, cui se adjungere possent, inquirerent. Migrarunt per Graeciam, Moscoviam, Thraciam, Asiam, Palaestinam, et AEgyptum, ac retulerunt, se nihil reperisse, nisi corruptissima omnia, et Christianos in vitia et superstitiones effusos. In Italiam et Galliam aliqui adpulsi, et Waldenses visitantes, narrarunt, se ibi tantum offendisse piorum reliquias, latitantes in occulto, aliorum vero, qui proditi erant, ustulationem: ex quo se tranquillos tenuerunt fratres. Reliqua ad seculum sequens.

§. CCCCLXXXIII. Inter Taboritas, et fratres Bohemos, ut eorum fidem et religionem luci exponam, convenit, Scripturam S. esse unicam fidei et vitae normam, et non Con-

traditiones, extra aut contra Scripturam: Papas ...e infallibiles, aut supremos judices et Rectores, po... Antichristos: nullam esse Transsubstantiationem, Missam, ...essionem auricularem, purgatorium esse figmentum, nec ...ctos aut imagines esse cultus objecta, caeremonias Sacrorum Pontificias esse inutiles, et superstitiosas. etc. Sed haec inter eos intercedit differentia: Taboritae septem agnoverunt sacramenta, licet quinque minus necessaria, et de nonnullis articulis, ut de purgatorio, sanctorum invocatione, et aliis, simpliciter adfirmant, eos non esse necessarios. Sed fratres Bohemi sese majore fiducia explicuerunt, puriorem fidem ac religionem professi, religioni Protestantium fere per omnia conformem. De quo ex monumentis citatis facile constat. Num in capitibus, inter sic dictos Lutheranos et Calvinistas, ad hos propius accedant, quod nuper contendit Elsnerus in *Scrinio antiquario* Gerdesii, tom. VI., non disputo, nec tanti habeo. Quod vero ad Ordinem sacrorum, regimen, disciplinam, et mores adtinet, proxime ad vetustam Ecclesiam videri voluerunt accedere. Habuerunt suos Episcopos, vel Superadtendentes, et ministros alios, suis gradibus distinctos: Synodos celebrarunt particulares, generales: Fratrum vero classes erant quatuor, incipientium, proficientium, perfectorum, et poenitentium. Ritus denique quoad dies festos, jejunia, preces, eleemosynas visitationesque Ecclesiarum, proxime conveniunt Ecclesiae antiquae. Quae, et quorum similia alia, facile peti possunt ex Comenio et Johanne Lasitio, nobili Polono, qui de origine et rebus gestis Fratrum Bohemorum scripsit: quorum librorum octavus tantum prodiit a. 1648. qui de moribus et disciplina eorum agit.

§. CCCCLXXXIV. *Picardi* in Bohemia a. 1418 exorti, de quibus nonnulla sunt dicenda, ab aliquo *Johanne Picardo* solent derivari, qui, ut narratur, e Gallia Belgica profugus venit cum sociis in Bohemiam, ibique profana dogmata sparsit, et obscoenos introduxit mores. Se esse Filium

Dei dixit, et Adamum adpellari, populum per praeſtigias decepit, et promiſcua inſtituit connubia, ita tamen, ut alicui ad eum accedenti, et dicenti, *in hanc Spiritus meus concaluit*, reſponderit *ite, creſcite, multiplicamini, et replete terram.* Docuit praeterea, ut nudi incedant publice, nec non adſeruit, ſe et ſocios eſſe ſolos liberos, alios vero omnes, qui veſtiti, inprimis femoralibus, incedunt, eſſe ſervos. Hi homines inſulam occuparunt, amne Luſinicio cinctam, et eorum quadraginta inde egreſſi occiderunt ſupra ducentos agreſtes, quos Diaboli filios nuncuparunt. In quos Zizka inpetum fecit, omneſque inſulares delevit, duobus tantum relictis, ut eorum ſectam intelligeret. Ita rem refert AEneas Sylvius hiſt. Bohem cap. 41., quem alii deſcripſerunt. Saeviit vero in miſeros hos homines ferro et flamma ipſe Zizka, laudatus propterea a Pontificiis non tantum, ſed et, quod mireris, ab ipſis Proteſtantibus. Hos vero ipſos Picardos ab his criminibus fuiſſe liberos, imo veros Waldenſes, purioris fidei et religionis ſectatores, et propterea fuiſſe Zizkae, quippe Calixtino, odioſos, multis diſputavit Beauſobr. de Adamitis, ad calcem L'Enfant. de *bello Huſſitico*, cui contradicit Cl. Moſhem. hiſt. ſec. XV., qui vulgatae narrationi adhaereſcit, eamque ex genuinis monumentis demonſtrari poſſe adſerit: quod tamen non praeſtitit. Waldenſes, ut rem, altius repetitam, in vera ſua luce ponam, et ſummatim enarrem, in Bohemiam, et vicina loca ſeculo XII., ut ſupra obſervavi, jam venerunt, interque eos populos, qui Graecis ritibus adſueti, et a Latinis alieniores, erant, licet nobiles et Magnates, aulam ſequi ſoliti, Latinis ſe adjunxerint, bene recepti ſunt, ipſiſque majorem adhuc Latinorum rituum averſionem inſpirarunt. Quo in ſtatu res manſerunt ad medium ſec. XIV. uſque; *quando* Carolus IV. Inperator, et Erneſtus Archiepiſcopus, iis exercitio religionis, ſine ritibus Latinis, interdixerunt. Unde factum eſt, ut, ab iis alieni ritibus, conventus agere coeperint in montibus, ſpeluncis, et caſtellis Magnatum, qui ipſos prote-

protegebant. Dein, ortis motibus Bohemicis, in lucem prodierunt, aliqui sese Taboritis adsociarunt, alii, sat magno numero, arma quoque sumserunt, ut injustas illas Monachorum, et Sacerdotum, vexationes, quas passi erant, ulciscerentur, simul libertatem suam defenderent. Accesserunt praeterea socii e Picardia, quae est Galliae Belgicae pars, et inde originem repetiit fabula de Johanne Picardo, tanquam sectae autore. Distincti fuerunt a Taboritis, vel Zizcanis 1. respectu Systematis prophetici, secundum quod censebant venisse tempus, quo Antichristus, et inprobi, sint delendi, seque esse missos, ad populum Dei e Sodoma eripiendum, et malos puniendos. 2. quoad Transubstantiationem et Missam, ab ipsis cum omnibus consequentiis repudiatam. Unde eorum oppugnationes a Catholicis, ipso etiam Zizka, qui Calixtinus erat, natae sunt. Zizka mortuo, Taboritae maximam partem, Duce Procopio Magno, eos in societatem receperunt, unde fratres Bohemi sunt exorti. Unde est, quod Picardi et Bohemi passim ab Historicis sint secum permixti. Calumnia vero, quam cum veteribus Waldensibus habuerunt communem, variam potuit habere originem: ut ex. gr. quod, passim vexati et spoliati, incedere nonnunquam debuerint nudi, vel male vestiti, pompam in sacris respuerint, omniaque ad nudam simplicitatem retulerint, forte etiam nonnulli Paradisiacam nuditatem imitari voluerint. Accedit, de Waldensibus, in Bohemiam sec. XII. adpulsis, fabulam fuisse sparsam, de *duobus daemonibus* in Bohemia, qui sub forma humana praedicassent *nuditatem*. Quo pertinet, quod, cum Picardi innotuerunt, Doctores Pragenses publice admonuerint populum, ut sibi ab *istis in hominum figura diabolis* caveat. Plura suppeditabit Beausobr. l. cit.

§. CCCCLXXXV. Missis *Lollardis* in Anglia, hoc etiam seculo vexatis, de quibus ad seculum praecedens dixi, et verbo memorata secta *hominum intelligentium*, de Flagellantibus quaedam restant notanda. Autor sectae *hominum intel-*

 ligentiae

ligentiae dictorum, fuit AEgidius Cantor, et promotor Wilhelmus de Hildenissem, Carmelita, qui Origenis de omnium restitutione opinionem etiam tenuerunt. Vid. Baluzius Miscell. l. II, ubi processum, contra eos factum per Petrum de Alliaco, Cameracensem, exhibet a. 1411. Contradixerunt hi homines receptis opinionibus et ritibus Catholicorum, et internos Spiritus S. motus tantum adtenderunt; pro *Spiritualibus*, sic adpellari solitis, itaque habendi. Agnoverunt quoque, Christum solum salutem hominum meritis suis acquisivisse, solum peccata remittere posse, non sacerdotes, voluntarias denique corporis adflictiones esse ad salutem inutiles. Secta *flagellantium*, de qua, praeter autorem *historiae* flagellantium, supra citatum, vid. Lenfant concil. Constant. p. II. et Pisan. p. I., seculo XIII. jam nata, ut suo loco vidimus, et per varias terras, ut Italiam, inde Franciam, Germaniam, Bohemiam, Hungariam, Poloniam, et ipsam Graeciam, teste Nicephoro Gregora, seculi XIV. scriptore, propagata, satis laudabiles initio protulit fructus. *Silebant enim tunc omnia musica instrumenta*, ut habet Monachus S. Justinae Paduensis in Chronico, apud autorem *historiae flagellantium*, *et amatoriae cantilenae*, *omnes discordes ad concordiam redierunt*, *usurarii et raptores male ablata restituerunt*, *peccatores poenitentiam egerunt*, *carceres sunt aperti*, *captivi dimissi*, *exsules revocati* etc. Sed sec. XIV. haec secta in opiniones, et mores, religioni receptae adversos, degeneravit, et caput maxime erexit: quare ubique proscripta fuit, uti a Clemente VI. et Gregorio XI. Papis, nec non a Principibus et Regibus, ut Manfredo in Sicilia et Italia, teste Trithemio Chron. Hirsaugiense, a Carolo IV. Imperatore, Principibus Bavariae, et aliis. Philippus quoque Valesius, ad Universitatis Parisiensis petitionem, eos Gallia expulit, ut tradit continuator Nangii a. 1349. Repressa quidem fuit aliquatenus in principio, sed mox longe majore impetu resurrexit: quo, praeter pestem, quae grassari coepit a. 1349., haud parum contulit schisma Papale, et Ec-

cleſiae ſciſſa ac miſera conditio, quare Inquiſitores ſeſe ad eam exſtirpandam adcinxerunt. Gobelinus Perſona in *Coſmodromio* narrat, plures circa a. 1414. eſſe combuſtos in Thuringia. Cui conſentit Theodoricus Urie, in hiſt. concilii Conſtant. apud Hardtium, qui caput ſectae in Germania dicit fuiſſe Conradum Fabrum, vel *Smith*, paulo ante illud tempus mortuum, vel combuſtum, qui ſe Henochum venditaſſet, et a Deo poteſtatem judicium ultimum exercendi accepiſſe: forte quia adſeruit, illud in propinquo eſſe, et mundum a ſanctis eſſe judicandum. Ceterum, rejectis Catholicorum opinionibus, et ritibus, cenſuiſſe dicuntur, eos, qui Symboli Apoſtolici articulos adſumunt, orationem Dominicam et ave Maria ſaepe recitant, et certis temporibus corpus ſuum flagellant, in poenam peccatorum, ſalvandos eſſe. Vid. Cl. Moſhem. hiſt. ſec. XV. ad fin. Sed nec hac ratione exſtingui potuit ſecta, quia capite carebat, quare *acephalorum* nomine inſignita eſt, et poenitentiae eſſent ejus adſeclae ſtudioſi, praeterea ſeſe ad externam Eccleſiae formam, licet eam damnarent, conformaverint, ad perſecutionem evitandam. Acceſſit, homines inſignis dignitatis, et autoritatis, ſectam foviſſe, inter quos fuit Vincentius Ferrerius: de quo ſupra, ad quem epiſtolam ſcripſit Johannes Gerſon, ut eum hiſce hominibus ſubduceret, et ad Concilium Conſtantienſe adduceret, qui et tractatum contra ipſos compoſuit oper. tom. II. Singulare eſt, nihil in concilio Conſtantienſe contra eos eſſe actum, licet longius Huſſo et Hieronymo a dominante religione diſceſſerint. Imo renovata eſt ſecta ſeculo XVI., cujus fautores ſeſe praeſtiterunt Henricus III., Galliae Rex, Pontifex Romanus, et alii, fruſtra renitente Senatu Pariſienſi. Thuan. Hiſt. l. LIX. Oculis etiam, ſec. XVI. in initio, Nobilis peregrinator M. a Baumgarten ejuſmodi flagellantes Cretae, ad 300 uſque, Graecos et Latinos, uſurpavit, quorum alii id genus flagellationis in *recompenſam* paſſionis Chriſti jubebant, alii, majore numero precio ab aliis conducti id fa-

 ciebant,

ciebant, et patiebantur: addit, totam civitatem ad illud spectaculum fuisse effusam, et quemque, per intervalla, lingua sua, Graecos et Latinos, adclamasse, *misericordia, misericordia!* Vid. *ejus peregrinatio per Aegyptum* etc. l. III. c. 21.

§. CCCCLXXXVI. Ceterum tantos haec secta nacta est adversarios, non tantum, quod ipsa flagellatio voluntaria ipsis displicuerit, ut in *historia flagellantium* demonstratur, sed in primis, quod se ad hanc disciplinam crediderint, per aliquam epistolam, coelo super altare Petri Hierosolymis demissam, teste Alberto de Argentina in Chron., apud autorem historiae flagellantium, obstrictos, quodque deinceps huic sese inmiscuerint sectae, qui a recepta religione erant alieniores, et errores fovebant minus ferendos. Quos Theodoricus Urie, apud L'Enfant l. cit., recenset. Respuebant illi, ex. gr., omnia sacramenta, omnes ritus externos, solam flagellationem esse necessariam, et salutem adferre, dictitantes: expresse negarunt Transubstantiationem, purgatorium, auricularem confessionem, indulgentias, invocationem sanctorum, etc., imo, Ecclesiam Romanam, cum Papis et Clericis, quos Antichristos dixerunt, damnarunt ut Wiclefitae et Hussitae. Insuper tenuisse dicuntur, 1. perjurium, ad evitandam persecutionem, esse licitum 2. fas etiam propterea esse, sese ad externam religionis formam conformare, vel, posse haec peccata per flagellationem expiari. 3. Begardum, Erfordiae combustum, et Smithum, duos ex praecipuis sanctis, illum esse Eliam, hunc Henochum. Quae omnia sintne vera, praestare non possum.

ECCLESIA GRAECA.

§. CCCCLXXXVII. Actum est hoc seculo de schismate Graecorum tollendo in Concilio Florentino, plane ad nutum Paparum, sed sine durabili effectu. Primum caput, hic discussum et definitum, ut acta Synodi, cujus notitiam supra

supra dedi, hac parte tantum enarrem, circa Spiritus S. processionem, ex Patre, an ex eo Filioque, versatur. Post longas disputationes et collationes. in quibus primas tenuerunt partes, inter Graecos Marcus Ephesius Metropolita, Isidorus et Bessario, ille Russiae, hic Niceae, Metropolitae, Xantopulus Siderophas magnus vasorum custos, Michael Balsamon, magnus Bibliothecarius, et Georgius Gemistus, ex Latinis vero Julianus Cardinalis, Andreas Rhodius Archipraesul, et Johannes, Archiepiscopus Foroliviensis; concesserunt tandem Graeci in fidem Latinorum, et fidem hanc in formam declararunt: *consentimus vobis, et quod, additum Sacro symbolo, recitatis, e sanctis Patribus desumtum est, et approbamus illud, et vobiscum unimur, dicimusque, Spiritum S ex Patre* Filioque *procedere, tanquam ab uno principio et causa.* Definitum porro est, *explicationem verborum illorum Filioque, veritatis declarandae gratia, et inminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse adpositam.* 2. De pane azymo an fermentato dein est disputatum, et conclusum, utrumque licite adhiberi, adeoque suam consuetudinem Ecclesias retinere, posse. Confessio quoque Bessarionis in Synodo, nomine Graecorum, facta est, qua, in eucharistia transsubstantiationem fieri per quinque illa nota verba Christi, admittit. Exstat Latine in Museo Ital. Mabillon. tom. II. 3. Purgatorii respectu definitum est, animas, sine sufficiente poenitentia ex hac vita emigrantes, poenis purgatoriis purgari, iisque vivorum suffragia, eleemosynas, etc. prodesse. Denique 4. quoad primatum Papae conclusum est, Papam in universum orbem tenere primatum, et esse successorem Petri, et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput. et omnium Christianorum doctorem, ac Patrem. etc. Hac ratione confecta est unio Ecclesiarum, et fidei definitio composita, sub Johanne Palaeologo, Inperatore Graecorum, et Eugenio IV. Papa, sed dissentiente et repugnante Marco Ephesio; ad quam illustrandam nonnulla subjungam observata.

§. CCCCLXXXVIII. 1. Inperator ad eam non ſponte, ſed neceſſitate temporum, fuit adactus, ſub ſpe auxilii a Latinis contra Saracenos inpetrandi. Papa enim ſine hac ſubjectione iis opem ferre recuſavit 2. Graeci vero Praeſules, qui Ferrariae primum, dein Florentiae aderant, partim artibus et praemiis Curiae Romanae, partim variis moleſtiis, quibus durante Synodo premebantur, eo volentes nolentes compulſi ſunt, ut fuſe narrat hiſtoria concilii *Florentini*, a Sgyropulo conſcripta, et Graeci Scriptores, qui hujus unionis meminerunt, diſerte teſtantur; uti Chalcocondylas in hiſtoria, autor hiſtoriae politicae in Turco-Graecia M. Cruſii, Georgius Scholarius contra Latinos, alii. 3. Denique, quod majoris eſt, tota Graecia huic unioni poſt Synodum reſtitit, et Synodum repudiavit, ſicut Marcus Epheſius in ipſa fecerat Synodo. Praeterquam quod Graeci Scriptores illud uno ore adfirment, geſta in eos, qui in Synodum conſenſerant, ſatis teſtantur. Iſidorus Ruthenus, ex. gr., mox a ſuis eſt in vincula conjectus, Graeci CPolitani cum illis, ut apoſtatis, communicare noluerunt: Metrophanes Cyzicenus, Patriarcha per Latinam factionem electus, damnatus eſt tanquam latro, veruſque *μητροφόνος matricida*. Synodus praeterea Hieroſolymis coacta a. 1443. vehementer in hanc unionem, ejuſque autores, eſt invecta, litteris etiam ad Inperatorem ſcriptis, ut ad veram fidem Graecanicam revocaretur. Litteras Synodales, lectu dignas, contra Metrophanem, et ad Inperatorem, exhibet Leo Allatius de *conſenſu* etc. l. III. Manſit itaque perpetua Graecorum diſſenſio, et ſchiſma continuavit, ſicut ad hunc uſque diem durat. Vid. Fr. Spanhemius in *diſſert. de perpetua diſſenſione* etc.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCCCLXXXIX. Floruerunt hoc adhuc ſeculo aliquatenus viri Docti inter Graecos, qui hiſtoriae, bonis litteris, et Theologiae

Theologiae operam dederunt, sed et cum hoc seculo exspirarunt studia in Graecia, Graecique, post subjugationem a Turcis, sensim in profundum ceciderunt soporem. Praecipui autem scriptores sunt, vel Controversistae, vel Historici. Quorum illi operam fere unice controversiis cum Latinis, quae occasione unionis Florentinae resuscitatae sunt, impenderunt. Missis, qui ad Latinos transierunt, et Graecae linguae studium inter eos instaurarunt, duos supra memoravi praecipuos, alios strictim recensebo. Primum meretur locum *Simeon*, Thessalonicensis Archiepiscopus, strenuus ille Graecorum propugnator contra Latinos, et Turcas, illos scriptis, hos armis, oppugnando, cum Thessalonica ab his obsideretur; paulo ante urbem ab Amurathe captam a. 1430., mortuus. Vid. Leo Allatius de *Simeonibus*, qui ipsum a peritia et pietate laudat, nihilque carpit, nisi quod Latinis se objecerit. Opera ejus sunt maximam partem inedita; praecipuum, et ad ritus Graecorum religiosos hujus sec. cognoscendos utile, quod integrum vidit lucem, Graece editum in Moldavia a Dositheo, Patriarcha Hierosolymitano a. 1683., est de *fide, ritibus, et mysteriis, Ecclesiasticis*; cujus partes sunt 1. de Templo et Missa; quod opus Graece et Latine publicatum est a Jacobo Goar in *euchologio* 2. dialogus adversus omnes haereses, unde varia protulit fragmenta Leo Allatius, 3. de *septem sacramentis*; unde de poenitentia, et Ordinatione, in lucem protulit Morinus de *poenitentia et sacris Ordinationibus*.

§. CCCCXC. Misso *Josepho Bryennio*, Monacho, et concionibus ad populum habendis praefecto, circa a. 1420. celebri, cujus varia opuscula inedita supersunt contra Latinos, quae recenset Leo Allatius, ad alium strenuissimum Graecorum defensorem, in ipso concilio Florentino, *Marcum Ephesium* accedo. Ipse, alias Marcus Eugenicus, Metropolita Ephesinus ab a. 1436, primas tenuit partes in disputatione cum Latinis in Synodo. Visus quidem in initio inferior, quippe Scholasticis subtilitatibus non adsuetus,

sed, a Bessarione adjutus, omnes dein rapuit in stuporem. Cum vero causam ardente ageret zelo, nec Latinis ullo modo parceret, pro insano est traductus, ab ipso etiam Bessarione, dein dictus *cacodaemon*. In unionem nullo modo ut consentiret adduci potuit, et in patriam redux eodem perrexit agi spiritu, usque ad mortem a. 1447., cui vicinus, eandem causam Georgio Scholario commendavit adeo vehementer dicam an furiose, ut ipse, Deo, Angelis, et hominibus advocatis testibus, jurare debuerit, se hoc sancte esse observaturum. Opuscula sunt maximam partem inedita, quorum aliquas lacinias hic illic exhibet Leo Allatius: una alterave epistola prostat in *tomis Conciliorum*. Tractatus tantum, quod *donorum divinorum consecratio non solum fit verbis Dominicis*, sed per preces, et benedictiones, sacerdotis a Spiritu S., reperitur inter Liturgias Graecorum Paris. a. 1560., et peculiarem meretur hac parte adtentionem.

§. CCCCXCI. *Bessarion*, cujus modo memini, Marco doctior, simul moderatior, in cujus laudes, Oratione habita, se effudit Platina, apud Bzovium a. 1472., patria fuit Trapezuntinus, S. Basilii Monachus, dein Archiepiscopus Nicaenus. Tuitus est in concilio Florentino Marcum Ephesium contra Latinos in initio, causam Graecorum docte et acriter egit. Dein ad Latinos transiit, et eorum causam haud leviter promovit. In Graeciam redux, Patriarcha quidem CPolitanus a Latinae factionis hominibus electus est, sed, Graecis repugnantibus, cedere coactus, reversus est ad Latinos, ac honoribus cumulatus, factus quoque Episcopus Tusculanus et Cardinalis; parumque afuit, quin Pio II. in Papatu successisset. Attamen egregium semper in Graecos retinuit adfectum, adeo ut nihil non, licet sine successu, egerit ad Germanos et Venetos inflammandos ad bellum cum Turcis; domum praeterea fecerit asylum sapientiae Graecae profugae, capta CPoli. Obiit Ravennae a. 1472. Opera ejus, sive Graece sive Latine, ad notissimas quaestiones, aliasque materias, pertinentia, exstant haud pauca.

§. CCCCXCII.

§. CCCCXCII. Marci Ephesii adsecla, et Latinorum acerrimus adversarius, fuit *Georgius Scholarius*, etiam *Gennadius* dictus. De quo haud levis inter doctos agitatur quaestio, fueritne unus, an ejus nominis duo? Memoratur enim Scholarius, qui Marco Ephesio contra Latinos adhaesit, et *Syntagma* scripsit contra Synodum Florentinam, quod Londini prodiit, nec non alter, qui multa pro Latinis in vulgus emisit. Interfuit etiam Scholarius concilio Florentino, Johanni Palaeologo familiaris, et Latinorum fautor, tenuit etiam sedem CPolitanam Scholarius, post urbem captam, ab a. 1403. Leo Allatius duos ac diversos fuisse Scholarios contendit, sed unum eundemque R. Simon de *Transubstantiatione* contra Smithum, et Renaudotus, cujus dissertatio exstat in Biblioth. Gr. Fabricii vol. X. Quam quaestionem licet decidere nolim, non possum tamen, quin observem, esse posse, ut Scholarius Florentiae in partem mitiorem inclinaverit, et unionem judicaverit Inperio Graeciae esse necessariam: postea vero, animo mutato, cum nihil esset a Latinis sperandum, sese iis denuo opposuerit, et Patriarcha fuerit factus. Multa inter opera, et varii argumenti, quae condidit, missis spuriis, quae a Pseudo-Gennadio profecta sunt, uti quae pro Latinis et Synodo Florentina scripta sunt, comparet, maxime notanda, *confessio*, seu sermocinatio habita cum Mohamete, de *recta Christianorum fide*, quae et alibi, et apud Chytraeum, de *statu Ecclesiarum in Graecia*, exstat; ubi etiam reperitur epistola ejus, et aliorum, nomine scripta ad Bohemos tanquam Orthodoxos a. 1451. Ceterum primus fuit Patriarcha CPolitanus post urbem occupatam a Turcis, Mohameti etiam valde acceptus.

§. CCCCXCIII. Succedat Apologista Synodi Florentinae *Gregorius Melissenus*, Mammas dictus, Palaeologorum a confessionibus, dein ex Protosyncello Patriarcha CPolitanus, quo tamen munere se postea debuit abdicare, quia ob studium in Latinos erat populo invisus. Licet enim animo

in Latinos hostili ad concilium venerit, muneribus postea corruptus Latinorum causae patrocinatus est. Inter varia, quae contra Marcum Ephesium conscripsit, memoranda est, apologia pro quinque capitibus concilii, diversa ab illa, quae Scholario, vel Gennadio, adscribitur. Finiant hunc catalogum duo Georgii, alter Philosophus, Georgius Gemistus, alter antiquitatum studiosus, Georgius Codinus. *Georgius Gemistus*, alias *Pletho*, (quae eadem sunt nomina: sicut enim γεμιστὸς a γέμω, ita a πλήθω est πλήθων) dictus, quod ob nomen Platonis, cujus fuit studiosissimus, ipse praetulit, Byzantinus fuit, sed in Peloponneso maxime versatus: vir scientia et moribus celeberrimus, qui causam Graecorum in concilio Florentino contra Scholasticos acute, et cum laude, egit; Philosophiae vero Platonicae plane devotus, et in ea probe eruditus. Scripsit de Processione Spiritus S., de virtutibus, de Platonicae et Aristotelicae Philosophiae differentia, denique in oracula Zoroastris, ad calcem oraculorum Sibyllinorum, etiam nonnulla ad historiam et Geographiam pertinentia. *Georgius* vero *Codinus*, Curopalates sub postremis floruit Palaeologis, et urbem a Turcis captam commemorat a. 1453., adeoque Inperio Byzantino superstes. Scripsit de *officiis et officialibus aulae Inperatorum, et magnae Ecclesiae CPolitanae*, nec non excerpta de *Originibus urbis*. Qui libri, hanc in rem utilissimi, inserti sunt, cum aliis similis argumenti monumentis, *Corpori Byzantino*.

§. CCCCXCIV. Agmen Historicorum ducat celebris ille Historiae concilii Florentini conditor inter Graecos *Sylvester Sguropulus*, vel *Syropulus*, unus ex sex σταυροφόροις *crucigeris*, qui praecipuas in Ecclesia CPolitana gerebant dignitates, Patriarchae consiliarii. Praesens cum Inperatore adfuit in Synodo Florentina, ejusque acta et gesta probe perspexit, unioni quoque, sed invitus et coactus, subscripsit. In Patriam vero redux animum ad Concilii historiam posteritati mandandam adplicuit, in qua artes, fraudes, aliaque flagitia, Latinorum, vivis depingit coloribus, quibus

Graeci sunt circumventi. Neglexerunt quidem hanc narrationem Conciliorum collectores, sed eam luci exposuit Robertus Creygton, postea Episcopus Bathoniensis et Wellensis, cum notis et prolixa praefatione, Hagae Comitum in Fol. Unde Leonis Allatii exercitationes ortae sunt contra Creygtonum; quibus, licet varios ejus errores detexerit, multa quoque erudite monuerit, fidem tamen non potuit, quod intendit, labefactare.

§. CCCCXCV. *Georgius Phranzes*, ut ad alios pergam historicos, illustri genere natus, summisque dignitatibus, et praeclaris gestis, celeberrimus, et Palaeologis acceptissimus, primum *protovestiarius*, qui regium vestitum curabat, et ad res summi momenti adhiberi solebat, dein etiam magnus *Logotheta*, fato urbis et inperii supervixit, venitque cum suis in Turcarum potestatem, dein liberatus in Peloponneso degit apud Tomam Palaeologum, Constantini fratrem, denique, Peloponneso quoque subjugata, in Italiam se recepit, et Corcyrae egit Monachum, adsumto *Gregorii* nomine. Autor est *Chronici rerum Byzantinarum* ab a. 1401. ad a. 1477., quo defunctus est. Exstat in ultimo tomo *Corporis Byzantini*, sed Latine tantum, ex versione Pontani. Urbis obsidionem, et expugnationem, adcurate admodum descripsit, in reliquis minis oculatum se praestitit. Eodem tempore floruit *Ducas*, Michaelis Ducae nepos, capta urbe profugus in Lesbum insulam ad Principem Christianum, cujus aulae minister fuit, et variis legationibus ad Turcas functus. Ea dein insula quoque capta a. 1462., historiam conscripsit, qua res praecipue complexus est ab a. 1341., seu Andronici Palaeologi junioris obitu, usque ad Lesbum captam. Exstat cum Ismaelis Bullialdi versione et notis in Corpore Byzantino. Agmen claudat *Laonicus*, vel, quod idem est, *Nicolaus Chalcocondylas*, Atheniensis, a. 1470. clarus: cujus superest historia de *origine ac rebus Turcarum, et inperii Graeci interitu*, ab a. 1298. et Ottomanni I. initiis, usque ad inperium adultum Muhammedis II. a. 1462.

Aliam autem manum habet brevis adpendix, uſque ad a. 1565., quae in omnibus non compareт editionibus. Exſtat in Corpore Byzantino, ubi adjuncti ſunt *Annales Sultanorum Othmannidarum*, ab ipſis Turcis confecti, et inde in linguam Latinam tranſlati. Additae ſunt notae Leunclavii, cum ejus continuatione ad a. 1588., nec non Pandectes hiſtoriae Turcicae.

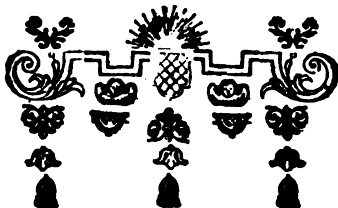
FINIS INPERII ORIENTALIS.

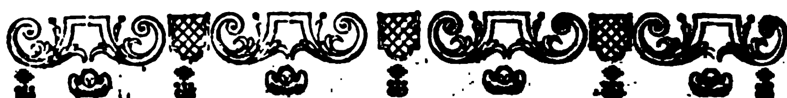
§. CCCCXCVI. CPolin initio ſeculi obſedit quidem Bajazethes, eamque occupaſſet, et finem inperio Graecorum inpoſuiſſet, niſi magnus ille Tamerlanus, Tatarorum Dux, a Graecis evocatus, eum repreſſiſſet, et ingente adfectum clade in poteſtatem redegiſſet: quod Inperante Manuele Palaeologo accidit. Amurathes II., inperii Turcarum famoſus promotor, qui ſedem ejus jam fixit Adrianopoli, Urbem iterum obſeſſam cepiſſet, totamque Europam inundaſſet, niſi duo inſignes illi heroes, Georgius Caſtriotus, Turcis dictus Scanderberg, Albaniae Princeps, et Johannes Corvinus, Hunniades, pater Matthiae, Hungarorum Rex electus, ei reſtitiſſent. Tandem tamen fatalis venit hora, et, Conſtantino Graecorum Regnum tenente, Muhammedes II. CPolin vi expugnavit, ut Graeci tradunt, vel, ut Turci narrant, partem Urbis vi, aliam partem pacto in poteſtatem redegit, addunt, in priore parte propterea Chriſtianae religionis exercitium fuiſſe abolitum, in altero vero permiſſum. Qua ratione regnum Graecorum deſtructum eſt in perpetuum a. 1453. Qui et Trapezuntinum regnum ſub Davide Comneno, poſtquam a capta urbe a Francis a. 1204. ſteтiſſet fere per 257 annos, exſtinxit. Propagavit dein regnum Turcicum, et firmavit, per Epirum, Moream, et alias provincias, Muhammed Bajazethes II., qui ei a. 1481. ſucceſſit. Quae hiſtoria ex Annalibus Turcicis Leunclavii, ejuſque pandec-

tis,

ris, ac hiſtoricis Graecis ſupra memoratis, petenda, hic autem uberius non eſt narranda.

§. CCCCXCVII. De ſtatu Eccleſiae Graecae, jam ſubactae, et ſervituti ſubjectae, ſub Turcis, cum ſeculo ſequente uberius agendi locus ſit, notaſſe ſuffecerit, ſacrorum et religionis exercitium fuiſſe Graecis relictum liberum. Capta urbe electus eſt Patriarcha Georgius Scholarius, alias Gennadius dictus; de quo ſupra expoſui. Cui, ſe ſponte abdicanti, et in monaſterium ſecedenti, ſuffectus eſt Iſidorus Hiero-monachus, vir inſignis probitatis. De quo vid. hiſt. Eccleſ. Emanuelis Malaxi apud Mart. Cruſium, qui Latine vertit.

SECULUM DECIMUM SEXTUM.

ECCLESIA CATHOLICO-ROMANA.

SCRIPTORES ET STUDIA.

§. CCCCXCVIII. *Historici*, qui hoc seculo fuerunt magno numero, sequentes in usum nostrum notandi sunt. *Franciscus Guiccardinus*, Florentinus, ex nobili oriundus familia, et ipse muneribus, praeclarisque gestis, celebris, historiam sui temporis condidit ab a. 1493. ad a. 1532., maxime commendabilem. *Paulus Langius*, Cygnaeus, seu Zwiccaviensis, Benedictinus, Chronicon concinnavit Citizense, seu Episcopatus Ziticensis, ab a. 465. ad a. 1515. inter Scriptores Germanicos Pistorii tom. I. *Albertus Krantzius*, Syndicus, et Decanus, Hamburgensis, Magister Theologiae, vir doctus, et probus, a. 1517. defunctus, scripsit Wandalicam, Saxonicam, et Chronicon rerum septentrionalium Daniae, Sueciae, et Norvegiae ab a. 780. ad a. 1504., *Petrus Dorlandus*, Carthusianus, Prior in Zeelhem, dioecesios Leodiensis, Chronicon etiam, praeter alia scripta ascetica etc., dedit Carthusianum, a Theodoro Petraeo cum notis editum. *Polydorus Virgilius*, Urbinas, Wellensis Archi-diaconus, et Papae in Anglia quaestor, posteritati reliquit, praeter utiles libros de *rerum inventoribus*, aliisque materiis, *historiam Anglicam*, libris XXVI. novissime a Thysio publicatam. Sed in qua

Angli habent, quod carpant. Vid. Henricus Savilius in praefat. ad Scriptores Anglicarum rerum. *Paulus AEmilius*, Veronensis, Canonicus Ecclesiae Parisiensis, a. 1529. mortuus, praeclarum composuit opus de rebus gestis Francorum libris X., decimo tamen prae morte relicto inperfecto, desinit in anno 1488., continuatum postea ab aliis. Meruit autor doctorum laudem, ipsi vere competentem. *Johannes Dubravius*, gente Bohemus, et Olmuzensis in Moravia Episcopus, legationibus et rebus gestis clarus, bene de publico meruit historia sua Bohemica, libris XXXIII., licet Germanis iniquior, nec a partium studio liber. *Johannes Magnus*, Gothus, Archiepiscopus Upsaliae, acer ille Lutheranorum adversarius, scripsit de Episcopis Sueciae, et de Regibus Gothorum ac Suecorum, cui adpendicem adjunxit frater ejus, et successor, Olaus Magnus. Res vero Viennenses conscripsit *Wolfgangus Lazius*, Medicus Viennensis, et Ferdinandi I. historicus: chronicon rerum Hispanicarum *Johannes Vasaeus*, Brugensis, Professor vero eloquentiae Salmanticensis: historiam rerum Venetarum *Petrus Justinianus*, Patricius Venetus; historiam Indicam *Petrus Maffaeus*, Jesuita, libris XVI., autor vitae Ignatii Lojolae: denique regni Sinarum, ex ipsorum praecipue libris, *Johannes Gonzales* de Mendosa, Augustinianus.

§. CCCCXCIX. Peculiarem meretur animadversionem *Johannes Aventinus*, a patria Avensberga, civitate Bavariae, antiquitus Abusina, hoc tempore Aventino, sic dictus; qui studia humaniora variis in Germaniae locis docuit, et Principum Bavariae studiis praefuit, et tandem Ratisbonae obiit a. 1534., cujus vitae summa capita etiam perstrinxit Biblioth. German. nova a. 1750. tom. VI. Exhibet quoque quaedam ad ipsum, et Annales ejus, spectantia, Schelhorn Amoenit. Litter. tom. V. Occultavit ipse, sub fidei Catholicae professione, animum ad Protestantes inclinatum, quem etiam in libris suis subinde patefecit, sepultus ritu Catholico, et epitaphio tanquam verae religionis amator ornatus, pos-

tea a Jesuitis detectus est, tanquam haereticorum fautor, in primis, quia Clericorum, Monachorum, et curiae Romanae, vitia liberrime perstrinxit; quam ob causam in expurgatorio indice ad classem autorum, caute legendorum, relatus est. Celebre autem nactus est nomen Annalibus Bojorum, a primis Germanorum temporibus usque ad a. 1450., libris VII., quorum novissima editio est Gundlingiana. Ceterum expertus et ipse est Ecclesiasticorum vexationes, in carcerem quoque ob haeresios suspicionem missus, sed inde liberatus. Denique agmen historicorum claudat historiae Universalis conditor *Natalis Comes*, Patricius Venetus, obscuriore quidem stilo, et ordine confuso, cetera non spernendus, et *Paulus Jovius*, Episcopus Nuceriae, membrum concilii Tridentini, praeclaris historicis adnumerandus; scripsit historiam sui temporis libris XLV., et elogia illustrium virorum.

§. D. *Litteratorum*, ad quos pergo, Princeps cum hoc seculo merito habeatur *Desiderius Erasmus*, de eo ante omnes agendum est. Natus quidem est Roterodami circa a. 1467., sed Goudae conceptus ex illegitimo matris commercio cum cive honesto Goudano, licet sub spe matrimonii, quare illustribus spuriis adnumeratur, Tyrocinia deposuit Daventriae, sub tutela matris, et cura patris Gerardi, qui tamen matrem nunquam duxit, aut postea tetigit. Sed utroque parente brevi orbatus, et tutoribus commissus, volens nolens ad vitam monasticam est adactus: unde per Episcopum Cameracensem abstractus, variis in Academiis et locis aetatem trivit, diu Basileae versatus ibi defunctus est a. 1536. Vitam ejus per annales ex Epistolis ejus praeclare contexuit J. Clericus Bibl. Select. t. V. et VI. Extat quoque vita ejus in *vitis Selectorum virorum*, quae Londini prodierunt. Virulentissimas J. C. Scaligeri epistolas contra Erasmum in lucem protraxit Schelhorn. amoen. litter. t. VIII., qui etiam ejusdem Scaligeri elogium, quo ipsum post mortem honoravit, ibidem exhibet: ex quo pa-

tet,

tet, Scaligerum ad melius et sanius de Erasmo judicium rediisse. Praestitit ubique sese haud uno nomine celeberrimum et laudatissimum virum, et orbis eruditi singulare ornamentum. Patribus exacte publicandis et intelligendis egregiam navavit operam: Novum Testamentum adhibitis Mss. Codicibus Latine vertit, et notis illustravit, cujus variae exstant editiones, sed secunda a. 1519. optima. Litteras humaniores insigniter promovit, uti libris *Proverbiorum*, et aliis multis. Vitia Clericorum et Monachorum, eorumque barbariem, salse perstrinxit. Reformationi introducendae, et stabiliendae, egregiam multis modis opem tulit; de quo legi meretur Hottinger. hist. sec. XVI. p. II., licet nomen inter Protestantes nunquam fuerit professus, etiam contra Lutherum scripserit *de libero arbitrio*. Erat enim ab omni vehementia, et ardentiore zelo, in causa fidei et religionis, alienus. Vid. de animo Erasmi, praeter alios, Seckendorf. hist. Lutheran. a. 1520. In una Epistolarum, ex. gr., dicit, *sibi adeo invisam esse discordiam, ut veritas etiam displiceat seditiosa*: in alia aliqua, *sibi non esse animum ob veritatem capite periclitari.*

§. DI. Initio seculi vixit, et inter Litteratos, aeque ac Theologos, nomen haud vulgare acquisivit *Johannes Ludovicus Vives*, Hispanus, Valentiae natus: qui in Anglia aliquamdiu versatus est, et Mariae, Henrici VIII. filiae primogenitae, praeceptorem egit. Unde, cum, propter divortium Regis inprobatum in iram ejus incurrisset, et liberae custodiae mancipatus fuisset per sex menses, liberatus in Belgium secessit, Brugis Flandrorum moratus et defunctus a. 1541. Praecipua ejus opera sunt libri quinque de *veritate religionis Christianae*, Commentarii ad Augustinum de *civitate Dei*, de *corruptis disciplinis*. etc. Ceterum displicuit per stili libertatem Lovaniensibus, et censuram aliquam meruit. Eodem tempore floruit *Ludovicus Coelius Richerius Rhodiginus*, Italus, qui Mediolani et Patavii Graecas litteras docuit et Latinas, fuitque Julii Caesaris Scaligeri prae-

ceptor: mortuus a. 1520., Multifaria lectione, et reconditiore eruditione, celebris, inmortale nactus est nomen utilissimo libro, cui titulus, *antiquarum lectionum libri* XXX. *Johannes Cuspinianus*, Steinfortensis Medicus, Inperatoris Maximiliani Orator, mortuus Viennae a. 1529., vir probus et laboriosus, de *Consulibus* et *Inperatoribus Romanis* scripsit a Julio Caesare ad Maximiliani I. mortem, nec non de *Austria*, *et rebus Turcarum*. Ceterum index expurgatorius habet, librum ejus de Inperatorum et Caesarum vitis prohiberi, donec corrigatur. *Petrus Bembus*, Patricius Venetus, et Leonis X. Papae primum Secretarius, seu a conscribendis epistolis, una cum Jacobo Sadoleto, dein cum eodem Cardinalis, sese celebrem reddidit non tantum puritatis Latinae, licet saepe nimis adfectatae, studio, sed et historia Veneta ab ipso conscripta, licet haud optima semper fide. Vitio etiam ipsi vertitur, quod in Epistolis et carminibus saepe nimis obscoenus fuerit, ut *temporis nequitia*, verba sunt Thuani hist. l. III. sub finem, *et Domini, cui serviebat, mores ferebant*; quodque de Scriptura S., utique respectu stili, abjectissime sit locutus, ita ut epistolas Pauli ausus fuerit, ut fertur, adpellare *epistolaccias*. Dixisset Sadoleto, Epistolam ad Romanos explicare adgresso, *omitte has nugas*, *non enim decent gravem virum tales nugae*. Vid. Bayle in *dictionario*. Insigne quoque merito suo nomen in litteris humanioribus sibi comparavit *Johannes Pierius Valerianus*, Venetus, qui diu in aula Romana invigilavit studiis, et magna tractavit negotia, ut ait Thuanus a. 1550., quo anno diem obiit supremum. Exstant ejus Virgilianae lectiones, nec non Hieroglyphica, eruditum quidem et utile opus, sed non aeque solidum. Scripsit etiam de *Litteratorum infelicitate*. Sed neglecta distinctione malorum, quae ipsis eveniunt, et ipsorum litteratorum bonorum ac malorum: denique pro *barbis sacerdotum* contra eos, qui decreto Papali eas volebant abrasas.

§. DII. Seculum prae reliquis ornavit inprimis magnus linguae

linguae Graecae per Galliam instaurator, cujus insigne fecit elogium Ludovicus Vives ad Augustin. de *Civitate Dei* l. II. c. 17., *Gulielmus Budaeus*, Parisiensis, senator Regius, et libellorum supplicum in Regia Magister, defunctus a. 1540. Fuit αὐτομαθὴς quidem, et ὀψιμαθὴς, seu a se, et sero, doctus, ut ipse alibi fatetur, conscendit nihilominus summum pro eo tempore eruditionis gradum, et labanti rei litterariae certissimum adtulit praesidium contra Clericorum insultus, qui litteras volebant, ne religioni, verius superstitioni, nocerent, suffocatas. Licet vero Ecclesiae Catholico-Romanae semper adhaeserit, in scriptis quoque nonnullis, in specie in singulari libro de *transitu Hellenismi ad Christianismum*, lectu digno, sese reformationi minus faventem demonstraverit, suscitavit tamen de se haereseos suspicionem, quod sine solennibus Ecclesiae ritibus voluerit sepeliri, quodque vidua ejus cum liberis concesserit Genevam, et fidem Reformatam professa sit; denique in mores cleri Romani saepe fuerit invectus. Illud ipsi in laudem non cessit, quod aemulationi inter ipsum et Erasmum eousque indulserit, ut eum ne citare quidem unquam voluerit, in scriptis saepe etiam tecte perstrinxerit. Scripsit, inter alia multa, de *Asse*, ejusque partibus, et *commentarios linguae Graecae et Latinae*. Prostant omnia opera quatuor vol. in Fol. Basileae edita a. 1557.

§. DIII. Excellentioribus Litteratoribus etiam adnumerandus est *Lilius Gregorius Gyraldus*, utriusque linguae, et antiquitatum, peritissimus juxta ac in scribendo adcuratus. Fuit Ferrariensis, et mortuus a. 1552. Scripsit historiam Deorum Gentilium, de poetis Graecis et Latinis, praeter alia opuscula. Exstant duobus vol. in Fol. Nec horum virorum catalogo excludendus est *Beatus*, vel Bildius, *Rhenanus*, Salestadiensis Germanus, qui sine ulla professione totus in litteris excolendis consenuit, mortuus a. 1547. Docte commentatus est in Tertullianum, et scripsit, sub nomine Licentii Euangeli, contra usurpationes Curiae Romanae, in

Monarchia Goldasti, nec non rerum Germanicarum libros tres, quibus de urbibus et populorum originibus erudite disserit: editi sunt emendatius cum accessionibus, et vita Rhenani, a Joh. Sturmio. Ceterum ingens fuit Erasmi admirator, cui etiam in causa religionis fuit similis. Adprobavit quidem religionem Protestantium, sed eam non est professus, a disputationibus de religione alienus, et in communione Ecclesiae Catholicae defunctus. Scholia vero ejus in Tertullianum, cum epistola de *Primatu Petri*, prohibita sunt in Tridentino Indice. In hoc aeque ac omni scientiarum genere illustre nomen habet *Julius Caesar Scaliger*, ex nobilissima Principum Veronensium familia, Philosophus, Medicus, et Philologus praeclarus, defunctus a. 1559., qui, praeter alia, composuit commentar. in Aristotelis *historiam animalium*, Theophrasti histor. *plantarum*, de *caussis linguae Latinae*, exercitationes de *subtilitate* ad Cardanum, de re poetica. Juvenilem trivit in armis aetatem, sero sese ad studia adplicuit, et nimis audace, acri, et vehementi fuit ingenio. Ceterum, quatuor annis ante mortem eum factum esse Semi-Lutheranum, Filius ejus in Scaligeranis adserit.

§. DIV. Inter *Hebraeae* linguae cultores nomen quidem meretur *Johannes Campensis*, Professor ejus linguae Lovanii, autor commentarii in *Psalmos*, seu paraphrasticae eorum interpretationis, juxta veritatem Hebraeam; de quo vid. Schelhorn. amoenit. Litter. tom. XI. Sed ejus studii per Galliam instaurator fuit, multumque in Hebraea et Graeca lingua praestitit, *Franciscus Vatablus*, natione Gallus, patria Ambianensis, mortuus a. 1547. Munere fuit Hebraeae linguae Professor Parisiis, a Francisco I. constitutus, et eam linguam ingente adplausu docuit, ita ut ipsis Hebraeis fuerit admirationi. Nihil quidem ipse. litteris mandavit, sed notae in *Vetus Testam.*, ab auditoribus exceptae, lucem viderunt cura R. Stephani, qui eas Bibliis Tigurinis Leonis Judae addidit. Duces habuit Rabbinos, et litteralem maxime

me sectatur sensum. Catholicus licet, nonnulla protulit minus Catholica, quae censuram propterea subierunt, nec desunt, qui illa a Protestantibus fuisse notis ejus inserta, contendunt; sine solido fundamento. Ipse Dupinius fatetur, Sorbonenses ex inperitia linguae, et nimio zelo, notas illas condemnasse. Versati praeterea in Judaeorum scriptis fuerunt *Porchetus*, ejusque plagiarius *Petrus Galatinus*, de quo vid. Morinus *de textus Hebraei sinceritate*, lib. I. Desudavit etiam in studio Hebraeo, et Rabbinorum, *Gilbertus Genebrardus*, ex Avernia oriundus, Archiepiscopus Aquensis in Provincia, et S. litterarum Professor Parisiensis, mortuus a. 1597., qui nomen suum petulantissimo studio conviciandi, et aliorum famam lacerandi, et lingua et stilo, foedavit. Transtulit quaedam ex Hebraeo, et Rabbinis. Opus Chronologicum, quod condidit, exigui est pretii.

§. DV. In linguarum, praecipue Graecae, cognitione nomen adeptus est *Ferdinandus Nonius Pintianus*, Hispanus, qui litteras Graecas et Latinas est professus Salmanticae, et linguae Graecae studium in Hispaniam introduxit. Edidit commentar. in Plinium, Melam, et Senecam, qui a Lipsio, et aliis, quoque laudantur. Obiit a. 1552. Utriusque linguae, Graecae et Latinae, notitia excelluit *Petrus Nannius*, Alcmariae, Hollandiae oppido, natus, et Lovanii, ubi diu eas linguas professus est, defunctus a. 1557. Vertit varios autores Graecos in linguam Latinam, et, praeter alia, scripsit Miscellaneorum libros X., bonae frugis. Sed summis in hoc studiorum genere viris adcensetur *Petrus Victorius*, Florentinus, praecipuus humaniorum litterarum stator in Italia: mortuus a. 1585. Variarum lectionum libros XXXVII., et notas in varios autores Graecos, in primis Latinos, ipsi debemus.

§. DVI. Praestantissimum, doctumque, Criticum in litteris humanoribus praestitit *Hadrianus Turnebus*, Normannus, totius Galliae, quin Europae, ornamentum, qui Tolosae et Parisiis docuit, mortuus a. 1565. Inter opera ejus emi-

nent ejus *adversaria*, a nemine non doctiore laudata et trita. Praeclarus quoque, et eruditus Philologus fuit *Dionysius Lambinus*, Gallus, qui Graecam et Latinam linguam professus est Parisiis, nomenque suum celebre in primis reddidit per commentarios in varios autores classicos; defunctus a. 1572. Nec minor in linguae Latinae, et Romanarum antiquitatum studio fuit *Paulus Manutius*, celebris typographus, Aldi filius, mortuus a. 1574, multis libris eo in studiorum genere clarus. In Antiquitatibus sacris et profanis eruendis, et illustrandis, celebre quoque nomen nactus est *Onuphrius Panvinius*, Veronensis, eremita Augustinianus, defunctus a. 1568., qui Platinam de vitis Pontificum Romanorum illustravit, et continuavit. Sed et alia scripsit, ut de *ludis circensibus, et triumpho Romanorum* etc. In Graecis libris vertendis, et opusculis ad artem criticam pertinentibus, nomen adeptus est *Gulielmus Canterus*, Trajectensis ad Rhenum; cujus etiam octo libri *novarum lectionum* exstant in *Lampade Critica* Gruteri. In Patrum studio laudem meruit *Latinus Latinius*, Viterbiensis, mortuus a. 1593.; qui observationes ad Tertullianum dedit, et Bibliothecam sacram ac profanam, seu correctiones in sacros et profanos autores. *Petrus Ciacconius*, Toleti Carpetanorum natus, et Romae mortuus a. 1581., autores Ecclesiasticos notis illustravit, et varios publicavit libros alios, ut de Romanorum *triclinio, de ponderibus et mensuris*, nec non commentarium in *Columnae rostratae C. Duilii inscriptionem* etc. *Guido Pancirollus*, Italus, sicut praeclarus fuit ICtus, ita in studiis humanioribus probe versatus, Patavii mortuus a. 1591. Inter varia, quae scripsit, eminent de *rebus deperditis, et recens inventis*, nec non commentar. in *notitiam dignitatum utriusque inperii.*

§. DVII. *Carolus Sigonius*, Italus, qui Venetiis, Patavii, et Bononiae, litteras docuit elegantiores, mortuus a. 1585. celeberrimum sese multis praestitit operibus, ut *de regno Italiae, de republica Hebraeorum*, comment. in *fastos et triumphos*

umphos Romanorum, notis in Sulpitium Severum, etc. Sed sui aevi doctissimus fuit, sine doctore, *Marcus Antonius Muretus*, Gallus, qui in Gallia primum litteras docuit et jus civile; dein Romae, praeter jurisprudentiam, etiam Philosophiam, defunctus a. 1585. Scripsit orationes, lectiones varias, poemata, emendationes in autores classicos, et alia. *Jacobus Pamelius*, Brugis e nobili Baronum de Pamele stirpe natus, de historia et antiquitatibus Ecclesiasticis egregie meruit suis notis in *Tertullianum. et Cyprianum*, licet Catholico Romanae Ecclesiae addictior. Scripsit praeterea *rituale sanctorum* Patrum, et orationem habuit ad Belgii Ordines, praejudiciis ejus temporis quidem, sed non sanae rationi, et Christianismi indoli, congruam, de *non admittendis una in Repulica diversarum religionum exercitiis*. Obiit a. 1587. *Fulvius Ursinus*, patria Romanus, nobilis alicujus filius naturalis, mortuus a. 1600., docte commentatus est in varios autores Latinos, et de *familiis Romanorum*, *triclinio*, aliisque similibus rebus scripsit. *Barnabas Brissonius*, Fontenaiensis, celeberrimus ICtus, et Curiae Praeses, tempore illo infelici Ligae a seditiosis suspensus a. 1591., erudita illa condidit opera, de formulis solennibus Romanorum, et de aliis rebus ad jus pertinentibus; denique de *Regno Persarum*. In Geographicis insignem posuit operam *Abrahamus Ortelius*, Philippi II. Cosmographus, mortuus a. 1598. Varia concinnavit opera, inter quae sunt *theatrum orbis terrarum*, *synonyma geographica*, *thesaurus Geographicus* etc. In Romanis antiquitatibus praeclara praestitit *Stephanus Vinandus Pighius*, Alberti Pighii nepos, Campensis Transisalanus, Canonicus et Scholarcha, apud Coloniam Trajanam; scripsit *annales Romanorum Magistratuum*, nec non *Herculem Prodicium*, in memoriam Caroli, filii Gulielmi, Cliviae et Juliae Ducis, quem comitatus fuerat Romam, ibi mortuum.

§. DVIII. Egregium inter Litteratos nomen habet *Laevinus Torrentius*, patria Gandavensis, post varias legationes cum laude obitas, mortuus est Episcopus Antverpiensis a.

 1595.

1595. Scripſit commentar. in Horatium et Suetonium, nec non de *bello Turcico.* Inmortale fecit nomen *Petrus Faber* Sangiranus, et Senatus Toloſani Praeſes, a. 1600. mortuus, per tres eruditos illos libros *ſemeſtrium*, et *agoniſticon*, ne alia opera juridica memorem. Nec ſpernendus ſit *Janus Gulielmus*, Lubecenſis, in flore aetatis anno 30*mo* defunctus; cujus exſtant *quaeſtiones Plautinae.* Nomen quoque inter Litteratos adeptus eſt *Obertus Giſanius*, Burenſis Batavus, aulae Caeſareae conſiliarius, qui obſervationes in linguam Latinam, commentar. in Ethica et Politica Ariſtotelis, collectanea et indicem in Lucretium, in lucem dedit. Celebrem ſeſe quoque praeſtitit *Franciſcus Patricius*, Venetus, per Philoſophiam Platonicam, quam Ferrariae profeſſus eſt, et omni ope, abolita Ariſtotelica, introductam voluit; ſcriptis etiam eo ſcopo *diſcuſſionibus Peripateticis*: ſed unde, praeter odium ſui, nihil lucratus eſt. Sunt etiam ejus *Paralleli militares*, vetere et nova militia comparata. Sed nemo forte in ſtudio hiſtorico, et antiquitatibus, ne de Juriſprudentia dicam, praeferendus eſt *Petro Pithaeo.* Gallus fuit Trecenſis, diſcipulus Turnebi et Cujacii, *qui diſcipulo praeripuit, ne primus ICtus eſſet, ſicut hic praeceptori, ne ſolus:* ut habet Thuanus a. 1596., quo mortuus eſt Pithaeus. Sunt autem ejus, praeter innumera alia, tractatus de Interpretibus Latinorum ſcriptorum, hiſtoria controverſiae de proceſſione Spiritus S., de libertate Eccleſiae Gallicanae, Codex canonum antiquus Eccleſiae Romanae, plurimi autores Veteres publicati.

§. DIX. Inter haud infimi ordinis eruditos, et de re litteraria bene meritos, nomen quidem jure merito profitetur *Juſtus Lipſius*, Belga, ſed et mira in religionis profeſſione inconſtantia nomen maculavit, ſpiritu perſecutionis illud odioſum reddidit. Natus Catholico-Romanus Lutheranum ſeſe geſſit Jenae Profeſſor; inde in Brabantiam reverſus fidem Catholicam reſumſit, dein Lugdunenſis factus Profeſſor Calviniſtam egit, denique Lovanii ſedes figens, ubi

ubi a. 1606. obiit, rediit ad religionem Catholicam, imo a se inpetrare potuit, ut duos scripserit libellos famosos, his titulis: *diva virgo Hallensis, beneficia ejus et miracula* etc. *diva Sichemensis*, sive *Aspricollis* etc. Dixisse fertur, ut Schlusselburg. apud Crenium animadv. histor. et Philol. p. VII. narrat, *omnem religionem, et nullam religionem, sibi esse unum et idem*. In libris *politicis* perniciosissimam stabilire conatus est regulam, de *persecutionibus fidei causa instituendis*; quam jam eo tempore egregie refutavit Koornhertius in libro, cui titulus: *processus contra haereticidium, et coactionem conscientiarum*. Inter opera Lipsii, quae bene multa sunt, eminent, *commentar. in Tacitum* (licet, eum compilasse Muretum et Chiffletium, tradat Giphanius in epist. ad Canterum in Sylloge epistolarum ab A. Matthaeo editarum, ad calcem Alciati contra vitam monasticam;) *civilis doctrina*, *monita Politica*, *manuductio ad Philosophiam Stoicam*, *de constantia*, *de militia Romana*, *Saturnalia*, *de cruce* etc.

§. DX. Inter Catholico-Romanos, qui *Scripturae S.* explicandae operam inpenderunt, ad quos pergo, primum tenet locum *Franciscus Ximenius* Cisnerensis Hispanus, Minorita, Cardinalis, Archiepiscopus Toletanus, Archicancellarius, et Inquisitor generalis, mortuus a. 1517. Celebre nactus est nomen per Academiam non tantum Complutensem, ab ipso institutam, sed et per Biblia Polyglotta, ipsius cura et sumtibus concinnata, et edita, VI tomis in fol. a. 1515., et Leoni X. Papae dedicata: quae *Biblia Complutensia* vulgo audiunt. Usus autem est viris doctis, et codicibus MSS., e Vaticana, Medicea, Veneta, aliisque, Bibliothecis; addito quoque Lexico Hebraeo, Chaldaeo, et Graeco. In Pentateucho comparet, praeter Hebraeum et Graecum, textus Chaldaeus, additis versionibus Latinis, sed in reliquis libris Hebraeus tantum et Graecus. Singulare est, textus ita esse dispositos, ut medium locum inter Hebraeum et Graecum teneat versio vulgata; magis ineptum, quod

quod Biblia sua propterea comparaverit cum Christo, inter duos latrones pendente, ita ut Hebraeus sit latro induratus, et Graecus latro conversus.

§. DXI. *Jacobus Sadoletus*, Italus, Episcopus Carpentoratensis in Gallia, dein Cardinalis, mortuus a. 1547., vir fuit antiquis moribus, simul puritatis linguae Latinae, una cum Bembo, familiari ejus, insignis cultor, stilique Ciceroniani sectator. Scripsit, praeter alia, commentarium in Epistolam ad Romanos, in quo, liberiore discursu, per modum dialogi, de sensu Pauli, et veritatibus, differit. In laudem ejus notatu dignum est, ipsum fuisse pacificum, et reformandae Ecclesiae desiderio adfectum. *Franciscus Titelmannus*. Hassaleto, in agro Leodiensi, oriundus, primum Ordinis Minorum, quando Theologiam docuit, et Scripturam S., variaque edidit scripta, dein Capucinus factus se totus actionibus charitatis tradidit, et in primis ministravit leprosis: mortuus a. 1537. Scripsit commentar. in varios Vet. Test. libros, Euangelia, et Epistolas Apostolicas, denique collationem in Epist. ad Romanos, contra Erasmum et Fabrum. Genus commentandi situm est in paraphrasi, et notis litteralibus. In lingua Hebraea, et Graeca, non fuit quidem hospes, sed adhaeret vulgatae versioni, *Augustinus Steuchus*, patria Eugubinus Italus, Bibliothecarius Apostolicus, et Episcopus Chisamensis, scripsit de *perenni Philosophia*, pro religione Christiana contra Lutheranos, et commentar. in Pentateuchum, Jobum, et Psalmos. Sectatus maxime est sensum litteralem, inmiscet historica, et consulit textum originalem. In libris de perenni Philosophia demonstrare maxime intendit, praecipuas religionis Christianae veritates fuisse a Philosophis agnitas. Scripto praeterea tractatu de *versione vulgata*, eam esse Hieronymi, nec a vitiis inmunem, probat. Ceterum erroribus ejus adnumeratur, coelum empyreum esse increatum, et mortem corporis non esse poenam peccati.

§. DXII. *Santes Pagninus*, Lucensis, Ordinis Praedicatorum,

rum, et concionator Apostolicus, mortuus a. 1541., nominis nactus est celebritatem non tantum per trium linguarum, inprimis Hebraeae, et Chaldaicae, peritiam, sed et, quod primus, post Hieronymum, totam verterit Scripturam e linguis originalibus in Latinam, sumtus suppeditante, et animum addente, Leone X. Papa. Quam versionem spatio viginti quinque annorum absolvit a. 1518. Epistolam dedicatoriam Clementi VI., ubique non obviam, exhibet Hody text. Hebr. et version. p. II. l. 3. Addidit etiam notas marginales, quae censuram non potuerunt effugere. Vitio autem ei merito vertitur, quod verbis nimium adhaerescat, et obscura ac barbara sit versio: quam Rabbini tamen magni faciunt. Concinnavit etiam, praeter Grammaticam Hebraeam etc., *thesaurum* linguae Hebraeae, dein auctum, et longe meliorem factum, a Johanne Mercero, et Antonio Cevallerio. Juxta Pagnini versionem commentarium dedit *Hieronymus Oleaster* in Pentateuchum, et Jesaiam, cum elucidationibus moralibus. Fuit Lusitanus, Ordinis Praedicatorum, et Inquisitor Olysipponensis, membrum quoque Synodi Tridentinae, defunctus a. 1563. Sed haud infimum inter commentatores Catholico-Romanos meretur locum *Johannes Ferus*, Germanus, Ordinis Minorum, qui in longe maximam Scripturae partem commentatus est, et ubique consuli meretur. Sectatus est sensum litteralem, sed discursus adjunxit doctrinales et morales: obiit a. 1554. Nec hic censuram Papalem evitare potuit. Joh. VI. ex. gr., de manducatione Spirituali interpretatur, et Matt. XVI. de clavibus datis Ecclesiae in persona Petri. etc.

§. DXIII. Inter eos, qui vulgatam versionem ad textum Hebraeum conati sunt emendare, primum ordine locum tenet *Isidorus Clarius* Brixiensis, Episcopus Fulginas in Umbria: additis etiam notis, sed ex Munstero desumtis, quem fere exscripsit. Notae vero in Nov. Test. sunt maxime morales, et ex Patribus petitae. Ceterum, cum in versionem vulgatam manum criticam injiceret, nomen meruit in

Indice expurgatorio: sed postea permissa est operis editio, exceptis Prologo et Prolegomenis. Celebre etiam nomen accepit per varios sermones, stante Synodo Tridentina, ad quam a Paulo III. fuit missus, habitos; qui etiam luce sunt donati. Spernendus non est Interpres *Felix Pratensis*, Hetruscus, ex Rabbino Christianus, ac Eremita Augustinianus, Romae defunctus a. 1559., qui Psalterium secundum textum originalem vertit, et Leoni X. obtulit. Misso *Cypriano*, Monacho Cisterciensi, et Professore S. Litterarum Complutense, qui commentar. exaravit in Jobum, Jesaiam, Jeremiam, et Nahumum, etiam in Matthaeum et Johannem; ad meliores pergo commentatores. Insignis prae multis est *Sixtus Senensis*, origine Judaeus, et ope Sixti V. conversus, Ordini Praedicatorum adscriptus, mortuus a. 1541. Ipsi debemus octo libros *Bibliothecae sanctae*, in quibus, praeter alia multa, agit de autoribus librorum, sensu Scripturae, ejusque commentatoribus, et Interpretibus. Notatu dignum est, ipsum libros distinxisse in Canonicos, Deutero-canonicos, seu Ecclesiasticos, et Apocryphos. Instituit quidem Bibliothecae ejus censuram Possevinus in *adparatu sacro*, sed ita, ut novam mereatur. *Claudius Espinaeus*, Doctor Theologus Parisiensis, vir eruditus, et in Patrum lectione bene versatus, celebris insuper variis legationibus, et colloquio Possiacensi cum Theodoro Beza, defunctus a. 1571. Scripsit, praeter libros de eucharistia, ejusque adoratione, et de continentia, commentarium in utramque epistolam ad Timotheum, cui *digressiones*, vel dissertationes, subjunxit de Hierarchia, aliisque materiis, ad disciplinam et fidem pertinentibus, lectu dignas.

§. DXIV. Sed nemo praeferendus est *Andreae Masio*, notissimo per commentarium ad Josuam, bonae frugis plenissimum, dignumque, qui prohibeatur in Indice Tridentino, donec corrigatur. Vertit quoque e lingua Syriaca, cujus adprime peritus fuit, *Mosis bar-cephae* librum de Paradiso, nec non Jacobitarum liturgiam: edidit etiam Grammaticam Syriacam,

Syriacam, et Bibliorum editioni Regiae praefuit, una cum Aria Montano. Ceterum fuit Brabantus, J. U. Doctor, et Cliviorum Duci a consiliis; mortuus a. 1573. Socius ejus in adornanda editione Bibliorum Antverpiensium, sumtibus Philippi II., fuit *Benedictus Arias Montanus*, Hispalensis, Doctor Theologus, a Philippo in aulam receptus, et Ordini militiae Jacobi adscriptus. Antverpiam vero a Rege missus, editionem Bibliorum octo tomis, cum quinque linguis, Hebraea, Chaldaea, Graeca, Syriaca, et Latina procuravit; addito ad sacra biblia *adparatu*. Scripsit praeterea commentar. in Josuam, Judicum librum, triginta primos Psalmos, Jesaiam, duodecim Prophetas, quatuor euangelia, et reliquos N. T. libros. Retinuit vero versionem Pagnini, sed magis adhuc ad litteram reformavit, potius corrupit, minusque reddidit intelligibilem. Fuit vero vir linguarum et Antiquitatum peritus, ut vel opera testantur, simul ad caussam dicendam citatus Romam, vix veniam inpetravit. Obiit a. 1598. Nobile quoque est inter eruditos nomen *Flaminii Nobilii*, Lucensis; qui, praeterquam quod multam inpenderit operam editioni LXX Interpretum Sixti V., celebrem sese praebuit opere, quo veterem versionem Latinam restituere conatus est e Patrum citationibus, et versione LXX Interpretum. Quod cum notis prodiit Romae a. 1588. Scripsit et alia, sive doctrinalia, sive moralia, quae mitto. Mortuus est a. 1599. Omnibus fere in linguae Hebraeae notitia palmam praeripuit *Johannes Mercerus* Uticensis in Septimania, Professor linguae istius Parisiis, et successor Vatabli, per quem ad linguae istius studium, et Scripturae lectionem, adductus, Jurisprudentiae, cui destinatus erat, et in qua egregios fecerat progressus, nuncio misso, sese totum tradidit linguae Hebraeae, et Scripturae S., mortuus a. 1570. Exstant ejus commentarii in Genesin, Jobum, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, et quinque Prophetas minores: ne aliorum opusculorum Hebr., Chald. et Syr. mentionem faciam. Locum quidem inter haereti-

cos primae classis accepit, sed sine ratione Calvinista a nonnullis habetur. Accenseri quoque bonis commentatoribus meretur *Franciscus Ribera*, Hispanus, Jesuita, qui Scripturam S. docuit Salmanticae; ubi obiit a. 1591. Exstant ejus commentarii ad duodecim Prophetas minores, in quibus sensum sectatur triplicem, litteralem, allegoricum, et moralem, nec non in epist. ad Hebraeos, ubi textui arctius adhaeret, et in euangelium Johannis.

§. DXV. Laude quoque dignus est alter Jesuita *Hieronymus Pradus*, Hispanus, et in Academia Cordubensi Professor S. Litterarum, defunctus a. 1595. Commentarius ejus in viginti sex priora capita Ezechielis prostat, quem Johannes Baptista Vilalpandus, Jesuita quoque, continuavit, et Hierosolymam ac Templum egregie descripsit. Nec nihili faciendus est *Franciscus Toletus*, primus omnium e Societate Jesu Cardinalis, postquam per 24 annos functus esset in sacro palatio concionatoris munere, mortuus a. 1596. Discipulus fuit Dominici Soto Salmanticae, simul in Philosophicis, et praecipue Theologicis, probe versatus. Scripsit, praeter *summam casuum conscientiae*, commentar. in Euangelium Johannis, 12 priora capita Lucae, et Epist. ad Romanos. Contentus sensu litterali inmiscet varias quaestiones Theologicas. *Alphonsus Salmero*, Toletanus, unus duodecim primorum adseclarum Ignatii Lojolae, ejusque Societatis insignis promotor, mortuus a. 1580., varia reliquit scripta, sex voluminibus in Fol., quae Prolegomena in Script. S., et commentaria in Nov. Test. continent, sed quibus quaestiones Theologicas magis tractat, quam sensum Script. S. tradit. Longe meliorem interpretem sese praestitit *Emanuel Sa*, Lusitanus, et ipse Jesuita, ac concionator Pontificis; defunctus a. 1596. Exstant ejus adnotationes in totam Scripturam S., et scholia in quatuor euangelia, brevitate sua commendabilia. Concionator quoque egregius *Didacus Stella*, Minorita, commentarium dedit in euangelium Lucae, in quo censores multa offende-

runt

runt expungenda. Denique *Adamus Sasbuth*, vel Sasboldus, Delphensis, mortuus a. 1553., suo loco male omissus, bonae frugis commentar. edidit in varias Pauli Epistolas, et in Jesaiam. Claudat tandem hunc catalogum *Johannes Maldonatus*, Hispanus, Jesuita, a. 1583. mortuus: qui ingente auditorum concursu professus est Lutetiae Parisiorum, et a cujus lectionibus ne ipsi Calvinistarum ministri se abstinuerunt. Obstitit quoque solus, quominus Societas illa Jesuitica, Academiae valde invisa, fuerit a Senatu proscripta; ut Thuanus a. 1583. refert, qui addit, eum fuisse virum modestissimum. Quod si verum sit, commentarii ejus necesse est fuerint ab editoribus valde interpolati: sunt enim partium studii, et maledicentiae, plenissimi. Scripsit, praeter alia, in *quatuor euangelia*; multaque habet, sed ex Beza praecipue sumta, laudanda.

§. DXVI. Missis aliis, bene multis, ad Theologos et *Scholasticos*, accedo, quorum ingens fuit copia, paucos selectiores recensuisse contentus. Primum tenent locum *Thomas de Vio*, Cajetanus patria, ab urbe regni Neapolitani, Ordinis Praedicatorum, dein ejus Ordinis Generalis, postea Episcopus Cajetanus, tandem Cardinalis, postquam Papae supremam autoritatem defendisset contra concilium Pisanum. Functus quoque est legationis munere, a Leone X. missus, in Germania, contra Lutherum, et ab Hadriano VI. in Hungariam ablegatus est, ut bellum contra Turcas promoveret. Denique Romam redux sese Scripturae studio dedit, mortuus a. 1534. Linguae licet Hebraeae ignarus, commentatus est in libros Vet. Test., versionem secutus plane ad litteram, a duobus Judaeis, sed, altero converso, in ejus gratiam factam, missis Patrum interpretationibus, in libros vero Nov. Test. ad normam versionis Erasmi. Quae methodus acres ipsi concitavit adversarios, in primis Ambrosium Catharinum, qui ipsum errorum accusavit, Ecclesiae, et fidei Catholicae, perniciosorum, ut ex. gr. quod male de Trinitate senserit; quare Alphonsus a Castro ipsum hae-

reticis accensuit. Scripsit et alia opuscula varia, ut in *summam Thomae*, de fide, operibus, *indulgentiis* etc., contra Lutherum, aliaque moralia. Motus quoque dedit tractatus ejus de *suprema potestate Papae*, quo eam tenet superiorem esse conciliis, etiam universalibus, nec deponi posse Papam, nisi causa haeresios.

§. DXVII. *Johannes Fischerus*, Roffensis (Rochester) in Anglia Episcopus, in florente gratia apud Henricum VII., etiam in initio apud Henricum VIII., sed in cujus dein incidit offensionem, quod divortium regis inprobaret, et eum pro capite Ecclesiae agnoscere, ac primatus juramentum praestare, recusaret. Conjectus in carcerem, postea, cum Cardinalitia dignitas in ipsum esset a Papa collata, quod Rex in sui contemtum traxit, capitis est damnatus, tanquam majestatis laesae reus, et securi percussus a. 1535. Celebris fuit controversista, scripsitque defensionem libri Henrici VIII. de *septem sacramentis* contra Lutherum, nec non *defensionis* Lutheri refutationem, quam contra articulos in bulla Leonis X damnatos concinnaverat Lutherus: denique de *veritate corporis et sanguinis* Christi in eucharistia, contra Oecolampadium. Ejusdem animi et fortis vir fuit, ipsi adjungendus, *Thomas Morus*, Londinensis, filius advocati, et virtute sua ac peritia ad summam in regno Angliae dignitatem evectus, ab Henrico VIII. factus *Cancellarius*: a quo, cum fideliter ei serviisset, honeste ad petitionem suam dimissus, vitam degit privatam, seseque studiis ac exercitiis sacris occupatum tenuit. Quam tranquillitatem turbavit, et ipsi necem procuravit, *juramentum primatus* Regis. In carcerem enim propterea conjectus, et sententiam dicere coactus, qua illud damnavit, capite plexus est a. 1535. Fuit litteris humanioribus probe excultus, licet, teste Erasmo in *Ciceroniano*, ipso puero vix tenuis odor litteraturae melioris in Angliam demigrasset. Scripsit defensionem libri Henrici contra Lutherum, explicationem passionum Domini, et alia, inter quae famosus iste libellus, cui titulus *Utopia*

copia eminet, quo rempublicam depingit Platonicam. Prostant opera ejus uno vol. in fol.

§. DXVIII. *Johannes Driedo*, Brabantus, Professor Theologiae Lovaniensis, a. 1535. defunctus, nomen nactus est per scripta eristica contra Lutheranos, inter quae sunt, de concordia liberi arbitrii et praedestinationis, de gratia et libero arbitrio, de captivitate et redemtione generis humani, de libertate Christiana, de Scriptura et dogmatibus Ecclesiasticis. Pressit ubique Augustini vestigia; sibique ab omni acerbitate cavit. Simili ratione celebritatem accepit *Johannes Faber*, Germanus, Ordinis Praedicatorum, Episcopus Viennensis, mortuus a. 1541. Multa scripsit contra Lutheranos, Zuinglianos, Anabaptistas, et Calvinistas. Longe major adhuc zelota fuit, licet non indoctus, *Johannes Eckius*, Suevus, Professor S. Litterarum Ingolstadiensis; inter primos Lutheri antagonistas: qui partes Catholicorum strenue est tuitus in disputatione Lipsiaca et Badensi, et postea multis defendit. Acerbiorem zelotam, dignumque Papae et Ecclesiae Catholico-Romanae ministrum, etiam per calumnias Protestantibus inpactas, sese praestitit *Johannes Cochlaeus*, a patria Wendelstein, prope Norinbergam, sic dictus, Decanus Francofurti ad Moenum, ac dein Canonicus Misnensis; qui in ardente studio contra Protestantes palmam fecit omnibus dubiam: novumque foetum ab a. 1521. ad 1550. singulis fere annis peperit. Inter opera ejus historica locum tenet liber hoc titulo: *acta et scripta M. Lutheri*, falsitatum, mendaciorum, et aliorum exulcerati animi signorum, plenissimus. Venit quoque eo temeritatis, ut, praeter alia, probare fuerit conatus, quosvis errores aeque ex Scriptura demonstrari posse ac veritates, ut ex. gr. de *divinitate Christi*. Quem tractatum jam publicavit a. 1527. Mortuus est Uratislaviae a. 1552. Nihil ipsi in violentia et maledictis cessit *Hieronimus Emserus*, Suevus, Juris Canonici Licentiatus, et Professor Lipsiensis, ac Ducis Georgii consiliarius. Edidit historiam *emendationis*

versionis Lutheri; et in praefatione suadet, ut laicus magis sanctitati studeat, quam *Scripturae S., quippe doctis demandatae.* Composuit quoque vitam S. Bennonis, in qua beatam Virginem adpellat *magnam Deam*, sanctos quoque *Deos.* Vixit a. 1530.

§. DXIX. Praecipuis, et optimis, controversistis hujus seculi in hac causa adnumerari a Catholicis solet *Stanislaus Hosius*, Polonus, primum Culmensis, dein Warmiensis, Episcopus, et Cardinalis, qui Synodo Tridentinae, usque ad 24tam sessionem, interfuit, quando se prae morbo subduxit: mortuus a. 1579. Imo *solidam Ecclesiae columnam* eum nuncuparunt ipsi Papae Pius V. et Gregorius XIII. Defendit Hosius dictum alicujus ex Catholicis, *Scripturam, si autoritate Ecclesiae destituatur, non plus per se valere, quam fabulas AEsopi*; sed defendit, tanquam quod in meliorem partem accipi possit, quatenus revera, *nisi nos doceret Ecclesiae autoritas, hanc Scripturam esse canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet*: ita Hosius lib. III. in prolegomenis Brentii; ut Baelius in Lexico jam notavit. Sed et, quod animadverti meretur, usus astute est armis contra Protestantes, quae ipsi Catholicis in manus dederunt, cum quod secum nimium non tantum dissentiant, sed et lacerent se invicem, tum quod leges poenales, errantibus inpositas, defendant. Opera ejus exstant 2 vol. in fol. *Ambrosius Catharinus*, Senensis, ex Juris Professore Dominicanus, et Minorensis primum Episcopus, dein Compsanus Archipraesul in regno Neapolitano, membrum quoque Synodi Tridentinae, mortuus a. 1554. Scripsit commentar. in quinque priora cap. Genesios, et in Epistolas Apostolicas, in quibus varias tractat quaestiones Theologicas, et Cajetanum in primis, omni data occasione, refutat, contra quem etiam singularem scripsit librum, sed et de multis aliis argumentis Theologicis scripsit. De *praedestinatione* singularem fovit opinionem, qua duplicem statuit, *alteram* absolutam, quae est paucorum hominum, cujus meminit Paulus in epist. ad

Romanos,

Romanos, *alteram* conditionatam, et universalem, quae effectum habet, vel eo caret, pro libero hominis arbitrio. Statuit praeterea, hominem justum de justificatione sua, et statu gratiae, posse absolute certum esse; quod in Luthero damnavit Synodus Tridentina. De *intentione* ministri, ad Sacramenti effectum necessaria habita, censuit sufficere *externam*, ut vocant, qua exteriorem intendit exercere actionem, qua Ecclesia utitur, licet eo non dirigat interius, quo Ecclesia dirigit, nec sacramenti effectum ponere intendat. Quae ipsa opinio postea communis est facta inter Catholicos: sed et ante ipsum ab aliis prolata. Denique in conceptione Mariae inmaculata defendenda laboravit multum. Fuit sane liberioris ingenii vir, quam vulgo solent esse Catholici, novasque aliquando sibi fecit vias.

§. DXX. *Dominicus Soto*, Segobiensis Hispanus, ex Ordine Praedicatorum Professor Salmanticensis, et dein Carolo V. a confessionibus, membrum quoque Synodi Tridentinae, defunctus a. 1560., grandia composuit opera, ut commentar. in epist. ad Romanos, in quatuor libros sententiarum, de justitia et jure, de natura et gratia etc. *Melchior Canus*, etiam Hispanus, et Ordinis Praedicatorum, dein Canariensis Episcopus, et Synodi Tridentinae membrum, in Scholastica et Positiva Theologia versatissimus, a. 1560. defunctus, celebre consecutus est nomen per duodecim libros de *locis Theologicis*, voce non scholastico, sed Aristotelis, et Ciceronis, sensu sumta, pro sedibus et fontibus argumentorum. Qualia loca constituit decem, *Scripturam S.*, *traditiones*, *Ecclesiae Catholicae autoritatem*, *concilia*, *Ecclesiam Romanam*, *Sanctos scholasticos*, *et Canonicos*, *rationem naturalem*, *Philosophos*, *et ICtos*, denique *historiam humanam*, a fide dignis scriptam. Differit de his locis, et magni solet apud Catholicos aestimari; sicut vere meretur. Commendandus enim est a brevitate, stilo, ordine, ac peritia; usus quoque libero ac modesto judicio de multis rebus. Primus praeterea est, qui ea ratione de illis rebus scripsit. Utriusque et Dominici et

Melchioris Doctor fuit *Franciſcus Victoria*, a natali loco in regno Navarraeo ſic dictus, Ordinis Praedicatorum, et in Academia Salmanticenſi Theologiae Profeſſor primarius, mortuus a. 1546. Exſtant ejus *lectiones Theologicae* hoc titulo; *ſumma ſacramentorum Eccleſiae*. Celebris etiam fuit *Gaſpar Contarinus*, nobilis Venetus, et Cardinalis, ampliſſimis legationibus illuſtris. Miſſus a Paulo III. Papa legatus ad comitia Ratiſponenſia viſus eſt Proteſtantibus nimis acerbus et pertinax, ſed Catholicorum judicio nimis lenis, qui nimis in gratiam Proteſtantium remiſerat de fide Catholica. Illud verum eſt, ipſum fidem catholicam bene eſſe tuitum, ſed moderatioris fuiſſe animi, mortuus eſt a. 1541. Scripſit de inmortalitate mentis, de ſeptem ſacramentis, de juſtificatione, libero arbitrio, et praedeſtinatione, ſcholia etiam in epiſtolas Pauli: denique de poteſtate Papae etc. ac de republica Venetorum.

§. DXXI. *Albertus Pighius*, nobilis Campenſis in Tranſiſalania, Mathematicus, aeque ac Theologus, eximius, tribus Papis Hadriano VI., Clementi VII., et Paulo III. ad manus, et ab iis ad graviſſima adhibitus negotia, tandem adeptus praepoſituram Ultrajectinam ad S. Johannem, mortuus a. 1542., ſcripſit, praeter aſtrologica et mathematica, ut de ratione celebrationis paſchatis, reſtitutione Kalendarii Eccleſiaſtici etc., libros Theologicos de *hierarchia Eccleſiaſtica*, de *componendis diſſidiis religionis*, *de libero arbitrio et gratia*, *de praecipuis controverſiis* etc. *Jacobus Latomus*, Hannonienſis, et Profeſſor Theologiae Lovanienſis, acerrimus Lutheri, cujus tempore floruit, adverſarius, celebrem ſeſe ſcriptis pro Catholica religione contra Lutherum, aliosque reformatores, praeſtitit; morte tragica abreptus a. 1544. Linguarum Hebr., et Graecae, inperitus, ſcholaſticam Theologiam, cujus ſtudioſus fuit, praeferendam eſſe contendit linguarum ſtudio. In tractatu de *Eccleſia* poenam capitalem haereticorum non tantum defendit, ſed et Eccleſiae tribuit poteſtatem, Principes privandi dominio ſuo. Similis farinae

homo

homo fuit *Ruardus Tapperus*, Enchusa Batavus, et Theologus Lovaniensis, mortuus a. 1559, Lutheri quoque acerrimus adversarius, simul calumniator, Paparum vero, quorum infallibilitatem agnovit, auctoritatis propugnator strenuus; qui tamen Ecclesiae corruptionem in capite et membris publice professus est. Scripsit defensionem articulorum Lovaniensium contra Lutherum, et alia. In capite vero de praedestinatione et gratia fuit Semi-pelagianus. *Alphonsus a Castro*, Hispanus, Franciscanus, paulo post nominationem ad Archiepiscopatum Compostellanum mortuus a. 1558 celebrem sese fecit libro de *Haeresibus*, licet in iis refutandis operam magis posuerit, quam in historica narratione. Auxit postea *Franciscus Feuardentius*, Gallus, autor etiam commentariorum in nonnullos Scripturae libros, nec non Theomachiae Calvinisticae. Vir fervido haereticorum, sic dictorum, odio flagrans, *Dominicus Bannes*, Hispanus, Ordinis Praedicatorum, celebris Scholasticus, scripsit, praeter tractatum de justitia et jure, in primam et secundam partem Thomae, de fide, spe, et charitate. Strenuum denique pro religione Catholica, et primatu Papae, bellatorem egit *Gulielmus Alanus*, Lancastriae in Anglia natus, Theologus Duacensis; multa sub Elisabetha passus, sed a Sixto V. Papa Cardinalis factus, mortuus a. 1590., scripsit de *sacramentis Ecclesiae*, aliisque materiis controversis.

§. DXXII. Duo restant viri egregii, non praetermittendi, Reginaldus Polus, et Petrus Canisius, qui magno fuerunt in honore inter Catholico-Romanos. *Reginaldus Polus*, e regio Anglorum sanguine cretus, Archiepiscopus Cantuariensis, et Cardinalis, fuit omnium consensu doctus, stili cultioris amator, pius et modestus, per indolem placidus, sed, reclamante genio, ut se a suspicione haereseos liberaret, Protestantium persecutor. Exul sub Henrico VIII., quia ejus divortium inprobavit, redux in Angliam sub Maria Archiepiscopus factus est; defunctus a. 1555. Varios conscripsit tractatus, uti de Pontifice summo Vicario Christi, de conciliis, de reformatione Angliae, de unione Ec-

clesiastica etc. Ceterum Papalem autoritatem mire extollit, etiam supra concilia Generalia, et Papis adplicat, licet minore quam Christo emphasi, illud Jes. IX. *puer natus est nobis* etc. *Petrus Canisius* fuit Noviomagensis, Jesuita, et primus Ordinis Provincialis in Germania, cui etiam firmando et propagando multum tribuit, vitam vero in credentibus instruendis, et haereticis debellandis, trivit, mortuus a. 1597. Scripta ejus sunt quidem minus erudita, attamen ad omnium captum adcommodata: qualia sunt, *summa doctrinae Christianae, catechismus moralis, exercitia pietatis, de corruptelis Verbi Dei* etc.

§. DXXIII. Sequantur *conciliorum* collatores, et vitarum *Sanctorum* Scriptores. Inter quos primum meretur locum, mitioris animi vir, *Bartholomaeus Caranza*, Dominicanus, Philippo II., et Mariae Anglicae, a confessionibus, dein Archiepiscopus Toletanus. Carolo V. morienti cum adfuisset, ejusque suscepisset confessionem, fama autem ferret, eum in fide Catholica non esse mortuum, in suspicionem haeresios incidit, in carcerem Inquisitionis detrusus, et per decem annos ibi multum passus est, donec eductus, et ab haeresi fuerit inmunis pronunciatus; sed brevi post mortuus a. 1576. Scripsit catechismum Hispanicum, censurae Hispanicae Inquisitionis subjectum, et multorum motuum occasionem, praeterea *summam conciliorum*, utilem profecto librum. *Petrus Crabbius*, Mechlinensis, Ordinis Franciscani, mortuus a. 1524., Jacobum Merlinum, Theologum, et Ecclesiae Parisiensis Poenitentiarium, qui primus duos conciliorum tomos edidit, imitatus, duos etiam tomos, sed longe ampliores, publicavit, et dein novum rursus conciliorum opus tomis tribus; ipsum adjuvante Orthuino Gratio. Junxit autem in eo integritatem ac fidelitatem diligentiae. Secutus est *Laurentius Surius*, Germanus et Carthusianus, a. 1577. defunctus, qui quatuor volumina conciliorum luci exposuit, sed non optima fide; quam etiam docti merito desiderant in *Vitis Sanctorum*, ab ipso collectis, sex vol. in

fol.,

fol., accedente mox ad alteram editionem tomo septimo per Jacobum Mosandrum Carthusianum. In quo opere ipsi praeivit *Aloysius Lipomannus*, Venetus, Methonensis, et dein Veronensis, Episcopus, nuncius Papae apud Lusitaniae Regem, et alios, Synodi etiam Tridentinae membrum, defunctus a. 1559. Scripsit, praeter catenas Patrum in Genesin, Exodum, et Psalmos, et alia opera, tomos octo de *vitis sanctorum* in quarto.

§. DXXIV. Claudant tandem Scriptorum catalogum satis prolixum, qui tamen duplo major fuisset, si omnes essent recensendi, Catholici moderatiores, simul pacificatores, qui Ecclesiam, per Protestantes scissam, ad unitatem reducere conati sunt. Inter eos, qui, sub professione fidei Catholicae, animis fuerunt ad reformationem inclinati, licet in Reformatoribus, et reformationis modo, nonnulla reprehenderint, fuit, ne de Erasmo dicta repetam, *Jacobus Faber*, Stapulensis, a patrio solo in Picardia appellatus, a. 1337. valde senex, imo plusquam, secundum nonnullos, centenarius defunctus. Obscurus licet a natalibus, clarissimus fuit ab eruditione, et unus eorum, per quos barbaries in universitate Parisiensi coepit debellari. In suspicionem haereseos, ac odium zelotarum, cum incurrisset, sese Parisiis subduxit, et Meldis aliquandiu substitit, donec, nec ibi tutus, post varias oberrationes in tutelam fuerit a Margareta, Navarrae Regina, sorore Francisci I., susceptus: a quo tempore securus haesit Neraci, usque ad obitum. Tantum, clandestino suscepto itinere, jussu Reginae, Argentoratum, colloquium cum Bucero et Capitone habuit de variis doctrinae capitibus. Narratur, nescio quam vere, peccatum suum ad mensam Reginae, coram convivis, gemebundus confessus, quod, cum veritatem aliis instillasset, eosque eam martyrio vidisset obsignare, ipse in asylo delituerit. Scripsit, praeter alia, uti in Ethicem Aristotelis, notas criticas, et commentarium, in Euangelia et Epistolas Apostolorum, in quibus cum Vulgatam versionem maxime reprehenderit,

odium sibi concitavit; et libros suos censurae reddidit obnoxios.

§. DXXV. *Franciscus Balduinus*, Atrebatensis ICtus, in variis Academiis, in primis Galliae, ab una ad aliam advolans, Jurisprudentiam professus, in religionis negotio varius, nunc professione Catholicus, nunc Reformatus, tandem neuter, cui in omnibus sectis quaedam displicebant, adeoque in votis erat, ut ex omnibus sectis nova conflaretur, cui se adjungeret, ut putatur: utique religionibus uniendis fuit intentus, mortuus est a. 1572. Nomen ejus celebre factum est, cum per erudita opera, historiam Ecclesiasticam illustrantia, quae sunt, commentar. ad edicta Veterum Principum Romanorum de Christianis; de *legibus Constantini* Imperatoris, de *collatione* Carthaginensi, *notae* ad Optatum, et Victorem Vitensem, tum per lites cum Calvino et Beza, occasione libelli de *officio boni civis in hoc religionis dissidio*, a Cassandro conscripti, et a Balduino, tempore colloquii Possiacensis ibi vulgati: cui, tanquam a Balduino composito, se acriter opposuit Calvinus: unde varii libelli eristici, damnando zelo exarati, in lucem venerunt.

§. DXXVI. Eandem viam tenuit, sed melioris animi, vereque probi, ut opinor, *Georgius Cassander*, ab insula Cassandt, prope Brugas, ubi natus est, sic dictus: qui, post varias peregrinationes, tandem Coloniae Agrippinae vitae tempus exegit, mortuus a. 1566. Catholicus quidem, sed ita moderatus, et a partibus liber, ut multa in religione Catholica inprobaverit, et corrigenda voluerit, alia mollissime explicuerit, et in meliorem formam redegerit, plurima tamen ipsi in religione Reformatorum displicuerint. Illud itaque in animo habuit, vir pacis amantissimus, qui etiam sine ullo munere, sineque ambitione, vixit, ut unio utriusque religionis efficeretur. Quo scopo cum de *officio boni viri*, cujus modo memini, scripsit, tum, jussu Ferdinandi et Maximiliani II., Imperatorum, celeberrimum illum condidit librum, sub hoc titulo: *Consultationes de articulis fidei*

inter

inter Catholicos et Protestantes controversiis; noviſſime etiam a Conringio, optime editum; lectu digniſſimum. Diſplicuit tamen Caſſander, ut paſſim contingit, utrique parti. Scripſit praeterea de *utraque ſpecie ſacramenti*, de *liturgiis*, et aliis materiis. Exſtant omnia ejus opera junctim edita Pariſiis in fol. Ceterum hypotheſes ejus ſunt, quibus totum unionis opus, quod molitus eſt, ſuperſtruxit. 1. Scripturam in dubiis eſſe ex conſtante et univerſali traditione Eccleſiae, in Patrum ſcriptis obvia, explicandam. 2. Conformandam eſſe Eccleſiam ad ſtatum, quem praetulit ſec. IV., V. et VI. Secundum has regulas voluit de controverſiis fidei, et de ritibus Eccleſiae, judicium ferendum.

§. DXXVII. Eundem ſpiravit animum, licet eruditione inferior, *Georgius Vicelius*, natus haud procul Iſenaco, ditionis Haſſiacae; cujus vita inſerta eſt *faſciculo rerum expetend.* etc. tom. II. Habet etiam de ipſo nonnulla notanda Schelhorn. amoenit. Litter. tom. XI. Adjunxit ſeſe initio Luthero, cujus doctrinam per duo luſtra eſt profeſſus, et docuit Niemeciae prope Wittebergam: ſed ea dein deſeruit caſtra, et ad Catholico-Romanam rediit Eccleſiam, duplice motus ratione, una, quod bonorum operum ſtudium nimis frigide urgeretur apud Proteſtantes, altera, quod Eccleſiam ſine ſchiſmate poſſe et debere reformari cenſeret, nec tamen uxori et conjugio renunciare voluit, a ſacerdote aliquo Graeco, ut fertur, propterea Presbyter factus, fuit quoque Inperatorum Ferdinandi et Maximiliani conſiliarius. Didicit autem ab Eraſmo formam reformandae Eccleſiae ſine ſchiſmate, et hoc opus ab eo tempore molitus eſt, ſed Lutheranis ſeſe acerbiorem praeſtitit, multa tamen in Eccleſia Catholica voluit mutanda et corrigenda, quorum ſpecimen exſtat in adpendice *faſciculi*, modo citati, ad calcem vitae ejus. Scripſit vero *viam regiam*, *et methodum concordiae*, quae Conſultationibus Caſſandri juncta eſt in edit. Conringiana.

§. DXXVIII. Subjungenda huic ſcriptorum catalogo quae-

dam de studiorum statu, cum ante Reformationem, tum post eam. Initio seculi res hac parte in eodem, si non deteriore, statu fuerunt, quo antea. Licet studia, quae vocantur humaniora, magis magisque fuerint a doctis exculta, novae etiam erectae Academiae, nec insignes defuerint Maecenates; ignorantia tamen, et barbaries, non fuit depulsa, in primis inter Clericos et Theologos. De quibus paulo distinctius est agendum. Fuerunt hoc intervallo Principes litterarum et litteratorum praeclari fautores, per omnes Europae regiones: uti Leo X. Papa Romae, apud Gallos rex Franciscus, de quo legendus est Sleidanus a. 1547., apud Hispanos Cardinalis Ximenius, apud Anglos Henricus VIII., apud Belgas Carolus V., in Saxonia Fredericus Elector, qui Wittenbergae erexit Academiam a. 1502., denique insignis ille litteratorum per totam Germaniam patronus Joachimus I., Brandeburgicus Elector, qui Francofurti ad Viadrum condidit Academiam a. 1506. Floruerunt quoque viri eruditi in omni scientiarum genere, magno numero, ut ex superiore catalogo patet, etiam litterarum ac studiorum statores, et propagatores, ut apud Germanos Erasmus, et Reuchlinus, inter Gallos Budaeus, apud Hispanos Antonius Nebrissensis, alii: de quibus supra. Attamen, his non obstantibus, continuavit inter Theologos, concionatores, et monachos, deploranda ignorantia, barbaries, et vanitas; qui, litteris, utilibusque studiis, neglectis, ipsa Scriptura S. passim spreta, toti incubuerunt vanis quaestionibus, definitionibus, distinctionibus, syllogismis et litibus. Qua de re vid. Erasmus in *moria* sua, et epist. ad Martinum Dorpium, *barbaro-mastyx*; qui etiam apud Hollandos perstrenuum fuisse studiorum contemtum testatur epist. LIX. ad eos, et in notis ad Nov. Test. nullam ea de re conquerendi omisit occasionem. Addatur Ludovicus Vives de *corruptis disciplinis*, Reuchlinus in praefat. libri de *accentibus*, Gerardus Listoius in not. ad librum Erasmi de *moria*, Bullingerus de Episcoporum *institutione et functione*, denique ex re-

cen-

centioribus Hottingerus in *Analectis* differt. I., et hist. hujus seculi sect. III.

§. DXXIX. Linguarum ignorantia, ut nonnulla memorem specialia, et contemtus, summum fere adtigit gradum. Testatur ex. gr. Claudius Espensaeus ad 1 Tim. III. tantam hac parte viguisse barbariem apud Clericos, ut Graece nosse suspectum fuerit, Hebraice prope haereticum. Quod ipsum exempla Zuinglii, et aliorum, edocent. Vid. Hottingerus in thesauro Philolog., et Amama in *Antibarbaro Biblico.* Sacrae quoque Scripturae lectio in linguis vernaculis severe fuit prohibita, etiam morte nonnunquam punita: quod multis exemplis demonstrat Usserius de *Scripturis vernaculis.* Quid? quod librarius ob Biblia Avenione vendita fuerit combustus. Vid. J. Crispinus in *actis Martyrum.* Inter ipsos Clericos, et Theologiae doctores, fuerunt plurimi, qui ne legerunt quidem Scripturam. Albertus, ex. gr., Archiepiscopus Moguntinus, cum a. 1530., in Comitiis Augustanis codicem Biblicum inspexisset, dixisse fertur, *equidem nescio, quid hoc libri sit, illud video, omnia, quae in eo continentur, esse nobis adversa.* Farellus in colloquio Lausannensi a. 1536. adserit, se nullum invenisse sacerdotem, qui legem Dei cognoverit, apud Ruchat. reformat. Helvetiae l. XV. Sorbonici Doctores per Deum jurarunt, se plusquam quinquaginta habuisse annos, antequam sciverint, quid sit Novum Testamentum. Vid. R. Stephanus in praefat. ad censuram Theolog. Parisiens. a. 1532. Heresbachius ICtus, de *laudibus Graecarum litterarum*, exemplum profert Monachi, palam dicentis, ex Graeca et Hebraea lingua oriri haereses, et Novum Test. esse *novum plenumque rubetis et viperis.* Ipse Carolostadius, jam octo annorum Doctor, ad Scripturae studium demum accessit. Plura qui de hac barbarie velit, adeat Hottingerum in Analectis, et hist. Eccles., Hody de text. Origin. p. II. lib. III, et alios, ut Crenium animadv. Philolog. et histor. p. III. Ipse Zuinglius barbariem temporum praecedentium pluribus

nibus exornavit in *Oratione*, quae reperitur in Tempe Helvet. tom. VI. Denique studia Theologica intra cancellos Scholasticorum et traditionum fuerunt conclusa, nec se extenderent ulterius; ipse Aristoteles pro concionibus magis fuit tractatus quam Scriptura S. De quo jam conquestus est Trithemius in Epist. in Miscellan. Lipsiens. nov. vol. II. Vid. hac de re Erasmus locis citatis, et in praefat. ad Hieronymum, Bullingerus in respons. ad Joh. Cochlaeum, Status Augustanae confessionis in libro, quo rationem reddunt, concilium Tridentinum a suis adiri non posse. Confer. etiam de Theologorum et Theologiae depravatione Hottinger. hist. Eccles, et de concionibus in Analectis, et Seckendorf. hist. Lutheran. a. 1511. Post inceptam, et propagatam, reformationem, Pontificii in initio sese litterarum studiis, tanquam haereseos fontibus, acriter quidem opposuerant, sed cum hac via nihil non tantum efficerent, causam suam quoque deteriorem facerent, animos ad studia humaniora, et quasvis scientias, etiam Scripturae interpretationem, adpellere coeperunt, non sine insigni successu: ut ex superiore scriptorum catalogo liquet. Erecta etiam est a Philippo II. Academia Duacensis a. 1562.

DOCTRINA ET FIDES.

§. DXXX. Seculum nostrum in hac parte habet singulare, quod doctrina et fides fuerit in Ecclesia Catholico-Romana per omnes partes definita, opinionibus contrariis sub anathemate rejectis, adeoque ita sancita et confirmata, ut omnem in posterum respuat mutationem, aut emendationem. Quae autem capita fidei sint, petendum est ex *canonibus* Tridentinis, confessione fidei a Pio IV. praescripta omnibus proselytis Ecclesiae Romanae adoptanda, et *Catechismo*, qui jussu Pii V. est editus ex Tridentinis decretis. Quae cum sint istius Ecclesiae monumenta publica, ex iis utique tutius et rectius de fide Catholica judicium fertur. Quae

autem

autem ea capita sint, recensere nihil adtinet; cum ex institutionibus Theologicis satis nota sint. Concilii Tridentini decreta, additis notis, luci exposuit Heideggerus in *Anatome* istius concilii. De ipso concilio postea suo loco agam. Etsi vero in Ecclesia Catholico-Romana nullum fuit doctrinae causa schisma factum, continuarunt tamen veteres lites inter Scholasticos et monachos, novae etiam cum Jesuitis exortae sunt, de quo postea, et, quod hic notandum, fundamenta sunt *Jansenismi*, qui tot turbas deinceps dedit, jacta per controversias *Baïanas*, quae circa tempus concilii Tridentini, ante et post, viguerunt. Quarum historia itaque hic est tradenda. Vid. novissima editio operum Baii, Du Pin in Biblioth. t. XVI., Leidecker hist. Jansenismi l. I., ubi propositiones Baïanae, quae damnatae sunt, exhibentur: denique Baelius in Lex.

§. DXXXI. *Michael Baïus*, Belga, Doctor et Professor Theologiae Lovaniensis, nec non Cancellarius Universitatis, etiam Inquisitor Belgii Generalis, vir a peritia, pietate, et modestia, apud omnes laudatus, et celebris, defunctus a. 1589., una cum Johanne Hesselio, quo tempore seniores Collegae, Ruardus Tapperus et Jodocus Ravestein, essent absentes, ad Synodum Tridentinam ablegati a. 1551., incepit a methodo scholastica, tunc recepta, discedere, et antiquam methodum Theologiam tradendi revocare, Theologiam ex Scriptura et Patribus, in primis Augustino, derivando, cum ut Protestantibus, ad ea principia provocantibus, os obtruderetur, tum Theologia Augustiniana, passim obsoleta, renovaretur. Qua ratione cum odiosum sese et Collegis, a Synodo reversis, et Franciscanis, quorum magna erat in Belgio autoritas, praestitisset, collectae sunt octodecim propositiones Baïo inputatae, et ad Sorbonam, ut censuram subirent, missae; simul ab eo collegio damnatae, licet forma insolita, et dissimulanter, ita ut ne quidem exemplar censurae consequi potuerit Baius. Scripsit tamen in eam notas, quibus propositiones illas demonstat partim

sibi falso esse adscriptas, partim invidiose et infideliter concinnatas, partim puras putas esse Augustinianas. Sed haec prima motuum initia brevi fuerunt sopita, cura Cardinalis Granvellani qui, jussu Pii IV., silentium partibus litigantibus inposuit.

§. DXXXII. Quo in statu res manserunt usque ad reditum Baii a Synodo Tridentina, quando ab a. 1564. dissidia, male composita, vehementius exarserunt, non tantum, quod, Synodo ex votis finita, Papalis aula sese litibus intestinis liberius opponere auderet, sed inprimis, quod adversarii non tenerent silentium, et libri tunc a Baïo fuerint in publicum missi. Excerptae itaque ex ejus scriptis sunt septuaginta sex propositiones, partim ipsi adfictae, partim ita dolose conceptae, ut et bonum et malum ferre potuerint sensum, sicut Baïus saepe protestatus est, Romam missae, et mox, inaudito Baïo, damnatae a Papa Pio V. a. 1567., *bulla* hanc in rem edita, sed quae, contra consuetudinem, nec est Romae publice adfixa, nec Baii nomen expressit, aut cum ipso communicata: imo cujus apographum ipsi negatum est, monstrata tantum fuit nonnullis facultatis Theologicae Lovaniensis membris. Compulsus tamen ad earum damnationem, et submissionem, eam, licet privatim, praestitit, sive ex scrupulo, sive ex humilitate. Cum autem bullam a Pio fuisse profectam, in dubium posset vocari, Gregorius XIII., nova publicata, genuinam eam esse declaravit. Jesuita Toletus, cum ea Lovanium missus a. 1580., in eas miserum Baïum conjecit angustias, ut privatim non tantum retractaverit, sed et formulae confessionis subscripserit, qua fassus est, multos ex illis articulis a se esse traditos, eo etiam sensu, quo docuerat, proscriptos. Ceterum Jesuitas fuisse praecipuos ejus adversarios, qui propositionum damnationem procurarunt, ipsum Bellarminum, ut de quaestionibus illis cognosceret, Lovanium missum, adseritur quidem passim, sed sine solido fundamento. De quo vid. Baelius in *Bellarmino*. Hac ratione lites paulum requieverunt, et

et Theologia Anti-Augustiniana caput erexit, usque ad Jansenismi ortum sec. sequente: nec tamen penitus oppressa est in Belgio, quin publice defensa in Academiis Lovaniense et Duacense Augustiniana, adeo ut opiniones Jesuitarum de praedestinatione a Lessio et Hamelio renovatae, fuerint a. 1587. damnatae per Lovanienses, et anno seq. per Duacenses: quando Sixtus V. sua autoritate intercessit, ne lites ulterius procederent: statuendo, ut cuique parti libertas sentiendi et docendi relinqueretur integra. Vid. Bibl. Univers. Clerici tom. XIV. 1.

§. DXXXIII. Propositiones vero damnatae inter alia habuerunt 1. meritum unice convenire homini integro, nullum peccatori: nec ullum bonum meritum in redemtis per gratiam Christi inveniri posse, quod non sit gratis indigno collatum, adeoque peccatorum remissionem omnem, et vitam aeternam, esse meritis Christi tantum adtribuendam. 2. nullum dari peccatum ex natura sua veniale, sed omne mereri mortem aeternam. 3. Imaginem Dei in primo homine non fuisse donum supernaturale et gratuitum. 4. Omnia opera infidelium esse peccata, et Philosophorum virtutes esse vitia. 5. Liberum arbitrium sine gratiae adjutorio non nisi ad peccandum valere. 6. Libere fieri, quod voluntarie fit, licet necessario. 7. Voluntarium vero ad peccati rationem et definitionem non pertinere, adeoque peccatum originis in parvulo esse voluntarium habitualiter, quatenus non habet voluntatem contrariam. 8. Prava desideria, quae homines sentiunt inviti, esse legis inobedientiam. 9. Per eleemosynas, aliaque poenitentiae opera, Deo satisfieri pro poenis temporalibus, non meriti conspectu, sed quatenus aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis adplicatur. 10. Neminem, excepto Christo, esse a peccato originali inmunem, adeoque nec Mariam. Alias ejus opiniones mitto, uti adflictiones justorum omnes, etiam martyrium, esse ultiones peccatorum, perfectam posse in homine esse charitatem sine remissione peccatorum, infidelitatem

negativam, esse peccatum in his quibus Christus non est adnunciatus, sacrificium Missae non alia ratione esse tale, quam generali illa, qua omne opus, quod fit ut sancta societate homo inhaereat Deo, denique sine baptismo non remitti peccata extra casum necessitatis et martyrii.

CULTUS.

§. DXXXIV. Nihil novi hac parte accessit, nisi quod invictum acceperit superstitio robur per Synodum Tridentinam: quare paucis defungar. Quaestio de *maculata*, an *immaculata*, conceptione Mariae strenue, magnisque motibus, adhuc agitata est inter Franciscanos et Dominicanos, non obstante, quod denuo fuerit jussu Papae inpositum silentium a 1502. Adjunxit etiam sese aliis Academiis Schola Theologica Moguntina, ut est in addit. ad Nauclerum a. 1501., quae immaculatam conceptionem tanquam summi momenti definivit. Accidit quoque hac in causa terribilis, et inpietatis plenus casus, qui singulare corruptionis seculi praebet specimen. Quatuor Dominicani Bernenses, Prior, Lector, Subprior, et Custos, pacto cum Diabolo inito, secum conspirarunt, ad maculatam conceptionem per fictas adparitiones Mariae, ac Catharinae Senensis, aliasque fraudes, firmandam. Qua diabolica fraude detecta, illi convicti et vivi combusti sunt a. 1509. Quam historiam ex authentico monumento exhibet Hottingerus hist. Eccles. sec. XVI. sect. III., et Ruchat. ad calcem histor. reformat. Helvetiae. Vid. etiam Lavaterus, qui hoc seculo vixit, de *adparitionibus Spirituum* l. I. Synodus vero Tridentina sess. XXXVI. doctrinam de immaculata conceptione declaravit *piam*, et *consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholicae, et rectae rationi ac Scripturae Sacrae, ab omnibus Catholicis adprobandam fore et tenendam:* prohibuit praeterea contrarium docere, jussitque ejus solennitatem celebrari. Nec tamen contraria sententia ab eo tempore proscripta fuit tanquam haeretica.

Vigue-

Viguerunt adhuc feculo fequente illae lites in Hifpania, miferunt quidem ejus Reges varias ad Papas legationes pro inmaculata conceptione definienda, fed nihil inpetrarunt, nifi quod Paulus X. inmaculatae conceptionis inpugnationem inhibuerit, et Gregorius XV. illud ampliaverit ad privatorum colloquiorum et fcriptorum prohibitionem, fibi tamen id permittendi, quibus voluit, refervata poteftate: ficut mox Dominicanis fecit. Vid. Rivetus in *Apologia pro Maria* lib. I.

§. DXXXV. Praecipuae porro Deiparae imagines fumma cum devotione hoc tempore funt cultae, iifque multa adfcripta miracula, uti Florentina, vulgo *adnunciata* dicta, Montifferrati in Catalonia, Eremitana in Helvetia, in primis Lauretana in Italia, de qua fec. XIII. egi, Halenfis et Afpricollis, de quibus duabus poftremis a fe inpetrare potuit Lipfius ut fcripferit, et miracula ftudiofe collegerit: *Halenfis* fedem tenet Halae in finibus Hannoniae, qua tangit Brabantiam, tertio ab urbe Bruxella miliari, eo translata a Sophia, Elifabethae, filiae Andreae II. Regis Hungari, filia, fec. XIII. *Afpricollis* autem nomen traxit ab *afpero colle* prope Sichemium, oppidum haud procul Lovanio. Eft vero imago ibi initio feculi inventa a paftore, et quercui adpofita, fed a. 1580., incertum quo cafu ablata, poftea nova reftituta a. 1586., et dein in facello modico, ibi exftructo, collocata a. 1602. Denique ingente lati funt fuperftitione erga Mariam, Jefuitis eam maxime promoventibus. Fuit ex. gr. problema a Jefuitis agitatum, effetne utilius Mariae, an Jefu nomen inplorare? quod fecundum Mariam eft definitum. Mariae etiam eft adtributum inperium in Filium fuum: nec ullus fere eft titulus in Scriptura magnificus, quo Maria non fit infignita et honorata: nihil eft, quod non poffit, non concedat. Vid. Rivetus l. cit. Inter fuperftitionis figna etiam eft, quod *praeputium* Chrifti, Romae adfervatum, indeque a milite, quo tempore Roma capta eft a. 1527. furreptum, poftea nar-

retur repertum Calecae, miraculis clarum, et adorationis objectum ab a. 1559., De quo vid. Toletus ad Luc. II. De reliquis cultus partibus seculum nihil suppeditat observandum, nisi quod Sanctorum reliquiarum, imaginum, et panis eucharistici studium viguerit prorsus stupendum, devotio et superstitio insana et intoleranda. De quo qui convinci velit, adeat, praeter Bzovium, in annal., Calvinum de *reliquiis*, Spanhemium in *Geneva restituta*, et Hottingerum in hist. Eccles., et Seckendorf. in hist. Lutheranismi a. 1522. ubi de ipso Frederico, Electore Saxoniae, et Spalatino agit.

REGIMEN ET DISCIPLINA.

§. DXXXVI. Misso Pio III., simoniace quidem electo, sed haud mali animi Pontifice, qui vix mensem sedit, successor ejus Julianus Ruvereus Sixti IV. nepos, clarus simultatibus cum Alexandro VI. quas continuo gessit, et propter quas procul ab urbe vixit, cum maxime cognoscendus est. Asumsit nomen *Julii* II., ad Julium Caesarem verius quam Julium I. Papam respiciens; quod ipsis gestis, et splendore in omnium ingessit oculos. *Ipse spectavi*, inquit Erasmus ad Act. V., *primum Bononiae, dein Romae, Julium, Pontificem Romanum, ejus nominis secundum, splendidissimos agentem triumphos, ut cum Pompejanis aut Caesarianis triumphis conferri possint.* Praestitit sese virum perfidum, varium, truculentum, et belli cupidissimum. In principio sese contra Venetos, Romanae sedi rebelles, vertens, cruentum iis concitavit bellum, accensis et adunitis contra eos Ludovico XII., Francorum Rege, Maximiliano Inperatore, Ferdinando V. Arragoniae Rege, omnibusque Italiae Principibus. Cujus belli historiam eleganter conscripsit autor libri Gallici, cui titulus: *histoire de la ligue* de *Cambray* etc. Sed cum hostes per eos gravissime adflixisset, inmenso fuso cruore, pacem cum iis fecit, et arma contra ipsum Galliae Regem

Regem vertit, inani sub praetextu, ut, quod honorarium vectigal Rex non pependisset, et cum Ferdinando, Hispaniae Rege, sine suo consensu, foedus pepigisset, sed vera causa fuit, ut Galli tota Italia expellerentur, Rex in specie ducatu Mediolanensi, et Comitatu Astensi ac protectione Genuae privaretur. Fuit illud bellum cruentissimum, et ingentem vastitatem ac caedem peperit. Ludovicus Galliae Rex, quod nummi praeferunt, dixisse fertur, *perdam Babylonis nomen*. Papa, cum exercitu egressus Roma Petri clavem dicitur projecisse in Tiberim, his additis verbis, *quia clavis Petri amplius nihil juvat, valeat gladius Pauli.* Quod Baelius tamen in dubium vocat, contra constantem illius temporis traditionem, et historicorum testimonia. Duxit Papa exercitum in agrum Ferrariensem, et ipse se contulit Bononiam, opem autem ipsi tulerunt Helvetii, Veneti et Hispani: Alphonsum, Ducem Ferrariae, cum adjutoribus, et Gallici exercitus ducibus, diris devovit. Cum vero intra Bononiam ab exercitu Gallico fere fuisset obsessus, accusavit mox Regem Galliae apud omnes Principes, quod contra se et Cardinales, ut obsiderentur, exercitum miserit. Mox jussit, ut exercitus obsidione cingeret Ferrariam, ipse expugnavit Mirandulam a. 1511., quae in Regis erat clientela. Interea Concordiam et Bononiam, Duce Trivultio, expugnavit exercitus Gallicus, et celeberrima habita, admodum cruenta pugna ad urbem Ravennam, superior quoque fuit a. 1512. Sed adcesserunt dein ad Julii partes Caesar Maximilianus, et Henricus Angliae Rex, captumque est Mediolanum expulsis Gallis.

§. DXXXVII. Belli historiam contexere cum ab instituto sit alienum, ad bellum Synodale, hac occasione suscitatum nos vertamus. Novem Cardinales, a Papa propter haec ejus facinora abalienati, Synodum indixerunt Pisis, Regis Galliae et Inperatoris Maximiliani autoritate freti; ut Ecclesia in capite et membris reformaretur, simul Constantiensis et Basileensis conciliorum decreta de Synodo Oecume-

nica singulis decenniis celebranda, executioni mandarentur. Adrogarunt vero sibi hanc potestatem, quod Papa secundum conventa Cardinalium, tempore electionis Julii facta, juratus promisisset, se intra biennium convocaturum Synodum, idque nisi praestaret, habendum esse perjurum et Ecclesiae perturbatorem, praeterea duabus tunc collegii partibus jus competere cogendi Synodum. Incepit quidem Synodus Pisis, a. 1511., sed, Pisanis se opponentibus, translata est Mediolanum a. 1512., unde Lugdunum confugere compulsi sunt Synodales, ubi tamen nihil Synodice gestum est. Praeter alia decreta, quibus autoritatem suam muniérunt contra Papam, contumaciae accusatus est Papa a Synodo, et ab omni Papatus administratione in Spiritualibus ac Temporalibus suspensus: sed Papa ei aliam opposuit Synodum Lateranensem V. a. 1512. postea universaliter receptam, ab ipsis quoque Gallis sub Leone X., missa Pisana. Absoluta est duodecim sessionibus, quinque prioribus sub Julio, reliquis sub Leone X. ejus successore. Quinque prioribus sessionibus sub Julio, Pisana Synodus est abrogata, et monitorium contra *pragmaticam sanctionem* Gallicanam, ejusque adsertores, promulgatum. Praeterea interdicto sacro Regnum Franciae, in specie Lugdunum, quo conventus erat translatus, subjecit Papa, et Lugdunenses nundinas adsignavit Gebennae. Ceterum, Julium referunt tanto in Gallos flagrasse odio, ut obvium quemque eorum mactari ac trucidari jusserit, sicarios quoque praemiis ad id facinus invitaverit. Vid. praeter Hottinger. hist. Eccles., Budaeus in libris de *Asse.*

§. DXXXVIII. Julio, stante Synodo Lateranense mortuo, suffectus est, juniorum Cardinalium opera, Johannes Medicaeus, Florentinus e familia Principe, a. 1513. *dictus Leo* X., qui sedem usque ad a. 1522. tenuit. Lateranense concilium continuavit, eo scopo, vel praetextu, ut pax inter Principes Christianos conciliaretur, et sacrae contra Turcas expeditiones promoverentur. Cardinales, ob Pisanum concilium

concilium abdicatos, ſed veniam ſupplices petentes, ſeſeque Synodo Lateranenſi ſubmittentes, reſtituit. Quo etiam adduxit Ludovicum XII., Galliae Regem. Sed et alia in hac Synodo edidit conſtituta, ad reformationem Curiae, officia Cardinalium, et ad Concionatores, ſpectantia. Poſtremis injunctum eſt, ut non niſi a ſuperiore examinatas ac probatas habeant conciones, nec Scripturam S., niſi ſecundum mentem Doctorum Eccleſiae, interpretentur, de tempore vero futurorum malorum, adventus Antichriſti et ultimi judicii, nihil adſerere et definire praeſumant. Confirmata poſtremo eſt *pragmaticae ſanctionis* abolitio, in ejus locum pactis Bononiae *concordatis* inter Leonem et Franciſcum I. Galliae Regem, ſuffectis, quibus nominatio ad Praelaturas fuit, certis conditionibus adſtricta, Regibus Galliae conceſſa, et Papis electorum confirmatio data eſt. Nec tamen hoc privilegium gratis fuit datum Regibus, ſed obtinuit Papa, ut *annatae*, ex novo cenſu, qui vetere major erat, ſolverentur. Reliqua pragmaticae ſanctionis capita firma manſerunt in regno Gallicano. Aegerrime quidem haec concordata tulerunt Parlamentum, Academia et Clerus, et variae inde ortae ſunt oppoſitiones, ſed tandem acquieverunt.

§. DXXXIX. Cum vero ſeſe per *Indulgentiarum* nundationes inprimis celeberrimum praeſtiterit Leo, indeque anſa reformationis per Lutherum fuerit orta, ea de re paucis eſt dicendum. Pecunia cum indigeret Papa, praetextu belli Turcici, et ſtructurae Vaticanae, a Julio II. inceptae, perficiendae, ſed vere, ut auri ſacram expleret famem, debita quoque per Cardinalium electiones contracta ſolveret (acceperat enim pro electione illorum inmenſos theſauros ſub reſtitutionis promiſſo) denique ſororem Magdalenam, alioſque nepotes ditaret, ſuiſque profuſionibus, ſplendori et luxui ſufficeret, quae ex hiſtoricis ſatis conſtant: liberaliſſimas conceſſit indulgentias, nullo excepto peccato, quam enormi etiam et abſurdo, veluti ſi quis vel ipſi Mariae,

matri Domini, stuprum intulisset, etiam ad purgatorii poenas tollendas, et finiendas; quas indulgentias quisque per pecuniarum largitiones sibi comparare poterat. Invidiosiores praeterea has nundinationes fecerunt praecones et collectores, quaquaversum ad eas promulgandas missi, per suam inpudentiam, pecunias collectas luxui et libidini inpendendo. Data fuit haec provincia per Germaniam Alberto, Archiepiscopo et Electori Moguntino, qui eum in finem misit Johannem Tezelium de ordine Praedicatorum et Inquisitorem, cujus formula absolutionis exstat apud Seckendorf, hist. Lutheranismi lib. I. in init. In Helvetia hoc munere est functus Samson, Franciscanus Mediolanensis. Qui qualisve motus hinc orti sint, postea in historia Reformationis narrabo.

§. DXL. In Politicis varium se demonstravit Papa, fortunam, non fidem et probitatem, secutus. Partibus Caesaris, Venetorum et Sfortiae Ducis Mediolanensis sese in principio adjunxit contra Gallos, eductis quoque contra eos, Mediolano inhiantes, Helvetiis in Italiam: dein, uno alterove habito praelio, Sfortia capto, et Mediolano in Francisci potestatem redacta, ad Gallos transiit, contracta cum Francisco amicitia, et inperii CPolitani corona scenice ipsi concessa. Multa dein cum contra Carolum V. in gratiam Gallorum esset machinatus, ad Caesarem defecit et foedus cum ipso in has peperit conditiones, ut Parma et Placentia sedi Romanae redderentur, Franciscus Sfortia in ducatu Mediolanensi restitueretur, Galli vero Italia expellerentur. Vitae denique et morum respectu, voluptuarium, lascivum et Papatu indignum sese praebuit, venationibus, aucupiis, luxui, splendidissimis conviviis, musicae et ludis theatricis deditum. Religionem vero ipsi parum curae fuisse, imo minus bene eum de Christianismo sensisse, constat. Petro Bembo, ex. gr., locum Scripturae citanti regessisse fertur, *quid mihi narras istam de Christo fabulam.* Illud tamen ipsi cedit laudi, quod studiorum et Litteratorum fuerit fautor et promotor.

motor. Romanam instauravit Academiam, virosque doctos, undequaque conquisitos, in eam transtulit, Santem Pagninum ad Latinam versionem ex Hebraeo fonte adornandam incitavit, eique suppeditavit necessaria. Tandem, inmodico concepto gaudio, quod Galli Mediolano essent ejecti, incidit in febrim, et, sumto potu medicato non sine veneni suspicione, animam efflavit. Ceterum historiam vitae ejus ex Antonii Varillasii arcanis Florentinis summatim enarravit Seckendorf. l. cit.

§. DXLI. Excepit ipsum optimus Paparum, qui forte unquam sequioribus seculis fuit, *Adrianus* VI. Trajectinus Batavus, e paupere et ignobili familia ad supremam hanc dignitatem per gradus evectus varios. Lovaniensi in Academia confectis studiis, et Theologica ornatus laurea, munus Cancellarii in ea nactus est, indeque, Carolo V. educando praefectus a Maximiliano, in publicam venit notitiam. Denique Cardinalis ope Inperatoris creatus a Leone X. ipsi est suffectus; Julii Medicaei Cardinalis et Cajetani studiis electus Papa, licet absens, et paucis de facie notus. Vitam degit probam, animo fuit sincerus, et a politicis artibus alienus, totusque Ecclesiae in capite et membris reformandae incubuit. Quod studium suum luculenter, una cum terribilis aulae Pontificiae corruptionis et abusuum confessione, explicuit in mandatis, quae Francisco Cheregato, ad comitia Norinbergensia misso a. 1522., dedit. Vid. *Fasciculus rer. expetend.*, Wolfius memorab. centur. XVI. et Pallavicinus hist. concilii Tridentin.; qui illam memorabilem Legati instructionem luci exposuerunt. Actum autem illis in Comitiis est de Ecclesiae reformatione, et Lutheranorum ad Ecclesiam reductione, conscriptus quoque est, conciliis finitis, libellus jussu Principum, et ad Papam missus, hujus tituli, *centum gravamina sedis Apostolicae non ferenda Germanis.* Exstat apud Goldastum *Constit. Inperial.* Sed omnes hi conatus in vanum ceciderunt per Adriani mortem, brevi secutam, sive ex renum dolore, quo laboravit,

ſive veneno, ad ingentem aulae Pontificiae laetitiam, quae talem Papam ferre non potuit. Praefuit annum tantum et octo menſes. Fidit vero nimium conſiliariis, parumque propterea praeſtitit, ſimul inimicos ſibi conciliavit. De quo legi meretur *itinerarium* ejus in Miſcell. Baluzii tom. III. quo iter ejus ex Hiſpania Romam deſcribitur, etiam multa ad vitam ejus pertinentia continentur: memoriam vero ejus luculenter vindicavit, et judicium Palavicini, qui eum *mediocrem* dixit Papam, refutavit Launoius p. IV. ep. VII. Illud addatur, eum fuiſſe a Nepotiſmo alieniſſimum, ita ut haec ſola ſuffecerit ratio, ad munus aliquod non conferendum, unicum etiam per vitam Cardinalem tantum creavit; ſed ſanctis adſcripſit Bennonem Miſnenſem Epiſcopum, cujus hoc praecipuum fuit meritum, quod Gregorio VII. contra Henricum IV. adhaeſerit.

§. DXLII. Julius Medicaeus Leonis X. patruelis, a quo etiam nothus fertur legitimatus, dictus *Clemens* VII., qui ſucceſſit, turbulentum admodum geſſit pontificatum per diſſidium cum Carolo V., et motus Anglicanos cauſa divortii regis Henrici VIII. cum Catharina, et novarum nuptiarum cum Anna Bolena. De poſteriore caſu poſtea in hiſtoria Reformationis acturus, prioris brevem dabo conſpectum. Bello inter Franciſcum I. et Carolum V. exorto, illoque ad Ticinum victo ac capto, Papa, qui a Gallorum partibus ſtabat, per Caeſarianorum in ditiones ſuas irruptiones et depraedationes adactus, novum quidem cum Carolo pepigit foedus a. 1525., ſed Franciſcum, duris conditionibus a Carolo dimiſſum, ab illis praeſtandis non tantum dehortatus eſt, et a juramento abſolvit, ſed et cum Gallis, Anglis, Venetis, Helvetiis et Florentinis foedus iniit contra Caeſarianos ad Sfortiam, Mediolanenſem Ducem, perduellionis nomine principatu a Caeſare exutum, et a Caeſarianis obſeſſum, liberandum ac reſtituendum, aliaque ad commune bonum perficienda. Quod Papae et Romae peſſime ceſſit. Caeſarei enim Ducibus Hugone Moncada, prorege

prorege Neapolitano, et Carolo Borbonio, Romam ipsam expugnarunt, simul saevissime ac barbarice tractarunt, caedibus et rapinis grassati, ne sacris quidem personis et rebus exceptis. Vid. Adami Reisneri, testis oculati, acta Fronspergica lib. VI. Exstat quoque captae, et dirissime tractatae, Romae adcurata narratio in nova collectione monument. Hofmanni tom. I., quae sine horrore legi nequit. Praebet utique singularis judicii divini in ipsam sedem papalem specimen, concurrentibus rapinis, caedibus, peste, ac fame. Papa, in arce Aelia arctissime custoditus, et ad incitas redactus, sese dedere debuit, durissimis sub conditionibus, Philiberto, Principi Arausicano, qui Borbonio, in ipso urbis ingressu tormenti ictu trucidato, successerat Dux exercitus. Captivus autem retentus, donec promissa faceret, mercatoris sumto habitu evasit a. 1527. Cum vero Caesar se Papae excusasset, simulando, se inscio et invito haec accidisse Papae, novo foedere ipse et Papa sociati sunt, eo in primis scopo, ut unitis viribus exstirparent Lutheranos: in quam societatem reliqui Principes Pontificii etiam coaluerunt a. 1529. Carolus autem Bononiam profectus, ibi a Papa, incredibili pompa et luxu, accepit coronam Inperialem a. 1530. a quo anni ipsius, qua Inperatoris; duci solent. Quando de concilio indicendo egerunt Caesar et Papa, illo suadente, hoc recusante, concilium: quem rationum conflictum luculenter exposuit Suavis Polanus in hist. concilii Tridentini a. 1529. Cessit quidem tunc Caesar, sed in comitiis Augustanis a. 1531., post confessionem Protestantium, eorumque consilia audita, iterum promisit Synodum, et de pace cum iis usque ad concilium egit, promissa ipsis ad illud usque tempus libertate. Quo Papa denuo irritatus sese ad Franciscum rursus contulit, et foedus cum eo pepigit Massiliae, ubi a Rege ad pedes ejus prostrato dicitur adoratus, firmavitque matrimonio proneptis suae Catharinae Mediceae, famigeratissimae foeminae, cum filio Regis Henrico, unde tres illi Reges, Franciscus II., Carolus IX. et Henricus III.

 nati

nati ſunt, per quos Catharina Galliam varie et miſere turbavit, propterea dicta, *quarta Francorum furia.* De quo poſtea ſuo loco. Celebratae ſunt immenſo ſplendore et ſumtibus hae fatales nuptiae, et Papa, praeter nummos et gemmas, promiſit nomine dotis Genuam, Mediolanum, et Neapolin: a quo tempore Franciſcus ſuorum civium tyrannus et perſecutor factus eſt.

§. DXLIII. Praeſtitit ſeſe praeterea perfidum, inter alia etiam in Tigurinos, pro militia et opera ſtipendia promiſſa petentes, et repulſam ferentes, eo nomine, quod fidei Catholico-Romanae ſeſe minus ſtudioſos demonſtrarent: litteras propterea a Tigurinis ad Papam ſcriptas recenſet Hottingerus l. cit. Sed et ob avaritiam, auſteritatem, ac crudelitatem, plurimis fuit odioſus, magnoque cum aulicorum gaudio, exquiſitis doloribus diu excruciatus, exſpiravit a. 1534. Succeſſorem nactus Alexandrum Farneſium dictum *Paulum* III., qui uſque ad a. 1549. ſedit. Laudatur a multis virtutibus, in primis arte diſſimulandi, et virtutibus aulicis, a Pontificiis, ſed teterrimis depingitur coloribus in libro Italico, qui Ochini nomen praefert, licet alium forte habuerit autorem, quo, ut fide digno, uſi ſunt Sleidanus et Thuanus. Deſcribitur autem in eo libro, tanquam parricida, veneficus, ſacrilegus, inceſtuoſus, ſtuprator, verbo, inpuriſſimus et inprobiſſimus hominum. Illud inter omnes conſtat, ipſum familiae ditandae, et extollendae, omnem dediſſe operam. Parmam et Placentiam, ex. gr., tradidit Petro Aloyſio, notho ſuo, et Sodomia infami, ex eo vero et filia ſpuria Conſtantia natos Alexandrum Farneſium et Guidonem Aſcani Sfortiam creavit Cardinales, illum 14, hunc 16 annos natum.

§. DXLIV. Hic ipſe tamen ad morum emendationem, ac curiae reformationem, inſtituit coetum quatuor Cardinalium et quinque Praeſulum; qui ſcripto conſilium exhibuerunt a. 1538., quod ad calcem Suavis Polani hiſt. concilii Tridentini exſtat, et alibi, eſtque haud uno nomine valde notabile,

notabile, etiam ad corruptum curiae, et urbis, statum cognoscendum. Duo praecipui abusuum notantur fontes, unus, Papas esse omnium beneficiorum Dominos, adeoque jure vendere, nec Simoniam committere posse, alter, voluntatem Paparum, qualiscunque fuerit, unicam esse actionum et operationum eorum regulam. Varii porro recensentur abusus circa ordinationem Clericorum, collationem beneficiorum Ecclesiasticorum, maxime Curatorum, circa exspectativas, reservationes beneficiorum, absentiam Clericorum ab Ecclesiis suis, exemtiones a jurisdictione Ordinarii, circa multitudinem ordinum religiosorum, institutionem publicam in gymnasiis, in quibus inpietatem adseritur doceri, in specie reprehenditur, pueros in ludis litterariis legere colloquia Erasmi, quippe multis referta, quae rudes animos informant ad inpietatem. De ipsa urbe traditur, meretrices in ea ut matronas incedere, et media die adsectari nobiles familiares Cardinalium et Clericos. Sed et alia sunt, quae Pontificatum ejus reddiderunt, vel celebrem vel famosum. Praecipuas adhibuit curas in Principibus inter se conciliandis, in specie Caesare et Rege Galliae, iisque ad haereses eradicandas excitandis. Edictum Spirense a Caesare promulgatum a. 1544., et libellum, dictum *Interim*, a. 1548. editum, utrumque, tanquam religioni, et dignitati Papali adversum, reprobavit. Concilium primum Mantuae, dein Tridenti indixit, et celebrari incepit a. 1544., quod dein a. 1549. suspensum est. Henricum VIII. Angliae regem excommunicavit, regno spoliavit, illudque occupantibus tradidit. Denique ordines Jesuitarum et Capucinorum confirmavit.

§. DXLV. Successor quoque ejus Johannes Maria de Monte, Aretinus, qui, *Julii* III. nomine sumto, sedem tenuit ab a. 1550. ad a. 1555., lascivae, luxuriosae, et libidinosae fuit vitae, praeterea levibus ac inanibus verbis et jocis majestatem prostituit Papalem; omnium historicorum consensu; sicut et autoritas papalis haud parum, ipso sedente,

dente, fuit debilitata. Concilium Tridentinum ab Ipso renovatum, iterum, post paucas sessiones, abruptum est. Bellum enim Parmense inter Inperatorem et Gallum, sicut Gallorum ad Synodum adventum, jussu Regis, intercepit, et ejus contra Synodum produxit protestationem, ita suspensioni Synodi ansam praebuit, cum Papa partes Caesaris sectaretur. Effectum denique Mauritii, Saxoniae Electoris, armis est, ut celeberrima pax Passaviensis a. 1552. fuerit inita, quae a. 1555. firmata est, qua libertas religionis est Protestantibus concessa. De quo postea. Laetius ipsi quidem accidit, non tantum quod Syri Nestoriani, per Patriarcham ad Papam missum, et litteras a Masio editas, subjectionem sedi Papali professi fuerint, sed in primis, quod post Eduardi VI. mortem Maria, facta Regina, ferro et igni in Reformatos saevierit, Philippo quoque II., Hispaniae Regi, nupserit: qua occasione monetam cudi fecit Papa, cum imagine *tricornifera*, et inscriptione, *gens et regnum, quod non servierit tibi, peribit*: verum haud diu illud duravit, cum Mariae conjugium fuerit sterile, et ipsa, brevi post defuncta a. 1558., locum cesserit Elisabethae, quae Papatui in perpetuum finem inposuit in Anglia: ut suo loco narrabo.

§. DXLVI. Misso *Marcello* II., paucorum dierum Pontifice, ad Ecclesiam reformandam prono, cujus hoc memorabile dictum memorat Onuphrius, *non video, quomodo qui locum hunc altissimum tenent possint salvari*; ad successorem ejus, *Paulum* IV., antea Johannem Petrum Caraffam, accedo, Papalis omnipotentiae, ut loqui amant, verum statorem, et tyrannum Ecclesiasticum: quo nomine Pontificatum secum reddidit celeberrimum dicam, an infamem. Cum Henrico, Galliae Rege, foedus contra Carolum V. iniit, et bellum cum Philippo, Hispaniae Rege, per Gallos gessit, qui Ducem Guisium in Italiam miserant. Erat enim a Caesarea domo alienissimus, ob suas et familiae Carafae injurias, a Caesare et Caesarianis illatas. Philippo itaque Siciliae

et

et Neapolis regna, beneficiario titulo ſedi Romanae obnoxia, concedere noluit, unde funeſtum eſt ortum bellum. Ferdinandum, cui Carolus regnum Germaniae et Inperium voluntaria abdicatione tradiderat, admittere recuſavit, niſi ante ceſſioni fratris, licet ab Electoribus adprobatae, renunciaret, et rem ſuo arbitrio permitteret, contendens, ſine ſua id confici non potuiſſe autoritate, cum ſibi, ut vicario Chriſti, claves coeleſtis et terreni inperii ſint creditae. Crimini vero Ferdinando in primis vertebat, quod, ſede Romana non conſulta, negotia religionis tractaſſet in Comitiis, pacem Paſſavienſem indulſiſſet, utriuſque ſpeciei in Euchariſtia uſum permiſiſſet Auſtriis, denique filium Maximilianum inter haereticos educaſſet.

§. DXLVII. In Eccleſiaſticis ſeſe 1. a Tridentino concilio, utpote univerſali, ſua ſede inferiore, demonſtravit alienum 2. Bulla a. 1558. publicata contra haereticos, ſuperiorum Paparum contra eos decreta non tantum renovavit, ſed et quoſcunque Principes et Reges eo nomine declaravit regnis et inperiis privatos, ac ad ea inhabiles. 3. Romae erexit tribunal Inquiſitionis, et moribundus illud officium, tanquam *ſanctiſſimum, et unicum Apoſtolicae ſedis firmamentum*, commendavit, teſte Onuphrio, cui concinit Polanus hiſt. concil. Tridenti l. V., tradens, eum hoc officium dixiſſe *praecipuum nervum* et *arcanum Pontificatus*, nec non *arietem* in haereſi oppugnanda, et Apoſtolica ſede propugnanda. Quae Papalis declaratio, ſicut vera eſt, ita Antichriſtianae ſocietati unice congrua. 4. Indicem librorum prohibitorum ab inquiſitoribus confici juſſit; qui a. 1559. prodiit. 5. Denique novos Epiſcopatus, fidei Catholicae propagandae ergo, inſtituit, cum in Orientali India, ſub ſede Goana, in Archiepiſcopalem erecta, tum in Belgio, tribus Eccleſiis in Metropoles converſis, Cameracenſi, Mechlinienſi, et Trajectenſi. Duras 6 denique leges contra Judaeos, in ditionibus Eccleſiae degentes, tulit, quibus, inter alia, mercaturae exercitio interdixit, et omni qualicunque com-

mercio cum Christianis. Hic ipse tamen Papa constitutiones quasdam ad mores reformandos sancivit, simul Papas errare posse confessus est; ut ex Johanne Hayo adnotavit Natalis Alexander. Ex dictis facile patescit, populum Romanum ansam potuisse adripere, in ejus memoriam, post mortem, saeviendi, sicut fecisse narrant historici. Impetum enim fecit in carcerem Inquisitionis, fores effregit, et captivos liberavit: dein ad Capitolium mox convolavit, et Papae simulacro nasum abscidit et brachium, dein edictum promulgavit, ut unusquisque stemmata tyrannicae familiae Carafensis, quae penes se erant, dejiceret. etc.

§. DXLVIII. Johannes Angelus Medicaeus, dictus *Pius* IV., successor ejus ab a. 1560. ad a. 1565., libidine, avaritia, et ambitione, ei quidem non cessit, sed in Pontificatus exercitio ei per omnia se demonstravit contrarium. Obtulit Ferdinando coronam Imperialem, quam Paulus ei negaverat, sed sprevit Imperator, se non indigere Papali coronatione dictitans, ad exemplum Henrici Aucupis, et Rudolphi Habsburgici. Johannem Moronum Cardinalem, et Thomam Stanfelicium, Episcopum Cavensem, in carcerem a Paulo conjectos, absolvit, post causam discussam. Saevit etiam in Carafas, Pauli nepotes; sed quorum causa a Pio V. est retractata, ac justificata. Odetum Cardinalem, et sex alios Praelatos Gallicanos, ad Inquisitoris relationem, deponere adgressus, per Regem Galliae impeditus est; sicut et cum idem in Reginam Navarrae tentaret. Denique Papatum ejus cum maxime celebravit Synodus Tridentina, sub ipso resumta et absoluta. De quo postea.

§. DXLIX. *Pius* V., antea Michael Gislerius, Insuber, vel Lombardus, qui ipsi ab a. 1566. ad a. 1572. successit, Papa creatus, dixisse fertur, *se religiosum adhuc bene sperasse de salute sua, Cardinalem factum coepisse timere, Papam factum pene de ea desperare*: vitam quidem duxit honestam, et, secundum fidei Catholicae placita, piam, sanctis quoque a Clemente X. adscriptus, sed praestitit sese Ecclesiae et sedis

suae insignem statorem, et haereticorum, ac Protestantium, acerrimum persecutorem. Ex Tridentinis decretis confici jussit Catechismum, titulo catechismi *Romani* insignitum. Confirmavit etiam *breviarium missale*, et *officium Mariae*, secundum concilii emendationem. Nonnullos, qui inquisitionem adpellaverant *ficam in Litteratos districtam*, ad rogum damnavit, teste Thuano lib. XXXIX., inter quos fuit Aonius Palearius, vir probus et eruditus: cujus vita praefixa est editioni Operum ejus Amstelod. a. 1696., ubi inpius Pius vivis depingitur coloribus. Vid. etiam Schelhorn. Amoen. litter. tom. I. Maximilianum II., qui Protestantibus volebat libertatem dare, deterrere conatus est, inperiose dictitans, *se id nullo modo permissurum, nec ullius Principis secularis esse, sibi ejusmodi potestatem arrogare.* Parum tamen effecit. In Elizabetham, Angliae Reginam, exauctorationis sententiam tulit, et subditos a juramento fidelitatis absolvit. Famosam illam bullam, in *coena Domini* dictam, quia singulis annis die Jovis sancto in coena Domini praelegitur Romae, vulgavit contra haereticos non tantum, sed et omnes Papalem omnipotentiam non agnoscentes, eamque ubique et semper obtinere voluit. Quae bulla graves nacta est, inter ipsos quoque Catholico Romanos, contestationes, et oppositiones. De quo legi meretur Giannone hist. Neapolit. c. XXXIII. Carolus cum in Gallia statuisset, ut Nobilibus in arcibus et saedibus suis, populo vero in Templis suburbanis, sacra libere agere integrum esset, Papa per Guisios omnia caedibus replevit; Regem dein in Protestantes incitatum adjuvit contra Ludovicum Condaeum. Praeterea foedus sacrum, *ligae sanctae* nomine notum, inter Philippum Hispaniae regem, et Carolum IX., Galliae Regem, de religione Tridentina adserenda, peperit, unde horribilis illa tragoedia per Belgium nata est. Furor denique eousque processit, ut Carolus, Infans Hispaniae, quia Belgis videbatur favere, in carcerem a Patre conjectus, et veneno exstinctus sit, cui fato etiam eandem ob causam succu-

buit Isabella Regina, Philippi conjux: ob quae facinora auream rosam cum gladio Regi misit Papa. Postremo, ne alia memorem, cum Cosmum Mediceum, ob praeclara gesta in sedem Papalem, creasset magnum Etruriae Ducem, et regali corona honorasset, expostulationem Caesaris hac super re his verbis, arrogantiae plenis, repulit: *quo jure Inperatores vel sunt vel dicuntur, nisi autoritate Apostolicae sedis?*

§. DL. Pontificatum *Gregorii* XIII., antea Hugonis Boncompgani, Bononiensis, qui sedem tenuit ab a. 1572. ad 1585., mirum in modum foedavit horribilis illa *laniena* Parisiensis, quae papatum ejus initiavit, quam incredibili gaudio accepit, Deo actis gratiis, Jubilaeo promulgato, Rege laudato, aliisque laetitiae signis. Quo ipso se genuinum probavit Antichristum. Jesuitis etiam inpense favit, et in eorum gratiam collegium Romae erexit, et dotavit. Praeterea Hiberniam conatus est subtrahere Elisabethae, et indulgentias promisit Belgarum oppugnatoribus. Emendatio Gratiani, et totius juris Canonici, sub Piis IV. et V. coepta, sub ipso, et ejus jussu, absoluta est et publicata; nihil etiam non egit ad religionem Catholicam per missionarios propagandam per Indos, Iaponnenses, aliasque terras remotas. Ipsi denique accepta ferenda est Kalendarii emendatio, opera Aloysii, insignis mathematici, repugnantibus Protestantibus, qui tale quid a Papa proficisci aegre ferebant, ad id etiam, satis temere, adplicantes Dan. VII: 25. Papa Kalendarium suum in Germaniam adgressus est introducere per Rudolphum II. Inperatorem, a. 1582., qui illud quoque decreto facto jussit. Cui Saxo, aliique Principes Protestantes, se opposuerunt, libertati suae praejudicium creari contendentes, maxime, quia opus illud a Papa originem habebat, et urgebatur: unde etiam motus Augustae et Rigae orti sunt, quos Godfr. Arnold. in Hist. Eccles. enarrat.

§. DLI. Eandem viam tenuit ejus successor *Sixtus* V., antea Cardinalis Montaltus, e pauperrima conditione, varios per gradus et artes ad supremam hanc dignitatem evectus,

tus, Condeum Principem, et Henricum, Navarrae Regem, tanquam haereticos, exautoravit, ſubditoſque ab obſequii vinculo exſolvit, bulla edita a. 1585. Quod brutum fulmen non tantum flocci fecerunt, ſed Navarrus, programmate ad Marforii et Paſquilli ſtatuas, aliiſque in locis publicis, Romae adfixo, declaravit, ſe Papam pro mendace, haeretico, ſectario, Antichriſto, habere, donec ſibi inputata probaverit, ſeque porro ad liberum provocare concilium. Scripſit etiam, praeter alios, in hanc bullam Hottomannus librum, *brutum fulmen* dictum. Deinde cum Henricus III. fratres Guiſios, Ducem et Cardinalem, Regis vitae inminentes, occidi juſſiſſet a. 1588., Cardinalem quoque Borbonium, et Epiſcopum Lugdunenſem, detineret captivos, Papa, vehemente ira accenſus, monitorio emiſſo diplomate a. 1589, idem ei minatus eſt fulmen, ni captivos dimitteret, et diem dixit Regi, quo ſe Romae coram Papae tribunali ſiſtat, de geſtis rationem redditurus, ſimul addit, Regem a nemine niſi a Papa poſſe abſolvi, ne quidem in articulo mortis. Quae omnia ſpreta ſunt in Gallia, tanquam Majeſtati contraria, et injurioſa, cum Regi ſuo jus in ſubditos perduelles, et majeſtatis reos, competat, licet Epiſcopos, vel Cardinales. Rege dein, armis cum Navarro, ad rebelles ſubditos in ordinem redigendos, et pacem Galliae reddendam, junctis, in obſidione Lutetiae, a Clemente aliquo monacho cultro venenato ancipite occiſo, Papa inmane hoc facinus inpenſe laudavit, oratione etiam, ſecundum Thuanum, habita in conſiſtorio, quam tamen alii fictam putant, uti Servinus, advocatus Regius, in Senatu Pariſienſi, in *vindiciis Regis*, a. 1592. ſcriptis, apud Goldaſtum tom. III. *Monarchiae*, obſervat. Tandem, animo in Navarrum, Galliarum Regem factum, mutato, ejus amicitiam coepit Papa ambire, ipſius etiam Eliſabethae, Anglorum reginae, ut Hiſpanorum potentiae, in Italia ingraveſcenti, obicem poneret, teſtatus quoque in Henrico et Eliſabetha ſe mirari virtutem ἡγεμονικήν: quam ob cauſam *Navarriſtae* nomen ipſi eſt

ab Hispanicae factionis Jesuitis impositum. Revocasset etiam fulminationes in Henricum, teste Thuano, ni mors impedivisset. Quae ipsi est accelerata, odio Hispanorum, a Franciscano, ipsi aeque ac Henrico III. illata. [illegible] addatur, versionem Vulgatam, in concilio Tridentino authenticam declaratam, postquam fuisset emendata, jussu et cura Sixti correctam, et ita publicatam, fuisse, tanquam authenticam, et Apostolica autoritate confirmatam. Quam ipsam editionem Sixtinam Clemens VIII. postea interpolavit, additis demtis, saepe contra Sixtinam. De quo vid. Thomas Jamesius in bello Papali. Alia Papae acta ad mores corrigendos, aerarium supplendum, etc. silentio transeo.

§. DLII. Odium in Henricum IV., qui Protestantibus favere videbatur, resumsit *Gregorius* XIV., qui post Urbanum VII., brevissimi temporis Papam, sedem Papalem accepit. Partes enim Pontificiorum Regi rebellium in Gallia, misso exercitu cum Duce Sfondrato, nepote suo, strenue firmavit, et fulmen in Henricum, ejusque adsectas, vibravit, quo Regem exauctoravit, omneque obsequium ipsi praebendum interdixit subditis sub gravi poena. Quae monitoria per Landrianum legatum in Galliam missa, variis Senatusconsultis, sunt rejecta, tanquam *nulla, abusiva, seditiosa, impietatis plena, sanctis decretis, juribus, et libertatibus Ecclesiae Gallicanae contraria*, praeterea a carnifice lacerata, et combusta in locis publicis: prohibitum denique, ne quis Gallorum aurum aut argentum mittat Romam: imo Legatus Papae jubetur comprehendendus, et carceri mancipandus, ipse Papa Ecclesiae Catholicae, Regis, et regni, hostis declaratur, rebellium fautor, inmanis quoque parricidii Henrici III. reus. Ipsi denique Praesules Gallicani monitoria illa papalia pronunciarunt *nulla, injusta*, et hostium Franciae suggestione facta. Tantum Senatus Parisiensis, qui, foederatis contra Henricum addictus erat, adprobavit Papae gesta. Hoc in statu rem reliquit Gregorius, a. 1591. mortuus. De Clemente VIII., qui post Innocentium IX., brevissimi

breviſſimi temporis Papam, ſedem conſcendit, et aliis, ad ſeculum ſequens agendum eſt.

§. DLIII. Hiſtoria Paparum ſummatim, convenienter inſtituto noſtro, tradita, clare evincit, Papas paſſim fuiſſe peſſimae vitae, et curiam Papalem corruptiſſimam, reformatione a Papis quidem ſimulata, ſed ſemper eluſa, de quo vid. etiam Thuanus, in adpendice *anatomes* concilii *Tridentini* Heideggeri, et Hottingerus hiſt. Eccleſ. Praeterea, Papas ſeſe ſeveros praeſtitiſſe Dominos et Tyrannos, qui ſupremam ſibi in ſacris et civilibus adrogarunt poteſtatem. Nec defuerunt adulatores, peſſimum hominum genus, qui nefanda in Paparum laudes effutierunt. In concilio Lateranenſe, ex. gr., ſub Leone X. Antonius Puccius, in oratione ibi habita, Pſalm. LXXII. verba, *omnes Reges terrae adorabunt eum, et ſervient ei*, ad Papam adplicuit, addens, *omnes Reges terrae ſciunt, quaenam poteſtas Tibi data ſit in coelo et terra.* Archiepiſcopus quoque Stephanus dixit, *omnis poteſtas tibi data eſt, qui omne dicit, nihil excipit.* Quid? quod Leo iſto in concilio adpelletur, *Leo de tribu Juda, radix Davidis, ſalvator et liberator Iſraelis.* Tetzelii blaſphemas voces poſtea proferam. Vid. Seckendorf. hiſt. Lutheran. ex Myconio lib. I. Legatus Pauli III. ad Carolum V. diſerte dixit in oratione ad Caeſarem, *privilegium non errandi ſolius Pontificis perſonae eſſe conceſſum, his* Chriſti *verbis, ego rogavi pro te, Petre?* Vid. Suavis Polanus hiſt. concil. Tridentini lib. I. Actum etiam eſt in Synodo ſub Julio de *poteſtate* Papae, qua *unici capitis*, et *jure omnia* officia diſpenſandi, Legato eam poteſtatem urgente, ſed contradicentibus Caeſarianis. Vid. Epiſt. Vargae. Diſputatum quoque eſt in concilio Tridentino inter Gallicanos et Ultramontanos de autoritate Pontificis, ſitne Eccleſia univerſali ſuperior an inferior? Canon erat in concilio propoſitus ſeſſione XXXIII., Papis fuiſſe a Chriſto traditam *plenam poteſtatem paſcendi, regendi, et gubernandi Eccleſiam Univerſalem;* cui ſeſe oppoſuerunt Gallicani, contendentes,

Ecclesiam universalem, vel Concilium Generale, esse supra Papam. Unde variae contentiones ortae effecerunt, ut canon de autoritate Pontificis fuerit suppressus, nihilque de ea definitum. Manserunt itaque sententiae divisae. Renovata quidem fuerat in concilio Lateranensi sub Leone X. constitutio Bonifacii VIII. *unam sanctam* etc., qua Pontificis suprema autoritas inter fidei articulos est relata, sed ipsi Pontificii Principes ei multis modis contradixerunt, eamque infregerunt. Imminuta itaque hoc etiam seculo haud parum est Paparum potestas, cum per opiniones communiores factas de Episcoporum omnium divina missione, et Synodorum Universalium suprema autoritate, tum de potestate seculari Principum, qui Papae autoritatem in rerum suarum administratione susque deque habuerunt. Maximilianus quoque Caesar publice declaravit, ut Guicciardinus lib. VII. refert, *Caesaream coronam petere, pompa magis quam re contineri, cum Caesarea dignitas, ac autoritas, prorsus ex voluntate Principum Germaniae pendeat.* Interea nacta est autoritas Papalis hoc seculo immobilia fulcra in Jesuitis et Capucinis, quibus stat inmota. Jesuitae in primis potestatem Papalem faciunt summam, absolutam, et infallibilem, cum reliqui Catholico-Romani plurimi eam restringant, relate ad Episcopos, Synodos universales, et infallibilitatem, nec non civilem potestatem supremam. De quo ad sec. praecedens distinctius exposui.

SYNODUS TRIDENTINA.

§. DLIV. Petenda est Synodi historia ex *Paulo Sarpio*, Veneto, alias, nomine per anagrammatismum mutato, Petro Suavi Polano, et *Pallavicino* Cardinali. Qui duo historiam concilii diverso quidem scopo et animo conscripserunt, sed in factis satis conveniunt. Sarpius fuit a curia Papali alienior, imo apud multos Pontificios pro occulto reformato habetur; de quo vid. Bossuetus hist. Variat. l. VII., Pallavicinus

Pallavicinus vero ingens Paparum adulator. Conferenda cum his sunt Epistolae Francisci Vargae et Malvendae, Mich. Vassorio editae. Ex recentioribus praecipue consulendi sunt Dupinius, Catholico-Romanus, de scriptor. Eccles., et in peculiari tractatu, et Heideggerus, Reformatus, in *anatome* concilii Tridentini *historico-Theologica*. Nobis summa perstrinxisse capita suffecerit. Cum Lutheranismus magis magisque invalesceret, omnia etiam media, sive comitia et colloquia, sive edicta et Bullae, caruissent effectu, abusus interea Ecclesiae Pontificiae indies fierent clariores et manifestiores, communi tandem voce desideratum est concilium, licet diversa intentione, a Caesare, Antistitibus Germaniae, ipsis quoque Protestantibus. Curia autem Romana quidem ab eo non abhorrebat, modo autoritas Papalis nihil detrimenti pateretur, et omnia ad nutum ejus dirigerentur. Sed varia concurrebant, ut Constantiensis et Basileensis Synodi, perturbatus Ecclesiae, et orbis Christiani status, denique abusus in omnium oculos incurrentes, quae metum injiciebant haud vanum, fore, ut sedi Papali aliquid vulneris infligeretur. Quare diu tergiversati sunt Papae, maxime cum animadverterent, ejusmodi a Caesare peti concilium, quod, Protestantibus aliquid concedendo, viam sterneret ad unionem. Clemens vero VII. proteum hac in re egit, nunc pronam ostentando voluntatem ad Synodum habendam, nunc loca proponendo, quae omnibus partibus non placitura praevidebat, nunc dissuadendo rursus; sicut in colloquio Bononiense cum Carolo V. fecit, a. 1529., cujus dissuasionis rationes exhibet Polanus; haurienda vero colloquii notitia est ex tomo V. *declamationum* Melanchthonis. Denique sub finem vitae a. 1533., scriptis ad Franciscum I. litteris, se concilii convocationem in animo habere declaravit. Eo vero mortuo, rem serio adgressus est Paulus III. cum concilium amplius vitari non posse cerneret, simul metueret, ne Principes, sine suo consensu, res Ecclesiasticas tractare pergerent; quod ex ipsa Papae bulla haud

haud obscure elucescit. Venit itaque eo Papa, non sponte, sed coactus. Indixit Synodum Mantuae, cui cum se Fredericus, Dux Mantuae, opponeret, saltem ut praetendit Papa, Vicentiam elegit locum Synodi a. 1537. Nonnulla ad historiam horum conciliorum pertinentia reperiuntur in Biblioth. Bremensi class. VIII., ubi etiam class. V. exstant litterae Angliae Regis, et Parlamenti, de hoc Papae proposito, quibus illud acerbe perstringitur. Denique, cum novae emergerent difficultates, Synodum tandem indixit *Tridenti* a. 1542., edito diplomate, quo sequentes Synodi celebrandae recenset causas, 1. fidei firmationem 2. morum reformationem 3. Principum, et populorum, Christianorum unionem, et barbarorum ac infidelium propulsationem. Pontificiis quidem illud fuit ad palatum, sed non Protestantibus, qui liberum volebant concilium, nec a Papa coactum, nec in urbe ei subjecta. Dilata nihilominus est Synodus, propter varia obstacula, usque ad a. 1545., quo die 13tio Decembr. prima fuit habita sessio. Sed nec sine interruptione, nec uno eodemque in loco, continuavit.

§. DLV. Coepit *Tridenti*, quae Rhaetiae est urbs, sub clientela Inperatoris, tanquam Comitis Tiroli, Episcopus vero inmediate subest Papae, et octo primae sessiones habitae sunt, quando a. 1547. inde, ob morbum contagiosum, ut praetendebatur, verius ut Papae, ejusque directioni, melius consuleretur, translata est, autoritate Papae per Legatos, consensu plurimorum Synodi suffragiorum, *Bononiam*, ubi tres fuerunt sessiones, in quibus nihil fere actum est, quia nec Caesari, nec Hispanis Episcopis, placuit translatio. Oratores quoque Caesaris contra eam protestati sunt, et Episcopi illi manserunt Tridenti. Quo Paulus motus suspendit concilium, et Tridentinos aeque ac Bononienses *Romam* evocavit, ad Ecclesiae disciplinam ordinandam. Quo in statu res mansit ad obitum Pauli III. usque. Julius III., successor ejus, ut Caesari satisfaceret, et juramentum, quod recens electus fecerat, praestaret, revocavit *Tridentum*, diplomate

plomate a. 1550. publicato: noluit tamen, licet inſtaret Caeſar, *continuationis* voce uti, ne legitimae tranſlationi aliquid crearetur praejudicii; quare verba *reſumere* et *proſequi* adhibuit, ita tamen, ut ſuperioris Synodi decretis robur ſuum conſtaret, et ejuſdem concilii continuatio, non novi indictio, intelligeretur. Reſumta itaque Synodo Tridentina a. 1551. quinque ſeſſiones ſunt habitae, XII—XVI., quando rurſus eſt ſuſpenſa, ſecundum plurima ſuffragia a. 1552., ob belli tempeſtatem. Rationes pro ſuſpenſione, et contra eam, exhibet Vargas in epiſtolis, qui ſcopum et artificia Papae quoque expoſuit. Proceſſit autem ſuſpenſio ob bellum Mauritianum. Decreta quidem ea erat, ad *biennium* tantum, ſed ob Principum Chriſtianorum diſcordias duravit per *decennium*, quando Pius IV. Synodum revocavit Tridentum, diplomate dato a. 1560. Qua ratione redintegrata eſt a. 1562., et novem ultimae ſeſſiones habitae ſunt, totumque concilium, viginti quinque ſeſſiones complexum, eſt abſolutum a. 1563. Ceterum hiſtoriam ejus ſub Julio illuſtrant litterae Vargae, et Malvendae, ſub Pio vero Thuanus enarravit; quae narratio in pluribus ejus editionibus deſideratur, ſed ad calcem Heideggeri in *anatome*, ſupra memorata, exſtat.

§. DLVI. Quod ad *membra et modum* agendi adtinet; tres praeſederunt Cardinales, et Papae Legati, tempore Pauli III., Johannes Maria de Monte, poſtea Julius III. Papa, qui totum direxit negotium, Marcellus Cervinus, poſtea Marcellus II. Papa, et Reginaldus Polus. Sub Julio III. Praeſides fuerunt Marcellus Creſcentius, legatus Apoſtolicus, et inperioſus Synodi dominator, et Aloyſius Lippomannus, Veronenſis Archiepiſcopus. Denique ſub Pio IV. praeſidium tenuit Hercules Gonzaga, Cardinalis Mantuanus, eoque mortuo Johannes Moronus, Cardinalis, cum quinque aliis Apoſtolicis de latere legatis. Johannnis Moroni vitam, et Lutheraniſmi ſuſpicionem, quam incurrit, ac capita accuſationum exhibet Schelhorn. amoenit. Litterar. tom. XII.

 Reliqua

Reliqua membra fuerunt in principio parvo numero, non supra 25 Episcopos, dein magno, Regum et Principum oratores, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, et religiosorum Ordinum Praefecti. Ex Praelatis vero soli Itali adfuerunt 187, cum reliquae nationes unum, duos, tres, ad summum, ut Hispania, 31, habuerint praesentes. Gallicani denique Episcopi Synodo sub Julio non interfuerunt, Rege prohibente causa belli, quod cum Carolo V. et Julio confoederatis gerebat: sed sub Pio adfuerunt, quando superiora decreta sunt confirmata omnia. Nulli ex Protestantibus, licet dicis causa fuerint a Pio invitati, comparuerunt, quippe qui, Synodum non fore liberam, sed Papae spiritum in ea dominaturum esse, facile praeviderunt. Nec Papa, ejusque adseclae, eorum praesentiam sincere voluerunt, veriti ne nimis libere loquerentur: quare salvum conductum, qualem petierunt Protestantes, dare recusarunt. Tandem tamen admissi sunt legati eorum et auditi a. 1552. Vid. epistolae Vargae. Ceterum, quod non erat negligendum, Episcopi fuerunt longe maximam partem vel inperiti, vel pensiones a Papa habebant; de centum vix viginti in Theologicis versati erant. Doctores Germani quidem peritiores erant, sed orationibus et disputationibus tempus adeo triverunt, ut reliqua praecipitanter fuerint acta: Theologi ad canones formandos, aut doctrinam definiendam, nunquam fuerunt vocati. Episcopi dixerunt *placet*, licet quid propositum fuerit saepe ignorarint. Quae ex Epistolis Vargae satis constant.

§. DLVII. Synodus in ternos coetus particulares, ut de modo, et *processu*, adcuratius exponam, distributa fuit, in trium Legatorum aedibus habendos, in quibus res decernendae primum proponebantur, et discutiebantur, et canones praeformabantur, quando in generali Patrum universorum congregatione revidebantur, et concludebantur. Quo facto, in publicis et solennibus sessionibus, magna cum [illegible] confirmabantur singulorum suffragiis; ut omnium

consensus

confenfus ad externam fpeciem adpareret. Epifcopi autem ad fingulares illos coetus electi funt, qui Legatis maxime erant devoti, mox ipfi Legati una conveniebant et deliberabant. Inftituti autem funt coetus illi, ut Synodum fecundum fua placita facilius dirigere poffent Legati, turbae praeveniantur, et ne quis eloquentia fua praevaleret, ac animos divideret. Duplex porro fuit in initio difceptatio et concertatio, una de titulo Synodi, altera, num a dogmatum definitione, an morum reformatione, aufpicia effent fumenda. Titulo in principio propofito, *Sacro-Sancta Synodus*, Epifcopi addendum effe urferunt, *univerfalem repraefentans Ecclefiam*, a quo Legati, et quotquot Papae erant devoti, abhorruerunt, quod Synodus ea ratione videretur Papis praeferri. Res eo tandem eft adducta, ut per fingulas feffiones fcriberetur in actis: *Sacro fancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu S. legitime congregata, praefidentibus in ea Apoftolicae fedis Legatis* etc. Quod ad *pofterius* adtinet, Legati, et qui illis adhaerebant, prius de *fide*, dein, decretis illis abfolutis, de *moribus* effe agendum, contenderunt, hoc fcilicet fcopo, ut morum reformatio eluderetur; fed a moribus effe ordiendum voluerunt Epifcopi Caefaris, ut haereticis, in abufus maxime declamantibus, os occluderetur. Quaenam vero reformanda cenfuerint Germani Catholico-Romani, et Ferdinandi Caefaris Oratores, exhibet Schelhorn amoenit. hift. Ecclef. tom. I. Conclufum denique eft, ut fidei et reformationis tractatio conjungeretur. In quo Papa, qui Legatis dederat in mandatis, ut res fidei praecederet, tandem coactus eft acquiefcere. Hoc itaque ordine fingulae materiae pertractatae funt.

§. DLVIII. In fpecie adverti velim, omnia in Synodo fuiffe ad nutum, et fecundum arbitrium Papae, peracta per Legatos, qui duplicis generis inftructiones habebant, alteras publicas, quas concilio oftendere poterant, alteras arcanas, quas fibi refervabant. Unde facile elucefcit, litteras in Vaticana Bibliotheca adfervatas, et a Pallavicino pro-

dectas, esse suspectissimas, cum, eas comprehendere publicas instructiones, sit probabile. Praeterquam quod Italorum fuerit immensa multitudo, et continuae fuerint ad Synodum missae instructiones Papales 1. Legati sibi adrogarunt potestatem decidendi pro arbitrio, subinde etiam contra majora vota, saepe etiam colocutionibus, blanditiis, aliisque artibus, votorum libertatem impediendi. 2. Suffragiorum tempus prolongarunt, vel contraxerunt, nonnunquam ad ultimas horas protraxerunt, ut brevitate temporis dissentientes vel exclusi fuerint, vel confusi. 3. Rerum quoque proponendarum arbitrium ad se traxerunt, suffragii praerogativa gavisi sunt, ipsis quoque autoribus omnia sunt decreta. Quare haec formula fuit usitata, *proponentibus Legatis*. Unde populare natum est dicterium, *Spiritum S. Roma Tridentum in mantica deferri*. 4. Accedit occulta Julii cum Carolo V. pactio, qua Caesar promisit, se curaturum, ne reformatio ultra Papae voluntatem urgeatur, teste Varga l. cit. p. 76. Caesarem sese ad placita Papae adcommodasse, haud obscure ex epistola, quae ibid. p. 197. occurrit, elucescit. 5. Denique ministri, Secretarius et Notarii, fuerunt e domesticis et familiaribus Legatorum electi, qui nihil in acta retulerunt, nisi quae Dominis suis placere noverant; teste Varga l. cit. p. 78. Quae omnia ex citatis epistolis facile constant.

§. DLIX. Religio, fides, et disciplina Pontificia, ut sese adhuc habet, cum hic fuerit definita, et sub anathemate sancita, in specie contra Protestantes, quorum dogmata hic damnata sunt, eaque omnia ex institutionibus Theologicis satis nota sint, de *actis* et *decretis* Synodi non est quod pluribus agam; quare sessiones, et earum decreta, recensuisse suffecerit, cum religionis, et fidei, tum reformationis respectu. Sessione IV*ta* doctrina Catholico-Romana de Scriptura et traditionibus, aequali pietatis ac reverentiae adfectu recipiendis, de versione Vulgata sola authentica, de Scriptura Patrum, ac Ecclesiae, consensui convenienter interpretanda, fuit definita. Sessione V*ta* ejus Ecclesiae doc-

trina

trina de peccato originali, et baptiſmo illud tollente, eſt ſancita, abſque ut de natura iſtius peccati, de modo propagationis, aut inmaculata conceptione Mariae, canon ſit cuſus: quaeſtionibus illis prudenter in medio relictis. Seſſio VI. fidem de juſtificatione, et certitudine gratiae ac ſalutis, determinavit, rejectis opinionibus contrariis. VII. comprehendit doctrinam de baptiſmo et confirmatione, et VIII. de euchariſtia. XIV. de poenitentia et extrema unctione, dein XXI. de communione ſub una vel utraque ſpecie, ac parvulorum, et XXII. de Miſſa, qua in ſeſſione articulus de calice nonnullis in caſibus concedendo Laicis, et non adminiſtrantibus ſacerdotibus, nec ne, judicio Papae eſt reſervatus. Seſſio XXIII. Sacramentum Ordinis definivit, ſed de Romani Pontificis autoritate nihil eſt ſtatutum. Seſſio XXIV. agit de matrimonio, et XXV. de purgatorio, invocatione, veneratione, et reliquiis ſanctorum, de ſacris imaginibus, ut et indulgentiis. Confirmatae quoque ſunt conſuetudines, ac ſanctiones Eccleſiae de ciborum delectu, jejuniis, et feſtis: de indice librorum prohibitorum, de catechiſmo, breviario, et miſſali, formatum quoque eſt decretum.

§. DLX. Praeter haec dogmatica et religioſa condita ſunt nonnulla, ſpeciem reformationis praeferentia, ſed cum hac clauſula, *ut in his ſalva ſemper autoritas ſedis Apoſtolicae et ſit, et eſſe intelligatur.* Sunt autem praecipua decreta, de lectione Scripturae in Eccleſiis, de concionibus habendis ab Epiſcopis, vel viris idoneis vice eorum, ſi legitime ſint praepediti; de Praelatorum et Clericorum reſidentia et manſione, de pluralitate beneficiorum, juriſdictione Epiſcoporum, et adpellationibus, aliiſque ſimilibus rebus, ad diſciplinam ſpectantibns. De morum emendatione nihil eſt concluſum. Declamarunt quidem nonnulli in aulae Romanae et cleri corruptionem, ſed ſine effectu. Inter alios, quod notatu dignum eſt, Nicolaus Pſaulmius, cujus vitam nuper dedit Hugo in *S. antiquitatis monumentis* tom. I. in praefa-

tione, ubi ejus *medullam votorum concilii Tridentini* recenset. Episcopus Verdunensis, cum in aulam Romanam libere inveheretur, Sebastianus Vanzius, Urbevetanus Antistes, ad proximos conversus, dixit, *nimium cantat is Gallus*; quo audito, Petrus Danesius, Episcopus Vaviensis, regessit opportune et acute, *utinam ad hujus galli cantum excitaretur Petrus, et fleret amare.* Quod praeter Thuanum in adpendice *anatomes* Heideggeri, ipse refert Pallavicinus. Molimina denique Synodi in jura Inperatorum et Regum retardarunt Ferdinandus Inperator, et Carolus IX. Rex Galliarum: quare articuli de reformatione Principum, licet propositi, nec admissi nec decreti sunt.

§. DLXI. Haec est famigeratissima Synodus Tridentina, a Pio IV., edito diplomate, *Benedictus Deus*, a. 1564., confirmata, a Catholico-Romanis pro *universali* habita; ac promulgata in Germaniae regionibus, et provinciis Austriacis, in Hispania, Sicilia, reliquisque Catholici Regis ditionibus, in Lusitania, Polonia, Venetiis, et primariis regnorum Catholicorum Ecclesiis, absque tamen, ut regiminis et disciplinae respectu fuerit ab omnibus recepta; fuit enim in plurimis regionibus seposita: ut fuse deduxit Giannone hist. Neapolit. l. XXXIII. In Regno Gallicano, etsi Clerus ibi saepe supplicaverit Regi, ut Synodus admitteretur, et promulgaretur, imo, se eam recipere, salvis Ecclesiae Gallicanae libertatibus, professus sit a. 1615., nondum tamen publice adoptata est. Cujus rei inpedimentum non est situm in fide, sed articulis regiminis et disciplinae, libertatibus et juribus Gallicanis adversis. Vid. *Apologia Catholica* etc. in *amoenit. hist. Eccles.* Schelhorni tom. I., ubi praecipua exhibentur capita, Regno Galliae minus consona. Ceterum haec Synodus, sicut religionem Pontificiam, et autoritatem Papalem, firmam reddidit et inconcussam in posterum, quod infelix est omnium ejusmodi Synodorum fatum, ita invincibile praebuit reformationi obstaculum, et Ecclesias reformatas a Catholico-Romana separavit in perpetuum.

§. DLXII.

§. DLXII. Protestantes vero concilium negarunt esse legitimum, et jam hoc ipso tempore gravissimas publicarunt rationes, quare coram eo comparere, et se ei subjicere, non possint; quae omnem merentur animadversionem, licet multae in omnes ejusmodi Synodos arietent. Legenda sunt *opposita gravamina* Electorum, Principum, et Ordinum Inperii, a L. Tuppio ex Germanica lingua in Latinam versa, et a. 1565. edita. Sunt autem rationes sequentes. 1. Synodus a Papa, eoque adversario, convocata, nequit haberi *legitima* 2. Locus est incommodus et intutus 3. non est Oecumenica, sed Pontificia, ubi etiam soli Praelati et Clerici, nulli Laici, vota habent, nec ex omnibus orbis Christiani Ecclesiis adsunt praesentes. 4 Nec libera, sed serva et obnoxia, ubi vota non feruntur libere, nec liberae, sed sacramento Papis obstrictae, personae sedent, quaeque jam ante damnarunt Protestantium doctrinas, et partes sunt adversae ac hostiles. 5. Nequidem *Christiana*, cum quod sola Scriptura non fuerit judicii norma, tum vota non ponderentur, sed numerentur, secus ac in Christiano concilio fieri oporteat, in quo vel unus prae reliquis valet, si Scripturae consentiat, nec aliquis votum habere debet, qui non e Scriptura demonstrat. 6. Curia Romana tota est corrupta, Simoniaca, adeoque non audienda. 7. etiam haeretica, quod verae et falsae doctrinae antithesi prolixe adseritur, idololatrico ejus cultu, superstitione, tyrannide, ceterisque Paparum flagitiis, in lucem productis 8. decreta Synodi, superioribus sessionibus, ante haec gravamina edita, cusa plena sunt errorum, et inpietatis: quod per partes demonstratur. 9. Papalia concilia nunquam non perniciosos habuerunt effectus. 10. denique Papa cum sociis fidei tyrannice egit, et agit. Legi etiam hanc in rem meretur libellus, docte conscriptus, cui titulus, *examen Concilii Tridentini:* cujus autor est Innocentius Gentilletus, ICtus Delphinas a. 1589., ubi historia inmiscetur, per singulos canones et sessiones itur, et antiquis canonibus adversari probatur, deni-

que nullitas Synodi variis demonstratur rationibus. Nonnulla etiam notanda adfert Schelhorn. amoenit. hist. Eccles. tom. I., ubi Palearii epistolam de hoc concilio ineditam quoque recenset.

§. DLXIII. Praeter hanc Synodum, sic dictam universalem, et ultimam, multae quidem aliae sunt celebratae, cum ante eam, ad fideles Catholicos muniendos contra Protestantes, tum post eam, ad decreta Tridentina firmanda, et executioni mandanda; utriusque etiam generis, ante et post, ad disciplinarum et morum ordinationem: sed quas recensuisse nihil adtinet. Pergendum itaque foret ad *disciplinam* Ecclesiae enarrandam; sed cum illa nihil singulare habeat, et tyrannidis Antichristianae specimina in historia Reformationis et Waldensium suis locis occurrent oppido multa, et atrocia, nec hic moras trahere necesse est. Paucis tantum Tribunalis Inquisitionis historiam pertexam. Prodiit, ut illud ante obiter observem, a. 1519. scriptum satyricum, quo Inquisitorum praxis admodum jocose adumbrata est, stilo *obscurorum virorum* delineata. Exstat in *fasciculo rer. expetend. et fugiend.* tom. II. Ferdinandus, Rex Hispaniae, cum sacrum tribunal per omnia Hispaniae regna promovisset, illud in regnum Neapolitanum, quo plures Judaeorum, metu Inquisitionis Hispanicae, confugerant, introducere conatus, effectui, propter multas obortas difficultates, dare non potuit a. 1504. Nec felicior in eo fuit Carolus V., qui idem tentavit a. 1547., populo furiose resistente, nec ipso Papa Paulo III. probante. Rex enim Inquisitionem voluit, supremo Senatui Inquisitionis Hispanicae subjectam, Curia vero Romana sibi obnoxiam, quia regimen Neapolitanum penes Papam est. Mansit itaque illud Regnum ab Inquisitione semper liberum. Judaeis ex Hispania in Lusitaniam profugis, ibi bene receptis, ac valde multiplicatis, Rex Johannes III., ut huic rei obicem poneret, Tribunal quoque in regnum suum voluit introductum, a. 1521., nec tamen a Papa, Judaeis vehementer

reluctantibus,

reluctantibus, obtinere ante a. 1531. potuit; sed ne tunc quidem in omni forma, Judaeis suspensionem tribunalis a Papis obtinentibus. Tandem tamen sub Paulo III., instantiis Regis permoto, firmam ibi accepit sedem a. 1536. Primo Inquisitore generali facto Didaco de Sylva, Franciscano, et Regi a confessionibus. Vid. Limburg. hist. Inquisit. l. I.

§. DLXIV. Reformatione per Germaniam et Galliam vires acquirente, Inquisitio, quae diu obsoleverat, renovata est primum in Germania, dein in Galliam invecta, occasione Synodi Provincialis a. 1528. ab Archiepiscopo Senonensi, Galliarum Primate, et Franciae Cancellario, Antonio a Prato Cardinali, celebratae, a qua antiqui contra haereticos canones, et leges inquisitionis, in illis tribunalibus usitatae, renovatae sunt. Ab eo enim tempore viguit denuo in Gallia Inquisitio, selectis quoque Inquisitoribus a Francisco I. Galliae Rege. Sed dein rursus evanuit, libertate religionis ibi concessa Reformatis. Vidit quoque Inquisitionem in medio sui stabilitam jam a. 1524. Belgium, Inquisitoribus constitutis Francisco Hulsto, et Nicolao Egmondano, Carmelita: de quorum saevitia acerbe conqueritur Erasmus in epistolis, eo anno scriptis. Sed eam a. 1549. palam introducere conatus est Carolus V. ad formam Hispanicae: unde gravissimi sunt orti motus: ut postea narrabo suo loco. Commendavit quoque eam in Hispania Carolus in testamento suo Philippo II., qui strenue etiam executus est; uti constat; non tam ex innata indolis saevitia, quam superstitiosa devotione. Narrat utique Strada *de bello belgico*, eum, *humi prostratum*, *coram Crucifixi imagine*, in haec verba precatum fuisse. *Ego vero Divinam Majestatem oro*, *ut mihi mentem perpetuam velit*, *ne illorum*, *qui Te Dominum respuerint*, *uspiam esse me aut dici Dominum acquiescam.* Accessit, Theologos Regibus persuasisse Hispanicis haereticos esse regni Austriaci hostes, nec salvam eorum posse esse coronam, sine Inquisitionis tribunali, sicut Paulus V. Papa In-

quisitoribus erat solitus dicere; *illorum opera sibi Pontificiam adsciri tiaram:* ut Leonardus Vellius Jesuita refert in epist. ad Caesarem Carenam, tractatui hujus de *sanctissimae inquisitionis officio* praefixa. Exerceri quoque severe in Hispania fecit Inquisitionem, sicut antea in Mauros et Judaeos, ita nunc in haereticos. Statim enim ac in Hispaniam venit, *actus fidei*, ut adpellatur, habitus est Hispali ac Pinciae, multique sunt combusti, in specie Pinciae viginti octo ex praecipua regionis nobilitate, ipso Rege inspectante a. 1559. ut tradit Thuanus. Imo ipse Archiepiscopus Toletanus, Barthol. Caranza, Vir eruditionis et probitatis laude conspicuus, in carcerem conjectus, et vectigalibus suis privatus est: cujus causa postea est Romae tractata a Gregorio XIII., ut supra narravi. Eo usque etiam furibundus Regis zelus processit, ut copiis navalibus addiderit Inquisitorem a. 1571. Hieronymum Manrique, qui publicam fidei actionem habuit in urbe Messana, multis varia poena adfectis. Quam Inquisitionis in bellis navalibus institutionem confirmavit Pius V. edito diplomate. Denique extra Europam in Fortunatas Insulas, ac Americam, horrendum hoc tribunal invexit, erexitque, in Provincia scilicet Peruana Limae, et in Mexicana in urbe Mexico a. 1571.

VITA ET MORES.

§. DLXV. Misso Ordine Clericorum regularium *Theatinorum*, quem condidit Johannes Petrus Caraffa, Episcopus Theatinus, in Regno Neapolitano a. 1524., postea Papa Paulus IV., cujus institutum fuit, religionis vim renovare, conciones reformare, aegrotos consolari, et adjuvare, haereticos oppugnare, denique, nec aliquid proprii possidere, nec mendicare, sed ab aliorum liberalitate unice pendere, missis, et aliis similibus Ordinibus, bene multis: duo in primis Ordines nostram merentur animadversionem, Capucinorum scilicet et Jesuitarum. *Capucini*, de quorum ordine

ordine vid. Zacharias Boverius Salutienſis, qui eorum *Annales* ſcripſit, a longis *caputiis*, ſeu cucullis, quibus uſi ſunt quadratis, cum prolixa barba, ſic dicti, eaque ratione, et vita auſteriore, a reliquis Franciſcanis diſtincti, congregationem *Minorum* Eremitarum conſtituentes, in initio Provincialium Conventualium, ſeu *Minorum obſervantium*, Generali ſubjecti fuerunt, et confirmati a Clemente VII. a. 1528., dein ſub regimine proprii Vicarii Generalis, ſed a magiſtro Generali Conventualium Franciſcanorum inſtituendi, confirmationem nacti ſunt a Paulo III. a. 1535., ſub nomine Fratrum Minorum *Capucinorum*, denique multis a variis Papis ornati privilegiis, cum poteſtate proprii miniſtri Generalis eligendi; ſeſeque ſedis Papalis eximios praeſtiterunt ſtatores. Autor ab aliis traditur Bernardus Ochinus, ab aliis Matthaeus de Baſſio, ex Umbria oriundus, denique ab aliis Gottfridus Varaglius Buſcanus, Pedemontanus, qui etiam fuit Ordinis Generalis, ſed poſtea Reformatis ſe adjunxit, et martyrio fidem obſignavit, Taurini combuſtus, a. 1557. Vid. hiſtoria *Reformationis Galliae* lib. I.

§. DLXVI. Autor Ordinis *Jeſuitarum*, de quo prolixior eſt inſtituenda narratio, *Ignatius de Loyola*, a quo ordior, filius Bertrandi Domini Ognis Loyolae, in Vetere Cantabria, verſus montes Pyrenaeos, natus a. 1491., cum adoleviſſet militiae adſcriptus vitam degit libidinoſam et inprobam, ſed Gallis in Navarrae regnum a. 1521. irruentibus, Pampelonam urbem defenſurus, in crure et manibus graviter vulneratus, et captus, incidit in libros *vitae Chriſti*, *et florum ſanctorum*, indeque ſerium vitae emendandae hauſit propoſitum. Cum vero litterarum eſſet rudis, et verae ſanctitatis ignarus, omnem ſanctitatem, et officii perfectionem, in vitae aſperitate, ac voluntaria corporis adflictione, poſuit, eruditus ex ſanctorum legendis, et viſionibus, ut imaginatione deluſus ſibi videbatur, coeleſtibus, in primis Mariae Virginis, cui ſeſe maxime coepit devovere. Virginis enim fanum in Mont-ferrato petens corpus flagellis per

plures noctes verberavit, ſeſeque perpetuae caſtitatis voto obſtrinxit, obtinuitque, Virginis, ut fertur, munere, perfectam inmunitatem ab omni libidinoſa titillatione ad mortem uſque. Quando, ſparteis ſumtis, calceis, lacera de ſacco tunica veſtitus, cum fune loco balthei, claudus pede, baculo innixus, cum cucurbita ad aquae uſum, gladio, et pugione, Mariae dedicato, peregrinari coepit. In oppidum Minoreſſam cum veniſſet, egenorum et ſordidorum hominum electo conſortio, victum emendicavit oſtiatim, ſeſeque jejuniis, flagellis, aliiſque devotionis ejus temporis exercitiis, adeo maceravit, ut omnem vigorem, ac virilis juventae formam, perdiderit: quare hunc exceſſum poſtea depoſuit, commodiore electa vivendi ratione. Meruiſſe interea tanta devotione dicitur revelationes divinas, adeo ut de ignaro factus fuerit momento temporis divinarum rerum peritiſſimus. Vidit enim, ut putatur, in ecſtaſi adorandum Trinitatis myſterium, et modum, quo Deus creavit mundum, imo, quod magis adhuc ſuperſtitioſum eſt, in elevata hoſtia Chriſtum Deum et hominem. Sumſit itaque ab eo tempore perſonam Doctoris et Concionatoris, et habitu quoque honeſtiore uſus inter homines verſari coepit. Imo librum de *Spiritualibus exercitiis* ſcripſit, editum lingua Hiſpanica a. 1548., dein Latine verſum ab Andrea Fruſio, Maria uſus adjutrice et Magiſtra. In quo tamen libro hoc bene ſe habet, quod nihil in eo occurrat de ſanctis, meritis propriis, aut indulgentiis, nonnullae etiam utiles praeſcribantur meditationes ſpirituales: ſed cetera plenus eſt ſuperſtitionis, et haud male conſcientiarum carnificina dicitur. Suſcepta dein peregrinatione Hieroſolymitana, propoſitum Turcas convertendi ſumſit quidem, ſed difficultate operis, et inhumanitate Monachorum Hieroſolymitanorum abſterritus, ei renunciavit.

§. DLXVII. Inde redux, inſtituta deliberatione, cum vaſta animo concepiſſet molimina, ſeſe ad litteras addiſcendas contulit, ipſe ille, qui a Deo ſe jactaverat edoctum.

Tradidit

Tradidit itaque ſeſe in ſcholarem diſciplinam Ludimagiſtro Ardebalo Barcinone, triginta tres annos jam natus, per biennium, indeque Academiam petiit Complutenſem, et phyſica ex Heberto, Theologica ex Magiſtro ſententiarum didicit. Cum autem, ſociis adſcitis, pueros informare, et quoſcunque ad pietatis ſtudium publice incitare, in popinis et circulis concionatus, non ceſſaret, incidit in ſuſpicionem Lutheraniſmi, et ſectae illuminatorum, ac ad Inquiſitionis tribunal raptus eſt. Unde brevi poſt liberatus, ſed veſtem, quam ex panno laneo, nondum tincto, gerebat cum ſociis, deponere coactus, ſex menſes poſt, cum a concionando non abſtineret, in eaſdem iterum incidit manus, et carceri mancipatus eſt: denuo tamen dimiſſus, ſub conditione, ut concionibus valediceret, et, ſcholaſtico ſumto habitu, quadriennium ſtudiis Theologicis inpenderet. Quibus neglectis, inde cum ſociis Salmanticam diſceſſit, et docendi munus continuavit. Quare in ſqualidum conjectus carcerem, ſed brevi liberatus eſt, accepta etiam poteſtate docendi populum, modo Theologica ſibi non ſumeret definire. Quarum moleſtiarum pertaeſus Lutetiam petiit, et Grammaticae rudimenta reſumſit, ab inſtituto tamen paupertatis et mendicitatis nihil remittens, tantum privatim, non publice, docens pietatem. Ex quo Philoſophiae per tres annos et dimidium operam dedit, et Magiſter creatus eſt, didicit quoque a Dominicanis Theologiam; iterum ad Inquiſitionem tractus, ſed mox dimiſſus.

§. DLXVIII. Jecit vero hic prima ſocietatis fundamenta, novem electis ſociis, inter quos Petrus Faber, Franciſcus Xaverius, Indica miſſione celebris, et Alfonſus Salmero, eminent, quibuſcum concepit votum a. 1534., cujus ſumma eſt, ſtudii Theologici continuatio, paupertas, peregrinatio Hieroſolymitana, infidelium converſio, et martyrii adfectatio: ſi autem peregrinatio non procedat, Pontifici opera addiceretur ad omnia. Quibus conſtitutis, ipſe, poſt iter in Hiſpaniam, ubi cum vita mendicante conciones

conjunxit, et instructiones, tetendit Venetias, quo socii etiam venerunt, a. 1537., ubi idem tenuit vitae institutum, adjunctis etiam vilissimis et sordidis ministeriis in Valetudinariis, ad usque leprosos, et Gallica lue infectos. Qui autem inter socios erant sacerdotes, missas administrarunt gratis; quorum in classem ipse Ignatius hoc tempore *est relatus*. Haud diu post Romam cum sociis profectus, et *in* itinere coelesti viso confirmatus, et animosior factus, sese in Papae gratiam insinuavit, et aliud vitae institutum, relicta infidelium conversione, et vili aegrotorum cura, adoptavit. Anno enim 1538. in Templis coeperunt concionari, sacras litteras publice profiteri, et catechesin habere vicatim, cum frequente confessionis et eucharistiae exercitio. Quando brevi post a Paulo III. Ordinis inpetravit confirmationem, eo in primis usus argumento plausibili, quod tempora, sedi Romanae periculosa per reformationem, indies ubique vires acquirentem, et monasticorum Ordinum inminutionem, vel corruptionem, Ordinem requirerent sedi Papali per omnia devotum, qui emendationis speciem praeferebat, et Verbi Dei praedicationes ac institutiones catecheticas gratis exercebat. Hac ratione confirmatus est Ordo, primum cum nonnullis limitationibus, et ad numerum sexaginta membrorum restrictus, a. 1540., sed dein sine illis a. 1543. Ipse Ignatius, a. 1541. Ordinis Generalis constitutus, Romae ab eo tempore moratus, et Judaeorum conversioni, ac foeminarum inprobae vitae emendandae incubuit, usque ad mortem; quae a. 1556. accidit. Post mortem est sanctis adscriptus a Paulo V. a. 1609., et canonizatus a Gregorio XV. a. 1622., die ipsius memoriae sacro constituto XXXI. Jul. In quem cum festum S. Germani incidat, et rixae essent in Gallia ortae, decretum est, *ut narrat* Heideggerus in *historia Papatus*, nescio quo *fundamento*, vel diem inter ipsos esse dividendum, vel Germanum relinquendum, ita ut anno Bissextili tantum eo die colebretur. Auxerunt dein ejus honores Papae Innocentius X.

et

et Clemens IX. Ceterum tres habiti ſunt in ejus laudem ſermones, tempore beatificationis ejus a Paulo V., qui acerrimam Sorbonae cenſuram meruerunt juſtiſſimam, cum Ignatius ſupra Moſen et Apoſtolos fuerit in patrandis miraculis evectus non tantum, ſed et effata de Chriſto ipſi adplicita, ut ex. gr. quod Heb. I. habetur, *noviſſime autem diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio ſuo Ignatio, quem conſtituit haeredem univerſorum.* Vitam ejus oppido multi concinnarunt, quorum celebriores ejus Ordinis ſunt Ribadaneira, Maffejus, Orlandinus et Bohours. Fuiſſe autem eum magnum fanaticum, egregie eſt evictum ab autore *Enthuſiaſmi Eccleſiae Romanae.* Vid. Clericus Bibl. Univerſ. a. 1688.

§. DLXIX. Regulae Societatis, ut ad Ordinis deſcriptionem veniam, quales poſt Synodum Tridentinam vulgatae ſunt, reperiuntur apud Hoſpinianum in hiſt. Jeſuitica, ubi legi poſſunt. Hiſtoriam Ordinis dedit accuratam, et prolixam, Elias Haſenmuller, ejus primum Ordinis, ſed dein acerrimus hoſtis; quam edidit Polyc. Lyſerus, addita praefatione, a. 1595. Nobis praecipua ſufficerit notaſſe. Conſtat Ordo ex Generali et Profeſſis. *Generalis*, qui Romae reſidet, ſed ſine pompa, et privato ſimilis, ſoli ſubeſt Papae, et cum eo ſolo confert conſilia, habetque ſummum in totum Ordinem dominium, cui quatuor ex peritiſſimis adſiſtunt. De quo recte dici poteſt, quod etiam Generalis cuidam Gallo, ipſum inviſenti, dixiſſe fertur, ut narrat autor *pract. moral.* vol. I., *ex illo conclavi totum terrarum orbem, eo, quo nemo intelligit, modo gubernari.* Proxime vero Generali adſociati ſunt Praefecti Provinciarum, et Collegiorum Rectores. *Profeſſos* inter, qui omnes votis paupertatis, continentiae, et obedientiae ſunt adſtricti, aliqui ſunt honoratiores, qui *quarti* voti ſunt profeſſi, et lautius in domibus profeſſis habitant: quod quartum votum continet ſingulare obſequium Papae exhibendum, et qui eo vincti ſunt, fidei profeſſionem jurati praeſtare debent, quae totius religionis, ſicut in Synodo Tridentina definita eſt, animam continet.

artibus et ſtudiis promovendis infatigati. Quos Jeſuitarum mores ipſi Catholici agnoverunt, publicarunt, et perſtrinxerunt, uti inter alios hoc ſeculo fecit Antonius Majoragius, eximius Rhetor, cujus elogium exſtat apud Thuanum a. 1555., quo mortuus eſt. Ipſe cleri, in ſpecie Jeſuitarum, avaritiam falſe perſtrinxit in Oratione, quam inſcripſit, *Philochryſum*, ſive de *laudibus auri.* Initio ſeculi ſequentis vivis coloribus Jeſuitas depinxit *Hieronymus Baptiſta de Nuza*, Dominicanus, Epiſcopus Albari, in regno Arragonico, prophetiam quoque S. Hildegardis ſec. XII., de *Monachis mendicantibus*, ad eos adplicans. Quales praeterea ſeſe inter Infideles in miſſionibus ſuis praeſtiterint, ex multis ipſorum Pontificiorum relationibus conſtat. Vid. etiam Seckendorf. *Hiſt. Lutheraniſmi* a. 1540. Denique quantopere regna turbaverint, civitateſque, et Eccleſiam, ipſam quoque Catholico-Romanam, bella ſuſcitando, Principes occidendo, haereticos perſequendo, lanienas efficiendo, ex eorum hiſtoria ſec. ſeq. nemini non notum eſt.

§. DLXXII. De *progreſſu et fatis* eorum longa inſtitui poſſet tractatio, ſed a ſcopo noſtro aliena: quare duo notaſſe contentus ero. *Unum* eſt, Ordinem fuiſſe per totum orbem Pontificium, per utraſque etiam Indias, incredibili fere modo propagatum, ita ut, ſpatio 150 annorum, ad viginti millia excreverint, quorum maxima pars ſtudiis exculta, ſacris initiata, et ſcholis fere omnibus, ſub Hierarchia Romana, praefecta eſt, praeterea orbem diviſerint in triginta ſex provincias, quas Praepoſiti, ſub Generali Romae reſidente, gubernant, denique pluſquam octingenta collegia, eaque ampliſſima et opulentiſſima, habeant. *Alterum* eſt, Ordinem ipſis Catholicis paſſim eſſe odio. De quo Principum contra eos edicta, et multi adverſus eos ſcripti libri, abunde teſtantur. Magnam illorum copiam recenſuit jam Hottingerus hiſt. Eccleſ. ſec. XVI., ne alios memoram.

§. DLXXIII. De vitae et morum vero corruptione inter

omnes

omnes hominum ordines, nec non miserrima Ecclesiae conditione, praecipue antequam reformatio vires acquisiverat, multa proferri possent testimonia, quae cum doctorum et piorum querelae, tum Comitiorum et Synodorum confessiones, tum reformationis desideria communia et publica, suppeditant; sed haec jam produxerunt Protestantes, ut Wolfius in *Lectionibus Memorab.*, et epistola nuncupatoria ad eas, *Catalogus* testium veritatis, Hottingerus hist. Eccles., et in tractatu de *necessitate Reformationis*, Seckendorf. hist. Lutheran. in principio, et quae ex Guttelio adfert a. 1522., alii; ita ut hic moras non necesse sit trahere. Exstat quoque in Scrinio Gerdesiano tom. VI. epistola G. Herveti, viri Docti et Catholici, ad A. Salmeronem, in qua Ecclesiae Romanae corruptela fuse describitur; notabilis etiam eam in rem oratio Francisci Pici ad Leonem X. et Synodum Lateranensem, apud autorem Paralipomen. Ursperg. a. 1517. Ignorantia utique, et studium Scripturae S., et scientiae salutaris neglectum, quin spretum, vanae disputationes, superstitio, hypocrisis, luxus, libido, avaritia, fraudes, ambitio, tyrannis, aliaque vitia et crimina, per totum Ecclesiae corpus grassata sunt.

WALDENSES.

§. DLXXIV. Waldenses cum inter antiquos in Ecclesia Catholico-Romana fuerint haereticos, et singularia hoc seculo subierint fata, de tyrannide Antichristiana testantia, eorum historia hic videtur tradenda, pro ordine hucusque observato. Waldenses *Pedemontii et Delphinatus*, qui primi sese nobis offerunt, omnium antiquissimi, et reliquorum per orbem dispersorum origines, statum suum Christianum, et fidei et vitae respectu, per omnia tempora huc usque recte tuiti sunt, adeo ut hoc etiam adhuc seculo egregiis meruerint ornari testimoniis, ab ipsis Catholico-Romanis: quae jam collegit Leger hist. Waldens. p. I. Verba Thua-

ni, insignis Libri historici, quae a. 1550. reperiuntur, notatu digniora sunt, quam ut ea silentio praetereamus. *Observant*, inquit, *decalogi praecepta, quibus regula jamdiu et pie vivendi traditur, omnem a se, ac coetibus suis, iniquitatem eliminant, illicitas pejerationes, perjuria, diras imprecationes, contentiones, rixas, seditiones, crapulas, ebrietatem, scortationes, divinationes, sacrilegia, incantationes, furta, usuras, praestigias, et id genus alia, averruncant, ac toto pectore detestantur:* addit, lites, et controversias forenses, adeo ignotas fuisse inter ipsos, ut hoc demum seculo primus processus juridicus inter ipsos fuerit, a filio aliquo divitis coloni suscitatus, qui studia juris excoluerat Taurini, suaeque scientiae experimentum dare gestiebat. Lites vero componi per arbitros solebant. Tempore Ludovici XII., Galliarum Regis, circa finem seculi praecedentis, cum a Zelotis Pontificiis ad regem essent delati tanquam venefici, incestuosi, et scelerati, Rex, ut veritatem exploraret, misit ad eos Adamum Finnaeum, Libellorum supplicum Magistrum, et M. Parvum, Ordinis Dominicani, confessionarium Regis, qui cum omnia inter eos adcurate perlustrassent, et ad Regem retulissent, is dixisse fertur, *et me, et cetero meo populo Catholico, homines isti meliores sunt.* Vid. Petri Wesenbacii oratio de Waldensibus ad calcem Camerarii hist. Bohem. Hoc ipso seculo cum Senatus Aquensis horribile de illis exscindendis formaverat decretum, de quo mox, Franciscus I., Galliarum Rex, de eo certior factus, in mandatis dedit Gulielmo Bellaio Langejo, Proregi Taurini in Pedemontio, ut, quo in statu Merindolensium, et reliquorum Waldensium, res essent, sciscitaretur quam adcuratissime. Missi ab eo in Provinciam duo viri, probitate, integritate, et fide praestantes, retulerunt, *esse eos laboriosos, pacis et tranquillitatis studiosos, morum suavitate, confirmationeque singulari, nec non aequabilitate vitae, ac perpetuatione praeditos, dictorum conventorumque veritate et constantia commendabiles, mansuetos, beneficos, et omni parte probos, nec temere se ad jus-*

jurandum

jurandum pati adigi, a sermone etiam obscoeno ac vitioso ita abhorrere, ut quoties alicubi versentur, ubi hoc fiebat, se statim submoverint. Vid. *lugubris narratio*, de excidio Waldensium ad calcem Camerarii l. cit. Confessus quoque est Philippus VII., Princeps Pedemontii, qui se ad eos persequendos passus erat permoveri, cum finem bello imponeret, seculo praecedente, *se non habere tam bonos, fideles, et obsequiosos subditos, quam Waldenses.* Vid. Perrin. hist. Waldens. c. 4. Ratio vero status tam praeclare conservati quaerenda est, si causarum secundarum ratio habeatur, cum in disciplina exacta, quam tenent, tum quod plerique longius sint ab urbibus remoti, neglectoque commercio intenti sint colendis agris et gregibus pascendis. Quod Leger. l. cit. non neglexit observare.

§. DLXXV. Inficias tamen ire non licet, eos, licet fidei tenaces Christianae, sese praecedente jam seculo, metu Catholicorum, eos persequentium, et continuo infestantium, aliquatenus adcommodasse Ecclesiae Catholicae, adeo ut a publica doctrinae suae professione aliquandiu abstinuerint, et sacramenta sua e manu sacerdotum Ecclesiae Romanae acceperint. Cujus adserti haud unum exstat indicium; ut 1. in confessione cujusdam Thomae Quoti apud Bossuetum *Variationum histor.* p. II. ex MSS. Bibliothecae Marchionis de Seignelai. 2. in Bohemorum fratrum historia, qui eam dissimulationem ipsis ob oculos posuerunt, et propterea cum ipsis in unam societatem coalescere recusarunt. De quo ex Camerario et Rudigero satis constat, et supra in Bohemorum historia exposui. Vid. et historia *persecutionis Bohemorum*, quae Comenium habet autorem cap. 20. 3. Accedit Legatorum Waldensium ad Helvetios, Zuinglium, Oecolampadium, et Bucerum, propria confessio apud Aegid. Gillis hist. Wald. cap. 5. 4. Denique ad reformationem Waldensium, post hanc legationem brevi factam a. 1532., hoc ipsum diserte refertur, in posterum esse vitandam omnem dissimulationem, omneque commercium cum ritibus superstitiosis Pontificiorum. Vid. Gillis l. cit.

§. DLXXVI.

§. DLXXVI. Nec haec tantum inter Waldenses accidit mutatio, verum et alia, ad fidem, aliaque capita, pertinens, qua ad Protestantes Helvetios ac Genevenses propius accesserunt. Missis enim ad eos Georgio Maurelo, et Petro Latomo, *Barbis* ipsorum (quae vox *avunculum* denotat) seu pastoribus, viris peritis et probis, intellexerunt, ex eorum, et aliorum, postea missorum, relatione, nonnullis se infectos esse erroribus, in primis circa sacramenta, juramentum, officiumque Magistratus. Quibus ut medelam adferrent, generale aliquod convocarunt concilium in Angrongia a. 1532., in quo sequentes articuli, post institutum examen, admissi, et dein a. 1533. confirmati sunt. 1. Praedestinatos esse, qui salvantur, eosque certo salvari 2. Praedestinationem et gratiam ab iis abnegari, qui liberum arbitrium in throno collocare volunt. 3. Bonum opus tantum esse, quod Deus praecepit, et malum, quod vetat, cetera esse indifferentia, quae licite aut omitti, aut observari, possunt, 4. juramentum in nomine Dei esse licitum 5. auricularem confessionem non esse a Deo praeceptam. 6. Die Dominico esse ab opere cessandum, rebusque Divinis tantum vacandum. 7. Vindictam esse illicitam, at Magistratus officium esse legitimum et bonum, nec a Christiano alienum 8. Jejunia non esse certis adligata temporibus 9. Conjugium esse cujuscunque generis aut status hominibus licitum 10. Ministris Euangelii licere proprias habere possessiones etc. 11. Duo tantum dari sacramenta, Baptismum, et S. Coenam. Vid. Gillis et Perrin l. cit. Circa hanc reformationem notandum est, 1. Capita illa, nunc definita, non fuisse antea inter eos ignota, sed minus recepta tantum, et magis controversa, 2. definitionem eorum non sine dissensu, et aliqua divisione, fuisse factam. 3. Inde cum Bossueto l. cit. colligendum non esse, Waldenses ab hoc demum tempore dissentire coepisse ab Ecclesia Catholico-Romana in rebus fidei, fidemque suam a Protestantibus accepisse: quippe quo nihil falsius est, ut ex superiorum seculorum historia manifestum est, et suo

loco

loco a nobis etiam demonstratum. Illud tantum hinc cogi potest, Waldenses adcuratiorem tantum in nonnullis capitibus, minus principalibus, instructionem esse consecutos a Protestantibus, quibus, quoad, summam doctrinae, conveniebant, quam semper et a longo tenuerant. Ipsi illi Legati Waldensium in colloquio cum Oecolampadio, quod integrum repraesentat Scultetus in Annalibus, a. 1530., statum et fidem Ecclesiarum suarum exponentes, illud, quod dixi, suo testimonio confirmant.

§. DLXXVII. Cum autem Waldenses sese hac ratione magis palam ostenderent, et cum Lutheranis, jam valde odiosis, confunderentur, simul valde essent, non obstantibus continuis infestationibus, multiplicati, ita ut hoc tempore a. 1530., teste Georgio Maurelo in *memoriis suis* apud Perrin, supra 800 millia essent, qui hanc religionem profitebantur: passi quoque sunt majorem inpetum a Pontificiis, variasque subierunt persecutiones, ab Episcopis non tantum et Inquisitoribus, sed et aperto marte et bello. Cujus tristissimae sortis fusior et adcurata notitia petenda est ex Perrino, Gillis, et Legero, supra citatis, brevior et generalior hic tradenda. Cum Carolus, Dux Sabaudiae, et Princeps Pedemontii, instigationibus Archiepiscopi et Inquisitoris Taurini compulsus, a. 1534. Waldensium excidium, nisi ad religionem Catholicam redirent, demandasset Pentaleoni Bressour, Domino communitatis Rocheplatte, ipse, zelo quoque religionis inflammatus, a. 1535., quingentis strenuissimis militibus stipatus, in Vallium regiones inprovifo irruit, obvios quoscunque trucidavit, omnesque replevit terrore: sed mox a Waldensibus in unum coactis, et animos resumentibus, adeo est exceptus, cum vallem Lucernensem tentaret invadere, ut milites partim occisi, partim fugati sint. Quo Princeps ab invasione aperta deterritus, et ad alia eos destruendi media compulsus, in eos inmisit latrones, qui vias obsederunt, et quotquot capere poterant crudeliter necandos tradiderunt, absque ut constantiam eo-

rum fregerint, aut votorum compotes facti fuerint hostes, Waldensibus e contra magis magisque multiplicatis.

§. DLXXVIII. Bello dein inter Regem Galliae Franciscum I., et Ducem Sabaudiae, orto, Pedemontio maximam partim a Rege Galliae occupato, Waldenses varias quidem, praeter communia belli mala, passi sunt molestias, sed spatio viginti annorum non adeo illis in regionibus infestati sunt caussa religionis; nisi quod egregium suum Pastorem Martinum Gonin perdiderint, qui Geneva, ubi cum Protestantibus contulerat, redux a. 1536. in Delphinatu captus, et aquis suffocatus est. Confirmarunt itaque res suas, eoque fini curarunt, ut Biblia sacra, in linguam Gallicam per Petrum Robertum Olivetanum, a Calvino, cui conjunctus erat, adjutum, translata, in Helvetia fuerint inpressa, et inter fidei socios dispersa. Quae prima inter ipsos fuit Scriptura vernacula typis expressa, quae insignes ipsis adtulit fructus. Sed, dum in Vallibus aliqua essent halcyonia, tractati sunt admodum crudeliter in Provincia, terribili illa laniena exercita in *Merindolenses et Caprierenses*, vicosque vicinos, a. 1545. Quae valde notabilis est historia, digna quae paulo adcuratius narretur, petenda ex Sleidano a. 1545., Thuano a. 1550., et in primis ex *lugubri narratione* de excidio Waldensium et Albigensium, e monumentis Martyrum, ad calcem Camerarii histor. Bohem., et Wesenbachii Oratione de Wald. et Albig. ibid. Exstat quoque in *actis martyrum* Crispini lib. III. fusa et exacta hujus tragoediae narratio.

§. DLXXIX. Loca *Merindolii et Cabrieriae*, antea inhabitata et inculta, data jam fuerant ante 200 fere annos Vallensibus Pedemontii, emphiteusis, et perpetuae locationis, titulo; illique e Pedemontio in Provinciam profecti, sedibus ibi fixis, civitates ibi condiderunt, varios formarunt pagos, agros excoluerunt, et rem pecuariam exercuerunt, tanto cum successu, ut incolis non tantum regiones illas repleverint, sed et opibus ac proventibus ditarint. Quibus in locis cum satis tranquille longo tempore degissent, in prae-

praesentissimum periculum atrocis persecutionis a furioso Clero conjecti, tempore Ludovici XII., Galliarum Regis, ejus jussu liberati, et in tutelam suscepti sunt, postquam de eorum innocentia, accurato instituto examine, informatus fuisset; uti supra notavi. Sed hoc seculo, regnante Francisco I., cum reformatio in Gallia vires acquisivisset, et Waldenses sese purius ac apertius in lucem dedissent, de quo modo dixi, varias passi sunt ab a. 1534. persecutiones, et dein horribili, et plus quam barbaricae, expositi sunt lanienae. Monachus aliquis Dominicanus, Johannes de Roma, inquisitionis potestate ab Episcopis, et Legato Avenionensi, inpetrata, saevus et crudelis indole, Waldenses, Lutheranismi suspectos, omnibus vexavit viribus, exquisitisque tormentis cruciavit, ocreis, ex. gr., adipe fervescente plenis, et miserorum tibiis adaptatis etc., ac morte adfecit acerbissima. De quo certior factus Rex, supremae curiae Provinciae mandavit, ut crudelem hanc bestiam refraenaret, et pro merito puniret. Ipse vero se Avenionem recepit, et spoliis, latrocinio illo partis, spoliatus est a domesticis, et morte, divinae vindictae teste, inter gravissimos cruciatus, ac intolerandum faetorem, miseram efflavit animam.

§. DLXXX. Continuavit dein, vel resumsit, persecutionem Episcopus Sextiensis per Officialem suum, non minus saevum, Peironetum, qui multos in carcerem traxit: quorum qui constantes manebant, traditi sunt in manus Meirani, ordinarii tunc judicis, a quo, sine ullo examine, omni misericordia abnegata, terribilem passi sunt mortem. Ipsum quoque Parlamentum Sextiense, seu, quod idem est, Aquense, quo tempore Dominus Revesti locum primi Praesidis in eo teneret, martyrio adfecit haud paucos. Sed et uterque manum divinam vindicem expertus est. Revestus honore et potestate privatus, ac Revestum domum suam reversus, saevissimo est correptus morbo, et furibundus occubuit. Nec meliorem sortem nactus est Meiranus. Sed terribilior oriri coepit tempestas a. 1540. Quo anno, ad postulatio-

nem Procuratoris Regii, a Senatu Aquenſi, Praeſide Bartholomaeo Chaſanaeo, citati ſunt nonnulli Merendolii pagi cives, ut ſe, cauſam dicturi, ſiſtant coram Senatu: qui Aquas Sextias profecti quidem ſunt, ſed a patronis de ſummo periculo, ſi compareant, admoniti, et exemplis deterriti, ſe ſubduxerunt. Quando horrendum hoc eſt factum Senatusconſultum, citatos non tantum illos, ſi comprehendantur, flammis eſſe addicendos, poſſeſſionibus eorum fiſco addictis, ſed et omnes Merindolii, ac vicinorum locorum incolas, ad unum omnes, nullo ſexus aut aetatis habito diſcrimine, trucidandos eſſe. Merindolium, ubi octoginta circiter urbana praedia fuiſſe dicuntur, dirutis aedificiis, ſolo aequandum, arbores etiam reſecandas, et locum penitus reddendum deſertum. Cujus decreti, tam injuſti et inhumani ſtatim ac percrebuiſſet fama, Waldenſes in ſummas conjecti ſunt anguſtias, ſed et omnium ora reſoluta, ipſo decreto paſſim damnato, tanquam barbarico.

§. DLXXXI. Sed Archiepiſcopus Arelatenſis, Epiſcopus Aquenſis, Abbates nonnulli, ac Priores, aliique, conſpiratione ad decretum Merindolienſe, ut vocabatur, executioni mandandum facta, Avenionem ſeſe contulerunt, Epiſcopos, viroſque iſtius civitatis potentiſſimos, in unum convocarunt, et, deliberatione inſtituta, nequicquam contradicente Baſſineto, Dominicano, et Doctore Theologo, quin cum minis ejecto, juramento interpoſito concluſerunt, ſe, ut Senatusconſultum Merindolienſe effectum ſortiatur, omnem daturos operam, polliciti quoque omnes ſunt, ut certum militum numerum, quantum ſatis erat, colligerent, et ſtipendium ſolverent. Dederunt praeterea ante diſceſſum inſigne ſaevitiae ac tyrannidis ſpecimen in librario quodam peregrino, qui Bibliorum Latinorum et Gallicorum, aliorumque librorum, auctionem ibi publicam habebat. Hunc enim cum inter deambulandum, et inpudicas tabulas cum foeminis, quas ſecum hab bant, contemplandum, increpuiſſent, ſed animoſe reſpondentem, ac Biblia defendentem, deprehendiſſent, mox

mox contumeliose habitum in carcerem duci jusserunt, et postridie ad rogum condemnarunt. Quod a judice seculari, licet reluctante, executioni quoque mandatum est. Ductus est miser librarius ad supplicium, duos Bibliorum codices gestans, unum a gutture porrectum ad stomachum, alterum a cervice spectantem ad humeros, ignemque inter admonitiones populi, ut Scripturam legant, animose sustinuit, multis etiam Scripturae studio inspirato.

§. DLXXXII. Episcopus Aquensis, cui executio rei, modo memoratae, erat demandata, Aquas Sextias redux, omnia cum Praeside Chasanaeo communicavit, ursitque Senatus decreti executionem. Praeside vero tergiversante, causatoque, decretum magis terrendi, quam efficiendi, causa esse factum, nec definitivae adhuc esse sententiae, sanguinis innocui effusionem esse magni momenti, Regem quoque aegre laturum: Episcopus acrius institit, sanguinem sibi et sociis inputatum volens, Regem facile per Cardinalem Turnonium in partes trahendum dictitans, et votorum tandem compos factus est. Delectus itaque tota Provincia habentur, exercitus in unum cogitur, omnibusque praeparatis in loca memorata mittitur, sed, cum prope ab illis abesset, subito revocatus pedem retulit, singulari admodum casu interveniente, qui rei executionem inpedivit, relatu digno, ipsi quoque Thuano, qui prolixe narravit, judicato. Cujus summa huc redit.

§. DLXXXIII. Dominus Alencius, vir in jure et Theologia probe versatus, ac Chasanaeo familiaris, rei indignitate permotus, ipsum adiit, et admonuit audacter, contra Merindolienses, indicta causa, nulloque nocentium et innocentium facto discrimine, armis, contra communem fori consuetudinem, dimicari non oportere, sed id Chasanaeo adhuc minus licere, qui *litis contestationem*, a Praefectis jurisdictioni Episcopi Heduensis contra *mures* olim factam, tanta cum laude olim persecutus fuisset, et in libro, cui titulus, *catalogus gloriae mundi*, descripsisset, cui nunc directe, ad-

propriam ignominiam, adversaretur. Cum mures, meretur enim hic casus ut paucis narretur, in tota fere jurisdictione Leussensi infinito numero corrosissent frumenta, decretumque esset, ut excommunicarentur: Officialis Heduensis judicavit, ut mures ante ad tertium diem, ut se sistant, citarentur publice et solenniter. Quo elapso spatio, cum Procurator fisci excommunicationem murium, qui non comparuerant, urgeret, iterum ex aequo judicatum est, ut aliquis iis in patrocinium daretur, qui causam eorum agat. Electus Chasanaeus, patronus tunc Regius apud Heduos, priorem citationem esse irritam demonstravit, et novam impetravit: qua de suggestu facta, Chasanaeus sistendi tempus, muribus praestitum, justo brevius esse docuit, tot praeterea feles in villis agere excubias, ut mures non sine causa cogerentur abesse, absque ut contumaciae locus esset: non enim temere inferendam esse muribus injuriam, sed totas consulendas scripturas, ut constare possit, quomodo se gerere debeant. Qua occasione omnes juris anfractus persecutus est, quos judices in causis criminalibus ex officio sequi tenentur, et ingentem laudem consecutus: quam nunc nimium obscuraret, et sibi ipse adversaretur, si Merindolienses ea ratione persequeretur, nec in iis observaret, quod ipse in causa murium custodiendum tam egregie erat exsecutus, maxime cum miseri illi homines nihil habeant, quare Christiani non censerentur. Qua ratione commotus Chasanaeus exercitum jussit regredi, ad summum Merindoliensium gaudium; licet ad breve tempus.

§. DLXXXIV. Quae cum per totam Galliam percrebuissent, et ad aures Francisci Regis quoque pervenissent; ipse Bellaio Langeio, proregi Taurini, in mandatis dedit, ut in totam hanc causam, et statum Merindoliensium, sociorumque, accuratius inquireret, et ad Regem referret. *Missi ab* ipso duo periti et probi viri, omnibus exacte pervestigatis, famosum illud Senatus-consultum adtulerunt, et res post secutas narrarunt, iniquitates scilicet, exactiones, rapinas, op-

pressiones, et crudelitates, Merindoliensibus per Judices Ecclesiasticos et Civiles continuo fere illatas, de ipsis vero Merindoliensibus, et sociis, omnia praeclara, vitae et morum respectu, retulerunt: nihilque in iis reprehendendum, nisi quod ritus Romanae religionis nonnullos non observarent, nec missam facerent, nec crucem aut sanctos adorarent. Quibus omnibus Regi perscriptis, ipse facto diplomate Senatusconsultum cassavit, incarceratos dimitti, et omnes vexationes inhiberi, jussit: tantum haeresios insimulatos voluit via rationali convincendos, et ad abjurationem cogendos. Quo diplomate Aquas Sextias delato, Senatus effectum ejus conatus est variis modis inpedire, tandemque decrevit, *ut qui errores abjuraturi essent beneficio Principis uti quidem possent: reliqui vero, qui manerent in sententia, eodem supplicio, quo haeresios convicti, adficerentur, nulla amplius informatione habita.* De cujus decreti iniquitate conquesti sunt graviter Merindolienses, et libello supplice edito, petierunt secum ex aequo et justo agi, haeresin suam sibi accurate demonstrari, et defensionis praeberi occasionem, se paratos professi ad omne illud abjurandum, quod Scripturae S. deprehenderint contrarium. Publicarunt dein, ad Senatus postulatum, amplam et accuratam fidei confessionem, Cardinali Sadoleto, Consulibus Avenionensibus, aliisque, missam, et cum omnibus, qui petierint, communicatam, cum ipso etiam Rege Francisco, qui cum tota coram Ipso esset praelecta, quaesivit, *ecquid in illa desiderandum videretur?* sed a nemine tulit responsum. Exstat confessio in *narratione de excidio Vallensium*, supra laudata. Cardinalis quoque Sadoletus, Episcopus Carpentoratensis, epistola, propria manu obsignata, ad eos missa, confessionem laudavit, nihilque fere carpsit, *quam quod in Pastores Ecclesiae nimis aperte inveherentur*: testatus insuper est benevolentiam suam erga ipsos, et significavit, se ad praedium suum prope Cabrieram propediem esse venturum, ubi ipsum, qui velint, adire possint, cum ipsis consultaturum, quid e re ipsorum

esset. Praestitit porro ipsis insigne beneficium, impediendo, quominus Vice-legatus Avenionensis, qui a. 1542. cum exercitu contra eos tendebat, et prope Cabriera abesset, ulterius sit progressus, quin faciendo, ut retrocesserit. Locutus mox cum Cabrierensibus suasit iis prudentiam, et spem fecit, se, confessione cum Cardinalibus Romae, quo tendebat, communicata, aliquam in melius mutationem esse effecturum. Sed Cardinalis, Roma redux, nihil boni ad Ecclesiam reformandam exspectandum esse, sed omnia ad perniciem adversariorum Ecclesiae Romanae spectare, retulit. *Ipse etiam*, verba sunt Wesenbachii in Oratione supra citata, *nihil pacati, nihil fidi, nihil eorum, quae de emendando Ecclesiae statu pollicitus erat, ad effectionem perduxit unquam, licet esset multae doctrinae, et veritatis non per omnia nescius: sed illud unum egit, ut blanditiis, et promissionibus mellitis, de medicina Ecclesiae morbis facienda, Orthodoxos a recto cursu disturbaret, eoque pacto Romanae amplitudinis*, (ad quam adspirabat) *ruinam sisteret*.

§. DLXXXV. Urgentibus deinde Episcopis, Aquensi et Cabillonensi, decreti exsecutionem, constitutum est a Senatu, ut, secundum Regis diplomata, Johannes Durandius, consiliarius Curiae, cum Secretario quodam, ipso etiam Episcopo Cabillonensi, ac Doctore aliquo Theologo, adiret Merindolium, et incolas de erroribus in confessione argueret, convictos etiam ad abjurationem adigeret; quod si recusarent, tunc exsequendum esse decretum. Sed Cabillonensis, non exspectato die a Senatu praefixo, eo cum Doctore perrexit, sed nihil obtinuit, cum nullos posset ostendere errores, et generalem tantum exigeret abjurationem. Doctor vero, confessione adtente lecta, dixisse fertur; *se tota vita tantum in divinis Scripturis non profecisse, quam illis diebus, quibus Scripturae loca, ibi citata, excutere debuit.* Re infecta cum discessisset Episcopus, haud diu post cum famulis suis rediit, pueros tentaturus. Quorum ex catechesi responsionibus, cum praesentium, inter quos quatuor erant

religiosi,

religioſi, recentes ab Academia Pariſienſi, admiratione auditis, unus religioſorum dixit, *ſe ſaepius quidem interfuiſſe diſputationibus Theologicis Sorbonae, nunquam tamen ex iis tantum profeciſſe, quantum nunc audiendo puerulos illos.* Quae, et quorum ſimilia, tentamina, blanditiis quoque et promiſſis munita, cum fruſtra cecidiſſent, tandem Conſiliarius Curiae cum Epiſcopo Cabillonenſi, Doctore Theologo, et Scriba, ad eos venit, eandem rem acturus. Sed cum, errores ſibi monſtrari, peterent Merindolienſes, Epiſcopus vero et Theologus nihil in medium proferre poſſent, re infecta diſceſſum eſt, non ſine contumelia Epiſcopi et Doctoris, quod victi obmutuiſſent, aliorumque utilitate, qui, confeſſione ſecum ſumta, manus dederunt veritati. Inter quos fuerunt ipſi illi tres Doctores, qui eos ſaepe ad defectionem compulerant, quorum miniſterio Deus deinceps uſus eſt in Euangelio puriore adnunciando.

§. DLXXXVI. Licuit Merindolienſibus ab eo tempore pauliſper reſpirare, hoſtibus etiam ab ulteriore perſecutione, per ſingularia Dei judicia in perſecutores, abſterritis; quae ſibi viſi ſunt obſervaſſe in Chaſanaei non tantum morte repentina, ſed et plerorumque Provincialis Curiae primariorum virorum terribili obitu; donec a. 1544. et 1545. horribile illud decretum, initio a Senatu Aquenſi factum, fuerit effectui datum a Johanne Minerio, ex infimo loco ad praeſidentiae ſummam dignitatem, mortuo Chaſanaeo, evecto, cui adhuc acceſſerat Praefecturae Regiae poteſtas, qua, abſente Domino Griniano, in Germaniam legato, gaudebat. Copiis itaque undequaque collectis ſeſe Ducem praebuit, ad exſcindendum Merindolium, Cabrieram, et alia oppida, ac pagos, numero viginti duo. Quo audito, Merindolienſes denuo quidem a Rege, oblato libello ſupplice, impetrarunt exſecutionis inhibitionem, donec, in eorum ſtatum accuratius inquireretur: ſed Cardinalis Turnonius, eorum infeſtiſſimus hoſtis, captatis atrociſſimis calumniis, autore Philippo Cortino divulgatis, Merindolienſes eſſe ad

15000 in armis, et superioris potestatis regiae destructionem moliri, suisque in terris intendere Rempublicam erigere, Regem circumvenit, ac contrarias prioribus litteras ab eo extorsit, quibus inmanis sententiae executio inperatur. Quas cum recepisset Minerius, eas non mox, sed commodo rei gerendae tempore, mens. April. a. 1545., in Senatu recitavit, ab eoque inpetravit delectos a Senatu, qui rem quantocyus peragant, quibus se Ducem vel adjutorem adjunxit. Suscepta expeditione sancivit Minerius sub capitis poena, ne quis eos ulla re juvaret, deditque militibus potestatem diripiendi et incendendi omnia, omnesque sine discrimine sexus et aetatis trucidandi. Quod idem fuit publicatum in locis finitimis ditionis Pontificiae, cujus Episcopi magnam copiarum partem eum in finem alere ferebantur.

§. DLXXXVII. Copiis itaque divisis, Minerius Merindolium petiit, reliquae copiae in loca ad Druentiam fluvium, et ultra montem Libronem, irruunt, et direptiones, incendia, caedes, foeminarum violationes, aliaque horrenda, quaquaversum circumferunt. Merindolienses autem, nihil spei reliquum habentes, cum mulieribus et liberis in Sylvam Lauram aufugerunt omnes, sed cum nec ibi se tutos deprehenderent, copiis hostilibus eo tendentibus, inde discesserunt, conjugibus cum liberis ibi relictis, quod misericordiam hostium viderentur consecuturi inbelles miseri, ingente cum luctu, mutuisque lacrymis et precibus. Sed res longe aliter, ac putarunt, cecidit. Hostes enim efferatis animis ad inbellem turbam accedentes, omnia spoliarunt, mulieres violatas, verberibus caesas, aliisque modis insolenter tractatas, in vita tantum reliquerunt, Centurione quodam equite caedem inpediente. Erant autem mulieres numero fere quingentae. Venit interea Minerius Merindolium, illudque incolis vacuum, dereptioni tradidit et vastationi, sed edito prius crudeli exemplo in juvene inbecillioris animi, quem arbori adligatum globulis tormentorum missilibus confici jussit.

jussit. Cabrieram dein obsessam cepit deditione, pollicitus inmunitatem: sed quam e vestigio violavit, omnibus inmaniter trucidatis. Viginti quinque, qui se occultaverant, inventi, et in pratum producti, vestibusque nudati, ad unum fere omnes occisi sunt, nec viri tantum, sed et mulieres, pleraeque gravidae. Quadraginta aliae foeminae, in horreum inclusae, straminis et foeni plenum, igni subjecto, misere perierunt. In reliquos omnes simili modo saevitum est ad mortem. Caesorum numerus in oppido et foris fuit ad 800. In cujus tam inmanis facinoris memoriam administri Papae columnam ibi curarunt erigendam, die et anno capti, et direpti, oppidi per Johannem Minerium Dapedae Dominum, incisis litteris notato.

§. DLXXXVIII. Inde profecti hostes Costam, a civibus, suadente Domino urbis, qui, si id facerent, gratiam Minerii ipsis pollicitus est, quatuor diversis locis, muris disjectis, nudatam, eam, frustra deprecante Domino, oppugnarunt, alteroque die occuparunt, plerisque civibus fuga dilapsis, caedibus et rapinis repleverunt, mulieres atque puellas, quae in hortum, castello vicinum, confugerant, constuprarunt, tanta cum violentia, ut quae uterum gerebant, et natu minores puellae, brevi post fuerint exstinctae. Merindolani praeterea, aliique plures, iis adjuncti, qui per Sylvas et rupes oberrabant, intercepti, ad triremes relegati, vel confossi sunt. Alii, haud procul Mussio, in caverna sub rupe latitantes, detecti, et igni ac fumo suffocati sunt. Reliqui, qui tot casibus supererant, in summa rerum penuria per steriles saltus, et inhospita saxa, vagabantur, nullum videntes exitum. Quando truculenti grassatores subito haec loca reliquerunt, et reliquiis occasio sedes suas, misere vastatas, recipiendi data est. Qua arrepta, res suas strenue instaurarunt, in fide et religione sua constanter perseverantes: quod etiam ipsis per singularem Dei gratiam feliciter successit.

§. DLXXXIX. Barbaricae hujus scenae fama per Germaniam

niam diriguta, multorum animi vehementer commoti, Helvetii quoque reformati ad intercedendum pro iis, qui profugerant, excitati sunt, ut erga eos uterentur misericordia Franciscus, sed responsum ab eo retulerunt, justis de causis ita esse actum, nec eos magis de suis oportere negotiis esse sollicitos, quam ipse sit de eorum. Ipse Carolus V. in publicis Ordinum Germaniae Comitiis fertur Regem perstrinxisse, quod *fidelium populum, nulla sexus aut aetatis habita ratione, integrum vastaverit.* Ipsi Galli, qui humanitatem non exuerant, facinus illud detestati sunt, uti Thuanus, et alii plures. Abbas Langetus, occasione historiae Auberianae, in hanc tragediam scriptae, contulit ad nuptias Bartholomaeas, *cum quibus par. passu ambulare* dixit. Ipse Henricus II., Galliarum Rex, et Francisci successor, invidiam conatus est a Patre publice amoliri. Jussit utique, ut per Procuratorem et advocatum Regium innocentia miserorum, et Patris sui, publice in Parlamento propugnaretur et justificaretur. Quod a. 1552. factum est. Duravit actio per mensem, et orationes, pro, ut dicitur, et contra, habitae sunt, apertis valvis, ingente hominum frequentia a duobus celeberrimis causidicis, altero Auberio, Minerium Praesidem in vinculis accusante, altero Roberto, eum defendente. Sed tota haec actio in fumum abiit, nec majorem habuit utilitatem, quam quod Waldensium fidei confessio publice ibi fuerit praelecta, praesente et urgente Carolo Molinaeo, libellorum supplicum in Regia Magistro; ut ipse testatur in tractatu de *Monarchia Francorum*: unde excerpta de Albigensibus extant ad calcem Camerarii l. cit. Ipse Minerius fuit ea conditione vinculis solutus, et in integrum restitutus, fide etiam data Carolo Lotharingiae Cardinali, *ut novos illos Christianos tota provincia expelleret* Quod, in Provinciam redux, strenue exsequi adgressus est, majoribus, quam antea crudelitatis datis speciminibus. Sed brevi poenas dedit, terribili correptus morbo. Inusitata enim per posticam corporis partem sanguinis effluxione,

ac

ac gravi *ισχυρία* inguina computruerunt, ipseque inter crudeles ac horrendas voces miseram efflavit animam.

§. DXC. Corripuit dein eadem flamma persecutionis, etiam per vim armatam, et copias militares, Vallenses in *Pedemontio* a. 1555., et deinceps, in primis a. 1560., quando, bello inter Regem Galliae et Ducem Sabaudiae finito, regiones illae ad Ducis inperium redierunt. Durante dominatu Gallico, non cessarunt quidem vexationes, et persecutiones, sed per Inquisitores potissimum, qui, quotquot in potestatem redigere potuerunt, violenta adfecerunt morte, more solito per brachium seculare. Inprimis id operam dedit Senatus Taurinensis a. 1555., postquam Bartholomaeus Hector, librarius quidam, fuisset mirabili constantia in urbe Regia Taurini publice combustus, multorumque animos commovisset, quippe quo Senatus magis est irritatus, et ad sectam illam funditus exstirpandam excitatus. Missus itaque est Praeses Julianus cum Collaterali de Ecclesia ad Vallenses, mandatumque Regis Galliae inter eos est promulgatum, quo intra triduum jussi sunt, sub poena mortis, interesse missae. Vallensibus nihilominus in fide sua, spreto edicto, permanentibus, plures coram ipso quidem citati et adducti sunt, sed nec minis, nec pollicitationibus, eorum fides frangi potuit. Singulare est responsum, ipsi a quodam rustico datum, cum filium ejus vellet rebaptizatum more Catholico, quo, post preces, praesente Praeside, fusas, dixit, *se paratum esse, si Praeses, sponsione scripto data, in se suscipere vellet peccatum luendum, quod hoc faciendo committeret.* Quo Praeses absterritus, ipsum abire jussit. Tentavit dein ipsorum conversionem per praecones Monachos, sed quos vix audire voluerunt. Omnibus itaque perlustratis rediit Taurinum, et retulit, tantam se invenisse unionem et constantiam, ut nihil, nisi per expressam Regis potestatem, effici possit. Causa ita dein ad Regem delata, et novo ejus mandato anno sequente inpetrato, quo sub poena mortis et confiscationis bonorum adire jubentur missam,

 iterum

iterum se ad ea loca contulit Praeses, sed idem accepit responsum, *Deo magis, quam hominibus esse obediendum;* addiderunt, tolerari Judaeos et Turcas, se magis mereri, religionis verae Christianae studiosos, cui, nisi de falsitate convicti, renunciare nequeant. Quo responso, quantopere modesto et vere Christiano, exacerbatus Senatus Taurinensis, comprehendi jussit, quotquot inveniri poterant. Quae tristis sors duobus egregiis contigit viris, Gothofredo Varallio, et Nicolao Sartorio. Quorum prior, minister Ecclesiae Angrunniae, flamnis est Taurini publice combustus, singulari constantia et laetitia a. 1557. Pater ejus, dux copiarum latrocinalium, in Vallenses inmissarum, a. 1488. fuerat, et filius ipse primum Monachus, et emissionarius inter Vallenses ad eos convertendos: cui, quo magis in eo opere versaretur, eo clarius sese offerebat veritas, donec ei manus dederit, et inter Vallenses pastorem dignissime egerit Angrunniae. Alter, Genevae, inpensis Bernensium, tanquam eorum alumnus, studiis incumbens, cum suos in Vallibus visitare vellet, in itinere detectus, captus et eadem poena adfectus est in urbe Episcopali Vallis unius.

§. DXCI. Sed haec graviorum adflictionum fuerunt tantum praeludia. Vallibus enim a. 1559. per pacificationem redditis Duci Sabaudiae, Emanueli Philiberto, ipse se a Monachis mox induci passus est ad eos destruendos, licet bonus alias esset Princeps, et uxor ejus Margareta soror Henrici, Regis Galliae, religionis Reformatae non ignara, nec ab ea aliena, per amitas ejus, Reginas Navarrae et Galliae. Quo multum contulit Nuncius Papae, cum, Regis Galliae exemplum ipsi ob oculos ponendo, tum, nisi eos deleret, metum incutiendo, quia in suspicionem fautoris haereticorum incurreret apud Papam. Promulgari itaque inter Vallenses fecit, ut, nisi ferro et igni vellent vastari, frequentent missam. Confugerunt quidem libellis supplicibus ad Ducem, ejusque uxorem, qui apud Legerum exstant, sed operam luserunt. Constituit itaque Dux, copiis Papae,

et Regum Hispaniae ac Galliae, adjutus, eos armis in ordinem redigere, executione demandata Philippo Sabaudo, nepoti Ducis, Domino Raconis, et Georgio Coste, Comiti Trinitensi, adjunctis Monachis Inquisitoribus Toma Jacomello et de Corbis. Philippus vero et de Corbis, pietate et constantia Vallensium in persecutionibus, quam oculis usurpassent, ad animum revocata, rem non tantum non urserunt, sed et eos adjuvare conati sunt. Reliqui duo, in primis Comes Trinitatis, nihil non ad eos destruendos egerunt. Cum enim urgerent, ut, ministris suis expulsis, novos ipsis dandos reciperent, et Papam agnoscerent, nihilque inpetrarent, hostiles in eos fecerunt inpetus a. 1560. et 1561., omniaque caedibus, rapinis, et incendiis repleverunt, nullo saevitiae genere omisso. Ad quas angustias redacti Vallenses, se ad justam sui defensionem pararunt, et vim vi repellere coeperunt: adeo ut inter ipsos, et copias Ducis, sub Comite Trinitatis, apertum fuerit bellum ortum, Vallensibus faustum, et valde gloriosum: hostes enim, licet ipsi pauci essent numero, ubique cum ignominia et clade in fugam conjecerunt praecipitem, licet milites essent exercitati, et ingente numero. Cujus belli historiam ex Gillis, et historia martyrum, supra citatis, facile petendam, hujus non est loci enarrare. Hostes vero instar rabidorum canum in miseros, ubi potuerunt, saevierunt. Miles quidam ex. gr. dimidiam fidelis aurem dentibus avellens, *ex perditorum horum*, inquit, *Lutheranorum aliquid mecum in patriam deferam.* Hominis sexagenarii, manibus ad tergum religatis scamno adfixi, *umbilico scarabaeum*, *testa tectum*, *admoverunt*, *qui rodere non desiit*, *donec in alvum penetrasset*, *et miserum horribili mortis genere necasset.* Senex aliquis 103 annorum, in spelunica cum filia 18 annorum, quae Patrem alebat, deprehensus, nefarie obtruncatus est, filia vero, vim passura, se proripuit, et e rupibus praeruptis dedit praecipitem. Fideles e contra exactam servarunt disciplinam, sanguini hostium, quantum licebat, pepercerunt, eos repulisse

 contenti;

contenti: patrarunt autem mirabilia, et singularem plane ac stupendam exeruerunt virtutem, ita ut pauci, et inexperti, male armati, hostes magno numero, exercitatos, et strenuissimos, Duces fuderint continuo, nulla fere cum sua clade. Caesi nonnunquam sunt 900 hostes, ipsi vix quindecim perdiderunt. Octo quoque praestantissimorum Ducum ceciderunt, inter quos fuit Carolus Truchetus, Dominus pagi Reoclaret, singularis fortitudinis. Ducenti et plures subinde ab ipsis caesi sunt hostes, absque ut vel unius fecerint jacturam. Gestum maxime est hoc bellum in convallibus Angrunia et vicinis regionis Pedemontanae. Multis praeterea fraudibus usus est Comes Trinitatis, pacta cum iis octo aut novem iniit, quae violavit omnia. Prima clade accepta, ut unum proferam exemplum, cum Comes, negotium a se susceptum, videret periculi plenum esse, nec facile perficiendum, omnia amica Vallensibus ostendit, et liberum religionis exercitium, a Principe inpetrandum, est pollicitus, modo arma deponerent, pastores extraneos ad tempus dimittant, mox revocandos, missam in locis suis permittant celebrari, licet ipsi non interessent, denique deputatos praecipuos populi mittant ad Principem, veniae et pacis inpetrandae ergo. Quae omnia licet fecerint fideles, etsi inviti, et multis dissuadentibus, hostilitates non omisit Comes, deputati etiam sunt detenti, et male admodum tractati, nihilque est inpetratum: adeo ut Comes nihil aliud habuerit in animo, quam ut eos facilius opprimeret. Quo animadverso, animis resumtis, bellum strenue renovarunt.

§. DXCII. Tandem cum votorum compotes fieri non possent hostes, multosque perdidissent, pro uno Waldensi quidem centum de suis, animos ad bellum tam inglorium, et damnosum, finiendum, pacemque faciendam, serio adplicuerunt, paxque facta est intercessione Philippi Sabaudi, Domini Raconis, et in primis Margaretae, uxoris *Ducis*, a. 1561. Mens. Jun., postea quam apertum bellum septem, et persecutio, quae praecesserat, octo, in universum adflic-

tio quindecim menſes duraſſet. Qua pace venia geſtorum eſt conceſſa, ipſi in tutelam Ducis recepti ſunt, liberum religionis exercitium datum, exules revocati, et incarcerati liberati, bona amiſſa reſtituta ſunt etc. Aegre illud quidem tulerunt Pontificii, Papa quoque effectum inpedire voluit pacis; ſed in caſſum. Nec majore ſucceſſu alia via eos tentarunt vexare, uti per diſputationes et calumnias, etiam publicato edicto, quo omne commercium et negotiatio Pontificiis vetatur cum Waldenſibus a. 1593.; Ipſe enim Dux interceſſit, commercium jubens fore liberum. Inſtaurarunt praeterea res ſuas Vallenſes, quantum pote, adjuti quoque ſubſidiis Genevenſium, Helvetiorum, et Proteſtantium in Germania. Sed ne ſic quidem pace ipſis permiſſum eſt frui, cum ſaepius dein vexati, et multas paſſi ſint perſecutiones, per totum hoc ſeculum: quarum accurata notitia peti poteſt ex Gillis.

§. DXCIII. Anno 1565., ut aliquas earum lineas ducam, cum Vallenſes pacti male obſervati accuſarentur apud Ducem, ad eos miſſus eſt Toſcanus aliquis, nomine Sebaſtianus Gratiolus de Caſtracaro, poſtea Caſtralarus dici ſolitus, qui antea inter Praefectos copiarum ſub Comite Trinitatis locum tenuerat, a Vallenſibus captus, bene exceptus licet et dimiſſus, verum propterea, et ob alias rationes, hoſtili in eos erat animo. Obtinuit dignitatem et poteſtatem Gubernatoris Vallium Lucernae, Angruniae, S. Martini, et Rocheplatae, egregia uſus fraude. Duciſſae enim promiſit, ſe curaturum, ut pactum obſervaretur inviolatum contra Vallenſium hoſtes, Archiepiſcopo vero Taurinenſi, et aliis Praelatis, ut religio Pontificia inſtauraretur. Statim ac ad eos venit, pactum ab iis violatum ipſis objecit, propoſuitque, nomine Ducis, ſi in pace vivere vellent, ut extraneos paſtores habeant nullos, eoſque recipiant, quos Dux ipſis dederit, nullas cum aliis Principibus aut hominibus ineant ſocietates, nullas litteras aut libros de religione in alia mittant loca, Duci ſubjecta. Quibus cum ex vo-

to non responderent, omnibus modis, variisque sub praetextibus, eos adflixit. Accessit eodem anno 1565. novum edictum, a Duce, ad Papae instantias, publicatum, quo omnes per totum Ducis principatum, nisi intra decem dies missae celebrationem promittant, jubentur terras Ducis deserere intra duos menses. Intercesserunt quidem pro ipsis *Protestantes* Germaniae, in specie Saxo et Palatinus, legatione et litteris ad Ducem et uxorem, quae apud Gillis et Leger extant, sed exiguo successu, tantum minus urserunt decreti executionem. Castracaro vero publicavit edictum inter Vallenses Lucernenses de emigratione omnium, qui istius regionis non erant originarii, et alterum, quo ad conciones audiendas vetuit adire communitatem S. Johannis. Incarcerati tum sunt varii, multumque vexati, at intercessione Ducissae dimissi, injunctumque simul est Gubernatori, ut Vallenses gaudere sinat pacto pacis.

§. DXCIV. Sed Castracaro haud diu a persecutione cessavit, quin vehementius eam resumsit, variis justitiae praetextibus usus a. 1571., plures occidendo, alios expellendo, alios spoliando, alios carceri mancipando. Ipsum quoque Ducem calumniis adeo inflammavit, ut ad novam persecutionem publicam omnia spectaverint, sed intercessit denuo Ducissa, effecitque, ut Gubernatori quoque omnis vexatio sit prohibita. Sed vexati sunt denuo eo praetextu, quod tempore belli cum Gallis sese his adjunxerint. Quo audito, ipse Rex Galliae Carolus IX. causam eorum efficacius egit apud Ducem, eosque liberavit. Litteras Caroli, lectu dignas, recenset Leger. Cum vero brevi post terribilis illa laniena Parisiensis contigisset, pluresque Protestantes e Gallia ad Vallenses confugerent, Castracaro, hac arrepta ansa, novum in eos fecit inpetum, adeo ut plures ad asyla *sua* in rupibus debuerint confugere. Sed succurrit ipsis *rursus* Ducissa, litteris a Duce inpetratis, quibus potestas *ipsis* data est domos repetendi, etiam fratres profugos e Gallia recipiendi. Qua ratione gavisi sunt pace usque ad mortem

Ducissae

Ducissae a. 1574. Novum quidem inpetum, ea mortua, in miseros hosce homines facere inceperunt, sed, illustrium personarum, religioni ipsorum faventium, interventu effectum est apud Ducem, ut furor iste suffocatus sit, usque ad ejus mortem, a. 1580. Successor vero ejus Carolus Emanuel cum Ducatum Salucensem invasisset, et Gallus in villas Pedemontii irruisset, easque teneret occupatas, fideles Vallenses deinceps rei sunt acti perfidiae in Ducem, adeo ut certa spargeretur fama, Ducem eos esse exstirpaturum. Sed res in eorum favorem vertit. Causa enim a Senatu Sabaudiae discussa, secundum Vallenses est pronunciatum, qui Ducem quoque ab eo tempore nacti sunt patronum, omnibus privilegiis, antea concessis, ab eo confirmatis. Quo in statu res manserunt ad finem seculi, licet per zelotas Pontificios et Inquisitores nunquam cessaverint variis modis vexari.

§. DXCV. Vallensibus Pedemontii a meridie adjacent *Salucenses*, incolae Marchionatus ditionis Regis Galliae usque ad a. 1595., quando ex pacto Henrici IV. cum Carolo Emanuele, Duce Sabaudiae, in potestatem Ducis venerunt. Waldenses vero, jam ante aliquot secula e vallibus Pedemontii, praecipue Lucernae, migrarant in vallem Marchionatus, maxime septentrionalem, dictam *Padanam*, a fluvio Pado, eam trajiciente, sedibus in locis Vilhem, Biollet, et Bictonet fixis; qui fidem suam ac religionem constanter tenuerunt, ac professi sunt, seseque dein per totum Marchionatum diffuderunt, adeo ut hoc seculo maxime fuerint, et ubique, multiplicati, nec graviter adflicti, quandiu sub Gallorum fuerunt inperio. Tentarunt quidem Pontificii Zelotae, a quibus saepe sunt infestati, eorum Ecclesias destruere, sed sine magno successu. Inpetrarunt quoque hostes a. 1567. edictum a Duce Neverrense, *locum tenente* Regis in illis regionibus, quo extranei, religionem eam professi, jubentur intra triduum cum familiis et bonis emigrare, nunquam redituri, sub poena mortis, eo scopo, ut gre-

gem pastoribus, maximam partem alienigenis, orbarent: sed parum obtinuerunt, pastoribus manentibus, et in officio continuantibus. Duo quidem capti sunt, et in carcerem conjecti, sed, misso Pastore suo Galatio ad Regem Galliae, ut liberarentur, et sibi libertas religionis relinqueretur, et Primorum Galliae, qui ipsis, eorumque religioni, bene cupiebant, nacti intercessionem, inpetrarunt a Rege a. 1571. litteras, pro incarceratorum dimissione, et libertate religionis. Laniena vero Parisiensi a. 1572. facta, jussit Rex per litteras Gubernatori Biraco, ut istius religionis praecipuos istis in regionibus mox occideret; sed re, convocato concilio, in deliberationem a Gubernatore missa, conclusum est, suadente Archidiacono Salucae, ut caperentur tantum, non trucidarentur, donec nova petiissent a Rege jussa. Scripserunt itaque Regi, et egregio fideles illos ornarunt testimonio; sed, antequam litterae ad Regem delatae sunt, nova accepit Gubernator mandata de superioribus jussis non inplendis, tantum ut adtenderet, ne motus concitarentur, nec publicum religionis exercitium renovaretur. Quae per Marchionatum divulgata ingentem pepererunt consolationem, et tranquillitatem, usque dum a. 1588. regionem istam sibi rursus vindicaverit Dux Sabaudiae. Reliquit quidem eos Dux aliquo tempore in pace, sed dein eos partitim coepit inminuere, et ad religionem Pontificiam transferre. Citati sunt praecipui Ecclesiae Dronierensis, quae egregie florebat, Taurinum, quorum haud pauci partim minis, partim promissis, ad missam frequentandam permoti sunt: quod fideles quidem commovit vehementer, sed non deturbavit, aut fidem inminuit. Scripsit etiam sine successu ad eos litteras Princeps a. 1597., ut eos ad Ecclesiam Romanam compelleret. Retinuerunt itaque statum suum ad finem seculi usque, donec in certam et plenissimam Ducis potestatem, pace cum Rege Galliae facta, ut modo memoravi, redierint: quando novae, etiam atrociores, exortae sunt persecutiones, seculo sequente.

§. DXCVI.

§. DXCVI. Gravem quoque passi sunt persecutionem Waldenses alii a. 1570., in *terra nova*, in confiniis Pedemontii, Provinciae, et Delphinatus, cujus primaria urbs est Barcelonetta. Fuerant ibi a longissimo tempore tranquilli, Ducibus Sabaudiae ad eos parum adtendentibus, donec sacrificuli, nihil ab iis habentes lucri, Ducem in eos incitarint. Jussit itaque dicto anno, ut vel terram desererent, vel missae interessent. Intercesserunt quidem pro ipsis Principes Protestantium Germaniae, ad quos confugerant, in primis Palatinus, missa legatione, sed praeter bona verba nihil inpetrarunt. Imo severius jussi sunt religionem Pontificiam amplecti, aut exire. Quare ad incitas redacti, cum nusquam asyla in locis vicinis reperirent, cum uxoribus et liberis, media hyeme, ad montes se contulerunt, ut ad Frissinerienses venirent: sed multi frigore perierunt. Postea tamen, cum nemo eorum terras occupare et colere vellet, licentiam redeundi receperunt, modo religionem, ipsis relictam, exerceant extra ditiones Ducis. Plura de iis non constare tradit Perrin. l. VI., ex quo haec sumsi.

§. DXCVII. Succedant denique Waldenses in *Calabria* degentes, qui circa initium sec. XIV., ab aliquo Dominorum Calabriae invitati, ingentibus promissis privilegiis, eo migrarunt e vallibus Pedemontii, et deinceps, novis accedentibus coloniis, valde aucti, terras illas egregie excoluerunt, ac aedificarunt, pagis non tantum, sed et urbibus, exstructis, ut Ultramontani, S. Sixti, Vacarisso, Argentina S. Vincenti, et Guardia, haud procul mari Mediterraneo, aliisque. Manserunt ibi tranquilli, a Dominis territorii defensi, ab ipso quoque Rege Apuliae, Ferdinando Arragoniae, privilegiis confirmatis, sese quantum pote occultantes, subinde etiam quaedam contra voluntatem dissimulantes, propter vicinos Catholicos, usque ad a. 1556. Quando, Pedemontanorum studio excitati, publicum religionis exercitium coeperunt introducere, nequicquam eos prudente Pastore Aegidio dehortante, periculis ob oculos

 positis;

positis; qui ipsis etiam suasit, ut, dum ad huc tuto possint, alio secederent. Nonnulli salutari consilio aurem quidem praebuerunt, alio se conferentes, sed longe maximam partem manserunt, et in proposito exsequendo perseverarunt. Quod ut rectius succederet, insignem a Genevensibus impetrarunt Pastorem, Johannem Ludovicum Paschalem, Pedemontanum, qui opus egregie perfecit, maxime adjutus a simili viro, collega ejus, Stephano Nigrino. Quae statim ac in vulgus emanassent, Pontificii sese ad eos exstirpandos adcinxerunt a. 1560. Quam tempestatem ut averteret Dominus territorii, Marchio Salvator Spinelli, alias bene in eos adfectus, praecipuos eorum ad se arcessivit, ut iis persuaderet, tempori servire, ac Catholice vivere. Qui cum ad eum venissent, secum sumto Paschali, viro erudito et modesto, ut sibi adesset, Pastor, nequidem auditus, in carcerem est conjectus, reliqui, licet constantes manserint, dimissi sunt domum, nec rem ulterius ursit Marchio.

. §. DXCVIII. Papa vero Pius IV., eorum exitio intentus, executionem ejus commisit crudeli eorum adversario Cardinali Alexandrino, Inquisitori generali, cui alii inquisitores adjuncti sunt. Contulerunt sese mox ad locum S. Sixti, blanditiis usi. Unde cum fideles sese maximam partem in sylvas et montes subduxissent, tetenderunt Guardiam, promulgeruntque, S. Sixti incolas sese Ecclesiae Romanae submisisse, eo cum successu, ut fideles Guardiae, illud pro vero habentes, eorum secuti exemplum, idem fecerint; sed, intellecto illud falsum esse, mox, resumtis animis, retractarunt, et ad sylvas quoque confugerunt, pluribus tamen per Marchionem permotis, ut manerent. Missi mox, sed irrito conatu, sunt milites ad delendos profugos. Cum enim ad incitas redacti, nequidem libero sine bonis discessu impetrato, vim vi repulerunt, eo cum successu, ut hostes cum eorum clade in fugam conjecerint, sesque ab eorum impetu liberaverint, verum ad breve tempus. Prorex quippe Apuliae, de eo certior factus, magna cum militum copia,

promissis

promissis etiam indulgentiis, in eos irruens, undequaque cinxit, partim cepit, partim occidit. Quando mox instituta est inquisitio in omnes eorum locorum fideles, omni parte inmanis et saeva, cruciatibus etiam eo scopo adhibitis, ut conventus nocturnos libidinosos confiterentur, ut majore praetextu eos punirent. Longum foret omnium enarrare martyria. Ludovicus Paschalis Romae, coram oculis Papae et Cardinalium, vivus est combustus, posteaquam fidem et fiduciam luculenter demonstrasset, et perorasset, adeo ut, teste Perrino, Papa dixerit, se optasse, aut se surdum fuisse, aut Paschalem mutum. Collega ejus Nigrinus, omnibus superatis tentationibus, Cosentiae, quae est urbs Episcopalis, mortuus est, vel per cruciatus, vel per famem, in ipso carcere. Alius pice obductus flammis est absumtus, alius vi tormentorum effudit viscera, alius de alto est deturbatus, alii alio modo perierunt: pauci ad fratres in Pedemontium evaserunt. In signum furiosae crudelitatis adhuc notetur, octoginta sex fuisse excoriatos, dein singulos in duas fissos partes, et palis ita per longissimum spatium 36 milliarium juxta viam adligatos, in spectaculum transeuntium. Qui vero in Apulia erant Waldenses, non tam cito deleti, hac fratrum laniena intellecta, terras suas deseruerunt, et alio secesserunt. Hac ratione Ecclesiae Waldensium illis in oris plane sunt deletae, nullis relictis reliquiis. Qui enim fugitivi redierunt, sese ad religionis Pontificiae placita conformarunt. Descripserunt vero hanc tragoediam Perrinus cap. VII. et Gillis cap. XXIX.

PROPAGATIO ECCLESIAE.

§. DXCIX. Novus cum Ordine Jesuitico incepit Christianismum inter Infideles propagandi ardor, Jesuitis peculiari voto ad id obstrictis, qui reliquos Ordines ea ratione ad aemulationem excitarunt. Unde hoc jam seculo variae sunt ortae missiones in utramque Indiam, et Africam, multa

 etiam

etiam erecta *seminaria* Missionariorum. Primus est Gregorius XIII., qui ejusmodi condidit seminaria, in quibus ministri ad fidei propagationem instruerentur, et aptarentur. Qualia diversis in locis orbis Christiani erexit viginti tria, et annuo reditu locupletavit. In *Missionibus*, quae plures fuerunt, Jesuiticis praecipuas habuit partes *Xaverius*, unus e primis Ignatii sociis, quare novarum Gentium, et novarum Indiarum, *Apostolus* adpellatur, in bulla canonizationis ejus ab Urbano VIII., ubi magnam quoque hominum copiam traditur convertisse, et, praeter Indos, Brachmanes et Malabares, primus dicitur euangelium adnunciasse Paravis, Malais, Jais, Arenis, Mindanais, Malacensibus, et Japonibus. Missionem Japonicam suscepit a. 1549., tantoque cum successu cum ipse, tum alii, post secuti, eo in opere fuerunt occupati, ut quinquaginta annorum spatio numerus Christianorum, sic dictorum, ad 200 hominum millia excreverit; si relationibus sit habenda fides. Vid. etiam Xaverii epistolae, Joh. Maffeus hist. Indic. l. XIV. etc. et Hor. Tursellinus in vita Xaverii. Qua vero ratione, et methodo, usi fuerint Jesuitae in Euangelio adnunciando, diversae exstant Franciscanorum et Jesuitarum relationes, ut ex epist. Ludovici Soteli, Franciscani, ad Papam a. 1624., et Joh. Philippi Marini, Jesuitae, hist. missionis Japonicae a. 1663., Alexandro VII. dedicata, constat. Illud utrinque in confesso est, universum Ecclesiae Romanae caerimoniarum adparatum hisce neophytis fuisse obtrusum, usque ad summam superstitionem circa Mariam, Sanctos, Imagines, Cruces etc., praeterea per *munera* magis, quam miracula, aut etiam media rationalia, missionarios sese in animos infidelium insinuasse, in specie per imaginum, eleganter pictarum, oblationem, imo per catellos delicatiores, quorum magistros, ut ludicra doceant, non dedignati sunt agere. Jactat quidem autor *historiae Ecclesiae Japonicae* miracula, sed nimis ridicula, et suspectae fidei. Ipse Marinus clare satis indicat, miracula non patrari a Missionariis, cum eos hac

hac parte excuset. Verius est, quod Sotelus diserte testatur, Jesuitas non crucifixum, sed gloriosum tantum Christum adnunciasse, utpote infidelium genio, et proprio instituto, convenientiorem. Tradit praeterea idem autor, non nisi triginta Jesuitas esse in 66 Japoniae regnis, et plusquam 200 provinciis; nec tamen ex alio ibi ferri Ordine praedicatores, utpote diverso longe instituto usi solitos. Unde multa sunt orta dissidia, quae infidelibus scandalum dederunt, et Christianismi propagationi obicem posuerunt. Reliqua ad seculum sequens pertinent. Illud tantum addo, de statu Catholicae religionis in Iaponia, et Monarchae Iaponici trucidatione, duas exstare epistolas, a. 1595. datas, a Jesuita Aloysio Frois: quae etiam ad calcem Rubeni de falsis Prophetis reperiuntur.

§. DC. Paulo recentior est missio *Sinica* in regnum Chinae, a Xaverio a. 1552. procurata, sed a Matthaeo Riccio cum sociis effecta a. 1600. De qua vid. Nicolaus Trigautius in *expedit. Sinica* a. 1615. edita. Aditum illi sibi ad hoc regnum pepererunt peritia sua Mathematica. Incubuerant jam diu antea huic operi fratres Minores, ab a. 1293. usque ad 1369., quo Europaeis introitus in hoc regnum est interclusus. Primus autem Minorum, qui eo penetravit, est Johannes de Monte Corvino. Nec tamen eo demum tempore ibi innotescere coepit Christianismus, licet Latini tunc primum intraverint: sed longe ante eo delatum fuerat euangelium. Utique ante seculum XII. ibi fuisse Christianos, ex Vincentio, Paulo Veneto, et aliis, constat. Quid? quod ab a. 714. religionem Christianam ibi floruisse, monumenta Sinarum doceant: sed num ante Nestorianos ibi fuerit, non liquet. Cosmas Indopleustes *topogr. Christ.* lib. III. fatetur, se ignorare, num ultra Taprobanam sese religio Christiana porrigat. Superest antiquum monumentum lapideum Syro-Sinicum, a. 1625. repertum, quod habet, Euangelii praecones regnum illud a. 636. intrasse. De quo suo loco ad illud seculum egi. Vid. de eo, et

Christianismi propagatione per Sinenses, Asseman. Bibl. Orient. tom. IV.

ECCLESIA GRAECA.

§. DCI. Constantinopoli a Muhammede occupata, regno quoque Trapezuntino destructo, multisque subjectis oppidis, Inperio dein latius a Bajazethe extenso, et magis a Selymo propagato, Mammalucorum quoque Inperio in AEgypto deleto, circa finem seculi superioris, denique Turcarum regno per Solymannum, qui diu regnavit, hoc seculo dilatato et firmato, totus fere Oriens, cum Graecia et Insulis, Aegypto, et Africa, in eorum fuit potestate, et Christianismus, varie adtritus, et obscuratus, miserabilem praetulit faciem, durissimo Turcorum jugo oppressus, ita ut studia collapsa, et sensim fere exstincta, sint. Petenda vero est notitia status Graecorum Catholicorum, de quibus hic agimus, ex Martino Crusio in *Turco-Graecia*. Ubi, praeter varias epistolas, a Graecis ad Crusium, aliosque Germanos, et ab his ad Graecos, scriptas, occurrit praecipue *historia politica CPol.*, ab a. 1391. ad a. 1597., a Theodosio Zygomala ad Crusium delata, ejusque epistola ad Crusium de urbis obsidione, et expugnatione, rebusque hodiernae Graeciae; praeterea historia Patriarcharum CPolitanorum, a capta per Turcas urbe a. 1453., autore incerto, sed ab Emanuele Malaxo descripta, qui libris describendis, et pueris ac adolescentibus Graecis sub Patriarcheio docendis, se sustentavit, a. 1581. defunctus. Accedunt variae epistolae Graecorum inter se, a Zygomala selectae, et ad Crusium missae. Quae omnia edidit Crusius Graece et Latine, cum eruditis notis. Fuit autem ipse utriusque Linguae Graecae, et priscae, et hodiernae barbarae, Professor Tubingensis ab a. 1559., qui primus in Germania hanc novam linguam docuit, mortuus initio seculi sequentis a. 1607. Prodiit vero ejus liber Basileae. Addi autem ei debet Christophorus

ophorus Angelus, Graecus, qui, Peloponneso, patria sua :iecta, in Angliam venit, initio seculi sequentis, et Cantibrigiae publicae exposuit luci *enchiridion* de institutis, et ibus Graecorum, et Ecclesiae Graecae, saepe recusum, im versione et commentariis Georgii Fhelavii. Denique igentis sunt utilitatis, quae David Chytraeus in lucem proaxit. Offerunt sese ibi, praeter ejus orationem de stai Ecclesiarum in Graecia, Asia, et Bohemia, variasque ɔctorum ad eum epistolas, et alios, diversorum Graecoim epistolae ad Chytraeum, et alios. Consuli postremo ieretur Leo Allatius de *consensu* etc. et in *Graecia Orodoxa*, nec non Richard. Simonius, cum in epistolis secctis, tum in notis ad Gabrielis Severi, Philadelphiae Meopolitae, quaedam opuscula ab ipso edita, etiam sub noine de Moni in historia Critica de *Orientalium fide et mobus*;

§. DCII. Ecclesiam Graecam, quod tractationi de ejus atu praemittendum est, in doctrina et ritibus continuasse Latina esse diversam, adeoque schisma, uti antea, manfse, et Florentinam unionem, seculo superiore initam, comuniter fuisse repudiatam, exceptis illis, qui, Latinorum pe indigentes, vel a missionariis allecti, a Graeca religiae desciverunt, quos *Latinizatos* adpellant, multa evincunt idicia: de quo vid. Spanhemius in *perpetua dissensione in Kiscellan. Sacrae antiquitatis*, l. IV. 1. Epistola Ecclesiae Politanae ad Bohemos a 1451., apud Chytraeum ad calcem *ationis* ejus, modo laudatae, et Leonem Allat. l. III de *nsensu* etc., nec non Moyne Var. S. tom. II. unionem lorentinam diserte rejicit, tanquam a *veritate alienam*, *et riculosas Romae innovationes* perstringit 2. In apologia Ianuelis Holoboli, magni Rhetoris CPolitani, ad quaestioes et positiones Franciscani Monachi, ibid apud Moyne, les Romana de processione Spiritus S ex Patre Filioque, anibus azymis, primatu Papae, purgatorio etc. reprehenitur, et in S. eucharistia tantum admittitur Spiritus in-

 vocati

vocati unio cum pane et vino, nec per verba tantum Christi, sed preces liturgicas facta. 3. Jeremias II., Patriarcha CPolit. ab a. 1572., in prolixa responsione ad Confessionem Augustanam, a Wirtenbergensibus Theologis ad Graecos missam, Gr. et Lat. in *Actis et Scriptis* Theologorum Wirtenberg., mentem de gravissimis fidei capitibus explicat secundum fidem Graecorum, a Latinorum placitis longe diversam. Contendit quidem in eucharistia non esse τύπον *figuram*, sed ipsum Christi corpus, sed μετουσίωσιν *transsubstantiationem* rejicit, et corpus esse statuit, plane ut Veteres, τεθεωμένον *deificatum*. Ceterum de Jeremia vid., praeter Fabricium Bibl. Gr. vol. X., Joh. Lamius, in *deliciis Eruditorum* a. 1740.

§. DCIII. 4. Eundem in censum, prae reliquis, referendus est *Meletius Piga*, πηγᾶς, toto Oriente circa finem seculi clarissimus. Creta oriundus, pro more Cretensium, cum Venetiis essent obnoxii, studia confecit Patavii in Italia: unde in Graeciam redux monasticum induit habitum, dein Alexandriam adpulsus, ab Alexandrino Patriarcha Sylvestro sacerdos, et postea Protosyncellus, est creatus a. 1582. denique, Sylvestro mortuo, Patriarcha Alexandrinus, simul Exarchus factus Patriarchae CPolitani, ut ejus nomine Ecclesiasticas dirimeret controversias, intra ex extra dioecesin. Varia scripsit, ut homilias, Catechesin ad Graecos, et epistolas ad exteros, quarum aliquae ad Polonos exstant apud Regenvolschium in *hist. Ecclesiast. Sclavonicarum Ecclesiarum*. Plura de ipso suppeditat, praeter Fabricium Bibl. Gr. vol. X., Renaudot., qui duas ejus edidit epistolas post Gennadii homiliam, et Georgius Douza in *Itinerario CPolitano*. Fuisse eum Ecclesiae Romanae infensissimum, et Latinos acriter insectatum, ipsi Catholico-Romani testantur, ut R. Simon praef. ad Gabrielem Severum, et Leo Allatius *de Consensu* etc. l. III. Huc etiam 5. pertinet *Manuel*, deinceps Maximus dictus, *Margunius* Cretensis, circa finem seculi celebris, et variis in Italiae locis versatus. Initio quidem

dem non fuit a Latinorum placitis alienus, sed postea Cytherorum in Creta Episcopus ab a. 1574. ab iis summopere abhorruit. Dialogum ejus nomine editum Londini, de *processione* Spiritus S. contra Latinos, ei abjudicat Leo Allatius. De scriptis ejus vid., praeter Fabricium l. cit., Joh. Lamius in *deliciis eruditorum* a. 1739. in praefatione: quo in tomo epistolas aliquot ejus in lucem misit. Omittendus non est *Gabriel Severus*, Metropolita Philadelphensis, ditionis Venetae; cujus aliqua opuscula publicavit R. Simonius: de quo modo monui. Scripsit, inter alia, quoque contra quinque capita Florentina, et eos, qui Ecclesiam Graecam dicunt *schismaticam*. Prius opus publicatum est Venetiis. Retinuit quidem vocem μετουσιώσεως, sed fidem Latinam non admittit. Desino 7. in *Georgio Doressio* Chio; quem virum doctum adpellat Demetrius Procopius Moschopolita in *recensione eruditorum Graecorum* superioris seculi, apud Fabricium Bibl. Gr. vol. XI., sed addit, eum Scholastico modo plura scripta Theologica composuisse, ut alia, sine ordine passim et recto judicio. Lucem adspexit Londini opus ejus in *propugnationem schismatis*. Aliorum scriptorum ejus contra Latinorum dogmata titulos exhibet Leo Allatius. Haec sufficiant. De Cyrillo vero Lucari, et aliis, agendum est ad seculum sequens.

§. DCIV. De studiis, fide, cultu, regimine, et statu Graecorum, paucis defungi potero, cum plura non sint magni momenti. *Studia* fuisse minus in Graecia exculta, e misera Graecorum conditione facile colligitur. *In tota Graecia*, inquit Crusius l. cit. *studia nullibi florent. Academias et Professores publicos nullos habent, praeter scholas triviales, in quibus pueri* ὡρολόγιον (quod Latini *breviarium* vocant, vel horarias preces) ὀκτώηχον *psalterium, aliosque libros, quorum in missa usus est, legere docentur. Qui vero eos intelligunt, inter Presbyteros et Calogeros paucissimi sunt. Quidam Italiae Academias adeunt, in quibus antiquam linguam, principia Philosophica, et Patrum Theologiam, percipiunt. Hi reversi do-*

[illegible]. Quae omnia confirmat Chytraeus in [illegible], et literae ad eum ex Oriente missae, ad eandem Orationis, attestantur. Nec tamen inter eos aliqua eruditione clari, et scriptis celebres, desiderantur. Quorum nonnullos modo recensui, alios plures exhibet Fabricius l. cit. vol. X. Multorum nomina ex relatione Gerlachii, tunc in Oriente versati, dedit Crusius l. cit. Dabo et hic nonnullis locum, praeter modo memoratos.

§. DCV. Circa medium seculi adhuc floruit, quem Zygomala in epist. ad Crusium viri docti elogio ornat, *Antonius Eparcha*, Corcyraeus, qui Venetiis Graecas litteras aliquandiu est professus, et postea secessit Corcyram. Epistolas scripsit, ad concordiam spectantes, misitque ad Doctos et Potentes, etiam ad Melanctonem, quae prostat in adpendice *Turco Graeciae.* Elegia quoque ducentorum versuum luxit Inperii Graeci eversionem. Denique Francisco I., Galliarum Regi, MSt. codicem obtulit, qui variorum autorum lucubrationes, quarum indicem post alios dedit Fabricius l. cit., continet. Quorum nonnullas publicavit Steph. Moyne Var. Sacr. tom. I., qui in prolegomenis plura de Eparcho profert. Eodem fere tempore vixit *Joannicius Cartanus*, hiero-monachus, et Protosyncellus Corcyraeorum, autor libri varii argumenti, qui dicitur ἄνθος *florilegium*, et ab ipso in carcere scriptus est Venetiis, in quem ab Arsenio, Monembasiensi Episcopo, conjectus est, *ob studium veritatis et pietatis*, ut ipse testatur. Meminit ejus Crusius, eumque citavit Leo Allatius, qui *sermones* ejus, Venetiis cum Damasceno Studita editos, et expositionem *divini officii*, memoravit. Denique circa a. 1570. floruit *Johannes Zygomala*, Rhetor, et Interpres Patriarchii Ecclesiae CPolitanae; cujus varia reperiuntur apud Crusium, qui etiam precationem ejus, ad Mariam fusam, ad quam tempore morbi maxime confugit, recenset.

§. DCVI. Licet in dissensu cum Latinis, etiam in nonnullis fidei capitibus, ut doctrinae eorum aliquem praebeam

intel-

intellectum, perseverent, ut supra demonstravi, legalibus tamen et Philosophicis opinionibus fidem, inprimis de peccatoris justificatione coram Deo, haud parum obscuratam, profitentur, nec a Latinorum Scholastica Theologia longe absunt, leguntque studiose Tomae Aquinatis *summam*, Graece conversam. Justitiam nostram coram Deo a bonis, seu devotionis, operibus nimis repetunt, et adplicationem sacrificii Missae pro vivis et defunctis nonnulli eorum etiam receperunt, licet saniores sint, et puriores, Basilii M. et Chrysostomi Liturgiae, quibus utuntur. Purgatorium, aut liberationem animarum ex eo, etsi non credunt, *medium* tamen aliquem statum inter coelum et gehennam statuunt, in eorum maxime usum, qui sub vitae finem convertuntur; unde eos per eleemosynas, et preces, vivorum liberari posse censent. Acta septem Synodorum Graecarum Oecumenicarum, scripta Basilii et Chrysostomi, ac Joh. Damasceni, eorumque traditiones, tanquam divina oracula amplectuntur, et ad ea remittunt eos, qui de fide et religione eorum sciscitantur. Conferatur epistola responsoria Zachariae Cretensis, ad duodecim interrogata Cardinalis Lotharingi, apud Lamium, l. cit. vol. III. Vid. etiam, praeter Hottingerum hist. Eccles. hujus seculi, Chytraeus l. cit. Sed, commercio dein inter eos et Protestantes orto, per litteras, primum cum Wittenbergensibus sub Josepho, Patriarcha CPol. ab a. 1559., dein cum Tubingensibus, in primis Gerlachio et Martino Crusio, ab a. 1574. ad 1581., sub Jeremia Patriarcha, ut ex *Turco-Graecia* Crusii videre est, Graeci mentem clarius explicuerunt, et ad Protestantes propius deprehensi sunt adcessisse. Jeremias maxime consensum in multis exposuit, manente praecipue dissensu in capitibus de *processione Spiritus S.*, *libero arbitrio*, *justitia fidei*, et *bonis operibus*, *numero septem sacramentorum*, *sanctorum invocatione*, et *vita Monastica*. Vid. Hottingerus et Chytraeus l. cit. Denique magis serio agi de unione Graecorum et Protestantium coepit ab a. 1595., Graecis etiam puriorem fidem professis: uti sub

Meletio et Cyrillo Lucari. Quod ad fequens pertinet feculum.

§. DCVII. Pergamus ad *Cultum* religiofum Graecorum, fed nonnullis tantum obfervatis illuftrandum. Ad *objectum* ejus pertinet, fuperftitiofam invocationem fanctorum, maxime Mariae, et imaginum cultum, quas tamen non fculptas, fed pictas tantum, habent, haud minus apud Graecos vigere quam Latinos. Imo *magna pars vulgi et facerdotum*, inquit Chytraeus, *pietatis fummam in cultu Mariae et imaginum collocat, nec tantum intercessioni et precibus, verum etiam meritis et auxiliis fanctorum confidunt.* Cultus *publicus*, ut de partibus ejus dicam, utique CPoli, fitus fere eft in fola miffarum celebratione, et conciones funt rariffimae, uti in litteris CPoli ad Chytraeum datis habetur. Sed additur, *in* Cypro et Candia aliquos effe, qui populum publice doceant; unum vero CPoli fuiffe Calogerum, qui tempore Quadragefimali, feriis Natalitiis, et Pafchatis, nonnunquam eft concionatus. Narrat praeterea Crufius, conciones paffim haberi lingua Graeca, non vulgari barbara, fed antiqua, adeoque vulgo ignota, quod facilius effe putant, et fufficere, fi duo aut tres intelligant. *Legendarum* vero, ut adpellantur, ingentia habent, eodem referente, volumina, quas officia quotidiana peragentes Monachi in Templis legunt, habentque pro veris. In *Baptifmo*, eodem tefte, tertiam perfonam in pronunciatione formulae ufurpant, dicentes *baptizatur fervus Christi in nomine Patris, Filii et Spiritus S.*, totumque hominem in aquam inmergunt. Miffas privatas fine Communicantibus ignorant, integram porro fub duabus fpeciebus celebrant euchariftiam, ut ex litteris ex Oriente apud eundem patet. Prius tamen *cum pompa*, ut ibidem habetur, *e facrario procedunt, panem et calicem per medium Templi portant, populus, quafi facramentum adoraturus, fe totum inclinat, quidam etiam ad ejus oftenfionem in genua provoluti terram exofculantur.* Ritum vero celebrandae miffae in urbe Cairo recenfet Hottingerus ex relatione Demetrii

metrii Thessalonicensis, a Patriarcha CPolitano missi. Illud denique notatu dignum est, missam tam solenniter non nisi quater in anno celebrari, die nativitatis Domini, die Resurrectionis, Pentecostes, et decimo quinto Augusti, quando omnes communicant: verum in quotidianis conventibus, ut ibidem traditur, hunc morem ibi tenent Christiani. 1. Orditur sacerdos a benedictione, ut in missa. 2. Fiunt preces publicae, recitatur aliqua lectio ex sacris litteris, et brevis fit concio. 3. Distribuitur, precibus finitis, sine vino *panis*, sed *quem panem* dicunt *non esse corpus Domini*, *sed tantum dari in signum mutuae fraternitatis*, *ut*, *hoc signo admoniti*, *ipsorum animi coalescant*, *qui de eodem pane participant*. Vid. etiam supra laudata epistola Zachariae. 4. Percepto hoc pane populus, cum hac solenni benedictione, ἡ εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς *benedictio Domini super nobis*, dimittitur.

§. DCVIII. Ceterum in canone Graecorum, teste Chytraeo, nulla fit mentio *sacrificii corporis et sanguinis Christi*, *pro redemtione vivorum et mortuorum oblati*, sed preces, gratiarum actiones, laudes Dei, et eleemosynae in usus pauperum, praecipue offeruntur: et sacra coena habetur *pro sacrificio eucharistico*, *et commemorativo*. Fidem vero de praesentia Christi in eucharistia retinent antiquam, in liturgiis antiquissimis, quibus adhaerent, expressam. Voce μετουσιώσεως non utuntur, nisi qui cum Latinis consueverunt, sed antiquitus receptis vocibus inhaerent, nec Latinorum Transsubstantiationem norunt, tantum *realem* agnoscunt conversionem fieri per consecrationem, sed sensu Spirituali, per *illapsum* Spiritus S., fierique credunt corpus τεθεωμένον *deificatum*, ut supra ex Jeremia observavi. Vid. etiam supra laudata epistola Zachariae apud Lamium l. cit., et qui a Spanhemio citantur l. cit. p. V. —

§. DCIX. Superest, ut *Regiminis* aliquem dem conspectum. Habent adhuc, ut olim, *quatuor* suos *Patriarchas*. De quibus, praeter alios, vid. Le Quien in *Oriente Christ.* Quorum primus est *CPolitanus*, cujus dioecesis omnium longissime

 patet,

patet, complexa Ecclesias per Graeciam, Mysiam, Bulgariam, Thraciam, Walachiam, Moldaviam, Russiam, Moscoviam, insulas maris Aegaei, et Asiam Minorem; Vid. Chytraeus l. cit. Sedem tenet CPoli, ubi plura quam viginti adhuc habent Templa Christiani. Adest ipsi Senatus, seu collegium duodecim virorum, nobilium et eruditorum, quorum utitur consilio: et cum hoc Senatu regit Ecclesias, dioecesi subjectas, per Archiepiscopos, et Episcopos; sed nulla gaudet jurisdictione politica in civitatibus et oppidis; nec est apud Turcas multum venerabilis. *Ab iis praetereuntibus*, inquit Crusius, *non honoratur, sed, contra, a malignioribus omni conviciorum genere proscinditur, — — — nec inter purpuratos Imperatoris locum habet, nisi quando tributum* 4000 *ducatorum, et tantundem fere Bassis, praecipuisque officialibus Regis, adfert. tunc misero inter ipsos locus datur — — nec auctoritas ejus apud Imperatorem amplior est, quam alicujus Legati Christianorum, munera illi offerentis: alium ei honorem non habet; nisi quod eum admittere dignetur, ut, ad pedes Imperatoris provolutus, pallium ejus osculetur: quod et omnes Legati facere, et pro magno honore reputare, solent.*

§. DCX. Secundus Patriarcha est *Alexandrinus*, sed cujus sedes Alcairum est translata, et ei subsunt Cophti ac Aethiopes. Tertius est *Antiochenus*, qui sedem in pulcherrima omnium, quae in Asia Turcis parent, inquit Chytraeus, urbe Damasco tenet, et sub se habet Syros Mesopotamenos, et alias regiones vicinas. Quartus est *Hierosolymitanus*, cui subsunt Palaestini, et Arabes. Sed hoc seculo accessit quinta sedes Patriarchalis *Moscovitica*. Pertinuerunt Moscovitae antea ad sedem Patriarchae CPol., et Metropolitam, ab ipso constitutum, habuerunt, Moscoviae residentem: sed hoc seculo, regnante Basilio, a CPolitano vexati, proprium elegerunt Patriarcham, ita tamen, ut in memoriam pristinae subjectionis, Imperator quotannis adhuc CPolitano mittat, licet eleemosynae titulo, quingentos aureos. Primus eorum Patriarcha fuit Jobus, a Jeremia CPolitano consecratus a.

1588.

1588. Ceterum ei ſubſunt quatuor inſigniores Metropolitani, et octo Archiepiſcopi. Tenent vero Moſcovitae, a Latinis valde alieni, fidem Graecorum, et reliqua ſacra, usque ad libros Eccleſiaſticos ac Homileticos, cum iis habent communia, ipſos etiam ex parte characteres, Graecis quippe adfines, ac Sclavonicis corruptos. Regnat autem inter eos ſumma ignorantia, morum corruptio, et ſuperſtitio, a Graecis in primis recepta. Sunt autem mira religione in S. Nicolaum Myrae olim Epiſcopum, et Michaelem Archangelum: ſimul monaſticae diſciplinae ſunt ſtudioſiſſimi. Exſtat Pauli Odorbornii de religione Ruſſitarum egregia epiſtola ad Chytraeum l. c., et accuratiorem nuper notitiam Eccleſiae Ruthenicae dedit. Cl. Reuſſ. in *opuſculis Theologicis* faſcic. I. Alios plures, qui hac de re ſcripſerunt, recenſet Fabricius in *Luce Salutari Euangel.* cap. XXIII. Ceterum, quod obiter obſervandum, hos quinque Patriarchas Graeci per *Sigla* denotant, voce *καρα* (h. e. *κεφαλαὶ capita*) ex quinque litteris initialibus, quibus Graece ſcribuntur, CPol., Alexandrinus, Ruthenus, Antiochenus, et Ieroſolymitanus Unde Graecorum natus eſt luſus, *Romano* nullum locum eſſe in *καρας capitibus* Eccleſiarum, quatenus, eo expuncto, nunc locum ceperit Ruthenus, qui Romani defectoris locum ſupplet.

§. DCXI. Patriarchae in principio libere, ſecundum mores Graecorum electi, poſtea redimere quaſi debuerunt Patriarchatum, tum honorario, tum tributo, quod dein etiam auctum eſt. Munus, quod novus Patriarcha dat Sultano, adpellatur *πεσκεσιον Peskeſium*, ſed tributum annuum *Χαρατζιον Charatzion*. Fuit autem honorarium in initio 500 Ducatorum, dein ſub Solymanno a. 1557., factum 3000 Ducatorum, ſicut tributum a. 1522. eſt auctum ad 4000, et dein 4100. Cujus utriuſque anſa ab ipſis Graecis, de Patriarchatu contendentibus, et aliis alios extrudentibus, eſt repetenda. Vid. Tournefort in Itiner. apud Lamium l. cit. a. 1740. Ut enim ambitioni ſuae litarent, et votorum fierent com-

 potes,

[redacted]

potes, Sultano primum obtulerunt pecuniam, ut eum in partes traherent; quod dein in morem tranſiit, et legem, ut pro Patriarchatu honorarium ſolvant et tributum. Primi quatuor Patriarchae, inquit Malaxus apud Cruſium, poſt captam urbem a Turcis, *Gennadius Scholarius*, *Iſidorus*, *Joaſaph*, *et Marcus Xylocarabes*, *ita creati ſunt*, *ut nullum Turcico Principi munus ipſorum promotionis cauſa offerretur*, *liberis prorſus ſuffragiis*, *ut olim ſub Romanis Inperatoribus.* Sed Marco, a factione Trapezuntiorum accuſato, quod a Sultano mille aureis emiſſet munus, et eo nomine, licet falſum eſſet crimen, ejecto, Trapezuntii, ut Symeonem, gentilem ſuum, facerent Patriarcham, ſimilem ſummam obtulerunt Sultano, qui ab eo tempore hoc onus inpoſuit Graecis, adeo ut tunc venalis coeperit fieri Patriarchatus. Acceſſit deinceps annuum tributum, tempore Raphaelis I., qui 2000 aureorum tributum obtulit Sultano, ut Symeoni eriperet Patriarchatum, et ſibi vindicaret. Ceterum Patriarcha, ſecundum canones Eccleſiaſticos, a Metropolitis et Archiepiſcopis, ſedi huic ſubordinatis, eligitur quidem, ſed a ſupremo Baſſa, Vicario Inperatoris, confirmatur, et ab eo accipit privilegia, poſteaquam aliquot millia ipſi et Inperatori promiſerit; ut tradit Gerlachius in epiſt. ad Cruſium apud Chytraeum. Ex quo facile colligitur, Patriarchas conſtitui et removeri facillime et frequenter, pro Sultani arbitrio, et ipſorum Graecorum ambitione.

§. DCXII. Ceterum Eccleſiaſticarum dignitatum apud Graecos hi ſunt gradus, teſte Cruſio, Patriarcha, Metropolita, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Hieromonachus, Preſbyter ſeu Papas, quibus omnibus conſecrare, hoc eſt miſſas celebrare, licet, dein monachus (non conſecrans), diaconus, hypodiaconus (qui ſacerdotibus et altari miniſtrant) et anagnoſtes, qui legit epiſtolam dominicam, et alia quaedam. Habent quoque Monachi ſuos ἡγυμένυς, ſeu Archimandritas. Qui vero inter Monachos ſenectute aut devotione eminent,

eminent, adpellantur *Calogeri*, seu καλοὶ γέροντες, aut καλοὶ καὶ ἱεροί. Vid. et Cangius in Glossario Latino. Salarium denique Cleri est valde modicum, *sacerdotes stipem ab auditoribus habent*, verba sunt Crusii, *sunt enim certae domus cuique Ecclesiae adnumeratae, a quibus singulis deputatum, quod ipsi χρονικὸν vocant, quovis anno accipiunt. Ex sepultura etiam, exsequiis, aliisque officiis sacerdotalibus (ut missis, quas Laici pro se et defunctis cognatis emunt) pecuniam lucrantur. Quidam interea domi sua opificia exercent. Quibusdam quoque Ecclesiis fundi certi a moribundis dedicati sunt.* Denique notandum est, sacerdotibus licere uxores habere, sed nec post consecrationem ducere, nec prima defuncta novam, fas est, nisi officio privari quis velit. De monachis, et nobilissimo omnium monasterio montis Atho in Chalcide, Macedoniae Provincia, qui plura velit, adeat praeter alios Lamium in *deliciis eruditorum* a. 1740.

§. DCXIII. Ad miserabilem Ecclesiae Graecae statum, qui ex supra dictis facile elucescit, et illud facit, quod non solum variis modis a Turcis expilentur, multis ubique priventur Ecclesiis, sed in primis quod pueri iis eripiantur, ut Turcice educentur, et instituantur. *Quemadmodum*, inquit Chytraeus, *olim Christiani Inperatores ex singulis Graeciae oppidis certum numerum liberorum, in quibus egregia indoles prae ceteris elucebat, delegerant, quos ad publica officia; militiae togatae et bellicae, in aula educari curarunt, ita Turci, occupato Graecorum regno, idem jus eripiendi Patribusfamilias liberos, ingeniis eximiis praeditos, usurpant, qui ad Turcicae religionis ritus, et ad militiam instituuntur. Veruntamen hos pecunia redimere a conquisitoribus saepe Parentibus licet. Reliqui, cum virtutis specimen in bellis egregium praebent, ad summos dignitatis et honorum gradus evehuntur. Et multos haec exempla, et gloria militaris, quae in generosis naturis acerrimus stimulus est, ad Mahometicam religionem invitant* De quo etiam vid. Crusius, qui totum hoc negotium accuratius exposuit, additis etiam regionibus, ab hac

exactione liberis. Capiuntur ex tota Aſia et Europa, et reliquis regionibus non ita promiſcue.

§. DCXIV. Praeter hos Chriſtianos Catholicos ſunt, haud exiguo numero, multi alii in Oriente, ab Eccleſia Graeca ſeparati, uti *Neſtoriani*, *Monophyſitae*, *Maronitae*, praeterea Semi-Chriſtiani, ſeu *Sabiani*, aut *Johannitae*, qui ſeſe frequenter lavant, acſi eſſent Hemerobaptiſtarum, ſic dictorum, reliquiae, ſive a Johanne Baptiſta nomen traxerint, ſive ab alio Hemerobaptiſtarum antiquorum principe; inhabitant Perſiam et Arabiam. *Jaſidiani*, ſeu *Jezdeani*, in montibus Gordianis et Curdiſtanis deſerto, duplici principio, bono et malo, aliquatenus adhaerentes, quatenus, *boni* principii licet cultores, unde et nominis forte *Jezdaeorum* origo repeti poteſt, Jazed enim, vel Jezda, *bonum* Deum in lingua Perſica denotat, a *malo* principio contumelioſe tractando ſedulo ſibi cavent, nec illud indigne tractari ab aliquo patiuntur. Adpellant illud *Karubin*, forte cum adluſione ad nomen *Ahrine*, aut *Ariman*, quo malus Deus apud Perſas vocatur. Denique *Druziani* in Monte Libano, gens bellicoſa ac ſaeva, originem ſuam a Francis ſec. XI. in Palaeſtina, ſine ſolido fundamento, repetens, et paucas tantum reliquias Chriſtianiſmi oſtendens; ab aliis cum Manichaeis confuſa. Sed de his, aliiſque, nihil adtinet agere; nec aliquid noſtrum ſeculum ſuppeditat, adtentione noſtra dignum.

§. DCXV. Nihil reſtat, quam ut, pro more ex *Methodo Prophetica* noſtra, periodi *quartae*, a fine ſeculi XI. ad ſeculi XVI. medium, vel finem, ſeſe porrigentis, notitiam, inſtar adpendicis, ſubjungam.

PERIODUS QUARTA,

a Sec. XII. uſque ad Reformationem Sec XVI.

§. DCXVI. Caſum Eccleſiae, ſecundum externam faciem conſidera-

consideratae, characteristicum per omnia haec secula in bello Papali pono, a Papis, ut summis Civitatis et Ecclesiae Dominis, publice gesto cum Imperatoribus vel Regibus, et sic dictis Haereticis, ac infidelibus: idque Fidei suae ac Religionis, seu defendendae et tuendae, seu propagandae, ergo: vel, eo sub praetextu, omnipotentiae Papalis, ut loqui amant, fundandae et vindicandae ergo. Gestum vero hoc bellum est per fulmina Excommunicationum et Anathematum, per depositiones Regum, et solutiones subditorum a vinculo fidelitatis, Persecutiones ac vivicomburia, et per Exercitus Cruciatorum. Qui casus ut in clariore luce collocetur,

A. Cognoscendae sunt *Personae belligerantes*: quae sunt ab *altera* parte Imperatores et Reges, ut et Haeretici, ac denique infideles; ab *altera* Papae Romani, tanquam qui se extollebant supra quicquid augustum aut sanctum erat in Civitate ac Ecclesia. Imperatores vel Reges fuerunt Henricus IV. et V., Fredericus Barbarossa, Philippus Suevus Henrici VI. frater, Fredericus II., Philippus Pulcher Galliae Rex, Henricus VII imperator, et Ludovicus Bavarus: Haeretici praecipue Waldenses, Albigenses, Wiclefitae, et Hussitae. Infideles Turcae, Palaestinam et Hierosolymam tenentes. Ab altera parte Papae fuerunt, tanquam supremum dominium in Ecclesiasticis, et eo quoque nomine in Politicis, sibi arrogantes, et reapse quoque exercentes, quatenus sibi statuerunt, tanquam Vicariis Christi, et Capitibus Ecclesiae, competere, 1*mo*, Reges, si mereantur, deponere, et subditos vinculo fidelitatis solvere; 2*do* coronam Imperialem conferre; 3*tio* de credendis et faciendis pro autoritate disponere; 4*to* de Personis, quae errarunt vel peccarunt, judicium ferre, iisque peccata remittere vel imputare; 5*to* de personarum illarum Munere, Bonis, Libertate et Vita, prout meruerunt, disponere; 6*to* omnem subjectionem, quae obligat conscientiam, omnes honores et adorationem exigere et admittere. Hujus animi coeperunt esse Papae a temporibus Gregorii VII, Sec.

 XI,

XI, qui primus hanc potentiam et autoritatem publice jactavit et exercuit. Hae sunt Personae belligerantes.

§. DCXVII. B. *Causa* belli in genere fuit Fidei et Religionis Papalis defensio, et propagatio: *prior* bellum peperit cum Principibus et Haereticis, *posterior* cum Turcis. Concitarunt contra se Principes, quod investituras illis eriperent, et de coronis illorum ausi sint disponere: Haereticos oppugnarunt, quod a fide eorum discederent, et Religioni eorum, Ritibus, et Potentiae, se opponerent: Infidelibus bellum intulerunt, ut illis Terram S., seu Palaestinam, eriperent, sibique subjicerent.

§. DCXVIII. C. Ad *Modum*, quo bellum gestum est, pertinent

α *Ministri* Papae, et Exercitus ejus: illi fuerunt varii ordinis, Militares et Monachales, praecipue Dominicani et Franciscani: Exercitus fuerunt Cruciati Milites, qui Sec. XI. in fine coeperunt conscribi contra Infideles, sed dein collecti quoque contra Haereticos. Huc quoque referendi Ministri Inquisitionis.

β *Arma* Papalia fuerunt Excommunicationes, Anathemata, depositiones Regum, et Clericorum, inquisitiones, carceres, tormenta, confiscationes bonorum, bella, ac quaevis supplicia capitalia.

γ *Effecta*, quae facile se offerunt, fuerunt quaevis mala hujus, et futurae vitae quoque ex opinione eorum, sed hujus vitae mala omne genus, contemtus, infamia, commercii civilis privatio, paupertas, fames, exilia, carceres, tormenta, mortes, vastationes terrarum et populorum, et quae sunt similia.

§. DCXIX. Hunc casum, cujus nunc dedi conspectum tantum generalem, cum in Institutionibus Hist. Eccles. prolixius ea omnia tractavi, appello characteristicum Ecclesiae *per omnia illa secula*, quia omnia habet ejusmodi casus characteristici criteria, quae nunc in lucem proferam:

A. Primum Criterium casus characteristici est,

est, quod sit *continuus* et *perpetuus*, per omnia illa secula, licet nunc hic, nunc illic, bellum magis obtinuerit: incepit hic casus cum initio Periodi, et per totam Periodum duravit; dein haud diu post cessavit, et minus fuit conspicuus. Sec. XI., ut hujus rei brevem dem intellectum, versus finem, erupit bellum Papale sub Gregorio VII. cum Henrico IV., et dein bellum cum Turcis sub Urbano II. Sec. XII. idem bellum continuavit, cum Henrico V. sub Paschali II. et Callisto II.; cum Frederico Barbarossa sub Alexandro III., ejusque decessore Hadriano IV., et cum Turcis: quando cum Waldensibus quoque coepit et Albigensibus. Seculo XIII. bellum fuit cum Philippo Suevo, sub Innocentio IV., et cum Frederico II. sub Gregorio IX. Quo seculo expeditiones Cruciatorum ordine fuerunt IVta, Vta, VIta, ac VIIma: viguerunt quoque tum praecipue bella cum Waldensibus, inquisitiones, et supplicia Haereticorum. Sec. XIV. fuerunt tres graviores collisiones cum Principibus, scil. inter Philippum Pulchrum et Bonifacium VIII., Henricum VII. et Clementem V.; Ludovicum Bavarum et tres Papas, Johannem XVII., Benedictum XII., et Clementem VI. Et illustre, dicam an infame, fuit hoc seculum per continuas persecutiones Haereticorum, ut, ne de Arnoldo Villanovano dicam, Lollardorum, Turlupinorum et Wiclefitarum: accessit excidium Templariorum. Sec. XV. Inquisitio saeviit in Delphinatu in Waldenses; in Flandria et Artesia in eos, qui Magiae accusabantur; in Gallia in Picardos, et Waldensium reliquias; in Italia in Hieron. Savanorolam; in Germania in Joh. Hussum, et Hieronymum Pragensem; in Bohemia bellum Hussiticum grassatum est; hinc ortum quoque in Bohemos Fratres. Seculo XVI. quantopere grassata sit Sedes Romana per inquisitiones et persecutiones, cum Reformatio se ostentare incepit, quanta pepererit mala ac bella, nemini non constat: verum eo ipso seculo adeo fractae sunt vires Papales, ut bellum vix cum successu gerere potuerint, et Papae brevi ab eo debuerint desistere; cum Periodus alia exorta est.

§. DCXX. B. Secundum criterium est, quod hic casus fuerit *universalis* per totam Ecclesiam Latinam, et ex parte per Graeciam; quae per Expeditiones Cruciatorum varie collisa est, ita ut Regnum in ipsa Metropoli Constantinopoli fundaverint Cruciati. Verum quidem est, Characterem Ecclesiae Graecae in hoc casu proprie non posse constitui: sed id nobis non obest; tum quod sufficiat, si per maximam Ecclesiae partem fuerit dominans; tum non alius in Ecclesia Graeca et Latina fuerit casus, qui ullo modo cum hoc comparari potuit.

C. Tertium est, quod hic casus supra reliquos omnes eminuerit; ita ut nullus alius sit, qui ullo modo cum eo in censum venire possit.

D. Accedit, illum adeo in oculos incurrisse, ut communi fama fere constiterit, Antichristum, vel Praecursorem ejus, esse ante fores, vel jam dominari in Ecclesia: ut in Hist. Eccl. demonstrare soleo: etiam in *Oratione*, huic tractatui subjuncta, ex parte feci.

E. Denique notari velim, hunc casum produxisse alios illustres, cum illo connexos, quo ipso celebrior adhuc redditur. Fidei enim Papalis defensio produxit Ordines famosissimos Dominicanorum et Franciscanorum, ac tribunal Inquisitionis. Bellum cum Turcis quot non peperit S. Ordines Militares? Quae, et similia, hunc casum et magis illustrem et conspicuum reddunt.

§. DCXXI. Superest, ut memoremus nonnullos alios casus illustriores hujus Periodi, ut eo clarius constet, casum, cujus memini, pro characteristico esse habendum. Praeter hunc enim casum alii nonnulli merentur memorari: 1 Lites variae et disputationes in Ecclesia ortae, tum inter Scholasticos, tum inter Dominicanos et Franciscanos, tum cum sic dictis Haereticis. 2. Varii Ordines Sacri, seu Monachales seu Militares, hac Periodo nati. 3. Schisma famosum Papale Sec. XIV. et XV. 4. Conversiones Populorum, quae Sec. XII. fuerunt Pomeranorum, Livonum, Norvegorum, et Finlandorum,

XIIItio.

XIIItio. Boruſſorum et Tartarorum, ſed horum poſteriorum minus durabiles. 5. Eccleſiae imminutio per Imperii Graecorum deſtructionem Sec. XV. Hi et ſimiles caſus licet fuerint notabiles, alius magis, alius minus, nullus tamen eſt, qui aut cum bello Papali comparari, aut characterem Eccleſiae conſtituere, poteſt: quod ut ulterius exſequar, neceſſe non eſt.

§. DCXXII. Veniamus nunc ad Statum Eccleſiae *Moralem*, ejuſque caſum characteriſticum. Qua facie ſi Eccleſia conſideretur, nil magis in ea ſe offert conſpicuum, quam ardentiſſimum ſtudium, magis minuſve purum, majore minoreve cum ſucceſſu, Eccleſiam, omni parte corruptiſſimam, reformandi, eamque tum a vitiis et ſuperſtitione, tum a dominio Papali, liberandi. Quod ſtudium, ſed minus purum, et ſine magno ſucceſſu, demonſtrarunt *primo* Imperatores et Principes, ſe Paparum dominio opponentes; *ſecundo* Synodi, quae Sec. XV. illum praecipue in finem coactae ſunt, ut Eccleſia in Capite et Membris reformaretur; *tertio* Viri ſingulares, qui et declamarunt in vitia ſui temporis, quorum Catalogus in Hiſt. Eccl. contexitur, et ſtudia S. Scripturae, ac humaniora, e tenebris revocarunt. Sed longe purius, et majore cum ſucceſſu, ſtudium hoc demonſtrarunt Waldenſes, Albigenſes, Wicleſitae, Huſſitae, et Bohemi per totam hanc Periodum, qui ſe ſeparunt ab Eccleſia corrupta, eamque in Doctrina aeque ac in Moribus reformare conati ſunt; de quo ſatis conſtat. Quare varia certamina non recuſarunt ſubire. Hoc ſtudio, praeſertim in Waldenſibus, et ſimilibus, nihil fuit in Eccleſia illuſtrius, nihil quod eam hac parte magis characterizare poteſt.

§. DCXXIII. A. Eſt illud huic Periodo quid proprium, antea non viſum, nec poſt adeo conſpicuum. Uſque ad Sec. XI. Superſtitio ſenſim vires acquiſivit, et ad ſummum tetendit faſtigium, uti corruptio quoque fecit: donec ſummum gradum utraque ſit conſecuta: ſed a Sec. XII. imprimis ea oppugnari coepit per Politicos et Eccleſiaſticos aliquos viros, etiam Coetus integros ſaepe, qui ſe a communione Eccleſiae

corruptae coeperunt separare. Unde ortum est multiplex id bellum Papale, ad Religionem stabilitam defendendam, et propagandam. Duravit quidem superstitio et corruptio sub hac ipsa Periodo, sed characterem ejus constituere nequit, quod insignius fuit studium Eccles. purgandi, quod longe lateque propagatum est, ante non visum ea ratione. Durarunt haec conamina usque ad Synodum Tridentinam, quae partim ora membrorum Ecclesiae Papisticae clausit, partim Protestantium separationem fecit perfectam; adeoque, cum spes Ecclesiae reformandae decolasset, ab hoc opere cessatum est; ita ut singulae Ecclesiae proprium suum statum defendere, et res suas agere, contentae fuerint; manifestum ergo est, hoc studium recte statui huic Periodo proprium.

§. DCXXIV. B. Continuus fuit per totam Periodum conatus, nec unquam cessavit; licet majore minoreve gradu se exeruerit.

C. Nil magis in Ecclesia conspicuum fuit ac singulare, nil quod in omnium oculos magis incurrit.

D. Accedit, inter utrumque characterem dominantem, et externae Ecclesiae faciei, et status *Moralis*, quem supra consignavi, esse arctissimum nexum, qui alterum sine altero esse non sinit. Bellum enim Papale eo tendebat, ut huic studio obex poneretur, et status Ecclesiae superstitiosae et corruptae aperta vi defenderetur, et confirmaretur: adeo ut superior character dominans, in bello Papali situs, hunc pro hypothesi habeat, et de eo testetur.

§. DCXXV. Subjungam jam nonnullos casus *Politicos*. Eminent inter eos, *1mo* terribiles Christianorum divisiones, contentiones, et pugnae secum invicem: ut inter Pontificiae sectae, et Imperatorum ac Principum partis, homines, Guelfos et Gibellinos; qui horribilem confusionem in Orbe Rom. produxerunt, et per omnia fere hujus Periodi secula durarunt. *2do* Regni Turcarum ortus, et per totum Orientem propagatio. *3tio* Expeditiones Cruciatorum, quae, sicut ad Religionem, ita et Politicam spectarunt Civitatem. *4to* Regni Christianorum

tianorum

tianorum in Oriente interitus per Turcas Sec. XV, postquam eclipsin esset passum per Latinos, qui Constantinopolin occuparunt, ibique aliquamdiu regnarunt. *5to* Inter Casus Judiciales inprimis commemorandum est Judicium terribilis Pestis, quae in China incepit, et per Asiam, Europam ac Africam pervagata est; quaeque *quinque* Menses praecipuis in locis saeviit; qualem pestem Orbis non vidit nec ante, nec post huc usque. Vid. Mezeraeus, sed fusius explicavit Dequignes Prof. LL. OO. Parif. in accuratissima Historia Hunnorum T. IV. L. XXI. ad a. 1347. quo tempore maxime saeviit.

§. DCXXVI. Sequitur Prophetica tractatio: ubi primo liber *Sigillorum* inspiciendus est, cujus IVtum Sigillum in scenam produxit equum pallidum, cui Mors insidebat, post se habens infernum; seu vastam aliquam et tetram voraginem terrae, quae mortuos recipiebat. Huic Equiti potestas est data quartam terrae partem occidendi gladio, fame et peste, (eam enim vox θάνατος ibi designat) ac per feras terrae. Quod Emblema expingit terribilem et tyrannicum aliquem Dominum, qui, potestate vitae et necis sibi pro arbitrio exercenda arrogata, efficeret, ut per tertiam Terrae partem grassarentur mille mortes, hominesque gladio, fame, peste, et per feras bestias absumerentur. Ad ejus intellectum sufficere possunt, quae Cl. Vitringa attulit. Addo tantum, non male *gladium* quoque referri ad supplicia capitalia a Magistratu infligenda; *feras* ad Populos Barbaros; *famem* et *pestem* ad vastationes, ad privationes Bonorum, ad incarcerationes et earum mala, ad exclusiones ab omni hominum consortio, instar Pestium Terrae. Quaeritur jam, quo pertineat Emblema? Cl. Vitringa, qui recte refutat eos, qui de morte spirituali per Antichristum inducenda cogitant, oculos vertit ad Saracenorum et Turcarum, terribilium illarum Gentium, vastationes: in quas Emblema quidem non male quadrat: verum

A. Nulla Ratio est, si eo tendat Emblema, illud restringendi ad Saracenos et Turcas, praeter hypothesin

de ordine Periodorum: quae ſicut varie poſſunt conſtitui, ita id ſolum non ſufficit ſenſui Prophetico definiendo.

B. Id magis obſtat, quod a Sigillorum conſpectu illa ratione diſcederetur: cum enim Sigilla exhibeant fata Eccleſiae, ſeu characteres Periodorum Eccleſiae; Saraceni hic locum non inveniunt; multo minus ut vaſtatores Orbis. Saraceni enim Eccleſiam neutiquam characterizant, ad eam non pertinentes; quare inter Tubiciniorum Emblemata, non vero inter Sigillorum, locum habere debent.

C. Ordo Periodorum nos ducit non ad Sec. VII, quo graſſari coepit Muhammedaniſmus; ſed ad Sec. XI, ut ex ſupp. liquet.

§. DCXXVII. Ex noſtra ergo Sententia Emblema referendum eſt ad terribilem illum Tyrannum Sec. XI in Eccleſia ortum, qui, ſumma ſibi vindicata poteſtate, in bona et vitas Chriſtianorum graſſatus eſt in Orbe Chriſtiano, maxime Occidentali, per quaevis mala lethifera, bella excitata cum Imperatoribus, cum Haereticis et Infidelibus, quibus infinita hominum copia per gladium, famem, peſtem et feras eſt abſumta, ut ſupra vidimus. Huc Ordo Periodorum, huc Emblema, huc Sigillorum verus conſpectus, quo Characteres Eccleſiae in illis ducuntur, nos manifeſte vocant. Verum quidem eſt, cauſam, ob quam graſſaretur Antichriſtus, ſeu Religionem, hic non memorari: Sed (1) vera cauſa Tyrannidis Papalis erat Dominii et Potentiae defenſio et amplificatio, quae agere ſolent omnes terrae Vaſtatores. (2) Cum cauſa non memoretur, aeque Religio intelligi poteſt, ac aliud quid: ſicut et fit in Sigillo IIdo. (3) Sigillum ſequens clarius exponit ſuperiorum caedium cauſas, ut ibi videbimus. Regnum vero Papale, quod notandum, hic repraeſentatur in vero ſuo conſpectu Tyrannidis, perinde quo praetextu Tyrannidem exerceat; quia nil niſi mortes et caedes produxit; ut ex Hiſt. liquet.

§. DCXXVIII. Quod ſi quis velit, quae modo de gladio, feris et peſte dixi, huc applicare, is notabilem forte hic inveniet

veniet convenientiam. *Gladius* ſicut Bella ſignificat, ita et ſupplicia capitalia a Judice inflicta: quod per Papale Dominium fit, dum Haereticus traditur brachio ſeculari. *Ferae* agri ſi ſunt Populi Barbari, quam exacte id quadrat in Bellum Papale cum Turcis, per Cruciatos, quivis Hiſtoriae gnarus percipit. *Fames* et *Peſtis* eodem modo quoque ſe facile applicari patiuntur: ſed in his nihil difficile, nil obſcurum. Nec obſtat Sigillum Vtum, ac ſi illud ageret de Tyrannide Papali; ut ibi videbimus: contra confirmat noſtram Hypotheſin, cum in illo Sigillo ſanctorum mactatio repraeſentetur ut jam facta, et non tempore illius Sigilli facienda.

§. DCXXIX. Succedat Epiſt. VIta Apocal. Cap. III: 7 *ſeqq.* in qua

A. Duae Partes Eccleſiae maxime oppoſitae exhibentur, *altera* eorum, qui veritatis et virtutis ſtudioſi erant, ad mortem uſque: *altera* eorum, qui ſub praetextu et larva verae fidei et Religionis tegebant animum Tyrannicum, et ab omni vera pietate alienum: priores v. 8. poſteriores v. 9. deſcribuntur; priores veram, poſteriores corruptam Eccleſiae Partem conſtituebant. Cl. Vitringa recte evicit, v. 9. Pſeudo-Chriſtianos deſcribi; ſed addendum, eos non qualeſcunque, ſed Tyrannidem ſpirantes et exercentes, ſicut tum e phraſi *Synagogae Satanae*, tum ex Perſecutione verorum Chriſti cultorum ab illis inſtituenda, quae v. 8 et 9. traditur, colligi poteſt. Synagoga Satanae eſt coetus hominum, qui veritati et pietati bellum indixerunt, et in eo ſunt, ut humanum Genus perdant. Vid. Cl. Vitringa ad Cap. II: 13. Apocal.

B. Melior Eccleſiae pars laudatur, quod occaſione veritatem et pietatem propagandi, a Deo conceſſa, uſa fuerit; non obſtantibus Perſecutionibus, quas patienter tulit: hic enim ſenſus eſt v. 8vi, quod idem Commentator recte explicuit.

C. Laudationi additur conſolatio, qua promittitur, (1) opus a piis ſuſceptum fore perenne, vel ad

ftabilem ftatum effe perducendum, non obftantibus modicis illis viribus, quibus pii pollebant v. 8. (2) *Multos e Synagoga* Satanae fefe pus illis fubmiffuros, et eorum opus volentes nolentes agnituros effe v. 9. (3) Piorum illorum Societates liberandas effe a generali illa tentatione, quae incolis terrae aliquando eveniret, ut v. 10. praedicitur.

§. DCXXX. Ad hoc argumentum Epiftolae, quale id ob oculos pofui, qui recte attenderit, is facile perfpexerit, characterem illius Periodi Ecclefiae poni in melioris Ecclefiae Partis ardente ftudio, veritatem et pietatem confitendi et propagandi, inter varios cruciatus et multa pericula, quibus a deteriore Ecclefiae parte fubjiceretur, donec in ftabilem ftatum res purioris Ecclefiae fint adductae. Qui character unice quadrat in Ecclefiam a temporibus Waldenfium Sec. XII., ufque ad perfectam Reformationem, poft medium Sec. XVI. feu potius circa ejus finem, quando Reformatio in Belgio quoque ftabilem nacta eft fedem. Toto enim hoc Intervallo temporis

A. Duae infignes fuerunt in Ecclefia Partes, altera Pfeudochriftianorum, qui fe coetum Satanae demonftrarunt per bella et oppugnationes Teftium veritatis: altera eorum, qui fe graffanti fuperftitioni oppofuerunt, et veritatem profeffi funt; ut Waldenfes, aliique fupra recenfiti.

B. Hoc quoque tempore melior Ecclefiae pars tota in eo fuit, ut multa inter mala et pericula Ecclefiam depravatam emendaret, quaeque occafione a Deo conceffa ad veram Religionem propagandam bene ufa eft; fimul patientiam fuam Deo comprobavit, in ferendis Perfecutionibus fidei caufa: de quo nemini non conftat, vel ad fuperiora attendenti.

C. Confecuta quoque eft Ecclefia promiffa, quae illi in hac Epift. facta funt; ut (1) quod Opus Reformationis ad finem perductum fit, feu firmum et *ftabile* factum; (2) opus illud a multis ex Pfeudochriftianis illis fit agnitum; dum, Foederibus quoque pactis, permiffum fuit

Reformatis,

[redacted]

Reformatis, suae Religionis partes agere: multi quoque ex Synagoga Satanae ad Ecclesiam illam accesserint, id quod hic per τὸ *adorare* exprimitur. Sed notari debet, luculentius adhuc hac parte inplementum esse exspectandum; sicut et (3) de liberatione e generali illa Tentatione incolarum terrae; quae v. 10. occurrit: de qua generali Persecutione adhuc exspectanda postea dicam.

§. DCXXXI. Cum hac nostra hypothesi restat comparemus Magni Commentatoris Apocal. explicationem, cui hic ex parte tantum accedo. Intelligit Cl. Vitringa

A. Ecclesias Protestantium Sec. XVI. a Papismo se separantes, donec ubique stabilem nactae sint sedem Ecclesiae Reformatae: nos altius repetimus hanc Periodum, a temporibus Waldensium Sec. XII.: (1) quia eo nos duxerat superior Epistola, quam Cl. Vitr. de Periodo a Sec. XII. ad Sec. XVI. fuerat interpretatus. Uterque ergo Hypothesibus nostris convenienter instituimus. (2) Quia initium suum debet, ex quo *janua* coepit aperiri, et Ecclesia in duas Partes oppositas dividi; quod utique a Sec. XII. factum est. (3) Quod de modicis viribus melioris partis Ecclesiae habetur; id rectius in Reformatores Sec. XII. et deinceps quadrat, quam in Protestantes.

B. Per Pseudochristianos intelligit falsarum doctrinarum Autores Sec. XVI. exortos; in spec. Anabaptistas et Antitrinitarios: sed ex mea sententia depingitur opposita Ecclesiae Pars, quae se veris Christianis opposuit, et quidem hostiliter cum Persecutionibus. Utique in hos Adversarios, simul Persecutores, rectius convenit (1) epitheton *Synagogae Satanae*, quo directe ducimur ad hostiles impetus in purioris animi Christianos; ut supra vidimus, (2) quod illi agnituri dicuntur opus, a meliore Ecclesiae parte perfectum; argumento, eos se ante opposuisse Reformationi: ast nunc ipsam Reformationem, qua talem, ab ipsis laudandam esse, ut a Deo profectam; quae omnia in illos Haereticos non conveniunt.

§. DCXXXII. Pergamus nunc ad prolixam Bestiae Descriptionem Apoc. XIII. Cujus vaticinii inplementum in ipsam hanc cadit Periodum. Satanas Regno suo, quod in Imperio Romano Pagano obtinuerat, privatus; et Fluvio Persecutionum, quo Ecclesiam putabat absorbendam esse, a Terra, Ecclesiae succurrente, absumto, adeoque Paganismo deleto; Satanas, inquam, iram concepit magnam, secumque deliberavit, qua ratione progeniem Ecclesiae Sec. IV. infestaret. Praeparavit ergo se ad Bellum, alio modo gerendum cum reliquis ex semine illius, sc. Mulieris, de qua supra, observantibus praecepta Dei &c. ut habetur Apocal. XII: 17. Ubi, quod notandum, characteres eorum, quos denuo institueret persequi Satanas, iidem ducuntur ac eorum, qui violentiam sub Imperio Romano Pagano experti erant; unde merito colligitur, Satanae in animo fuisse, eodem modo persequi Ecclesiam, sed non per Infideles, ut antea, verum ipsos Ecclesiae Christianae Confessores. Haec praeparatio Satanae ad novum id bellum per longum tempus duravit; intercedere enim debebant definitiones multorum capitum fidei et cultus, antequam Persecutio commode fieri poterat. Praeterea erigi debebat universale aliquod Caput, cui talis Persecutio demandari poterat: adeoque omnes illae lites de Doctrina, Cultu, et Regimine Papali, praecedere debebant, tanquam praeparationes Satanae ad veterem illam tragoediam renovandam. Quae praeparatio duravit per multa Secula, a Sec. IV. usque ad XImi medium; quando, omnibus rebus paratis, scenam aperuit juratus humani generis, et praecipue Ecclesiae, hostis, quae scena pluribus describitur Cap. XIII. ubi Cl. Vitringa consulatur. Sed hic locus foret inquirendi in characterem Antichristi et Bestiae, nec non ortum ejus: sed hoc executus sum in *orationibus methodo Propheticae* subnexis.

§. DCXXXIII. Conferamus ergo nos ad Tubicinium IVtum; quo deliquium tertiae partis Luminarium Coelestium, adeoque tenebrae in tertiam eorum partem inductae repraesentantur

tantur Cap. VIII: 12. quemadmodum Emblema Cl. Vitringa et alii recte explicuerunt. Quaeritur quid sibi velit, et quo pertineat Emblema? Ex nostra opinione illud

A. Ingentem confusionem inter Rectores Civitatis et Ecclesiae expingit: Solem enim ad Civitatem, Lunam et Stellas ad Ecclesiae Rectores et Doctores expingendos adhiberi, recte evictum est a Cl. Vitringa. *Tenebras* vero esse confusionis Emblema, constat. Haec vero confusio quam apte in hanc Periodum quadret, patet illi, qui ad collisiones Imperatorum, Regum, Paparum, ad factiones Guelforum et Gibellinorum, ad Expeditiones cruciatas, ad Bella cum Albigensibus, Hussitis etc. attenderit.

B. Inminutionem et *prostitutionem* probrosam Dignitatis et autoritatis eorum Rectorum quoque repraesentat; ut recte idem Cl. Vitringa exponit, tum ad h. l., tum ad Cap. XVI: 10. In hac autem prostitutione characteristicum Dei Judicium in eos hac Periodo fere situm fuit. Majestas Imperatoria et Regia quantopere fuerit fracta, et ludibrio habita in collisionibus Paparum, cuique in promptu est. Sed et Paparum Dignitas et Autoritas summopere obscurata est

α. Per Regum non tantum, sed et sic dictorum Haereticorum, oppositiones; hi enim eorum Vitia, Tyrannidem et Superstitionem in claram protraxerunt lucem; quod a Waldensibus per totam hanc Periodum factum est, et perfectum per Reformatos.

β. Per publicas magnae istius Ecclesiae Membrorum partis separationes ab eorum communione, quibus dignitatem et potestatem suam magnopere viderunt inminutam.

γ. Per pudendum id Schisma Papale Sec. XIV et XV. quo valde est prostituta Sedes Papalis, ipsi Papae depositi, et Conciliis universalibus subjecti.

δ. Per gravissimas Calamitates in hanc Sedem, per Imperatorum et Regum invasiones, inductas, teste Historia; in specie per Carolum VIII., Ludovicum XII. et

Franciscum I., Galliarum Reges; et ipsum Carolum V. Imperatorem; qui omnes per Italiam, et ipsam Romam, ingentes circumtulerunt caedes et vastationes. Romae captae et dirissime tractatae ex. gr. a ducibus Caesaris Car. V. adcurata exstat narratio in *nova collectione monumentorum* Hofmanni tom. I. quam nemo sine horrore legerit: rapinae, caedes, pestis et fames, concurrerunt, et terribile dederunt spectaculum, sacrae quoque personae et res indignissime sunt tractatae. vid. *Adami Reisneri* testis oculati acta Friespergica lib. VI.

n. Reliquorum vero Doctorum et Rectorum Ecclesiae obscurationes; ut in tot Monachorum Ordinibus exortis, qui de Rectorum Ecclesiae dignitate et puritate multum detraxerunt: sic in Doctoribus Scholasticis, eorumque subtilitatibus et vanis quaestionibus, quibus veram doctrinam et pietatem multum obscurarunt, conspicuae sunt. Ne nunc de Waldensium aliorumque doctrina, qua errores et superstitiones Doctorum et Rectorum Pontificiorum in lucem protraxerunt, aliquid dicam.

§. DCXXXIV. C. Addo, quod huc prae reliquis quadrat, Rectorum, et Civitatis et Ecclesiae, per totum Orientem multifariam obscurationem, non tantum per Latinos, qui ipsam Regni Metropolin Constantinopolin aliquamdiu tenuerunt, et varia mala Graecis inflixerunt per Expeditiones Cruciatas: sed praecipue per Turcas Osmanidas, qui per maximam hujus Periodi partem ab initiis Sec. XIV. grassati sunt, et tandem ipsum Regnum Orientis destruxerunt, sede Inperii fixa Constantinopoli. Haec utique in emphasi fuit sic dicta obscuratio Luminarium Coelestium, ut illud Emblema sumi solet.

Sed quare tertiae tantum Partis fit mentio? Resp. respectu universi Orbis Christiani, qui hic complexe sumitur; quum Sol, Luna, et Stellae memorentur, ut bene notavit Cl Vitringa. Qua ratione si res capiatur, facile apparet, quam apte tertiae partis obscuratio hic exhibeatur; si Orbis Christianus Orientalis per tertiam eam Partem intelligatur.

telligatur. Quantae vero tenebrae in Ecclesias Orientis per hunc casum fuerint inductae, in vulgus est notum. Nec fuit aliud illustrius Dei judicium, quod in hanc Periodum incidit, aut quod in oculos incurrit magis. Plura non addo, et ab aliorum opinionibus recensendis, et refutandis, abstineo.

§. DCXXXV. Pergo itaque ad alias tum V. tum N. T. Prophetias, inquisiturus, num illae aliquid suppeditent, ad hanc Periodum pertinens. Ubi ante omnia nobis occurrit illustre vaticinium de Antichristo 2 Thess. II., sed de quo agam ad calcem hujus tractationis Propheticae. Praeter vero hanc Prophetiam passim huc refertur pericopa Matth. XXIV: 23. ---29., sed sine solida ratione, uti ostendi ad Periodum I., ubi hujus Cap. conspectum exhibui. Mitto porro quae hic illic ex Parabolis Christi proferuntur, quae demonstratione carent.

§. DCXXXVI. Transeo ad V. T., non eo animo, ut omnia nonnullorum interpretum commenta ad examen revocem, quod nec necesse est, nec utile; sed ea tantum tangam, quae magna se specie commendant. Quo refero

Primo, Vaticinium Danielis de parvo cornu Cap. VII., et de Rege superbo Cap. XI. 36. *seqq.* verum cum de his locis egerim in Comment. ad Dan., ubi ostendi, perverse hic quaeri Antichristum, opus plane non est, ut hic moras nectam.

Ergo consideremus potius Pericopam illustrem Jes. LVI. 10---- Cap. LVII., de qua mentem hic explicabo. Multis interpretibus, Cl. Coccejo viam praeeunte, sedet opinio, fata Ecclesiae Christianae, praecipue a Sec. IV., ordine praenunciari Jes. Cap. LVI---LX.; ita ut Cap. LVI: 8. multiplex Ecclesiae propagatio, tribus vicibus repetita, exhibeatur; v. vero 9. Periodus invasionum Gentium Barbarorum a Sec. V., quando a v. 10----LVII. 14. terribilis Ecclesiae corruptio, in capite et membris, sub dominio Antichristi describatur: dein a. v. 14. usque ad fin. Cap. LVIII. et LIX. usque ad v. 15. horrenda corruptio et confusio Ecclesiarum

Protestantium, inprimis sub finem temporis ultimae Persecutionis ingruentis, depingatur. Denique usque ad finem Cap. LX. liberatio Ecclesiarum in omni suo complexu, cum glorioso Regni statu in terra, ob oculos ponatur. Hujus Hypotheseos, quam Cl. Vitringa in clarissima collocavit luce, duo sunt fundamenta: *alterum* in nexu cum super. *Capp.*, *alterum* in magnifica Ecclesiae descriptione Cap. LX. Verum *prius* fundamentum pro hypothesi habet, concionem, Prophet. praecedentem, quae omnium consensu de Ecclesia N. T. agit, continuari v. 8. *seqq.* Cap. LVI. Sed haec Hypothesis corruit, si nova hic statuatur incipere Concio Prophetica, quod aeque facile statui potest, ac quod continuetur: imo ratio suppetit non spernenda pro nova Concione, tum quod v. 8. incipiat cum usitata formula *Dixit Jehova*, quae Concionibus Prophet. saepe praemitti solet: tum quod Pericopa Cap. LVI: 1---7. recte haberi possit pro clausula superioris Concionis de Ecclesia Christi: cum enim de Messia, et bonis ab eo adducendis, nec non de Ecclesia ejus, luculenter esset vaticinatus Jesaias Cap. LIII---LV., se vertit commode ad eos, qui ab illo tempore, quo illa acciderent, prope abessent; ut se tum ad haec bona praepararent, tum eorum spe se erigerent, id quod Prophetis saepe in more positum est. *Alterum* vero fundamentum, in glorioso, et omni parte prospero, Ecclesiae statu Cap. LX. positum, solidius foret, nisi constaret, Prophetas de Ecclesia Christi passim ea ratione loqui solere, ut in superioribus jam observavimus: imo de Ecclesia Maccabaica, seu ab adflictione Epiphanica liberata, una cum complemento suo, Ecclesia sc. Christi, considerata, eundem plane in modum agere solent; ut fit inter alia Jes. XXV., XXVI., ut et LXV. et LXVI., Dan. II. et VII., aliisque Prophetiis. Ratio autem magnificae orationis de Ecclesia Christiana haec est, quod fata intermedia Prophetis V. T. non fuerint revelata; adeoque Ecclesia Christi ipsis ob oculos posita sit in ea conditione, quam vere quidem, sed non nisi post longam fatorum seriem, haberet. Ecclesiam vero

Maccab.

Maccab. paſſim contemplari ſolent, tanquam quae in Regno Chriſti terminaretur, et perficeretur; ſic Zachar. XIV., et alibi, de quo ſaepe dixi, ut in *Diſſert. ad Dan.* Ad haec accedit, glorioſum Eccleſiae ſtatum non eſſe manifeſtandum, niſi poſt graviſſimam adflictionem, et miraculoſam Eccleſiae liberationem, hoſtiumque proſtrationem; ut in harmonia fatorum V. et N. T. hoc tempore ſibi invicem reſpondeant; de quo ſuo loco dixi. Ergo et hoc fundamentum facile ruit. Ceterum primo ſenſu Eccleſiam Judaicam Cap. LX. intendi, et ex eo liquet, quod Hieroſolyma ibi occurrat ut ſedes Religionis et Eccleſiae: quo ipſo reſtringimur ad Eccleſiam Judaicam, ſed in Chriſtiana conſummandam.

§. DCXXXVII. Hiſce fundamentis deſtructis, facilior eſt ſingularum hujus hypotheſeos partium refutatio: ſed quam nunc inſtituere non licet. Tantum pauca proferam, et viam ad intellectum illuſtrium horum Capitum aperiam:

A. Cap. LVII: 3---13. non ad Eccleſiam Chriſti ſuperſtitioſam et tyrannicam pertinere, ſed ad Populum Judaicum, ut fuit tempore Manaſſis, et paulo ante exilium Babylon., quae mea eſt opinio, ex eo non tantum patet, quod in id tempus cuncta exacte quadrent, adeoque nulla ſit ratio, a Populo Judaico, vero ac proprio orationum Prophet. objecto, diſcedendi, non tantum, inquam, ſed et quod non obſcura exſtent criteria temporis, quod ſignavi, tum in Idololatriae deſcriptione, qualem tunc fuiſſe exercitam conſtat, tum in liberorum mactatione Molecho, et Prophetarum occiſione; tum denique in perfugio ad Regem AEgypti auxilii cauſa, multis cum muneribus v. 9., quod non niſi remote admodum in Eccleſia Pontificia demonſtrari poteſt.

B. Pericopa ſeq. a vs. 14 ad fin. Cap. ſe longe aptius ad Populi Judaici converſi liberationem ex exilio Babyl., quam ad Eccleſiae Reformationem, et ſeparationem ab Eccleſia Pontificia, transferri patitur: tum quod mons Sanctitatis Dei jure haereditario dicitur a piis poſſi-

dendus; tum quod Populus v. 14. occurrat, tanquam rediturus ad possessionem terrae suae, via facta plana et facili; tum quod Populus ille, cui Deus ob peccata longo tempore fuerat iratus, dicitur in favorem Dei restituendus, et instaurandus.

§. DCXXXVIII. C. Cap. LVIII. introducit Populum, qui, Religionis studium praeferens, in jejuniis continuo erat, ut rerum suarum perfectiorem instaurationem consequeretur: sed, cum gravioribus vitiis laboraret, frustra luctabatur, et incassum emergere studebat; cui populo vitia sua exponuntur in hoc Cap., quae impediebant, quo minus studii Legis et jejuniorum suorum fructus carpere, et in statum felicem, a Deo promissum, emergere posset. Quae omnia exacte conveniunt in reduces ab exilio Babyl., ut ex Propheus Haggaeo, Zach. et Malach., ut et Historia Nehem. et Josephi clarum est. In specie notetur, Characterem status reducum esse, cum tenuitate rerum suarum luctari, et spe feliciorum temporum se continuo, sed frustra, lactare; porro eam prosperitatem a Legis externo studio, inprimis statis jejuniis, ut est Zach. VIII., exspectare. Haec vero quo fundamento (si ab hypothesi discesseris) applicentur Ecclesiis Protestantium, ut viri illi docti faciunt, mihi vix liquet, maxime cum *Sabbathi et haereditatis Jacobi* expresse fit mentio.

D. Denique Cap. LIX. tum major corruptionis gradus, tum terribilis Populi totius confusio, quae ad totalem ejus ruinam spectare videbatur, tum hostium inpetus in eos, ita ut, omnibus rebus desperatis, exitus malorum nullus videretur, tum miraculosa Populi Dei liberatio, per ipsum Deum efficienda, vivis depingitur coloribus. In quibus omnibus nil est, quod in tempora Epiphanica et Maccabaica non exacte quadrat. Et alibi apud ipsum Jesaiam de temporibus illis simili modo agitur, ut Cap. XXIV---XXVI.; *item* Cap. LXIII: 1. Et Cap. LXV. ut LXVI., ut ad ea *loca* a Cl. Vitringa fuse et feliciter expositum est. Quid igitur, praeter hypothesin, nos hic cogitare jubet de Ecclesiis Protestantium?

§. DCXXXIX.

§. DCXXXIX. Ut itaque nexum omnium harum partium hic explicem, mentem paulo clarius exposuisse juvabit.

α. Pericopam, quae Cap. LVI: 8··· Cap. LVII: 2. occurrit, habeo pro generali propositione, tum liberationis Populi a calamitatibus per hostes inducendis; tum corruptionis ejus, praecipue Rectorum, quae illas calamitates pareret; denique signorum antecedentium in piorum decessu et morte: v. 8. etiam exhibetur recollectio Populi, tam ex Babylon. exilio, quam dispersione Epiphanica, et Proselytorum accessus ad Ecclesiam: cum vero illa recollectio supponat dispersionem, v. 9. exhibentur ferae *agri* et ferae *sylvae*, quae Populum depascerentur, quae *ferae* repraesentant Chaldaeos et Syro-Macedones; Chaldaeos ferae *agri*, Syros ferae *sylvae*, quo facit, quod Sylva, vel Saltus, sit *Syria* Jes. X: 34. ubi vid. Cl. Vitringa, ob montem Libani. *Ager* vero est tractus Babylonicus, locus fertilis et planus. Praeterea cum horum hostium invasio, a Deo ipso quasi excitata ad Populum puniendum, praesupponat corruptionem Populi, illa mox in genere subjicitur, praecipue respectu Procerum, qui Populi curam neglexerunt, et harum infestationum occasionem praebuerunt. Quae omnia facilia sunt.

§. DCXL. a. Hac generali Propositione facta, ut passim solent Prophetae generalem hoc modo praemittere propositionem; Propheta ordine procedit in fatis Populi distincte praenunciandis; adeoque

a. Populi ante exilium Babylon. corruptionem vivis coloribus depingit, et excidium ejus describit, Cap. LVII: 3···13.

b. Populi conversionem, recollectionem, et in terram Canaanis reductionem, repraesentat, additis luculentis feliciorum temporum promissis, modo Populus praestet officium requisitum, v. 13. in fine····21.

c. Quam male Populus officio suo fungeretur in Canaanem redux, adeoque spe perfectae instaurationis se frustra lactaret, fuse traditur Cap. LVIII.

d. Populum reducem ad summum corruptionis, et inde ortae omnium rerum perturbationis, gradum, novorum hostium invasione accedente, delapsurum esse, pluribus traditur Cap. LIX: 1---15. hinc

e. Ad miraculosam liberationem praedicendam, per Maccabaeos quae effecta est, pergitur v. 16---18. Quando

f. Propheta se in glorioso et felicissimo Ecclesiae statu describendo copiosissime et emphatice diffundit v. 19.-- fin. Cap. LX: de quo supra egi. Tantum hic notari velim, v. 20. Cap. LIX., qui in genere loquitur de adventu Messiae, adeoque primo loco comprehendit primum Messiae adventum, ab Apost. Rom. XI: 26. recte referri ad secundum Messiae adventum, cum totius Populi Judaici conversione connexum, quae tum perfectum complementum demum consequeretur; quemadmodum quicquid de glorioso Ecclesiae statu Cap. LX. praedicitur. Prophetae enim, ut saepe jam observavi, fata Ecclesiae N. T. intermedia vel ignorantes, vel negligentes, de Messia, ejusque Regno, loquuntur in summa emphasi, ac si mox foret felix ea Ecclesiae conditio, quam non nisi post multa fata intermedia consequeretur. Quum igitur Apostolus animadverteret, primum Messiae adventum hanc, quae hic praedicitur, salutem, universo Populo Judaico non adtulisse, hinc recte collegit, id postea suo tempore esse implendum; et ideo dictum hoc ad id tempus applicuit.

§. DCXLI. Nihil in tractatione hujus Periodi nobis nunc superest, quam ut harmoniam fatorum V. et N. T. persequamur. Judae et Israelis divisa Regna ad Ecclesias Orientis et Occidentis, Sec. IX. separatas a se invicem, retuli in superioribus. Restat, insigniora ab utraque parte fata secum invicem comparemus.

A. Utriusque Populi Judae et Israelis corruptio in cultu veri Dei, cum superstitione et Idololatria copulato, corruptisque moribus, occurrit.

B. Corrup-

B. Corruptionis insanabilitas et pertinacia, frustra reclamantibus, et Populum emendare conantibus, Prophetis, et viris piis aliis.

C. Utriusque Populi tristissimum fatum, quo in servitutem duram inciderunt; Israelitae ab Assyriis, Judaei a Chaldaeis, oppressi, et in exilium deportati sunt.

Haec omnia qua ratione in Christianos Orientis et Occidentis quadrent, verbo erit explicandum.

A. Cum *Israelitae* repraesentent Ecclesias Orientis, ut supra vidimus, Assyrii hic alii esse nequeunt ac Turcae, Assyriorum terras tenentes; quemadmodum eandem ob rationem Syro-Macedones quoque Assyrii appellantur; de quo leg. Cl. Vitringa in Jes. XIV. Hi autem hostes Regnum Israelis irreparabiliter destruerent, et Populum in medio sui arcta sub servitute in perpetuum tenerent; quod ipsum Graecorum Inperio et Ecclesiae a Turcis accidisse, nemini non constat. Sed accedit id peculiare, quod Israelitae ab Ægyptiis auxilium frustra petierint, sefeque inani hac spe lactaverint: quod idem Graecis accidit respectu Ecclesiae Occidentalis, quae est mystica Ægyptus; de quo Cl. Commentator consulatur ad Jes. XXX.

§. DCXLII. B. Quod attinet ad simile Fatum *Judaeorum*, sed temperatum, quo, a Chaldaeis oppressi, in medio Babyloniae per sat longum tempus, sub durorum Dominorum imperio, degere debuerunt, eo expicta censeri potest servitus Ecclesiae Occidentalis sub Antichristianismo, qui etiam cum Babele comparari solet. Quemadmodum enim Ecclesia, quatenus veram Religionem, sed multiplici tamen superstitione infectam, profitetur et exercet, cum Judaico Populo comparatur, ita ex quo Dominium superbum, imperiosum, et tyrannicum, in medio sui habere et exercere, Populumque Dei dura servitute premere coepit, ita tamen ut Populus Dei manserit separatus, recte induisse dicitur conspectum Babylonis; et Populus Dei ibi tanquam in exilio esse censetur. Vid. Cl. Vitringa ad Jes. XIV. l. c.

[redacted]

ERRATA CORRIGENDA.

Pag.	Lin.	Leg.
51	4	Parisiensis
163	6	fame
297	9	Galliae
300	33	ipsum
309	10	partibus
	penultima	Alcasar
322	19	Joelis
323	12	celebres
	29	Vecci
357	14	vipera
395	21	incitatis
630	1	votorum
640	20	detestati

